

Prof. Dr. M. Es'ad COŞAN

TABAKÂTÜ'S- SÛFİYYE SOHBETLERİ 1

02. 12. 1998 - 10. 04. 1993

Hazırlayan:

Dr. Metin ERKAYA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
KISALTMALAR	13
PROF. DR. MAHMUD ES'AD COŞAN	15
1. FUDAYL İBN-İ İYÂD HAZRETLERİ (1)	25
a. Tabakâtü's-Sûfiyye Hakkında.....	27
b. Fudayl ibn-i Iyad Hakkında Bilgi	31
c. Dünya ve Allah Dostları	46
d. Bid'at Sahibiyle Oturmanın Zararı.....	48
e. Ahir Zamanda İnsanların İkiyüzlülüğü	53
f. Rıza Makamı ve Ma'rifetullah	58
2. FUDAYL İBN-İ İYÂD HAZRETLERİ (2)	69
a. Okuduğumuz Kitap Hakkında.....	70
b. Ahir Zamanda İnsanların Durumu.....	72
c. Ehl-i Kur'an'ın Kimseden Bir Şey İstememesi.....	77
d. Evliyâ Olmanın Sebebi.....	79
e. Doğruluk ve Helâl Lokma.....	94
f. Zühdün Aslı	97
g. İnsanları Bilmek.....	98
h. Gerçek Arkadaşlık.....	103
i. Kurrâ'dan Uzak Dur!.....	104
j. Tevazu, Hakka Boyun Eğmektir.....	106
k. Aşk Derdi	112

l. İki Garip Huy	113
m. İki Yüzlü Arkadaş	116
n. Abidler Kimlerdir?.....	117
o. Zühdün Önemi	118
p. Nefsine Hakim Olan.....	119
q. Kalbi Karartan Üç Şey	121
r. Amellerin Hayırlısı	122
s. Nimetin Anlatılması	123
t. Takva Sahiplerine Rızık Gelmesi	124
u. Niyyetin Önemi	125
v. Uzlet Eden Kimse	127
3. ZÜNNÛN-U MISRÎ HAZRETLERİ (1)	131
a. Zünnûn Hakkında Bilgi.....	134
b. Dünya Mü'minin Zindanı, Kâfirin Cenneti.....	144
c. Tasavvuf Kur'an ve Sünnete Dayanır	151
d. İddiadan Sakın!	156
e. Perdelerin En Şiddetlisi	161
f. Muhabbet Nedir?.....	172
4. ZÜNNÛN-U MISRÎ HAZRETLERİ (2)	180
a. Allah'a İtaat Etmenin Karşılığı.....	181
b. Sûfî Kimdir?.....	189
c. Allah'la Ünsiyet.....	192
d. Allah'ın Azameti ve Tevâzu.....	201
e. Sarhoşun Tedavisi	207
f. İhlâs ve Yalnızlık.....	209
g. Allah Sevgisinin Alâmeti.....	215

h. Yakîn ve Allah Korkusu	218
5. ZÜNNÛN-U MISRÎ HAZRETLERİ (3)	222
a. Zünnûn-u Mısırî'nin Bir Şiiri	223
b. Allah'ın Rahmetinden Ümit Kesilmez	231
c. Öğünmenin Zararı	237
d. Allah'tan Başkasına Gönül Bağlamamak.....	239
e. Doğruluk Allah'ın Bir Kılıcıdır.....	244
f. Yapılan İyiliğin Süs Edinilmesi	246
g. Allah'ı İsteyen İlk Adımda Ulaşır	247
6. İBRÂHİM İBN-İ EDHEM HZ. (1)	251
a. Adı, Künyesi.....	253
b. Belh Şehri	259
c. Zühd Yoluna Girmesi.....	266
d. Süfyân-ı Sevrî Hakkında.....	272
7. İBRÂHİM İBN-İ EDHEM HZ. (2)	282
a. İbrâhim ibn-i Edhem Hz.nin İlk Günleri.....	285
b. Çölde Geçen Günleri.....	292
c. Sabra Alışmak Lâzım!	296
d. Allah Dostlarını Kızdırmaktan Sakın!.....	303
e. Sorular	311
8. İBRÂHİM İBN-İ EDHEM'E YAPILAN NASİHATLAR.....	314
a. Hayırlı Kimselere Karşı Mütevâzi Ol!	314
b. İsm-i A'zam'ı Öğrenmesi	319
c. Evliyâ Olmanın Şartları	323
d. Nasihatların Açıklanması	329
e. Dört Şey	335

f. Beş Mübarek Kimse	340
g. Allah'ı Kendine Dost Edin!	341
h. Sâlih Olmanın Altı Şartı	342
9. BİŞR-İ HÂFÎ HAZRETLERİ (1)	344
a. Bişr el-Hâfî Hakkında Bilgi	345
b. Sarmısağı Çiğ Olarak Yeyin!	355
c. İnsanlar Üzerine Öyle Bir Zaman Gelecek ki... ..	358
d. Ahmak ve Cimri İle Arkadaşlık	362
e. Yapmacıklığı Terk Et!	364
f. Sabr-ı Cemîl	364
g. Emin Kimse Olmanın Önemi	367
h. Kulluk ve Şehvetler	370
i. Dua Günahları Terk Etmektir	374
10. BİŞR-İ HÂFÎ HAZRETLERİ (2)	377
a. Bişr-i Hâfî'nin Okuduğu Şiir	378
b. Açlığın Karşılığı	382
c. Allah'ı Görme Arzusu	384
d. Dört Mübarek Şahıs ve Helâl Lokma	387
e. Cömertliğin Kıymeti	391
f. Kırk Yıldır Kebap Yememiş	393
g. Afiyet İçinde Olduğunu Düşün!	394
h. Bâri Günah İşleme!	395
i. Ölüm Korkusu	396
j. Meşhur Olmayı İstemek	397
k. Kalbin Dirilmesi ve Kararması	399
l. Helâl Mal Boşa Gitmez	401

m. İnsan Önce Kendisini Tedavi Etmeli!.....	401
n. Rıza ve Teslimiyet	403
11. SERİYY-İ SAKATÎ HAZRETLERİ (1).....	411
a. Seriy-i Sakatî Hz. Hakkında Bilgi.....	412
b. Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâh Sözü.....	419
c. İnsanı Cennete Götüren Kısa Yol.....	421
d. Seriy-i Sakatî Hazretleri'nin Tevazuu	424
e. Kaçan Virdin Telâfisi.....	426
f. Uzletin Faydası	427
g. Dünyadan Gerekli Beş Şey	430
h. Tevekkülün Hakîkati	431
i. Evliyâullahın Ahlâkı	432
j. Seriy-i Sakatî Hazretleri'nin Bir Duası	438
12. SERİYY-İ SAKATÎ HAZRETLERİ (2).....	440
a. İbadette ve Zikirde Devamlılık.....	441
b. Uzletin Faydası.....	447
c. Dünyadan Gerekli Beş Şey	453
d. Tevekkülün Hakîkati	457
e. Evliyânın Huyu Olan Dört Şey.....	464
13. SERİYY-İ SAKATÎ HAZRETLERİ (3).....	471
a. Allah'tan Perdelenme Zilleti	472
b. Akıl Vazifesi.....	475
c. Kulu Yükselten Dört Sıfat	476
d. Nimetin Kıymetini Bilmek	482
e. Amelin Sünnete Uygun Olması.....	482
f. Ameller Üç Çeşittir.....	484

g. Akıl ve Edeb	488
h. Söz Çok, Amel Az!.....	489
i. Kuvvetli ve Aciz.....	490
j. Allah'tan Korkandan Her Şey Korkar	492
k. Söz ve Yüz Kalptekini Gösterir	494
14. SERİYY-İ SAKATÎ HAZRETLERİ (4).....	499
a. Kalpler Üç Çeşittir	500
b. Arkadaşlığın İncelikleri.....	505
c. Ömründen Eksilene Üzül!	511
d. Ma'rifetullahın Alâmeti.....	513
e. Doğru Sözlü Ol!	516
f. Güzel Huy	519
g. İstidracın Alâmeti.....	521
h. Hayırlı Rızık	525
15. SERİYY-İ SAKATÎ HAZRETLERİ (5).....	529
a. En Güzel Beş Şey.....	530
b. Beş Şey	544
c. En Güçlü İnsan	548
d. Evliyalık Taslamak.....	551
e. Din ve Nefsânî Arzular	552
f. Tatmayan Bilmez	553
g. Önce İlim, Sonra Tasavvuf	555
16. HÂRİS İBN-İ ESED EL-MUHÂSİBÎ (1)	558
a. Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî Hakkında Bilgi	559
b. Mizanda Güzel Ahlâk	562
c. Hesaplama ve Tartı.....	568

d. İçi ve Dışı Düzeltme Gayreti	569
e. İlim, Zühd ve Ma'rifet	571
f. Dünya ve Ahiret İçin Dengeli Çalışmak	573
g. Tevbe ve Allah Korkusu	577
h. Vacipler ve Verâ	579
i. Hikmet Sahibinin Meşguliyeti	579
j. Ubûdiyyetin Alâmeti	582
17. HÂRİS İBN-İ ESED EL-MUHÂSİBÎ (2)	583
a. Teslimiyet Nedir?	584
b. Recâ Nedir?	590
c. Hüznün Şekilleri	593
d. Güzel Ahlâk Nedir?	599
e. Akıl ve Sabır	610
f. Gönle Dikkat Edelim!	612
g. Bid'atlara Alışmanın Zararı	614
18. HÂRİS İBN-İ ESED EL-MUHÂSİBÎ (3)	616
a. Allah ve Rasûlünün Daveti	617
b. Zâlim ve Mazlum	623
c. İçini Düzelt ki, Dışın Güzel Olsun!	624
d. Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî'nin Ağlaması	631
e. Kadere Razı Olmak	636
f. İnsanların Akli ve Sorumluluğu	637
g. Nimete Şükrün Önemi	639
h. Akıllıların En Olgunu	641

© H. Ali Erkaya - sonu

ÖNSÖZ

Prof. Dr. M. Es'ad Coşan Hocaefendi, kırk yılı aşan hocalık hayatı boyunca (1960-2001) muhtelif camilerde ve toplantılarda dinî konuşmalar yapmakta idi. Bu konuşmalar daha çok hadis-i şeriflerin okunması ve izah edilmesi tarzında oluyordu. Son yıllarında, bu hadis sohbetlerine ilâve olarak, Mustafa Selâmi Efendi Tekkesi'nde *Tabakâtü's-Sûfiyye* sohbetlerine başladı (02. 12. 1991). Hocaefendi bunun amacını şöyle açıklıyordu:

“Bizler de karınca kararınca takvâ yolunda, Rabbimizin rızası yolunda yürüyen insanlar olduğumuzdan, “Bu yolun bizden önceki büyükleri, selef-i sâlihînimiz neler söylemişler, onların nasihatlerinden istifade edelim; nasıl yaşamışlar, hayatları bize örnek olsun!” diye, tasavvuf aleminin büyüklerinin hayatlarını okumayı; sözlerini dinleyip, belleyip mücebince amel etmeyi düşünerek; Türkçesi bulunmayan bir eser olsun, kaynak olsun, ana eser olsun; böylece yaptığımız çalışma da yapılmamış bir çalışma olarak, yeni bir çalışma olsun diye düşündüğümüz için; 412 hicrî, 1021 milâdî tarihinde, yâni yıllarında vefat etmiş olan, Nişâpurlu Ebû Abdurrahman es-Sülemî Hazretleri'nin, tasavvuf ilminde kaynak olan, ana eser olan, müracaat kitabı olan *Tabakâtü's-Sûfiyye*'sini okumağa başladık.”

Sülemî bu eserinde, Tabiîn döneminde yaşamış 100 sûfiyi 20'şer kişilik beş bölüm halinde ele almış, her birinin hayatı hakkında bilgiler vermiştir. Rivayet ettikleri hadis-i şeriflerden bir tanesini örnek olarak zikretmiş, söyledikleri veciz sözleri nakletmiştir.

Bu sohbetler Cumartesi akşamları yapılıyordu ve bir saat kadar sürüyordu. Hocaefendi seyahatta olduğu zamanlar sohbe ara veriliyor, İstanbul'da oldukları zaman devam ediyordu. 7 Mayıs 1997 günü yurtdışına çıkıncaya kadar devam etti.

Fudayl ibn-i İyad'dan başlayıp, sırayla her seferinde birkaç sayfa okuyup izah ederek sohbetlerini sürdürüyordu. 26 Ekim 1996 günü yaptığı son *Tabakâtü's-Sûfiyye* sohbetinde, Ebû Osman el-Hirî'nin 29. sözüne kadar gelmişti.

Sohbetlerde, önce o gün izah edilecek sözlerin Arapça metinleri okunuyor, kısaca anlamı veriliyor; sonra râvîler hakkında dipnotlardan bilgiler veriliyordu. Sözler izah edilip açıklanıyordu. Sohbetin sonunda da, çıkartılacak dersler anlatılıyor ve günümüzde neler yapmamız gerektiği hakkında tavsiyelerde bulunuluyordu.

Elinizdeki 1. cilt, merhum Prof. Dr. Mahmud Es'ad Coşan Hocaefendi'nin 2 Aralık 1991 ve 9 Ocak 1993 tarihleri arasında yapmış oldukları 18 sohbetten oluşuyor. Bu sohbetlerde *Fudayl ibn-i İyad*, *Zünnûn-u Mısrî*, *İbrâhim ibn-i Edhem*, *Bışr-i Hâfî*, *Seriyy-i Sakatî* ve *Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî Hazretleri* hakkında bilgi verilip, sözleri naklediliyor.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad Coşan Hocaefendi'nin teşvikleri ile hazırladığımız bu çalışmamızın, tasavvufun anlaşılması, inceliklerinin öğrenilmesi yönünde okuyucuya faydalı olacağını ümid ediyoruz. Katkıda bulunan herkese; özellikle kaset çözümünde yardımcı olan M. Zâhid ve M. Esad Erkaya'ya, fotoğraflar ve teknik yardımları için Hacı Ali ve Abdüllatif Erkaya'ya teşekkür ediyoruz.

Dr. Metin ERKAYA
Sincan, Temmuz 2016

KISALTMALAR

SAS	: <i>Salla'llàhu aleyhi ve sellem.</i>
AS	: <i>Aleyhi's-selâm.</i>
RA	: <i>Radıya'llàhu anh / anhâ / anhümâ.</i>
Rh.A	: <i>Rahmetu'llàhi aleyh.</i>
KS	: <i>Kaddesa'llàhu sirrahû.</i>
RE.	: <i>Râmûzü'l-Ehâdîs</i>
ME.	: <i>Muhtâru'l-Ehâdîs</i>
RS.	: <i>Riyâzu's-Sâlihîn</i>
a.g.e.	: Adı geçen eser.
v.	: Vefatı.
vs.	: ve sâire
s.	: sayfa
(خ)	: Buhârî, <i>Sahîh</i>
(م)	: Müslim, <i>Sahîh</i>
(د)	: Ebû Dâvud, <i>Sünen</i>
(ت)	: Tirmizî, <i>Sünen</i>
(ن)	: Neseî, <i>Sünen</i>
(ه)	: İbn-i Mâce, <i>Sünen</i>
(حم)	: Ahmed ibn-i Hanbel, <i>Müsned</i>
(عب)	: Abdü'r-Rezzâk, <i>Musannef</i>
(ط)	: Tayâlisî, <i>Müsned</i>
(ش)	: İbn-i Ebî Şeybe, <i>Musannef</i>
(ع)	: Ebû Ya'lâ, <i>Müsned</i>
(طب)	: Taberânî, <i>Mu'cemü'l-Kebîr</i>
(طس)	: Taberânî, <i>Mu'cemü'l-Evsat</i>
(قط)	: Dâra Kutnî, <i>Sünen</i>
(حل)	: Ebû Nuaym, <i>Hilyetü'l-Evliyâ</i>
(ق)	: Beyhakî, <i>Sünenü'l-Kübrâ</i>

- (هـب) : Beyhakî, *Şuabü'l-İman*
(عق) : Ukaylî, *Duafâ*
(عد) : İbn-i Adiyy, *Kâmil fi'd-Duafâ*
(خط) : Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*
(كر) : İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*
(حب) : İbn-i Hibbân, *Sahîh*
(ك) : Hâkim, *Müstedrek*
(ض) : Ziyâ el-Makdisî, *el-Ehâdisü'l-Muhtare*
(در) : Dârimî, *Sünen*
(خز) : İbn-i Huzeyme, *Sahîh*
(بر) : İbn-i Abdi'l-Ber, *el-İstiâb*
(غ) : Begavî, *Şerhü's-Sünneh*
(طح) : Tahâvî, *Şerhü Maâni'l-Âsâr*

PROF. DR. MAHMUD ES'AD COŞAN

(14 Nisan 1938 - 4 Şubat 2001)

14 Nisan 1938 (13 Safer 1357) tarihinde, Çanakkale'nin Ayvıcık ilçesinin Ahmetçe köyünde doğdu. Babası Halil Necâti Efendi, annesi Şâdiye Hanım'dır. Anne ve baba tarafından soyu, Buhâra'dan Çanakkale'ye göç etmiş seyyidlere dayanır.

Küçük yaşta iken ailesi İstanbul'a taşındı. 1950'de İstanbul Vezneciler İlkokulu'nu, 1956'da Vefa Lisesi'ni bitirdi. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Filolojisi Bölümü'ne girdi. Arap Dili ve Edebiyatı, İran Dili ve Edebiyatı, Ortaçağ Tarihi ile Türk-İslâm Sanatı sertifikalarını alarak, 1960 yılında Edebiyat Fakültesi'nden mezun oldu.

Aynı yıl, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde açılan asistanlık imtihanını kazanarak, Klasik-Dinî Türkçe Metinler Kürsüsü'ne asistan olarak girdi. Fakülte yayın komisyonunda iki yıl sekreterlik yaptı. 1965 yılında, XV. Yüzyıl şairlerinden olan Hatiboğlu Muhammed ve Eserleri konusunda doktora tezi vererek ilâhiyat doktoru ünvanını aldı. 1967-1968 yıllarında Ankara Yükseliş Mühendislik ve Mimarlık Özel Yüksek Okulu'nda Türkçe ve Hümaniter Bilgiler derslerini verdi.

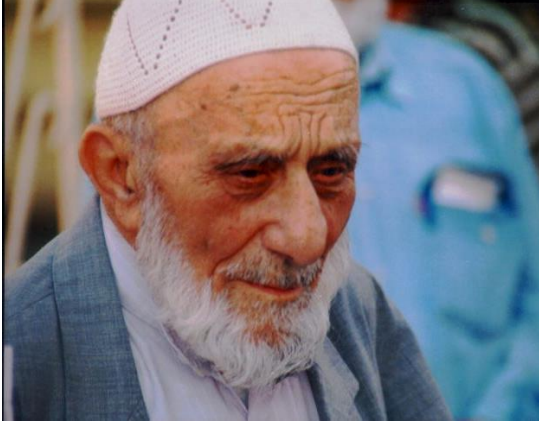
Askerlik görevine Tuzla Piyade Okulunda başladı (15 Ekim 1971). Ağrı Patnos'ta yedeksubay olarak tamamladı (31 Aralık 1972).

1973 yılında, Hacı Bektâş-ı Velî, Makâlât adlı doçentlik tezi ile doçent ünvanını aldı ve Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk-İslâm Edebiyatı Kürsüsü'ne öğretim üyesi olarak tayin edildi. 1977-1980 yıllarında Sakarya Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi'nde Türk Dili ve Edebiyatı dersleri verdi. Yurtdışında çeşitli üniversitelerde misafir öğretim üyeliklerinde

bulundu.

1982 Yılında, "İbrâhim-i Müteferrika ve Risâle-i İslâmiyye" isimli takdim teziyle ilâhiyat profesörü oldu. Sosyal ve kültürel faaliyetlere daha fazla zaman ayırabilmek düşüncesiyle, 1987 yılında emekliliğini isteyerek üniversiteden ayrıldı.

İlk dînî eğitimini ailesinde gördü. Dedesi Molla Mehmed Efendi, İstanbul'da medreselerde ilim tahsil etmiş ve Gümüşhaneli Ahmed Ziyâüddin Hazretleri'ne intisab etmiş bir kimseydi. Çanakkale Savaşında şehid olmuştur.

Babası Halil Necâti Efendi, küçük yaşta köyünde hafızlığını tamamladı. Gençliğinde Gümüşhaneli dergâhına mensub Çırpırlı Hacı Ali Efendi'nin medresesine devam etti. İlk tasavvuf dersini de ondan aldı.

Medreseler kapandıktan sonra tekrar köyüne döndü. Şadiye Hanım'la evlendi (1928). Şâdiye Hanım da aynı sülâleden zikir ehli, bilgili bir hanımdı. Bu evlilikten beşi erkek, ikisi kız, yedi çocukları oldu. Prof. Dr. M. Es'ad Coşan Hocaefendi, ailenin dördüncü çocuğudur.

Halil Necâti Efendi, çocuklarını okutmak amacıyla 1942 yılında İstanbul'a taşındı. Bir süre ticaretle meşgul oldu. O sırada, Şehzâdebaşı Damat İbrahim Paşa Camii'nde Serezli Hasîb Efendi'nin sohbetlerine devam etti. Onun vefatından sonra, Kazanlı Abdül'aziz Efendi'ye intisab etti. Onun Ümmügülsüm Camii'ndeki sohbetlerine katıldı. Abdül'aziz Efendi'nin tavsiyesi ile girdiği müezzinlik imtihanını kazanarak, Fatih Müftülüğü'nde göreve başladı. Abdül'aziz Efendi'nin vefatından sonra (1952), irşad görevini sürdüren Mehmed Zâhid Kotku Hazretleri'nin sohbetlerine devam etti. Onun yakın dostlarından oldu.

Bu münasebetle, Prof. Dr. M. Es'ad Coşan Hocaefendi, küçük yaştan itibaren hocaefendilerin meclislerinde bulundu, onların maddî ve manevî ilgilerine mazhar oldu.

Edebiyat Fakültesi'nden mezun olduktan sonra, 1960 yazında Mehmed Zâhid Kotku Hazretleri'nin kızı Muhterem Hanım'la evlendi. Aynı yılın sonbaharında, Ankara İlâhiyat Fakültesi'ndeki asistanlık görevi dolayısıyla Ankara'ya taşındılar.

İlâhiyat Fakültesi'ndeki öğretim üyeliği yıllarında, Hocaefendi'nin kapısı herkese açıldı. Öğrencilerin çok sevdiği ve saygı gösterdiği bir kimseydi. Talebe gelir, kapıyı çalar, derdini anlatır, cevabını alır, müsterih bir çehre ile ayrılırdı. Olaylı ve kavgalı zamanlarda öğrencilerin arasına girer, onları akl-ı selime davet eder, kavgaları önlemeye çalışırdı.

1960'lı yıllarda fakültede resmî ders olarak Kur'an-ı Kerim dersi yoktu. Öğrenciler kendi gayretleriyle, Arapçadan, Farsçadan faydalananarak Kur'an-ı Kerim öğrenmeğe çalışıyordu. Bunu gören Hocaefendi, müsait zamanlarında hasbî olarak, isteyenlere Kur'an-ı Kerim ve Osmanlıca dersleri veriyordu. Öğrencilerini bilimsel araştırmalara, master ve doktora yapmaya teşvik ederdi.

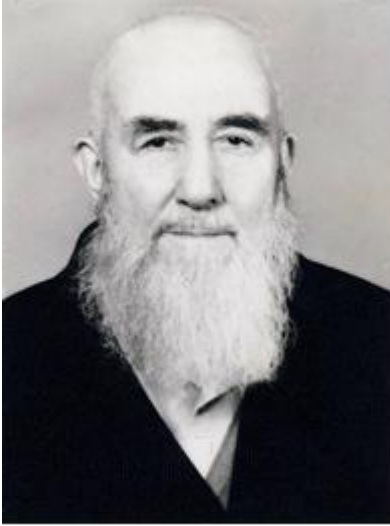
Öğretim üyeleri arasında saygınlığı vardı. Sahasında söz sahibi idi. Özellikle Türk-İslâm edebiyatında, ilk müracaat edilen kimseydi. Kendisinden önce profesör olmuş hocalar bile, ağır bir parça, çetin bir şiir oldu mu, "Es'ad Bey, şuna beraber bakabilir miyiz?" diye kendisine gelirlerdi. Herkese yardımcı olmaya çalışırdı.

İlk yıllar Kurtuluş'ta oturuyorlardı. Daha sonra Kalaba'ya taşındılar (1963). Evlerinin yakınında cami yoktu. Bir mescid açılması için önderlik etti. Daha sonra onun gayretleriyle bir dernek kurulup, cami yeri alındı. Üstte Kur'an Kur'an Kursu, altta cami olmak üzere cami inşaatının yapılmasına gayret etti.

Buralarda zaman zaman hadis ve tefsir sohbetleri yaptı.

Komşuluk ilişkileri çok mükemmeldi. Bütün yorgunluklarına ve yoğunluklarına rağmen, komşularına da vakit ayırırdı. Karşılıklı ziyaretleşmeler olurdu. Ziyaretlerde tebessümü eksik etmezdi. Ziyaret sırasında, kütüphaneden uygun bir kitap alır, orada bulunanlardan birisine bir yer açtırırdı. Sonra oradan bir miktar okuyarak sohbet ederdi.

Mehmed Zâhid Kotku Hazretleri, hemen her yıl Ankara'ya gelir, evlerinde bir süre misafir kalırdı. Ankara'nın çeşitli semtlerinde, çevre ilçelerde sohbetler, ziyaretler olurdu. Bazen de M. Es'ad Hocaefendi'yi de yanına alır, Anadolu'nun muhtelif şehirlerine beraber seyahat ederlerdi.

1977 Yılında, Mehmed Zâhid Kotku Efendi'nin bizzat elinden tutarak kürsüye oturtması ile İskenderpaşa Camii'nde *Râmûzü'l-Ehâdîs* derslerine başladı. Hafta sonlarında İstanbul'a gidiyor, pazar günü hadis dersini yapıp Ankara'ya dönüyordu.

Mehmed Zâhid Efendi'nin hastalığında, ameliyatında hep yakın hizmetinde bulundu. Son demlerinde de yanbaşındaydı. Onun arzusu üzerine, 13 Kasım 1980 (5 Muharrem 1401) günü vefatından sonra, cemaatin eğitimiyle ve her türlü meselesiyle ilgilenme, tebliğ ve irşad görevini üstlendi.

Tasavvufî nisbeti; hocası Mehmed Zâhid Efendi vasıtasıyla Nakşibendî Tarikatı'nın, Hâlidîyye kolunun, Gümüşhâneviyye şubesidir. Ayrıca Kâdiriyye, Sühreverdiyye, Kübreviyye, Çeştiyye, Mevleviyye, Halvetiyye ve Bayrâmîyye tarikatlarından da irşada me'zundur.

Onun döneminde hadis derslerine ilgi daha da arttı. Cemaat yer bulamadığı için camiye ilâveler yapıldı, ders dinlenilecek

yerler beş-altı kat genişletildi. Caminin yanındaki eski binalar alınarak camiye katıldı. Ayrıca Ankara, İzmir, Bursa, Sapanca, İzmit ve Eskişehir'de mutad hadis dersleri başlatıldı.

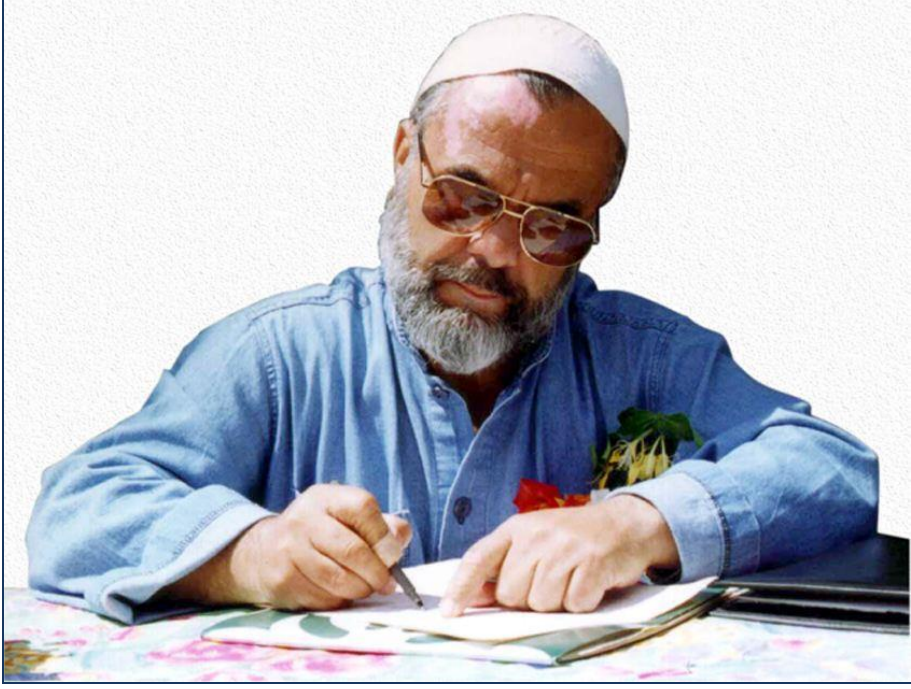
Mehmed Zahid Kotku Efendi'nin emri üzerine kurduğu "Hakyol Vakfı"nın çalışmalarıyla bizzat ilgilendi, muhtelif yerlerde şubeler açtırdı. Eğitim ve yardımlaşma faaliyetini yaygınlaştırmak için çalışmalar yaptı. Sanat ve kültürle ilgili çalışmalar yapmak üzere "İlim, Kültür ve Sanat Vakfı"nı, sağlık hizmetleri için "Sağlık Vakfı"nı kurdurdu. Hanımların eğitimiyle ilgili olarak "Hanım Dernekleri"nin; çevre ile ilgili çalışmalar yapmak üzere "İlim, Ahlâk, Kültür ve Çevre Dernekleri"nin kurulmasını ve yaygınlaştırılmasını teşvik etti. Bu çalışmalarla toplumun güzel amaçlar için bir araya gelmesini, organize olmasını sağlamaya çalıştı.

Vakıflara ait, harabe haline gelmiş birtakım ecdad yadigârı eserlerin tamir ve tecdidiyle ilgilendi. Onların gayesine uygun olarak tekrar faaliyete geçmesini temin etti. (Ahmed Kâmil Tekkesi, Selâmi Mustafa Efendi Tekkesi, Şeyh Murad Efendi Dergâhı, Şadiye Hatun Şifâ Külliyesi...)

Eğitimin yaygınlaştırılması için basın ve yayın çalışmalarıyla ilgilendi. 1983 Eylülünde İslâm dergisi, 1985 Nisanında Kadın ve Aile ve İlim ve Sanat dergisi yayınlanmaya başladı. Daha sonra, Gülçocuk dergisi çıkartıldı. Sağlık ve bilimle ilgili konularda ise Panzehir dergisi yayınlandı. Vefa Yayıncılık adına yayınlanan bu dergilerle yakından ilgilendi ve makaleler yazdı.

Bu dergiler ilgilendikleri sahalarda kamuoyuna önderlik ettiler. Yayınladıkları yazılarla, araştırma dosyalarıyla ve İslâm dünyasından haberlerle halkımızın bilgilenmesine ve bilinçlenmesine katkıda bulundular. İyimser, ümit verici, yol gösterici yazılarla pek çok hayırlı gelişmelere sebep oldular. Haklarında sempozyumlar, doktora tezleri yapıldı. Bir ara İslâm dergisinin tirajı yüz bini aştı.

İslâm ve Kadın ve Aile dergileri, 1998 Haziranına kadar aksamadan yayınlarını sürdürdüler.

Kitap yayıncılığı için Sehâ Neşriyat'ı kurdu; çeşitli dinî, edebî, tarihî, kültürel eserler neşredildi. Yayıncılığın geliştirilmesi, haftalık ve günlük yayınlara geçilebilmesi için çalışmalar başlattı. Onun gayretleriyle bir matbaa tesis edildi (Ahsen), dizgi tesisleri kuruldu (Dehâ).

Sesli ve görüntülü yayıncılık alanında hizmet etmek, millî ve mânevî değerlerimize uygun yayınlar yapmak üzere, *Ak-Radyo* (AKRA) adı altında bir müessesenin kurulmasına öncülük etti (1992). Halen İstanbul'dan radyo yayınları yapılmakta; bu yayınlar uydu vasıtasıyla Türkiye'nin her yerinden, Orta Asya'dan ve Avrupa'dan dinlenebilmektedir.

Onun teşviki ile Ak-Televizyon adı altında Marmara Bölgesine yönelik bölgesel televizyon yayını başlatıldı (1997). Basın-yayın alanında *Sağduyu* isimli günlük bir gazete yayınlandı (3 Mayıs 1998 - 11 Temmuz 1999).

Kaliteli bir eğitimi temin etmek amacıyla, özel eğitim kurumlarının kurulmasını teşvik etti. Çeşitli illerde ilkokul öncesi, ilkokul ve orta öğrenime yönelik eğitim tesisleri, okullar ve

dersaneler kurdurdu. (Asfa, Ferda...)

Halka güvenilir bir sağlık hizmeti verilmesi için poliklinikler ve hastaneler açılmasını teşvik etti. Başta İstanbul olmak üzere bir çok ilde sağlık kuruluşları hizmete açıldı. (Hayrunnisâ Hastanesi, Esmâ Hatun Hastanesi, Afîyet Hastanesi...)

Yurtdışındaki müslümanlarla diyalogu sağlamak, ziyaretleri kolaylaştırmak amacıyla İskenderpaşa Turizm (İSPA) adı altında bir seyahat acentası kurulmasına öncülük etti. Bu şirket vasıtasıyla hac ve umre programları, çeşitli yurt içi ve yurt dışı geziler; aile ve eğitim toplantıları düzenlendi.

İlmî seviyesi yüksek hocalar yetiştirmek amacıyla İstanbul'da, Ankara'da, Konya'da ve Bursa'da hadis ve fıkıh enstitüleri açtırdı. Buralarda ilâhiyat fakültelerinde okuyan veya mezun olan kimselere, özel hocalardan Arapça, hadis, tefsir ve fıkıh dersleri verdirilmesini temin etti.

Sohbet ve vaazlarına yurt içinde ve yurt dışında büyük ilgi gösterilmesi ve çeşitli yerlere davet edilmesi, onun çok seyahat etmesine neden oldu. Avrupa'da, Kuzey Amerika'da, Afrika'da, Orta Asya'da ve Avustralya'da pek çok ziyaretler, vaazlar, sohbetler yaptı; eğitim programlarına katıldı.

Her yıl hac ve umre dolayısıyla değişik ülkelerden gelen müslümanlarla görüştü, diyalog kurdu. Hakkı ve hayrı, iyiyi ve güzeli tebliğ etme yönünde şumüllü ve verimli çalışmalar yapmaktan bir an bile geri kalmadı. Çevresini de daima bu tür çalışmalara teşvik etti.

1997 Mayıs'ından itibaren hizmetlerini yurtdışında sürdürdü. 1998 yılında Avustralya'nın Brisbane şehrine yerleşti. Tebliğ ve irşad çalışmalarını Avustralya'nın her tarafına yaygınlaştırdı. Pek çok yerde camiler, kültür merkezleri açıldı. Brisban'daki camide, her gün sabah ve yatsı namazlarından sonra, hadis sohbeti yapıyordu.

Radio sohbetleri yine devam etti. Cuma günleri Ak-Radyo'da yapmakta olduğu hadis sohbetlerine ilâve olarak, salı günleri tefsir sohbetleri yapmaya başladı (29 Eylül 1998). Fâtiha Sûresi'nden başladı. Her sohbette birkaç ayet-i kerime okuyup, izah ediyordu. Vefat etmeden önce yaptıkları son tefsir sohbetinde, Bakara Sûresi 224. ayetine kadar gelmişlerdi.

4 Şubat 2001 (10 Zilkade 1421) Pazar günü, bir cami açılışı yapmak için Grifit şehrine giderlerken, Avustralya yerel saatiyle 12'de (Türkiye saatiyle 04'te) Sydney civarında, Dubbo kasabası yakınlarında geçirdikleri elim bir trafik kazası sonucu, yanında bulunan damadı Prof. Dr. Ali Yücel Uyarel'le birlikte ahirete irtihal eylediler. Ani ölümleri ailesi, yakınları, sevenleri ve bütün müslümanlar tarafından derin bir üzüntüyle karşılandı.

Mübarek naaşları, Sydney'de Auburn Gelibolu Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra Türkiye'ye getirildi (8 Şubat Perşembe). 9 Şubat Cuma günü, Fatih Camii'nde yüzbinlerin iştirak ettiği muhteşem bir cenaze namazından sonra, tekbirlerle, salevatlarla, dualarla, gözyaşlarıyla, Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri'nin kabri civarında, Eyüp Mezarlığında toprağa verildi.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad Coşan Rh.A, doğu dillerinden Arapça ve Farsça'yı, batı dillerinden Almanca ve İngilizce'yi bilmekteydi. Yurt içinde ve yurt dışında çok yönlü sosyal faaliyetlerini, tebliğ ve irşad çalışmalarını vefat edinceye kadar devam ettirdi.

Rûhu şâd, mekânı cennetî a'lâ olsun...

Yayınlanmış Eserleri:

01. Matbaacı İbrâhîm-i Mütferrika ve Risâle-i İslâmiye (1982)
02. Hacı Bektâş-ı Velî, Makâlât
03. Gayemiz (1987)
04. İslâm Çağrısı (1990)
05. Yeni Ufuklar (1992)
06. Çocuklarla Başbaşa
07. Başarının Prensipleri
08. Türk Dili ve Kültürü
09. İslâm'da Nefis Terbiyesi ve Tasavvufa Giriş (1992)
10. Avustralya Sohbetleri-1 (1992)
11. Avustralya Sohbetleri-2 (1994)
12. Avustralya Sohbetleri-3 (1995)
13. Avustralya Sohbetleri-4 (1996)
14. Yeni Dönemde Yeni Görevler (1993)
15. Haccın Fazîletleri ve İncelikleri (1994)
16. Zaferin Yolu ve Şartları (1994)
17. İslâm, Sevgi ve Tasavvuf (1994)
18. Sosyal Çalışmalarda Organizasyon ve Başarı (1994)
19. Güncel Meseleler-1 (1994)
20. Güncel Meseleler-2 (1995)
21. Hazret-i Ali Efendimiz'den Vecîzeler (1995)
22. Hacı Bektâş-ı Velî (1995)
23. Yunus Emre ve Tasavvuf (1995)
24. Başarı Yolunda Sevginin Gücü (1995)
25. İslâmî Çalışma ve Hizmetlerde Metod (1995)
26. Sosyal Hizmetlerde Hanımlar (1995)
27. Ramazan ve Takvâ Eğitimi (1996)
28. Tebliğ ve İrşad Çalışmaları (1996)
29. İslâm, Tasavvuf ve Hayat (1996)
30. Haydi Hizmete!.. (1997)
31. İslâm'da Eğitimin İncelikleri (1997)
32. Tasavvuf Yolu Nedir? (1997)
33. İmanın ve İslâm'ın Korunması-1 (1997)

34. İmanın ve İslâm'ın Korunması-2 (1998)
35. Allah'ın Gazabı ve Rızası (1997)
36. Mi'rac Gecesi (1998)
37. Doğru İnanç ve Güzel Kulluk (1998)
38. Ramazan ve Güzel Ameller (1998)

1. FUDAYL İBN-İ İYÂD HAZRETLERİ (1)

Eüzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn, muhammedini'l-mustafâ, el-mahmûdü'l-muhtâre'l-emîn... Ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd:

Çok değerli, çok muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun...

Vakfımızın binasına hoş geldiniz!.. Burası Mustafa Selâmî Efendi merhum, rahmetu'llâhi aleyh'in tekkesidir. Kendisi alt katta medfundur.

Dersimize başlamadan önce, başta Peygamber Efendimiz Muhammed-i Mustafâ —*aleyhi efdalü's-salevâti ve ekmelü't-tahiyâtü ve't-teslîmât*— Efendimiz olmak üzere; cümle enbiyâ ve mürselinin, hepsinin âlinin, ashabının, etbâının; sâdât ve meşâyih-ı turûk-u aliyyemizin, Ebû Bekr-i Sıddîk ve Aliyy-i Murtaza'dan müteselsilen Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar güzeran eylemiş olan; gelmiş, vazife yapmış, ahirete irtihal eylemiş olan sâdât ve meşâyih-ı turûk-u aliyyemizin, halifelerinin, müridlerinin, muhiblerinin; bu diyarları fethetmek için, Efendimiz'in:¹

¹ Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.335, no:18977; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.II, s.38, no:1216; Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.468, no:8300; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c.I, s.118; İbn-i Hacer, *el-İsâbe*, c.I, s.308, no:684; Buhârî, *Târih-i Kebîr*, c.II, s.81, no:1760; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimâşk*, c.LVIII, s.34; Abdullah ibn-i Bîşr el-Ganevî, babasından.

Kenzü'l-Ummâl, c.XIV, s.252, no:38462; *Mecmaü'z-Zevâid*, c.VI, s.323, no:10384; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XVII, s.339, no:18311.

لَتَفْتَحَنَّ الْقُسْطَنْطِينِيَّةَ ، فَلِنَعْمَ الْأَمِيرَ أَمِيرَهَا ، وَلِنَعْمَ الْجَيْشُ
ذَلِكَ الْجَيْشُ (حم. طب. ك. عن بشر الغنوي)

(Letüftehanne'l-kostantîniyyetü) “Kostantîniyye mutlaka, kesin olarak fetholunacaktır. (Feleni'me'l-emîri emîruhâ) Onu fetheden komutan ne güzel komutandır, (ve leni'mi'l-ceyşi zâlike'l-ceyş) onu fetheden asker ne güzel askerdir.” diye işaretine ve müjdesine; Peygamber Efendimiz'in medhine ben nâil olayım diye, buralara gelip gâza etmiş olan; bu diyarda şehid olup defnedilmiş olan, Ebû Eyyûb el-Ensârî Efendimiz'in ve sâir ashâb-ı güzîn, tabiîn ve tebe-i tâbiînin, gâzilerin, mücahidlerin, şehidlerin ruhları için;

Beldede medfun sâir evliyâullahın ve hâssaten Abdül'ehad-ı Nûrî Hazretleri'nin ruhu için; bu makamın sahibi Mustafa Selâmî

Efendi Hazretleri'nin ve onun halifelerinin ruhları için; ve uzaktan yakından şu meclise teşrif etmiş olan siz kardeşlerimizin ahirete intikal etmiş olan bütün sevdiklerinin ve yakınlarının ruhları için;

Biz yaşayan, sağ, henüz imtihanda bulunan mü'minler de, Rabbimizin rızasına uygun yaşayalım, onun rızasına vâsıl olalım; Kur'an-ı Kerim yolunda, Peygamber Efendimiz'in izinde yürüyelim; iman ile, imân-ı kâmil ile ahirete göçelim, ve bi-gayri sebki azâbin ve ikâbin ve hisâb, Rabbü'l-âlemîn'in azabına, kahrına, gazabına, sahatına mâruz olmayan diğer bahtiyarlarla beraber, bi-gayri hisâb, Efendimiz'in arkasından, sâdât ve meşâyih-i turûk-ı aliyyemiz ve ihvân-ı sâdikînimiz ile Firdevs-i A'lâ'ya dahil olalım diye, bir Fâtîha, on bir İhlâs-ı Şerif okuyalım, öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Tabakâtü's-Süfiyye Hakkında

Burası bir mânevî yapı olduğu için, bir irşad ve terbiye müessesesi olduğu için, oturduğumuz yer buranın zikirhânesi ve mescidi olduğu için, bu binayı kuranlar takvâ ehli insanlar olarak, Allah'ın rızasını kazanmak için bu faaliyetleri başlatmış olduklarından, biz de burada Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin rızasına uygun çalışmalar yapalım diye düşündük.

Zâten güzel olan, ibadethâne olan bir mekânda, bir de:²

عِنْدَ ذِكْرِ الصَّالِحِينَ تَنْزِيلُ الرَّحْمَةِ .

(İnde zikri's-sâlihîne tenzilü'r-rahmeh) “Sâlih insanlar yad

² Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VII, s.285; Süfyan ibn-i Uyeyne Rh.A'ten. Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.III, s.249; Ahmed ibn-i Hanbel, *Zühhd*, c.I, s.325; Şevkânî, *el-Fevâidü'l-Mecmûa*, c.I, s.254, no:109; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.763, no:1772.

olunduğu, anıldığı, zikredildiği zaman Allah'ın rahmeti oraya yağar, iner.” diye buyrulduğundan, rahmet-i Rahmân'a ermemize vesile olsun diye;

Bizler de karınca kararınca takvâ yolunda, Rabbimizin rızası yolunda yürüyen insanlar olduğumuzdan, “Bu yolun bizden önceki büyükleri, selef-i sâlihînimiz neler söylemişler, onların nasihatlerinden istifade edelim; nasıl yaşamışlar, hayatları bize örnek olsun!” diye, tasavvuf aleminin büyüklerinin hayatlarını okumayı; sözlerini dinleyip, belleyip mücebince amel etmeyi düşünerek;

Türkçesi bulunmayan bir eser olsun, kaynak olsun, ana eser olsun; böylece yaptığımız çalışma da yapılmamış bir çalışma olarak, yeni bir çalışma olsun diye düşündüğümüz için; 412 hicrî tarihinde, yâni 1021 yıllarında vefat etmiş olan, Arap asıllı, Nişâpurlu Ebû Abdurrahman es-Sülemî Hazretleri'nin, tasavvuf ilminde kaynak olan, ana eser olan, müracaat kitabı olan *Tabakâtü's-Süfiyye'sini* okumağa başlıyoruz.

Bu kitapta müellif diyor ki:

“—Ben daha önceki eserlerimde Peygamber-i Zîşân Efendimiz'in ashabının hayatını, tâbiînin hayatını kaydetmiştim. Bu yaptığım çalışmanın devamı olarak, onlardan sonra gelen evliyâullahın, sâlihlerin, mutasavvıfların hayatlarını anlatan bir eser yazmayı diledim, onun için bu eseri yazdım.” diyor.

Yâni bu eser, onun üçüncü kademeden bir çalışması olmuş oluyor. Daha önce, bizim meşhur *Hilyetü'l-Evliyâ* kitabında ve diğer kaynaklarda gördüğümüz gibi, ashâb-ı kirâmı anlatmış. Onlar rütbesi daha yüksek, mânevî makamı büyük kimseler...

Peygamber SAS Efendimiz: ³

³ İbn-i Hacer, *Tahlisu'l-Hayr*, c.IV, s.204, no:2130; İmran ibn-i Husayn RA'dan.

Lafız farkıyla: Buhârî, *Sahih*, c.II, s.938, no:2509; Müslim, *Sahih*, c.IV, s.1962, no:2533; Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.695, no:3859; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.378, no:3594; İbn-i Hibbân, *Sahih*, c.XVI, s.205, no:7222; Bezzâr, *Müsned*, c.V, s.180, no:1777; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.X, s.122, no:20174; Ebû

خَيْرِ الْقُرُونِ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ (خ. م. ت. حم.
 حب. ق. حل. خط. كر. عن ابن مسعود؛ ت. حم. حب. ك. طب.
 ش. عن عمران بن حصين؛ ت. عن عمر؛ حم. حب. طب. ش.
 طح. حل. عن نعمان بن بشير؛ ك. طب. ش. وعبد بن حميد عن
 جعدة بن هبيرة؛ طس. عن أبي هريرة)

(*Hayru'l-kurûni karnî, sümme'llezîne yelûnehüm, sümme'l-lezîne yelûnehüm.*) “Devirlerin en hayırlısı benim asr-ı saâdetimdir ve benimle beraber olan insanlardır, yâni sahabedir. (*Sümme'llezîne yelûnehüm*) Sonra onlardan sonra gelenlerdir, yâni tâbiîndir. (*Sümme'llezîne yelûnehüm*) Sonra onlardan sonra gelenlerdir, yâni tebe-i tâbiîndir.” diye buyurduğundan, önce sahabileri anlatmış. Sonra ondan sonrakileri anlatmış. Ondan sonra bu kitapta, beş tabaka halinde, kendi zamanına kadar

Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VII, s.126; İbn-i Abdi'l-Ber, *el-İstîâb*, c.I, s.4; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.XII, s.52; Dâra Kutnî, *İlel*, c.V, s.187; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.II, s.52; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.500, no:2221; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsne'd*, c.IV, s.426, no:19833; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XVI, s.212, no:7229; Hâkim, *Müstedrek*, c.III, s.535, no:5988; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XVIII, s.212, no:526; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VI, s.404, no:32410; Umran ibn-i Husayn RA'dan.

Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.549, no:2303; Taberânî, *Mu'cemü's-Sagîr*, c.I, s.220, no:352; Hz. Ömer RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsne'd*, c.IV, s.267, no:18374; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XV, s.121, no:6727; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.II, s.27, no:1122; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VI, s.404, no:32413; Tahâvî, *Şerhü'l-Maânî*, c.IV, s.152, no:5673; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IV, s.125; Heysemî, *Müsne'dü'l-Hâris*, c.II, s.940, no:1036; Nu'man ibn-i Beşîr RA'dan.

Hâkim, *Müstedrek*, c.III, s.211, no:4871; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.II, s.285, no:2187; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VI, s.404, no:32408; Abd ibn-i Humeyd, *Müsne'd*, c.I, s.148, no:383; Şeybânî, *el-Âhad ve'l-Mesânî*, c.II, s.47, no:726; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c.I, s.180; Ca'de ibn-i Hübeyre RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.V, s.335, no:5475; Ebû Hüreyre RA'dan. *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.245, no:1265; RE. 280/5.

yaşamış olan meşhur mutasavvıfları kaleme almış, Ebû Abdurrahman es-Sülemî Hazretleri.

Beş tabakanın her birinde, yirmi şahsın terâcüm-i ahvâlinde, sözlerinden ve nasihatlerinden bahsetmiş. Böylece yüz tercüme-i hal ve onlara ait nasihatler ve sözler yer alıyor bu kitapta...

Ebû Abdurrahman es-Sülemî Hazretleri'nin metodu, havadan, kaynaksız, desteksiz bir söz söylememesi; hepsini rivayet zinciri ile kimden duymuşsa, nereden almışsa, senediyle rivayetleri beyan ediyor, öyle kaydediyor. Bu bakımdan mesnedli, esaslı bilgiler bulunuyor bu kitabın içinde...

Bir de, çok mübarek bir profesörün eline geçmiş bu kitap, o profesör hazırlamış bunu baskıya. Kitabın içine, kitabın içindekilerden daha fazla bilgiyi o da eklemiş, Her şeyi aşağıda izah etmiş, not koymuş, açıklama koymuş; kitabın kıymeti üç misli, beş misli artmış. Neden?.. Çok güzel neşretmiş.

Bir şehir adı geçiyor, diyelim ki bir köyün adı geçiyor, Meselâ Nasrabad... Nasrabad neresi?.. Sen bilir misin, bilmezsin. Ben? Ben de bilmem. Hemen o aşağıya not indirmiş:

“—Bu şehir falanca yerdedir, nüfusu bu kadardır, kıymeti şudur, mahsulü budur.” diye bilgi vermiş.

Yâni, her şeyi böyle aşağıda açıklamış olduğu için, kitabın kıymeti üç misli, beş misli daha artmış. Onun için bu kitabı okuyoruz.

Kitabın kendisi güzel; bir... Neşreden bir alim adam, o da güzel eklemeler yapmış, kitabın kıymeti artmış; iki... Üçüncü bir sebep var: Bugün de Türkiye’imizde ve İslâm aleminde sûfler var, yâni mutasavvıflar var... Yâni dervişler, tarikatlar, şeyhler var...

Var ama, bazıları yanlış yolda... Bazıları hak, bazıları bâtıl... Bazıları alim, bazıları cahil... Bazıları sahih, bazıları sapık...

"—E nereden belli sapık olduğu?.. Bir misal ver Hocam, misal ver sözüne!.."

Ben filanca tarikattanım diyor, misafirine rakı ikram ediyor, içki ikram ediyor. Nerede bu?.. Arnavutluk’ta... Cumhuriyet

gazetesinin muhabiri Arnavutluk'a gitmiş, orada filânca tekkeye misafir olmuş. O tekkenin başındaki herif, alçak, buna rakı ikram etmiş. Adı tekke olduğundan, tekkelerin adını batırıyor... Yolu tarikat adında olduğundan, tarikatları batırıyor...

İslâm'da içki var mı? Yok, haram!.. Ne kendisi içebilir, ne başkasına sunabilir. İçmek de haram, sunmak da haram, satmak da haram, taşımak da haram... Her şeyi haram...

Adam hammal olsa, alnının teriyle yaşıyor olsa, kamyonundan süper markete içkiyi omuzuna alıp oraya indiremez. Neden?.. Allah hammalına da lânet ediyor. Yalnız içene değil, hammalına bile lânet ediyor. İçemez.

Bu kendisi içiyor, karşısındakine de ikram ediyor. Bu bozuk bir yol. Müslümanlığın da adını batırıyor, tarikatın da adını batırıyor, tasavvufun da adını batırıyor.

Bazısı da, bu kadar açık bir şekilde sapık değil... Nasıl sapık? Biraz daha örtülü sapık... Sapık ama, bazısı da örtülü. Bazısı da cahil, bilmiyor. Pekiyi nereden konuşuyor. Duyduklarını, anladığı şekilde yarım yamalak satarak konuşuyor. Kendisinde bir hâl yok, kendisinin mânevî hali yok, güzel hali yok, ama lafı çok... Laf ebesi derler, ağzından boyna laf çıkıyor. Millet de tabi bilmiyor, çok laf söylüyor bu diye, onun peşinde gidebiliyor.

Şimdi bu kitap, hep alim olan büyük zatlara anlattığı için, biz burada gerçek tasavvufu öğreniyoruz. Uydurmayı değil, yalanı değil, cahilin cahilliğini değil, her şeyi bilen bilgili sûfilerin, evliyanın hayatını okuyoruz burada...

O da çok önemli!.. Neden önemli?.. Bu zamanın tasavvufu sevenleri, tarikata girenleri, derviş olanları doğruyu bilsinler diye... Bunlar büyük üstad, büyük alim... Onları okuyalım da, işin doğrusunu bilsinler diye bu kitabı okuyoruz.

b. Fudayl ibn-i İyad Hakkında Bilgi

۱ - الفضیل بن عیاض

منهم الفضيلُ بنُ عياضٍ بنِ مسعودٍ بنِ بشرٍ، التَّميمي، ثمَّ اليربوعي.
خراساني، من ناحية مرو، من قرية يقال لها فندين .

(*Minhümü'l-fudaylü'bnü ıyâd*) “Onlardan birisi Fudayl ibn-i İyâd’dır.”

Araplarda bir kimsenin ismi nelerden ibaret olur?

1. Kişinin kendi adı. Meselâ, benim adım Es’ad, bunun adı Mehmed, onun adı Ahmed... Kendi adı.

2. Babasının adı. Meselâ, benim babamın adı Necati, Peygamber Efendimiz’in babasının adı Abdullah... gibi.

Bu ikisinin arasında oğul mânâsına gelen, *ibn* kelimesi kullanılır. Yâni filânca oğlu filânca... El-Fudayl ibn-i İyâd, yâni İyâd’ın oğlu Fudayl demek. Fudayl kendi ismi, İyâd babasının ismi... *İbn*, şunun oğlu mânâsına geliyor. *İbn* kelimesinden sonra gelen kelime, baba ismi oluyor.

Bazı insanlar kendi ismiyle tanınır, bazı insanlar da babasının ismiyle tanınır, kendi ismi bilinmez. Meselâ, meşhur tabip İbn-i Sinâ... Ne demek? Sinâ’nın oğlu demek. Kendi ismi ne? Belli değil, belki pek çok kimse bilmez. İbn-i Sinâ’yı pek çok insan bilir de, kendi ismiyle bilmez. Baba ismiyle tanınmış: Sinâ’nın oğlu... Böyle gelmiş böyle gidiyor. Onun için, bunu bilmek lâzım!

İbn kelimesi iki isim arasında olursa, elifsiz yazılır; tek olursa başında bir elif yazılır. İki ismin arasında olursa, *ibn* kelimesinin ilk hecesi i olmaz, kendinden önceki kelimenin son harekesi olur. Meselâ, bunu Arapça olarak okumak gerekirse, (*El-fudaylü'bnü ıyâd*) demek lâzım! Yâni, *ibn* kelimesinin başındaki i harfi kesin değildir; e olabilir, ü olabilir. *İbn* kelimesinin sonundaki harf de, baştaki ne ise, ona göre değişir; ü olur, e olur, i olur. Bunu bilmesi lâzım herkesin.

3. Ondan sonra, bir şahsın bazen künyesi olur. Meselâ, Peygamber Efendimiz’in künyesi *Ebü'l-Kâsım* idi. Kâsım isimli çocuğuna izafeten böyle denmiş. *Ebü'l-Kâsım*, Kâsım’ın babası

demek. Bazı insanlar da böyle künyeleriyle tanınmıştır, ismi bilinmez. Meselâ, Ebü'l-Kâsım el-Kuşeyrî diyoruz. *Er-Risâle* isimli eseri yazan müellif. Onun da künyesi Ebü'l-Kasım'dır, öyle tanınmıştır.

İbn-i Sinâ'nın künyesi Ebû Ali'dir. Ebû Ali ibn-i Sinâ, yâni Ali'nin babası, Sinâ'nın oğlu demek. Kendi ismi gene yok arada... Böyle olabilir. İnsan çeşitli şekillerde tanınabilir; bazen baba adıyla tanınıyor, bazen oğul adıyla tanınıyor.

Meselâ, benim *Selmâ* diye bir kızım olsa, bana *Ebû Selmâ* denilebilir. *Ebû Selmâ*, yâni Selmâ'nın babası demek. İlk çocukla umûmiyetle böyle künye alırlar. Bazı şahıslar böyle tanınır. Bu kitabın yazan müellifin künyesi Ebû Abdi'r-Rahmân'dır. Demek ki, Abdu'r-Rahmân diye bir çocuğu var, Abdu'r-Rahmân'ın babası diye tanınıyor.

Ümmetin Peygamber Efendimiz'den sonra en faziletli sahabesi, cennetliklerden başta gelen kim? Ebû Bekir RA... Ebû Bekir künyedir, ismi değildir.

Demek ki, bir insanın kendi ismi oluyor. Bazen baba ismiyle tanınıyor, *ibn-i filân* diye geçiyor. Bazen evlâdının ismiyle tanınıyor, *ebû filân* diye tanınıyor.

4. Bazen de bir lakabı olur. Yâni başarısından dolayı, mevkiinden, makamından dolayı kendisine bir lakab verilmiştir. Meselâ Mesnevî'nin sahibi, Konya'da medfun olan Celâleddîn... *Celâle'd-dîn* isim değildir, dinin celâli demektir. Komutansa *Seyfe'd-dîn* derler meselâ, dinin kılıcı demek. Bazıları böyle lakabıyla tanınmıştır.

Eski isimlerde böyle bir lakab varsa, asıl ismini arayacaksınız. Künye varsa, asıl ismini arayacaksınız. Baba ismi varsa, asıl ismini arayacaksınız. Yâni, asıl isim ayrı.

5. Bir de nereli olduğunu bildiren bir şey bulunur, *nisbe* denilir buna. Meselâ, *Sülemî*, bu kitabı yazan şahsın nisbesidir. *Benî Süleym* kabilesine mensub olduğundan, *Sülemî* denmiştir.

Celâleddîn'e Anadolu'lu olduğu için, Celâleddîn-i Rûmî denmiş. Çünkü İslâm aleminde tanınmış, Hindistan'da da, Orta Asya'da da, her yerde tanınmış.

“—Hangi Celâleddîn, yâhu, mübârek, hangisi?..”

“—Celâleddîn-i Rûmî...”

Rum demek orada, Anadolu'lu demek; yoksa Yunanlı demek değil.

Sonra *Sahih*'i yazmış ve hadis konusunda en ileri mertebeye ulaşmış, imam ünvanını almış kim var? Buhârî var. Kendi ismi başka ama, Buhârî, Buharalı olduğunu gösteriyor. O nisbesiyle tanınmış. İmam Buhârî, yâni Buharalı İmam diyoruz. İsmi yok, künyesi yok, lakabı yok, sadece nereli olduğuyula tanınmış.

Ama İmam Müslim diyoruz, Müslim kendi adıdır. Müslim ibn-i Kuteybe'dir. O kendi ismiyle tanınmış.

Demek ki Arapça'da bir şahıs öz kendi adıyla tanınmış olabilir, nereli olduğuyula tanınmış olabilir, lakabıyla tanınmış olabilir, baba adıyla tanınmış olabilir, evlât adıyla tanınmış olabilir; bir de tantanalı bir tanınma olarak hepsiyle birden tanınabilir. Meselâ: Ebû Bekir Muhammed ibn-i Zekerîyya er-Râzî... Bir şahıs bu. Bu kadar kalabalık isimler bir şahsa ait. İslâm aleminin meşhur kimyagerlerinden, çok büyük alimlerinden birisi.

Ebû Bekir künyesi, Muhammed ismi, Zekerîyya babasının adı, er-Râzî nereli olduğu. Böyle bazen beşi birden zikredilir, tantanalı, mükellef, muazzam bir isim olur.

Şimdi burada bu bilgiyi verdik, bu bilgi lâzım! Hattâ bu bilgiyi belki bir makale halinde yazmamız gerekiyor. Çünkü bunu doğru yazmazlar, imlâsının birtakım problemleri vardır. Yâni İslâmî neşriyata bakarsınız, pek çok hata vardır.

Bu da *el-Fudaylû'bnü İyâd*, İyâd'ın oğlu el-Fudayl. İsmi bu. (*Minhümül-fudaylû'bnü İyâd*) *Minhüm* diyor, yâni yirmi kişi var bu tabakada, kitabın tamamında yüz kişi var. *Minhüm*, yâni onlardan birisi. Birincisi ama, sırayla hepsini sayacağı için, onlardan birisi diyor.

(*Minhümül-fudaylünü ıyâdi'bni mes'ûdi'bni bişr et-temîmî sümme yerbûî*) İsmi el-Fudayl imiş, babasının ismi İyâd imiş. Onun babasının adı Mes'ud imiş. Onun babasının adı, yâni dedesinin babasının adı Bişr imiş. *Et-Temîmî*, Temim kabilesine mensub demek. Nereli olduğunu anlıyoruz. Demek ki Arap asıllı imiş. (*Sümme yerbûî*) Temim kabilesi içinde herhalde Yerbû oymağı olacak, hangisi daha büyükse; oralı imiş. O cinsten, o kavimden, o kabiledenmiş.

(*Horasâniyyün*) Horasanlıdır. Yâni Arap asıllı ama şimdiki Horasan'da... Yâni İran'ı geçeceksiniz, İran'ın kuzeyinde, şimdiki Orta Asya dediğimiz; hani beş tane Türk cumhuriyeti var: Türkmenistan, Tacikistan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan... Yâni oradanmış.

Bu Arap asıllı, orada ne arıyor? Ecdadı cihad için oraya gitti, oralara yerleştiler. Hattâ şehirler kurdular, medreseler kurdular, ahaliyi İslâmlaştırdılar. Orası İslâm diyarı oldu. Çok büyük çalışma yaptılar. Yâni ülkelerin tarihini değiştirdiler, tarihin akışını değiştirdiler, kültürleri, medeniyetleri değiştirdiler.

Oralarını yemyeşil, pırıl pırıl nûrânî bir renge boyadılar; İslâm diyarı oldu.

Şimdi biz geçtiğimiz yaz gittik oralara... Semerkand'a, Buhârâ'ya kadar gittik. İnsan hakîkaten çok derin heyecana düşüyor ve çok güzel duygular içinde oluyor.

(*Min nâhiyeti merv*) “Merv nahiyesinden. Horasan'da Merv isminde bir şehir var, oralı bu el-Fudayl ibn-i Iyad. (*Min karyetin yukâlû lehâ fündîn*) Merv şehrinin Fündin isimli köyünden.”

Şimdi bu Merv'in okunuşunun nasıl olduğunu, nerede bulunduğunu, enlemini, boylamını, nüfusunu; hangi şehre kaç fersah mesafede olduğunu —Allah razı olsun— neşreden aşağıda uzun boylu, kaynak da göstererek izah etmiş. Yukarıda iki satırlık metnin kendisi varsa, aşağıda on beş satırlık izahat var. Yâni, çok güzel hazırlamış. Eser böyle hazırlanmalı hazırlandığı zaman...

كذلك ذكره ابراهيم بن الأشعث صاحبه ؛ فيما اخبرنا به يحيى
بن محمد العكرمي ، بالكوفة ، قال : سمعت الحسين بن محمد

بن فرزدق بمصر، قال: سمعت أحمد بن حمّوك، قال: سمعت
نصر بن الحسين البخاري، قال: سمعت إبراهيم بن الأشعث
يذكر ذلك.

(*Kezâlike zekerehû ibrâhimü'bnü'l-eş'as sâhibühû; fîmâ ahberanâ bihî yahye'bnü muhammedini'l-ikrimiy, bi'l-kûfeh*)

Tercüme edeceğim ne dediğini, anlayacaksınız kitabı yazanın ne kadar bilimsel çalıştığını:

(*Kezâlike zekerehû ibrâhimü'bnü'l-eş'as*) “Eş’as oğlu İbrâhim, şu bizim yukarıda sıraladığımız şekilde bunun ismini böyle zikretti. Yâni, (*El-fudayli'bnî iyâdi'bnî mes'ûdi'bnî bişr et-temîmî el-yerbûî*) diye böyle anlattı. (*Sâhibuhû*) Onun arkadaşı imiş. Yâni el-Fudayl ibn-i İyad’ın arkadaşı imiş, onunla görüşen bir kimse imiş.” Demek ki salâhiyetli bir yerden alıyor bilgileri, ismini doğru tesbit ediyor.

(*Fîmâ ahberanâ bihî yahye'bnü muhammedini'l-ikrimiy*) “Bu bilgiyi bize Muhammed oğlu Yahyâ el-İkrimî’nin haber verdiğine göre, arkadaşı olan, beraber sohbetdaşı olan İbrâhim ibn-i Eş’as, bu tarzda zikretti ismini.” diyor. Kaynağını gösteriyor. (*Bi'l-kûfeh*) “Kûfe’de bu bilgiyi verdi.” diyor.

(*Kâle: Semi'tü'l-hüseyn'e muhammedini'bnî'l-ferazdaka bi-mısr*) “Mısır’da Ferazdak oğlu Hüseyin ibn-i Muhammed’i duydum ki; (*Kâle: Semi'tü ahmede'bne hammûk*) Hammûk oğlu Ahmed’i duydum dedi o da; (*Kâle: Semi'tü nasrebni'l-huseyn el-buhârî*) Buhâralı Hüseyin oğlu Nasr’dan duydum dedi o da; (*Kâle: Semi'tü ibrâhîme'bne'l-eş'as yezkürü zâlike.*) işte bu arkadaşı olan İbrâhim ibn-i Eş’as, isminin böyle olduğunu zikrediyor.” diyor.

Şimdi bu detayı ben size her zaman zikretmem ama, bu kitabı yazan insanın ne kadar titiz bir alim olduğunu, bilgiyi nasıl topladığını göstermiş olmak için; Mısır’da kimden duymuş, o kimden duymuş, hepsinin kaynağını nasıl verdiğini göstermiş olmak için, size okumuş oluyorum.

Şimdi geçiyor ikinci paragrafa:

وذکر ابرهیم بن شماس ، انه ولد بسمرقند ونشأ بأبيورد . كذلك سمعت احمد بن محمد بن رميح ، يقول : سمعت ابرهیم بن نصر الضبی بسمرقند ، يقول : سمعت محمداً بن علی بن الحسن بن شقیق ، يقول : سمعت ابرهیم بن شماس ، قال : سمعت الفضیل بن عیاض ، يقول : ولدت بسمرقند ، و نشأت بأبیورد ، و رأیت بسمرقند عشرة آلاف جوزة بدرهم .

(*Ve zekere ibrâhimü'bnü şemmâs*) “Şemmas oğlu İbrâhim dedi ki: (*Ennehû vülide bi-semerkand*) Bu zât Semerkand'da doğdu.” Yâni, Fudayl ibn-i Iyad için, “Semerkand'da doğdu.” diye, İbrâhim ibn-i Şemmas öyle demiş. Bu zât kimmiş?

ابو اسحاق ابرهیم بن شماس ، السمرقندي ، نزیل بغداد . یروی عن ابن المبارک ، ویروی عنه احمد بن حنبل .

(*Ebû ishak ibrâhimi'bni şemmâs, es-semerkandî*) Semerkandlı Şemmas oğlu İbrâhim Ebû İshak... Ebû İshak nesi oluyor?.. Künyesi oluyor. (*Nezîli bağdâd*) Bağdad'a yerleşmiş. (*Yervî anî'bni'l-mübârek*) İbn-i mübârek'in bilgilerini bize nakletmiş bir alim. (*Ve yervî anhü ahmedü'bnü hanbel.*) Ve bu zattan meşhur mezheb imamı ve hadis alimi Ahmed ibn-i Hanbel bilgi alır, rivayet eder.” diye de zikrediyor.

“Semerkand'da doğdu, (*ve neşee bi-ebîverd*) Ebîverd şehrinde gelişti, yetiştii.” diye bilgi veriyor. (*Kezâlike semî'tü ahmede'bne muhammedi'bni rumeyh*) Rumeyh oğlu Muhammed oğlu Ahmed'den, böyle Semerkand'da doğduğunu, Ebî Verd'de

yeştiştiğini duydum.” diyor.

(*Yekülü semi'tü ibrâhime'bne nasr ed-dabbî bi-semerkand*)
“Semerkand'da Dablı Nasr oğlu İbrâhim'in şöyle dediğini duydum:
(*Semi'tü muhammede'bne aliyyi'bni haseni'bni şakîk*) Şakîk oğlu,
Hasan oğlu Muhammed ibn-i Ali'den duydum ki, (*yekülü ibrâhimi'bni şemmâs*) o meşhur İbrâhim ibn-i Şemmâs dedi ki:
(*Kâle: Semi'tül-fudayle'bne ıyâdin yekül*) Tercüme-i hali anlatılan
Fudayl'ı şöyle derken duydum ki:

(*Vülidtü bi-semerkand*) ‘Ben Semenkan'da doğmuşum.’ dedi.
Demek ki, şahsın kendisi de Semerkand'da doğduğunu söylemiş.
(*Ve neşe'tü bi-ebî verd*) Ebîverd şehrinde yetiştim, büyüdüm,
tahsilim orada oldu.” Bunu anlatırken, hayatıyla ilgili enteresan
bir cümle de sarf etmiş: (*Ve raeytü bi-semerkand aşrete âlâfin
cevzete bi-dirhem*) “Semerkand'da on bin cevizin bir dirheme
satıldığını gördüm.” diyor.

Biliyorsunuz, Anadolu'da da hâlâ bu vardır; cevizler,
yumurtalar sayı ile satılır bazen... “On bin tane cevizin

Semer kand'da bir dirheme satıldığını görmüşüm." diye bir de enteresan olay nakletmiş. Hani şimdi biz size desek ki, 125 kuruşa Aksaray çarşısından bir kilo et alırdık." filân desek, sizin hoşunuza gider. Üç kuruşa Bebek'ten tramvaya binerdik, Eminönü'ne kadar gelirdik. Tabii, bizden öncekiler, bu kuruşlardan da aşağıya, şu kadar paraya, bu kadar paraya diyecekler. On bin tane ceviz, bayağı büyük bir rakam. Demek ki çok bolluk olmuş, fevkalâde ucuzluk... Hem hayatını anlatıyor, hem de biz bugünleri de görmüşüz diye bir de enteresan bir şey söylüyor.

Tabii buraya kadar neyi anlatmış oluyoruz?.. Bu kitabı yazan şahıs, bu bilgileri nereden aldığını bize gösteriyor. Kimden duyduğunu ve o şahsın kim olduğunu ve kimden, hangi şehirde bu sözü duyduğunu anlatıyor. Eserin kıymeti buradan geliyor.

Onun için, ileride bu şahısların hayatıyla ilgili, sözleriyle ilgili rivayetler gelecek. Tabii biz oradan tasavvufî bir takım konulara gireceğiz. Bu sözler birer atasözü gibi... Acaba böyle mi söyledi, başka türlü mü söyledi? Bu alim böyle titiz bir alim, böyle tesbit ediyor bir bilgiyi. Nerede doğmuş; kırk tane kişiye soruyor. Kırk tane delil gösteriyor, kaynak gösteriyor. Bu tabii, bizim için de bir ders olmalı!.. Genç, üniversitede çalışan kardeşlerimiz için, hepimiz için bir ders olmalı ki, sözümüzün kaynağını gösterebilmeliyiz.

Şimdi ben, Anadolu'da yetişmiş bir kardeşinizim. Üniversitede okudum, profesör filân oldum ama, bize meselâ:

"—Namaz nasıl kılınacak, şu şöyle mi olacak?" filân diye sorulsa, biz ne deriz:

"—Ömer Nasuhî Bilmen'in *Büyük İslâm İlmihali*'nde böyle yazıyor." deriz.

Tamam, o kadar.

Ama bunlar öyle yapmıyor. Bunlar ta böyle en salâhiyetli şahsa kadar kaynağını gösteriyor ve hadisi rivayet ediyor.

Biz de bir hükmü kaynağıyla öğrenmeğe alışmalıyız.

Ezberlemeye alışmalıyız. Kimden duyduğumuzu doğru düzgün yazarsak daha iyi olur. Hatta yanımızda bir defter olursa, böyle ajanda defterler güzel oluyor. Hem takvim vs. oluyor içinde... Yazarsak daha iyi olur.

Çünkü, bazen kulaktan kulağa oyunu gibi oluyor. Siz bir söz söylüyorsunuz, kulaktan kulağa... Sonra bir haber geliyor size; “Ben hiç öyle dememiştim!” diyorsunuz. Söz dönmüş dolaşmış, tamâmen ters bir mânâ kazanmış.

Sözü doğru duymak, doğru tesbit etmek, doğru nakletmek çok önemli! Bu ahlâka bizim ecdadımız sahip idi. Biz müslümanız, hepsi bizim ecdadımız. Bizden önceki müslümanlar, bizim büyüklerimiz bu ahlâka sahipti. Peygamber Efendimiz’den duydukları hadisleri, bu ciddiyetle naklettiler. Değil Peygamber Efendimiz’den duydukları hadisleri bu güzel alışkanlıkla rivayet etmek; bakın görüyorsunuz Peygamber Efendimiz’in devri geçmiş, sahabenin devri geçmiş, tâbiînin devri geçmiş, tebe-i tâbiînin devri geçmiş, dördüncü tabakanın insanlarından bahsederken bile, ne kadar titiz bahsediyor. İsimler, her şey ne kadar muntazam tesbit edilmiş.

İşte biz bu şahıslara, böyle insanlara borçluyuz İslâmî ilimleri... Bunlar ayetleri derin derin incelemişler, hadisleri derin derin incelemişler. Diyorlar ki bir alime:

“—Kur’an-ı Kerim’i ne kadar zamanda okuyorsun?..”

“—Eskiden bir günde iki hatim indirdim. Şimdi on dört senedir Enfal Sûresi’ne kadar geldim.” diyor.

On dört senede insan Kur’an-ı Kerim’in ancak altıda, yedide biri kadar bir şeyi okursa, demek ki her ayet üzerinde ne kadar derin düşünüyor.

Onun için, bu alimlerin yazdıkları eserler bizim dinimizin kaynakları oluyor. Biz bunların güzel çalışmalarından sonra, İslâm’ı sağlam bir şekilde anlatılmış olarak görüyoruz ve yaşıyoruz. Yoksa bunların bu çalışmaları olmasaydı, arkeolojik kazılar gibi toprağın altından bir şey çıkacak da, bir de bir gerçeği bulacağız da, İslâmî bir hakîkatı öğreneceğiz diye, hristiyanlar ve yahudiler gibi perişan olurduk.

Allah razı olsun ki, böyle titiz çalışan büyük alimler her şeyi hazırlamışlar. Nur içinde yatsınlar ve Allah şefaatlerine bizi erdirsin...

Şimdi isterseniz, şundan işittim, şundan işittim sözü sizi sıkmasın. O senedi atlayarak ben anlatmaya devam edeyim. Böyle isimleri zikrederek diyor ki:

حدثني ابو عبيدة بن الفضيل بن عياض ، قال: ابي ، فضيل
بن عياد بن مسعود بن بشر ، يكنى بأبي علي ؛ من بني تميم ،
من بنى يربوع ، من انفسهم. ولد بسمرقند ، و نشأ بأبيورد ، و
الاصل من الكوفة.

(*Haddesenî ebû ubeydete'bnü el-fudayli'bni ıyâd*) Fudayl ibn-i İyâd'ın oğlu Ebû Ubeyde söylemiş ki: (*Kâle: Ebî, fudaylû'bnü ıyâdi'bni mes'ûdi'bni bişr*) Babam Bişr'in oğlu, Mes'ud'un oğlu, İyâd'ın oğlu Fudayl. (*Yüknâ bi-ebî aliy*) Künyesi Ebû Ali'dir." Demek ki bir isim oluyordu, bir künye oluyordu. El-Fudayl'ın künyesi *Ebû Ali* imiş.

(*Min benî temîm*) "Temîm kabilesindenmiş." Demek ki, *et-Temîmî* diyeceğiz, Temîm'e mensub mânâsına. (*Min benî yerbu*) "Temim kabilesi içindeki alt dallardan Yerbû oymağındanmış." *Yerbûî* diyebiliriz. (*Min enfüsihim*) "Onların ta kendisinden... Sonradan onlara gelmiş, o kabileye sığınmış filân bir insan değil; onların ta kendilerinden. O kabile Arap kabilesi, o kabilenin kendisinden." diye söylemiş.

(*Vülide bi-semerkand*) "Semerkand'da doğmuş. (*Ve neşee bi-ebîverd*) Ebîverd'de yetişmiştir." Oğlu söylüyor bunu. (*Ve'l-asli mine'l-kûfeh*.) "Ama oralara giden asılları, kökleri Kûfe'dendir." Demek ki, Temîm kabilesinden Kûfe'ye gelmişler. Kûfe'den Semerkand'a gitmişler. Fudayl ibn-i İyâd orada doğmuş, Ebîverd'de yetişmiş."

مات في المحرم سنة سبع وثمانين ومائة.

(*Mâte fi'l-muharrami*) *Mâte*, öldü. Hayatıyla ilgili, ismiyle ilgili, memleketiyle ilgili bilgiyi verdi. Vefat tarihini söylüyor şimdi: "Muharrem ayında ölmüştür. Yâni el-Fudayl ibn-i İyâd. (*Senete seb'in ve semânîne ve mieh*) Bu rakamları da yavaş yavaş öğrenin! Arabistan'a gittiğiniz zaman, (*Kem rişâl yâ hac?*) filân diye sorduğunuz zaman da lâzım olacak.

Ne zaman ölmüş?.. (*Senete seb'in ve semânîne ve mieh*)

Seb', yedi demek. (*Seb'a semâvât*) diyoruz ya. *Semânîn*, seksen; *mieh*, yüz demek. Arapların rakam söyleyiş tarzı: Yedi ve seksen ve yüz... Yâni, Fudayl hicrî yüz seksen yedi senesinde vefat etmiş.

187 senesi milâdî hangi seneye gelir?.. Bunun için, "*Hicrî*

Tarihleri Milâdiye Çevirme Kılavuzu” filân diye kitaplar vardır. Ay ay, gün gün gösterir. En iyisi orayı açıp bakarsınız, hicrî 187 milâdî hangi seneye geliyor, oradan bulursunuz. Doğrusu budur. Hesaplaması kolay değil. Ama hesaplamak gerekirse...

Sene belli başlı iki türdür. Bir şemsî sene vardır, bir kamerî sene vardır. Kamerî senede ayın hilâl olarak doğduğu, dolunay haline geldiği, gittikçe küçüldüğü, yok olduğu ve tekrar hilâl halinde doğduğu zamana kadar bir ay geçmiş oluyor. Yeni hilâller, nev hilâller aybaşı gösteriyor. Böyle 12 ay geçti mi, bir sene tamam olur. Kamerî sene denir buna, bu 354 gündür.

Muharrem, Safer, Rebîü'l-evvel, Rebîü'l-âhir, Cumâde'l-ûlâ, Cumâde'l-âhire, Receb, Şa'bân, Ramazan, Şevval, Zilkâde, Zilhicce... Bu aylar kamerî senenin aylarıdır. Bunların hepsinin toplamı 354 gündür.

Halbuki şemsî bir yıl olsaydı, yâni güneşin ilkbaharın başladığı ilk günden, tekrar ilkbaharın başladığı ilk güne gelişine kadar geçen zaman; veya 1 hazirandan 1 hazirana, 1 marttan 1 marta geçen zaman 365 gün 6 saattir. 11 gün fark vardır arada... Yâni ikisi beraber başlasalar, hicrî sene tamam olur, milâdî sene daha tamam olmaz. Hicrî ikinci sene başlar, 11 gün geçer, milâdî sene o zaman biter.

Hicrî sene bir senede böyle 11 gün takınca, 33 senede bir yıl fark atar. Demek ki hicrî seneyi 33'e bölersek, şemsî seneden ne kadar fark ettiğini buluruz. O miktarı bu hicrî rakamdan çıkartırız. Kalan rakamı 622'ye ilâve ederiz, milâdî seneyi buluruz.

187'yi 33'e bölelim, 5.6 eder; 6 diyelim. Onu 187'den 6'yı çıkartalım, 181 kalır. Hicret kaçtaydı?.. 622'deydi. 622'ye 181 ilâve edelim, $622 + 181 = 803$ eder. 803 senesinde ölmüş demek ki.

O zamanlarda ne oldu, milâdî 803'lerde tarihten bildiğiniz bir şey var mı?.. Erken bir devir. Peygamber Efendimiz'in hicretinden 187 yıl geçmiş, vefatından 177 yıl geçmiş. Bildiğimiz bir şey yok... 756'da Araplarla bizim dedeler karşılaşıyor. Ondan sonra çarpışıyorlar, marpışıyorlar; işte bu senelerde yavaş yavaş İslâm'ı

öğreniyorlar. Bu yüzyıllarda yavaş yavaş İslâm'a girmeğe başlıyorlar. Çadır çadır, kabile kabile, kavim kavim müslüman oluyorlar. Selçuklular, Gazneliler filân daha sonra gelecek bunlardan...

Demek ki, 187 yılında ölmüş bu zât-ı muhterem. Allah rahmet eylesin...

وَأَسْنَدُ الْحَدِيثِ.

(*Ve esnede'l-hadîs*) “Hadis de rivayet etmiştir.” *Esnede'l-hadîs*, hadis isnad etti demek.

Biliyorsunuz Peygamber Efendimiz'den duyulan sözler, Peygamber Efendimiz'in hadis-i şerifleri, çok büyük bir ciddiyetle nakledilmiştir. Meselâ, olmuş bir olay olarak zihninizde kalsın diye anlatayım: İmam Mâlik, Mâlikî mezhebinin kurucusu, büyük imam. Harun Reşid zamanında, Abbâsîler zamanında yaşamış.

Fıkıh alimi aynı zamanda... Bir taraftan da hadis alimi... Hem Peygamber Efendimiz'den gelen hadisleri isteklilere, belli bir usûle göre naklediyor; hem de müftü gibi kendisine fikhî mesele sorulursa, fetvâ filân veriyor. Fıkıh kitabı da yazmış.

Birisi kapısına geldiği zaman, kapısını çaldığı zaman sorarmış: “—Hoş geldin! Buyur, isteğin ne benden? Bir fıkıh meselesi mi soracaksın?..”

“—Evet, müşkülüm var, bir fıkıh meselesi soracağım.”

“—Peki, sor!”

Sorarmış, cevabını verir, gidermiş. Halka sorduğu şeyin cevabını veriyor. Ama;

“—Ben sana fıkıh meselesi sormayacağım. Sen hadis rivayet ediyormuşsun... Sana geldim ki sen bana hadis rivayet et! Ben de İmam Mâlik'ten duydum ki diye, başkasına rivayet hakkına sahip olayım!” derse...

Hadis zincirine bir halka olmak istiyor yâni. İmam Mâlik'ten hadisi icazetle alacak, ondan sonra da kendisinden sonra gelenlere nakledecek. Böyle bu hadisin evvelinde iş sağlam olsun diye, “Ben

filâncadan işittim, o falancadan işitmiş, o filancadan işitmiş, o Ebû Hüreyre'den işitmiş, Ebû Hüreyre Peygamber Efendimiz'den işitmiş.” diye, sened zikrediliyor ya; o senedde ismi geçsin diye, “Senden hadis yazmağa geldim yâ İmam Mâlik!” dediği zaman; “—Peki, buyur, o zaman biraz bekle!” dermiş.

Onu misafir odasına oturturmuş. Kendisi içeri girermiş. Zâten mübarek temizdir, paktır. Bir gusül abdesti almış. O esnada misafirin oturduğu sofaya rahle koydurturmuş evindeki insanlara. En güzel tütsüler, buhurdanlar yaktırtmış. Yâni bayram havası gibi, böyle gayet güzel kokular orada...

Ondan sonra kendisi en güzel elbiselerini giyermiş. Başka işte kullanmadığı en temiz cübbesini, sarığını giyermiş. Gelirmiş rahlenin önünde kemâl-i edeb ile oturur, kemâl-i ciddiyet ile, tane tane, ağır ağır:

“—Ben falancadan işittim, o filancadan işitmiş, o filancadan işitmiş ki, Peygamber SAS şöyle buyurmuş.” diye hadis-i şerifi rivayet edermiş ona...

O da yazıyor, kontrolü yapılıyor. Ondan sonra, bu merasim tamam olduktan sonra, öyle uğurlarmış.

Yâni, hadis ilmine verilen ciddiyet. Neden?.. Çünkü dinin kaynağı olacak hadis-i şerifler. Peygamber Efendimiz'in şöyle dediği nakledilince, akarsular duracak. Meselâ, “Elini böyle kaldırırdı, böyle bağlardı.” deyince; “Ben de öyle yapayım!” diyecek herkes. Namazı ona göre kılacak, ibadeti ona göre yapacak. O bakımdan, hadis dinin kaynağı olduğundan, bu kadar ciddiyetle nakledilmiş.

c. Dünya ve Allah Dostları

Şimdi bu zâtı anlatırken, bu zâtın şerefini de ortaya koymak için, “Aynı zamanda hadis de rivayet etmiştir bu şahıs diyor. (Ve *esnede'l-hadis*) Sıradan bir insan değildir, hadis de rivayet etmiştir el-Fudayl ibn-i İyâd.” diyor. Yâni küçük bir cümle ama, müellifin ne demek istediğinin kıymetini bilin!

O hadis-i şerifi naklediyor:

١ - أخبرنا أبو جعفر محمد بن أحمد بن سعيد الرازي ، قال :
أخبرنا الحسين بن داود البلخي قال : أخبرنا فضيل بن عياض
قال : أخبرنا منصور ، عن ابرهيم ، عن علقمة ، عن عبد الله بن
مسعود رضى الله عنه ، قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم :

TS. 8/1 (*Ahberânâ ebû ca'fer muhammedü'bnü abmede'bni saîdini'r-râzî, kàle ahberânâ el-huseynü'bnü dâvud el-belhî, kàle ahberânâ fudaylî'bnü ıyâd, kàle ahberânâ mansûr an ibrâhim, an alkame, an abdi'llâhi'bni mes'ûdün RA*) Bak bütün hepsini sıralıyor.

(*Kàle rasûlü'llâh SAS*) İbn-i Mes'ud RA'dan rivayet olunduğuna göre ki, o rivayet bu Fudayl ibn-i İyâd'a hangi kanaldan gelmiş, onu bildiriyor, sıralıyor; okudum şimdi. Peygamber SAS Hazretleri buyurdu ki:⁴

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى لِلدُّنْيَا : يَا دُنْيَا ! مَرِّي عَلَى أَوْلِيَائِي ، وَلَا تَحْلَوِي
لَهُمْ ، فَتَفْتِنِيهِمْ (القضائي ، والديلمى عن ابن مسعود)

(*Yekûlü'llâhu teâlâ li'd-dünyâ*) “Allah-u Teâlâ Hazretleri dünyaya şöyle buyurur: (*Yâ dünyâ*) ‘Ey dünya, (*mürri alâ evliyâî*) benim evliyâma sen acı ol, acılaş! (*Ve lâ tahlevlî*) Tatlı olma!.. Ey dünya, sen benim dostlarıma, benim evliyâma, evliyâullahıma, sevgili kullarıma acı ol, tatlı olma; (*feteftinîhim*) sonra onları aldatırsın, fitnelere düşürürsün. Fitnelere düşürmeyesin diye, onlara tatlı olma, acı ol!’ Dünyaya Allah böyle buyurur diye, hadis-

⁴ Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.II, s.325, no:1453; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.V, s.239, no:8065; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

i şerifi İbn-i Mes'ud'dan Fudayl ibn-i İyâd'ın rivayet ettiğini söylüyor.

Tabii, biraz gözlüğümüzü takalım, o zincirleri atlayarak nereye geldiğimize bakalım! Demek ki, hadis de rivayet eden bir kimse olduğunu da söyledi.

d. Bid'at Sahibiyle Oturmanın Zararı

Şimdi, bu zât-ı muhteremin tasavvuf konusunda yaşantılarını aksettiren sözlerine geliyoruz:

٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ
الرَّحْمَنِ الرَّازِي، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدًا بْنَ نَصْرِ بْنِ مَنْصُورِ الصَّائِغِ
قَالَ: سَمِعْتُ مَرْدُويَةَ الصَّائِغِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفَضِيلَ بْنَ عِيَّاضٍ،
يَقُولُ: مَنْ جَلَسَ مَعَ صَاحِبٍ بِدْعَةٍ لَمْ يُعْطِ الْحِكْمَةَ.

TS. 9/2 (... *Semi'tü'l-fudayle'bne iyâdin yekül*) El-Fudayl ibn-i İyad'dan ben işittim ki” diyor râvi. Merdeveyh ibn-i Sâîğ duymuş:

(*Men celese mea sâhibi bid'atin lem yu'ta'l-hikmeh*) “Bid'at sahibi bir kimse ile oturan, oturup sohbet eden kimseye hikmet verilmez.” Yâni, Allah ona hikmet vermez. Hikmet ona nasib olmaz.

Hikmet nedir?

Bir kere hikmet çok büyük bir şeydir ki;

وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا (البقرة: ٢٦٩)

(*Ve men yu'te'l-hikmete fekad ûtiye hayran kesîrâ*) “Kime hikmet verilmişse, ona çok büyük hayır verilmiştir.” (Bakara, 2/269) diye Kur'an-ı Kerim'de bildiriliyor. Hikmet; peygamberlere verilen, evliyâullaha verilen çok kutlu, çok kıymetli, çok değerli, çok mukaddes bir bilgi ve şey ki, herkese verilmiyor. Verilen

insana da çok hayır verilmiş demek oluyor.

Ne demek *hikmet*? *Hakeme* kökünden geliyor, *hüküm* kökünden geliyor; bir şeyi yerli yerince yapmak... Eğer bir insan bir işi yerli yerinde yapıyorsa, nasıl olması gerekiyorsa öyle yapıyorsa, usûlü dairesinde yapıyorsa; bir sözü yerli yerince söylüyorsa, yersiz değilse, mânâsız, anlamsız, damdan düşer gibi değilse, usûlü dairesinde yerli yerince ise; o adama *hakîm* denir. Hikmet sahibi demek. Yaptığı işe hikmetli iş denir, söylediği söze hikmetli söz denir.

Demek ki, bir insan bid'at sahibi bir kimse ile oturdu mu, oturdu kalktı mı, arkadaşlık etti mi; bu Allah'ın sevgili kullarına, peygamberlerine, evliyâullahına verdiği hikmet denilen nimeti alamaz, mahrum kalır. Neden?.. Bid'at sahibi ile oturdu diye.

Şimdi bunun üzerinde birkaç söz söyleyelim: Bid'at sahibi olmak, dinde çok kötü bir şey... Çünkü Peygamber SAS buyuruyor ki:⁵

كُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٍ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ

(*Küllü muhdesetin bid'ah*) “Dinde aslı esası olmayan, sonradan insanların kendi kafasından ortaya koyduğu, çıkarttığı her şey bid'attır. (*Ve küllü bid'atin dalâleh*) Her bid'at dalâlettir, sapıklıktır. (*Ve küllü dalâletin fi'n-nâr*) Her sapıklık cehennemdedir.”

Demek ki, bid'atlar sapıklıkmış, sonradan ortaya çıkma şeyler sapıklıkmış. “Bu sapıklığı, bid'atı ortaya koyan kimseler, o bid'atla beraber cehenneme atılacaklar. Çıkardıkları adetle beraber, kendileri de cehenneme atılacaklar.” diye hadis-i şerifte

⁵ Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.IX, s.97, no:8521; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Neseî, *Sünen*, c.III, s.188, no:1578; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.III, s.143, no:1785; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.I, s.550, no:1786; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.III, s.189; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

bildiriliyor.

İşte bu hususta çok hadis-i şerifler var. Yâni ben bir tanesini söyledim. *Râmûzül-Ehâdis*'te okuduğumuz hadis-i şeriflerden birisinde buyruluyor ki:⁶

لَا يَقْبَلُ اللَّهُ لِصَاحِبِ بِدْعَةٍ، صَلَاةً، وَلَا صَوْمًا، وَلَا صَدَقَةً، وَلَا
حَجًّا، وَلَا عُمْرَةً، وَلَا جِهَادًا، وَلَا صَرْفًا، وَلَا عَدْلًا؛ يَخْرُجُ
مِنَ الْإِسْلَامِ، كَمَا تَخْرُجُ الشَّعْرَةُ مِنَ الْعَجِينِ (هـ. عن حذيفة)

RE. 489/11 (*Lâ yakbelu'llahu li-sahibi bid'atin salâten ve lâ savmen ve lâ sadakaten ve lâ haccen ve lâ umreten ve lâ cihâden ve lâ sarfen ve lâ adlen*) “Allah bid’at ehli olan bir insanın namazını, orucunu, sadakasını, haccını, umresini, cihadını, farzını ve nafilisini, hiç bir ibadetini kabul etmez. (*Yahrucu mine'l-islâm kemâ tahrucu şa'ratü mine'l-acîn*) O kimse hamurdan kıl çıkar gibi İslâmiyet’ten çıkar.” buyruluyor.

Demek ki, neye zorlanıyor Ümmet-i Muhammed? Dinde aslı esası olmayan bir şey ortaya koymamağa dikkat etmek; dinin aslına sımsıkı sarılmak ve Peygamber Efendimiz’in sünnet-i seniyyesi yolunda yürümeğe zorlanıyor. Bu yolda yürürse sevaba giriyor, doğru yolda yürümüş oluyor. Bu yoldan çıkar da, kendi kafasından bir şeyler uydurur, bid’atlar ortaya atar, dinde yenilikler icad eder, onlara uyarsa; hem ibadetleri kabul olmuyor, hem de çıkardığı bid’atle beraber ceza olarak cehenneme atılıyor.

İşte bu tehditten dolayı ve bu hakîkatten dolayı, işin böyle olmasından dolayı, büyüklerimiz ne yapmışlar?.. Bizden önceki

⁶ İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.56, no:48; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, c.XXVI, s.374, no:5584; Huzeyfe RA’dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.220, no:1108; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XVII, s.216, no:17985.

selef-i sâlihînimiz, yâni bu ümmetin büyük alimleri, evvelki alimleri, bu dinin esaslarını tesbit edip de kitaplara geçirmiş olan, ana kaynakları yazmış olan büyüklerimiz, sünnet-i seniyyeye sarılmağa ve bid'atlardan uzak durmağa son derece dikkat etmişler. Neden? Felâket... İbadetleri mahvolacak, cehenneme girecek, hiç bir hayra nâil olamayacak... Yâni bütün hayırlardan mahrum oluyor.

O halde bu söz güzel! Bu sözü söyleyen şahıs, *Tabakât-ı Sûfiyye*'nin ilk şahsiyeti bize neyi gösteriyor?.. Gerçek mutasavvıfların sünnet-i seniyyeyi en iyi uygulayan, bid'atlardan en titizlikle kaçınan insanlar olduğunu gösteriyor. İlk dersimizde, ilk günde karşımıza bu misâl çıkıyor. Bunun böyle çıkmasından, ben Allah'a hamd ü senâlar ediyorum. Çok güzel... Çünkü, tasavvuf yolunun bir şânı vardır, bir şerefi vardır, bir güzelliği vardır, bir tadı vardır, medhi vardır, senâsı vardır; insanların gönlünde derin kök salmıştır, yeri vardır ama, bu hokkabazlık değildir.

Bu nedir? Kur'an yoludur, sünnet-i seniyye yoludur, dinin aslına sâdikâne yaşamak yoludur. Öyle olmasa, mutasavvıf da olamaz. Öyle olmazsa, hikmet verilmez; insanın hakîkî bir derviş, hakîkî bir şeyh olması da mümkün değildir. Çünkü, bid'at sahibi bir insanla oturan kimseye bile hikmet verilmiyor. Zaten o bid'atın asıl sahibine hiç bir şey verilmez, cehennemlik adam yâni.

Onun için, acaba bizim Nakşibendiyye-Hâlidîyye koluna dair bir kitap mı okuruz burada diye, biraz evdeki Arapça Türkçe kitapları karıştırdım da bir iki gündür... Orada büyüklerimizden bir tanesi nasihat etmiş, (*Ûsike*) "Sana nasihat ederim ki" diye başlıyor, muhterem kardeşlerim! Diyor ki:

"—Şu yeryüzünde çok diyar gezdim, çok beldeler gördüm, çok insanlarla karşılaştım; bid'at ehli mutasavvıflardan daha zararlı insan görmedim!" diyor, o zât-ı muhterem. "Yeryüzünün en şerli insanları onlardır." diyor.

"*El-Behçetü's-Seniyye fi't-Tarîkati Nakşibendiyye*" isimli bir kitapta böyle bir söz nakletmiş. Sayfasını önümüzdeki derste

getirebilirim.

Muhterem kardeşlerim! Cenneti istiyorsak, Allah'ın rızasını istiyorsak, cehenneme düşmek istemiyorsak, mâneviyatımız gelişsin istiyorsak, hikmet sahibi olalım diye bir arzumuz varsa, gerçek mutasavvıf olmak istiyorsak, gerçek derviş olmak istiyorsak, demek ki bid'attan bucak bucak kaçacağız. Bid'atın yanına yanaşmayacağız, bid'at ehlinin yanına oturmayacağız.

Ben bunu özellikle seçmedim. Bu kitabı başından başladık, mukaddimesinden başladık, bu çıktı karşımıza... Başka şeyler de çıkacak. Hepsinden istifade edeceğiz ama, ilk dersimiz en önemli dersimiz. Ve bu erbâb-ı tasavvufu dinden çıkmış insanlar gibi gören cahillere de, gene en güzel cevaptır. Çünkü, mutasavvıfların en büyüklerinden birisi diyor ki:

“—Bid'at ehlinin yanında bile oturma! Oturursan bile hikmetten mahrum olursun, en büyük cezaya çarptırılırsın.” diyor.

Onun için, bizim bu devirde lise tahsili ile, lise diploması ile, ulûm-u şer'iyye tahsili yapmadan; veyahut da Mısır'a gidip Ezher'de ilim tahsil edip, Suudi Arabistan'a gidip baskılı, güdümlü tahsil görüp de, belirli konularda ille içine düşmanlık aşılıp da, gerçekleri bîtaraf olarak görme imkânından mahrum olan insanlar, tasavvufa saldırıyorlar. Ama tasavvuf dinin özü; bid'atlardan uzak derûnî, rûhî hayatı yaşamak... Yâni, onu inkâr eden dini inkâr etmiş olur. Gerçek tasavvufun inkârı mümkün değil...

Ama tabii, gerçek tasavvufun güzelliğinden dolayı taklitleri çıktığından, taklitçilerinin de yanına yanaşmamak lâzım!.. Yanaşırsa çünkü insan, ebedî olarak tarikattan hasıl olabilecek faydalardan mahrum kalır.

O bakımdan bu ilk dersimiz fevkalâde önemlidir. Bunların her birisi birer atasözü gibidir. Bunları artık defterlerinize yazabilirsiniz: Fudayl ibn-i İyâd, ismi şuymuş, hicrî 187 yılında vefat etmiş. Hadis filân da rivayet etmiş, büyük bir alim. İlk sözü bu işte, bunu yazabilirsiniz. Bu defterinizde bulunacak bir söz,

takvimlere geçecek bir söz... Hakîkî mutasavvıfların, erbâb-ı tasavvufun şeriata ne kadar bağlı olduğunu, sünnet-i seniyyeye ne kadar aşık olduğunu ve bid'atlardan kendileri uzak oldukları gibi, sözlerini dinleyen muhataplarını da, bid'atlardan kaçmaya dikkat etmeleri hususunda ne kadar uyardıklarını gösteren bir misal.

Arapçasını söyleyeyim:

مَنْ جَلَسَ مَعَ صَاحِبٍ بِدْعَةٍ لَمْ يُعْطِ الْحِكْمَةَ.

(*Men celese mea sâhibi bid'atin lem yu'ta'l-hikmeh.*) “Bid'at sahibi ile oturan, meclis kuran, düşüp kalkan, ahbablık eden kimse, hikmete nâil olamaz. Kendisine hikmet verilmez Allah tarafından, mahrum olur. Çünkü bid'at sahibinin yanına gitti, Allah'ın sevmediği bir insanla beraber oldu diye.”

e. Ahir Zamanda İnsanların İkiyüzlülüğü

İkinci sözü:

۳- قال: وسمعت الفضيل، يقول: في آخر الزمان أقوامٌ، يكونون
إخوان العلانية، أعداء السَّريَّة.

TS. 10/3 (*Kâle: Ve semi'tü'l-fudayle yekûl*) Demek ki aynı râvi rivayet etmiş. Başka bir sözü Fudayl'ın... Şimdi biz aslında, bunların her bir sözü üzerinde yerine göre bazen bir ders, iki ders durabiliriz. Bazen de iyice anlaşıldığı kanaatindeyse, bırakabiliriz. Sanıyorum bugün bitmeyecek, üç tane okuyalım sözlerinden, diğerlerini öteki haftaya bırakalım diye düşünüyorum.

İkinci sözü: (*Fî âhiri'z-zemâni akvâmün, yekûnûne ihvâne'l-alâniyeti, a'dâe's-serîreti*) “Ahir zamanda bir takım kavimler türeyecek...” Kavm demek, yeni bir Türk ırkı, Kürt ırkı filân mânâsına değil. Kavm, topluluk demek. Şöyle başlı başına bir

grup teşkil eden, bir özelliğinden dolayı tek başına sayılabilecek gruba derler kavim diye.

(*Yekûnûne ihvâne'l-alâniyeti*) *Alâniyeh*, insanın âşikâresi, zahiri demek. Ye harfi şeddesiz, *alâniyeten*. “Ahir zamanda birtakım insanlar türeyecek ki, bunlar zâhirin ihvânı olacaklar, dostları olacaklar ama...” (*A'dâe's-serîreh*) *Serîre* de insanın sırrı, yâni iç alemi, gizlisi. Görünmediği için serîre denmiş. Âşikâresi, gizlisi... “Âşikârenin kardeşleri olacaklar, gizlinin düşmanları olacaklar. Dıştan kardeş gibi olacaklar, içten birbirlerine hasım ve düşman olacaklar.” Ahir zamanda olacak diyor bunu.

“Ahir zamanda birtakım insanlar türeyecek ki, dıştan birbirleriyle ahabap gibi görünecekler, kardeş gibi görünecekler; ama içten birbirlerine hasım ve düşman olacaklar.”

Niye ahir zamanda diyor?.. Çünkü bu öyle acaib bir haldir ki, hakikî İslâm ahlâkına sığmaz. Bu mübarek asırların, ashab-ı kirâmın, tabiînin, tebe-i tabiînin ahlâkı değil. Onlar göründükleri gibi idiler. Gönüllerindeki şeyi dobra dobra karşı tarafa söylerlerdi. Nasihatlerini âşikâre yaparlardı. Kimsenin gıybetini yapmazlardı, dua ederlerdi. Güzel ahlâka sahip insanlardı. Şimdi bu iyi insanlar, Kur'an'ı bilen insanlar, sünnet-i seniyyeyi bilen, Kur'an ahlâkını, Peygamber ahlâkını bilen insanlar zamanında olmayacak bir şey... Hayret edilecek bir şey olarak anlatıyor bunu el-Fudayl ibn-i Iyad.

“Şimdi yok ama, ahir zamanda öyle bir takım insanlar türeyecek ki, dışarıdan kardeş gibi görünecek, ihvan gibi görünecek; ama birbirlerine düşman...” Bu ne alâmetidir?.. Münafıklık alâmetidir.

Bir insanın içinin başka, dışının başka olması münafıklık alâmetidir. Dobra dobra olması lâzım! Bir kusur görüyorsa, söylemesi lâzım! Seviyorsa, sevecek; sevmiyorsa, “Yâ ben seni sevemiyorum, şu sebepten sevemiyorum!” diyecek. Haksızsa, kendisini düzeltecek; haklıysa karşı tarafı düzeltecek. “Ben sende şu kusuru görüyorum, onun için sevemiyorum seni! Sen bunu düzelt!” diyecek ama, ihvanlık, kardeşlik, müslüman kardeşliği

nerede?..

Kur'an-ı Kerim buyurmuş:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ (الحجرات: ١٠)

(*Inneme'l-mü'minûne ihvetün*) [Mü'minler ancak kardeşirler.] (Hucurât: 49/10) Müslümanlar birbirlerinin kardeşi olması lâzım! Hiç ilgisi yok... Müslümanın müslümanla kardeş olmasının, bugünkü müslümanlar arasında bir misalini göremiyoruz.

Bir kere bölük bölük bölünmüşler, birbirleriyle ilgilenmiyorlar. İran Pakistan'la çekişiyor, Azerbaycan'ı tanımıyor. Rusya üzerinden ben seninle ahabplık yapacağım diyor. Azerbaycan'ın yarısı kendisinin elinde, yâni kendi hudutları içinde Azerilerden nice insan var; buna rağmen Azerbaycan'ı tanımayacağım diyor. Rusya'yla icabında çekişiyor, çatışıyor ama, tanımayacağım diyor. Böyle ahabplık mı olur, böyle kardeşlik mi olur?.. Böyle müslümanlık mı olur?.. Pakistan'la düşman, Türkiye ile hasım... Irak Kuveyt'e saldırmış. Cezayir Tunus'la çekişmede, Mısır Libya ile çatışmada... Moritanya Fas'la bilmem nede?..

Yâni müslümanlar toplumlarına hakim değiller ve müslüman toplumlar birbirleriyle kardeş değiller. Birbirleriyle de yardımlaşmıyorlar. Onu bırakalım, bir milletin içinde, müslüman gruplar birbirleriyle has müslüman değil... Bir tarikatın mensubları, o hocaya bağlı olanlar, bu hocaya bağlı olanlar birbirleriyle has kardeş değil... Aynı tarikattan olmak filân bir şey ifade etmiyor. Aynı tekkenin içinden, aynı camiye devam eden insanlar birbirleriyle tam dost değil, tam kardeş değil... Yüzüne gülüyor hattâ, yüzüne gülse bile aslında içinden düşman oluyor. Demek ki bunlar İslâm ahlâkı değildir.

“Ahir zamanda türeyecek bu çeşit kavimler” demek, kıyamet alâmeti demektir yâni... Zâten Peygamber SAS Efendimiz'in bazı hadis-i şeriflerinde, kıyamet alâmetleri zikredilirken, “Üzerlerine kuzu postları örtünmüşlerdir, sarınmışlardır; kalbleri kurt kalbi

gibidir.” buyruluyor. Yırtıcı, hasım, kan emmek isteyen mânâsına, öyle kavimler olacak diye bildiriliyor. Dilleri böyle yumuşacık, tatlı tatlı konuşuyorlar, üstlerine kuzu postu bürünmüşler; ama kalbleri kurt gibi, kan dökme fırsatı arıyor, parçalayacak, yiyecek, kanını emecek, etini yiyecek... Kıyamet alâmeti yâni bu.

Burada söylenmiyor ama, ahir zamanda türeyecek, kıyamete yakın zamanda türeyecek dediği için, kıyamet alâmeti olduğunu —hadis-i şeriflerden de bildiğimiz için— söylüyoruz. Yâni, İslâm ahlâkı değil, Ümmet-i Muhammed’in İslâm’dan koptuğu zamanda, İslâm’ın aslını, esasını unuttuğu zamanda ortaya çıkacak acaib, garaib işlerden biridir. Münafıklık alâmetidir.

Peygamber SAS sahih hadis-i şeriflerinden bir tanesinde buyuruyor ki:⁷

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تَأْمِنُوا ، وَلَا تَأْمِنُوا
حَتَّى تَحَابُّوا (حم. م. د. ت. ه. ح. ب. عن أبي هريرة)

RE. 456/11 (*Ve’llezî nefsi bi-yedihî*) “Canım kudreti elinde olan Allah’a yeminler olsun, and olsun ki; (*lâ tedhulûne’l-cennete hattâ tü’mînû*) iman etmedikçe cennete giremezsiniz.”

Tamam biliyoruz; mü’minler cennete girecek, kâfirler cennete girmeyecek.

(*Ve lâ tü’mînû hattâ tehâbbû*) “Birbirinizi sevmedikçe de, mü’min olamazsınız.”

Demek ki, yeminle söylüyor, yeminden dolayı *meczum*, yâni

⁷ Müslim, *Sahih*, c.I, s.74, no:54; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.IV, s.350, no:5193; Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.52, no:2688; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.26, no:68; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.391, no:9073; İbn-i Hibbân, *Sahih*, c.I, s.471, no:236; Ebû Hüreyre RA’dan.

Câmiü’l-Ehâdis, c.XXII, s.393, no:25151.

fiilin sonundaki *nun* düşmüş; yeminin cevabı olduğu için.

Yeminle söylüyor: “Yemin ederim ki, mü’min olmadıkça cennete giremezsiniz; birbirinizi sevmedikçe de tam mü’min olamazsınız.” diyor.

Şimdi bizim hepimizin cennete girmeme tehlikesi vardır. Neden? Birbirimize candan, içten kinimiz ve hasımlığımız vardır. Herkesin... Herkes birbirine bir sebepten düşmandır. Ön safta imamın arkasındaki yeri ben kapacağım diye, birbirleriyle omuz vuruşurlar. O kadar acıab bir hale düşmüştür. İşte tasavvufa tamamen aykırı bir hal bu...

Ve bir büyük mutasavvıfın, bir büyük zâtın hayatından seçtiği cümleler içinde birisi;

“—Bir bid’at ehliyle birazcık oturana, hiç bir hikmet asla verilmez. Tasavvufun esrarına asla vakıf olamaz. Mânevî hayatın inceliklerini Allah yasak eder ona, asla öğretmez!” diye bir cümle...

İkincisinde de:

“—Ahir zamanda böyle, kıyamet alâmeti olarak bir takım insanlar türeyecek, dışları kardeş gibi görünecek ama, içleri birbirine düşman olacak.” Yâni, böyle şey olmaz demek.

Ya nasıl olur?.. Mü’min mü’mini sevecek.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ (الحجرات: ١٠)

(*İnneme’l-mü’minûne ihvetün*) [Ancak mü’minler kardeşdir.] (Hucurât, 49/10) Bir ayet-i kerime...

Yâni Kur’an-ı Kerim’in altıda birinin, yedide birinin on küsur senede, on beş senede öğrenilmesi, okutulması, okunması ne demek?.. Üzerinde düşünmek demek?..

(*İnneme’l-mü’minûne ihvetün*) “Mü’minler birbirlerinin kardeşidir.” Düşüneceğiz bunun üzerinde... Biz kardeş miyiz?.. Değiliz! Ne paramızı veririz, ne yardım ederiz, ne destek oluruz, ne misafir ederiz... Her bakımdan kusurluyuz. Yâni biz adı

müslüman denilen insanlarız ama, bin bir türlü kusurumuz vardır.

Allah bizi affetsin bir kere... Cahilliğimizden bu duruma düşmüşüz. Ama, bunu duyduktan sonra, bu sözleri duyduktan sonra, bu halleri bırakıp da, Allah'ın sevdiği hallere sahip olalım, sevdiği işleri yapalım inşaallah...

f. Rıza Makamı ve Ma'rifetullah

Üçüncü sözünü okuyacağım, bitireceğim. Çünkü saat ona çeyrek var. Sekizde başladık, benim mütadım bir saat kadar konuşmaktır ama, iki saate yaklaşıyor. Üçüncü sözden sonra bitirelim:

٤- وبه قال: سمعت الفضيل، يقول: أحق الناس بالرضا عن الله،

أهل المعرفة بالله عز وجل.

TS. 10/4 (*Ve bihî kàle*) *Bihî* demek, aynı senedle demek. Yukarıdaki rivayet zinciriyle bana bu bilgi geldi ki, (*kàle*) en son râvi dedi ki: (*Semi'tü'l-fudayl, yekûl*) Ben bu Fudayl isimli zâtın şöyle söylediğini duydum ki:

(*Ehakku'n-nâsi bi'r-ıdâ ani'llâhi ehlü'l-ma'rifeti bi'llâhi azze ve celle*) “İnsanların Allah'tan razı olma makamına en lâıyk olanları, Allah'tan razı olma sıfatına sahip olma durumu bakımından, en gerçek durumda olanları, (*ehlü'l-ma'rifeti bi'llâhi azze ve celle*) Aziz ve celil olan Allah'ı bilen, ma'rifetullaha ermiş insanlardır.” Yâni, ma'rifetullaha ermiş insanlar Allah'tan razı olurlar. Yâni rıza makamına ererler. Ma'rifetullaha ermeyenler, rıza makamını yakalayamazlar, gerçek rıza makamının sahibi olamazlar. Rıza makamının sahibi olabilmek için ma'rifetullaha ermek lâzımdır. “Ben Allah'ın her kaderine, takdirine razıyım!” dese bile bir insan, ma'rifetullahı tam değilse, rıza ve teslimiyeti de tam değildir.

Şimdi tabii, Allah'tan razı olmak sözünü biraz izah etmemiz lâzım: Tasavvufta düşünceler, hisler, duygular çok önemlidir. Bir insan Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin varlığına inanıyor. İnaniyoruz. (*Âmentü bi'llâh*) Allah'a inandık. *Lâ ilâhe illa'llâh... Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâh... Allâhu ekber...* Bu sözleri her zaman söylüyoruz. Rahman ü Rahîm, çeşitli sıfatlarını biliyoruz. (*İyyâke na'büdü ve iyyâke nestâîn*) “Ancak sana ibadet ederiz, ancak senden yardım isteriz.” diyoruz. Talîden diyoruz bunları... Yâni şuurunu derinliğine kavramış, tam o mânâyı benimsemiş, içimize yerleşmiş, gözlerimiz pırıl pırıl, bu mânâyı sezerek demiyoruz. Taklîden bu sözleri söylüyoruz.

Peki, başımıza gelenler nedir?.. Allah'ın kaderi. Hastalık?.. Şifayı veren de Allah, derdi veren de Allah... Zenginlik, fakirlik?.. Zengin eden de Allah, fakir eden de Allah... İzzet ve zillet?.. Mevki makam sahibi eden de Allah, mevkiden makamdan kaydırıp düşüren de Allah... Öyle mi? Öyle...

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ
تَشَاءُ ، وَتُعْزِزُ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ ، بِيَدِكَ الْخَيْرُ ، إِنَّكَ عَلَىٰ
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (آل عمران: ٢٦)

(*Kulillâhümme mâlike'l-mülki*) “Mülkün sahibi olan ey Allahım! (*Tü'ti'l-mülke men teşâü ve tenziü'l-mülke mimmen teşâ*) Mülkü, egemenliği dilediğine verirsın, dilediğinden alırsın. (*Ve tuizzü men teşâü ve tüzillü men teşâü*) Dilediğin kulu aziz kul edersin, izzet sahibi, ikram sahibi, itibar sahibi edersin; dilediğini de zelil kılarırsın. (*Bi-yedike'l-hayr*) Hayır senin elindedir. (*İnneke alâ külli şey'in kadîr*) Muhakkak ki sen her şeye kâdirsin.” (Âl-i İmran: 26)

تَوَلَّجَ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتَوَلَّجَ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ ، وَتَخْرَجُ الْحَيَّ مِنْ

الميت وتخرج الميت من الحي، وترزق من تشاء بغير حساب
(آل عمران: ٢٧)

(*Tûlicü'l-leyle fi'n-nehâri ve tûlicü'n-nehâra fi'l-leyl*) “Geceyi gündüze kavuşturursun, gündüzü geceye kavuşturursun. (Ve *tuhricü'l-hayye mine'l-meyyiti ve tuhricü'l-meyyite mine'l-hay*) Ölüden diri çıkartırsın, diriden ölü çıkartırsın.” (Ve *terzuku men teşâü bi-gayri hisâb*) [Dilediğini hesapsız rızıklandırırsın] (Âl-i İmran, 3/27)

Demek ki Yuhyî ve Yümît, dirilten, öldüren; Muiz, Müzil, aziz kılan, zelil kılan; Muğnî, Mu'tî, zengin kılan, fakir kılan; Mâni', Dâr, Nâfi', fayda veren, zarar veren; hepsi kimdir?.. Allah... Şek şüphe yok, ayetler böyle... Tamam. Pekiyi bu itiraz ne?..

Herkes itiraz ediyor. Arabesk musikinin aslı, esası boyna küfür... Boyna şarkılar, türküler, bantlar hep isyan... Kadere isyan, durumuna isyan... Râzı olmuyor yâni. Her şeyi Allah'ın yaptığını biliyor ama, rızası yok...

Onun için, bu durumu gördüğü için; imanlarını sağlam yapmağa çalışan evliyâullah ve mutasavvıflar bu durumları gördükleri için, kendilerini bu hususta eğitmeye çalışmışlar, Allah'ın her kaza ve kaderine, mukadderata itiraz etmeyip, “Senden geldi bu yâ Rabbi!” deyip, sabırla, sabr-ı cemîl ile karşılamaya kendilerini alıştırmağa çalışmışlar, terbiye etmeğe çalışmışlar. Allah'a teslim olmaya, teslimiyet duygusu içinde olmaya, itiraz etmemeye çalışmışlar.

Bu hususta meşhur bir hikâye vardır: Mutasavvıflardan bir tanesini, bir şehre girdiği zaman muhafızlar yakalıyorlar, “Gel bakalım buraya, seni casus seni! Sen öbür şehirden bizim şehrimize casus olarak geldin, senin kafanı keseceğiz.” diyorlar. “Kesilsin kafası!” diye, alıp cellada teslim ediyorlar.

Cellada gidiyor adam. Ama, casus filân değil, derviş. Kılığının hırpânîliğinden şüphelenmişler. Tanıyan bir kimse yok, gariban

bir kimse... Ama arif bir kimse, evliyâullahtan bir kimse. Duyguları derin ve yüksek, tasavvufî bilgisi iyi olan bir kimse.

Kendi kendisine diyor ki:

“—Söyle bakalım, sen bugüne gelinceye kadar tasavvuftan bahsederdin, rıza ve teslimiyet makamından bahsederdin... ‘Allah’ın hükmüne razı olmak lâzım, itiraz etmemek lâzım! Haktan ne gelirse kabul etmek lâzım!’ derdin.

*Hak şerleri hayr eyler,
Zannetme ki gayr eyler,
Arif anı seyr eyler,
Mevlâ görelim neyler,
Neylerse güzel eyler.*

Böyle diyordun lafta. Her şeyi güzel görebiliyor musun?.. Ama şimdi seni haksızlıkla yakaladılar. Casussun diye itham ediyorlar, halbuki casus değilsin. Suçlu diyorlar ama, suçun yok... Kafanı keseceğiz diyorlar, halbuki mâsumsun... Söyle bakalım şimdi bu da Allah’tan mı?.. Allah’tan. Buna da razı mısın?..

Gözünü yumuyor, içinden itiraz geliyor mu diye böyle bir dinliyor kendisini... Kafası kesilecek biraz sonra... Taşa başını koyacak, balta gelecek, ensesinden küt kafası kesilecek... Söyle düşünmüş: “Hayat bir gün bitecek nasıl olsa, ömrümüz bu kadarmış demek ki... Buna da eyvallah, buna da razıyım. Ne yapalım, ömrümüz burada bitiyormuş, Allah iman selâmetliği versin...” demiş.

İtiraz yok içinde... “Ömrüm bitiyor, kesiliyorum, öleceğim, hayatım sönüyor...” filân gibi bir itiraz yok. Celladın yanına kadar geliyorlar. Tam kafası kesilecek. Sesleniyorlar:

“—O mâsummuş, kusuru yokmuş!” diyorlar.

Kurtuluyor. Cellattan dönüyor, ipten dönüyor yâni. İpten dönmek derler ya, tam baltadan, ipten dönüyor. Ama bir sözü var, çok güzel bir sözü; yemin ederek söylüyor:

“—Vallâhi öldürülmekten halâsıma değil, öldürülmekten kurtulduğuma değil; o andaki düşüncemdeki ihlâsıma hâlâ

seviniyorum.” diyor. Yâni, “İçimde itiraz yoktu ya, ‘Ölürsem öleyim, ne yapayım, Allah’ın takdiri bu imiş.’ diye o andaki ihlâs ve teslimiyetime hâlâ seviniyorum. Kurtuluşuma değil, halâsıma değil, ihlâsıma seviniyorum.” diyor.

İşte rıza değil, Allah’tan razı olmak dediğimiz şey bu... Teslimiyet makamı, rıza makamı tasavvufta yüksek bir makam diye, büyüklerimiz kitaplara yazmışlar. Yüksek bir makam ne demek; bu duyguya sahip olmak, çok yüksek ileri bir mertebedir demek.

Yâni sen her şeyi bu gözle görüp de, Allah’ın kaza ve kaderi karşısında itiraz etmeden, sabredip; kaza ve kader-i ilâhîyi sabr-ı cemil ile karşılayıp, tahammül edebiliyor musun?.. Kulluğunda bir bozulma olmadan devam edebiliyor musun?..

فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رِضًا وَإِنْ لَمْ يُعْطُوا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ

(التوبة: ٥٨)

(*Fein u'tù minhâ radû ve in lem yu'tav minhâ izâ hüm yeshatùn.*) (Tevbe, 9/58) Peygamber Efendimiz’in etrafında bir kısım idraksız insanlar varmış. Ganimetlerden fukaraya para pul dağıtılırken, yiyecek dağıtılırken bunlara da dağıtılsa; “Oh, bedavadan pay geldi bize...” diye memnun olmuyorlarmış. Dağıtılmazsa, o zaman da, “Aaa, bize verilmedi, niye verilmedi?” diye kızıyorlarmış.

Bu olur mu? Yâni, Peygamber Efendimiz’i taksimine razı olmamak olur mu? Allah’ın taksimine razı olmamak olur mu? Verilince memnun, verilmeyince kızgın... Böyle şey olur mu? Olmaz! Kur’an-ı Kerim böyle şeyin iyi olmadığını belirtmek için bu ayet-i kerimeyi o kimseler hakkında, onların aleyhinde indirmiş.

Demek ki, Allah’ın hükmüne, kaza ve kaderine razı olma duygusuna sahip olabilecek. Kolay mı?.. Değil. Hastalık oluyor, karnı ağrıyor insanın, canı çıkacak gibi oluyor... Çeşitli olaylar

başına üşüşüyor. Malına telefât geliyor. Oğluna, ailesine, karısına, kızına, çocuğuna belâlar geliyor...

Eyyûb AS'ın ovalar dolusu sürüleri varmış; helâk olmuş. Kavmi kabilesi, evlâd ü ıyâli, çoluk çocuğu varmış; ölmüşler. Sıhhati, afiyeti varmış; tepeden tırnağa hastalanmış, cılk yara olmuş, vücudunu yaralar kaplamış. Yaralara kurtlar üşüşmüş, kurtlanmış yaraları... Eski devirde dezenfeksiyon, merhem vs. iyi olmadığından demek ki... Ama hepsine sabretmiş. Peygamber, Eyyûb AS sabrı... Sabretmiş, sabr-ı cemil göstermiş. Allah'ın da sevdiği bir kulu olmuş.

(*Ni'me'l-abd*) “Ne güzel kul!” diye Allah methediyor Eyyûb AS'ı. Demek ki, Allah'a razı olmak dediğimiz, Allah'tan razı olmak makamı dediğimiz şey buymuş. Yâni, bu bir duygu, bir anlayış, bir zihniyet, insanın içindeki bir anlayış ki, zihniyet ki, Allah'ın kaza ve kaderi karşısında Allah'a bağlılığı sarsılmıyor, müslümanlığına bir değişiklik gelmiyor, kendisini dağıtmıyor.

Bazı insan, çocuğu öldü diye namazı bırakıyor. “Allah'a küstüm, darıldım.” der; hâşâ sümme hâşâ... “Beni evlâdımı ne diye aldı?” der. Namazı bırakır, ibadeti bırakır. “Yâhu etme eyleme!” filân dersin, anlatamazsın bir türlü.

Evlâdını alsa da, verse de, zengin etse de, fakir etse de, hasta etse de, sıhhatli etse de, Allah'ın hükmüne razı olmak lâzım!..

Çıkmış bizim zıpır profesörlerden bir tanesi, bir şehirde:

“—Hani sizin evliyâullahınız? Hani dünyayı idare eden kutbü'l-aktablar, gavsü'l-a'zamlar ve sâireler? Bak, dünyayı Bush idare ediyor.” demiş.

Bu sözün altında küfür yatıyor. Allah'ın varlığına inanıyor musun?.. Elbette inanıyorum. O da inanıyorum diyor. İşte, Allah Bush'a bu müsaadeyi vermiş. Allah'ın kaderi öyle.

Nasreddin Hoca'nın hoşuma giden bir sözü var... Timur eskiden her geçeni çağırıyormuş yanına;

“—Ben zâlim miyim, mazlum muyum?” diye soruyormuş.

“—Efendim, mazlumsun!” diyene, basıyormuş sopayı... “Ne

mazlumu, ben bu kadar insanın canını yaktım, kimse bana bir şey yapmadı. Ne mazlumu, dalkavuk seni...” diye döğüyormuş, cezalandırıyormuş.

Bunu görenlerden bazısı da cesaretlenmiş, “Zalimsin!” demiş. Onu da pataklamış, döğmüş. Bunu duymuş Nasreddin Hoca. Nasreddin Hoca’ya da soruyor:

“—Söyle bakayım ben zalim miyim, mazlum muyum?”

Demiş ki:

“—Sen Allah’ın adalet kılıcısın bizlere... Zalim biziz ki Allah seni indirdi yere...” demiş. Yâni, zalim biziz ki, başımıza seni musallat etti Allah.

Bu bir şaka, Nasreddin Hoca fıkrası ama, ben çok hoşuma gidiyor. Neden?.. Çünkü Bush’u da, Timur’u da müslümanların başına musallat eden yine Allah... Allah’ın kaderi.

Allah’ın evliyâullahı, kutbü’l-aktablar, gavsül-a’zamlar Allah’ın emrine asî olmazlar ki, Allah’ın emrini ifa ederler. Şaşkın adam!.. De bakalım, “Allah nerede?” de o zaman!.. Allah bir hikmetle onu ona musallat ediyor.

Neden? Müslümanların başına taş yağsa revâdır. Müslümanlık nerede? Hani kardeşlik, hani yardımlaşma, hani çalışma, hani dürüstlük, hani temizlik, hani intizam? İşte bak buraları Peygamber Efendimiz’in sahabesinin, Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri’nin oturduğu semt. İstanbul’un en güzel semti, en itinalı semti olması lâzım!..

Eskiden şeyhülislâmların konakları buradaydı. Hani, emaneti koruyabilmiş miyiz? Mezarlıklara gecekondur yapılmış, konaklar yıkılmış. Tekkeler harabe olmuş, meşrûtalar virâne olmuş... Ne biçim müslümanlık?..

Çalışmayız, hayır yapmayız, birbirimizi sevmeyiz, birbirimizi desteklemeyiz. İlim öğrenmeyiz, ırfan öğrenmeyiz... Yâni bir sürü kusur var. Bunların her birinden zayıf alsa insan, karnesi zayıfla doldu mu, bunun bir cezası yok mu? Bir tokadı, bir sillesi, bir sınıfta kalması, bir tard edilmesi yok mu? Var... Allah gene lütf-u ilâhîsinden rızık veriyor da, başımıza taş yağmıyor.

Bunu anlamıyor da ileri geri konuşuyor. Neden?.. Cahil... Profesör ama câhil... İlâhiyat Fakültesinde profesör ama, zır câhil. Çünkü İlâhiyat Fakültesi'nde profesör olmak ona gurur vermiş; Arapça bilmek, Farsça bilmek ona gurur vermiş; işin aslını düşünmemiş, kaz kafalı; böyle laf söylüyor.

Bu laf söylenir mi? Kadere rızası yok, işin esrarını anlayamamış. Evliyâullah kendi başına buyruk mu? Direksiyonun başında kendisi o tarafa, bu tarafa çeviren insanlar mı? Allah'ın emrini ifa eden kullar, Allah'ın emrini tutan kullar...

“Hûd Sûresi beni ihtiyarlattı, saçımı başımı ağarttı.” diye buyurmuş Peygamber Efendimiz. Hangi ayet?

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ (هود: ١١٢)

(*Fe'stakim kemâ ümirte*) “Nasıl emrolunduysan öyle istikamet üzere ol bakalım ey Rasûlüm!” (Hûd, 11/112) diye emrolunmuş.

Peygamber ama, Allah'ın en sevgili kulu ama, nasıl yaşamış? Hazret-i Aişe Anamız anlatıyor: “Yatağa, yanıma yattı. Eli elime değdi, vücudu vücuduma değdi.” diyor. Aynı yatakta yatacaklar ama, demiş ki:

“—Yâ Aişe, bana müsaade eder misin, bu gece Rabbime ibadet edeyim?”

Nezâkete bak! Kendi istediğimi yaparım demiyor, hanımına söylüyor, müsaade istiyor.

“Kalktı oradaki kaptan abdest aldı, namaza durdu. Ağlaya ağlaya ibadet etti.” diyor. “Rükû etti, secde etti, sabaha kadar ibadet etti.” diyor. Ayakları şişinceye kadar, Peygamber Efendimiz ibadet ediyor.

Yâni, kutbü'l-aktâb olunca, gavsü'l-a'zam olunca, Allah'ın evliyası olunca, eşkıya mı olacak, ferman mı kesecek? Yola çıkıp, önüne gelen adamın kafasını mı kıracak? Allah'ın emrini yapacak! Allah ne emretmişse, ona tâbî olacak. Peygamberler ne yapmışsa, o yolda yürüyecek...

Peygamber Efendimiz harb etmiş, darb etmiş, düşmana gâlib olmuş, mağlub olmuş... Bedir olmuş, Uhud olmuş, Hendek olmuş... Hepsinin hikmeti var. Neden hepsinde Allah gâlib etmemiş?.. Niye iki tarafında iki melek dolaşmıyordu?..

Taife gittiği zaman niye taşladılar, topuğunu yaraladılar? Niye Uhud Harbi'nde dişleri kanadı?.. Hikmeti var, çeşitli hikmetleri var. Düşünürse insan, hikmetlerini de görür. Ama bir bid'at sahibiyle biraz oturan bir insana, hiç hikmet verilmediği zaman, adam hikmetleri hiç görmez.

Demek ki, işi esasından düzeltmek lâzım; bid'attan kurtulmak lâzım, sünnete sarılmak lâzım, derviş olmak lâzım!.. Adam dervişliğe düşman, hikmeti görebilir mi?.. Mümkün değil! Öyle abur cubur, lambur lumbur laf söyler ki, cehenneme gider. Kendisini cehenneme götürecek lafı söyler. Profesörüm diye de ortada gezinir.

Yâhu sana yarın, profesörlük diploman var mı diye sormayacaklar ki!.. Kalbine bakacaklar.

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ . إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

(الشعراء: ٨٨-٨٩)

(*Yevme lâ yenfeu mâlün ve lâ benûn. İllâ men eta'llâhe bi-kalbin selîm.*) [O gün ne mal fayda verir, ne de evlatlar... Ancak Allah'a kalb-i selîm ile, temiz bir kalp ile gelenler o günde fayda bulur.] (Şuarâ, 26/88-89)

Tasavvuf işte bu kalbi, selim kalb yapma çalışmasıdır. Hasta olmayan bir kalp, hasta olmayan bir gönül, içinde hasta duygular olmayan bir gönül sahibi olmak; tasavvuf bu...

E bundan haberdar değil... Senin profesörlüğün kendi sahandâ; ama tasavvuf sahasında sıfırsın! İlkokul talebesi bile değilsin... Delisin, mecnunsun, divânesin!..

“—Canım, ben Arapça bilirim!”

Bilirsin ama, Arapça bilmek kurtarsaydı, Ebû Cehil'i kurtarırdı.

Peygamber Efendimiz zamanındaki insanlar, tüm nuruna, makamının yüceliğine rağmen üç sınıftı: Ona iman edenler mü'min oldular; dünya ve ahiretleri bahtiyar oldu. Onu inanmayanlar kâfir oldular; dünya va ahiretleri mahvoldu. İnanmış görünüp de tam işi kavrayamayanlar da, münafık oldular.

Sende kusur... Yâni, mürşid ne kadar mükemmel olursa olsun, iş müridde... Mürid adam olmalı!.. Müridin zihniyeti bozuk olduğu zaman, ya münafık sıfatında duracak, ya kâfir durumuna düşecek... Ya da tevbe edip has mü'min olacak. Demek ki bütün mesele, gönüldeki o duygular, o zihniyetler önemli oluyor.

Allah'tan rıza makamına en lâayık olanlar, onu elde etme şansı en yüksek olanlar kimlerdir?.. Allah'ı en çok bilenler... Allah'ı biliyorsa, ma'rifetullahâ ermişse, hakîkî mutasavvıfısa, Allah'a ermişse, o zaman Allah'tan razı olur. Her şeyine rıza gösterir, “Biliyorum ki, senden bu yâ Rabbi!” der.

Bir büyük zâtın haramiler yolunu kesiyor. Yanında çoluk

çocuğu var. Kaç tane çocuğu varsa, başlamışlar kesmeye... Adam kale gibi duruyor. Birinci çocuğunu kesmişler, ikinci çocuğunu kesmişler, üçüncü çocuğunu kesmişler...

Haydutlar cânî, hiç merhametleri yok ama, akıllarına takılmış. Adama bakmışlar:

“—Tüh be, ne biçim adamsın sen yâ?.. Çocuklarını kıştır kıştır kesiyoruz, kıpırdamıyorsun bile?..”

Demiş ki:

(*Va'llàhu yuhyî ve yümît*) “Yaşatan, öldüren Allah, siz nesiniz ki? Onun ömrü o kadarmış, Allah öldürüyor.”

Ellerinden kılıçlar düşmüş adamların...

“—Yâhu bu lafı önceden söyleseydin, hepsi sağ kahrıldı.” demişler.

“—O da kader! O kadarı ölecekmiş, ondan sonrası yaşayacakmış.” demiş.

Tevbe etmişler adamlar.

Yâni, bilmiyorum anlatabiliyor muyum: Allah'ı en iyi bilenler, Allah'ın kaza ve kaderine en güzel edeble boyun eğenler, razı olurlar. Başlarına gelen çeşitli dünyevî olaylar dolayısıyla kulluklarında bir zikzak, bir tezelzül meydana gelmez.

Bu kadar söz yeter. Allah hepinizden razı olsun...

Fâtiha-i şerife mea'l-besmele!..

02. 12. 1991 - Eyüp / İstanbul

2. FUDAYL İBN-İ İYÂD HAZRETLERİ (2)

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fihi alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn, muhammedini'l-mustafâ, el-mahmûdü'l-muhtâre'l-emîn... Ve âlihî ve sahibihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd:

Çok değerli, çok muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun...

Vakfımızın binasına hoş geldiniz! Burası Mustafa Selâmi Efendi merhum, rahmetullâhi aleyh'in tekkesidir. Kendisi alt katta medfundur.

Dersimize başlamadan önce, başta Peygamber Efendimiz Muhammed-i Mustafâ —*aleyhi efdalü's-salevâti ve ekmelü't-tahiyâtü ve't-teslîmât*— Efendimiz olmak üzere; cümle enbiyâ ve mürselinin, hepsinin âlinin, ashabının, etbâının; sâdât ve meşâyih-ı turûk-u aliyyemizin, Ebû Bekr-i Sıddîk ve Aliyy-i Murtaza'dan müteselsilen Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar güzeran eylemiş olan; gelmiş, vazife yapmış, ahirete irtihal eylemiş olan sâdât ve meşâyih-ı turûk-u aliyyemizin, halifelerinin, müridlerinin, muhiblerinin; bu diyarları fethetmek için, Efendimiz'in medhine ben nâil olayım diye, buralara gelip gâza etmiş olan; bu diyarda şehid olup defnedilmiş olan, Ebû Eyyûb el-Ensârî Efendimiz'in ve sâir ashâb-ı güzîn, tabiîn ve tebe-i tâbiîn, gâzilerin, mücahidlerin, şehidlerin ruhları için;

Bu beldede medfun sâir evliyâullahın ve hâssaten Abdül'ehad-ı Nûrî Hazretleri'nin ruhu için; bu makamın sahibi Mustafa Selâmi Efendi Hazretleri'nin ve onun halifelerinin ruhları için; ve uzaktan yakından şu meclise teşrif etmiş olan siz kardeşlerimizin

ahirete intikal etmiş olan bütün sevdiklerinin ve yakınlarının ruhları için;

Biz yaşayan, sağ, henüz imtihanda bulunan mü'minler de, Rabbimizin rızasına uygun yaşayalım, onun rızasına vâsıl olalım; Kur'an-ı Kerim yolunda, Peygamber Efendimiz'in izinde yürüyelim; iman ile, imân-ı kâmil ile ahirete göçelim, ve bi-gayri sebki azâbin ve ikâbin ve hisâb, Rabbül-âlemîn'in azabına, kahrına, gazabına, sahatına mâruz olmayan diğer bahtiyarlarla beraber, bi-gayri hisâb, Efendimiz'in arkasından, sâdât ve meşâyih-i turûk-ı aliiyemiz ve ihvân-ı sâdikînimiz ile Firdevs-i A'lâ'ya dahil olalım diye, bir Fâtîha, on bir İhlâs-ı Şerif okuyalım, öyle başlayalım!.. Buyurun:

.....

a. Okuduğumuz Kitap Hakkında

Burası bir mânevî yapı olduğu için, bir irşad ve terbiye müessesesi olduğu için, oturduğumuz yer buranın zikirhânesi ve mescidi olduğu için, bu binayı kuranlar takvâ ehli insanlar olarak, Allah'ın rızasını kazanmak için bu faaliyetleri başlatmış olduklarından, biz de burada Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin rızasına uygun çalışmalar yapalım diye düşündük.

Zâten güzel olan, ibadethâne olan bir mekânda, bir de:⁸

عِنْدَ ذِكْرِ الصَّالِحِينَ تَنْزِيلُ الرَّحْمَةِ .

(*İnde zikri's-sâlihîne tenzîlü'r-rahmeh*) “Sâlih insanlar yad olunduğu, anıldığı, zikredildiği zaman Allah'ın rahmeti oraya

⁸ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VII, s.285; Süfyan ibn-i Uyeyne Rh.A'ten. Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.III, s.249; Ahmed ibn-i Hanbel, *Zühd*, c.I, s.325; Şevkânî, *el-Fevâidü'l-Mecmûa*, c.I, s.254, no:109; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.763, no:1772.

yağar, iner.” diye buyrulduğundan, rahmet-i Rahmân’a ermemize vesile olsun diye;

Bizler de karınca kararınca takvâ yolunda, Rabbimizin rızası yolunda yürüyen insanlar olduğumuzdan, “Bu yolun bizden önceki büyükleri, selef-i sâlihînimiz neler söylemişler, onların nasihatlerinden istifade edelim; nasıl yaşamışlar, hayatları bize örnek olsun!” diye, tasavvuf aleminin büyüklerinin hayatlarını okumayı; sözlerini dinleyip, belleyip mücebince amel etmeyi düşünerek; 412 hicrî tarihinde, yâni 1021 yıllarında vefat etmiş olan, Arap asıllı, Nişâpurlu Ebû Abdurrahman es-Sülemî Hazretleri’nin, tasavvuf ilminde kaynak olan, ana eser olan, müracaat kitabı olan *Tabakâtü’s-Sûfiyye*’sini okumağa başlamıştık.

Bu kitapta müellif diyor ki:

“—Ben daha önceki eserlerimde Peygamber-i Zîşân Efendimiz’in ashabının hayatını, tâbiînin hayatını kaydetmiştim. Bu yaptığım çalışmanın devamı olarak, onlardan sonra gelen evliyâullahın, sâlihlerin, mutasavvıfların hayatlarını anlatan bir eser yazmayı diledim, onun için bu eseri yazdım.” diyor.

Bu kitapta, beş tabaka halinde, kendi zamanına kadar yaşamış olan meşhur mutasavvıfları kaleme almış, Ebû Abdurrahman es-Sülemî Hazretleri... Beş tabakanın her birinde, yirmi şahsın terâcüm-i ahvâlinden, sözlerinden ve nasihatlerinden bahsetmiş. Böylece yüz tercüme-i hal ve onlara ait nasihatler ve sözler yer alıyor bu kitapta...

Bu kitabın bir özelliği de, Nureddîn ibn-i Şüreybe veya Nûreddîn-i Şüreybe denilen, Ezher ulemasından, aslen kendisi de mutasavvıf olan, çok müdekkik, çok alim, çok fâzıl bir kimse tarafından neşre hazırlanmış olması... Eseri didik didik incelemiş olması, eserin edisyon kritiğinin yapılmış olması, dipnotlarıyla zenginleştirilmiş olması; adı anılan şahıslar hakkında, hayatı hakkında dipnotlarda bilgi verilmesi... Velew rivayet zincirindeki şahıslar bile olsa, hepsini anlatıyor. Mekân adları geçtiği zaman, o mekânlar hakkında, İslâm tarihi, coğrafyası kaynaklarından

mâlûmat vermesi, bu eseri bir hazine haline getirmiş oluyor.

Eserin kendisinde de, Ebû Abdurrahman es-Sülemî Hazretleri'nin metodu, havadan, kaynaksız, desteksiz bir söz söylememesi; hepsini rivayet zinciri ile kimden duymuşsa, nereden almışsa, senediyle rivayetleri beyan ediyor, öyle kaydediyor. Bu bakımdan mesnedli, esaslı bilgiler bulunuyor bu kitabın içinde... Mutasavvıfların hayatlarından va kendisi de çok büyük bir mutasavvıf olan, olgun ve derin bir alimin, süzülmüş kaleminden, süzgecinden geçmiş, tedkikinden geçmiş, kaleminden çıkmış bir eserin, yine büyük bir alim tarafından neşre hazırlanması sonunda, istifademize verilmiş olmasından dolayı, bu eseri kendimize konu almıştık.

Hakîkaten çok istifade edilecek bir eser. Temennimiz inşaallah Türkçe'ye kazandırılır dipnotlarıyla, bütünüyle; çünkü henüz Türkçe'de bu eser yok...

Bunun gibi başka eserler var, kıymetli; onlar neşredildi, müteaddit neşirleri yapıldı. Diyelim ki, Ferîdüddîn-i Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ'sı*... Müteaddit tercümeleri yapıldı ama, Türkçe tercümelerinden yeni harflere çevirmedi. Asıl Farsçasından tam bir tercümesi yapılmış değildir. Sonradan yapıldı, hatırladım, kalın bir tercümesi var...

Sonra İmam el-Kuşeyrî'nin, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye* denilen eserinin dört beş tercümesi var. O da dipnotlarıyla neşredilmiş bir eser oldu. Fakat bu elimizde Türkçeye nakledilmemiş bir eser.

Buna, Fudayl ibn-i İyad (Rh.A)'ın hayatından başlamıştık. Fudayl Hazretleri Semerkand'dan neş'et etmiş, Ebîverd'de yaşamış, Mekke-i Mükerrreme'de Harem-i Şerif'te vefat etmiş. Muharrem ayında, 187 senesinde, hicretten 187 yıl sonra vefat etmiş. Hayatı hakkında bilgileri geçen hafta vermiştik, sözlerine geçmiştik. Şimdi sanıyorum, bu hafta sözlerini bitirmiş olacağız.

b. Ahir Zamanda İnsanların Durumu

Buyuruyor ki bu mübarek zât:

٣- قال: وسمعت الفضيل يقول: في آخر الزمان اقوامٌ، يكونون
اخوان العلانية، اعداء السريرة.

TS. 10/3 (*Kâle: Ve semi'tü'l-fudayl, yekûl*) *Kâle* dediği, yukarıdaki haberin rivayet zincirindeki râvi, aynı rivayet zinciriyle şöyle buyurdu ki: El-Fudayl'ın şöyle dediğini işittim: (*Fî âhiri'z-zemân, akvâmün yekûnûne ihvâne'l-alâniyeh, ve a'dâe's-serîreh.*)

Diyordu ki:

(*Fî âhiri'z-zemân*) “Ahir zamanda (*akvâmün*) insanlar olacak, topluluklar olacak, zümreler olacak. Bunlar sözde müslüman... (*Yekûnûne ihvâne'l-alâniyeh*) Zâhirde birbirlerinin kardeşleri görünecekler. Zâhirin kardeşleri; (*ve a'dâe's-serîreh.*) bâtının, için, sırrın düşmanları olacaklar. Yâni zahirde dost, içten hasım ve düşman olacaklar.” diyor.

Ebû Abdurrahman es-Sülemî, el-Fudayl böyle dedi diye kitabına kaydetmiş. Fudayl, Peygamber Efendimiz'den iki asır sonra yaşamış. Ahir zamana ait, istikbale ait bir sözü kendiliğinden söylemez. Bu söz hadis-i şeriflerden çıkmadır. Hadis-i şeriflerden alınma bir haberdir. Peygamber SAS Efendimiz, her sözü mucize olduğundan, her sözü hikmet olduğundan, hem geçmişe ait, hem geleceğe ait haberleri, vahyen Allah tarafından kendisine bildirildiği için söylemiştir.

Kur'an-ı Kerim'de buyruluyor ki:

مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ (الشورى: ٥٢)

(*Mâ künte tedrî me'l-kitâbü ve le'l-îmân*) “Sen öyle bir kişiydin ki, Allah tarafından indirilen kitap nedir, iman nedir; bu konularda yetişmiş bir kimse değildin!” (Şûrâ, 42/52) Ümmî olarak yetiştin, ümmî bir kavmin içinden çıktın, bu konular bilinmeyen

bir topluluğun içinden çıktın ama, işte bak geçmişe ait bilgileri ve nice nice imana ait hakikatleri anlatıyorsun.

Bu, Peygamber Efendimiz'in ortamının, yetiştiği çevrenin, toplumun kendisine kazandırdığı bir kültür, bilgi olması mümkün olmayan şeyleri söylemesi, onun hak peygamber olduğunun âşikâr delillerindendir. Milyarlarca delilinden bir delildir bu da...

Sonra, Meryem Vâlidemiz tevellüd eylediği zaman, “Bunu kim yetiştirecek?.. Bu, Allah yoluna nezredilmiş bir mübarek kızcağız. Allah'ın dinine hizmet etsin diye, daha doğmadan annesi vaad etmiş, nezretmiş. Bunu kim yetiştirecek?” diye bir kur'a çekme işlemi olmuş. Onun hakkında Kur'an-ı Kerim bilgi verirken buyuruyor ki:

وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلْقُونَ أَقْلَامَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ (آل عمران: ٤٤)

(*Ve mâ kûnte ledeyhîm iz yulkûne aklâmehüm eyyühüm yekfûlü meryem*) “Meryem’e hangisi kefil olacak diye, kalemlerini atarlarken, sen onların yanında değildin! Sen o kur'a çekilen olayın içinde değildin. O asırlarca önce cereyan etmiş ama, işte bak Allah'ın bildirmesiyle kaç asır önceki hadiseleri böyle bildiriyorsun.” (Âl-i İmran, 3/44)

Kaç asır önceki hadiseleri, İncil'i düzelterek, Tevrat'ı düzelterek, tahrifatını, değişmelerini, bozulmalarını tamir ederek, eğriyi doğrultarak bildiriyor Peygamber SAS Efendimiz. Ve bu hal, zamanımızdaki din ilimleri tedkikleriyle meşgul olan kimselerin, müslüman olmasına sebep oluyor.

Nitekim, onlardan birisi olan Prof. Moris Bükey (*Maurice Bucaille*), kendisi bir Fransız bilim adamı... Tevrat, İncil ve Kur'an-ı Kerim'i hristiyan olarak incelemeye başlamışken, Tevrat ve İncil'in yanlışlıklarını Kur'an-ı Kerim'in tashih ettiğini; onlardaki ilme aykırı birtakım ifadelerin, burada düzgün olduğunu görünce, ilmi bir muhakeme tarzı yürüterek diyor ki:

“—Ey papazlar, ey kilise efradı! Ey İslâm'ın düşmanları! Ey

peygamber Muhammed-i Mustafâ'ya diliyle iftira edenler! Ey onu küçültmeğe çalışanlar!.. ‘O işte hristiyanlıktan aldı bu bilgileri’ diyenler!.. Bakın, Tevrat’ta bozuk, İncil’de bozuk bilgiler, Kur’an-ı Kerim’de nasıl düzeltilmiş?.. Bu zât o bilgileri ikisinden almış olsaydı, o bozukluk burada da olacaktı. Ana kaynaktaki bozukluk, buraya da intikal edecekti. Mâdem ki burada düzelmiş, demek ki Muhammed-i Mustafâ Allah’ın hak peygamberidir.” diye müslüman oluyor.

Zamanımızın bir profesörü... Yâni, inceleyen herkes müslüman olur. Kur’an’a saygı ile, edeb ile yaklaşan, Kur’an-ı Kerim’i dikkat ile okuyan herkese, Kur’an-ı Kerim şifâdır.

هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ (البقرة: ٢)

(*Hüden li'l-müttakîn*) [O müttakîlere doğru yolu gösterendir.] (Bakara, 2/2) Takvâ ehli ise, Allah’tan korkan, gerçeği arayan bir kimse ise, mü’min olur.

Ahir zamana ait bu bilgiyi de, el-Fudayl ibn-i İyâd kendisi söyleyecek değil. Hadis-i şeriflerden duyduğu bir gerçeği ihvanına, ahabına, kendisini dinleyen kimselere anlatırken, onların kaydetmesiyle rivayeten zamanımıza kadar gelmiş.

Ahir zamanda öyle insanlar olacak ki, güya bunlar müslüman ama, dışta birbirleriyle dost görünecekler; içten birbirlerine hasım ve düşman, rakîb ve a’dâ olacaklar. İşte bu mü’minin şanı değildir. İçi başka olmak, dışı başka olmak mü’minin işi değildir. “*Mü’min işi reng olmaz!*” diyor İbrâhim Hakkı-i Erzurûmî Hazretleri.

Mü’min işi reng olmaz! Mü’min işi böyle kaypaklık olmaz, yanar döner değişme olmaz. Mü’minin işi sağlamdır. İçi de aynıdır, dışı da aynıdır. Birisine kızmışsa:

“—Arkadaş ben sana kızdım, falanca şeyine darıldım.” der.

Seviyorsa, sevdiğini söyler; kızılıyorsa, kızdığını söyler. Beğenmediyse, nasihat eder:

“—Kardeşim, ben sende şu kusur gördüm, şu kusurunu

düzeltsen iyi olur, Allâhu a'lem.” der. “Belki benim senden fazla kusurum vardır ama, senin bu halin de tabii hadise, ayete uygun değil!” diye güzelce, dobra dobra konuşur.

Müslümanın hali budur ve bu hali yaşamışlardır sahabe-i kiram. Tâbiîn, tebe-i tâbiîn, selef-i sâlihînimiz bu hali yaşamışlardır. Böyle mü'minler yeryüzünde yaşamış, gelmiş geçmiş. Böyle mübarek, hâlis, pâk, saf, temiz insanlar geçmiş.

O zaman, onlar şaşıyorlar. Neden şaşıyorlar?.. Zamanlarında olmayan bir şeyi duyunca şaşıyorlar:

“—Allah Allah, hem müslüman olacakmış insanlar; hem de zahirde birbirleriyle dost görünüp, içten birbirlerine düşman olacaklarmış. İçten pazarlıklı olacaklarmış. Fesühbânallâh, olur mu böyle şey?.. Olacakmış, olacakmış...” diye hayret ediyorlar yâni.

Hayret ettikleri için bunu söylüyorlar. Halbuki, bizim için gayet normal, Hürriyet gazetesinin haberi gibi tabii bir şey... Bilmem kaç puntıyla yazılmış haber gibi, gayet normal. Bugünkü müslümanlar nedir?.. Maalesef, tam ahir zaman herhalde ki, zahiren dost, bâtinen birbirlerine hasım, düşman, rakip, aleyhinde... vs. Bu mü'min huyu değildir. Mü'minin kalbi sâfidir, sözü doğrudur, özü doğrudur, işi sünnet-i seniyyeye uygundur. Böyle şey olmaz.

Ahir zaman nedir? Dünyanın ömrünün son zamanıdır. Zamanın ahiri dediği, tabii dünyanın hayatının sonu demek... Dünyanın da bir sonu olacak. Peygamber SAS Efendimiz Hazretleri buyuruyor ki:

“—Hizmetçiniz tabak kırdığı zaman, ona darılmayın! Neden? Tabağın da bir ömrü vardır, eceli gelmiş, ömrü bitmiş, tamam.”

Tabağın ömrü var, insanın ömrü var, dünyanın da bir ömrü var. Dünya yaşlanınca, dünyanın ömrünün sonu yaklaştığı zaman, o devre ahir zaman diyoruz. Peygamber Efendimiz, ahir zaman ile pek çok sahih hadis-i şeriflerde bilgi vermiştir. Verdiği mâlûmat aynen görülmüştür, kısmen görülmüştür, bir kısmı da

bekleniyor. Bir kısmı görüldü, bir kısmı da yakında zuhura gelir diye bekleniyor. Şıp diye çıkıyor. Hem de sahih, hasen hadis-i şeriflerle *Sıhah-ı Sitte*'de bu bilgiler mevcut.

O halde, bu sözden bizim çıkartacağımız ders nedir?.. Müslümanın hali bu olmaz; müslümanın kalbi sâfî olur. Birbirimizi gerçek dostlar olarak seveceğiz. Kalbimizi birbirimize karşı sıcak tutacağız, ilgimiz samîmî olacak. Aralarımızdaki münasebetler İslâmca olacak, mü'mince olacak. Münafıklara yakışan çirkin vasıflar bizde bulunmayacak. Mü'minlerin işi güzel olacak. Böyle olması gerektiğini çıkartıyoruz.

Tabii, bu sözü söyleyen bir mutasavvıf... Tasavvufun da en önemli rükünlerinden biridir kalbin temizliği ve niyetin halisliği, amelin sırf Allah rızası için olması... Yapılan işlerin münafıklıktan, riyadan, gösteriştan uzak olması, mutasavvıfın, has müslümanın ana vasıflarından biridir.

c. Ehl-i Kur'an'ın Kimseden Bir Şey İstememesi

Diğer sözüne geçiyoruz:

ه - قال: وسمعت الفضيل يقول: لا ينبغي لحامل القرآن ان يكون له الى خلق حاجة ، لا الى الخلفاء فمن دونهم ؛ ينبغي ان تكون حوائج الخلق كلهم اليه.

TS. 10/5 (*Kàle ve semî'tü'l-fudayl, yekûl: Lâ yenbağî li-hàmîli'l-kur'âni en yekûne lehû ilâ halkın hâcetün, lâ ile'l-hulefâi femen dûnehüm; yenbağî en tekûne havâicü'l-halkı küllihim ileyhi.*)

Bu mübarek zât, terceme-i hâli üzerinde bilgi vermeğe devam ettiğimiz Fudayl Hazretleri, el-Fudayl ibn-i İyâd... *Fudayl* kelimesi *fadl* kelimesinin ism-i tasgîridir, yâni *Fadılalık* demek, *Fadılcağız* demek. İsm-i tasgîr, sevgi ve küçültme mânâsı ifade eder. *Fadl*, fazilet mânâsına geliyor. Elif-lâmlı kullanılıyormuş,

ma'rife olarak *el-Fudayl* denilecek demek ki.

Şimdi bu *el-Fudayl* Hazretleri, bu sözünde de buyurmuş ki:

(*Lâ yenbağî li-hâmili'l-kur'âni en yekûne lehû ilâ halkın hâceh*)
“Kur'an taşıyan insana, Kur'an taşıyıcısına halka, mahlûkata ihtiyacı olmak, muhtaç olmak, ondan medet ummak yaraşmaz. (*Lâ ile'l-hulefâi femen dûnehüm*) Ne halifelere, ne de onlardan daha aşağı seviyedeki insanlara... Hiç birine ihtiyacı olup, ondan bir şey medet umma durumu içinde olması, Kur'an hâmiline yaraşmaz, yakışmaz! (*Yenbağî en tekûne havâicü'l-halkı küllihim ileyhi*) Aksine, bütün halkın ihtiyacının ona olması gerekir. Bütün halk kendisinden medet ummalı!”

O padişaktan, halifeden veya daha aşağı seviyedeki vezir, paşa, müdür veya reis, veya zengin, eşraf, ayan; böyle kimseden bir şey ummayacak, medet ummayacak, menfaat beklemeyecek, ona muhtaçlık hissetmeyecek ve ondan bir şey beklemeyecek, istemeyecek; aksine, herkesin kendisine ihtiyacı olacak, herkes kendisinden bir şey isteyecek. Yâni isteyici değil, verici olacak... Dilenici değil, bahşedici olacak... Kim?.. Hâmil-i Kur'an, Kur'an-ı Kerim'in hâmili, Kur'an-ı Kerim'i taşıyan...

Ne demek hâmil-i Kur'an?.. *Hâmil-i Kur'an*, ehl-i Kur'an demek. Yâni, Kur'an-ı Kerim'i öğrenmiş, ezberlemiş, o onun zihninde olduğu için, onun tarafından taşınmakta... Kur'an-ı Kerim kendisinde mevcut, kafasında var, gönlünde var... Hafız olur, alim olur, müfessir olur, daha başka bir şey olur; Kur'an-ı Kerim'i bilen, Kur'an-ı Kerim'in ehli olan kimse... Tabii, mânâsıyla, mefhumuyla aşinalığı olan bir kimse birisine el açmaz, birisinden medet ummaz, birisinden maddî menfaat talep etmez, herkes kendisinden bir şey umar. Yâni tok gözlü olması lâzım din adamının... Ehl-i Kur'an'ın tok gözlü olması lâzım!..

Mevlânâ *Kaddesa'llahu sırrahu'l-azîz* Hazretleri:

دام تزوير مكن چون دگران قرآن را

Dâm u tezvîr mekûn, çün digerân Kur'an râ.

“Başkalarının yaptığı gibi, Kur'an-ı Kerim'i bir tuzak yapma!” diye söylüyor muhatabına nasihat olarak. Yâni, “Bir geçim vasıtası, bir ağ, bir menfaat sağlama vesîlesi yapma!” diye söylüyor.

Hadis-i şeriflerde de vardır. Ahiret ameli dünya menfaati için yapılırsa, yâni din satılıp dünya alınır, bu son derece kötü bir durumdur. Böyle yapan bir insan için, dünyada ahirette hüsrâna uğrama vesîlesidir. Bir insan ilim yoluna girdiyse, din yoluna girdiyse, Kur'an-ı Kerim yoluna girdiyse kimseden meded ummayacak, kimseye el açmayacak, cümle halktan müstağnî olacak; bütün halk kendisinden bir şeyler bekleyecek.

“—Aman hocamız konuşsa da dinlesek... Aman hocamız işaret verse de, yapsak...” diye, bütün halk kendisinden bir şeyler bekleyecek; ama o halktan bir şeyler beklemeyecek.

d. Evliyâ Olmanın Sebebi

Diğer sözü:

٦ - قال: وسمعت الفضيل يقول: لَمْ يُدْرِكْ عِنْدَنَا مِنْ أَدْرَكٍ، بِكَثْرَةِ
صِيَامٍ وَلَا صَلَاةٍ؛ وَإِنَّمَا أَدْرَكُ بِسَخَاءِ الْأَنْفُسِ، وَسَلَامَةِ الصُّدُورِ، وَ
النُّصْحِ لِلْأُمَّةِ.

TS.10/6 (*Kàle ve semi'tü'l-fudayle yekûl*) Yine aynı râvî, yine aynı rivâyet silsilesiyle Fudayl'ın şöyle söylediğini de bir konuşmasında duyduğum demiş oluyor. Yâni çeşitli sözlerini bize naklediyor bu râvî.

(*Lem yûdrik indenâ men edreke bi-kesreti sıyâmün ve lâ salâtin; ve innemâ edreke bi-sahâi'l-enfûs, ve selâmeti's-sadr, ve'n-nushi li'l-ümmeh*)

Burada bazı kelimelere hareke konmuş. Elinde kitap olan

kardeşlerimize ikaz olsun diye söylüyorum. Burada *lâm*'ın esre harekesi konulmuş, baskıda öyle, yâni *lime* gibi yazılmış ama bu doğru değildir. O edât-ı cezm olarak *lem* olması lâzım gelir. O hareke yanlış, onu düzeltelim!

Mânâsı ne? (*Lem yüdrîk indenâ men edreke bi-kesreti sıyâmün ve lâ salâtin*) “Bize göre, bizim indimizde, bizim nazarımızda, bizim düşünce tarzımızda vardığımız kanaate göre, ulaşan, maksûduna erişen, istediğine kavuşan, çok oruç tutarak veya çok namaz kılarak ulaşmış değildir.” Yâni Allah’a vâsıl olan, Allah’a sevgili kul olan, yüksek makamı elde eden, mânevî muradına nail olan, tasavvuf yolunda, tarikat yolunda ilerleyip de evliyâullah zümresine dahil olan bir insan, bu ulaşmasını çok oruç tuttuğu için, çok namaz kıldığı için elde etmiş değildir. Bu başarısını çok namaz kılmaktan, çok oruç tutmaktan almış değildir, bize göre bu değildir sebep...

(*Ve innemâ edreke bi-sehâi'l-enfûs*) O, bu başarısını, bu elde etmesini, bu kazanmasını, bu ulaşmasını canlarının cömertliği ile, canlar cömertliği ile, (*ve selâmeti's-sadr*), göğüs selâmeti ile, (*ve'n-nushi li'l-ümmeh*) ve ümmete nasihat duygusuyla kazanmıştır.”

Şimdi dilimizin döndüğü kadar, anlayabildiğimiz kadar bunları izah edelim! İddialı bir söz söylüyor bu alim, bu büyüğümüz, bizden önce yaşamış bu el-Fudayl isimli zât. Sizin ve bizim kanaatlerimize ters düşecek bir şey söylüyor. İlk başta hemen hatıra gelecek şey, insan herhalde namaz kılmıştır, oruç tutmuştur da ondan böyle derecesi yükselir, evliya olur diye düşünür. Bu diyor ki:

“Bizim nazarımızda...” (*İndenâ*) diyor, bana göre de demiyor. Yâni, “Biz erbâb-ı tasavvuf nazarında bir insan maksadına vâsıl olmuş, erenlerden, evliyâdan olmuşsa, bu olma sebebi çok namaz kıldığı için, çok oruç tuttuğu için değildir; şunlardan dolayıdır.” diyor, üç şey sayıyor: (*Sehâü'l-enfûs*, *selâmetü's-sadr*, *ve'n-nush li'l-ümmeh*) Üç şey söylüyor, onları izah etmemiz lâzım, dilimizin döndüğü kadar:

Sehâü'l-enfüs... *Sehâ*; cömertlik demek. *Sehâvet* diye kullanıyoruz biz. Ve cömert olan insana *sahî* denildiğini biliyoruz. Sahî adam, yâni cömert adam mânâsına... Elindekini bahşeden, veren... *Enfüs* de, *nefs* kelimesinin cem'i, çoğulu. Yâni nefisler... *Sehâü'l-enfüs*, nefisler cömertliği. Nefis ne demek?.. Can demek, ruh demek... Çeşitli mânâları var, yerine göre mânâlarda bazı incelikler olabilir; can demek. Can cömertliği demek... Can cömertliği ile elde etmişlerdir o evliyâlık makamını...

Selâmetü's-sadr, göğsünün selâmeti ile ermişlerdir. Göğüsten murat, Allâhu a'lem, kalbdır. Selâmetten murat da, kalbinde kötü duygular olmamasıdır. Yâni kalbinde kötü duyguları olmamasından dolayı, kalbinin çok hâlis olmasından dolayı, temiz duygulara sahip olmasından dolayı... Bir kere canlar cömertliğinden dolayı, ikincisi kalb temizliğinden dolayı ermiştir.

Üçüncüsü de, (*Ve'n-nushi li'l-ümmeh*) "Ümmete nushundan, nasihatinden dolayı."

Nush, Arapçada hadis-i şerîf lisanında, Kur'an-ı Kerim'de samimiyet mânâsına geliyor. (*Ve'n-nushi li'l-ümmeh*) demek; "Ümmet-i Muhammed'e karşı samimi duygular beslemesi, ümmetin iyiliğini istemesi, ümmetin hayrını murad etmesi." demek yâni.

Nasihatı biz bugün Türkçe'de, öğüt mânâsına kullanıyoruz, yâni vasiyyet mânâsına kullanıyoruz. Araplar ona (*evsînî*) der meselâ, "Bana bir nasihat eyle!" O da, (*ûsîke bi-takvâ'llâh*) "Ben sana takvâyı nasihat ederim, takvâyı tavsiye ederim." filan der. Yâni öğüt, nasihat mânâsına kullanıyoruz biz bugün.

O devirde öyle değildi. O devirde öyle olmadığının bariz delilleri var, biliyoruz. Meselâ, Peygamber SAS buyurdu ki:⁹

⁹ Müslim, *Sahîh*, c.I, s.74, no:55; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.704, no:4944; Neseî, *Sünen*, c.VII, s.156, no:4197; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.102, no:16982; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.X, s.435, no:4574; İmam Şâfiî, *Müsned*, c.I, s.233, no:1152; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.II, s.52, no:1260; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XIII, s.79, no:7164; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.IV, s.323, no:5265; Beyhakî,

الدِّينُ النَّصِيحَةُ. قَالُوا: لِمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: لِلَّهِ، وَلِكِتَابِهِ،
وَلِرَسُولِهِ، وَلِأَيِّمَةِ الْمُسْلِمِينَ، وَعَامَّتِهِمْ (م. د. ن. حم. عن تميم
الداري؛ ت. ن. حم. طس. عن أبي هريرة؛ حم. طب. ع. عن
ابن عباس؛ كر. عن ثوبان)

(*Ed-dînü en-nasîhatü*) “Din samimiyetten ibarettir.”

Burada (*ed-dînü*) mübtedâ, haberin nekre gelmesi lâzım; nekre gelmiyor. (*Ed-dînü nasîhatün*) demiyor, (*Ed-dînü en-nasîhatü*) diyor, yâni onu da ma'rife olarak getiriyor, elif-lamlı olarak getiriyor. Buradaki nükte, incelik şu ki: “Din tamamen o

Sünenü'l-Kübrâ, c.VIII, s.163, no:16433; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IV, s.432, no:7820; Hamîdî, *Müsned*, c.II, s.369, no:837; İbnü'l-Ca'd, *Müsned*, c.I, s.392, no:2681; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.44, no:17; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.XIV, s.207, no:7495; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XI, s.53, no:2706; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.226, no:3095; Temîm ed-Dârî RA'dan.

Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.324, no:1926; Neseî, *Sünen*, c.VII, s.157, no:4199; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.297, no:7941; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IV, s.122, no:3769; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IV, s.433, no:7822; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VI, s.242; Temmâmü'r-Râzî, *el-Fevâid*, c.II, s.107, no:1271; İbn-i Hibbân, *Tabakâtü'l-Muhaddisîn*, c.III, s.383; Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, c.I, s.346; Dâra Kutnî, *İlel*, c.X, s.115, no:1905; Ebû Hüreyre RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.351, no:3281; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XI, s.108, no:11198; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.IV, s.259, no:2372; Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, c.I, s.74, no:92; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Dârimî, *Sünen*, c.II, s.402, no:2754; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.45, no:19; Temmâmü'r-Râzî, *el-Fevâid*, c.II, s.67, no:1161; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.II, s.412, no:531; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, c.IV, s.133, no:2923; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.IX, s.307; Sevbân RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.I, s.263, no:290, 293; *Kenzü'l-Ummâl*, c.III, s.740, no:7197, 7201, 8774, 8776; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.263, no:699 ve c.II, s.305, no:1324; *Câmiu'l-Ehâdis*, c.XXXIX, s.230, no.42406; ;RE. 97/11.

samimiyet denilen şeyden ibarettir.” demek. Yâni, şöyle bir samimiyet değil de, o hani herkesin özlediği samimiyet var ya, işte din o demektir. Sıcacık, tertemiz, gayet samîmî olmak demektir.

Nasîhat sözü öğüt mânâsına değil, samimiyet mânâsındır.

(*Kâlû: Li-men yâ rasûla'llâh?*) “Kime karşı samîmiyet yâ Rasûlallah?” diye soruyorlar.

(*Kâle*) Peygamber Efendimiz buyuruyor ki: (*Li'llâhi*) “Allah’a karşı samimiyet...” Buradan hemen anlıyoruz ki, (*en-nasîhatü li'llâh*) Allah’a kul öğüt veremez. Demek ki öğüt mânâsına değilmiş, samîmiyet manasınaymış, ihlâs manasınaymış. Buradan anlaşılıyor.

Kul, Allah’a karşı samîmî olacak. Din tepeden tırnağa, serâpa, baştan sona, tamamiyle samîmiyet demektir. “Kime karşı samimiyet yâ Rasûlüllah?” deyince, “Evvela Allah’a karşı samimi olacak!” buyurmuş. Mü’min Allah’a karşı samimi olacak. Allah’ı aldatabilir mi?.. Yalan şahidlikle, yalan ifadeyle, riya ile Allah’ı kandırmak mümkün mü?... Allah’a karşı kulluğunda, bağlılığında, emirlerini tutmakta, yasaklarından kaçmakta tertemiz, katıksız samîmî olacak bir.

(*Ve li-kitâbihî*) “Kur’an-ı Kerim’e karşı samîmî olacak.” Bu, Allah tarafından bana gönderilmiş, Allah’ın kitabı bu, Mushaf-ı Şerif bu, Kur’an-ı Kerim bu diyecek, öyle sevgi ile okuyacak, öyle sevgi ile mânâsını anlayacak, öyle sevgi ile mânâsını samîmiyetle uygulayacak. Kur’an’a karşı samîmiyeti olacak.

(*Ve li-rasûlihî*) “Rasûlüllah’a karşı samimi olacak.” Ben onun ümmetiyim diyecek, canından kıymetli bilecek, sünnet-i seniyyesine sarılacak, sevgisini kalbinde yaşatacak, onun izinde yürümeğe çalışacak. Ümmetine sevgi, şefkat gösterecek, hizmet aşkı besleyecek filan...

(*Ve li-eimmeti'l-müslimîn*) “Müslümanların yöneticilerine karşı, sorumlu, idarelerinin başındaki yük yüklenmiş insanlarına karşı samîmî olacak.” Nasihat etmek suretiyle, sözünü dinlemek, bağlı olmak, emrinde yürümek suretiyle...

(*Ve li-âmmetihim*) “Cümle müslümanların hepsine karşı

samîmî olacak.”

Demek ki, (*Ve’n-nushu li’l-ümmeh*)’i bu hadis-i şerif açıklamış oluyor. Evliyâullahın evliyâlık makamına gelmesinin birinci sebebi, bu açık kalplilik ve samîmiyettir. Allah’a karşı, Rasûlüllah’a karşı, Kitabullah’a karşı, Ümmet-i Muhammed’e karşı, Ümmet-i Muhammed’in yöneticilerine, onun işlerini gören kimselere karşı, emîrû’l-mü’minîne, halife-i rûy-i zemîne karşı samîmî olmasıdır.

Bir de, *selâmet-i sadr*... Kalbinde, göğsünde, içinde kimseye karşı kin, düşmanlık, adâvet, hınç beslememesi, kötü duygular beslememesi, intikam duygusu beslememesi... Sâlim, yâni içeride hiç hastalık yok... Göğüs, mânevî bakımdan hastalıklardan sâlim, selâmette. Selâmet-i sadr, göğsünde hastalık yok demek... Ne hastalığı bu; verem mi, akciğer kanseri mi?.. Hayır! Mânevî kötü duygular, düşünceler yok...

Bir bundan kazanıyorlar, bir samimiyetlerinden, ihlâslarından kazanıyorlar, bir de *sehâü’l-enfûs*, canlar cömertliğinden kazanıyorlar. Bunu anlamak için, ben biraz terledim, düşündüm, pek de anlayamadım. Kelimeleri anlıyoruz ama, medlûlünü anlamak, gönlümüzün mutmain olması... Burada bir şu akla geliyor ki cömertlik insanın içinde bir duygudur, canının derinliğinden gelir. Ve insan ona göre başka kardeşlerine kendisinin malı mülkü olan şeyi verir, bahşeder. Sehavet, böyle yâni ta içinden, (*insâfü nefsike*) denildiği gibi ta kalbinden, içinden, hiç böyle tereddüt etmeden verebilmek duygusu mânâsına gelebilir sehâül-enfûs.

Bir de Hocamız Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendi Hazretleri’nin *Râmûzü’l-Ehâdis* şerhinde okumuştum ki, cömertlik üçtür diyordu:

1. Mal cömertliği,
2. Ten cömertliği,
3. Can cömertliği.

Üçe ayırıyordu cömertliği... O taksimata baktım acaba bazı

kitaplarda var mı diye, bulamadım, sadece orada rastladığımı hatırlıyorum.

Mal cömertliği mâlûm; çıkartıyorsun para veriyorsun, mal veriyorsun, elbise veriyorsun, yediriyorsun, içiriyorsun filan... Mal cömertliğini anlıyoruz.

Ten cömertliği, vücut cömertliği demek. Bu ne demek? Hizmet demek. Yâni hizmetine koşturuyor. Yâni belki adamın parası yok, belki fukara; ama seviyor, hizmete koşuyor, yardıma yetişiyor, imdada yetişiyor, yükünü taşıyor, işini görüyor, yardımcı oluveriyor... Sen de, “Hay Allah razı olsun!..” diyorsun. Bakıyorsun yüzüne sevgiyle, “Yâ nereden çıktın mübarek, tam sıkıntıda Hızır gibi imdadıma yetiştin. Allah senden râzı olsun!..” diyorsun, memnun oluyorsun.

Demek ki, cömertliğin bir kısmı vücutça yapılabilir. Yâni hizmet... İnsanın parası olmayabilir ama duygusu varsa, cömertlik aşkı, şevki, zevki tabiatına konulmuşsa bu güzel huy birazcık, o zaman ne olacak?.. Hizmet eder. Parası yoktur ama, hizmet eder, hizmetle kazanır.

Peygamber Efendimiz’in zamanından bir hadise şu anda hemen hatırıma geldi: İlk turfanda meyva çıktığı zaman, diyelim ki ilk hurma çıktı; yarısı olgunlaşmış, yarısı daha *belâh*, tatlı, çtır çtır, çok güzel... Veyahut bir başka meyva, üzüm veya daha başka neyse... Ashab-ı kirâmdan bir mübarek zat varmış; yakalamış bu turfanda meyveyı pazardan, almış, Rasûlüllah’a getirmiş. Arkasından da satıcı geliyor tabii. Parayı vermedi çünkü...

Meyveyı almış, Peygamber Efendimiz’e getiriyor:

“—Buyur yâ Rasûlallah!” demiş.

Rasûlüllah Efendimiz:

“—Teşekkür ederim” demiş, teşekkür etmiş, almış.

Ondan sonra:

“—Parasını ver yâ Rasûlallah, param yok! Aldım getirdim sana, parası verilsin.” diyor.

“—Niye böyle yaptın?..”

“—Bu turfanda meyveyı ilkönce senin yemeni istedim yâ

Rasûlallah!" diyor.

Sevgisi var, aşkı var; parası yok... Parası yok ama, sevgisi, aşkı olduğundan, "Yakışırsa bu Rasûlüllah Efendimiz'e, onun ağzına yakışır. Yeni çıktı bu." diyor... Hani bazen en basit bir şey, ekşi bir erik bile ilk çıktığı zaman bayağı bir para oluyor, tanesi şu kadara geliyor yâni. Bazen bir zeytin şu kadar paraya geliyor. Turfanda olunca kıymetli oluyor. "Ver parasını..." diyormuş. Yâni parasını gene Peygamber Efendimiz'e verdiriyor ama; olsa kendisi verecek, canını verir ama, ona gitmesini istiyormuş.

Tabii kimisi de hizmet eder. Hizmet de bir cömertliktir. İhtiyardır, yolun bir tarafından öbür tarafına geçemez, çarşıdan pazardan alışveriş yapamaz. Hastalanmıştır, üç gündür kimse gitmiyordur yanına...

Şimdi Ebû Turâb-ı Nahşebî Hazretleri'nin menâkıbını okudum sabahleyin. Mübarek, bir hac yolculuğunda, gelmiş bir mescide, oturmuş ibadet etmiş. Tabii onlar büyük insanlar ama, paraları çok olduğundan büyük insanlar değil. Oturmuş mescide, ne kimsesi var, ne parası var... İşte böyle bir insan... Yâni tevekkülü tam, Allah'a bağlılığı sağlam, elini kolunu sallayarak çıkmış hac yoluna... Yolda bir camide oturmuş. Bir gün oturmuş... Namaz vakitlerinde tabii namazı kılıyor, geceleri tesbih çekiyor... İki gün oturmuş, üç gün oturmuş, dört gün oturmuş...

Adamların dikkatini çekmiş bu zatın böyle oturuşu, camiden çıkmayışı... Bir tanesi gelmiş, sormuş:

"—Mübarek, sen bugün yemek yedin mi?"

"—Yemedim." demiş.

Soruldu, yalan da söyleyecek değil ki.

"—Peki, dün yemiş miydin?.."

"—Dün de yemedim."

"—Peki daha evvelki gün yemiş miydin?"

"—O zaman da yemedim."

"—Peki, kaç günden beri yemiyorsun?.."

Yedi günden beri yemek yememiş. Hemen adamlar gitmişler çarşıya, demişler ki:

“—Camide ibadet edip, yedi gündür yemek yemeyen insanın imdadına yetişsin ey ahâlî!..”

Herkes getirmiş biraz bir şeyler, yemiş karnı doycak kadar; şükretmiş, teşekkür etmiş, ibriğini almış, çıkmış. Sanmışlar ki abdest tazelemeye gidiyor. Tabii yedi gün... Haftada bir abdest alanları duymuştum ben. Harem-i Şerif'e gidiyor, Mekke-i Mükerreme'ye, haftada bir abdest alıyor. E abdest uyku uyuyunca bozulur. Hiç bir şeyden olmasa, uyku uyuyunca bozulur. Günlerce uyumuyor demek ki mübarek... Bir şey yemiyor ki küçük abdest, büyük abdest gibi bir problemleri olsun.

Harem-i Şerif'in içinde abdest bozmağa teeddüb ederlermiş, Harem-i Şerif'in hududu dışına çıkarlarmış. Yâni en aşağı Umre Mescidi'ne, Mescidü'l-Ten'im'e giderlermiş, Arafat'a giderlermiş, orada abdest bozarlarmış.

Yedi gün yememiş, ondan sonra ibriğini almış, yürümüş gitmiş. Adamlar tabii, abdest almaktan dönmediğini görünce, tekrar peşine düşmüşler:

“—Allah aşkına mübarek, sen kimsin? Bize bir kendini tanı!” filan demişler.

“—Ebû Turâb-ı Nahşebî.” demiş, ismini, künyesini vermiş.

Şimdi parası olmayabilir. Yâni adam evliyadır, adam deryâdır ama, yok parası... İşte bak yedi gündür Allah vermeyince, oturmuş orada ibadet etmiş. Ne insanlar gelmiş geçmiş şu dünyadan... Parası olmayabilir ama, gönlünde cömertlik olur, o zaman hizmet eder. Hizmet eden izzet bulur.

Eskilerden hatıralarla, rahmetin tekrar tekrar böyle inmesini sağlayalım inşâallah!.. Bizim Serezli Hacı Hasib Efendi Hocaefendimiz'den, tarikata girmiş, el almış kimselerden bir ağabey anlatmıştı bana. Onu camisinden evine kadar götürürmüş, yatsıyı kıldıktan sonra gidermiş evine Mahmudpaşa'ya... Öyle onun yanına giderken de gönlünden geçirmiş ki:

“—Hep evliyaullahın himmetinden bahsediyorlar, evliyaullah himmet edermiş... Veyahut derviş şeyhinden himmet istermiş

filan... Acaba bu himmet nasıl bir şeydir Hocaefendi bunu bir anlatsa..." filân diye içinden geçirirmiş. Böyle yanında yükünü taşıyor hocasının, evine gidiyorlar.

Evine gitmişler, böyle gönlünden geçiriyor. Hocaefendi abdest almağa girmiş. O da dışarıda elinde havlu bekliyor. Şöyle merdivenden gelirken... Hiç daha o bir şey demiyor. Sadece aklından geçirdi himmet denilen şeyi, düşündü kafasında, nasıl olur filan diye... Demiş ki Hocaefendi aşağı inerken:

"—Derviş himmet himmet demiş; şeyh efendi de oğlum hizmet hizmet demiş."

Böyle söylemiş, bu kadar. Öteki içinden geçiriyor, Hocaefendi de merdivenlerden inerken ona doğrudan doğruya, eskiden bir şeyi anlatırmış gibi: "Eski zamanda bir derviş hocasına:

‘—Şeyhim himmet himmet!’ demiş.

Şeyh efendi de dervişine:

‘—Oğlum hizmet hizmet!’ demiş.

Ya işte böyle eski bir hikâye..." filân gibi anlatıyor ama, onun gönlünden geçen soruya cevap vermiş oluyor.

Demek ki, hizmet ile himmete ulaşıyor, mertebeye vasıl olunuyor. Eh işte hizmet nedir? Ten cömertliğidir. Yâni insanın parası olmayabilir, ama hizmet eder. Din yoluna, Allah yoluna, iman yoluna... Sonra mü'minlere... Bir mü'mine hizmet de hizmettir. Yâni ihtiyar bir adamcağız, kovasına su çekecek, sen çekiverirsin, taşıyverirsin.

Yaşlı bir kadıncağız, dul bir insan, fakir bir yetim çocuk... Yâni insanın bizzat kendisine hizmet de Allah indinde makbul olur.

Hastanede ameliyat olduğumuz günlerde, Yusuf İslâm da ziyaretimize geldi, Allah razı olsun... Yanında İngiltere'den beraber geldikleri bir-iki hocaefendiyle beraber... İşte, "Geçmiş olsun!" dediler; Allah râzı olsun...

Sonra o hocaefendi bir şey anlattı. Hadis-i şerîflerden bilgisi var tabii, Arapça olarak anlattı. Rabbü'l-âlemîn, bir hadîs-i kudside anlatıldığına göre, bir kuluna demiş ki:

“—Kulum, ben hastalandım da, sen beni ziyaret etmedin hastayken! Hastalandım da, sen beni hiç ziyaret etmedin!..”

O da sormuş ki veya soracaktı ki:

“—Yâ Rabbi, ben seni nasıl ziyaret edeyim ki, sen Rabbü'l-âlemîn'sin! Yâni sen hasta da olmazsın, ben seni nasıl ziyaret edebilirim? Sana hasta ziyareti nasıl yapabilirim?”

“—Kullarımdan filanca kulum hastalandı; onu ziyaret etmiş olsaydın, beni onun yanında bulacaktın. Yâni o ziyaret makbul bir ziyaret olacaktı, sevap alacaktın. Beni ziyaret etmiş gibi sevap alacaktın.” buyuracaktı.

Uzun bir hadis-i şerîftir bu.

“—Ey kulum, acıktım da beni doyurmadın!” diyecek Allah CC.

“—Yâ Rabbi, sen Rabbü'l-âlemîn'sin, yâni ben seni nasıl doyurabilirim? Sen acıkmazsın zaten.”

“—Filanca kulum acıktı, senden yemek istedi. Verseydin işte o mânâya gelecekti.” gibi.

Demek ki, mahlûkata hizmet de, Allah'ın rızasını kazanma vasıtasıdır. Bir aç doyurursun, bir yoksula yardım edersin, bir

ihtiyara, bir güçsüze yardım edersin... Daralmış, sıkışmış bir insanın işini görürsün... O da bir cömertliktir, o da bir hizmettir. İşte bu da ten cömertliği... Yâni vücutça yapıyorsun. Kesen boş, cebin yok ama, bir hizmet oluyor; bu da ten cömertliği.

Bir de can cömertliği, o da Allah yolunda canını vermek.
Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ ، فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ
نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا (الاحزاب: ٢٣)

(*Mine'l-mü'minîne ricâlün sadakû mâ âhedu'llâhe aleyhi*)
“Mü'minlerin arasında öyle erler var ki, söz verdiler ‘Yâ Rabbi, senin yolunda can vereceğim!’ diye, girdiler savaşa, şehid oldular. (*Feminhüm men kadâ nahbehû ve minhüm men yentazır*) Bir kısmı şehid oldular; bir kısmı şehid olmayı bekliyor, sırada... Zamanı gelince o da hemen canını vermeğe hazır.” (*Ve mâ beddelû tebdîlâ*) [Onlar hiç bir şekilde sözlerini değiştirmemişlerdir.] (Ahzab, 33/23)

Demek ki, canını verecek kadar da sâdık olanlar oluyor, hâlis olanlar oluyor. Bir insanın en kıymetli varlığı da canı olduğundan en yüksek cömertlik de bu oluyor. Can cömertliği, canını verebilmek. Allah yolunda cansiperâne savaşmak... *Cansiperâne*, canını siper ederek demek. Canını vermek daha ileri, cansiperânelikten de öteye.

Bu mânâyâ olabilir bu *sehâü'l-enfûs*, canlar cömertliği. Yâni, canını verebilme cömertliği olabilir bir ihtimal... Bir ihtimal de insanın ta canından, gönlünden kopup gelen, hiç böyle pişmanlık duyulmayan bir cömertlik. Yâni insan bazen verir ama, eli titreyerek verir. Vermek istemez. Verdikten sonra pişman olur:

“—Hay Allah, niye verdim, o kadar çok vermeseydim; yarısını verseydim, dörtte birini verseydim, hay Allah!” filan der.

Yâni veriyor ama, sonradan da pişman oluyor. Bir de içinden geliyor, veriyor, daha olsa daha da verecek. Canından, ana kaynaktan kopup geliyor. Bu mânâyâ da olabilir. Her ne türlüyse...

Demek ki evliyâullahın evliyâ olması nedenmiş?.. Cömertliktenmiş, el açıklığından, bağışlama kabiliyetinin yüksek olmasındanmış. Şu göğüslerinde müslüman kardeşlere karşı bir hastalık, kötü huy, kin, intikam duygusu, kötülük vs. bulunmamasındanmış. Ve bir de Ümmet-i Muhammed'e karşı hâlisâne samîmî duygular besleyip, "Şu Ümmet-i Muhammed'e nasıl hizmet edebilirim, nasıl faydalı olabilirim?" diye düşünmektenmiş. Demek ki, evliyâ olmanın yolu buymuş.

Hakîkaten de, namaz ve oruç, çok kıymetli iki ibadettir. Ama bunlar daha kıymetlidir. Bunların daha kıymetli olduğunu yine ayet-i kerimelerden ve hadis-i şeriflerden biliyoruz. Yâni bu büyük zâtın bu işareti, hakîkaten de ayetlere ve hadislere uygundur.

Çünkü Peygamber SAS bir keresinde buyurdu ki:

"—Bekleyin, buraya biraz sonra cennetlik birisi gelecek!"

Herkes pürdikkat beklemeğe başladılar:

"—Kim gelecek acaba bu toplantıya?" diye.

Nihayet sahabe-i kiramdan, bir sâde, ismi çok nâmlı olmayan birisi abdestini almış, sularını damlata damlata Peygamber Efendimiz'in meclisine geldi, oturdu.

Abdullah ibn-i Ömer dikkat etti, o geldi. Tamam. Bu birkaç defa tekerrür etti, bir kaç defa söyledi Peygamber Efendimiz:

"—Şimdi bu meclise cennetlik bir kimse gelecek!" diye; bu şahıs geldi.

Abdullah ibn-i Ömer RA, bu şahsın yanına gitti. Kendisini geceleyin misafir etmesini istedi. Evinde kaldı, uyku uyumadı; "Geceleyin ne ibadetler yapıyor, ne dualar yapıyor da, cennetlik olmayı kazanmış?" diye, onu takip etti. Üç gece evinde kaldı, bilgisinin dışında yeni bir ibadet ve dua görmedi onda... Gece kalkıyor, abdestini alıyor, teheccüd kılıyor... Onun da yaptığı şeyler yâni, normal.

Sonra dedi ki:

“—Senin hakkında Peygamber Efendimiz böyle söylemişti. Bu mertebeye nasıl ulaştığını merak ettiğimden, evine misafir geldim, kaldım ama, üç günde de değişik bir şey bulamadım. Nedir senin bu mertebeye ermenin sebebi?..” diye sordu.

O da boynunu büktü:

“—Bilmiyorum!” dedi.

“—Pekiyi öyleyse, hadi Allah’a ısmarladık, es-selâmü aleyküm!” dediler.

“—Ve aleyküm es-selâm!” dedi.

Ayrıldılar. Uzaklaşırken arkasından seslendi:

“—Yâ filânca, dur! Aklıma geldi: Ben içimden hiç kimsenin kötülüğünü istemem. Herkese karşı duygularım sıcaktır, samîmîdir, herkesin iyiliğini isterim!” dedi.

Allahu a’lem, işte bu selâmet-i sadr denilen şey... Yâni, içinde hiç bir hastalık yok, kin veya başka bir şey yok; güzel duygular var... İşte bu hadis-i şerif bu sözün doğru olduğunu gösteriyor.

Bu gibi sözlerden, “Namaz kıymetli değil, oruç kıymetli değil!” mânâsı çıkmaz; “Namaz gibi kıymetli, oruç gibi kıymetli bir ibadete rağmen, bunlar daha kıymetlidir.” mânâsı çıkar. Çünkü namazın ve orucun kıymetini zâten biliyoruz. Bilinen kıymetli bir şeye kıyas yapılabilsin diye, “Bak bundan da çok kıymetli olan budur.” deniliyor.

Şimdi hepimiz namazın kıymetini bildiğimiz için, beş vakit namazı kaçırmamağa çalışıyoruz. Şu cemaatin içinde, Allahu a’lem alaca namaz kılan yoktur. Hep muntazam kılıyorlardır Allahu a’lem. Bir vaktini kaçırrsa, ağlar kardeşlerimiz. Namazın kıymetini bilirler.

Ramazanda mâzereti olmadan, hastalığı olmadan oruç tutmayan yoktur. Namazın ve orucun kıymetini biliyoruz.

Bize şimdi bu sözden şu ders çıkıyor: Demek ki, cömert olacağız ve bu cömertlik içimizden samîmî, lekesiz, katıksız bir

duygu olarak gelecek. Belki Allah yolunda icabında canımızı verebilecek kadar cömert olacağız. Cömertlik, yerine göre mal cömertliği, yerine göre ten cömertliği, yerine göre can cömertliği. Hepsi olacak. Cömertlikten kazanıyor. Çünkü, Peygamber Efendimiz buyurdu ki:

“—Cömert cennete yakındır, cehennemden uzaktır. Allah’a yakındır. Cimri de cennetten uzaktır, cehenneme yakındır, Allah tarafından sevilmez.”

Cimrilik kötü, cömertlik iyi... Elimiz açık olacak, Allah yolunda masraf yapmağa hazırlıklı olacağız.

Benim bir kardeşiniz olarak bir müşahedem var: Yurtdışında Amerika’da, Avustralya’da, o insanların kendi dinlerine çok büyük mâlî fedâkârlıklar yaptıklarını gözlerimle gördüm, yazılarımda da yazdım. Beş katlı hastaneler, büyük binalar, koca kiliseler, koca okullar, geniş araziler... Yâni çok büyük bağışlarda bulunuyorlar. Kıyaslansa, bir Amerikalı vatandaşın dinine harcadığı para ile, masraf ile bizimkiler... Belki onlar bizi geçer diye korkuyorum. Çünkü, dinî binalar çok büyük ve dinî teşkilatlar çok zengin ve tüm cemiyetin her türlü faaliyetini kavramışlar. Eğitimi onlar yapıyorlar, sosyal çalışmaları onlar yapıyorlar, sıhhi çalışmaları onlar yapıyorlar; her şeyin altından kilise çıkıyor. Her türlü çalışmanın altından kilise çıkıyor.

Onların bu fedâkârlığı, Allah yolunun yolcusu olan müslümanlara bir örnek olmalı. Müslümanlar da Allah’ın yolunda, dinin yayılması için gayret sarf etmeli!

Bakın şimdi yılbaşı yaklaşıyor, neler olacak, neler olmağa başladı caddelerde, pazarlarda şimdiden görürsünüz. Ve o gece neler olacak? Güya burası müslüman diyarı ama, o gece neler olacak?.. Şimdiden korkuyorum ben.

O bakımdan, bu dinin böylece gerilememesi için, müslümanların gevşememesi için, İslâm’ı unutmamaları için, yeni nesillerin müslüman olmaları için, İslâm’ın yayılması için, aziz olması için, hakim olması için, kuvvetli olması için, hepimiz tabii mal cömertliği, can cömertliği, ten cömertliği ile hepsinde gayretli

olacağız ve çalışacağız.

e. Doğruluk ve Helâl Lokma

Öteki söz:

٧ - قال: وسمعت الفضيل يقول: لم يتزين الناس بشيءٍ افضل
من الصدق وطلب الحلال .

TS. 10/7 (*Kàle: Ve semi'tü'l-fudayle yekül: Lem yetezeyyeni'n-nâsü bi-şey'in efdale mine's-sıdkı ve talebi'l-halâl.*) El-Fudayl Hazretleri yine diyor ki: “İnsanlar doğruluktan ve helâl aramaktan daha faziletli bir şeyle tezeyyün etmemiştir, zinetlenmemiştir.”

(*Lem yetezeyyeni'n-nâsü*) “İnsanlar zinetlenmedi, tezeyyün etmedi.” *Tezeyyün*, zinet takıp takıştırmak. Hani parmağında yüzükler, kulağında küpeler, boynunda gerdanlıklar, bilezikler omuzuna kadar... Ooo, takmış takıştırmış deriz. Süsleniyor yâni. Süslenmek insanlar için, kadınlar için, yerine göre berber vs. bir şey.

İnsanların tabii asıl süsü güzel birtakım hareketleri ve huylarıdır. “İnsanlar doğruluktan ve helâli talep etmekten daha güzel bir şeyle süslenmediler.” diyor. Demek ki, mânevî süsleri anlatıyor.

Birisi neymiş? *Sıdk*, yâni doğru olmak. Nerede doğru olmak? Sözü doğru olmak, fiili doğru olmak, içi doğru olmak, kalbi doğru olmak... Birisi dürüstlük, doğruluk. Yâni yalancı, yanlışçı olmamak, her yönden doğru ve dürüst olmak; bu bir.

İkincisi: *Talebi'l-helâl*; helal talep etmek. Yâni kazancının helâlden olmasına gayret etmek, haram lokma yememeğe dikkat etmek, Allah'ın râzı olacağı bir elinin emeği, alınının teri kazanç ile beslenmek. Bundan daha büyük bir zinet olamaz. Doğruluktan daha büyük bir zinet olamaz. Helâl lokma kazanma gayretinden

daha güzel bir gayret olmaz.

Yâni demek ki biz bu insanlardan çok farklı durumlara düşmüşüz. Biz süsü giyimde arıyoruz, traşta arıyoruz, dış süslemede arıyoruz ama bunlar iç süslemede arıyorlar ve ana noktalara bastırıyorlar. Birisi dürüst olmak, doğru olmak, birisi helâl lokma yemek. Hakikaten tasavvufun, maneviyat yolunun, evliyalık yolunun iki önemli umdesidir bu. Birisi doğruluk, ötekisi helâl lokma yemek.

Haram lokma yerse bir insan, ne olur?.. Hadis-i şerîflerden biliyoruz ki kırk sabah namazı kabul olmaz. Bir haram lokma ağzına yediği zaman, kırk sabah namazı kabul olmaz. Otuz gün bir ay ediyor. Birbuçuk aya yakın bir zaman boşa uğraşacak yâni. Zaten o namazları da kılmasa daha beter bir duruma düşer ama kılacak, kabul olmayacak. İleriye dönük kırk gününü mahvediyor bir lokma yediği zaman haram.

Onun için, kendisinin olmayan bir elmayı suda bulup ısırmamak bile lâzım. Ona bile dikkat etmişler büyüklerimiz. Lokmanın helâl olmasına gayret etmişler. Yutmuşlarsa çıkartmışlar.

Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz'e bir tabak içinde getirdiler yiyecek bir şey, yedi. Sonra sordu, helâl bir kaynaktan gelmeme ihtimali üzerine, korktuğu için, parmağını boğazına sokup gıcıklattırdı, kustu, çıkarttı. Yâni, haram lokma midesinde durmasın, vücuduna işlemesin diye. Bu titizlikte olacak müslüman. Kendisinin olmayan mala el uzatmayacak, mülke el uzatmayacak.

Bakın şimdi burası bir vakıftır, biz vakıflardan kiraladık burayı. Yan tarafı vakfın bir parçasıdır, bu tarafı vakfın bir parçasıdır. Belki Eyüb'ün birçok yeri, belki İstanbul'un pek çok yeri bir vakfın bir parçasıdır ama, yağmalanmıştır. Yâni vakfın malını alan bir insan cehennemden ateş parçası alıyor. Nasıl alabilir. Yâni kendisinin değil. Sahibi bu malı Allah yoluna vakfetmiş.

Sen sahipli bir kimsenin bahçesine girebiliyor musun, apartmanında oturabiliyor musun, dükkânına girip bir şey alabiliyor musun?.. Alamıyorsun sahibi var diye. E bunu sahipsiz mi sanıyorsun?.. Bunun sahibi de ümmet, Allah... Yâni sahibi bunu ümmete vakfetmiş, bu işte kullanılacak demiş. Şimdi bunlar satılmış ve oturuyorlar ve yiyorlar. Vakfın malını yiyorlar, ondan sonra da müslümanım diye ortada geziniyorlar.

Antalya’da Vakıflar Genel Müdürü kardeşimiz anlatmıştı. Binlerce dönüm araziye parsellemişler, gecekondular yapmışlar. Vakıf arazi. Filanca paşa vakfetmiş. Bizim İlâhiyat Fakültesi’nden mezun, milletvekili olmuş birisi de oradan bir parsel ayırtmış, Vakıflar Genel Müdürü o zaman diyordu ki:

“—Yâ, bak güya İlâhiyat mezunu, haramdan helâlden haberi yok, vakıf malının haram olduğunu bilmiyor, o arazi yağmasında fırsattan istifade o da bir parsel koparmış.”

Olmaz! Yâni böyle bir insan iyi bir müslüman da olamaz, dünyası da ahireti de mahvolur. Evliya hiç olamaz! Allah’ın sevgili kulu olması imkânsızdır. Onun için lokmanın helâl olması lâzım!

En güzel mânevî zinet öyle takmak, takıştırmak, tıraş, elbise filan değildir; doğruluktur, helal lokma aramak, helal lokma yemektir.

Kazançta ne yaparsa insan helâl olur ne yaparsa haram olur?.. Müşteriyi aldatırsa haram olur, doğru olursa helal olur. Müşteriyi aldatmasa, normal usûller içinde ticaret yapsa, cuma saatinde dükkânını açık tutsa, gene haram olur. Çünkü o zaman:

وَذَرُوا الْبَيْعَ (الجمعة: ٩)

(*Ve zerü'l-bey*) “Alışverişi bırakın!” (Cuma, 62/9) buyurmuş Kur’an-ı Kerim.

Hazret-i Ömer RA çarşıya, pazara kamçıyla girerdi. Elinde kamçı, emîrül-mü’minîn imtihan ederdi. Haramı helali, faizli

işlem nedir bunu bilmeyeni, doğru cevap veremeyeni döverdi. Öğrensinler diye, baba gibi. “Bir dahaki hafta gene Hazret-i Ömer gelir de, iflahımızı keser, dumanımızı çıkartır, ensemizde boza pişirir.” diye korksunlar diye. O bakımdan helâl lokmaya hepimiz gayret edelim.

f. Zühhdün Aslı

Bu mübareğin bundan sonraki sözü:

٨ - قال: وسمعت الفضيل يقول: أصل الزهد الرضا عن الله تعالى.

TS. 10/8 (*Kâle: Ve semi'tü'l-fudayl, yekül: Aslü'z-zühdi er-rıdâ anı'llâhi teâlâ*) “Zühhdün aslı, temeli, hakikati, kökü Allah'tan râzı olmak duygusudur.” diyor bu zât-ı muhterem. Zühhdün aslı Allah'tan râzı olmaktır. Bu ne demek?..

Zühd ne demek bir kere?.. *Zühd*, müstağnî olmak demek, aldırmamak demek, önem vermemek demek, istememek demek.

إِزْهَدْ فِي الدُّنْيَا !

(*İzhed fi'd-dünyâ*)¹⁰ “Dünyaya karşı zâhid ol, yâni dünyayı isteme, rağbet etme!” mânâsına geliyor. Bu önemli bir vasıf... Çünkü;

حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ .

¹⁰ İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1373, no:4102; Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.348, no:7873; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VI, s.193, no:5972; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.344, no:10522; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VII, s.136; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.373, no:643; Sehl ibn-i Sa'd RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.346, no:6091 ve s.1266, no:8577, 8580; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.126, no:323.

(*Hubbü'd-dünyâ re'sü külli hatîetin*)¹¹ “Dünyayı sevmek bütün kötülüklerin kaynağıdır, başıdır, esasıdır.” buyrulmuştur.

Onun için, gönlünde onlara rağbet olmayacak mü'minin. Dünya mı? Para mı? Pul mu? Mevki mi? Makam mı?.. İtecek hepsini bir tarafa, benim arzum bunlar değil, ben Allah'ın rızasını istiyorum diyebilecek. Dünyalığın hepsine karşı bir müstağnî, bir tok gözü olacak, aldırmaz, istemez, rağbet etmez hali olacak. Zühd bu...

Peki insan bu hale nasıl gelir? Nedir bunun aslı, esası, kökü?.. Bu istenilen bir şey ama biz öyle miyiz?.. Hepimiz para peşindeyiz, pul peşindeyiz, çalışma peşindeyiz, mevkî peşindeyiz, makam peşindeyiz, dünya sevgisi içimizde... Bunun aslı nedir?.. Bunun aslı, esası, kökü Allah'tan râzı olmaktır. Yâni Allah'ın her hükmüne râzı olan, kaderine, kazasına, hükmüne râzı olan, o zaman zâhid olur, pervâsız olur, yürüyüşünde efe olur. Öyle ona buna eyvallah etmez... Hakiki zâhid olma vasfına böyle bir insan erişebilir.

g. İnsanları Bilmek

Bundan sonraki sözü:

٩ - قال: وسمعتہ يقول: من عرف الناس استراح.

TS. 10/9 (*Kâle: Ve semi'tühû yekûl*) Yine aynı zâtın şöyle dediğini işittim diyor aynı râvî: (*Men arafe'n-nâse isterâh*) “İnsanları bilen müsterih olur.”

Ne demek istiyor, Allahu a'lem? İnsanları hayat tecrübelerimizle tanıyoruz. Yâni:

¹¹ Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.338, no:10501; Hasan-ı Basrî Rh.A'ten. Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VI, s.388; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimâşk*, c.III, s.428; Hz. İsâ AS'dan. *Kenzü'l-Ummâl*, c.III, s.192, no:6114; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.412, no:1099; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XXXI, s.326, no:45030.

*Geç fark ettim taşın sert olduğunu,
Su insanı boğar, ateş yakarmış;
Her geçen günün dert olduğunu,
İnsan bu yaşa gelince anlarmış.¹²*

¹² Cahit Sıtkı Tarancı'ya ait şiirin tamamı:

*Yaş otuz beş, yolun yarısı eder.
Dante gibi ortasındayız ömrün;
Delikanlı çağımızdaki cevher,
Yalvarmak, yakarmak nafile bugün,
Gözünün yaşına bakmadan gider.*

*Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?
Benim mi Allahım bu çizgili yüz?
Ya gözler altındaki mor halkalar?
Neden böyle düşman görünürsünüz,
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?*

*Zamanla nasıl değişiyor insan!
Hangi resmime baksam ben değilim.
Nerde o günler, o şevk, o heyecan?
Bu güler yüzlü adam ben değilim;
Yalandır kaygısız olduğum yalan.*

*Hayal meyal şeylerden ilk aşkımız;
Hatırası bile yabancı gelir.
Hayata beraber başladığımız,
Dostlarla da yollar ayrıldı bir bir;
Gittikçe artıyor yalnızlığımız.*

*Gökyüzünün başka rengi de varmış!
Geç farkettim taşın sert olduğunu.
Su insanı boğar, ateş yakarmış!
Her doğan günün bir dert olduğunu,
İnsan bu yaşa gelince anlarmış.*

*Ayva sarı nar kırmızı sonbahar!
Her yıl biraz daha benimsediğim.
Ne dönüp duruyor havada kuşlar?
Nerden çıktı bu cenaze? ölen kim?
Bu kaçınıcı bahçe gördüm tarumar?*

Demek ki, bir zaman kavak yelleri esiyor başında, dünyayı toz pembe görüyor, herkese itimat ediyor, herkesi seviyor... Ama yaş ilerledikçe, Allah Allah, fesühâna'llah!.. Acaib işlerle karşılaşılıyor. Ortağı oyun etmiş kendisine, arkadaşı olmadık bir şey yapmış, feleğin oradan bir darbesi gelmiş, buradan bir çelmesi gelmiş... O zaman, yaşlı bir insanın hali başka oluyor. Feleğin çemberinden geçmiş bir insan ile, daha yeni hayata atılmış, yeni açılmış bir çiçek gibi genç insanın hali başka oluyor.

Şimdi insan, zamanla insanoğlunu tanıyor. Nasıldır insanoğlu?.. İnsanoğlunun içinde bir nefis vardır, herkesin içinde bir nefis-i emmâresi vardır. Herkesin bu nefis-i emmâreye kapılması vardır, hırsı vardır, tamahkârlığı vardır, çeşit çeşit kusurları, suçları vardır, zaafı vardır. İnsanoğlunun zaafı vardır. (*Men arafe'n-nâse isterâh*) Bunları bildi mi, insan rahat eder.

Şeyh Sa'dî-yi Şirâzî'nin *Gülîstan*'ından geliyor hep böyle Farsça cümleler hatırıma, diyor ki:

بندہ همان بہ کہ ز تقصیر خویش

عذر بہ در کاه خدای آورد

ورنہ سزاوار خداوندیش

کس نتواند کہ بہ جای آورد

*Neylersin ölüm herkesin başında.
Uyudun uyanamadın olacak.
Kimbilir nerde, nasıl, kaç yaşında?
Bir namazlık saltanatın olacak,
Taht misali o musalla taşında...*

*Bende hemân bih ki zi taksîri hîş
Özr be dergâh-ı Hudây âvered
Verne sezâvâr-ı Hudâvendiyeş
Kes ne-tevâned ki becây âvered*

[Kulun kendi kusurundan dolayı dergâh-ı ilâhîden özür dilemesi en iyisidir. Yoksa hiç kimse Allah’a şükür borcunu lâıyk olduğu şekilde ödeyemez.]

Şu kulların elinden senin dergâhına layık ne çıkar? Bu kullar, nasıl insanlar bu insanlar? Zalûm ve cehûl...

إِنَّهٗ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا (الأخزاب: ٧٢)

(İnnehû kâne zalûmen cehûlâ) [Doğrusu o çok zâlim, çok câhildir.] (Ahzab, 33/72) buyruluyor.

Yâni çok zalim, çok cahil insanoğlu, yapısı itibariyle böyle... Terbiye edilmemişse, ham haliyle, imanı yoksa, imandan sonra bir tasavvufî terbiye dediğimiz ruh terbiyesini kazanmamışsa...

Geçen gün bir profesörle konuşuyorduk, onu size nakledeyim. Ben de hayret ettiğim için, galiba siz de gayret edeceksiniz. Diyor ki:

“—Terbiye üç tanedir:

1. Beden terbiyesi, cismin terbiyesi.
2. Ruhun terbiyesi.
3. Sosyal terbiye, ictimâî terbiye. Yeni bir terbiye...

Tıp profesörü söylüyor bunu ve bir misal veriyor: Birisi altı aylık bebeği doktorun önüne götürmüş, demiş ki:

“—Doktor bey, bak, geç kaldı demeyesin diye bu çocuğu daha kundaktayken, bebekken getirdim sana... Al, sana teslim bu bebek, tavsiyelerine uyacağız, bunu nasıl yetiştirmemiz gerekiyorsa bunun terbiyesi sana ait.” demiş doktora.

Diıyor ki bu profesör:

“—Bir çocuk annesinden doğup ıngâ dediği zaman, terbiyesi fırsatının üçte ikisi bitmiştir.” diyor.

Tıp profesörü söylüyor bunu. Yâni bizim eski kitaplardan nakleden bir kimse değil. Amerika'da, İngiltere'de tahsil yapmış bir profesörle konuştuk dün de, o söylüyor: "İnga dedi mi bebek, doğdu mu annesinden, üçte iki fırsat gitmiştir, kalmıştır üçte bir." diyor. Altı ay daha geçti mi, ondan da altı aylık devre geçmiş oluyor. Çocuk bir sürü alışkanlık edindi, bir sürü huysuzluk edindi çevresinden, babasından, kardeşlerinden... Huylar edindi. Haydi bakalım ayıkla pirincin taşını.

Bakın biz terbiyede ne kadar geriyiz. Terbiyede bizim ne kadar geri olduğumuzu anlayın! Zaten doğunca iş işten geçmiş oluyor. Doğmadan evvel yapılacak çok şeyler varmış. Üçte ikisi geçiyor, doğduktan sonra üçte biri kalıyor. Biz üçte birinde de ne kadar geriyiz şu sokaktaki salma gezen zavallı çocuklardan düşünün!.. Yâni bizim sosyal halimiz, ictimâî istikbâlimiz ne olacak, oradan anlayın. Bunu böyle bir fanatik hayalperest kimse söylemiyor, mesleği bu olan bir aile doktoru söylüyor. Yâni mesleği, kürsüsü bu olan bir profesör söylüyor.

O bakımdan, insanoğlunun tabii zaafı var, terbiyesizlikleri var, bu terbiyeyi görmemişse... Bizim kitaplarımız da öyle söyler: "Doğmadan başlar çocuğun terbiyesi, annesinin karnındayken başlar." diye söyler. Ve orada annesinin karnındayken birtakım alışkanlıkları sezermiş, küçüklüğünden onun computerine nakşolunurmuş. Dışarıda vaziyet böyle, kanunlar böyle... O birtakım tecrübeler ediniyor oradayken daha... O bakımdan terbiye önemli.

O terbiyeyi görmemiş insanlar;

أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ (الأعراف: ١٧٩)

(Ülâike ke'l-en'âmi bel hümm edal) "Onlar hayvanlar gibidir, hattâ hayvanlardan da aşağıdır." (A'raf, 7/179) Çünkü hayvanın kendisinin yaratılışına uygun bir meziyeti vardır, bir seviyesi vardır; ama terbiye olmamış insan ondan aşağıdır. İnsanoğlu

ahsen-i takvîm üzere yaratılmıştır ama, esfel-i sâfilîne düşer, çok berbat durumlara düşer terbiye görmezse...

İnsanı bilen müsterih olur diyor. Siz de insanoğlunun ana yapısı itibariyle ne kadar düşük olduğunu bilerseniz çok şeylere hayret etmezsiniz. Tamam, insanoğlunun normal yapısının gereğini yapıyor bu zavallı. Hayvan gibi yaşıyor, hayvan gibi davranıyor, sözü kaba, işi yanlış, davranışları kötü filan diye rahat edersiniz, üzülmezsiniz de. Tabî karşılırsınız yâni. Çünkü tabiatının icabı budur dersiniz.

Tabii bu tabî karşılamak da önemli. Tabii karşılayınca hoşgörü sahibi olursunuz, yumuşak davranırsınız. Onun da çeşitli faydaları var.

h. Gerçek Arkadaşlık

Bir sözü daha:

١٠ - قال: وسمعه يقول: إني لا أعتقد إخاء الرجل في الرضا،
ولكنني أعتقد إخاءه في الغضب، إذا أغضبته

TS. 10/10 (*Kâle: Ve semi'tühû yekülû: Innî lâ a'takidü ihâe'r-racülû fi'r-rıdâ, ve lâkinnî a'tekidü ihâehû fi'l-gadab, izâ ağdabtühû*)

Bu zât-ı muhterem, Rh.A diyor ki:

“—Ben bir kimsenin hoşnutluk havası içindeyken arkadaşlığına inanmam. Rızâ halindeyken, hoşnutluk havasındayken, her şeyi gül gülistanken arkadaşlığına inanmam. Gazab halindeyken arkadaşlığımı esas kabul ederim. Yâni, ben onu kızdırdığım zaman, davranışı nasıl olacak, ona bakarım.”

Tabii ben ona hediye alıyorum, ben ona iyilik yapıyorum, hava güzel, komşuluk güzel, davranışlar güzel... Tamam, bu zamanda bu kimse benimle güzel arkadaşlık ediyor ama bu önemli değil demek istiyor. Ben ona bir ters muamele yaptığım zaman, ben onu kızdırdığım zaman bakalım nasıl davranacak?

Ağzını açıp gözünü yumacak mı, terlik mi savuracak, tabak mı kırarak kafamda, bütün ahablıklar boşa mı gidecek?.. “Zaten ben senin ne mal olduğunu biliyordum!” diye şeceremizi mi sayacak?.. “Eskiden beri ben sana zaten hiç itimad etmedim!” mi diyecek?.. Yâni, ne yapacak bakalım kızdırdığın zaman?.. Bir insanın hakiki arkadaşlığı kızgınlığında belli olur demek istiyor.

“Ben bir insanın rızâ halindeyken kardeşliğine inanmam, kızgınlık halinde kardeşliğini esas kabul ederim, o zaman inanırım. Ben onu kızdırdığım halde o kızmıyor mu, sabrediyor mu, sükût geçiyor mu?.. Benim kötü davranışıma rağmen, gene bir şey demiyor mu?.. Hah, demek ki sağlam arkadaşmış. Benim sinirlendiğimi anladı, hoş gördü. İşte iki gün sonra gelecek, “Sen o gün çok sinirliydin, ben sana cevap vermedim, ama haksıydın. Şöyle olacaktı, böyle olacaktı.” diyecek. Yâni, asıl arkadaşlık bu durumda belli olur diyor.

i. Kurrâ'dan Uzak Dur!

Yine uzun bir sened, silsile saydıktan sonra diyor ki:

١١ - سمعت عبيد الله بن محمد بن محمد بن حمدان العقبري ،
قال: حدثنا ابو محمد بن راجيان ، قال: حدثنا فتح بن شخرف ،
قال: حدثنا عبد الله بن حبيق ، قال: قال الفضيل: تباعد من
القرءاء ، فانهم إن احبوك ، مدحوك بما ليس فيك ؛ وإن أبغضوك ،
شهدوا عليك ، وقبل منهم .

TS. 11/11 (.... *Kàle'l-fudaylû: Tebâad ani'l-kurrâi, feinnehüm in ehabbûke medahûke, bimâ leyse fîke; ve in ebgadûke, şehidû aleyke, ve kubile minhüm.*)

Enteresan bir hal tecrübesi olmuş. Garip bir tavsiyede bulunuyor bize Fudayl Hazretleri. Diyor ki: “Kurrâdan uzak dur. Kârî'lerden, kurrâdan, yâni ehl-i Kur'an'dan uzak dur.”

Kur'an'ı vücûhu ile okumayı bilen kimseye kurrâ hafız filan diyoruz, bilirsiniz. Yâni hafızlığa çalışmış, aşere, telfîk vs. okumuş, Kur'an ilminde ileri... Buna kurrâ diyoruz. Tabii bu *kurrâ* sözü de alim mânâsına gelir, daha başka kullanış özellikleri de vardır. "Bu ehl-i Kur'an'la pek arkadaşlık etme, onlardan uzak dur!" diyor.

Sebebini de şöyle izah ediyor: (*Feinnehum in ehabbûke, medahûke bimâ leyse fike*) Çünkü onlar seni severlerse, sende olmayan şeylerle seni hoş görürler, medhederler; iyisin, hoşsun derler sana. (*Ve in ebgadûke*) Ama, sana kızarlarsa, (*şehidû aleyke, ve kubile minhüm*) aleyhine şehadet ederler, makbul da olur şehadetleri, mahvolursun." Çünkü ehl-i Kur'andır, Allah indinde mertebeleri vardır, aleyhine şehadet ederler, şehadetleri de kabul olur, yanarsın.

Bu tavsiyesi şuna benziyor: Demişler ki:

قرب سلطان آتش سوزان بود.

با بدان الفت هلاك جان بود.

Kurb-i sultan ateşi suzan buved
[*Bâ bedân ülfet helâk-i cân buved*]

"Sultanın yakınında olmak, sarayında olmak, yakıcı bir ateş gibidir." Çünkü, aran iyi olduğu zaman iyi, güzel de; yâni bahşîş verir. Bakarsın bir akşam hop eline bir avuç kırmızı kese, sıkır sıkır altın dolu bir kese, sevinirsin, tamam, sultan verdi mi öyle bol verir filan... İyi ama bir de kızarsa ne olur? Elini çırpır, cellat gelsin der, leğeni getirin, satırı getirin, kesin şu herifin kafasını.

Yâni kâr da çok, zarar da çok. Bir de başka bir şiir var Farsça:

به دریا در منافع بی شمار است

اگر خواهی سلامت در کنار است

*Be deryâ der menâfi' bî şumârest
Eger hâhî selâmet der kenârest*

"Selâmet der kenârest"i biliyorsunuz hepiniz. Deryada faydalar çoktur; balık tutarsın, inci avlarsın, mercan çıkartırsın vs. filan... Deryâda menfaat çoktur ama, selâmet istiyorsan selâmet kenardadır. Burada menfaat var ama selâmet istiyorsan kenarda... Selâmet der kenârest... Sahildedir selâmet orada dalga yok, fırtına yok, boğulma tehlikesi yok filan. Selâmet burada... Menfaat orada, selâmet burada gibi.

Yâni bu sözlerle açıklanacak. Yâni "Ehl-i Kur'an'ın yanına pek yanaşma çünkü methederlerse iyi, güzel, methederler seni ama bir de sana kızarlarsa, aleyhinde şehadet ederlerse kabul olur onlardan, ehl-i Kur'an olduklarından." diyor.

Tabii ben bu sözü kısa aklımla böyle anladım, belki daha başka derin bir mânâsı vardır. Herhalde söylediğim gibi, sultanların yakınında olmak zordur filan demek istiyor. Allahu a'lem...

j. Tevazu, Hakka Boyun Eğmektir

Diğer bir sözü... Yine silsileyi veriyor. Ben artık o silsileleri okumuyorum. O silsileye ait izahlar aşağıda sayfanın dibinde... Kıymetli, geniş izahlar var, onları atlıyorum.

١٢ - سمعت محمداً بن الحسن بن خالد البغدادي ، نيسابور ،
يقول: سمعت أحمد بن محمد بن صالح ، يقول: حدثنا محمد
بن جعفر ، قال: حدثنا اسماعيل بن يزيد ، قال: حدثنا إبراهيم
قال: سألت الفضيل بن عياض عن تواضع ، فقال: أن تخضع
للحق ، وتتناقذ له ، وتقبل الحق من كل من تسمعه منه.

TS. 11/12 (... *Kàle: Haddesenâ ibrâhîm, kàle: Seeltü'l-fudayle'bne iyâd, ani't-tevâdu*) İbrâhim isimli zât-ı muhterem dedi

ki: “İyâd’ın oğlu Fudayl denilen, bu tercüme-i hâli geçen kişiye, “Tevâzu nedir?” diye sordum.”

Mütevâzı olmak, tevâzû Allah’ın sevdiği bir şey. Mütevâzı olursa Allah yükseltiyor, mütekebbir olursa batırıyor. Tevâzû ehli olmak lâzım, müslümanın mütevâzı olması lâzım. “Nasıldır bu mütevâzı olmak, nasıl tezâhür eder? Mütevâzı insan nasıl davranır, nasıl davranmalıyız?..” gibi sormuşlar.

(*Fekâle fudayl*) Fudayl Rh.A buyurmuş ki: (*En tahdaa li’l-hakki ve tenkâde lehû, ve takbele’l-hakka min külli men tesmauhû minhu*) Tabii bunların hepsi atasözü, bunların hepsini yazıp duvara levha olarak asabiliriz, çok kıymetli sözler. Bir daha okuyayım:

(*En tahdaa li’l-hakki ve tenkâde lehû, ve takbele’l-hakka min külli men tesmauhû minhu*) “Tevâzû nedir?” diye sordular, buyurdu ki: “Hakka boyun eğmendir. Hakka, hakikata teslim olmandır, boyun vermendir, hakkı kabul etmendir, itiraz etmemendir (*ve tenkâde lehû*) ve ona teslim olmandır, boyun vermen, bağlanmandır, hakkı kabul edip ona bağlanmandır; (*min külli men tesmauhû minhu*) kimden işitirsen işit... İşittiğin her kimseden hakkı kabul etmendir ve o hakka uymandır. Tevâzû budur.” diyor.

Şimdi sözlerinin güzelliğini anlayabiliyoruz hadis kültürümüzden. Bir hadis-i şerifte bildiriyor ki, Peygamber SAS Efendimiz:¹³

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبَرٍ قِيلَ. إِنَّ

¹³ Müslim, *Sahîh*, c.I, s.93, no:91; Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.361, no:1999; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.399, no:3789; İmam Mâlik, *Muvatta’* (Rivâyet-i Muhammed), c.III, s.445, no:945; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XII, s.280, no:5466; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.78, no:69; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, c.V, s.160, no:6192; Begavî, *Şerhü’s-Sünneh*, c.VI, s.367; Abdullah ibn-i Mes’ud RA’dan.

Kenzü’l-Ummâl, c.III, s.951, no:7747 ve s.959, no:7771; *Câmiü’l-Ehâdis*, c.XVII, s.109, no:17693.

الرجل يحب أن يكون ثوبه حسنا ، ونعله حسنة ؟ قال : إن الله
جميل يحب الجمال . الكبر بطر الحق وغمط الناس (م. عن
ابن مسعود ؛ و في رواية حم . كر. هب. سفه الحق وغمص
الناس)

RE. 486/2 (*Lâ yedhulü'l-cennete men kâne fî kalbihî miskâle zerretin min kibr. Kîle: İnne'r-racüle yuhibbü en yekûne sevbühû hasenen ve na'lehû haseneten? Kâle: İnna'llâhe cemîlün yuhibbü'l-cemâl. El-kibrü bataru'l-hakku ve gamtu'n-nâs.*)

Diyor ki Efendimiz SAS:

“—Kalbinde zerre ağırlığı kadar, zerre kadar kibir olan kimse cennete girmeyecek.”

Kibir ne demek?.. Kendisini büyük saymak, büyülenmek, kendisini başkasından büyük görmek mânâsına... Böyle kalbinde zerre kadar kibir olan, büyülenme duygusu olan kimse cennete girmeyecek.

Bunun üzerine korktu tabii dinleyenler, durumun anlaşılması için soru sordular. (*Kîle*) Denildi ki Rasûlüllah Efendimiz'e:

(*İnne'r-racüle yuhibbü en yekûne sevbühû hasenen*) “Kişi elbisesinin güzel olmasını sever. (*Ve na'lehû haseneten*) Ayakkabısının güzel bir ayakkabı olmasını ister. O da kibir mi?..” diye sordular Peygamber Efendimiz'e...

Peygamber Efendimiz'in cevabı çok önemli, (*kâle*) buyurdu ki:¹⁴

¹⁴ Müslim, *Sahîh*, c.I, s.93, *İman* 1/39, no:91; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.399, no:3789; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XII, s.280, no:5466; Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.201, no:7365; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.160, no:6192; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.VI, s.367; Ebû Avâne, *Müsned*, c.I, s.39, no:85; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.78, no:70, Abdullah ibn-i Amr RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VIII, s.203, no:7822, Ebû Ümâme RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.VII, s.78, no:6906, Câbir RA'dan.

Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.II, s.320, no:1055; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.163, no:6201; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.II, s.143, no:1067; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ، يُحِبُّ الْجَمَالَ (م. حم. حب. ك. هب. عن
عبد الله بن مسعود)

(*İnna'llàhe cemîlün, yuhibbü'l-cemâl.*) “Allah güzeldir, güzelliği sever.” Bakın ne kadar güzel! *Cemîl*, güzel demek. Yâni, her şeyin güzel olmasını sever.

Sonra, kibri tarif ediyor Peygamber Efendimiz:

(*El-kibrü bataru'l-hakku ve ve gamtu'n-nâs.*) “*Kibir*, hakka razı olmamak ve insanları hor görmektir. Yâni, hak söylendiği zaman hakkı kabul etmemek, ikrar etmemek ve insanlara tepeden bakmaktır.”

Tevâzûyu da tam buna uygun bir tarzda, hadise uygun bir tarzda mübarek Fudayl Hazretleri izah etmiş: “Kimden işitirsen işit, hakka boyun eğmen ve Hakka tâbî olmandır.” diye tarif ediyor tevâzûyu...

Şimdi kimden işitirsen işit sözünü biraz açıklayayım: Hakkı, mevkî makam sahibi, yaş sahibi, rütbe sahibi bir insandan işitse bir kimse, elbette dinler. Albay, çavuşu çağırırsa:

“—Evlâdım, şu yaptığın doğru değil. Bu böyledir. Tamam mı, bundan sonra böyle yap!” dese;

“—Başüstüne komutanım!” diyecek.

Ne diyecek yâni? Topuklarına tak diye bir vuracak, selâm duracak, “Emredersiniz komutanım, başüstüne!” diyecek. Çünkü o yüksek, albay; bu çavuş...

E babası evlâda bir şey dedi; pekiyi diyecek. Öğretmen talebeye bir şey dedi; pekiyi diyecek... Bu normal. Pekiye ya küçük büyüğe söylerse?

Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, c.III, s.299, no:2322; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, c.III, s.330, no:2420; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.528, no:7748, 7763, 7769; c.VI, s.642, no:17188-17190; *Câmiu'l-Ehâdis*, c.VIII, s.12, no:6775-6781.

Hazret-i Ömer RA babayiğit, yoldan yürümeğe başlamış. Gelmiş bu tarafa doğru, hem boylu poslu, hem halife, hem eli kamçılı, hem sinirli... Hazret-i Ömer... Çocuklar orada oynuyorlarmış, hepsi çil yavrusu gibi dağılmışlar, kaçmışlar her birisi bir tarafa... Bir tanesi hiç kaçmamış. Hazret-i Ömer uzaktan görüyor çocukların davranışlarını, çocuğun yanına kadar gelmiş.

“—Evlâdım, bütün öbür çocuklar kaçtı, sen niye kaçmadın?”

Diyor ki:

“—Bir kabahat işlemedim ki kaçayım! Yol senin geçemeyeceğin kadar dar değil ki, kenara çekileyim!”

“—Doğru, haklısın.” diyor.

Şimdi, bazen bir çocuk doğru sözü söyler. Evliyaullahın hayatında oluyor bazen. Kadının birisi çıkıyor, büyük bir şeyhe bir soru soruyor:

“—Şu nasıl olacak?..”

O da bir cevap veriyor, “Bu bir şey değil ki.” diyor. Peki bu işin doğrusu nedir? O bir cevap veriyor... Ooo, şahane.

Birisine sormuşlar:

“—Elimize geleni alırsız, yeriz, kabul ederiz; elimize gelmezse sabrederiz.”

“—E bu Horasan’daki köpeklerin bile yaptığı bir şey; önüne bir şey atılırsa yer, verilmezse bekler. Ne yapacak yâni.”

“—Peki işin aslı nedir?”

O daha güzel bir cevap veriyor, tamam haklı diye kabul ediyor o zaman.

Sizler ve bizler için en büyük müşkül hak sözü bir küçük kimse söylerse... Çocuk babasına dikildi:

“—Ama baba şu şöyle...” dedi.

Hakkı söylemişse çocuk, baba diyecek ki:

“—Haklısın evladım, tamam, doğru.” diyecek, bırakacak.

Baba çocuğa, evet diyebilecek. Talebeye öğretmen, evet diyebilecek. Hatta düşmanın sana hakkı söylediği zaman, —senin hasmın ama— evet haklısın diyebileceksin.

Kur'an-ı Kerim'de bildiriliyor ki:

وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ (النساء: ١٣٥)

(*Ve lev alâ enfüsiküm evi'l-vâlideyni ve'l-akrabîn*) “Kendi aleyhine bile olsa, ananın babanın aleyhine bile olsa, akrabalarının aleyhine bile olsa, hakkı kabul edeceksin.” (Nisâ, 4/135)

Bizim bağlı olmamız istenen mefhum ne? Hak...
Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:¹⁵

زَلَّ مَعَ الْحَقِّ حَيْثُ زَالَ (حب. ك. ع. طب. عن مخول السلمي)

RE. 13/6 (*Zül mea'l-hakkı haysü zâle*) “Hak nereye giderse, sen onunla beraber git, yâni daima hakkın yanında ol!” buyuruyor.

Onun için, bu tarif çok güzeldir: “Hakka boyun eğmendir, ona teslim olmandır, onu yapmandır kimden işitirsen işit.” İşte zor olan yeri burası... Hakkı kabul edecek tabii. Bir profesör bir talebeye bir şey anlatmış, eze eze gerçekleri isbat etmiş, ötekisinin itiraza mecali kalmamış, tamam, kabul diyor. Hakkın kabulü kolay ama, küçükten, zayıftan, ummadığın bir insandan hatta hasımdan gelirse ne yapacaksın?.. O zaman da kabul edebileceksin. Tevâzu bu.

Kabul etmiyorsa ki, birçok kimse bunu kabul etmiyor. Söylüyoruz:

“—Bu başörtüsünü açtırmağa çalışmanız zulümdür!”

Bizim Fakültede bazı profesörler geldi, oturdular kürsüye:

¹⁵ İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XIII, s.196, no:5882; Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.176, no:7276; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XX, s.322, no:763, Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.III, s.137, no:1568; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c.I, s.998; Buhârî, *Târih-i Kebîr*, c.VIII, s.29, no:2045; İbn-i Hâcer, *el-İsâbe*, c.VI, s.56, no:7854; Mahvel es-Sülemî RA'dan.

”—E biz bir aile sayılırız, hadi bakalım kızlar başınızı açın!”

Talebenin birisi kalkmış oradan demiş ki:

“—Efendim aile sayılsak bile aile değiliz. Böyle bir benzetmeyle Allah’ın şeriatı değişmez. Allah başörtüyü emretmiştir.” demiş.

Başka bir hoca gelmiş, derste bir başka olmadık safsata yalan yanlış bir şey söylemiş... Talebelerin içinde müftüler var, vaizler var. Yâni talebe diye hor görme. Kalkmış, öyle güzel cevaplar vermiş ki... Ama kabul etmemiş. Talebeden de gelse kabul edecek, zayıftan da gelse kabul edecek muhterem kardeşlerim!

k. Aşk Derdi

۱۳ - سمعت عبید اللہ بن عثمان ، یقول : سمعت محمداً
بن الحسین ، یقول : سمعت الموزی ، یقول : سمعت بشراً
بن الحارث ، یقول : قال الفضیل ابن عیاض : اشتہی
مرضاً بلا عوادٍ .

TS. 12/13 Bîşri’bni’l-Hâris’ten Fudayl’ın şöyle dediğini o duymuş: (*Eştehî maradan bilâ uvvâdin*)

Fudayl ibn-i İyâd demiş ki:

“Ben ziyaretçisi olmayan bir hastalığı canım çekiyor, öyle hasta olmak istiyorum. (*Eştehî*) iştîha duyuyorum, canım istiyor. (*Maradan*) Öyle bir hastalığı canım çekiyor ki, istiyor ki, (*bilâ uvvâdin*) ziyaretçisi yok...”

Tabii bu ne demek? Derin sözler bunlar, sıradan sözler değil. Hani Allahu a’lem, Fuzûlî’nin,

Aşk derdiyle hòşem, el çek ilâcımdan tabîb!

dediği gibi. Başka bir dert istiyor yâni. Öyle bir hastalık istiyor ki, hasta olduğunu kimse bilmeyecek. Kalbinde muhabbetullah ateşi

yandı, gece gündüz uykusu yok, benzi sararıyor, yanıyor, yakılıyor... Tabii hasta değil aslında. Hasta değil ama, aşk hastalığı, aşk-ı ilâhî hastalığı tabii. Onun için ziyaretçisi yok. Öyle bir hastalık istiyorum demek istiyor herhalde, tahminime göre. Allahu a'lem.

(*Eştehî maradan bilâ uvvâdin*) “Ziyaretçisiz bir hastalık istiyorum.” Yoksa gerçekten hasta olup da, kimse kendisini ziyaret etmesin mi istiyor?.. Sanmıyorum. Çünkü böyle bir şey olamaz. Gerçek mânâsına, reel mânâsına, hakiki mânâsına alacak olursak, o zaman, “Ben hasta olayım, kimse beni ziyaret etmesin!” diye bir şey istemez. Çünkü ziyaret sevap... Ziyarette fazilet var. Hastanın ziyaret edilmesi, mü'minin bir mü'mine karşı vazifesi. Bu vazifenin iptalini istemez böyle büyük zâtlar, böyle büyük alimler.

Bu, Fuzûlî gibi konuşuyor. Yâni öyle bir dert ki, ziyaretçisi yok; çünkü hasta değil... Kimse hasta olduğunu bilmiyor ama, içinde bir dert var. Aslında maraz değil bu, hastalık değil, tabii bir yüksek vasıf. İnsanın Yaradanını sevmesi, ona böyle hastalık derecesinde bağlanması yüksek bir duygu, tasavvufta ileri bir merhale... Onu istiyor, Allahu a'lem istediği o.

Onun için, bu cümleyi nakletmişler. Yoksa sıradan “Ben hasta olayım da, kimse beni ziyaret etmesin.” cümleinin orjinalitesi kalmıyor. “Biberli, salçalı yemek istiyorum!” filan gibi, basit bir şey olur o zaman bu... Herhalde mânevî aşk istiyor. Yâni:

*Mevlâ'm aşkını ver bana,
Hayranın olayım senin.
Bülbül gibi cemâline,
Nâlânın olayım senin.*

dediği gibi, o hastalığı istiyor. Allahu a'lem.

1. İki Garip Huy

Diğer bir sözü... Herhalde sizi biraz sıkacaksa bile, sayfayı tamamlamağa gayret ediyorum. Gene silsileleri atlıyoruz:

١٤ - أخبرنا أبو محمد عبد الله بن أحمد بن جعفر الشيباني ،
قال: سمعت زنجويه بن الحسن اللباد ، قال: حدثنا علي بن
الحسن الهلالي ، قال: حدثنا إبراهيم بن الأشعث ، قل: سمعت
الفضيل بن عياض ، يقول: إن فيكم خصلتين هما من الجهل:
الضحك من غير عجب ، والتصبح من غير سهر.

TS. 12/14 (..... *Semi'tü'l-fudayle'bne iyâdin yekûl: İnne fîküm hasleteyni hü mâ mine'l-cehli: Ed-dahkü min gayri aceb, ve't-tasabbuhu min gayri seher*)

Bu Fudayl Hazretleri, muhatapları olan insanlara demiş ki:
(*İnne fîküm hasleteyn*) “Sizde iki tane huy var, iki adetiniz var sizin; (*hü mâ mine'l-cehli*) bu iki adet cahillikten kaynaklanıyor. İki adet edinmişsiniz ki, bu iki adet cahillikten kaynaklanmaktadır.”

Neymiş o iki adetleri muhataplarının:
(*Ed-dahkü min gayri acebin*) “Şaşılacak bir şey olmadan gülmeniz.” bir. Şaşılacak, hayret edecek, hayran kalınacak bir şey olmadan gülmek, makbul bir şey değil. Cahillikten kaynaklanıyor bu.

İkincisi: (*Ve't-tasabbuhu min gayri seher*) “Geceyi uykusuz geçirmeden, sabah uykusu uyumak.” Yâni, bir insan geceleyin teheccüde kalkmış, teheccüd namazı kılmış, tesbih çekmiş, Kur'an-ı Kerim okumuş, gecesini ihyâ etmiş, sabah namazını kılmış, işraka kadar beklemiş, işrak namazını kılmış, ondan sonra tasabbuh, ondan sonra kaylule uykusu uyumak hakkı tabii. Gecenin bilmem hangi saatinde kalktı, şu vakte kadar çalıştı, yorgunluk çöktü, uykusu da zaten eksik kalmıştı; tamam, onun uyumağa hakkı var.

Ama gece uykusuzluğu yok, bir de sabah namazından sonra

gene uyuyor. Bu da cahillikten diyor. (*Min gayri seher*) Seher burada iki gözlü he ile, yâni seher vakti dediğimiz seher değil de, (*bittü sâhiren*) derler, yâni geceyi uykusuz geçirmek. (*Sehere'l-leyl*) Geceyi uykusuz geçirdi mânâsına. Sin-iki gözlü he-re ile. Halbuki bizim seher vakti dediğimiz ha ile. Yâni hının benzeri olan ha ile yazılır. (*Bi-lâ seher*) Yâni, gece uyku uyumama durumu olmadan...

Hani bir fıkra var: Adam hiç bir çalışmaya katılmamış, katılmamış. Aşın yapılmasına, sofraya konulmasına kadar hiç bir hizmette emeği yok... Her seferinde çağırdıkça, bir mazeret uydurmuş. Hiç bir hizmete gelmemiş, hepsinde kaytarmış. Tam sofraya kurulduğu zaman

“—Gel, buyur.” demiş yarım ağızla. Gelmesini de istemiyor ama, “Gel, buyur sofraya, ye!” demiş.

“—E şimdiye kadar hep çağırdın, bir mazeret söyledim, ayıp oldu sana karşı. Hiç bir şeye gelmedim, artık ayıp olmasın, bari buraya geleyim!” diyor.

Oturuyor sofraya, o zaman yiyor. Yâni ona benziyor.

E geceyi uykusuz geçirmedin ki mübarek, zaten horul horul uyudun, sabahdan sonra ne uyuyorsun? Hakkın değil ki senin, ötekisinin hakkı... Cahillikten kaynaklanıyor diyor.

Buradan anlıyoruz ki, bu mübarekler pek öyle olur olmaz her şeye gülen insanlar değil. Gecelerini de uykuyla geçiren insanlar değil. Demek ki, geceleyin seher vakitlerinde namazlarla, ibadetlerle, Kur'anlarla, zikirlerle gecelerini ihyâ eden insanlar. Bir de olur olmaz her şeye gülmeyen insanlar.

Zaten bu el-Fudayl ibn-i İyâd vefat ettiği zaman, o devrin insanları demişler ki:

“—Hüzün öldü.”

Yâni, mahzun duruşlu bir insanmış, olur olmaz her şeye gülmezmiş. Akıbetini düşünerek, ahireti düşünerek böyle boynu bükük, kaşları çatık, mahzun, hüzünlü bir insanmış yâni. Onun için, fazla gülmeyi de uygun görmüyor.

Hadis-i şerîfte de var. Peygamber Efendimiz SAS'den buyruluyor ki:

“—Benim bildiğim şeyleri, yâni mânevî gerçekleri siz de bilseydiniz, muhakkak ki çok az gülerdiniz ve çok fazla ağlardınız. Ailelerinizle telezzüz etmezsiniz, feryâd ederek sahralara çıkardınız.” diyor.

Onun için, olur olmaz gülmeyeceğiz, lüzumsuz yere gülmeyeceğiz, mütefekkir bir insan olacağız. Öyle gülen insana deli derler. Gülünmeyecek yerde güldü mü, kalitesi düşer insanın.. Gülmeyi gerektiren bir şey varsa, ancak gülünecek.

Bir de, geceleri ihyâ edilecek. O zaman yorgun düşülüyorsan, kaylûle uykusu uyunabilir. Gece hem uyuyup, ibadet vakitlerinde vazifeleri yapmayıp, ondan sonra da uykuya gelince, o uykuyu da yapmak, daha uzun boylu uyumak oluyor. Ömrünün uykuyla geçmesi demek oluyor. Demek ki, gecemizi değerlendirelim diye bir ders çıkabiliyor.

m. İki Yüzlü Arkadaş

١٥ - قال: وسمعتہ يقول: من اظهر لأخيه الود والصفاء بلسانه ،
وأضر له العداوة والبغضاء ، لعنه الله ، فأصممه وأعشى بصيرة قلبه.

TS. 13/15 (*Kàle: Ve semi'tühû yekûl: Men azhara li-ehîhi'l-vüdde ve's-safâe bi-lisânihî, ve admara lehü'l-adâvete ve'l-bağdâe, leanehu'llah, feesammehû ve a'mâ basîrete kalbihî.*) Allah korusun!

Buyurmuş ki bu zât-ı muhterem:

(*Men azhara li-ehîhi'l-vüdde ve's-safâe bi-lisânihî*) “Kim ki diliyle arkadaşına iç temizliği ve sevgi iddiasında bulunuyor; (*ve admara lehu'l-adâvete ve'l-bağdâe*) ama içinden düşmanlık ve buğz besliyor. Dışından kalbim sana karşı sâfi diyor, seviyorum seni filan diyor ama, içinden düşmanlık ve buğz besliyorsa; (*leanehu'llâh*) Allah bu kişiye lânet eder, (*feesammehû*) ve kulaklarını sağır eder, (*ve a'mâ basîrete kalbihî*) kalbinin basiret

gözünü köreltir.”

Böyle yapan insanın... Dışı başka, içi başka... Dışından dost görünüyor, sevgi var, “Seni seviyorum, içim sana karşı temiz.” diyor ama, içinden öyle değil. Allah böyle kimseye lânet eder, kulaklarını sağır eder, mânevî gerçekleri duyamaz. Mânevî gözlerini kör eder, kalbinin basîret gözlerini kör eder, mânevî gerçekleri müşahade edemez, ma’rifetullaha eremez.

Buradan da, arkadaşlıklarımızın sâfî ve hâlis ve gerçek olması dersini çıkartıyoruz. Yâni dervişsek, ihvânsak, mü’minsek;

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ (الحجرات: ١٠)

(*İnneme’l-mü’minûne ihvetün*) [Ancak mü’minler kardeşidir.] (Hucurât, 49/10) Mü’minler birbirlerinin kardeşi ise, sevgi olacak arada... Seviyorsa, sevdiğini söyleyecek. Sevmiyorsa, benim kalbimde ne hastalık var ki bu kardeşimi sevmiyorum diye, hastalığının çaresini arayacak. Hastalığına çare arayacak.

Yine bu Ebû Abdîrrahmân es-Sülemî’nin bir başka kitabı vardır, Ankara’da okumuştum. Diyordu ki orada:

“—Arkadaşından sana karşı, senin ona kızmaya sebep olacak bir kusur, bir özür, bir ters iş zâhir olduysa; ona karşı kendi içinden yetmiş tane mazeret bul. Şu sebepten yapmıştır, belki bu sebepten yapmıştır... Yetmiş tane mazeret uydur, yetmiş tane mazeret icad et, mazur görmeğe çalış yâni o kardeşini... Yetmiş mazerete rağmen hâlâ ona gene içinde kızgınlık devam ediyorsa, kendini levm et ki, kendini kına ki sana yetmiş tane mazeret söylendiği halde hâlâ affa yanaşmıyorsun. Ne biçim katı kalpli, ne biçim keçi gibi inatçı insansın ki yetmiş mazereti bile kabul etmiyorsun, hâlâ kardeşini affetmiyorsun diye kusuru kendinde bul demiş oluyor yâni. Böyle olacak gerçek tasavvufî kardeşlik.

n. Abidler Kimlerdir?

١٦ - قال: وسمعت الفضيل بن عياض، يقول - في قول الله

تعالى: إن في هذا لبلاغاً لقوم عابدين - الذين يحافظون
على الصلوات الخمس.

TS. 13/16 (*Kàle: Semi'tü'l-fudayle'bne iyâdin, yekülü fî kavli'llahi teâlâ: İnne fî hâzâ lebelâğan li-kavmin âbidîn. Ellezîne yuhâfizûne ale's-salevâtî'l-hams*) Kur'an-ı Kerim'de geçen bir ayet-i kerimede, (*İnne fî hâzâ lebelâğan li-kavmin âbidîn*) "İbadet eden insanlar, topluluklar için bunda belağ [öğüt] vardır." (Enbiyâ: 106)

"Bu ayet-i kerimeden maksat, bu ayette (*li-kavmin âbidîn*) diye anlatılanlar, (*ellezîne yuhâfizûne ale's-salevâtî'l-hams*) beş vakit namazını kılanlardır." diye, tefsirini böyle ifade etmiş Fudayl Hazretleri."

o. Zühdün Önemi

۱۷ - قال: وسمعه يقول: كان يقال: جعل الشرُّ كله في بيتٍ ،
وجعل مفتاحه الرغبة في الدنيا. وجعل الخير كله في بيتٍ ، و
جعل مفتاحه الزهد في الدنيا.

TS. 13/17 (*Ve semi'tühû yekül: Kâne yukâlû: Cüile's-şerrü küllühû fî beytin, ve cüile miftâhühû'r-rağbete fi'd-dünyâ. Ve cüile'l-hayrû küllühû fî beytin, ve cüile miftâhühû'z-zühde fi'd-dünya*)

Buyurmuş ki:

"Şerlerin, kötülüklerin hepsi bir eve tıkıldı, kapatıldı. Bütün kötülükler, şerler bir eve tıkıldı, kapatıldı ve bunun anahtarı da dünya sevgisi, dünyaya rağbet kılındı." Yâni, dünyaya rağbet ederse bir insan, dünyaya rağbetli, dünyalığa hırslıysa bir insan, sanki şer evinin kapısını açmış, bütün şerrin üzerine hücumuna sebep olmuş gibi olur.

(*Ve cüile'l-hayrû küllühû fî beyt*) "Bütün hayırlar, iyilikler de bir eve tıkıldı, dolduruldu; (*ve cüile miftâhuhû*) bunun miftahı da,

anahtarı da, (*ez-zühde fi'd-dünyâ*) dünyaya karşı zâhid olmak, zühd duygusu beslemek, aldırmamak, meyletmemek duygusu kılındı.”

Yâni, hayırlara ermek isteyen zâhid olacak; şerlerin anahtarı da dünyaya sevgi beslemektir diye bildiriyor. Yâni hepsi bir eve tıkılmış, anahtarı o; hepsi öteki eve tıkılmış, anahtarı zühd...

p. Nefsine Hakim Olan

Diğer sözü:

١٨- قال: وسمعتہ يقول: من كفَّ شرَّه، فما ضيَّع ما سرَّه.

TS. 13/18 (*Ve semi'tühû yekûl: Men keffe şerrahû, femâ dayyae mâ serrahû*) Kısa bir söz.

“Kendisinin elinden insanlara bulaşması ihtimali olan, kendisinden çıkması mümkün olan şerleri çıkartmayan, kendisine hakim olan, kendisinin şerrini alıkoyan, tutabilen insan, (*femâ dayyae mâ serrahû*) kendisini sevindirecek şeyleri elinden kaçırmamıştır. Kendisine sürûr kazandıracak, sevinç kazandıracak şeyleri kaçırmamış demektir.”

Yâni, “Başka insanlara kötülük yapmamağa muktedir olan insan, başkasına kendisinin zarar vermemesi hususunda dikkatli olabilen bir insan, mükâfatları alır, sevinçlere mazhar olur, sevindirecek sonuçları elden kaçırmamış olur.” demek istiyor.

Demek ki insanlar olarak, dervişler olarak, erbâb-ı tasavvuf olarak ne yapacağız: Kendi şerrimizi başkalarına bulaşmasın diye tutacağız. Yâni elimizden, dilimizden müslümanlara zarar gelmesin diye dikkat edeceğiz; tavrımıza, hareketimize, sözümüze, her şeyimize... Böyle yaparsak, ahirette mükâfata erebiliriz; bize sevinç verecek, bizi sevindirecek şeyleri elden kaçırmamış oluruz. Kimseye zararımız dokunmasa...

Zaten Peygamber SAS Efendimiz buyurmuş ki:¹⁶

المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده (خ. د. ن. عن ابن عمرو)

¹⁶ Buhârî, *Sahîh*, c.I, s.15, no:9; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.6, *Cihad* 9/2, no:2481; Neseî, *Sünen*, c.XV, s.184, no:4910; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.163, no:6515; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.388, no:2716; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.I, s.467, no:230; Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, c.I, s.391, no:1144; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IV, s.56, no:3598; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.V, s.214, no:8701; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.X, s.187, no:20544; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.I, s.14; Hamîdî, *Müsned*, c.II, s.271, no:595; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.131, no:166; Buhârî, *Târih-i Kebîr*, c.III, s.334, no:1132; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.V, s.138, no:2565; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXXI, s.271; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IV, s.333; Abdullah ibn-i Amr RA'dan.

Müslim, *Sahîh*, c.I, s.65, *İman* 1/14, no:41; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.X, s.187, no:20545; *Müsnedü'l-Hâris*, c.III, s.29, no:615; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.17, no:2627; Neseî, *Sünen*, c.VIII, s.104, No:4995; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.379, no:8918; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.I, s.406, no:180; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.54, no:22; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.475, no:8941; Ebû Hüreyre RA'dan.

Neseî, *Sünen*, c.VIII, s.105, no:4996; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.IV, s.189, no:6586; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.V, s.343, no:19868; Hz. Ömer RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.154, no:12583; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.264, no:510; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.55, no:25; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VII, s.199, no:4187; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.357, no:7432; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.IV, s.20, no:2616; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.109, no:130; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.II, s.263; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.III, s.24; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.22, no:24013; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.54, no:24; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XVIII, s.309, no:796; Fudâle ibn-i Ubeyd RA'dan.

Hâkim, *Müstedrek*, c.III, s.593, no:6200; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.I, s.369, no:1137; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IV, s.113, no:3745; Bilâl ibn-i Hâris el-Müzenî RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.III, s.293, no:3444; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.II, s.443, no:1667; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c.I, s.1239; Ebû Mâlik el-Eş'arî RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XX, s.197, no:444; Muaz ibn-i Enes RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.149, no:738-740, 748, 749; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.210, no:2304; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XXII, s.171, no:24582-24584.

RE. 235/7 (*El-müslimü men selime'l-müslimûne min lisânihî ve yedihî.*) “Müslüman o kimsedir ki, dilinden ve elinden bütün müslümanlar selâmettedir.”

Müslüman başka insanlara eliyle, diliyle zarar vermeyecek. Zarar veriyorsa, demek ki müslümanlığında bir kusur ve eksiklik var...

q. Kalbi Karartan Üç Şey

١٩ - وبه قال الفضيل: ثلاث خصال تقسى القلب: كثرة الأكل، وكثرة النوم، وكثرة الكلام.

TS. 13/19 (*Ve bihî kâle fudayl*) Yine aynı senedle Fudayl Rh.A şöyle demiş diye rivâyet ediliyor. (*Selâsü hisâlin tükassiyü'l-kalbe: Kesretü'l-ekli, ve kesretü'n-nevmi, ve kesretü'l-kelâmi.*) “Üç şey vardır ki, kalbi kasvetlendirir, karartır, öldürür. Üç şey kasvet-i kalbe sebep olur, kalbi kasvetlendirir.

Kur'an-ı Kerim'de de onlara veyl denilmiş:

فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ (الزمر: ٢٢)

(*Feveylün li'l-kâsiyeti kulûbühüm*) “Kalpleri katı, kasvetli insanlara yazıklar olsun!” (Zümer, 39/22) diye bildirilmiş. Kalp katılığı makbul bir şey değil. Kalbin yumuşak olması lâzım, duygulu olması lâzım, kasvetli olmaması lâzım, nurlu olması lâzım!

Bu, kalbin kasveti nereden hasıl olur?.. Üç şeyden hasıl olur: Çok yemekten, çok uyumaktan, çok konuşmaktan... Çok yerse insan, nefsi kuvvetlenir, kalbi zayıflar. Nefis kuvvetlenince şerlere meyli artar, günahlara kayar.

Hacivat'ın sahneye çıkışını hep hatırlıyorum. Çıkıyor sahneye, nâra atıyor, bağırıyor:

“—Yâr bana bir eğlence!.. Yâr bana bir eğlence!..”

İnsan yemek yedi mi öyle olur. Karnı doydu mu, Hacivat gibi

sahneye dökülür, “Yâr bana bir eğlence!..” demeğe başlar. Yâni, “Yemek yedik, el-hamdü lillah karnımız doydu.” deyip ibadete düşmez; “Acaba bu akşam nerede eğlence var, nereye gidebilirim? Hangi gazinoya gideyim, hangi bara pavyona gideyim?” demeğe başlar. Karın tokluğu, bir.

Çok uyumak... Çok uyuduğu zaman da, nefsi kuvvetlenir, şehvât-ı nefsâniyesi takviye olur. Hem de güzel vakitleri kaçırır, ibadet fırsatlarını kaçırır, oradan da bir zararı olur. Onun için çok uyku da zararlı, çok yemek de zararlı...

Üçüncüsü çok konuşmak... Çok konuşmak yalansız olmaz, hatasız olmaz, kusursuz olmaz. İlle birkaç tane hata eder, birkaç çam devirir, birkaç falsosu olur. O bakımdan, çok konuşmak da zararlıdır.

Bu üçü; çok konuşmak, çok yemek, çok uyumak kalbi karartır. O insanın kalbi artık bir derviş kalbi, bir mutasavvıf kalbi olma durumuna gelmez. Neden?.. Kalbi karardı, ma’rifetullahı mahal olan kalp, kararınca vazifesini yapamaz oluyor. Dervişin yükselmesi, ilerlemesi mümkün olmuyor.

Onun için, tarikatların hepsinde bu nefsi kuvvetlendiren, kalbi karartan, insanı yükselmekten alıkoyan bu hasletlere karşı tedbirler alınmıştır. Tasavvufta *killet-i kelâm*, *killet-i taam*, *killet-i menâm* diye, bunların azaltılması şart koşulmuştur. Hakikaten Ramazan oldu mu, insan yemeği yemedi mi, ikindiye doğru nasıl Kur’an dinlerken gözleri yaşarır. Nasıl rikkatli bir hale gelir.

Az uyuduğu zaman, kalkıp ibadet ettiği zaman nasıl kafası berraklaşır, derinlemesine tefekkür kabiliyeti kuvvetlenir. Ve az konuştuğu zaman hata etmez, kalb kırmaz, günaha girmez. Zaten bu dervişliğin en önemli esaslarından biri de, lüzumlu olmadığı zaman konuşmamak.

r. Amellerin Hayırlısı

٢٠ - قال: وسمعت الفضيل، يقول: خير العمل أخفاه، وأمنه

من الشيطان ، أبعد ه من الرياء .

TS. 13/20 (*Ve semi'tü'l-fudayle yekûl*) Diğer bir sözü:

(*Hayrû'l-ameli ahfâhu, ve emnauhû mine's-şeytânî, eb'adühû mine'r-riyâî*) “Amellerin en hayırlısı (*ahfâu*) en gizli olanıdır.” Yâni, nafile ibadetler gizli yapılacak gösteriş olmasın, riyâ olmasın diye, en hayırlısı gizli olanıdır. Evinde, köşesinde sessizce, sedâsızca kimse bilmeden yapılandır.

(*Ve emnauhû mine's-şeytân*) “Şeytanın müdahalesinden en güzel korunmuş olan da, (*eb'adühû mine'r-riyâ*) riâyadan en uzak olandır. Riyâ ihtimali olan amele, şeytan hemen müdahale ederek tam böyle insanı tuzağa düşürebilir. Onun için ibadetini gizli yapacaksın, riâyadan uzak yapacaksın.” demiş oluyor bu sözüyü.

s. Nimetin Anlatılması

٢١ - قال: وسمعتة يقول: إن من شكر النعمة أن تحدث بها.

TS. 13/21 (*Ve semi'tuhû yekûl*) Yine şöyle söylediği rivâyet ediliyor:

(*İnne min şükri'n-ni'meti en tehaddese bihâ*) *Tetehaddese*'nin muhaffefi olarak, *tehaddese bihâ*. “Ni'mete şükrün bir şekli de, onu anlatmaktır, dile getirmektir, yâd etmektir.”

İnşirah Sûresi'nin sonunda:

وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ (الضحى: ١١)

(*Ve emmâ bi-ni'meti rabbike fehaddis*) “Rabbinin nimetini tahdis-i nimet sadedinde zikreyle, yâd eyle!” (Duhâ, 93/11) “Yâ Rabbi, çok şükür, bana evlât verdin, imkân verdin, mevkî verdin, sıhhat verdin, makam verdin çok şükür... Rabbim bana şunları şunları ihsân etti.” diye söylemek, tahdis-i nimet, yâni nimeti dile getirmek, yâd etmek makbul bir şey oluyor.

Ayetten alınma mânâ, gayet güzel. Nimeti söyleyeceğiz, şükür yoluyla söyleyeceğiz. Yâni çok şükür yâ Rabbi, bana bunu verdin, şunu verdin diye bileceğiz ve söyleyeceğiz. Bu nimetin kadrinin bilinmesi, artmasına sebep olur.

t. Takva Sahiplerine Rızık Gelmesi

۲۲ - وبه قال الفضيل: أبى الله إلا أن يجعل أرزاق المتقين ،
من حيث لا يحتسبون.

TS. 14/22 (*Ve bihî kale'l-fudayl*) Aynı senedle Fudayl ibn-i İyâd Rh.A dedi ki:

(*Eba'llâhu illâ en yec'ale erzâka'l-müttakîne min haysü lâ yahtesibûn*) “Allah-u Teâlâ Hazretleri, müttakî kullarının rızıklarının ummadığı yerden gelmesinden başka bir sûretle onlara rızık vermez.” Yâni. Arapça ifadeye göre böyle tercüme ediliyor. Bizim söylememiz gereken şekil şu:

“Allah müttakî kullarına, takvâ ehli, takvâ yolunda yürüyen derviş kullarına, hâlis kullarına ummadığı yerden, hesap edilmeyen şekilde rızıklar bahşeder.”

Kur'an-ı Kerim'in bir ayetinin mealidir:

ومن يتق الله يجعل له مخرجاً. ويرزقه من حيث لا يحتسب
(الطلاق: ۲-۳)

(*Ve men yettakillâhe yec'al lehû mahracen. Ve yezukhu min haysü lâ yahtesib*) “Kim takvâ ehli olursa, takvâ yolunda yürürse, takvâli hareket ederse; Allah ona sıkıntısından bir kurtuluş, çıkış noktası ihsân eder. Ummadığı yönlerden, ummadığı kaynaklardan onu rızıklandırır, nimetine, rızıklarına nail ve mazhar eder.” (Talâk, 65/2-3)

Müttakî kulların, takvâ ehli kulların, böyle ummadığı yerden

rızıklandırılmasından başka bir yolu Allah kabul etmez, o yoldan rızıklandırır.” diyor.

Şimdi evliyaullahın hayatlarında tecrübe edilmiştir. Bu mübarekler yanlarına torba almadan, azık almadan çöllere girmişlerdir, yollara çıkmışlardır, hacca gitmişlerdir, hacdan gelmişlerdir. Ne paraları vardır, ne torbaları vardır, ne rızıkları vardır... Neden?.. Allah’a karşı takvâ duyguları sağlamdır, tevekkülleri sağlamdır, rızık Allah-u Teâlâ Hazretleri ihsân edecek diye bildiklerinden Allah yolunda ibadet ederler, ummadığı yerden de Allah onlara kuşlar gibi rızıklar verir ve nimetlere mazhar eder.

Bu takvânın insana sağladığı binbir faydadan birisi de umulmadık yerlerden nimetlerin yağmasıdır. Umulmadık yerde, umulmadık zamanda, hiç ummadığı yerden rızıklanır takvâ ehli insanlar... Şâirin dediği gibi:

*Hiç sanmadığın yerde,
Şayet erişe, açıla perde,
Derman erişe derde,
Mevlâ görelim neyler,
Neylerse güzel eyler.”*

Allah cümlemizi müttakîlerden eylesin... O rızıklara nâil olanlardan eylesin...

u. Niyetin Önemi

۲۳ - وبه قال الفضيل: لا عمل لمن لانية له ، ولا أجر لمن لا
حسبة له.

TS. 14/23 (*Ve bihî kâle'l-fudaylû: Lâ amele limen lâ niyete lehû, ve lâ ecre li-men lâ hisbete lehû*)

Buyurmuş ki Fudayl Hazretleri:

“Niyeti olmayana, yaptığı amelin a’mâl-i sâlihâ diye deftere

yazılması yoktur. Yâni niyeti yoksa, yaptığı işten bir sevap almaz. Yaptığı işi iyi bir niyetle yapacak; o zaman o a'mâl-i sâlihâ cümlesinden sayılır ve o ecir alır. (*Ve lâ ecre li-men lâ hisbete lehû*) Allah'tan sevabını bekleyerek bir işe girişmeyen insana da, bir ecir yoktur. Yaptığı işi Allah için yapacak.”

Şimdi meselâ buyruluyor ki bir hadis-i şerifte:¹⁷

اَغْتَسِلُوا يَوْمَ الْجُمُعَةِ ! فَإِنَّهُ مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، فَلَهُ كَفَّارَةٌ مَا
بَيْنَ الْجُمُعَةِ إِلَى الْجُمُعَةِ ، وَزِيَادَةٌ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ (طب. عن أبي أمامة)

(*İ'teseli yevme'l-cumuati*) “Cuma günü guslediniz! (*Feinnehû meni'ğtesele yevme'l-cumuati*) “Muhakkak ki, kim cuma günü inanarak, sevabını Allah'tan bekleyerek gusûl abdesti alırsa...” Boy abdesti alıyor, temizleniyor, yıkanıyor yâni. “Öyle bir abdest alırsa, (*felehû keffâratün mâ beyne'l-cumuati ile'l-cumuati*) geçen cumadan bu cumaya kadarki işlenmiş günahlara kefarete olur; (*ve ziyâdetü selâseti eyyâm*) bir de üç gün ziyadesiyle. Yâni, geçmiş haftanın günahları üç gün ziyadesiyle affolunur.” diye müjdeleniyor.

Sevabını Allah'tan bekleyecek, o niyet olacak. Bir insan bir hayırlı amele başlarken, niyetlenecek, niyet edecek ve ecrini, sevâbını Allah'tan bekleyecek:¹⁸

¹⁷ Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VIII, s.178, no:7740; Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, c.II, s.40, no:881; İbn-i Ebî Hâtim, *İlel*, c.I, s.208, no:601; Ebû Ümâme RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.VII, s.1290, no:21242; *Mecmaü'z-Zevâid*, c.II, s.389, no:3057; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.V, s.135, no:3874.

¹⁸ Buhârî, *Sahîh*, c.I, s.1, no:1; Müslim, *Sahîh*, c.III, s.1515, no:1907; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.670, no:2201; Neseî, *Sünen*, c.I, s.58, no:75; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1413, no:4227; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.25, no:168; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.I, s.73, no:142; Dâra Kutnî, *Sünen*, c.I, s.50, no:1; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s.9, no:37; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.I, s.17, no:40; Bezzâr, *Müsned*, c.I, s.380, no:257; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.336, no:6837; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.I, s.41, no:181; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.I, s.79, no:78; Tahâvî,

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ (خ. م. د. ن. ه. حم. عن عمر)

(İnneme'l-a'mâlü bi'n-niyyât) “Muhakkak ki ameller niyetlere göredir.”

v. Uzlet Eden Kimse

Ve nihayet sonuncu sözü, Fudayl Hazretleri'nin menkabelerinin sonuna geldik.

٢٤ - وبه قال: طوبى لمن استوحش من الناس، وأنس بربه،

وبكى على خطيئته.

TS. 14/24 (*Ve bihî kâle*) Aynı senedle dedi ki Fudayl Hazretleri: (*Tûbâ li-meni'stevhaşa mine'n-nâs, ve enise bi-rabbihî, ve bekâ alâ hatîetihî*)

(*Tûbâ*) “Ne mutlu, ne iyi, ne hoş!” mânâsına, bir beğenme ifade eden tabir Arapça'da. (*Li-meni'stevhaşa mine'n-nâs*) “İnsanlardan ürküp uzleti, onlardan ayrı olmayı seven, insanlardan uzaklaşan, (*ve enise bi-rabbihî*) rabbiyle ünsiyet eden, (*ve bekâ alâ hatîetihî*) ve yaptığı hatalara, günahlara ağlayan kimseye ne mutlu!” diyor.

Şerh-i Maânî, c.III, s.96, no:4293; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VIII, s.42; Hamidî, *Müsned*, c.I, s.16, no:28; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.II, s.195, no:1171; Abdullah ibn-i Mübârek, *Zühd*, c.I, s.62, no:188; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.IV, s.244; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.III, s.136, no:656; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimâşk*, c.XXXII, s.166; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.I, s.171; Tahâvî, *Şerh-i Maânî*, c.III, s.96, no:4293; Ebû Avâne, *Müsned*, c.IV, s.488, no:7438; Bezzâr, *Müsned*, c.I, s.64, no:257; Tahâvî, *Müşkilü'l-Âsâr*, c.IX, s.380, no:3707; İbn-i Asâkir, *Mu'cem*, c.I, s.48, no:78; Temmâmü'r-Râzî, *el-Fevâid*, c.I, s.206, no:483; Hz. Ömer RA'dan.

Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VI, s.342; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan. *Kenzü'l-Ummâl*, c.III, s.422, no:7263; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.1, no:1; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.IX, s.459, no:8819.

Dervişin halini anlatıyor. Derviş az konuşacak, az yiyecek, az uyuyacak... Dervişin iyi hallerinden birisi de, insanların arasına karışmayacak. Yâni uzlet-i enâm deniliyor ona. Killet-i kelâm, killet-i taam, killet-i menâm, zikr-i müdâm var; bir de tabii uzlet-i enâm...

Yâni, sıradan insanların arasına karıştı mı; kahveye gidiyor, gürültünün, patırtının ortasında insanların arasına karıştı mı, onlar onu şaşırtırlar, hatalı işlere sürüklerler. Derviş şöyle bir avamdan sıyrılacak, kalabalıktan sıyrılacak, تنها zamanları bulmağa, fırsatları değerlendiren, Rabbine zikir ibadeti ile zamanını sevaplı geçirmeğe gayret edecek. Eski hatalarını düşünecek, nefsinı muhasebeye çekecek, günahları için tevbe edecek, ağlayacak... “Ne mutlu böyle kimseye!” diyor.

Bir söz var, onu da bu sözün açıklanmasında zikretmek uygun olur galiba:

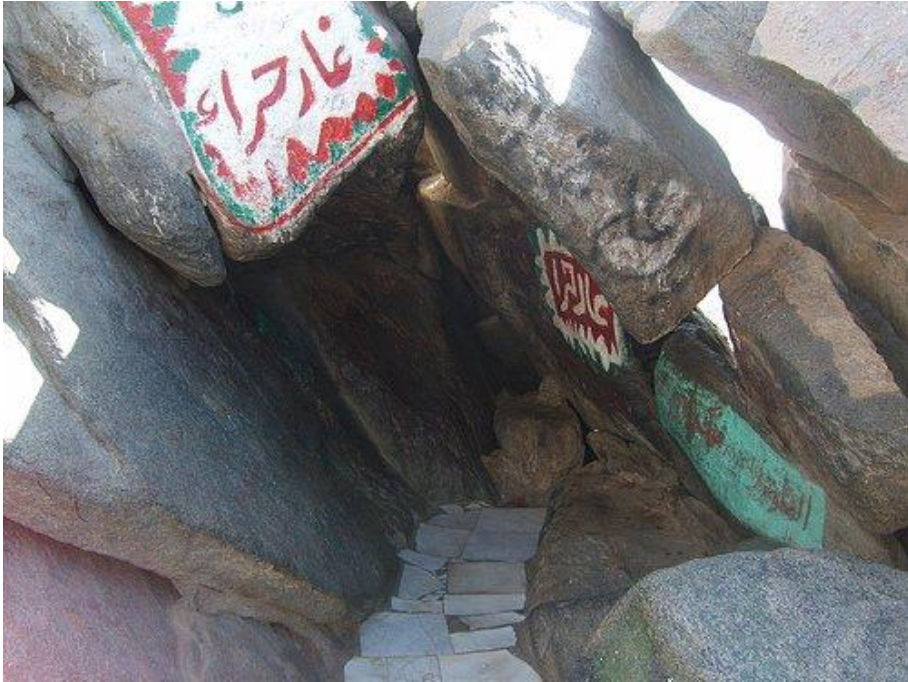
اَلْاِسْتِنَاسُ بِالنَّاسِ ، مِنْ عَلَامَاتِ الْاِفْلَاسِ .

(*El-isti'nâsü bi'n-nâs, min alâmâtî'l-iflâs*) demişler. Ne demek? “İnsanlarla çok düşüp kalkmak, halkın avâmın arasına çok girmek onlarla çok ahablık, onlarla çok haşır neşir olmak, mânevî bakımdan sefâlet ve iflas alâmetidir.”

İnsanlar olmayınca canı sıkılıyor, ille kahve istiyor, ille kalabalık istiyor, ille kulübe gidecek, ille şöyle yapacak, ille bir toplantı istiyor canı... Haa, insanlara bu kadar böyle düşkünleşmek, avamla bu kadar ünsiyet etmek, iflâsın alâmetidir.

İnsan biraz boş zamanın kıymetini bilecek, boş zaman arayacak. “Şöyle bir تنها bir yer bulsam da tesbihimi çeksem, murakabemi yapsam, ibadetimi yapsam!” diye içinde böyle bir uzlet sevgisi olacak.

Peygamber Efendimiz’e peygamberlik gelmeden önce, ilk kendisine sevdiren şeylerden birisi uzlet. Onun için Hıra Mağarası’na çekildi çekildi, orada tefekkürlerle, ibadetlerle peygamberlik devresi öyle hazırlandı kendisine...

O bakımdan, Fudayl Hazretleri burada kaydedilen sözlerinin sonuncusunda: “İnsanlardan ürküp, onları sevmeyip avamın şeyini görüp onlardan sakınıp çekinip Rabbiyle ünsiyet eden ve hatalarına ağlayana ne mutlu!” buyuruyor. İnsanlardan ayrılacak, Rabbinin ibadetine yönelecek, hatalarına tevbe edip gözyaşı dökcek... Tam böyle takvâ ehli bir âbid, zâhid dervişin halini anlatıyor.

Tûbâ bir kelimedir ki, ism-i tafdîlin müennesidir. Yâni *tayyib*, iyi güzel demek. Yâni birisiyle Arapça konuşurken bir şey söylersin; (*Tayyib, tayyib!*) “Tamam, iyi iyi” filan der, (*Yes, okey!*) mânâsına filan yâni. *Tayyib*, onun ism-i tafdîli *atyeb* gelir, en güzel. Onun müennesi *tûbâ* gelir. Yâni, ne güzel, en güzel mânâsına. Bu böyle bir edât-ı tahsin gibi kullanılıyor.

“—Ne mutlu insanlardan ayrılana, Rabbiyle ünsiyet edip tenhalarda ibadet edene, eski günahlarına tevbe edip ağlayana!..” diye bitirmiş oldu.

Allah-u Teâlâ Hazretleri bizi de ibadete düşkün, zikrinde daim, şükründe kâim kullarından eylesin... Sevdiği kulları zümresine dahil eylesin... Cennetiyle, cemâliyle müşerref eylesin...

Fâtîha-i şerîfe mea'l-besmele!..

16. 12. 1991 – İstanbul

3. ZÜNNÛN-U MISRÎ HAZRETLERİ (1)

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîhi alâ külli hâlin ve fî külli hîn. Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn, muhammedini'l-mustafâ ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin zevi's-sıdkı ve'l-vefâ... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Mustafa Selâmi Efendi Hazretleri'nin bina etmiş olduğu bir mübarek ibadethanede dersimizi yapıyoruz. Maksadımız, sâlih kimselerin, büyük evliyaullahın zikirleri geçen yerlere, anıldıkları yerlere Allah'ın rahmeti indiği için, onların hayatlarını yâd ederek o, rahmet-i Rahmân'a nâil olmak... Onların ruhlarını Rabbimiz şad eylesin... Makamlarını, derecelerini daha ziyade yüceltsin...

Onların mânevî himmetlerine, teveccühlerine mazhar olmak ve onların hayatlarından ve mübarek sözlerinden nasihatlerinden istifade etmek istiyoruz. Bu maksatla büyük alimlerden Ebu Abdurrahmân es-Sülemi Hazretleri'nin Türkçe'ye tercüme edilmemiş olan, çok kıymetli bir kaynak eser, menba' olan *Tabakâtü's-Sûfiyye*'sinden okumaya karar vermiştik.

Bu *Tabakâtü's-Sûfiyye*, ashab-ı kiramdan ve tâbiinden sonraki tebe-i tâbiîni anlatıyor. Yâni, ashab ve tâbiîni müellif bir başka kitabında yazmış. Üçüncü merhalesi olarak, onlardan sonra gelen mübareklerin hayatlarını anlatmaya geçmiş ve böylece *Tabakâtü's-Sûfiyye* isimli eserini meydana getirmiş. Beş tabaka halinde tertip etmiş kitabını. Her tabakada yirmi büyük zâtın hayatını anlatarak, yüz şahsın hayatını ve sözlerini eserinin içine almış bulunuyor.

Geçen iki haftada el-Fudayl ibn-i İyâd Rh.A'n hayatını ve sözlerini, nasihatlerini okumuş olduk. Şimdi bu hafta söz Zünnûn-ı Mısırî Hazretleri'ne geldi.

Bu bölümün okunmasına başlamadan önce, Peygamber SAS Efendimiz'e ve Peygamber Efendimiz'den bize kadar gelmiş geçmiş cümle sâdât ve meşâyihimizin, sahabe-i kirâmın, sâlihlerin, evliyâullahın ruhlarına; hem bu mübarek zâtın, hem bu tekkeyi bina etmiş olan Mustafa Selâmi Efendi Hazretleri'nin; ondan sonra bu makamda irşad ile meşgul olmuş meşâyih-i izâmın;

Kendisinden feyz aldığımız hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'nin, Gümüşhaneli Dergâhı meşâyihimizin ve silsilemize mensub ve diğer turuk-ı aliyemizin silsilelerine mensub büyüklerimizin ruhları için...

Peygamber SAS Efendimiz:¹⁹

لَتَفْتَحَنَّ الْقُسْطَنْطِينِيَّةَ ، فَلْنَعْمَ الْأَمِيرُ أَمِيرُهَا ، وَلْنَعْمَ الْجَيْشُ

ذَلِكَ الْجَيْشُ (حم. طب. ك. عن بشر الغنوي)

(*Letüftehanne'l-kostantîniyyetü*) “*Kostantîniyye* mutlaka, kesin olarak fetholunacaktır. (*Feleni'me'l-emîri emîruhâ*) Onu fetheden komutan ne güzel komutandır, (*ve leni'mi'l-ceyşi zâlîke'l-ceyş*) Onu fetheden ordu, ne mübarek, ne iyi bir ordudur.” diye evvelce, kendi hayatında, ileride olacak bir hadiseyi böyle müjdelediği için, “O müjdeye biz nâil olalım, o şerefi biz kazanalım!” diye, sahabe-i kiram zamanından beri, daha aradaki beldeler müslümanlar tarafından fethedilmeden, önceden burayı fethetmeye seferler yapılmış. O seferlerin birinde Peygamber SAS Efendimiz'in

¹⁹ Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.335, no:18977; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.II, s.38, no:1216; Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.468, no:8300; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c.I, s.118; İbn-i Hacer, *el-İsâbe*, c.I, s.308, no:684; Buhârî, *Târih-i Kebîr*, c.II, s.81, no:1760; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimâşk*, c.LVIII, s.34; Abdullah ibn-i Bişr el-Ganevî, babasından.

Kenzü'l-Ummâl, c.XIV, s.252, no:38462; *Mecmaü'z-Zevâid*, c.VI, s.323, no:10384; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XVII, s.339, no:18311.

mihmandâr-ı mübareki Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri, cihad ve burayı fethetmek niyet-i hâlisasıyla buraya gelmiş, burada vefat eylemiş ve bu beldeye onun mübarek lakabından dolayı, künyesi Ebû Eyyüb olduğu için Eyyüb Sultan ismi verilmiş. O beldemizin medâr-ı iftihârı ve “Ahirette, mahşer gününde, beldenin ahâlisi cennete sevk edildiği zaman, o beldedeki sahabe-i kiram onların önderi olacak, onların arkasından gidecekler.” diye bildirildiği için; bizim de inşâallah cennete giderken önümüzde bayraktarımız ve önderimiz olacak olan o mübarek zât için;

İstanbul’da medfun bulunan diğer sahabe-i kiramın, makâmı bulunan Yûşâ AS’ın, isimleri kaydedilmemiş olan sâir enbiyânın, mürselinin ve nice nice evliyaullahın ve hâssaten yakınımızda türbesi ve makamı bulunan Abdül’ehad-ı Nûrî Hazretleri’nin ve sâir büyüklerimizin; fâtihlerin, Fâtih Sultan Mehmed Han Hazretleri’nin, gâzilerin, şehidlerin, mücahidlerin ruhları için;

Uzaktan yakından bu derslere gelen siz kardeşlerimizin de ahirete göçmüş olan bütün geçmişlerinin, sevdiklerinin, arkadaşlarının, yakınlarının ruhları için, bir Fatiha-ı Şerife, on bir İhlâs-ı Şerif okuyalım, hediye edelim ruhlarına, öyle

başlayalım! Buyurun:

.....

a. Zünnûn Hakkında Bilgi

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

٢ - ذو النون المصرى

ومنهم ذو النون بن ابرهيم المصرى ؛ ابو الفيض. ويقال: ثوبان
بن ابرهيم ، ذو النون لقب. ويقال فيض بن ابرهيم.

(*Zü'n-nûn el-mısırî*) *Zü'n-nûn*, iki kelimededen meydana geliyor. *Zû* ve *nûn* kelimelerinden meydana geliyor. *Zü'n-nûn*, mürekkebe bir kelime oluyor, birleşik bir kelime oluyor.

Zü'n-nûn lakabı, Yunus AS'ın lakabıdır aslında. Yunus AS Musul civarında, Ninova denilen bir şehrin ahalisine gönderilmiş peygamberlerden bir peygamberdir. Kendisi bir gemiye bindiği sırada, denize atıldığı ve balık yuttuğu ve sonra da onu karaya çıkartmış olduğu için *Zü'n-nûn*, yâni o balıkla o macerası olan o peygamber. Yâni Yunus AS. Yunus AS'ın lakabı.

Nûn'un Arapçada çeşitli mânâları var, balık mânâsına da geliyor. *Nun* harfi hokkaya benzediği için, mürekkep konulan hokkaya da deniliyor. Bilmiyorum balıkla böyle *nûn* harfinin bir benzerliği var mı, balığa da *nûn* deniliyor.

Muhakkak ki, hayatını şimdi okumakta olduğumuz Mısırlı Zünnûn'a da, Zünnûnî'l-Mısırî'ye de o ismi Yunus AS'dan dolayı vermişlerdir. Yâni, kimimizin adı Mûsâ oluyor, kimimizin Ya'kub oluyor, kimimizin Yusuf oluyor... Bir peygamberin adını veriyorlar, onun şefaatine ersin inşaallah diye. Kimimizin Ahmed oluyor, Mahmud oluyor, Muhammed oluyor. Zünnûn da böyle...

Geçen haftalarda da, biraz dersimiz Arapçayla da ilgili bilgiler vererek böyle devam ediyordu. Bir şahsın tanıtılması için dört şey

oluyor: Bir, nereli olduğunu gösteren bir kelime oluyor. Bir kendisinin asıl adı oluyor. Bir künyesi oluyor. Bir de lakabı oluyor. Meselâ, Peygamber Efendimiz'in asıl adı Muhammed, ama künyesi Ebü'l-Kâsım.

Bu zât-ı muhteremin de bir ismi var, aşağıda onu göreceğiz.

ومنهم ذو النون بن ابراهيم المصري ؛ ابو الفيض. ويقال: ثوبان
بن ابراهيم ، ذو النون لقب. ويقال فيض بن ابراهيم.

(*Ve minhüm zü'n-nûn*) “Yâni bu hayatları anlatılan mübarek evliyaullahtan, meşâyihten, sûfilerden bir tanesi de Zünnûn'dur. *Nûn* muzâfun ileyh, onun için esre okunacak: (*Zü'n-nûni'bnü*) *İbn* kelimesi *zû* gibi merfu olacak, (*ibrâhîm*) İbrâhim'in sonu mansub olacak. İbrâhim gayr-i munsarif olduğu için: (*Zü'n-nûni'bnü ibrâhîme'l-mısriyyü*) okunacak.

Zünnûn, lakabı oluyor bu zâtın. Babasının adı, İbrâhim olduğu buradan anlaşılıyor. *Zünnûn ibn-i İbrâhim* dendiğine göre, *Mısri* de Mısırlı olduğunu gösteriyor.

(*Ebü'l-feyd*) Ebü'l-Feyz diyelim, z harfine benzetiyoruz *dad* harfini biraz: Ebü'l-Feyz. Bu da künyesiymiş. Ebü'l-Feyz, Feyz'in babası.

Demıştik ki, böyle *ebû*'lu kelimeler bazen hakîkaten evlâdın ismi olur. Meselâ, *Ebü'l-Kâsım*... Peygamber Efendimiz'in çocuğu Kâsım; Ebü'l-Kâsım, Kâsım'ın babası demek oluyor. Bazen de, mecâzi mânâda olur. Meselâ *Ebü Zeheb* derler; *zeheb* altın demek, altın babası. Bu artık altının babası mânâsına değil de, altını çok mânâsına geliyor. Ebu'l-Feyz de, feyzi çok mânâsına geliyor olabilir. Feyz adında oğlu da olabilir. O belli değil, bilmiyoruz yâni şu anda belli değil. Ebü'l-Feyz imiş künyesi, ebû'lu şeyler künye oluyordu, künyesiymiş. Lakabı Zünnûn imiş, babası İbrâhim imiş. Mısırlıymış.

(*Ve yükâlu*) Bazıları da diyorlar ki, deniliyor ki bu zât hakkında: (*Sevbânü'bnü ibrâhim*) Yâni, ismi peltek se ile Sevban,

babasının adı İbrâhim. Yâni, Zünnûn isim değil lâkapsa, Sevban isim olmuş olur o zaman. (*Ve zünnûni lekabun*) “Zünnûn kelimesi lakaptır. Yâni asıl isim değildir.”

Bir insan meselâ çok faziletli olur Ebu'l-Fazâil, derler. Faziletler babası. Yâni, birçok fazileti kendisinde toplamış, fazilet bakımından zengin insan mânâsına. Bu da, Zünnûn lâkabı, Sevban ismi, İbrâhim babasının ismi, Mısırî nereli olduğunu gösteren kelime.

(*Ve yükkâlû el-feydû'bnü ibrahîm*) Bazı böyle diyenler de çıkmış. Denilmiş ki: “Kendisinin ismi Feyz'dır ve babasının adı İbrâhim'dir.” Feyz ibn-i İbrâhim de denmiş.

Tabii insanların hakkında çeşitli rivayetler olabiliyor. Bugün bizim kendimizin karşılaştığımız, yaşadığımız bir olayı bile, üç beş arkadaş görmüş olsa, farklı rivayetler çıkabiliyor. Gazetelerde bir olayı birisi başka türlü anlatıyor, bir başkası başka türlü anlatıyor. Tarihten böyle olaylar, böyle farklılıklar gelir bize. Yâni, bu şahsın ismi hakkında böyle çeşitli rivayetleri toplamış oldu. İlim adamı olduğu için, bütün topladığı bilgileri bize sunuyor. İsmi Sevban, veya Feyz; lakabı Zünnûn, Mısırlı.

سمعت علياً بن عمر بن أحمد بن مهدى الحافظ ، ببغداد ،
يقول: اخبرنى الحسين بن الماذرائى ، قال: قرأ علىَّ ابو عمر
الكندى فى كتابه اعيان الموالى فذكر فيه : ومنهم ذوالنون
بن ابراهيم الاخميمى ؛ مولى لقريش ؛ وكان ابوه ابراهيم نوبيا .

(*Semi'tû aliyyeni'bine umere'bnî ahmede'bnî mehdî el-hâfız*) Filâncadan işittim diye, o şundan işitti, o bundan işitti diye liste veriyor. O listeleri artık biz okumayacağımızı söylemiştik. Bizi doğrudan doğruya ilgilendirmiyor.

(*Karaa aleyye ebû umerâ'l-kindîyyü*) “Ebû Ömer el-Kindî bana okuttu,” Kendi bir kitabı var bu zatın, (*fî kitâbihî a'yânü'l-mevâlî*) o kitabını bana okumuştur. Ben onun önünde diz çökmüştüm, o

kitabını bana okutmuştu.”

Bizim bu eski alimlerimizin adeti, kendi yazdıkları kitabı yazdırıyorlar karşındakilere... O zaman matbaa yok. Kendisinin nüshası elinde, bu müellifin kendi kitabı... Karşındakilere de yazdırıyor. Böyle bir sürü talebe oluyor. Sonra o yazdırdığını karşısına alıyor:

“—Oku bakalım!” diyor.

Okuyor o... Matbaa yok, eliyle yazdı. Yazdığını bu zâta okuyor. O da böyle pür dikkat, kelimesi kelimesine, elinde kamış kalem, böyle pür dikkat kontrol ediyor. (*Karaa aleyye*) dediği, yâni o şahıs müellife okumuş kitabını; bu da not almış, kendi defterine yazmış. Sonra da, “Bakalım doğru mu yazdım hocam, dinleyiniz!” gibilerden, ona dinletip tashih ettirmiş.

Bütün eski kitapları, böyle ciddî kitapları bu usüllerle rivayet etmişlerdir. Yâni yanlışlık olmasın, düşme olmasın, atlama olmasın, eksiklik olmasın, değiştirme olmasın diye, kitapların sıhhatli bir şekilde bize kadar gelmesini veya kendisinden sonraki nesillere intikal etmesini sağlamak için, İslâm alimleri bu titizliği göstermişlerdir.

Kitabı sonuna kadar okuttuktan sonra... Hani biz burada, bilmiyoruz kaç hafta bu kitabı okuyabileceğiz ama, bu kitap benim kitabım olsa, siz de bunu her hafta yazıyor olsanız, bu kitabı ben size sonuna kadar okutsam, bitirsem; o zaman siz geleceksiniz bana bu sefer:

“—Hocam, bu kitabı biz size okuduk, yâni tamamen karşılaştırmalı, şunun arkasına bir imza buyuruver de, bir imza atıver de, bunu sizden okuduğumuz ve bizim yazdığımız kitabın da eksiksiz, tamam olduğu anlaşılsın!” diyecek.

Ben de diyeceğim ki:

“—Bu kitabı bu zât bana baştan sona okudu. Ben de dinledim. Düzeltmeleri yaptım, tashihleri yaptım. Bu kitap benim yazdığım kitaptır; eksiki, fazlası yoktur, tamamdır.” diye bir imza atacağım oraya. Ben de ona müsaade edeceğim: “Benim bu kitabımı benim olmadığım başka şehirlerde sen başkalarına okuyup

anlatabilirsin, onlara da böyle sağlam bir imzalı usülle devredebilirsin!” diyeceğim. Kitaplar böyle gelmiştir bize...

Hatta beş-on sene önce veya daha fazla zaman önce, Medine-i Münevvere’den bir Türkistanlı alim geldi bize. Hocamız’a gelmiş, bizim hanemizi de şereflendirdi Ankara’da. Konuştuk, diyor ki:

“—Ben Buharî Hazretleri’nin kitabına kadar giden böyle rivayet zincirine sahibim. *Delâil-i Hayrât*’ın müellifine kadar giden zincirine sahibim. Yâni böyle an’anesine, yazılı belgesine sahibim. Elimde o kitabın öyle müsaadesi var, bu kitabın böyle müsaadesi var, öteki kitabın şöyle müsaadesi var.”

İşte bu, bizim İslâm alimlerimizin, eserlerinin içine başkası tarafından bir şeyler sokuşturulmasın, bazı şeyler çıkartılmasın, eserler sağlam olsun diye başvurdukları ilmi metodlar bunlar. Bunları da bilmiş olun. “*Karaa aleyye*” sözünün mânâsı bu, yâni “Ben müellifin kitabından aldım yazdım defterime. Bu doğru mu, yanlış mı diye ona okudum. O da tasdik etti.” demek. Sıradan bir şey değil yâni, çok güzel bir metodu gösteriyor.

Onun için, hadisler bize kadar sağlam gelmiştir. Onun için, rivayetler bize kadar sağlam gelmiştir. Onun için, böyle “Ben bunu filâncadan işittim, o falâncadan işitti...” diye böyle her şey senetli, isbatlı, delilli ve sağlam oluyor. Hiç havadan konuşmak, bedavadan böyle “İşte böyle duydum canım” filân yok. Kelimesi kelimesine çok dikkat ediyorlar. Yâni ismi Feyz mı, Sevban mı, Zünnûn mu? Her şeyi böyle görüyorsunuz. Bu tabii Peygamber Efendimiz’in zamanı değil, daha sonraki zaman ama, o zamandan beri hadis-i şerifleri o kadar sağlam bir şekilde rivayet etmeyi kendilerine töre haline getirmişler bu mübarek alimler, böyle geliyor işte... O bakımdan bu izahatı verdim size. Bilinsin bu.

Biz şimdi bir kitabı alıyoruz. Diyelim ki Necip Fazıl’ın *Çöle İnen Nur* kitabı. Alıyoruz, okuyoruz. Sayfasının bir yerinde, ya karşı sayfa burayı tutmuyor. Doğru mu yanlış mı, yâni matbaada bir fasikül mü çıktı, eksikliği mi var, fazlası mı var? Müellif hakikaten böyle dedi mi, demedi mi? Bilmiyoruz.

Filanca şahıs bir kitap yazmış oluyor. Bir baskısında o satırlar var, ikinci baskısında bakıyorsunuz ya kasten, ya unutma yoluyla bir paragraf atlanmış... Yâni bu gibi şeylere fırsat vermemek, için ilmi sağlam esaslara bağlamış bu alimlerimiz. Allah hepsinden razı olsun... Kelimesi kelimesine, söylediği sözün sorumluluğunu bilerek ve yalan bir şey söylemeyeyim, yanlış bir şey söylemeyelim diye her türlü tedbirleri alarak, ilimleri bize kadar getirmişler.

Şimdi bu Ebû Ömer el-Kindî isimli şahıs, (*fî kitâbihi a'yânü'l-mevâlî*) *A'yânü'l-Mevâlî* diye bir kitap yazmış bu şahıs. “O bana okudu.” Daha doğrusu, “Ondan ben böyle, bu usülle bu bilgiyi aldım.” demiş oluyor.

A'yân, bir beldenin gözde insanları demek. *Ayn*, göz demek, *a'yân* gözde insanlar. Yâni ilk göze çarpan ön planda gelen insanlar demek. *Mevâlî*, de *mevlâ* kelimesinin çoğulu. (*A'yânü'l-mevâlî*), yâni “Mevlâların en önde gelenleri”

Tabii biz *Mevlâ* kelimesini, sadece Allah-u Teâlâ Hazretleri için kullanıyoruz. Bizim Türkçemizde şu anda biz, “Yâ Mevlâ!” dediğimiz zaman, “Yâ Allah” demek istiyoruz, o mânâya kullanıyoruz. Ama Araplarda *mevlâ*, anlaşmalı iki insana derler. Yâni bu bir köledir, bu da efendisidir. Arasında bir anlaşma, bir bağlantı vardır. Kölelik, efendilik bağlantısı vardır. Bu bunun mevlâsıdır, bu da bunun mevlâsıdır. Aralarında böyle bir velâ, bir bağ olduğundan.

Mevlâ onun için bazen köle mânâsına gelir, azadlı köle mânâsına gelir. Bazen efendi mânâsına gelir. Köleyle efendi anlaşmışlardır, köle kendisinin hürriyetini sağlayacak işlemleri tamamlamıştır, azad olmuştur ama, filânca adamın kölesi olarak tanınır. “Filâncanın mevlâsı” derler. Filâncanın kölesiydi ama, sonradan hür oldu demektir ve ilk patronuna da, sahibine de, ona da *mevlâ* derler. O ona hitab ederken (*Yâ mevlâye*) der. Yâni “Ey efendim!” demek. Mevlâ böylece hem efendi mânâsına geliyor Arapça’da, normal kullanışta; hem de köle mânâsına geliyor. Enteresan bir kelimedir. Arapça okumuş, biraz böyle okulda, fakültede bulunan kardeşlerimiz bunu bilsinler diye bunları

anlattım.

“*A’yânü’l-Mevâlî*” demek, yâni köle iken sonradan azad olup şöhret kazanmış, böyle bir mertebe kazanmış kimseler hakkında yazmış bu kitabı anlaşılan. Bunların önde gelenleri, *A’yânü’l-Mevâlî* diye bu kitapta toplanmış.

“Bu kitapta bana o filanca şahıs okudu ve dedi ki; (*fezekere fîhi*) orada kaydetti, zikretti ki: (*Ve minhüm zü’n-nûn’ibnü ibrâhîme’l-ahmîmî*) ‘İşte bu köle iken azad olup da, bir yüksek mertebe kazanmış meşhur kişilerden birisi de İbrâhim oğlu Zünnûn el-Ahmîmî’dir’ diye o adam o kitabında bana bunu kaydettirdi. (*Mevlen li-kureyşin*) Kureyş kabilesinin azadlı kölesi olarak Zünnûn ibn-i İbrâhim el-Ahmîmî diye bu şahsın adını o kitapta bana okudu. Ben o kitapta okudum, yâni o kitapta vardır.” demek istiyor.

Özetleyecek olursak, alimin birisi meşhur azatlı kölelerin hayatına dair *A’yânü’l-Mevâlî* diye bir kitap yazmış. O kitabın içinde de bu Zünnûn-i Mısırî geçiyormuş. Demek ki bu Zünnûn-u Mısırî neymiş? Azadlı kölelerden bir zât imiş. (*Mevlâ li-kureyşin*) Kureyş kabilesinin azadlı kölelerindenmiş.

(*Ve kâne ebûhu ibrâhîmi nûbiyyen*) Babası İbrâhim diyorduk ya, o babası İbrâhim Afrikalıymış. Nûbe denilen bölgedenmiş. Nûbe denilen bölge, Mısır’ın ekvatora yakın kısmı, Nil nehrinin çıktığı kısım. Üç milyon metrekarelik bir bölge... Şimdiki Sudan’ın kuzeyi, Mısır’ın güneyi olan bölgeye Nûbe diyorlar. Bu Nûbî, yâni babası İbrâhim Nûbî, yâni o mıntıkadan esir alınmış; onun oğlu bu Zünnûn. Zünnûn, Kureyş kabilesine mensub bir kimsenin esiri olarak yetişmiş, ondan sonra âzâd olmuş.

İslâm tarihinin önemli özelliklerinden birisi de burada görülüyor. Tabii bu İslâm için büyük şereftir. Bakarsınız böyle harplerde esir alınmıştır, köledir, şeydir. Fakat müslüman ilk nesiller, ashâb-ı kiram, tâbiîn, tebe-i tâbiîn, o çok ihlâslı insanlar kölelerini öyle güzel terbiye etmişlerdir ki, müslüman olmuşlardır bu köleler ve sonra bazısı çok büyük alim olmuştur, çok büyük,

çok meşhur kimse olmuştur. Çok daha iyi yetiştirmişlerdir.

Köle demek, İslâm diyarının dışındaki bir yerden oraya gelmiş kimse demek ama, sosyal bünye o kadar kuvvetli ki, cemiyetin bünyesi o kadar sağlam ki, iman kalplerde o kadar canlı ki, hareketlerde o kadar İslâm pırıl pırıl parılıyor ki, köleler müslüman oluyor; Habeş olduğunu unutuyor, Rum olduğunu unutuyor, Mısırlı olduğunu, başka şey olduğunu unutuyor, hepsi İslâm'a sımsıkı bağlanıyor ve bakıyorsunuz kölelerden meşhur fakihler yetişiyor, meşhur alimler yetişiyor. Kölelerden meşhur sôfiler yetişiyor. Bu İslâm'ın güzelliği... Yâni köleyi arslanlara parçalattırmamış İslâm, stadyumlarda eğlencesi için maskara etmemiş. Köleleri insan etmiş, insanlığa kazanmış. Köleyi öyle güzel yetiştirmiş ki, alim olmuş.

Bu kölenin sahibi için büyük bir şereftir. Kureyş'in kölesiymiş. Ama ondan sonra Zünnûn-ı Mısıri olmuş. Yâni gönüller sultanı olmuş. Köleyken, gönüller sultanı olmuş.

(*Ahmîmî*) diyor, evet Ahmîm, Mısır'da bir şehir adı. Nil kenarında, Asuan'ın daha güneyinde bir şehir adı.

توفى سنة خمسٍ وأربعين ومائتين.

(*Tûfiye senete hamsin ve erbaîne ve mieteyn*) “Zünnûn Hazretleri 245 senesinde vefat etmiştir.” Bu 245 senesi neyi gösterir? Peygamber Efendimiz'in hicretinden sonra kaç kamerî yıl geçtiğini gösterir.

Biliyorsunuz, yıl ya hicrî olur, ya kamerî olur. Kamerî yılda esas kamerî takvimdir, yâni kamerî aylardır. Receb, Şa'ban, Ramazan, Şevval, Zilkâde, Zilhicce, Muharrem, Safer filân... Şemsî yılda da, esas dünyanın güneşin etrafında dönmesi esnasında aynı noktaya geldiği zamana kadar geçen 365 günlük zamandır. Kamerî sene 354 gündür. Şemsî sene 365 gündür, küsüratını bırakırsak. Yâni şemsî, güneşe göre olan sene, 11 gün biraz daha uzun sürmüş oluyor. Kamerî sene, yâni on iki defa ay oluyor, on bir gün artıyor yâni şemsî seneye göre.

Demek ki 245 tane kamerî sene geçmiş. Tabii bu 11 gün, 11 gün, 11 gün fark ede ede, bu 245 ay yılı boyunca kaç yıl fark ediyorsa onu bulacağız. O kadar sene eksik olacak. ($245 \times 11 = 2695$ gün/ $365 = 7.3$ yıl fark eder.) Hicrî seneyi düşünecek olursak. 622 yılında Peygamber Efendimiz hicret etti. 620'nin üzerine 245'i ekleyip bulamayız. 245'ten önce, kaç yıl fark ediyorsa o kadar düşeceğiz rakam olarak. ($245 - 7.3 = 237.7$) Ondan sonra, bulduğumuz rakamı 622'ye ekleyeceğiz. $622 + 237.7 = 859.7$ eder. Yâni milâdî 859, 860 yıllarında Zünnûn Hazretleri vefat etmiş. Peygamber Efendimiz 632'de vefat ettiğine göre, Peygamber Efendimiz'den 230 sene kadar sonra vefat etmiş. Demek ki, iki asır geçmiş Peygamber Efendimiz'in zamanından.

Peki, ondan önce geçen, yaşamış büyük evliyaullahın hayatlarını neden okumadık?.. Bu kitap oradan başlamıyor, üçüncü tabakadan başlıyor da ondan. Yâni evvelkileri yazan ana kitabı elimizde değil bu müellifin. Buradan devam ediyoruz biz.

İşin doğrusu ne yapmaktı?.. Peygamber Efendimiz'in hayatını anlatmaktan başlamaktı işin en doğrusu... Çünkü güzeller güzeli, olgunlar olgunu, büyükler büyüğü, evliyaların baş tacı Peygamber Efendimiz. Ondan başlamamız lâzımdı. Ondan sonra, Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz'i anlatmamız lâzımdı, Sahabe-i Kiramı anlatmamız lâzımdı. Ondan sonra Tâbiîni anlatmamız lâzımdı, Tebe-i Tâbiîn'i anlatmamız lâzımdı. Biz şimdi daha sonrakilerden başlamış oluyoruz, filmin üçüncü kısmından başlamış oluyoruz. Yâni başından başlamış olmuyoruz.

كذلك اخبرني علي بن عمر؛ اخبرني الحسن بن رشيق المصري ،

اجازة؛ حدثني جبلة بن محمد الصدفى ، حدثنا عبد الله بن

سعيد بن كثير بن عفير (ب) بذلك.

(*Kezâlike ahberanî aliyyü'bnü umer, ahberanî el-hasenü'bnü raşîkını'l-misriyyü icâzetem, haddesenî cebeletübnü*)

muhammedini's-sadefiyyi, haddesenâ abdullahi'bnü saîdi'bni küseyri'bni ufeyr, bi-zâlîke)

Yâni bu 245 senesinde vefat etti diye kimden duyduğunu yazıyor. “Bana bunu falanca söyledi, ona filânca söylemiş, ona filânca söylemiş...” diye, sapasağlam isimlerini gösteriyor. Aşağıda da hepsi hakkında, “Bu zâtlar kimlerdir, nerede yaşamışlar, nasıl insanlardı; güvenilir insan mıydı? Hangi kitabı yazdı?” diye bilgiler var.

(ب) عبد الله بن سعيد بن كثير بن عفير المصري. يروى عن
أبيه ، ويروى عنه على ابن قديد ، والحسين بن اسحاق. قال ابن
عياض: يروى عن الثقات مقلوبات. لا يجوز الاحتجاج به. قال
الذهبي: روى عنه أبو عوانة في صحيحه.

Meselâ, Ufeyr demiş, *be* harfi koymuş. Bu da Mısırlıymış, babasından rivayet edermiş. O da Aliyyi'bni Kadîd veya Kudeyd'den, o da falancadan rivayet edermiş ve güvendiği kimselerden şey yaparmış. “Fakat, (*lâ yecûzü'l-ihcâcû bihî*); çünkü sözlerin bazen altını, üstüne getirip karıştırdı.” filân diye de aşağıda ikazı var. “Ondan Ebû Avâne, *Sahih* isimli kitabında rivayetler almıştır.” diye bildiriyor.

Şimdi bu bizim eski alimlerimiz, —*rahmetu'llâhi aleyhim ecmaîn*— bir insan rivayeti sapasağlam, doğru mu rivayet etmiştir, ihtiyarlamış mıdır, ömrünün belli bir yaşından sonra rivayetleri karıştırmaya mı başlamıştır, yoksa gevşek midir? Hepsini söylerler dobra dobra... Çünkü, Allah için doğruyu söylemeye mecburuz diye, ilim yalan olmasın diye her şeyi çok güzel şey yaparlar. Onun için İslâmî ilimler, kitaplar böyle kale gibi sağlamdır.

وقيل: مات سنة ثمانٍ وأربعين.

(*Ve kîle: Mâte senete semânin ve erbaîn*) Şöyle bir rivayet de var. Denildi ki: “Bu Zünnûn Hazretleri 248 senesinde öldü.” Böyle de denildi. Yâni üç sene fark var arada. Böyle diyenler de olmuş.

b. Dünya Mü'minin Zindanı, Kâfirin Cenneti

واسند الحديث:

(*Ve esnede'l-hadîse*) “Zünnûn-ı Mısırî Hazretleri hadis de rivayet etti.” Yâni nasıl rivayet etmiş, bizim size hadis okuduğumuz gibi mi?.. Hayır! Silsilesi olarak, böyle an'ane ile, gayet hadis ilminin metoduna uygun bir tarzda o ondan, o ondan, o ondan; kayıtlı, mazbut bir tarzda hadis de rivayet etmiştir.

Bu Sülemî Hazretleri'nin metodudur. Bir şahsı anlatırken hayatını anlatır, ismini söyler, beldesini söyler, babasını söyler... Ondan sonra, en şerefli durumu hadis rivayet etmiş olması olduğu için, “Bu adamın hadisçiliği de vardır, hadis de söylemiştir.” diye rivayet ettiği hadislerden bir örnek verir. El-Fudayl ibn-i İyâd'da da yapmıştı, bir hadis yazmıştı orada. Şimdi burada da, “Hadis rivayet etmiştir, hadisçiliği de vardır bu Zünnûn Hazretleri'nin” demek istiyor ve onun rivayet zincirini veriyor:

١ - أخبرنا عبد الله بن الحسين بن إبراهيم الصوفى ، أخبرنا
محمد بن حمدون ابن مالك البغدادى ، أخبرنا الحسن بن
احمد بن المبارك ، أخبرنا احمد ابن صليح الفيومى ؛ أخبرنا
ذو النون المصرى ، عن الليث بن سعد ، عن نافع ، عن ابن
عمر ، قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: الدنيا سجن
المؤمن ، وجنة الكافر.

TS. 16/1 O zinciri biz kısa geçiyoruz, kestirmeden: (...*Ahberenâ*

ahmedü'bnü süleyhini'l-feyyûmiyyü; ahberenâ zü'n-nûni'l-mısrıyyü) O şahıs Zünnûn'dan duydu diye en sonunu söylüyoruz.

(*Ani'l-leysi'bnî sa'dîn an nâfiin ani'bnî umerâ*) Zünnûn'a da nereden gelmiş bu bilgi, onu da veriyor. Bak nereden gelmiş bu hadis-i şerif?.. Hazret-i Ömer'in oğlu Abdullah'tan tâbiinin meşhurlarından Nâfi' almış; bu hadisi yazmış, öğrenmiş, nakletmiş. Ondan da el-Leys ibn-i Sa'd öğrenmiş, yazmış. Zünnûn da o zattan öğrenmiş. Demek ki, İbn-i Ömer'le aralarında iki kişi var yâni rivayet zinciri olarak, Hazret-i Ömer'i oğlundan.

(*Kâle*) Yâni Zünnûn. Zünnûn dedi ki... Veyahut İbn-i Ömer rivayet zincirinin en sonunda olduğuna göre, İbn-i Ömer dedi ki: (*Kâle rasûlü'llâh SAS*) "Rasûlüllah SAS şöyle buyurdu:²⁰

الدنيا سجن المؤمن، وجنة الكافر (م. ت. ه. حم. حب. طس. ع.
هب. عن أبي هريرة؛ ك. طب. والبزار عن سلمان؛ طس. حل. و

القضائي عن ابن عمر)

²⁰ Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2272, no:2956; Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.562, no:2324; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1378; no:4113; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.323, no:8272; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.462, no:687; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.III, s.157, no:2782; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XI, s.351, no:6465; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.425, no:8298; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.148, no:9797; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.VII, s.236; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VI, s.350; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.229, no:3103; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.III, s.18; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.VIII, s.102; Ebû Hüreyre RA'dan.

Hâkim, *Müstedrek*, c.III, s.699, no:6545; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VI, s.236, no:6087; Bezzâr, *Müsned*, c. I, s.385, no:2498; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.I, s.199; Selman RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IX, s.65, no:9236; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.262, no:6108; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VIII, s.185; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.118, no:145; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.VI, s.401, no:3458; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.LXII, s.14; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.197, no:6855; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.129, no:34722; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.137, no:346; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.XII, s.6887; Abdullah ibn-i Amr RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.185, no:6081; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.299, no:1318; *Câmiu'l-Ehâdis*, c.XIII, s.9, no:12431.

(*Ed-dünyâ sicnü'l-mü'min*) “Dünya mü'minin zindanıdır, (*ve cennetü'l-kâfir*) kâfirin de cennetidir.”

Bu sened zinciriyle Peygamber Efendimiz'in böyle buyurduğunu rivayet etmiş Zünnûn Hazretleri... Başka kitaplarda da vardır. Çünkü, Abdullah ibn-i Ömer'den muhtelif kimseler duymuştur. Muhtelif zincirler hâlinde, muhtelif hadis alimlerinin kitaplarına kadar gelmiştir bu bilgi. Bu hadisi biz başka yerden de ezberimizde, biliyoruz. Burada da Zünnûn Hazretleri'nin rivayet etmiş olduğu, bir bilimsel malzeme olarak karşımıza geliyor.

Ne buyurmuş Peygamber Efendimiz SAS?.. Başka hiç bir yerden duymamış olsaydık bundan duymuş olacaktık ama, çok şükür ki başka kaynaklardan da bu hadis bize ulaşmış. İlme hevesli insanlar çok. Herkes almışlar, yazmışlar, bize kadar gelmiş: (*Ed-dünyâ sicnü'l-mü'min*) “Dünya mü'minin zindanıdır, (*ve cennetü'l-kâfir*) kâfirin de cennetidir.”

(*Ed-dünyâ*) Dünya, yâni şu yaşadığımız hayat. *Dünyâ* kelimesi, yeryüzü mânâsına değil. Ona *ard* diyorlar, *arz* diyorlar. Arz ve semâ... O mânâyâ değil. *Dünya*, içinde bulunduğumuz şu hayat. Şimdi biz hepimiz dünyadayız. Ölsek ne yapacağız?.. Dünyadan göçtük ahirete... Bu hayattan öbür hayata geçtik yâni. Şu anda dünyadayız. Ölüncü insan öbür âleme geçiyor. Halbuki gene yeryüzünde kalır. kabri yeryüzünde, cesedi yeryüzünde, yıkanmış, kefenleniyor, henüz daha yeni ölmüş, yatağında yatıyor yâni... Ama dünyasını değiştirdi, dünyadan gitti ahirete. Onun bu hayatı bitti, öteki hayata geçti.

“Dünya, yâni şu hayat, şu bizim nefes alıp da sürdürmekte olduğumuz bu hayat, (*sicnü'l-mü'min*) mü'minin hapishanesidir.” *Sicn*, hapishane demek. “Mü'minin hapishanesidir. (*Ve cennetü'l-kâfir*) Kâfirin de cennetidir.”

Neden hapishanesidir?.. Çünkü burada çamur vardır, soğuk vardır, harp vardır, anarşi vardır, kavga vardır, yokluk vardır, açlık vardır, hastalık vardır, sıkıntı vardır, dert vardır, üzüntü

vardır... Ahirette mü'min cennete gidecek. Cennette bunların hiç birisi yok!

Peygamber SAS Efendimiz, cennette neler olduğu hakkında, buyuruyor ki bir hadis-i şerifinde:²¹

مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ، وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبٍ بَشَرٍ
(خ. م. ت. ه. حم. در. حب. عن أبي هريرة)

(*Mâ lâ aynün reet, ve lâ üzünün semiat, ve lâ hatara alâ kalbi beşer.*) “Yâni gözlerin hiç görmediği, kulakların hiç duymadığı, hiç kimsenin gönlüne, hayaline gelmedik, hayaline sığmayacak muhteşem, muazzam, türlü, sonsuz nimetler var.”

لَا يَرُونَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا (الانسان: ١٣)

(*Lâ yeraavne fîhâ şemsen ve lâ zemherîrâ*) “Orada şiddetli sıcak

²¹ Buhârî, *Sahîh*, c.III, s.1185, no:3072; Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2174, no:2824; Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.346, no:3197; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1447, no:4328; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.313, no:8128; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.428, no:2819; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.91, no:369; Abdü'r-Rezzak, *Musannef*, c.XI, s.416, no:20874; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.30, no:33974; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.I, s.346, no:382; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.317, no:11085; Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, c.I, s.93, no:135; Hamîdî, *Müsned*, c.II, s.480, no:1133; İshak ibn-i Râhaveyh, *Müsned*, c.I, s.119, no:36; Abdullah ibn-i Mübârek, *Zühed*, c.I, s.512, no:1456; Abdullah ibn-i Mübârek, *Müsned*, c.I, s.121; Ebû Hüreyre RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.V, s.334, no:22877; Hâkim, *Müstedrek*, c.II, s.448, no:3549; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VI, s.201, no:6002; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XIII, s.431, no:7520; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.30, no:33973; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.354, no:6919; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.170, no:463; Sehl ibn-i Sa'd RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XI, s.184, no:11439; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.I, s.224, no:738; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XVII, s.37, no:2017; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.]

Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.II, s.262; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXXI, s.35, no:8197; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

çekmeyecek insanlar. ‘Of aman, terledim, soğuk bir şey yok mu?’ Orada böyle bir şey yok; fazla bir üşüme, titreme de yok.” (İnsan, 76/13)

Cennette her türlü güzellikler var. Hiç gözün sevmediği, gönlün sevmediği bir şey yok. Hattâ Peygamber SAS Efendimiz’in latifeleri olmuştur. Efendimiz’in tabii her sözü doğrudur, latifeleri de doğru olarak yapardı. Akrabasından sevdiği bir ihtiyar kadıncağıza diyor ki Peygamber Efendimiz:

“—İhtiyarlar cennete girmeyecek!”

Kadıncağыз telaşlanıyor. Peygamber Efendimiz karşısında. Kendisi ihtiyar, yaşlı... Peygamber Efendimiz, “İhtiyarlar cennete girmeyecek!” diyor. Bir mü’min cennete giremeyeceğini anlayınca telaşlanmaz mı?

Üzülmeye başladığı sırada, hemen açıklıyor Peygamber Efendimiz:

“—Gençleştirilecek. Otuz küsur yaşında, ömrünün en güzel hâlinde olarak cennete girecek.”

Yâni ne çocuk, ne tam gelişmemiş; ne de ihtiyarlamış da, artık ağrısı sızısı filân başlamış. Böyle bir durum yok yâni. En güzel hâliyle girecek. Yâni ihtiyar hâlinde, beli kambur mu olacak? Bastonla mı gezecek? Böyle romatizmalı mı olacak? Beli mi ağrıyacak, dişi mi ağrıyacak?.. Hayır! Hiç bir üzüntü yok.

Orada her türlü nimet olduğundan, burada da her türlü meşakkat, zevk ü sefâ cevri ü cefâ ile karışık olduğundan; şimdi burada bir insanı tuttun mu ne oluyorsun? Hapiste tutmuş gibi oluyorsun. Burası hapishane... Koyuversen, millet durur mu burada, dosdoğru cennete gitmek ister yâni. Şöyle bir tane manzarasını, bir rüyada gösterebilir bir mü’mine. Onun artık bu dünyada etrafına bakacak hâli kalmaz. Bakarsın böyle bir mahzun, gülmüyor, konuşmuyor, hiç bir şeyden tad almıyor... Neden? E cenneti gösterdiler, aklı, fikri orada.

Hurilerden bir tanesini gösterebilir, bir parmağını gösterse... “Hurilerden bir tanesi dünya ehline parmağını gösterse bütün yerler, gökler, yeryüzü, her tarafı ısl ısl aydınlanırdı.” deniliyor.

Onun için, burası mü'minin hapishanesi oluyor. Neden? Her türlü nimet öbür tarafta... "Bırakın beni, tutmayın, oraya gideceğim!" demek isteyen bir insan, burada duruyor. Belli bir eceli var, müddeti var; yaşayacak, ondan sonra gidecek. Onun için burada hapiste bu. Kuş kafesteymiş gibi, oraya gidemiyor gibi.

Ama dünya, kâfirin de cennetidir. Neden? Kâfir öldü mü, bu dünyayı değiştirdi mi, ahiret hayatına geçti mi, kabirde başlayacak azabı... Daha kabre girerken kafasına tokmağı yiyecek. Kabrinin içi cehennem çukurlarından bir çukur olacak. Mahşer gününde de mahkeme-i kübrâdan sonra dosdoğru cehenneme sevk edilecek.

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (البقرة: ٣٩)

(*Ülâike ashâbü'n-nâri hüm fihâ hâlidûn*) "O kâfirler de cehennem ehlidirler, cehennemde ebedî olarak kalacaklar, çıkmayacaklar." (Bakara, 2/39)

Cehennemde de ebediyyen kalacak, cayır cayır yanacak. Yâni gözünü kapattı mı, bir daha burada gördüğü yarım yamalak zevklerin, sefâların kokusunu bile duymayacak, tadını bile tatmayacak. Bitti yâni...

İşte onun için, burası onun cenneti. Bu dünya bu kadar kusuruyla, eksiğiyle cennet olur mu?.. Olmaz ama, ahirette göreceği muazzam ve sonsuz, bitmez, tükenmez felâket ve cezâ ve azaplara bakılırsa, onunla mukayese edecek olursak, burası kâfir için cennet gibi. Yaşayacak işte biraz burada, ondan sonra defolup gidecek ahirete ve gözünü kapatır kapatmaz azabı görmeye başlayacak.

Tabii bu bir hadis-i şerif. Zünnûn rivayet etti diye buraya aldı. Rahmetullahi aleyh'in rivayet ettiği hadistir diye aldı, kitabın müellifi Sülemî Hazretleri. Tabii biz de bu hadis-i şeriften almamız gereken dersi alabiliriz. Hafızamıza iyice yerleş-tirebiliriz:

Bu yer bizim asıl yerimiz değil. Bu dâr-ı dünyâ, veya bu hayat-ı dünya bizim asıl kalacağımız yer değil. Kimsenin kalmadığını görüyoruz zâten, biliyoruz. Bizim asıl heves etmemiz gereken yer ahiret.

Dervişlerden bir tanesini almış zenginlerden birisi almış yanına, “Gel sana bir şey göstereceğim!” demiş. Götürmüş yeni yaptırdığı bir konağa, saraya... Gezdirmiş balkonları, havuzları, bahçeleri, ne güzellikleri varsa...

“—Nasıl?” demiş.

“—Yazık etmişsin! Bu dünyada yapacağına, ahirette bir köşk yapsaydın ya!..”

Yâni asıl mühim olan ahiret... Diyarbakırlı Said Paşa’nın şiirinde de geçiyor ya:²²

Bu dünyâda ev yapıp, ukbâyı berbâd eyleme!”

Mühim olan, bizim ahireti kazanmamız, ahiretin mükâfatına ermemiz. Ahirette cehenneme düşmememiz. Cehennemden kurtulmamız. Ahirette cenneti elden kaçırmamamız. Cennete mutlaka girmemiz. Mühim olan o...

Allah basiret gözü açık olup da, bu dünyanın faniliğini anlayıp da, her işi cenneti kazanmak için, rızâ-yı bâriyi kazanmak için yapan ve takvâ ehli olup, cehenneme düşecek, Allah’ın rızasından kendisini mahrum bırakacak işleri yapmaktan son derece titizlikle kaçınan ve sakınan kullardan olmayı cümlemize nasib eylesin...

²² Kıtanın tamamı:

*Halkı tahrîb eyleyip de kendin âbâd eyleme,
Bu cihanda ev yapıp, ukbâyı berbad eyleme;
Nef'in için zâlim-i bî-rahme imdâd eyleme,
Âlemi tenfîr eden ahvâli mu'tâd eyleme;
Müstakim ol, Hazret-i Allah utandırmaz seni!*

c. Tasavvuf Kur'an ve Sünnete Dayanır

Bu hadis-i şerifi söyledikten sonra, paragraf değiştiriyor ve rivayet zincirini kaydederek:

٢ - سمعت منصور بن عبد الله ، يقول: سمعت العباس بن عبد الله الواسطي ، قال: سمعت إبراهيم بن يونس ، يقول: سمعت ذو النون يقول: إياك أن تكون بالمعرفة مدعيًا ؛ أو تكون بالزهد محترفًا ، أو تكون بالعبادة متعلقًا .

TS. 17/2 (...*Semi'tü ibrâhime'bne yûnus, yekûlu: semi'tü ze'n-nûni*) Râvi diyor ki: “Ben İbrâhim ibn-i Yûnus’tan duydum, o da Zünnûn Hazretleri’nden duymuş, (*yekûl*) şöyle diyordu. Şöyle derken, Zünnûn’un şöyle dediğini o şahıs duymuş, ben de ondan size rivayet ediyorum.” diyor.

Ne demiş bakalım! Zünnûn Hazretleri’nin sözlerini söylüyor şimdi... Hayatını anlattı, hadis-i şerifini rivayet etti; “Bu mübarek hadis alimidir, hadisle de ilgisi vardır.” demiş oldu.

Tabii burada, bir şeyi daha size hatırlatmak isterim muhterem kardeşlerim! Böyle İslâmî bilgisi çok kuvvetli olmayan birisi bir makalesinde yazmış: “Tasavvuf ayrı bir dindir.” diyor. “İslâm’la ilgisi yok!” demek istiyor. Sanki İslâm başka, tasavvuf başkaymış gibi.

Çok yanlış! Yâni gerçek mutasavvıf, takvâ ehli insan demektir. En sağlam müslüman demektir ve bu mübareklerin —geçen derslerde el-Fudayl ibn-i İyâd’ın hayatında da gördük— bütün arzuları, aşkları, şevkleri, bütün kaynakları, ilimlerini, irfanlarını aldıkları kaynak Kur'an-ı Kerim'dir, Peygamber Efendimiz'in hadisidir. Ne dedi:

“—Bid'at sahibiyle, yâni sünnete uygun olmayan yolda

yürüyen bid'at sahibiyle bir miktar oturan insan, ma'rifetullahtan hiç bir koklam koklayamaz. Bir daha ma'rifetullaha erişemez!" dedi.

Bid'atçıların yanında bile oturmayı uygun görmemiş bu mübarek insanlar. O kadar ehl-i sünnet bunlar. O kadar sünnet yolunda yürüyen insanlar. Uyumaları, uyanmaları, kalkmaları hep bu tarzda olan insanlar.

Onun için, ben böyle sağlam bir kitabı, böyle ciddî bir alimin yazdığı kitabı size okuyorum. Yâni bu gibi, tasavvuf hakkında, tarikat hakkında, büyükler hakkında ileri geri insanlar konuşuyor ama, mesnedin ne?.. Bak bu adam, —Allah rahmet eylesin; kendisinden, isimlerini zikrettiği şahıslardan, hayatlarını anlattığı kimselerden, hepsinden Allah razı olsun, Allah şefaathine erdirdin— her şeyi senediyle söylüyor, kaynağıyla söylüyor. Sen neye dayanarak söylüyorsun?.. Yâni, senin ölçün ne?.. Bak bu mübarekler hadis rivayet eden insanlar, alim insanlar, dikkatli insanlar. Hayatları böyle geçmiş. Hakîkî tasavvuf da budur.

Yâni bid'atın yoluna gitti mi, tasavvufun t'si bile kalmaz; insan felâkete düşer. Ne yapacak?.. Peygamber Efendimiz'in yoluna sarılacak, Kur'an-ı Kerim yoluna sarılacak.

Zâten Peygamber Efendimiz, Kur'an-ı Kerim'in mücessem uygulaması. Kur'an-ı Kerim mushafta, satırlarda, Fatiha'dan başlıyor, Muavvizeteyn'e kadar, satırlar içinde... Peygamber Efendimiz de ahlâkî Kur'an olan, yürüyen Kur'an-ı Kerim. Canlı, mücessem Kur'an-ı Kerim...

Hiz. Aışe Vâlidemiz öyle ifade ediyor:

كَانَ خَلْقُهُ الْقُرْآنَ (م. حم. طس. هب. عن عائشة)

RE. 543/6 (*Kâne hulûkühü'l-kur'ân*)²³ “Peygamber Efendimiz’in ahlâkı Kur’an-ı Kerim idi.”

Bu Kur’an-ı Kerim, nasihatleri ihtiva ediyor. Peygamber Efendimiz de, o Kur’an’a göre bir insan nasıl olması lâzımsa; işte mücessem, Kur’an’ın insanda tatbik edildiği zaman, ne sonuç meydana getireceğini gösteren canlı misal denmiş oluyor bize.

Onun için, Peygamber Efendimiz’e *üsvetüne’l-hasenetü* diyoruz. Yâni, “Bizim güzel modelimiz, numûnemiz. Bakıp da kendimize örnek aldığımız, kendimizi ona benzetmeye çalıştığımız örnek insan, nümûne, model insan... Kendisini taklit etmemiz gereken model insan.” diyoruz.

Onun için muhterem kardeşlerim, bir taraftan tarihi anlatıyoruz, bir taraftan günümüzdeki olaylara ve hastalıklara ve zehirli sözlere ve çelmelere sizin dikkatinizi çekmiş oluyoruz.

“—Gerçek tasavvuf nedir?..”

Kur’an’ın hayata tatbikatıdır.

“—Gerçek mutasavvıf kimdir?..”

Peygamber Efendimiz’in izinden yürüyen insandır. Takvâdan tir tir titreyen insandır. Allah korkusundan gözlerinden yaş akıtan insandır. Allah yolunda yürüyen insandır.

“—E pekiyi bu adamlar niye tasavvufa düşman?..”

Onlar bu mutasavvıfları bilmiyorlar, veyahut da niyetleri kötü... Yâni bunları bilen insan tasavvufa söz söylemez.

“—E efendim kötü nümuneleri de var!”

Kötü nümunelerinden dolayı koca bir grup lekelenmez.

²³ Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.163, no:25341; Buhârî, *Edebü’l-Müfred*, c.I, s.115, no:308; Taberânî, *Mu’cemü’l-Evsat*, c.I, s.30, no:72; Beyhakî, *Suabü’l-İman*, c.II, s.154, no:1428; Hz. Aişe RA’dan.

Lafız farkıyla: Müslim, *Sahîh*, c.I, s.512, no:746; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.426, no:1342; Dârimî, *Sünen*, c.I, s.410, no:1475; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.II, s.171, no:1127; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.VI, s.292, no:2551; Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ*, c.II, s.499, no:4413; Neseî, *Sünenü’l-Kübrâ*, c.I, s.168, no:425;

İbn-i Sa’d, *Tabakâtü’l-Kübrâ*, c.I, s.364; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimâşk*; c.III, s.382; Hz. Aişe RA’dan.

Kenzü’l-Ummâl, c.VII, s.255, no:18378 ve s.380, no:18718.

Kuyumculardan bir tanesi kalp altın yapsa, bütün kuyumcuları suçlayacak mıyız?.. Öğretmenlerden bir tanesi talebesinden rüşvet alsa, bütün öğretmenleri suçlayacak mıyız?.. Askerlerden bir tanesi düşmana sırrını satsa, bütün askerleri, tarih boyunca gelmiş geçmiş hepsini, Fatih Sultan Mehmedleri, kahramanları, şehidleri, mücahidleri... hepsini vatan haini mi ilân edeceğiz? Olur mu böyle şey?

İşte görüyorsunuz bir mutasavvıf, kitaplara nâmı geçmiş, anlı, şanlı, namlı bir insan... İşte nasıl hâli olduğunu görüyorsunuz, nasıl sünnet-i seniyyeye bağlı olduğunu görüyorsunuz.

Oradan bize çıkan ders nedir? Sünnet-i seniyyeye bağlı olacağız. Gerçek bir derviş olmak istiyor muyuz?.. Gerçek mutasavvıf olmak istiyor muyuz?.. Kur'an-ı Kerim'in ehli olacağız, Peygamber Efendimiz'in sünnetinin yolunun yolcusu olacağız. Bunun dışında tasavvuf yok.

Tasavvufun ne olduğunu Hocamız kitaplara ne güzel yazmış. Söyleyen de güzel, yazan da güzel, nakleden de güzel; ne güzel sözdür:

*Dervişlik olaydı tâc ile hırka,
Alırdık biz dahi otuza, kırka...*

Çok güzel! Böyle lâtifeli, gayet güzel söylemiş. Üç aşağı, beş yukarı pazarlık yapardık: Ver bana bir on kilo dervişlik, yarım kilo dervişlik, bir cübbe dervişlik... Kâdirî dervişliğinden ver, Halvetî dervişliğinden ver. Yok o olmadı, bu dar geldi, ötekisinden ver... Otuza, kırka biz de alırdık.

Dervişlik o değil ki... Dervişlik Kur'an'ı yaşamak, Efendimiz'in sünneti yolunda gitmek, Allah'ın sevgisini kazanmak. Allah'ın sevgisini kazanıyorsan, başka yoldan da kazanılmıyor zâten Allah sevgisi. Eğer Allah'ı seviyorsa bir insan, ne yapacak, Kur'an ne diyor:

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ (آل عمران: ٣١)

(*Kul in küntüm tühibbûna'llàhe fe'ttebiûnî yuhbibkümü'llàh*)
[De ki ey Rasûlüm: Eğer siz Allah'ı seviyorsanız, bana itaat edin ki, Allah da sizi sevsin!] (Âl-i İmran, 3/31) Eğer Allah'ı seviyorsa bir insan, Peygamber Efendimiz'e uyacak. Başka çaresi yok.

Bakalım Zünnûn-u Mısırî Hazretleri ne buyurmuş... Tabii bu arada söyleyeyim ki, geçen hafta burada dersimizi yaptığımız zaman, geçen derste sekizi geçerek başlamıştık ama o zaman gelmiş olan misafirlerimiz rica bırakmışlar buraya, demişler ki:

“—Biz işimizden çıkıyoruz, bu ilim ve irfanı öğrenelim diye bu tekkeye geliyoruz, bu dersleri dinlemeye geliyoruz. Evimize bile gitmeden geliyoruz, yemek bile yememiş oluyoruz. Yatsıdan sonra hemen ders başlasın!” demişler.

Biz tabii yatsı ezanında buraya geldik. Tabii bizim geçen derslerde sekizde geldiğimizi düşünen kardeşlerimiz de, sekizde filân gelmiştir bir kısmı buraya, onlara söylüyorum yâni. Biz yatsı ezanında buraya geldik. Ricâlardan dolayı. “Biz hemen işlerimizden geliyoruz, hocaefendi erken gelsin, yatsıdan sonra dersi yapalım!” dedikleri için biz bugün yatsıda buraya geldik muhterem kardeşlerim. Yatsıyı burada kıldık. Ama baktık ki, daha henüz asıl kardeşlerimiz gelmemiş. Anladık yâni, sekizde hoca ders yapacak diye biraz gecikeceklerini... Biz de bu arada sizi bu bilgilerden mahrum bırakmayalım diye bu arada hatm-i haccgânımızı yaptık. Fenâ da olmadı yâni. Onu tamamlamış olduk. Sizi de beklemiş olduk.

Yâni pek bir şey kaçırmadınız. Zünnûn-u Mısırî Hazretleri'nin hayatının daha başındayız. 245 veya 248 hicrî kamerî senesinde vefat etmiş. Sevbân ibn-i İbrâhim el-Ahmîmî el-Mısırî. Babası Sudanlı olan, Afrikalı olan bir köle ama padişah gibi bir köle... Azatlı köle ama padişah olmuş, mâneviyat âleminin padişahı olmuş Zünnûn-u Mısırî Hazretleri. Onu okuduk. Hadis de rivayet etmiş. Sünnet-i seniyyeye de bağlı, Kur'an'ı da biliyor. Tam Allah

yolunun yolcusu, örnek insanlardan birisi.

d. İddiadan Sakın!

Demiş ki... Nereden belli bunu dediği?.. Kimlerin duyduğunu burada yazıyor bu mübarek adam. Hepsini senetli, isbatlı olarak söylüyor:

إياك أن تكون بالمعرفة مدعيًا ؛ أو تكون بالزهد محترفًا ،
أو تكون بالعبادة متعلقًا .

TS. 17/2 (*İyyâke en tekûne bi'l-ma'rifeti müddeiyeñ, ev tekûne bi'z-zühdü muhterifen, ev tekûne bi'l-ibâdeti müteallikan*)

Nasihat ediyor şimdi. Kime nasihat etmiştir bu. Tabii bunun alim olduğunu, arif olduğunu, evliya olduğunu zamanında anlamışlar, etrafına toplanmışlar, sözlerini dinlemişler. O da yaşlanmış, yetişmiş, büyümüş, olgunlaşmış bir mübarek zât olarak, kendi hayat tecrübesini, Allah yolunda yürürken nelere dikkat etmek gerektiğini, hayatının içindeki engin tecrübesinden üç beş kısa cümle içinde bize anlatmış.

Bu mübarekler çok konuşmazlar, iki kelime söylerler, üç kelime söylerler. Bir dünya kadar, bir cihan dolu mânâ ifade ederler. Ama sanki doksan yıllık hayatın tecrübesidir bu. Yâni bir büyük ustanın çırağına: “Evlâdım onu öyle yapma, şunu şuradan tut şöyle vur” dediği gibi yâni. Bunlar mâneviyat yolunun büyük üstadları. Buyurmuş ki:

(*İyyâke en tekûne bi'l-ma'rifeti müddeiyeñ*) *İyyâke* demek Arapçada, “Aman sakın yapma!” demek. “Bak hatırında olsun, sakın o tarafa yanaşma, sakın böyle bir şey yapma!” demek. *İyyâke* sakındırma ifade ediyor. Sakın yapma!..

İyyâke aslında seni demek, sana demek ama, burada ne var? *İyyâke*, yâni seni öğütlüyorum, sakın böyle yapma. *İyyâkesini* söylüyor, ötesini söylemiyor. Böyle sanki parmağını sallayarak nasihat ediyor gibi.

(*İyyâke en tekûne bi'l-ma'rifeti müddeiyen*) “Sakın ma'rifet, ma'rifetullah iddasında, davasında bulunan bir kimse olma!”

Müddei ne demek? Bir davayı iddia eden, palavracı demek yâni. Kısaca söylemek gerekirse, Türkçesi ne bunun? Bir davayı iddia eden, yâni “Ben söyleyim, böyleyim!” diyen ama öyle değil. Palavracı yâni.

“—Ben asarım, keserim! Şu kadar işi şu kadar zamanda yaparım...”

Bir kitap verdik.. Bir kitap okuyoruz Ankara'da. Şöyle cep kitabı, şunun yarısı kadar incecik bir kitap... Bu çok güzelmiş, bunu tercüme etsek İngilizce'den dedik. Birisi dedi ki:

“—Ben bunu bir haftada tercüme ettirir, getiririm.”

Bir haftada tercüme ettiremedi, bir ayda tercüme ettiremedi. Bir yılda da tercüme ettiremez. Çünkü öyle kitabın hacmi küçük ama, lafları ağır. Herkes anlayamaz.

“—Yaparım, ben şunu şöyle yaparım.”

Yâni iddia, palavra yani.

Sakın ma'rifetullahı iddia edici bir müddei olma! Yâni “Ben ma'rifetullah ehliyim!” diye palavra sıkma demek. Yüksekten atma demek yâni.

Ma'rifetullah ne demek? Allah'ı bilme ilmi demek. *Arafe-ya'rifu*, masdar-ı mîmîsi *ma'rifet*. Ma'rifetullah mastarın mef'ûlüne izâfesi. Allah'ı bilme. İrfan. Allah'ı bilme ilmi. Yâni, “Ben Allah'ın yakınıyım, Allah'ın evliyasıyım, Allah'ı bilen bir kimseyim, arif bir kimseyim, irfan sahibi bir kimseyim, ma'rifetullahı kazanmış bir kimseyim...” Sakın böyle deme diyor.

Çünkü, Allah celle celâlühû'yu bilmek, onu bilen bir kul olmak öyle kolay, palavrayla söylenecek bir şey değil. Sonu yok bu işin çünkü. Öyle bir derin ki o Allah ilmi, o ma'rifetullah ilmi, “Ben bildim!” diye söyleyen mutlaka cahilliğinden söylüyordur. Dur bakalım, daha işin başlangıcındasın.

İki kere ikinin dört ettiğini bilen bir ilkokul talebesi geliyor

eve:

“—Ben matematiği öğrendim anne, baba!” diyor.

“—Evlâdım sus, matematik senin bildiğin iki kere iki dört eder’den ibaret değil. Bunu yüksek sınıflarda öğreneceksin. Nelerini öğreneceksin bak. Aklına, hayaline gelmez, herkes bilmez. Bunun ortaokulu var, lisesi var, üniversitesi var. Matematik bölümü var. Bu işin bin bir türlü esrarı var...”

Sakın ma’rifetullahta iddiacı olma, ma’rifetullah iddiasıyla ortaya çıkmak!.. Tabii bu, neden insan böyle ortaya çıkar?.. Konunun ne kadar bilinmeyecek, engin bir konu olduğunu anlayamıyor, “Biliyorum” diyor. “İki kere iki dört eder” diyor. Matematiği ondan ibaret sanıyor. Sakın böyle bir şey yapma. Bil ki, bu işin dibi yoktur, derindir; yüksektir. Mânevî makamların yükseği, yükseği, daha yükseği vardır.

وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ (يوسف: ٧٦)

(*Ve fevka külli zî ilmin alîm*) “Her ilim sahibinin üstünde daha alim bir başka kimse vardır.” (Yusuf: 76) Hepsinin üstünde de, her şeyi bilen Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin sonsuz ilmi vardır. Kullar Allah-u Teâlâ Hazretleri’ni, Allah bildirirse bilir. Yoksa kullar kendisi Allah’ı bilemez. Kim “Ben Allah’ı biliyorum!” derse, o bilmediğini gösterir.

Tabii Cenâb-ı Hakk’ın zâtını, yâni mahiyetini kul idrak edemez:²⁴

العَجْزُ عَنْ دَرَكِ الْإِدْرَاكِ إِدْرَاكِ؛
وَالْبَحْثُ عَنْ سِرِّ ذَاتِ اللَّهِ إِشْرَاكِ.

²⁴ Alûsî, *Rûhu’l-Meânî*, c.XIII, s.141, Hac Sûresi, 74. ayetin tefsirinde ilk mısraı Hz. Ebû Bekir RA’ın sözü olarak naklediyor. İkinci mısraı da Hz. Ali RA’ın söylediğini bildiriyor.

(*El-aczü an dereki'l-idrâki idrâkûn*) “İdrak edemeyeceğini anlamak, biraz haddini bilmektir, anlamaktır.” buyrulduğu gibi, anlaşılmaz.

[(*Ve'l-bahsü an sirri zâti'llâhi işrâkûn*) “Allah’ın zâtının sırları hakkında söz söylemek de insanı şirke götürür.”]

Allah’ın zâtından bahsetmek... Birtakım misaller vererek anlatmaya çalışmak, “İşte okyanusa benzer, dalgaya benzer...” Sus bakalım! Yâni siz bilmediğiniz şeylere teşbih de yapmayın diye Kur’an-ı Kerim yasaklıyor:

فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ (النحل: ٧٤)

(*Felâ tadribû li'llâhi'l-emsâl*) [Allah’a birtakım benzerler icad etmeyin!] (Nahl, 16/74) buyruluyor.

Onun için, bu mübarek büyük arif zât da; “Sakın!” diyor, “Sakın, ma’rifetullahı iddia eden bir kimse olma! Yâni haddini bil, sükût et!” demek istiyor, bir.

(*Ev tekûne bi'z-zühdü muhterifen*) *Muhterif*, yâni bir hırfet sahibi olmak, bir meslek sahibi olmak. Yâni “Zâhidliği, zühd ve takvâyı meslek etmiş bir kimse de olma!”

—“Senin işin ne?..”

—“Ben zâhidim!”

—“Yâ, kimisi doktor, kimisi mühendis, kimisi kuyumcu, kimisi bakkal, kimisi ziraatçi, kimisi tüccar, kimisi bezzâz, manifaturacı filân... Sen nesen?”

—“Ben de zâhidim!”

Yâ böyle bir meslek var mı? Bu zühd Allah’a karşı olacak bir şey. Bir güzel sıfat ama, olursa ne mutlu... Meslek değil ki, başkasına satılacak bir şey değil ki, bununla para kazanacak değilsin ki.

—“Sakın ha ma’rifetullahı biliyorum iddiasında bulunma! Sakın zühdü kendine meslek edinme! Benim mesleğim zühd deyip de ortalıkta dolaşma!” diyor.

(*Ev tekûne bi'l-ibâdeti müteallikan*) “İbadetle ilgili, ibadete bağlı bir kimse olduğunu da idda etme!”

Bunlar ne demektir? Ma’rifetin sonsuzluğunu bil, zühdünü kendine sakla! İbadetini de mümkünse halka göstermeden gizli yap! Yâni, başkasına karşı bu konularda böbürlenerek, başkasına gösteriş filân yapacak olursan, bu riyâ olur. O zaman hiç bir şey demek olursun. Yâni, bütün mânevî makamlardan düşersin demek.

Bizim büyüklerimiz, işte bu mânâyâ binâen, bundan dolayı, normal bir medrese talebesi kılığında dolaşmışlar. Pek böyle dışa renk vermemişler.

Meşhur Abdullah ibni'l-Mübarek Hazretleri, çok büyük alim, çok büyük mutasavvıf, evliyaullahtan, kerametleri zahir bir kimse... Şöyle bir arkadaşıyla yolda gidiyormuş. Susamış. Çeşmenin başına gitmiş. Tabii dış görünüşünden, koca bir kavuğu olsa, cübbesi olsa, sırmalı bir şeyleri olsa; “Buyrun hocaefendi” filân derler. Herkes bir yol gösterir, açar. “Buyrun efendim!” der, kimisi hemen maşrapayla sunar filân.

Tabii o, demek ki o kadar mütevâzi, halktan bir insan gibi giyiniyor ki... Halbuki şarkın en büyük âlimi diye tanınmış zamanında... Su içeceğim diye halkın arasında itile, kakıla suyu içmiş ama, içip de çıkıncaya kadar hiç kimse kadrini, kıymetini bilmemiş. O telâşın arasında içmiş çeşmeden suyu, gelmiş.

“—İşte hayat bu!” diyor arkadaşına.

Yâni, meşhur olmamayı seviyor mübarekler. Tanınmamayı seviyor, sıradan bir insan muamelesi yapılmasını seviyor mübarekler. Gösterişi sevmiyor.

“—Yâ ben büyük alimim, şöyle bir kenara çekil, yol aç bakalım! İki tarafa şöyle dizilin bakalım, bir eğilin bakalım!” filân demiyor yâni.

Bilinmemeyi daha çok seviyorlar. Mütevâzılıktan yâni. Alçak gönüllülüklerinden dolayı yapıyorlar.

Burada da, “Bu mânevî dereceleri dışarıya ızhar etme!

Bunların iddiasıyla, palavrasıyla ortada görünme; varsa bile sakla!” demek istiyor yâni. Bunları gizli yap da kıymeti olsun. Yoksa riya olur, şöhet olur, gösteriş olur; onlar da afettir.

الشهرة آفة

(Eş-şühretü âfetün) “Şöhet afettir.” Tanınmış olmak, bir insanın parmakla gösterilmesi, insanın başına belâ olarak yeter. Allah korursa korur, ayrı ama, o şöhet afettir. Onun için, evliyaullahtan herkes saklamış kendisini... Normal bir elbise giymiş, hiç belli etmemiş. Ama kimisi kocaman sakal bırakıyor, bir acayip kılık, elinde bir asâ, bilmem bir renkler, bir tavırlar, bir şeyler filân...

E bu dış kıyafet meselesi değil. Bu dış kıyafetle olsaydı, otuza kırka herkes alırdı, herkes birinci sınıf sôfi olurdu. Böyle olmuyor yâni. Bu sözü herhalde anladık diyelim. Anlatabildiysek anlattık, anlayabildiysek anladık.

e. Perdelerin En Şiddetlisi

٤ - وبه قال: سمعت ذا النون، وسئل: ما اخفى الحجاب واشده ؟
قال: رؤية النفس وتدبيرها.

TS. 18/4 (*Ve bihî kâle*) *Ve bihî* demek, aynı rivayet zinciriyle, aynı kaynaktan geldiği üzere, (*kâle*) o şahıs dedi ki: (*Semi'tü ze'n-nûni*) “Zünnûn’un şöyle dediğini duydum. (*Ve süile*) Kendisine soru sorulduğu zaman, Zünnûn Hazretleri’nin şöyle dediğini duydum.”

(*Ve süile*) Hâl cümlesi derler. Arapçada bir cümlenin başına vav harfî gelirse, bir cümle gelirse, bazen o hâl cümlesi olur. Yani kendisine soru sorulmuş bir halde, o da cevabını verirken, şöyle dediğini duydum demek oluyor. Sormuşlar, ne demiş?

(*Mâ ahfe'l-hicâbi ve eşeddühû*) “Perdelerin en gizlisi ve en

kalını, en şiddetlisi hangisidir?” diye sormuşlar. Perdelerin en gizlisi ve en şiddetlisi hangisidir?.. Bir soru sormuşlar ama, buradaki perdeden maksat, yâni şu camlardaki perde mi?.. Hayır! Allah Teâlâ Hazretleri’nin sevgisi kulu olmak için, olgun bir insan olmak için, Allah’a kavuşmak için, belli o mânevî merhaleye ulaşmak için, tabii çok dikkat etmek lâzım! Bu yolun çok perdeleri var, yâni mânileri var. Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin yetmiş bin hicabdan, yetmiş bin nurdan, yetmiş bin zulmetten perdesi vardır deniliyor. Yetmiş bin, kolay değil, yedi değil, yetmiş değil, yetmiş bin perdesi var.

Şimdi, perde demek, yâni Allah’tan alıkoyan, Allah’ın varlığını, birliğini, ma’rifetullahı, mânevî makamları elde etmesini engelleyen, perdeleyen, gözünü perdeleyen, görmesine mâni olan, ulaşmasını engelleyen mâni demek yâni. Bu perdelerin en gizlisi hangisidir. İnsan perdeyi anlar, maniyayı anlar. Açmak için çalışır. Burada bir kalın perde var, duvar var der. Merdiven getirir, aşar. Kenarından dolaşır, perdeyi aralar... filân.

Gizli perdeyse; yâni bir şey perde oluyor ama, perde olduğunun şahıs farkında değil. Bir şeyi görmesini engellediğinin farkında değil. Böyle bir perde... Öyle bir perde ki gizli. Yâni, kişi onun perde olduğunun bile farkında değil. Bakıyor, etrafta bir şey yok diyor. Halbuki gözünde perde var. Perdenin arkasını görmüyor, tamam yok diyor. Çünkü gözü perdeli.

“—Bu perdelerin en gizlisi ve en şiddetlisi hangisidir? Yâni, insanı yoldan alıkoymak bakımından, tehlike bakımından en şiddetlisi hangisidir?” diye sordular.

Bu insanların işi gücü, Allah’ın sevgili kulu olmak yolunda yürümek olduğu için, perdeleri merak ediyorlar. Meraklılar da soruyorlar. Yâni, “Bu yolda insana ne perde olur, ne yaparsak ulaşamayız, ayağımıza ne takılır, ne mani olur?” diye soruyorlar.

(Kâle) O zaman buyurdu ki: (*Rü’yetü’n-nefsi ve tedbîruhâ*) “Kişinin kendi nefsinin görmesidir ve nefsinin işlerini yapmaya koyulmasıdır.” Yâni, nefsini hoş edecek, nefsinin memnun edecek,

nefsinin arzusu yolunda işleri götürmesi. Bu en büyük perde... Yâni, derviş nefsine esir oldu mu, nefsini görüp de benliğe düştü mü, kendi benliğini gördü mü ve nefsinin arzusu peşine gitti mi; onu yerine getireceğim diye, nefsini tatmin yolunda yürüdü mü; işte perdelerin en görünmezi ve en şiddetlisi... Ulaşamaz artık, nefsine boynu böyle bağlanmış bir insan, bu duruma düşmüş bir insan, mânevî makâmâtı bulamaz demek.

Nefis nedir?.. Nefis insanın kendisidir. Kendi.

جاء زيد نفسه

(*Câe zeydün nefsühû*) “Zeyd bizzat kendisi geldi.” demek. Nefis insanın kendisidir.

إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي (يوسف: ٥٣)

(*İnne’n-nefse leemmâretün bi’s-sûi illâ mâ rahime rabbî*) “Nefis, muhakkak ki insana kötülükleri çok çok emreder.” (Yusuf, 12/53)

Emmâre ne demek?.. *Âmir* sözünün mübalağalı. Nefis insana kötülüğü çok çok emredicidir. (*İnne’n-nefse le-âmirun bi’s-sûi*) “Kötülüğü âmirdir.” dese, yâni bir defa emrediyor, başka zaman emretmiyor filân gibi bir mânâ çıkar. *Emmâr* demek, emretmeyi meslek edinmiş, iş edinmiş. İş gücü boyna etrafa emir yağdırmak... (*Emmâretün bi’s-sûi*) Niye emmâre diye sonuna te gelmiş?.. Nefis müennes olduğundan... Yâni müzekker olsaydı, (*İnne’l-bedene le-emmârun*) derdi.

Nefis kötülüğü çok emreden bir şeydir. İnsanın içinden, “Yat uyu, boş ver, kalkma, kılma!.. Şimdi soğukta abdest alma, tesbihini çekme!.. Ye, iç yan gel keyfine bak, işe gitme... vs.” diye, içeriden böyle boyna kötü emirler yağdırır, (*bi’s-sûi*) kötülüğü, kötü şeyi emreder:

“—Şu kızın peşine takıl!.. Şu kötülüğü yap!.. Şu meyhaneye gir, şu içkiyi iç! Bak ne kadar tatlı, kafayı bulduğun zamane kadar keyif oluyor...” bilmem ne vs. filân.

Boyna içinden böyle insana bir şeyler emrediyor.

Duyar mısınız bunu? Herkes duyar. İçinden bir arzu geliyor, “Canım hiç istemiyor” diyorsun. Hah, işte o nefsin istemiyor.

“—Hadi gel şu işi yap!”

“—Canım hiç istemiyor.”

Sen can kelimesini bir tarafa bırak, o nefis işte... Nefsin *emmâretün bi's-sûi* olduğu için istemiyor.

Bizim arkadaşlardan bir tanesi, Allah selâmet versin, her zaman anıyoruz, tarikata yeni girdiği zaman sormuş hocası:

“—Nasılsın, ne haber, nasıl gidiyor dervişlik? İlk günlerde nasılsın?” diye sormuş.

O da demiş ki.

“—İşte vazifeleri yapmaya çalışıyorum... Dargınlarla da barış demiştin ya hocam, işte o barışmak nefsimde çok ağır geliyor. İzzet-i nefsimde dokunuyor.”

“—A evlâdım nefsin izzeti mi olur?” demiş şey efendi.

İzzet-i nefis... Nefis alçak bir varlık. İnsana boyna kötülüğü emrediyor, düşman.

Tabii, nefis insanın en büyük düşmanıdır:²⁵

أَعْدَىٰ عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنبَيْكَ .

(*A'dâ adüvvüke nefşüke'lletî beyne cenbeyke*) [Senin en büyük düşmanın iki yanın arasındaki, içindeki nefstir.] buyrulmuştur.

“Canım istemiyor!” diyorsun ya, dersi ondan çalışmıyorsun. “Canım çekti” diyorsun ya, elmayı ondan koparttın. “Canım çekti”

²⁵ Beyhakî, *Zühdü'l-Kebîr*, c.I, s.359, no:355; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.408, no:5248; Harâitî, *İ'tilâlü'l-Kulûb*, c.I, s.35, no:32; Ebû Mâlik el-Eş'arî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.IV, s.431, no:11263; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.143, no:412, 2144; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XVIII, s.270, no:19379.

diyorsun ya, içkiyi ondan için. İşte “Dayanamadım, canım çok arzuladı.” diyorsun da, filâncanın peşine ondan takılıyorsun.

İşte can dediğin o nefis... Nefis, işte sana bütün kötülükleri yaptırtıyor. Bak, kurtulamıyorsun!.. Hadi derse çalış! Çalışmıyor. Hadi namaz kıl!.. Kalkamıyor. Hadi abdest al!.. Alamıyor. Hadi tesbih çek!.. Çekemiyor. Hadi şu hayrı yap!.. Yapamıyor. Vazgeç bu inattan!.. Vazgeçemiyor. Neden?.. Nefis işte insanın içinde bir arzu, yüklüyor insana. İnsan o arzunun peşinden kurtulamıyor. O kötülüğü yapıyor. Demek ki, nefisine mağlup oldu. İçinden gelen bir kötü emri tuttu da, yaptı mı bir insan, nefisine mağlup oldu.

Tasavvuf nedir?.. Tasavvufun en mühim işlerinden bir tanesi, işte bu içindeki arzuları bastırıp yenebilmek...

“—Kalkma yahu, yat. Dışarıda kar yağıyor. Yatağın içi sıcacık... Ne yapacaksın yataktan kalkıp da, sabah namazına bir de camiye gideceksin. Bırak bu işi ya! Çek yorganı, kulakların da üşümesin.”

Tabii şimdi bu yatağın içi sıcak, hakikaten canı istiyor. Kim istiyor?.. Kendi nefsi istiyor. Bunu kim yenecek?.. Gene kendisi yenecek. İşte İslâm’ın zorluğu burada. İnsan kendi kendisini yenmek zorunda ve insanın kendisi kendisine düşman. Kendi arzusu kendisine düşman. Tasavvuf işte buradan başlıyor, bu mücadelede başlıyor. Yeneceksin, kalkacaksın.

Yataktan kalktın, yendin nefsini, uykuyu yendin.

“—Yahu, dışarısı çok soğuk be! Al abdestini, kıl şurada namazını, yat gene yatağa!..”

Bu sefer böyle tutturur. “Gitme, camiye kadar gitme!” der. E camiye gider.

“—Yahu işte sabah namazını kıldın ya, dua da ettin, bundan sonrası farz değil. Kalk, al pabucunu, sıcak yatak seni bekliyor.” der, duayı ettirmez.

Böyle her noktada içinden bir arzu geliyor, senin canın istiyor yâni. İstiyor, yapmak istiyorsun onu. Kim seni frenleyecek, birisi seni bağlayacak mı?.. Birisi senin kolundan mı tutacak?.. İşte sen kendi kendini tutacaksın. İşin zorluğu buradan kaynaklanıyor.

Onun için, insanlar kolay kolay iyi insan olamıyor; çünkü, kendi kendisini yenemiyor. Kendi içinden doğan arzusunu engelleyebilse, ona mâni olabilse, onu aşabilse... Pekiyi, onu aşacak da ne yapacak?.. Dini bilgisinin, sünnet-i seniyyenin gösterdiği işi yapacak.

“—Bu namazın camide kılınması sünnet-i seniyyedir; camide kılacaksın!.. Namazdan sonra oturmak Efendimiz’in sünnetidir; oturacaksın!.. Şöyle yaparsan sevap var, öyle yaparsan bir şey yok... Sevaplı işe rağbet et!” filân diye insanın kendi kendisini yenmeye alışması lâzım.

“—E nasıl alışacağız hocam? İnsan kendisini nasıl yenebilir?..”

Biz müslümanlar olarak, senede bir ay bunun egzersizini yapma, eğitimini yapma nimetine sahip bir milletiz biz... Biz müslümanlar nasılız?.. Nefsi yenmek için bir ay eğitim kampımız var, Ramazan... Allah bize Ramazan orucunu farz kılmış. Ramazan bizim nefsi yenme kamp hayatımız. Askerlik hayatımız yâni. Nefse karşı mücadele devremiz.

Ramazan geliyor, sabahtan akşama yemek yemeyeceksin, su içmeyeceksin; evliysen sabredeceksin... vs. filân. Yâni orucun şartları nelerse; harama bakmayacaksın, ağzına sahip olacaksın, diline sahip olacaksın, kimseyi gıybet etmeyeceksin... İşte bak bir ay bu egzersizi yapıyorsun. En yapmasını bilmeyen insan bile öğrenir. Bak işte bu...

“—Evdeki ekmek senin ekmeğin mi?..”

“—Benim ekmeğim. Helâl kazandım. Bak, ben ustayım. Ocağın karşısında küt küt, çekici sallaya sallaya bu ekmeği kazandım.”

“—Ama şimdi yemeyeceksin, yiyemezsin!”

“—Neden?..”

“—Allah gündüz yemeyin!” demiş .

“—Pekiyi, madem Allah emretti, o halde yemeyeyim.”

İçmeyeceksin... Daha başka birisi geliyor, oruçlu bir insana birisi çattığı zaman; diyor ki Peygamber Efendimiz: “Ben oruçluyum, ben oruçluyum” de, ona uyma!.. Başka zaman

vurursun bir tane, devirirsin. “Ya sen git işine!” dersin filân. Dövebilirsin ama, “Ben oruçluyum” diyorsun, sataşana uymuyorsun. Yemek imkânın var, yemiyorsun. İçme imkânın var, içmiyorsun. Diline sahip oluyorsun. Gözüne tatlı gelen bir şeye bakmıyorsun. Gözünü çeviriyorsun... filân.

Bir ay egzersiz yapıyor, yapıyor, yapıyor, yapıyor insan. Bu ne demek?..

“—Bak bir ay egzersiz yaptım, seni yetiştirdim, hazırladım. Onbir ay buna göre hareket et!..” demek.

Biz bunu bilmediğimiz için, Ramazanlar geçiyor, bir Ramazan, iki Ramazan, beş Ramazan, on Ramazan, kırk Ramazan, elli Ramazan... Millet nefsini yenmeyi öğrenememiş. Hâlâ bir kızdı mı çanaklar, tabaklar uçuyor, camlar kırılıyor, adamlar yerlere yıkılıyor, kanlar dökülüyor vs. filân. Hâlâ bak nefsini yenmeyi öğrenememiş.

Evet, insanın en şiddetli perdesi, Allah’a ulaşmasını engelleyen, yolu görmesini ve gitmesini engelleyen en şiddetli perdesi, nefsini görmesidir. Yâni nefsini beğenmesi mânâsına gelebilir burada. *Rü’yet*, görmek, kendi nefsini görmek, yâni “Ben neymişim be! Benim ne kemâlâtım varmış, ne ilmim varmış, ne meziyetlerim varmış meğerse bak, herkes bana hürmet ediyor, izzet ediyor.” bilmem ne filân.

“Falanca arkadaş da şöyle dedi:

‘—Yâhu, sen şu işi çok güzel yapıyorsun!’ dedi. Hakikaten güzel yaparım da. Lâf aramızda eşim yoktur, emsâlim yoktur, bir taneyimdir...” filân diye kendisini görmesi insanın. Yâni nefsini beğeniyor.

Yâhu bunun beğenilecek tarafı yok:

إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ (يوسف: ٥٣)

(*İnne’n-nefse leemmâretün bi’s-sû*) [Muhakkak ki nefis, insana

kötülüğü çok çok emredicidir.] (Yusuf, 12/53) Bu insana kötülüğü emrediyor. İnsanı mahveden bu... (*A'dâ adüvvüke*) “En büyük düşmanın...” Peygamber Efendimiz, “Senin en büyük düşmanın!” diyor, bunun nesini beğeniyorsun?..

Rus’u beğenir misin?.. Beğenir misin İsrailiyyi, beğeniyor musun Yunanlıyı?.. Beğenmiyorsun. Bu ondan beter, daha büyük düşman... Çünkü harb etsen, o seni öldürse; şehid olursun, cennete gidersin. Ama bu, sana istediği şeyleri yaptırtarak, seni cehenneme atıyor, ebedî cehenneme düşmene sebep oluyor.

Onun için, nefsinin görmesi... (*Ve tedbîruhâ*) Tedbir demek, yâni onun arzuları yerine gelsin diye, nefsinin karşısında el pençe divan durup, onun işlerini yapmak, onun peşinde koşmak. Meselâ, *tedbîrû'l-beyt*; evi idare etmek, evin işlerini görmek demek. *Tedbîrû'n-nefs*; yâni nefsi ne istiyorsa yapmak.

Oturmuş gönlünün tahtına:

“—Su isterim!..”

“—Baş üstüne...”

“—Keyif isterim!..”

“—Baş üstüne...”

“—Eğlence isterim!..”

“—Baş üstüne...”

“—Zevk isterim!”

“—Baş üstüne...”

“—Hacivat isterim, Karagöz isterim!..”

Yâni boyna istiyor, o da onun peşinde.

“—Emret, baş üstüne, derhal!..”

İmam-ı Gazâlî diyor ki:

“—İnsanların gözünden perdeler kalksa, birbirlerine baksalar, ‘Ne durumda bu adamın mânevî durumu?’ diye... Herkes görecekti ki, insanlar nefsinin karşısına geçmiş, el pençe divan durmuş, kimisi rûkûda, kimisi secdede; ‘Emret nefsim!’ diyor. İnsanların çoğunun böyle olduğunu göreceklardı.” diyor İmam-ı Gazâlî.

Perde kalksa görecek: Bu adam nefsine tapıyor... Bu adam

nefsinin karşısında el pençe divan duruyor... Bu adam nefsinin işlerini görmekten başka bir iş yapmıyor. Nefsini tatminden başka bir şey yapmıyor...

İşte bu. Bunu anladığımız zaman, dervişliği biraz anlamış olacağız. İçimizde bir şey var, içimizden gelen duyguların kaynağı. Bu duyguları biz frenlemeliyiz, yapmamalıyız, tersini yapmalıyız. Aklımıza göre, sünnet-i seniyyeye göre hareket etmeyi prensip edinmeliyiz. Allah bize neyi emretmiş; Kur'an-ı Kerim, Peygamber Efendimiz, sünnet-i seniyye bize neyi emretmiş; onu yapmayı esas alabildik mi, tasavvufu biraz anlamaya başladık. Bunun düşman olduğunu anlayıp, buna karşı durduk.

Bazen insan sinirleniyor, böyle birden hop yerinden kalkıyor. Yâni bir şey saplanmış gibi, bir yerine iğne batırılmış gibi hop kalkıyor, hop ötekisinin yakasına yapışıyor... Zor ayırıyorlar. Neden?.. İşte nefsinden...

Birisinin buradan damarı kabarıyor, ötekisinin buralardan damarı kabarıyor. Yüzleri kıpkırmızı olmuş. Yumruklar sıkılmış... İşte nefisleri adam akıllı kabarmış. Hadi bakalım, lâf dinletebilirsen dinlet!.. Yâni, nefis dizginleri ele geçirmiş, bu adamları oynatıyor demek.

İşte bunları yenebilmek dervişlik... Onun için, eyvallah diyor. Gözü yumuk, biliyor her şeyi, sabrediyor, gık demiyor... Ha, bunun içinde fırtına yok mu?.. Var ama yeniyor, yutmasını biliyor. Senin anladığın şeyleri bu anlamaz mı?.. Anlar. Sevilmeyi istemez mi, alkışlanmayı istemez mi? Beğenilmeyi istemez mi?.. Herkes ister beğenilmeyi. Herkes ister ama, bu aksine hareket ediyor, nefsi ne derse aksini yapıyor.

Rivayet edilir ki: Mûsâ AS birisine dini tebliğ etmiş, hak yolu anlatmış, "İmana gel!" diye teklif etmiş. O şahıs demiş ki:

"—Yâ Mûsâ, sana yarın cevap vereceğim! Bekle, yarın cevap vereceğim." demiş.

Ertesi gün gelmiş;

"—Tamam, senin dediklerini kabul ediyorum. Sana tabi

oluyorum.” demiş.

Girmiş hak yola, dine gelmiş, imana gelmiş.

Mûsâ AS demiş ki:

“—Niye bekledin?..”

“—Ben eskiden beri kendi nefsimle mücadele içindeyim. O ne derse, onun aksini yaparım. Akşam onu kolladım fikrini anlamak için. Senin çağırdığın yola gelmek istemiyordu, dine girmeyi hiç istemiyordu. Anladım ki senin çağırdığın yol doğrudur. (*İnne'n-nefse leemmâretün bi's-sû'*) Çünkü, insanın içindeki nefis hep kötülüğü emreder. Ona muhalefet ederek senin yoluna geldim.” demiş.

Bu şuuru kazanabilmemiz lâzım! Bu zor bir şey, kolay bir şey değil... Belki bu benim söylediğim sözleri, sizin bu dinlediğiniz sözleri, genel müdürler, bakanlar, milletvekilleri bilmiyor. Yâni bir çok kimse böyle bir olaydan, böyle bir meseleden, içlerinde böyle bir şey olduğundan haberdar değiller ve kendilerini kontrol ihtiyacını, lüzumunu duymuyorlar. Neden?..

Nefis terbiyesi diye bir iş vardı, eskiler bunu yapıyorlardı. Nerede yapıyorlardı?.. Tekkelerde yapıyorlardı. Bu tekkeler mektep idi. Neyin mektebiydi? Nefsi terbiye etmenin mektebiydi. Bu içerideki nefse, *nefs-i emmâre* derler. Bu nefs-i emmâreyi ele alıyorlardı bu mekteplerde. Burası bir mektep, sınıfları var, başlarında müdür bey var... Bu nefs-i emmâre'yi emmârelikten vazgeçiriyorlardı. *Nefs-i emmâre*, oluyordu *nefs-i levvâme*...

Nefs-i levvâme ne demek? Kendisini çok kınayan nefis demek... *Levm* etmek, kınamak demek... Yâni *lâim* demiyor. Meselâ, müslümanın bir vasfı nedir:

وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ (المائدة: ٥٤)

(*Ve lâ yehàfûne levmete lâim*) “Müslümanlar kınayanın kınamasından korkmaz. Kim ne derse desin, yapması gereken işi yapar.” (Mâide, 5/54)

Lâim demiyor, *nefs-i lâime* demiyor; *levvâme* diyor. Yâni mübâlağa sigası, âmir değil, emmâre dediği gibi; *levvâme*... Bu sefer nefsinin çok *levm* ediyor. Sabah akşam nefsiyle mücadelede... Diyor ki:

“—Gene beni kandırdın. Gene bana bu sabah namazını kaçtırttırdın. Gene bana şu günahı işlettirdin. Sen ne kötüsün be! Senin elinden ne zaman kurtulacağım ben ya?.. Yâ Rabbi, sen bana güç kuvvet ver, şu nefsimi yeneyim!” diyor.

Nefsinin düşman olduğunu anladı, nefisle mücadele ediyor ama, nefis kuvvetli, bu zayıf. Küt küt yere vuruyor, küt küt yere vuruyor. Yatırıyor bunu daimâ... Bu her seferinde:

“—Ah gene nefse yenildim, eyvah gene mağlup oldum, gene günahı işledim, gene hatayı yaptım...” filân diye nefesine *levm* ediyor, kendisini kınıyor. “Çok kusurluyum, çok hatalıyım, pür hatayım, günahlara batmışım... Benim hâlim ne olacak?” diye. İşte bu *nefs-i levvâme*...

Bu hâle geliyor. İlk önce nefisle bir mücadele başlıyor ve o mücadelede yenildikçe, kişi kendi kendisini kınıyor. Kendi kendisine kızıyor. “Yâ ne zaman kuvvetleneceğim ben?” diyor.

Sonra, bu *levvâmelik* hâlinde de devam ediyor mücadele. Bu yolda, bu mektepte devam ediyor. Birinci sınıf, ikinci sınıf, üçüncü sınıf, yedinci sınıf... gidecek tabii. Sonra *nefs-i mülheme* haline geliyor.

Bu isimler nereden geliyor?.. Tabii Kur'an-ı Kerim'den geliyor. Kur'an-ı Kerim'i incelemişler. Kur'an-ı Kerim'in ayetlerinden çıkıyor terminoloji, tabirler oradan geliyor.

Mülheme. Niye mülheme değil de, mülheme?.. *Mülhime*, ism-i fâil sîgasıdır; ilham edici demek. *Mülheme*, ism-i mef'ul sigası; kendisine ilhamlar gelen demek.

فَالْهَمَّهَا فَجُورُهَا وَتَقَوَّاهَا (الشَّمْسُ: ٨)

(*Feelhemehâ fücûrahâ ve takvâhâ*) (Şems, 91/8) ayet-i

kerimesinden anlıyorlar ki müfessirler, Kur'an-ı Kerim'i okuyanlar, Allah fücûrunu ve takvâsını nefse ilham ediyor. Yâni fîsk-u fücûr, günah, yasaklar, haramlar, takvâ, yâni günahlardan sakınma hâli vs. İlhâmat geliyor, doğruyu anlayabiliyor. Burası eğri, burası doğru diye biliyor.

İsmi meful sîgasıyla olacak, doğrusu budur. Yâni tabirleri bilmeyenler, nefs-i mülhime diyorlar. Doğrusu *nefs-i mülheme*'dir. (*Feelhemehâ fücûrehâ*)'da *elheme* fiilinde, *hâ* meful olduğu için, nefs-i mülheme... Ondan sonra, nefs-i mülheme, kendisine ilhamlar gelen, gerçekleri anlayabilen, manevî bir takım ışıklar ve nurlar, güçler ve kuvvetler, feyizler gelen insan.

Ondan sonra nefs-i mutmainne:

يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ . ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً
(الفجر: ٢٧-٢٨)

(*Yâ eyyetühe'n-nefsü'l-mutmainneh. İrciî ilâ rabbiki râdıyeten merdıyyeh.*) [Ey mütmainneliğe kavuşmuş insan! Sen ondan razı, o senden razı olarak Rabbine dön!] (Fecr, 89/27-28)

İsmin kaynağı bu ayet-i kerime. *Mutmainne* ne demek?.. Karar tutmuş, istikrar bulmuş demek. Artık nefis emmârelikten geçmiş, levvâmelikten geçmiş, ilhamlar, feyizler gele gele oturmuş, sağlam bir şey. Ne şeytana uyuyor, ne öyle arzulara kapılıyor, ne heveslere kapılıyor; kale gibi sağlam... Gemi gibi dümdüz yolunda gidiyor. İşte nefs-i mutmainne... Yâni mânevî güzel makamların ilki, mutmainne makamı diyorlar.

Cennetlik olduğu anlaşılıyor bu ayet-i kerimelerden. Cennetlik olmanın ilk şartı, işte nefsi mutmainne hâline getirmek yâni. Çalkanan, dalgalanan, bir yenilen, bir yenen, bir öf diyen, bir kızan... Bu halden geçecek; istikrarlı, sağlam, sapasağlam bir müslüman olacak.

f. Muhabbet Nedir?

Bundan sonraki söz, bununla bitireceğiz. Çünkü sözü fazla uzatmamak arzumuz. Yine senedi var sözün:

ه - أخبرنا الحسن بن رشيق، إجازةً، قال: حدثنا علي بن يعقوب بن سويد الوراق، حدثنا محمد بن ابراهيم البغدادى، حدثنا محمد بن سعيد الخوارزمى، قال: سمعت ذا النون - وسئل عن المحبة- قال :

TS. 18/5 (..... *Haddesenâ muhammedü'bnü saîdini'l-hàrezmî: Kàle: Semi'tü ze'n-nûn*) Bu Muhammed ibn-i Said el-Hàrezmî Zünnûn Hazretleri'nin şöyle dediğini işitmiş: (*Ve süile ani'l-muhabbeti*) Kendisine “Muhabbet nedir?” diye soru sorulduğu zaman, şöyle cevap verdiğini duymuş. Kim?.. Bu Hàrezmî...

Bu Hàrezmî'yi, hareke olarak ötre koymuş, hûrezmî, huvârezmî gibi yazıyor. Araplar bunu bilmez. Farsça bir kelimedir bu. Onun için nasıl hareke koyacağını da bilemez tabii, bunu neşreden müellif.

Farsça'da bir başka çeşit *hı* harfi vardır. Yâni noktalı *hà*'ya *hı* diyoruz ya biz. Farsça'da bir başka çeşit *hı* daha vardır. Bizde bir *c* var, bir *ç* var. Onun gibi onlarda bir *hı* var, bir de bir başka çeşit *hı* var. O başka çeşit *hı*'yı belirtmek için, onun arkasına *vav* harfi eklerler. Huvâ gibi yazılır, ama *vav* okunmaz. Bu *vav*'a okunmayan *vav* derler, *vâv-ı resmîye* derler. Hiç yokmuş gibi düşüneceksiniz. Yalnız bu *hı* harfi, böyle dudak yuvarlak çıkar, “hoa” diye çıkar. Tabii İranlılara mahsus, onların bir bölgesine mahsus bir telâffuz şekli. Biz onu yapamayız.

Meselâ, bir Diyarbakırlının konuşmasını şıp diye anlıyoruz. Bir Karadenizliyi “Cel, cel!” demesinden anlıyoruz. “Gelmişsinse...” bilmem ne filân dedi mi, İspirli mi, Erzurumlu mu hemen anlıyoruz. Tabii o da İranlılara ait, Farslara ait bir şey. Bu *hı*'nın harekesi üstündür ama, *hı* harfi yuvarlak *hı* olduğu için, yuvarlak telâffuz edilen *hı* olduğu için, *vav* konulmuştur. *Vav*

okunmaz, Hârezmî'dir.

Aynı harf *hoca* kelimesinde de vardır, aslı *hâce*. Yâni harekesi üstündür ama, dudak yuvarlak yapılarak çıkar. Onun için, biz onu *hoca* hâline getirmişiz. Bunu Harezmi hâline getirmişiz. Bilmem Kayseri'den Han Hâtun şeyi var. Honkâr kelimesi, Hor kelimesi var. Hâr yazar aslında, hor diyoruz; hor, hakir olmak filân mânâsına. Birkaç kelimedede vardır bu.

Harezmi. Harezmi, Hazar Denizi'nin doğu kıyılarına verilen isimdir. O bölgeden olan bu alim, Zünnûn Hazretleri'ni duymuş.

Buradan şunu da anlıyoruz ki, İslâm alemi bir bütün... Ne kadar hoş bir şey, düşünebiliyor musunuz? Yâni adam Buhara'dan kalkıyor, Mısır'a gidiyor. Oradaki arif zâtla konuşuyor. Medine'ye geliyor, Mekke-i Mükerrreme'ye geliyor, kalıyor. Yemen'e iniyor, oradaki alimlerle konuşuyor. Şurada biraz ilerde bir şahıs gelecek, Tarsusluymuş. Yâni bizim memleketten, Tarsus'a yerleşmiş. Kimisi Tarsus'ta, kimisi Antakya'da, kimisi Maraş'ta kimisi Urfa'da filân... Ama diyor diyor dolaşabiliyorlar, çünkü her taraf İslâm beldesi. Hangi alimi nerede bulmuşlarsa, gidiyor onun yanına. Yâni bu Harezmi, yâni şimdiki Özbekistan veyahut Türkmenistan. Türkmenistanlı ama, Mısırlı Zünnûn Hazretleri'ni duymuş, demek ki gitmiş oraya tahsile. Yâni bizim çocuklarımız tahsil görsün diye Kahire'ye, bilmem Mekke-i Mükerrreme'ye filân gönderdiğimiz gibi.

Bu şahıs, "Muhabbet nedir?" diye sorulduğu zaman, Zünnûn'un şöyle cevap verdiğini duymuş:

ان تحبَّ ما احبَّ الله ؛ وتبغض ما ابغض الله ؛ وتفعل الخير كله ؛
وترفض كلَّ ما يشغل عن الله ؛ و ألا تخاف في الله لومة لائم ؛
مع العطف للمؤمنين ، و الغلظة على الكافرين ؛ واتباع رسول الله
صلى الله عليه وسلم ، في الدين)

(*En tühîbbe mâ ehabba'llâh*) “Allah’ın sevdiğini sevmendir.”

Yâni, tasavvufta çeşit çeşit terimler dolaşıyor ortada. *Ma’rifet* kelimesi dolaşıyor, *irfan* kelimesi dolaşıyor, *ârif* kelimesi dolaşıyor, *muhabbet* kelimesi dolaşıyor, *âşık* kelimesi, *muhîb* kelimesi dolaşıyor. Bilmem, *zâhid* kelimesi dolaşıyor, *tarikât* kelimesi dolaşıyor... Terminolojisi var yâni. Her ilmin çeşitli tabirleri var.

Şöyle söyleyelim ki, bir araba tamircisi meselâ, diyor ki:

“—Lokmayı getir!” diyor.

Sen şimdi buna hamurdan yapılmış, fırında pişmiş lokma tatlısını götürebilir misin?.. Hayır! Onun lokma dediği bir başka çeşit vidayı sökme aleti. Terminolojisi öyle. Lokma.

“—İngiliz anahtarını getir!” diyor.

“—Kurbağacığı getir!” diyor.

Yâni şimdi gidecek, suyun içinden bir kurbağa mı yakalayacak?..

“—Hayır.”

Şöyle ağzı kurbağaya benzediği için, o ismi almış olan bir alet demek.

İşte tasavvufun da terminolojisi var, yâni tâbirâtı var. Sormuşlar:

“—Muhabbet nedir? ‘Falanca adam muhabbet ehlinden’ filân deniliyor, nedir?”

Muhabbet sevmek demek, herkes biliyor. Soran da biliyor, sorulan da biliyor ama, “Nasıl tarif edersin, nasıl bir haldir?” diye hâli soruyor. Kelimeyi sormuyor. Lügati açar herkes, lügatten anlar. Hâli soruyor:

“—Muhîb olan bir insan, yâni Allah âşıkı olan bir insan, Allah âşıklısı olan, âşık-ı sâdık olan bir insan nasıl olur?” demek istiyor.

“Muhabbet nedir?” diye sorduğu bu. Bunu söyleyeceğiz, sözümüzü bitireceğiz.

(*En tühîbbe mâ ehabba'llâh*) “Allah’ın sevdiğini sevmendir. Senin, Allah’ın sevdiği şeyi sevmendir. Sen muhabbetten mi

bahsediyorsun?.. Allah'ın sevdiğini sevmendir.”

Allah neyi seviyor?.. Cihadı seviyor, kendi yolunda cihad edilmesini seviyor. E cihadda yaralanmak var. Uykusuz kalmak var, hapse düşmek var, işkenceye uğramak var, öldürülmek var... Sevebiliyor musun?..

E Allah oruçluyu seviyor... Orada aç kalmak var. Allah sabretmeyi seviyor... Sabretmek yerine kavuşma olsa da, her şeyi yesek, içsek daha iyi değil mi?.. Sabrı sevebiliyor musun?.. Allah'ın sevdiklerini sevebildir. Muhabbet bu.

“—Allah'ı seviyorum, muhabbet ehliyim, ehl-i aşkı, ehl-i muhabbetim...”

Dur bakalım, şu sıfatlar sende varsa, öylesin. Yoksa, Zünnûn Hazretlerine göre, değilsin:

(*En tühîbbe mâ ehabba'llâh*) “Allah'ın sevdiğini sevmendir. (*Ve tûbgıda mâ ebgada'llâh*) Allah'ın kızdığına kızmandır. (*Ve tef'ale'l-hayra küllehû*) Tamamen hayır işlemendir, bütün hayırları işlemendir. Hayır olan işleri işlemendir. Yaptığın işler hayır olacak. Hayır olarak neyi duyduysan, onu yapacaksın.”

Peygamber Efendimiz SAS'e birisi gelmiş:

“—Rüya gördüm: Ben secde ettim; arkamda ağaç vardı, o da secde etti, şu tesbihatı söyledi.” demiş.

Rüya anlatıyor Peygamber Efendimiz'e... Onun üzerine Efendimiz bir secde ayeti okumuş. Secde ayeti okuyunca secde etmek lâzım! Ondan sonra secde etmiş, o sahabinin rüyasında söylediği tesbihatı orada yapmış.

Çünkü hayırlı, güzel olduğunu anladı Efendimiz. Yâni, “Benim ashabımdan birisi görmüş, ben peygamberim, ona uymam!” demedi. Güzel olduğu için, rüyanın salih rüya olmasından, rahmânî rüya olmasından dolayı, o rüyada o ağacın yaptığı tesbihi aynen o da hemen söyledi.

(*Ve terfada külle mâ yeşgalü ani'llâh*) *Rafada-yerfadu*, reddetmek demek, kabul etmemek demek. “Allah'tan, Allah'la meşgul olmaktan seni alıkoyan ne varsa, onların hepsini

reddetmek. İstemiyorum bunları diye onlardan uzaklaşmak, onları kabul etmemek."

Allah'ı sevmek bu. Seni Allah'tan ne alıkoyuyor? Çalgı mı, eğlence mi, keyif mi, iş mi, güç mü? Yâni ne seni Allah'la meşgul olmaktan alıkoyuyorsa onların hepsini itmek, reddetmek.

(*Ve ellâ tehâfe fi'llâhi levmete lâim*) Burada şeddeli olacak; elâ değil, ellâ: (*Ve ellâ tehâfe fi'llâhi levmete lâim*) "Allah yolunda kınayanın kınamasından korkmamak." Sevgi budur. "Kınayan kınasın, beğenmeyen beğenmesin, ben Allah'ın istediği işi şöyle yaparım!" İşte bak, Allah muhabbetiyle dolu insanın yapacağı iş. (*Mea'l-atfi li'l-mü'minîn*) Mü'minlere şefkatle beraber... Böyle olacak.

Bir daha özetleyelim: "Allah'ın sevdiğini sevmek, kızdığına kızmak, tamamen hayırları yapmak ve Allah'tan meşgul eden ne varsa önünde, onların hepsini reddetmek ve Allah yolunda kınayanın kınamasına hiç aldırmadan, korkmadan, yapması gereken vazifeleri yapmakta tereddüt etmemek; (*mea'l-atfi li'l-mü'minîn*) mü'minlere şefkatle beraber...

Mü'minlere şefkatli olacak, müşfik olacak, merhametli olacak, "Bu mü'min" diyecek, sevecek. Neden? Allah mü'minleri sevdiği için onlara karşı içinde *atf*, yâni şefkat olacak, sevgi olacak.

(*Ve'l-gılzeti ale'l-kâfirîn*) Kâfirlere karşı da galîz, yâni şiddetli olacak, böyle sert olacak. Mü'minlere müşfik, kâfirlere sert olacak.

أَشَدَّاءَ عَلَى الْكَفَّارِ رَحْمَاءَ بَيْنَهُم (الفتح: ٢٩)

(*Eşiddâü ale'l-küffâri ruhemâu beynehüm*) [Kâfirlere karşı sert, kendi aralarında merhametlidirler.] (Fetih, 48/29) tarifinden almış demek bu sözünü, mübarek Zünnûn Hazretleri. Mü'minlere yumuşak, kâfirlere sert olacak

Yapabiliyor muyuz? Tamamen tersini yapıyor millet. Turistlere karşı öyle yumuşak davranıyor ki, pabucunun altını yalayacak neredeyse... Mü'min kardeşine karşı olanca sertliğiyle

sert. "Otur, kalk, çekil, git!" bilmem ne... Yâni hiç bir sevgi şeyi yok. Tamamen ters.

(*Ve'ttibâi rasûli'llâh*) *Mea ittibâi rasûli'llâh* demek yâni, Rasûlüllah'a ittibâ ederek... Mü'minleri severek, kâfirlere sert tavır takınarak, (*salla'llâhu aleyhi ve selleme fi'd-dîn*) yâni dinî konuda Rasûlüllah'a ittibâ ederek gitmektir."

Şimdi, "Muhabbet nedir?" diye sordular. Muhabbetin sahibi olan bir insanın nasıl davranması gerektiğini anlatarak onu tarif etti bize. Yâni seven insan böyle yapar. Başkasını yapamaz. Başkasını yapıyorsa, sevgisi sahtedir veyahut gerçek mühib değildir veyahut palavracıdır, iddiacıdır" demek yâni.

Bir daha okuyalım:

"—Muhabbet nedir?"

"—Muhabbet Allah'ın sevdiğini sevmendir, Allah'ın kızdığına kızmandır, tamamen hayrı işlemendir ve Allah'tan meşgul eden her şeyi reddetmendir; Allah yolunda bir kınayanın kınamasından asla korkmamandır. Mü'minlere şefkat göstererek, kâfirlere şiddet göstererek dinî konuda Rasûlüllah SAS'e tam ittiba ederek yaşamandır. Muhabbet bu."

Muhabbet sözü ne demek yâni, Allah âşıkı bir insan, bu ne demek?.. Allah onu seviyor da ondan. Allah sevmeden bir insan Allah âşıkı olamaz. Önce Allah sevecek, ondan sonra kişi Allah âşıkı olabilir. Yâni kendi kendine Allah âşıkı olamaz bir insan. Allah sevdikten sonra olur.

*Aşk odu evvel düşer ma'sûka, andan âşıkı;
Şem'i gördüm, yanmadan yandırmadı pervâneyi.*

Önce Allah sever bir kulu. Ondan sonra kulda muhabbetullah hâsıl olur. Onun için, âşık-ı sâdık olan bir insan Allah'ın sevgili kulu demek. O sevgili kulun sıfatlarını söylemiş oluyor.

Allah'ın sevdiğini sever, kızdığına kızar, tamamen hayır işlerini yapar, hayır olan işleri yapar. Allah'tan meşgul eden her şeyden uzak durur. "Ben filânca yere gitmem, falanca işi yapmam.

Ona gidince cumayı kılamıyorum, işimi yapamıyorum" filân bilmem ne... Allah'tan alıkoyan her şeyden uzak durur. Allah yolunda, bir kınayanın kınamasına hiç aldırılmaz, asla aldırılmaz. Mü'minlere şefkatle, severek muamele yapar; kâfirlere sert, cesur, kahraman davranır. Dinî konularda tamâmen Rasûlüllaha tâbi olur.

Görüyor musunuz mutasavvıfı?.. Görüyor musunuz hakiki sôfiyi?.. Görüyor musunuz, aşık-ı sâdık nasıl tarif ediyor?.. Görüyor musunuz tasavvufun aslı, esası neymiş? Zünnûn Hazretleri'nden. Yâni ta Peygamberimiz'e yakın asırlardan. Biz bin dört yüz küsürdeyiz, o iki yüz küsürde. Yâni, bizden on iki asır önceki o devrin mübarek insanların halleri.

Allah-u Teâlâ Hazretleri bizi de, Peygamber Efendimiz'e en güzel tarzda ittiba edenlerden, Kur'an-ı Kerim yolunda yürüyenlerden, Allah yolunda kınayanın kınamasına aldırmadan yapması gereken işi yapanlardan, Allah'ın sevdiğini sevenlerden, Allah'ın kızdığına kızanlardan, âşık-ı sâdıklardan; nefsinin yenmiş, nefsinin düşman olduğunu anlayıp da, düşman belleyip de ona göre kendisini kurtarmış kimselerden eylesin...

Sevdiği kul eylesin... Bütün güzel hallere rağmen ma'rifetullah iddiasında bulunmayan, zâhidliği kendisine meslek edinip de etrafa zâhidlik satmayan, böyle "İbadet ehliyim!" vs. filân diye, kendisini öyle gösterip de, onla meşgul gösterip de, şöhrat ve rıya belâlarına bulaşanlardan etmesin; bulaşmayanlardan eylesin...

Bi-hürmeti esmâihi'l-hüsnâ, ve bi-hürmeti habîbihi'l-müctebâ, ve bi-hürmeti esrâri sûreti'l-fâtihah!..

28. 12. 1991 - İstanbul

4. ZÜNNÛN-U MISRÎ HAZRETLERİ (2)

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm,

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi hakka hamdihî, nahmedühû bi-cemûi mehâmidihî, lehû'l-hamdü kemâ yenbagî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultânih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidînâ muhammedin ve âlihî ve sahbihî, ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi, ihsânı, ikrâmı dünyada, ahirette üzerinize olsun... Rabbimiz iki cihan saadetine cümlelerinizi nâil ve sahib ve mazhar eylesin... Cennetiyle cemâliyle cümlelerinizi müşerref eylesin...

Sâlihlerin anıldığı yere rahmet-i Rahmân nüzûl eder. Allah rahmetini indirir diye, sâlih insanların hayatlarını *Tabakâtü's-Sûfiyye* kitabından okuyoruz. Sözlerinden de istifade ederiz diye düşünüyoruz. Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'nin meşhur eserini okumağa devam ediyoruz.

Kitabın 18. sayfasında kalmıştık. Zünnûn-ı Mısırî Hazretleri'nin hayatını okumaya başlamıştık. Sözlerinden, naklettiği hadislerden bazılarını açıklamıştık. Kaldığımız yerden münasip bir miktar okuyarak, konuyu devam ettireceğiz. Takriben bir saat kadar ders yapıp, 9'a çeyrek kala filan bitirmeğe gayret edelim, inşâallah!

Dersimize başlamadan önce, başta Peygamber SAS Efendimiz olmak üzere; cümle enbiyâ ve mürselinin, Peygamber Efendimiz'den Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar gelmiş geçmiş bütün pirlерimizin, turuk-u aliyye silsilemiz mensubu sâdâtımızın, meşâyihimizin, halifelerinin, müridlerinin ruhlarına, bu terceme-i hallerini okuduğumuz mübareklerin ruhlarına;

Bu kitabı yazan Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'nin ruhuna, içinde ismi geçen mübareklerin ruhlarına; bu dersi okuduğumuz şu Mustafa Selâmi Efendi Tekkesi'nin bânîsi Mustafa Selâmi Efendi'nin ve çevresinde medfun bulunanların ruhlarına;

Bu beldeyi Efendimiz'in işaretiyle fethetmek üzere gelmiş olan sahabe-i kiramın meşhurlarından Ebû Eyyüb el-Ensâri ve İstanbul'da medfun bulunan diğer sahabe-i kiram *ridvânu'llâhi teâlâ aleyhim ecmaîn* hazerâtının ruhlarına; bu civarda medfun bulunan meşhur şahısların, evliyaullahın, Abdül'ehad-ı Nûrî Hazretleri'nin ruhuna;

Uzaktan yakından bu derse iştirak için gelmiş olan siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş bütün sevdiklerinin ruhlarına; fatihlerin, şehidlerin, gazilerin, mücahidlerin ruhlarına; sair mü'minîn ü mü'minâtın ruhlarına, dereceleri üzere bizden birer hediye-i Kur'âniye olsun diye bir Fâtiha, on bir İhlâs-ı Şerîf okuyup öyle başlayalım:

.....

a. Allah'a İtaat Etmenin Karşılığı

18. sayfanın sonunda, 6 numaralı paragrafa gelmişiz:

٦ - سمعت يوسف بن الحسين ، يقول : سمعت ذا النون ، يقول :

قال الله تعالى : من كان لي مطيعاً كنت له ولياً ؛ فليثق بي ، و

ليحكم عليّ . فو عزّتي ، لو سألتني زول الدنيا لا زلتها له .

TS. 18/6 (*Semi'tü yûsufe'bnü'l-hüseyin yekûlü, semi'tü ze'n-nûni yekûl*) Yusuf ibn-i Hüseyin, "Zünnûn-ı Mısrî Hazretleri'nin şöyle dediğini ben duydum." diyor. (*Kâle'llâhu teâlâ: Men kâne lî mutîan küntü lehû veliyyâ; felyesık bî, velyahküm aleyye. Feveizzetî, lev seelenî zevâle'd-dünyâ leezeltühâ lehû.*)

Zünnûn Hazretleri (KS, Rh.A, *rahimehu'llâhu rahmeten vâsiyah*) buyurmuş ki:

(*Kàle'llàhu teàlà*) “Allah-u Teàlà Hazretleri şöyle buyurdu: (*Men kâne lî mütîan*) ‘Kim bana mutî kul olursa, itaatli kul olursa; sözümü dinleyen, buyruğumu tutan, bana âsi olmayan, itiraz etmeyen, emrime itaatli kul olursa; (*küntü lehû veliyyen*) ben onun dostu olurum. Kul bana itaat ederse, ben onun dostu olurum. (*Felyesık bî*) Bana güvensin! Yâni, ben onun dostuyum, benim dostluğuma güvensin, tereddüt etmesin! (*Velyahküüm aleyye*) İçinden geçirdiği hükmünü bana söylesin, hükmetsin bana...”

(*Feve izzetî*) “İzzetime and olsun ki, (*lev seelenî zevâle'd-dünyâ*) dünyanın yok olmasını, zâil olmasını, zeval bulmasını benden istese, istemiş olsaydı; (*leezeltühâ lehû*) böyle bir kulumun o duasını kabul eder, dünyayı yok ederdim. Hatırı yanımda o kadar yüksek olurdu ki, eğer istese, dünyayı yok et dese, yok ederdim.”

Şimdi, tabii Zünnûn Hazretleri evliyâullahtan bir mübarek zât. Allah-u Teàlà Hazretleri kendisine bu mânâyı ilham etmiş. Ama bu mânânın kendisi, tabii Kur'an-ı Kerim'in ayetlerinin içinde de mevcut. Yâni Allah'ın itaatli kullarının, mü'min kullarının, Allah velîsidir. Ayet-i kerimeyle sabit, doğru:

وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ (آل عمران: ٦٨)

(*Va'llàhu veliyyü'l-mü'minîn*) [Allah mü'minlerin dostudur.] (Âl-i İmran, 3/68)

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا (البقرة: ٢٥٧)

(*Allàhu veliyyü'llezîne âmenû*) [Allah iman edenlerin dostudur.] (Bakara, 2/257)

Sonra hadis-i şeriflerden de biliyoruz ki, Allah'ın sevgili kullarının Allah yanında kıymeti var, kadri var. Allah-u Teàlà Hazretleri bu kullarının duasını kabul ediyor, reddetmiyor, hatırlarını kırmıyor. Gönülleri hoş olsun diye, ne dilerlerse yapıyor sevgili kullarının...

Meselâ, bir hadis-i şerif vardır ki, Peygamber SAS Efendimiz şöyle buyurmuş:²⁶

رُبَّ أَشْعَثَ أَغْبَرَ، لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَهُ (م. حب. ك. هب. عن
أبي هريرة؛ طس. هب. حل. عد. خط. عن أنس)

(*Rubbe eş'ase ağbera*) “Nice saçı başı dağılmış, üstü başı tozlanmış insan vardır ki...” Saçı dağınık, üstü tozlu. Yâni, süslü değil. Toza toprağa bulanmış, saçı birbirine karışmış. Görünüşü güzel değil yâni. (*Lev aksame ale'llâhi leeberrehû*) “Eğer bir şeye yemin etse, ağzından bir yemin çıksa; Allah onun yemini doğru çıksın diye, o işi öyle yapar.” Allah’ın sevgili kulu olduğu için...

Şimdi bu hadis-i şerif, bizim için büyük bir ibret... Hani, “Her gördüğünü Hızır bileceksin, her geceni Kadir bileceksin. Allah’ın kullarına tepeden bakmayacaksın, hor görmeyeceksin, Allah için itibar edeceksin, gönül yıkmayacaksın!” terbiyesi var ya tasavvufta, büyüklerimizden öğrendiğimiz; yâni bu hadis-i şeriflerden çıkıyor.

Diyor ki, Peygamber Efendimiz devamında: “Böyle dış

²⁶ Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2024, *Birr ve Sıla* 45/40, no:2622; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XIV, s:403, no:6483; Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.364, no:7932; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.331, no:10482; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.I, s.7; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.VII, s.219; Tahâvî, *Müşkilü'l-Âsâr*, c.II, s.173, no:573; Ebû Hüreyre RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.I, s.264, no:861; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.288, no:6459; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.331, no:10482; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.I, s.350; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.370, no:1236; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c.I, s.108; İbn-i Hibbân, *es-Sikât*, c.III, s.27, no:93; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.III, s.314; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.III, s.203, no:1247; Tahâvî, *Müşkilü'l-Âsâr*, c.II, s.178, no:578; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.267, no:3245; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.X, s.466, no:17918; *Kenzü'l-Ummâl*, c.III, s.286, no:5924, 5925; *Câmiu'l-Ehâdis*, c.XIII, s.96, no:12646-12648; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.512, no:1364.

görünüşü gösterişli olmadığı için, üstü başı tozlu...” Yâni, toz toprak insanın üstünü tozlandırır, çamurlatır... Toprak temizdir, kirli değildir ama üstü başı tozlu... Saçı başı da tıraş olmamış, yıkanamamış. Uzak yollardan, seyahatten gelmiş, garip, beli bükük, mazlum... Saçı başı dağınık... Su bulsa belki bir derenin kenarında, Dicle’de, Fırat’ta yıkanırdı ama o imkân da yok...

Arabistan gibi bir yeri düşünelim; Efendimiz orada yaşayıp bu sözü orada söylediğine göre... Güneşten bir terliyor, bir soğuyor, her tarafı ter, saçları ter... Ondan sonra rüzgâr bir esiyor, tozlar saçlarının, başlarının arasına girmiş. Dış görünüşünde bir öyle çekicilik yok, üstü başı tozlu, topraklı.

Konuşsa kimse sözüne itibar etmez. Tanınmış bir kimse değil, gariban bir kimse. Yok olsa, kimse aramaz. Ama itibarlı bir insan yok olsa, kırk kişi peşinden gelir:

“—Aman Efendim, Allah ömürler versin, dün gelmediniz, acaba nerelerdeydiniz? Hasta mıydınız, yüreğimiz ağzımıza geldi, çok üzüldük.” filan derler.

Herkes bin bir türlü iltifat eder. Yâni zengin bir kimse, itibarlı bir kimse kayboldu mu, herkes arar.

“—Ye kürküm ye!” demiş ya Nasreddin Hoca.

İlk önce ziyafete normal bir kıyafetle gitmiş, kapıdan bile sokmamışlar içeriye. Ondan sonra, gitmiş samur kürk giymiş, süslenmiş, taranmış... Böyle koca göbeğiyle, tereddütsüz adımlarla düğün evine gelince,

“—Ooo, buyurun Efendi Hazretleri!” demişler.

Kim bilir hangi zenginlerden itibarlı şahıs diye önünü açmışlar, başköşeye oturtmuşlar, en güzel sofraya davet etmişler.

Nasreddin Hoca yemeğe elini uzatmamış, cübbenin, kürkün eteğini almış:

“—Ye kürküm ye! Ye kürküm, yemekleri ye!” demiş.

Yâni kendisi elini uzatmıyor, kürküne ikram ediyor yemekleri.

“—Ye kürküm ye, bu iltifat sana! Ben demin geldim, bana hiç iltifat etmediler. Sen varsın diye şimdi iltifat yapıyor. İltifat bana değil, kürke!” diye darb-ı mesel olmuş, biliyorsunuz hepiniz.

Yok olsa, kimse aramaz; söz söylese, kimse dinlemez:

“—Sen kimsin yâ, sus! Bak burada bu kadar itibarlı adamlar var eşraftan, âyândan, küberâdan, ekâbirden insanlar var; sen sus!” derler.

Sözüne kimse itibar etmez. Kız istese, felâket, kimse kızını vermez. Çünkü soracaklar:

“—Maaşın ne, evin var mı? Anan baban yanında mı olacak? Bizim kızımız öyle büyüklere hizmet edemez, tek başına olsun, rahat etsin.” vs.

Bin bir türlü hesap sorarlar damat namzedinden. Beğenmezlerse, vermezler kızını.

Kız istese vermezler, söz söylese dinlemezler, yok olsa aramazlar. Efendimiz bu cümlelerle tarif ettikten sonra, hadis-i şerîfin sonunda, buyuruyor ki:

(*Lev akseme ale'llâhi leeberrahû*) “Bir şeye yemin etmiş olsa, Allah onun yeminini doğru çıkartmak için, onun istediği şeyi öyle yapar.”

“—Vallâhi yarın kar yağacak!” dese meselâ... Anlatmak için, misal olarak söylüyorum, yaz gününde dese ki:

“—Vallâhi yarın ortalığa kar yağacak!”

Allah'ın sevgili kulu... Allah onun hatırı için kar yağdırır, kar yapar yâni ortalığı.

“—Tebük'te üç metre kar var!” diye geçen hafta gazetelerde okudum. Suudî Arabistan'da, Tebük'te üç metre kar varmış. Üç metre kar, evleri basıyor demektir yâni. Allah her şeye kâdir...

Demek ki, saç başı dağınık, üstü başı yıpranık diye itibar edilmiyor ama, Allah indinde muteber oldu mu, yemin edince, Allah yemini doğru çıksın diye, olmayacak gibi görünen şeyi bile yapıyor yâni.

İşte burada da aynı şeyi söylüyor Zünnûn Hazretleri. Diyor ki:

“—Ben onun dostu olurum, bana güvensin. Bir kimse bana mutî oldu mu, bana itaatli oldu mu, ben o kulumun dostu olurum, yâri olurum, dostu olurum. Artık bana güvensin, bana dayansın!”

Bir de bir söz söylüyor ki:

(*Ve'l-yahküm aleyye*) “Hük Metsin, fermân eylesin! (*Ve'l-yahküm aleyye*) Hük Metsin bana, fermân etsin, dilesin yâni.” Hani, “Dile benden ne diler sen.” diyormuş ya, onun gibi, “Dilesin benden... İzzetime and olsun ki, dünyanın yok olmasını istese, onun hatırı için dünyayı yok ederdim.” diyor.

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Demek ki, Zünnûn Hazretleri bize; itaatli olmayı, Allah’a mutî kul olmayı tavsiye ediyor. Allah’a mutî kul oldu mu, her şeyin olacağını, her muradın hâsıl olacağını söylüyor.

Tabii, insan muradım hasıl olsun diye Allah’a mutî olmaz. Allah CC Rabbü'l-âlemîn'dir, yaradanımızdır diye mutî olur, emrini tutar. Onun semeresi olarak, her muradı hâsıl olur. Allah-u Teâlâ Hazretleri ne dilerse öyle eder.

Ama, Allah'ın sevgili kulları da öyle hale geliyor ki, bir şey murad etmiyor, istemiyor, her şeye râzı... Hastalık verirse râzı, sağlık verirse râzı, sıhhat verirse râzı...

Gözü a'mâ olmuş, duası makbul, sahabeden —hatırımda yanlış kalmadıysa— Sa'd ibn-i Ebî Vakkas Hazretleri olsa gerek RA; herkese dua ettiği zaman duası kabul oluyor, gözü kör olanların gözü açılıyor... Demişler ki:

“—Kendine dua etsen... Biliyoruz ki duaların kabul olur, oluyor, denenmiş. Kendine dua etsen de gözlerin açılrsa...”

“—Rabbimin takdirini, gözümün nûrundan daha çok severim, Rabbimin kaderine rızâ gösteririm ben... Rabbimin kaderine rızâ göstermeyi, takdirini, gözümün nûrundan daha çok severim.” demiş.

Yâni kullar büyüdükçe, ârifleştikçe; o zaman teslimiyetleri artıyor, rızaları artıyor. Ama bir şey de istenmezse, Allah ihsân ediyor, lütfediyor. Onlar ona itimad etmiyorlar ama, sırf Allah'ın rızasını düşünüyorlar ama, o zaman her türlü murad hâsıl oluyor.

Demek ki; bizler de bütün gayretimizle Allah'a mutî kullar olmağa çalışacağız. Mutî kul ne demek? İtaatkâr; kârı, işi itaat

etmek olan kul demek... Her işimizde Allah’a itaat edeceğiz. Emir nedir, onu anlayacağız, anladıktan sonra baş üstüne diyeceğiz. “Emrin başım gözüm üstüne!” diye Doğu Anadolu’da böyle söz vardır, “Bâşım gözüm üstüne...” derler. Tabii böyle.

Tabii bunun birinci adımı, Allah’ın emirlerini, yasaklarını bilmek... İkinci adımı da, o bildiğinin itaatinde olup uygulamasına geçmek... Bilmeden olmuyor. Kaş yapayım derken göz çıkartıyor, doğru yapayım derken eğri yapıyor. Sevap kazanacağım derken günah kazanıyor. Yalan yanlış şeylere inanıyor, itikadını bile tehlikeye sokuyor. Bir sürü günahlar, veballer yüklenebiliyor.

Onun için, şeriatı bilmek işin temel taşı... Ayetleri, hadisleri, ahkâm-ı şeriatı bilmek işin ilk adımı... Onun için evliyâullahın, büyüklerin hayatlarını ileriye doğru da okuyacağız, geçmiş olduklarımızdan da hatırimızda kalmıştır; önce ilim... Önce öğrenecek, Kur’an’ı ezberleyecek, ilmihali bilecek, Allah’ın yasaklarını bilecek, emirlerini bilecek. Ondandır, ilmiyle amel olmak, ondan sonra uygulamak... Ondandır, hayatı o bilgisinin ışığında düzenleyip yaşamak.

Önce öğreneceğiz. Gençsiniz çoğunuz, elinizde fırsat var. Bizim asıl işimiz —her zaman söylediğimiz gibi— doktor olmak, mühendis olmak, tüccar olmak, esnaf olmak filan değil. Asıl işimiz Allah’ın sevgili kulu olmak. Asıl görevimiz bu... Bu asıl görevimizi güzel yapmanın şartı; dini öğrenmek... Onun için, hepimiz Allah’ın dinini öğrenmekle birinci derece sorumluyuz, mecburuz öğrenmeğe... Boynumuzun borcu.

Onun için, Kapalı Çarşı’da esnaf da olsak, bakanlıkta müsteşar, müşavir de olsak, polis karakolunda emniyet amiri de olsak, üniversitede profesör de olsak, ekonomist de olsak, tabip de olsak, önce İslâm’ı öğreneceğiz. Allah’ın emri nedir, yasakları nedir öğreneceğiz.

Ama, bu Allah’ın emirlerini, yasaklarını öğrenmekte asrımızın insanının karşılaştığı bir tehlike var: Önce bir yaşam tarzı tutturmuş, benimsemiş; adada bir köşk almış, deniz kenarında

villa havuzu var... Kendisi bir yol tutturmuş; hanımı açık, kendisi saçık, yâni dağınık, derbeder... Ondan sonra da, babadan dededen asil bir ailedenmiş. Babasını dedesini sorduğun zaman:

“—Benim dedem müftüydü, hanımımın babası meşayih-i kirâmdan filancanın halifesiydi.” filân gibi güzel sözler söylüyor. Ondan sonra da:

“—Allah Gafûr’dur, Rahîm’dır, benim ibadetime ihtiyacı yoktur. Şu helâldir, bunu yapmasam olur, bunu yapsam olur...” diyor.

Bakıyorsunuz, önce bir yaşam tarzı tutturmuş. Sonra, dini o yaşam tarzına tikiştirmağa, tepiktirmeğe çalışıyor, deforme etmeğe çalışıyor. Bu yanlış!

Allah’ın sevgili kulu olmak istiyorsan, önce Allah’ın muradı nedir; Allah’ın muradı üzere onu öğrenmek lâzım! (*Âmentü bi’llâh, ve bimâ câe min indi’llâh, alâ murâdi’llâh*) “Allah’a inandım, Allah’tan bana gelen emirlere ve o emirlerin, Allah’ın muradı neyse o tarzda anlaşılmasına tâbiyim, kabul ettim.” diyecek insan.

“—Ben kendim yorumlarım...”

Yorumlarsın ama, asırlar boyu koca koca alimler geçmiş; sen yalan yanlış, sapık sapık yorumlarsan, cehennemini boylarsın. Çünkü Allah’ın sana ihtiyacı yok, senin Allah’a ihtiyacın var!.. Yanlış yaparsan, affetmez.

Meselâ, elektrik tesisatını dairene yanlış bağlarsan, telleri yanlış bağladığın zaman, senin hatırın için tesisat düzgün çalışır mı? Çalışmaz! Düzeni düzgün kuracaksın. Çarpar seni...

Elektrikli çamaşır makinesinden, kadın hastanelik olmuş. Neden? Yanlış bağlandığı için, fişte kusur olduğu için, kabloda kusur olduğundan ve sâireden.

Yâni, bir elektrik şebekesini doğru yapmadığın takdirde, affetmiyorsa, doğru yapmak mecburiyetindeysen; dini de doğru anlamak zorundasın! Doğru anlamazsan, çarpılırsın.

“—Yâni sen beni tehdit mi ediyosun, çocuk mu korkutuyorsun?..”

Hayır! Doğruyu söylüyorum. Çarpılırsın, cehennemi boylarsın. Yanlış öğrendin mi, bu hatayı affetmez. O yanlışlık, itikadda yanlışlık, dinî konuda yanlışlık affedilir bir şey değil...

Ticarette bir atılım yaparsın, yanlış bir atılım, yüz milyon gider. E Allah gene verir. Yanlış bir adım atarsın, bir trafik kazası olur, hastaneye kaldırılırsın, gene sıhhat bulursun. Ama dinin bozuk oldu mu, imanın yanlış oldu mu, bunu düzeltilmesi olmaz. Bunun sonunda insan cehenneme gider.

Onun için, dini doğru öğrenmeye, dürüst yerden, sağlam kaynaktan öğrenmeğe, hakiki alimden öğrenmeğe dikkat etmek ve o yoruma tâbî olmak, onların yorumuna, onların anlayışına tâbî olmak en önemli şey.

İlâhiyat fakültesinde dekan da olsanız, profesör de olsanız, hiç biriniz bu dini, İmam-ı Âzam kadar öğrenemezsiniz. Abdülkadir-i Geylânî Efendimiz gibi, Bahâeddin-i Nakşibend Efendimiz gibi yapamazsınız, olamazsınız, mümkün değil...

Onun için, büyüklere saygı göstermeli, onları yabana atmamalı. Dört yaşında hafız olmuşlar, bilmem kaç yaşında fetva vermeğe başlamışlar, şu kadar kitaplar te'lif etmişler... Onlarla ters düşmek kadar iz'ansızlık olmaz! Onlarla ters düşmek kadar akılsızlık olmaz!

Ters düşmüşsen, anla ki yanlış yoldasın. Demek ki, tek yön istikamette, ters istikamette gidiyorsun. Herkes bu tarafa geliyor, cemm-i gafır, ulemâ-i muhakkıkîn, hepsi oradan bu tarafa doğru geliyor; sen tersine bir yol tutturmuşsun, "Bu kafilenin hepsi yanlış!" diyorsun. Hayır, sen yanlışsın! Onlar doğru istikamete gidiyor, sen yanlışsın. Yönünü değiştir, onlara tâbî ol, o istikamette yürü!

b. Sûfî Kimdir?

Diğer sözü:

٧ - أخبرني محمد بن أحمد بن يعقوب ، ان عبد الله بن محمد
ابن ميمون ، حدثهم ؛ قال : سألت ذالنون عن الصوفى ، فقل : من
إذا نطق ابان نطقه عن الحقائق ؛ وان سكت نطقت عنه الجوارح
بقطع العلائق.

TS. 19/7 (*Ahberanî muhammedü'bnü ahmedi'bni ya'kûb, enne abda'llâhi'bni muhammedî'bni meymûn, haddesehüm, kâle: Seeltü zennûni ani's-sûfiyyi, fekâl*)

Bu zât-ı muhterem Zünnûn-ı Mısırî Hazretleri'ne:

“—Sûfî kimdir, sûfî'yi nasıl tarif edersin? Mutasavvıf denilen insanın tarifi nedir, nasıl bir insan gerçek mutasavvıftır.” diye sûfî'yi sormuş, vasfetmesini istemiş. Sûfî hakkında bilgi vermesini istemiş. Yâni “Derviş, erbâb-ı tasavvuf, tarikat ehli olan insan nasıldır? Kimdir, ne evsafa sahiptir?” diye sormuş.

(*Fekâle*) “Buyurmuş ki...” Yâni, sizin ve bizim nasıl olmamız lâzım, onu tarif buyurmuş Zünnûn-ı Mısırî Hazretleri: (*Men izâ nataka ebâne nutkuhû ani'l-hakâik; ve in sekete natakât anhu'l-cevârihu bi-kat'i'l-alâik*)

Tabii sözü de vecize tarzında söylemiş, güzel söylemiş. Arapça'yı bilenler, sözün düzenindeki güzelliği de anlarlar. Buyurmuş ki:

(*Men*) “Derviş o kimsedir ki, sûfî o kimsedir ki, (*izâ nataka ebâne nutkuhû*) konuştuğu zaman konuşması gizli hakikatleri, esrâr-ı tarikatı, mâneviyâtın inceliklerini açıklar. Konuştuğu zaman gönül aleminin sırlarından, hakikatlerinden bir çok şeyler öğrenmiş olursun onun sözünden... Konuşması, o sırların senin tarafından öğrenilmesine; sana gizli kalmış olan, senin için mechul olan o hakikatleri öğrenmene vesîle olur. Sûfî budur. Konuştu mu, sözü mâneviyât aleminin, gönül aleminin, tasavvuf aleminin, iç âlemin hakikatlerini ifade eder.” Çünkü yaşıyor. Çünkü o âlemin ehli, o sahada mütehasşıs. Konuştu mu

hakikatleri konuşur.

(*În sekete*) “Susarsa da...” Konuştuğu zaman sözünden istifade ediyorsun, “Vay ben, bu işin bu tarafını hiç düşünmemiştim, meğer mesele ne kadar inceymiş!” diyorsun, hayran kalıyorsun. “Sustuğu zaman da, (*natakat anhu'l-cevârihu bi-kat'i'l-alâık*) bu sefer de dili susuyor ama, âzâsı; yâni gözü kulağı, eli ayağı, vücudu, âzâ ve cevârihi, (*bi-kat'i'l-alâık*) dünyaya meyli olmadığını, dünyaya metelik vermeyen, gönlü zengin, yüce bir kimse olduğunu gösterir.”

Susuşundan anlarsın ki, bu adam ahiret ehlidir; dünyaya hırsı ve tamahı olan kimse değildir. Susar ama yüzünden, gözünden, âzâsından fışkırır böyle dünyaya karşı müstağnî olduğu... Dünyanın kulu kölesi olmadığını, paranın, pulun, mevkiin, makamın, şunun bunun emrinde, yanlış yolda olmadığını, onların hepsini şöyle elinin tersiyle itmiş bir yüce şahıs olduğunu, dili sussa âzâsı haykırır, söyler. Yâni, “Bu adam dünya ehli değil, ahiret ehlidir.” diye, dünyadan alâkalarını kesmiş, kalbini ahirete bağlamış bir insan olduğunu her âzâsı gösterir. Yüzünün nûru gösterir, gözünün bakışı gösterir.

Orada paralar deste deste duruyor; aldırıyor. Birisi, “Gel işte, şu kadar bu işte kâr var!” bilmem ne diyor, aldırıyor. Yâni haramsa, kendisi için meşrû değilse; bakıyorsun ki hiç gözü öyle şeyleri görmüyor, meşgul değil. Allah’a bağlanmış, ahiret kaygısına düşmüş; Allah’ın sevdiği bir kul olup ahirette mükâfâta ermeyi düşünüyor.

Sustuğu zaman, âzasından bu mânâyı sezersin. Âzâ ve cevârihinden bu mânânın fışkırdığını görürsün. Konuştuğun zaman da, şu mâneviyât aleminin, tarikat aleminin, güzel sırlarından ince ince mânâlar söyler; o zaman hayran kalırsın. İşte sûfi budur.

Neden?.. Tecrübesine dayanarak konuşuyor. Yaşıyordu, sen de sordun; açtı ağzını söyledi. Bildiği alemde, tecrübesi altındaki şeylerden anlattı; sen de hayran kaldın, mâşâallah diye...

c. Allah'la Ünsiyet

٨ - وبه قال: سمعت ذا النون، يقول: الانس بالله، من صفاء القلب
مع الله؛ والتفردُ بالله، الانقطاع من كل شيءٍ سوى الله.

TS. 19/8 (*Ve bihî kàle semi'tü ze'n-nûni yekûl*) Aynı zât-ı muhterem, Zünnûn-ı Mısırî KS Hazretleri'nin şöyle dediğini de duymuş. Sözlerini naklediyor râvîler, biz de açıklıyoruz:

(*El-ünsü bi'llâh, min safâi'l-kalbi mea'llâh; ve't-teferrüdü bi'llâh, el-inkitâu min külli şey'in siva'llâh.*)

Şimdi, böyle bir eseri tercüme ederken, Türkçesini basıyorlar sadece, Türkçesini yazdıkları zaman, meselâ *Risâle-i Kuşeyrî*'yi tercüme etmişler veya Şa'rânî'nin *et-Tabakâtü'l-Kübrâ* adlı eserini neşretmişler... Sadece Türkçe tercümesi yalan oluyor. Neden?.. On tane mânâ varsa, dokuz tanesi zâyi olmuş, sadece bir tanesi kalmış, Türkçe'ye nakledilmiş, dokuz tanesi gitti. Sözlerin güzelliği gitti, kafiyesi gitti, secîsi gitti, sadece kuru bir mânâ kaldı.

Onun için, bu gibi güzel sözlerin önce Arapça'sını yazmalı! Yâni demiş olmalı ki insan okuyucuya:

“—Ben bu işi tercüme ettim ama, üstâdım sen buyur, Arapçasına bak, benden başka mânâlar da sezebilirsin! Ben bu kadarını yazdım, senin irfânın el verirse daha fazlasını da al! Ben sana öteki kapıları kapamış olmayayım.” demiş olması lâzım yâni.

Şimdi ne buyurmuş:

(*El-ünsü bi'llâh, min safâi'l-kalbi mea'llâh; ve't-teferrüdü bi'llâh, el-inkitâu min külli şey'in siva'llâh.*)

Bir kere sözlerinde letâfet var. Arapça'sı vecize, sıradan söz değil. Arapçası güzel. Mânâsına gelelim:

(*El-ünsü bi'llâh*) nedir? Yâni *üns*, ünsiyet etmek, arkadaşlık etmek, geçim yapmak. *El-ünsü bi'llâh*; Allah'la dostluk etmek, bir mahrem yerde Allah'la beraber olup, o beraberliğin tadını, sefâsını sürmek.

Peygamber Efendimiz hadis-i şerîfinde buyuruyor ki:²⁷

الْمُؤْمِنُ يَأْلَفُ، وَلَا خَيْرَ فِي مَنْ لَا يَأْلَفُ، وَلَا يُولَفُ
(حم . عن سهل بن سعد ؛ طس. ض . عن جابر ؛
ك . ق . خط . عن أبي هريرة ؛ تمام ، طب . عن
ابن مسعود موقوفاً)

RE. 230/9 (*El-mü'minü ye'lefü*) “Müslüman, geçimli insandır, mûnis insandır.” Kendisi başkasıyla geçinir, başkası da kendisinin yanına sokulabilir. (*Lâ hayra fî men lâ ye'lefu ve lâ yû'lefu*) “Kendisi başkasıyla geçinemeyen, başkasının da yanına sokulamadığı, sert mizachlı, geçimsiz, ünsiyet etmeyen, sıcak ve sokulgan olmayan, yanına sokulunamayan insanlarda hiç bir hayır yoktur.”

Ülfet ve ünsiyet mü'minin şiârıdır. Yâni, mü'min tatlıdır, sevimlidir; yanında gezersen memnun kalırsın arkadaşılığından.

²⁷ Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.400, no:9187; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.73, no:59; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.X, s.236, no:21627; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.474, no:8919; Ebü's-Şeyh, *Emsâl fi'l-Hadîs*, c.I, s.217, no:178, 180; *Mecmaü'z-Zevâid*, c.VIII, s.165, no:13096; Ebû Hüreyre RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.VI, s.58, no:5787; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.108, no:129; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.117, no:7658; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.IV, s.177, no:6549; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.V, s.335, no:22891; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c. VI, s.131, no:5744; Ebü's-Şeyh, *Emsâl fi'l-Hadîs*, c.I, s.218, no:179; Ebû Nuaym, *Ahbâr-ı İsfahan*, c.6, s.385, no:40400; Beyhakî, *Âdâb*, c.I, s.197, no:159; Ruyânî, *Müsned*, c.III, s.193, no:1031; *Mecmaü'z-Zevâid*, c.VIII, s.165, no:13097; Sehl ibn-i Sa'd RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c. IX, s.200, no:8976; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.XIII, s.293, no:35686; Temmâmü'r-Râzî, *el-Fevâid*, c.I, s.370, no:944; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.141, no:678; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.295, no:2698; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XXII, s.108, no:24434.

Yolculuk yaparsan tadı damağında kalır, yine beraber olsak filan diye istersin yâni. Mü'minin hali budur.

Ama bu beraberlik, bu ahabplık, Allah'la ahabplık olursa; yâni kulla Rabbi arasında olursa... İki kul arasında değil de Allah'la kulu arasında olursa, işte bu *el-ünsü bi'llâh*'tır; yâni Allah'la ünsiyet etmektir.

(*Min safâi'l-kalbi mea'llâh*) "Allah'a karşı kalbin temizliğinden olur." Herkes o nimete nâil olamaz. Herkes Allah'la —ahbablık diyelim korka korka, çekine çekine— herkes Allah'la ahabplık nimetine sahip olamaz, nâil olamaz. Kim sahip olur, o nasıl hasıl olur? (*Min safâi'l-kalbi mea'llâh*) Allah'a karşı kalbi sâfiyse, kalbinde safvet varsa, temizlik varsa, Allah o zaman onunla ünsiyet eder. Ona Allah'la ünsiyet etmek nimeti nasib olur. O kapı açılır kalbi temizse.

Bunu çok güzel bir şiir halinde söylemiş Niyâzi-i Mısırî rahmetu'llâhi aleyh; o da bizim hoşumuza gidiyor. Belki bir başka şairin [Şemseddîn-i Sivâsî Hazretleri'nin] sözü. Diyor ki:

*Sür çıkar ağyârı dilden, tâ tecellî ede Hak;
Pâdişâh konmaz sarâya, hâne ma'mur olmadan.*²⁸

²⁸ Şiirin tamamı:

*Vâsıl olmaz kimse Hakk'a cümleden dûr olmadan
Kenz açılmaz şol gönülde tâ ki pürnûr olmadan*

*Sür çıkar ağyârı dilden tâ tecellî ede Hakk
Pâdişâh konmaz sarâya, hâne mamûr olmadan*

*Hakk cemalin Kâbe'sini kıldı âşıklar tavaf
Yerde Kâbe, gökyüzünde Beyt-i ma'mûr olmadan*

*Sen müyesser eyle Yâ Rab bizlere beyt'in tavâf
İlmin ile âmil eyle vâde tekmil olmadan*

*Mest olanların kelâmı kendiden gelmez veli
Ya niçin söyler ene'l-Hak, kişi Mansûr olmadan.*

Ağyârı, gayrıları, yabancıları mâsivâyı... *Dil*, gönül demek Farsçada. Gönlünden mâsivallahı çıkart! Gönlünden yabancıları sil, süpür, temizle at! Gönlünde başkası olmasın. Gönlündeki yabancıları, ağyârı at!.. Tâ ki Hak Teâlâ gönlüne tecelli etsin. Hak Teâlâ'nın senin gönlüne tecellî etmesini istiyorsan, ağyârı kalbinden çıkart!..

Ağyâr nedir?.. Yâni Allah'tan gayrı şeylerdir. *Mâsivâ* nedir?.. İşindir, mevkiindir, makamındır, hırsındır, parandır, dükkânındır, hedeflerindir, dünyevî düşüncelerindir... Bunlara bağlıyken gönlün, Allah tecellî etmiyor. Onları çıkarttığın zaman, kalbin sâfî olduğu zaman, safvet kesbettiği zaman Allah-u Teâlâ tecellî ediyor.

Kalbi aynaya benzetmişler. Aynanın üstü toz, toprak, kir, boyalar fişkirmiş, sabunlar sıçramış filân... Bakıyorsun, yüzünü göremiyorsun. Kirlenmiş aynanın yüzü. Ne yaparsın?.. Eline bir ıslak bez alırsın, aynayı bir güzel silersin. Olmadı; hoh hoh hohlarsın, kağıtla perdahlarsın. Olmazsa, camsil fişkirtirsin, daha başka şeyler filân... Haa, ayna silindi mi, o zaman tecelliyi görürsün, yâni kendi görüntünü seyrederdin.

Şimdi gönlü de aynaya benzetmişler. Gönülde böyle kir, pas, ağyâr olduğu zaman, bakıyorsun, o ayineden Rabbü'l-âlemîn'in tecellîsini göremiyorsun. Neden?.. Ayna pis, ayna göstermiyor.

Yâni şoför olduğunu düşün, dıştaki ayna çamurlanmış,

Mest olup meydana geldim ta ezelden ta ebed
İçmişem aşkın şarabın âb-ı engûr olmadan

"Mütû kable en temûtû" sırrına mazhar olan
Haşr-ü neşri bunda gördü nefha-i sûr olmadan

Âşıkın çok derdi amma sırrın izhâr eylemez
Söylemesi terk-i edeb çünkü destûr olmadan

Bir acaîb derde düşmüş tutuşur Şemsî müdâm
Hakk'a makbûl olmak ister, halka menfûr olmadan.

kirlenmiş; arkayı göremiyorsun. Geri geri gideceksin, arkandan küt diye ses geliyor.

“—Hay Allah, duvara çarptım!”

“—E aynaya baksaydın!..”

Ayna kirli, arkası görünmüyor. Yâni ayna kirli oldu mu, göremiyor insan. Temizlediğin zaman, görüyor.

Ağyâr; Allah’tan gayrı, insanın gönlünü bağladığı fânî hedefler. Yalan, yanlış... Küçükken insan elma şekeri ister, horoz şekeri ister, kağıt helvası ister, çikolata ister... vs. Bir zaman böyle gider.

Buluğ çağına geldiği zaman, evlenmek ister. Evlendikten sonra, çoluk çocuk ister. Çocuk sahibi olduktan sonra, kiradan kurtulmak ister, ev bark sahibi olmak ister, biraz iyi para kazanmak ister. Para kazandığı zaman;

“—Yahu, ömrü bu kadar geçirdik, bu kadar bilgiler elde ettik, bir başkan olsak, reis olsak...” filan diye, bu sefer başkanlık ister, başkalarının üstüne çıkmayı ister.

“—Hadi peki, sana da şurayı verdik, burayı verdik, sen de şurada bir baş ol!” diye bir riyaset versen, bu sefer hepsinin tepesine çıkmak ister. Öteki reislere de tahammül edemez, hepsinin üstüne çıkmak ister. Tek olmak ister, herkes kendisine itaat etsin ister, diktatör olmak ister yâni.

İnsanın böyle çeşitli arzuları, ömrünün evvelinden, çocukluğundan, ihtiyarlığına kadar devam eder. Bir gün pattadak ecel gelir, mühlet biter, ahirete göçer insan...

Bunlar yanlış şeyler. İnsan asıl ahireti düşünecek, Allah’ın rızasını düşünecek, Allah’ın sevdiği kul olmağa çalışacak, gönlünde öteki fânî hedeflere, yanlış isteklere yer vermeyecek. Çıkaracak o ağyârı...

Sür çıkar ağyâr-ı dilden, tâ tecellî ede Hak;

Pâdişah konmaz sarâyâ, hâne ma’mûr olmadan.

Şimdi senin bu gönlün pis, dağınık, kırık, dökük, yırtık,

çamurlu, isli, paslı, pis kokulu... Şimdi buraya Hak tecelli etmez. Padişah yolculuk yaparken, bir yere misafir olacağı zaman, lâlettayin bir izbeye, harabeye konmaz. Ma'mur bir yere, eşrafın konağına, temiz, pâk bir yere gelir. Onun için sen de padişahlar padişahı, Rabbü'l-âlemîn, Mâlikü'l-mülk olan Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin gönlüne tecellisini istiyorsan, gönlünü o tecellîye hazırlaman lâzım; temizlemen lâzım, pâk eylemen lâzım!..

*Sür çıkar ağyâr-ı dilden, tâ tecellî ede Hak.
Pâdişah konmaz sarâya, hâne ma'mûr olmadan.*

Bu belki Şemseddin-i Sivâsi Hazretleri'nin şiiri olacak. Halvetî büyüklerinden Şemseddin-i Sivâsî Hazretleri'nin şiirinden bir parça olabilir.

Şimdi, Allah'la ünsiyet ne zaman, nasib olurmuş, hangi kullara nasib olurmuş?.. Kalbi sâfi kullara nasib olurmuş. Kalbin Allah'a karşı sâfliğinden, saffetinden sonra o lütuf nasib olurmuş insana... Yâni, bizim o söylediğimiz şiirdeki gibi. Burası temiz olacak ki Allah'ın tecellîleri ersin.

(*Ve't-teferrüdü bi'llâh*) "Allah ile tek kalmak, baş başa kalmak; yâni, mahrem, halvet, tek başına, onunla beraber olmak. Divanına, huzuruna kabul olmak, onunla teke tek, baş başa kalmak..." Bu nasıl olur? (*El-inkûtâu min külli şey'in siva'llâh*) "Allah'tan başka her şeyden kesilmekle olur."

Dur, geleceğim senin yanına da; misafir var, onunla bir konuşayım da... Şu işimi bir bitireyim de... Telefon geldi, onu dinleyeyim de, bilmem ne... O zaman gelemezsin işte. Bu alâkalar varken, o tarafa gelemezsin. O bir olmak, beraber olmağa...

Niyâzî-i Mısırî'nin bir mısraı:

*Varıp bir ile bir olmak, ne güzeldir, ne güzeldir.*²⁹

²⁹ Şiirin tamamı: (Niyâzî-i Mısırî Divanı, Şiir: 61)

Bir olan Allah... “Varıp bir ile bir olmak” yâni fenâ fillâhı, Allah’a kavuşmayı, vuslatı kastediyor: *Varıp bir ile bir olmak, ne güzeldir, ne güzeldir.*

Güzeldir ama, bu tarafta bağı varken gidemiyorsun. Dur şu bitsin de öyle, dur bu bitsin de öyle... E gidemezsin işte o zaman. Varıp bir ile bir olamazsın.

Onun için diyor ki burada Zünnûn-ı Mısrî Hazretleri: (*El-inkıtâu min külli şey’in siva’llâh*) “Allah’tan gayrı her şeyden kesilirse olur. O birlik, bir ile birlik, o kesilmeden sonra olur.” Varken olmaz. Gönlünde bin bir türlü alâka seni dünyaya bağlamış, o tarafa, bir ile bir olmağa gidemiyorsun. Alâkaları kesmek lâzım!..

“—E ne olacak? Yâni Hocam, yaşamayalım mı dünyada? Hiç iş yapmayalım mı, dükkan açmayalım mı, evlenmeyelim mi?.. Ne demek yâni bu?..”

Peygamber SAS Efendimiz nasıl yaşadıysa, öyle yaşayacaksın!

Peygamber Efendimiz evlendi mi? Evlendi. Peygamber Efendimiz ticaret yaptı mı? Yaptı. Peygamber SAS sulh yaptı mı?.. Yaptı. Peygamber SAS Efendimiz savaş yaptı mı?.. Yaptı.

*Ey Allah’ım, seni sevmek ne güzeldir, ne güzeldir!
Yolunda baş ü can vermek, ne güzeldir, ne güzeldir!*

*Şol ism-i zâtını sürmek, visâlin gülünü dermek,
Cemâl-i pâk’ini görmek, ne güzeldir, ne güzeldir!*

*Sürüp dergâhına yüzler, döküp yaşı yere gözler,
Bir olsa gece gündüzler, ne güzeldir, ne güzeldir!*

*Visâlin derdine düşmek, yanıp aşk oduna pişmek,
Sonunda sana erişmek, ne güzeldir, ne güzeldir!*

*Niyâzî yârini bulmak, yanında eğlenip kalmak,
Varıp bir ile bir olmak, ne güzeldir, ne güzeldir!*

(Mefâîlün / mefâîlün / mefâîlün / mefâîlün)

Peygamber SAS çarşıya pazara çıktı mı? ıktı. Peygamber SAS arşıda esnafı kontrol etti mi? Etti. Peygamber SAS devleti idare etti mi? Etti. Peygamber SAS öbür devletlerin başkanlarına mektup yazdı mı? Yazdı...

Hüner, bu işleri yapmamak değil. Bu işleri yapmazsan, o zaman Peygamber Efendimiz'in yolunda gitmemiş olursun. Peygamber Efendimiz bize nmne insan olarak gönderildi, model olarak gönderildi. Peygamber Efendimiz niçin gönderildi? Biz bir müşahhas, nmne görelim,

“—Yâ Rabbi! Sen bizim nasıl olmamızı diliyorsun, istiyorsun, emrediyorsun, ferman buyuruyorsun? Nasıl istiyorsan öyle olalım.”

“—İşte şöyle olun, ey kullarım Muhammed-i Mustafâ'm gibi olun. Bak, işte bu, işte onun gibi olun.”

Onun için, Peygamber Efendimiz'in hayatı bizim için şâhâne bir örnektir. Hem de öyle bir örnek ki hayatının gizli tarafı yok. Mübarek Peygamberimizin evlilik mahremiyetlerini bile biliyoruz. Rivâyet etmiş, Hazret-i Aişe-i Sıddîka Validemiz rivâyet etmiş, ötekiler rivâyet etmiş... Evliliğin nasıl olduğunu, nikâhın nasıl olduğunu, düğünün nasıl olduğunu; kalkmasının, yatmasının, gece ibadetinin nasıl olduğunu, nasıl sabahlara kadar gzyaş döküp ağladığını, ayaklarının şiştiğini; ibadet edeceği zaman bile zevcesine gelip:

“—Bu akşam bana müsaade eder misin Rabbime ibadet edeyim?” diye zevcesinden izin aldığını, her şeyini biliyoruz.

Öyle bir örnek ki hiç bir gizli tarafı yok. Bütün cepheleri gözümüzün önünde... Ne mutlu bize ki böyle bir örneğe sahibiz. Onun için onun gibi olacağız.

Demek ki, hayatın faaliyetlerinden çekilmek değilmiş iyi müslümanlık... Hayatın faaliyetleri içinde, Allah'tan gönlünü ayırmamakmış. Hayatî faaliyetler olacak, ama hepsi güzel tarzda olacak, İslâmî tarzda olacak; gönlü de sadece Allah'a bağlı olacak. Dükkânda değil, mevkîde, makamda değil, parada, keyifte, eğlencede değil, gönlü Allah'ta... Her yaptığı işi Allah için yapıyor.

Siyaseti bırakabilir miyiz? Bırakamayız. Çünkü Peygamber SAS Efendimiz bırakmamış. Çünkü toplumun bir ihtiyacı, bir parçası...

Ticareti bırakabilir miyiz? Bırakamayız. Çünkü ticaret de bir hizmet. Malı celbediyor, sonra gidiyorsun, bakkaldan alıyorsun. Ya getirmese?.. Erzincan'dan gidip tulum peynirini sen mi alacaksın? Kayseri'den pastırmayı sen mi getireceksin? Buğdayı Çankırı'dan sen mi celb edeceksin?.. Allah râzı olsun ki yapıyor. Hepsi lâzım.

Hepsi lâzım ama hepsinde Allah'ın rızasına uygun hareket etmek lâzım! O tarzda yaparsan;

رَجَالٌ لَا تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ (النور: ٣٧)

(*Ricâlün lâ tülhîhim ticâretün ve lâ bey'un an zikri'llâh*) (Nûr, 24/37) diye bildirilen, alışverişin Allah'ı zikretmekten alıkoymadığı insan durumuna gelirsın! Ayetin methettiği insan durumuna gelirsın. Yoksa İslâm, bunlardan kesilmek, vazgeçmek demek değildir.

Burada da o söyleniyor. Yâni, Allah'tan gayrı her şeyden alâkasını kesecek. Keserse, o zaman Allah'la bir olabilir. Varıp bir ile bir olmak o zaman olur ama, bu zât-ı muhteremlerin hayatlarını incelediğimiz zaman görüyoruz ki, hepsinin bir mesleği var... Kimisi kasaptır, kimisi manifaturacıdır, kimisi kumaşçıdır, kimisi demircidir, hattattır, attârdır... Hep bunlar meslek ismi. Kasaptır, bezzazdır hepsi... Neden?.. Ticaret de sevap olduğundan. Ticaret de sevap... Hüner, işte onları yaparken Allah'ın kulu olmak...

Camide ibadet kolaydır. Ramazan'da, i'tikâfta ibadet kolaydır, tatlıdır, zevklidir. Halvette kırk gün ibadet etmek güzeldir. Gel bakalım aslanım, Mahmutpaşa'da da bir müslümanlığını görelim senin!.. Bayezit Meydanı'nda da müslümanlığını bir görelim!.. Taksim Meydanı'nda da müslümanlığını bir görelim. Hadi

bakalım Adalar'a gidebiliyor musun?.. Kadıköy'ü geçebiliyor musun?.. Moda'dan şöyle bir dolaş bakalım, o zaman görelim müslümanlığını...

Camiden çıkar çıkmaz müslümanlık bitti. Olmaz! Ramazan'dan çıkar çıkmaz müslümanlık bitti. Olmaz! Müslümanlık, hayatın boyunca, senin yaşadığın, nefes aldığın her zamanda senin olan bir şey, seninle beraber olması gereken bir şey...

Onun için, hayatını yaşarken İslâmca yaşamaya çalışacaksın. Gaye bu. Yoksa, hayati faaliyetlerden kesilmek değil bu zât-ı muhteremlerin tarifleri... Yâni bize dağda çadır kurmak veya bir mağarada yaşamak tarifi yapmıyor. Zaten orada o alâkalar yoktur ki... Zaten mağaranın içinde hiç bir şey yoktur. Kimse gelmez senin yanına.

Alâka cemiyetin içinde var. Alâkanı cemiyetin içindeyken keseceksin. Cemiyetin içinde, onlarla alâkalarını kesmiş, sadece Allah'a bağlanmış olarak yaşamayı öğrenirsen, işte dervişlik bu, işte hüner bu... İşte izzet burada... İşte Allah'la halvet ve dostluk ve ünsiyet o zaman oluyor.

d. Allah'ın Azameti ve Tevâzu

٩ - سمعت أبا عثمان سعيد بن أحمد بن جعفر ، يقول : سمعت محمد بن أحمد بن محمد بن سهل ، يقول : سمعت سعيد بن عثمان الخياط ، يقول : سمعت ذا النون ، يقول : من أراد التواضع فليوجه نفسه الى عظمة الله ، فإنها تذوب وتصفو . و من نظر الى سلطان الله ، ذهب سلطان نفسه ؛ لأن النفوس كلها فقيرة عند هيئته .

TS. 20/9 (..... *Semi'tü saîde'bne usmâne'l-hayyât*) Bu da terziymiş bak bu mübârek de, râvîsi. (*Yekûlü semi'tü ze'n-nûn*

yekûl) Bu zât-ı muhterem Zünnûn-ı Mısırî'nin şöyle dediğini işittim diye naklediyor. Bizim müellifimiz de her şeyi senetli, isbatlı, belgeli anlattığı için kimden işittiğini sıralıyor, isimlerin hepsini saymış, yeri belli:

(Men erâde't-tavâdûa felyüveccih nefsehû ilâ azameti'llâhi, feinnehâ tezûbü ve tasfû; ve men nazara ilâ sultâni'llâh, zehebe sultânü nefsihî; li-enne'n-nüfûse küllehâ fakîretün inde heybetihî.)

Tevazû dinimizde methediliyor, Efendimiz tavsiye ediyor: “Mütevâzı olun; mütekebbir olursanız Allah sevmez, indirir aşağıya sizi, cezalandırır.” buyuruyor. “Kalbinde kibir olanı cennete sokmayacak, mütevazı olmak şart.” diye biliyoruz.

Nasıl olacağız? Mütevazı olmayı nasıl sağlayacağız?

“—Ben mütevazı olmak istiyorum ama ünvanım var, param var, mevkiim var, itibarım var, çevrem var, kavmim, kabilem var... Ben şimdi nasıl mütevazı olabilirim? Bir sürü kıskırtıcı şey var. Arkadaşların alkışları var, poh pohlamalar var... vs. Şimdi ben nasıl mütevazı olabilirim?”

Çaresini söylüyor onun. Şimdi meselâ insan alimse, alimliğinden gurur gelir:

“—Ben çok alimim, var mı benim gibisi?..” diyor.

Zenginse, zenginliğinden kibir gurur gelir. Mercedes arabası varsa, Mercedesinden gurur gelir:

“—Benim arabayı geçmeğe çalışıyor, şu takaya bak!” der. “Beni sollamağa kalkıyor, olur mu öyle! Bir gazlayayım da görsün bakalım, benim gibi 220 gidebilir mi?” der.

Neden?.. Böyle bir şey oldu mu teper insanı içinden. Ya parası teper, ya mevkii teper... Yâni, sen onu aptal yerine koysan, kaç tane üniversite bitirdiğini söyler. Biraz hakaret edecek olsan, ne gibi ünvanları, mevkîleri olduğunu sıralar. Biraz bir başka yönden, tepeden bakar gibi yapsan hemen diklenir, aralar bozulur filan... Yâni kolay değil mütevazı olmak. Nasıl mütevazı olacak?..

Bir kabilenin ağasının oğluysa, muhakkak ki ağanın hizmetindeki bir hizmetçinin oğlundan farklı olur. Bu ağa çocuğu,

yürüyüşünden farklıdır. Bu ağa çocuğu, ötekisi de fukaracık, onun hizmetçisinin, kâhyâsının çocuğu. Fark edilir derhal... Kâhyânın çocuğu yaparsa, kabahat olur; ağanın çocuğu yaparsa, herkes gözünü yumar, görmez. Neden?.. O ağanın çocuğu.

Adamın cebinde para olduğu zaman yürüyüşü başka türlü olur; parası olmadığı zaman başka olur. Kabahatli olduğu zaman, gelişi başka türlü olur; haklı olduğu zaman, gelişi başka türlü olur. Senden özür dileyeceği zaman başka türlü gelir; senden hakkını almak için, yakana yapışmak için gelirken adım atışı, yere basışı başka türlü olur.

Demek ki, insan kendisinde olan bir şeylerin tesiri altında kalıyor, kurtulması kolay olmuyor. Allah'ın sevdiği huy mütevazı olmak... Ama nasıl mütevazı olacağız? Paramız var, tahsilimiz var, yüksek tahsilliyiz, ilmimiz var, çevremiz var filan... Nasıl olacağız?..

Nasıl mütevâzı olacağız, tedavisi, çaresi:

(*Men erâde't-tevâdua fe'lyüveccih nefsehû ilâ azameti'llâh*) “Tevâzûyu elde etmek isteyen kimse, nefsinin Allah'ın azametini tevcih etsin, yöneltsin! Allah'ın azametini sevk etsin!

‘—Ey nefsim! Allah'ın azametini, yüceliğini düşün, yüceliğini gözle!’ diye Allah'ın azametini, nefsinin, kendisini yöneltsin.

(*Feinnehâ tezûbü ve tasfû*) Böyle yaptığı zaman, Allah'ın azametini düşündüğü zaman nefsi erir ve sâfileşir, kibir kalmaz.”

Tabii, Allah'ın azameti, büyüklüğü iki türdür. Bir maddî büyüklük vardır. İşte bu ağaç öteki ağaçtan daha büyüktür. Bu fidan, bu koca çınar ağacı... Bu ev, apartman, bu kulübe... Yâni maddî büyüklük. Bu adam çocuk; bu adam koca pehlivan, bir doksan boyunda, levent gibi kimse filan... Bir maddî büyüklük var, bir de mânevî büyüklük var.

İmâm-ı Âzam Hazretleri ufak tefekmiş. Ebû Yûsuf Hazretleriyle İmâm Muhammed, ikisi de uzun boyluymuş. İkisi talebe, onlar uzun boylu, İmâm-ı Âzam da ufacık tefecikmiş, nahif kimseymiş.

إِمَامُنَا كَالنُّونِ لَنَا؛ إِنْ لَمْ يَكُنْ، يَكُونُ لَا.

(*İmâmünâ ke'n-nûnü lenâ*) diyor. Yâni *lenâ* yazıldığı zaman *lâm*, *nun*, ondan sonra *elif*... *Lâm* uzun, *nun* ortada küçük bir diş, ondan sonra *elif* gelecek. İki tane uzun, ortada şöyle bir kısa harf... “Bizim imamımız, *lenâ* kelimesinin *nûnu* gibi.” diyor her yönden.

(*İn lem yekûn, yekûnü lâ*) “Eğer o olmasa, *lâ* oluruz.” diyor. Yâni aradan *nun*’u çekince, *lâm*’dan sonra *elif* gelir, geride *lâ* kalır. Yâni, “İmamımız bizim aramızda, boyu kısa ama, *nun*’umuz gibidir. O *nun* olmazsa, biz yok oluruz.” diyor, sıfır oluruz demek istiyor, tevazû göstermişler. Yâni boy büyüklüğü başka, üstadlık, mânevî büyüklük başka. İmâm-ı Âzam ufak tefekmiş ama, talebelerinden daha büyük. Kullar arasında bu böyle...

Allah’ın bir azameti var, kibriyâsı var, ulüvv-u cenâbı var. Tabii Allah-u Teâlâ her yönden, hiç bir bildiğimiz varlıkla mukayese edilmeyecek kadar hepsinden fâiktir, hepsinden yücedir, hepsinden büyüktür. Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin

büyükliğini anlamak için, Allah'ın azametine dair bir kanaat sahibi olmak için: Yıldızlı havada çıkıverin dışarıya!.. Berrak bir havada, rüzgâr, estiği zaman bulutları çekip götürüyor. Berrak bir hava, yıldızlar pırıl pırıl... Gökyüzüne bakıyorsunuz, yaz gününde deniz kenarında filan... Yıldızları elinizi uzatsanız tutacaktıysanız filan gibi...

Allah Allah!.. Şu esrarlı kâinât, şu uçsuz bucaksız gökyüzü... En yakın yıldız milyonlarca yıl mesafede... En yakın yıldız, bizim Güneş'e olan uzaklığımızdan ne kadar daha uzakta... Bu kâinâtın dibi yok, astarı yok. Milyonlarca senede ışığı bu tarafa doğru gelmekte olup da, milyonlarca senede gelen yıldızlar var. Daha ışığı gelmemiş yıldızlar var onun ötesinde. Işığı şimdi gelmiş de, kendisi yok olmuş, ama ışığı yeni geldiği için biz onu var gibi görüyoruz, öyle haller var. Uçsuz bucaksız bir kâinât...

Haaa, Allah'ın bu kâinâtını gördüğün zaman, düşündüğün zaman, Allah'ın büyüklüğünden birazcık bir şeyler hissetmeğe başlar. Şu yüce kâinâtın ucsuz, bucaksız kâinâtın yaradanı Rabbü'l-alemîn. O zaman kendinin zerre gibi, nokta gibi olduğunu anlarsın. Nefsini, Allah'ın azametini düşünmeğe sevkettin mi, tevcih ettiğin zaman, o zaman nefsin erir, sâfileşir.

Tabii, demir cevherini yüksek fırına atıyorlar; içindeki öteki şeyler gidiyor, sâfi demir kalıyor. Madenler eridi mi, öteki şeylerden ayrılır, sâfileşir.

Nefis Allah'ın azametine müteveccih oldu mu, o zaman erir, hiçliğini anlar, artık nefsâniyet yapacak, kibir yapacak, gurur yapacak bir hali kalmaz. Allah'ın büyüklüğü karşısında, kudreti karşısında, cezası karşısında, intikamı karşısında, lütfu karşısında, ihsânı karşısında, emri karşısında, yüce kulları karşısında erir, hiçliğini anlar. Tamam, tevâzu gelir, kibir gider.

“Allah'ın azametine teveccüh ettir. Nefsin o zaman ölür ve sâfileşir. (*Ve men nazara ilâ sultâni'llâh*) Allah'ın saltanatına bakan, Allah'ın gücüne, kuvvetine, saltanatına bakan, müşahede eden kimsenin, (*zehebe sultânü nefsihî*) kendi nefsinin saltanatı gider. Allah'ın o azameti karşısında, insanın nefsinin kendisine

hakimiyeti kalmaz. Nefsi küçülür, yok olur gider. (*Lienne'n-nüfûse küllehâ fakîretün inde heybetihî*) Çünkü bütün nefisler, Allah'ın heybeti karşısında sıfırdır ve muhtaçtır. Bilirler, halini anlarlar. Nefis ne kadar ben ben dese de, ne kadar nefsâniyeti kavî de olsa, Allah'ın azameti karşısında ona muhtaçlığını anladığı zaman, ona muhtaç olduğunu anlayınca hizaya gelir.” diyor.

Demek ki, tevâzûyu elde etmenin yolu Allah'ı düşünmek, Allah'ın azametini düşünmektir. O zaman kendi hiçliğimizi anlayacağız. Allah'ın milyarlarca kulu var, milyarlarca âlemi var, milyarlarca dünyası var... Milyonlarca nesil geçmiş, milyonlarca sevgili kul geçmiş. Bu asırda da kim bilir, bizim bilmediğimiz her bakımdan bizden üstün nice insanlar var?.. (*Ve amelûhâ ekserê min mâ amelûhâ*) Yâni, bizden önce nice kavimler geçmiş, ne büyük eserler, muazzam eserler ortaya koymuşlar. Ne kadar kesme taşlardan, koca koca, iki adam boyundaki taşları üst üste koyarak altmış metre, yetmiş metre yüksekliğinde kemerler, koca koca abideler bırakmışlar. Bizden çok, dünyayı mamur kılmışlar.

Bilmem Krezüs'ün hazineleri kayıp, onu bulmağa çalışıyor millet, şu kadar zenginmiş, bu kadar zenginmiş filan... Bizden fazla zenginler var.

Firavun'un piramidinin yüksekliği 150 metre. Beyazıt Kulesinin ikisi kadar yükseklikte, böyle taş yığmış adam. Yâni, Beyazıt Kulesinin kendisi kadar değil de, iki tane Beyazıt Kulesi kadar yüksek yere, o kadar kesme taşları yığa yığa, iki Beyazıt Kulesi yüksekliğinde piramit yapmış Firavun. Yâni o kadar taşın oraya yığılması için, o kadar taş kesilecek, taşınacak, yerleştirilecek... Yâni, Firavunluğun ne kadar zalim birisi olduğunu gösteren bir eser yâni. 150 metre Keops'un piramidi, üç metresi rüzgârdan açılmış, 147 metre kalmış. 147 metre boyunda kesme taş yığılı. Ne para yeter, ne güç yeter, ne kamyon dayanır, ne vinç dayanır... İki Beyazıt Kulesi yüksekliğinde...

Bizden başka nice zenginler geçmiş, bizden daha kuvvetli nice insanlar geçmiş. Bizden daha saltanatlı nice insanlar geçmiş,

bizden daha alim nice insanlar geçmiş. Bizden daha pehlivan nice rekortmenler geçmiş, Koca Yusuf lar geçmiş, Herküller geçmiş, Amr ibn-i Mâlik gibi herifler geçmiş, nice demir bıçaklı pehlivanlar gelmiş geçmiş... E biz neyiz? Yâni, mahşer gününde böyle yan yana dizildiğimiz zaman, bizim onların yanında ne kıymetimiz var?.. Kim bize bakar? Hiçiz, sıfırız biz.

İnsan o zaman, Allah'ın böyle mahlûkatını düşündüğü zaman, âsârını düşündüğü zaman, kâinâtı düşündüğü zaman, Allah'ın azametini düşünmeğe nefsinı sevk ettiği zaman, hizaya gelir nefsi... Kibirli bir hali kalmaz.

Alimim diyemez, kendisinden alim var. Zenginim diyemez, Karun kendisinden daha zengindi. Allah indinde kıymetliyim diyemez, peygamberler geçmiş, büyük evliyâullah geçmiş... Hiç bir şey diyemez. O zaman haddini bilir yâni, hizaya gelir.

e. Sarhoşun Tedavisi

١٠ - قال: وسمعت سعيد بن عثمان، يقول: سمعت ذا النون،

يقول: لم أر أجهل من طبيبٍ، يداوى سكران، فى وقت سكره.

لن يكون لسكره دواء - حتى يفيق - فيداوى بالتوبة.

TS. 20/10 (*Semi'tü saîde'bne usmân yekûl*) Deminki râvî, o terzi dediğimiz, Zünnûn-ı Mısırî Hazretleri'nin şöyle dediğini işittim buyuruyor râvî:

(*Lem era echele min tabîbin yüdâvî sekrân, fî vakti sükrihî, len yekûne li-sükrihî devâün hattâ yufîka feyüdâveye bi't-tevbeh*)

Zünnûn-ı Mısırî buyurmuş ki:

“Sarhoşken, sarhoşluğu esnasında, (*fî vakti sükrihî*) sarhoşu tedaviye kalkan doktordan daha cahil insan görmedim.” Sarhoşken, sarhoşluğu esnasında sarhoş tedavi edilir mi, laf anlar mı? Sözünden nasihat kabul eder mi, sarhoş daha. Yâni sarhoşluğu esnasında onu tedavi etmesi mümkün mü?

“—Bak bu yaptığın yanlıştır, hizaya gel.” filan herhangi bir şekilde mânevî hastalıkların tedavi edilmesi, eğri yoldan doğru yola getirmek mümkün mü?.. Mümkün değil.

“Sarhoşluğu devam ediyorken, sarhoşu düzeltmeğe çalışan bir kimseden daha cahil bir kimse görmedim.” Hele bir sarhoşluğu ayılsın bakalım bir, akli başına gelsin bir, demek lâzım. Çünkü sarhoşken kulağına laf girmez, girse durmaz, söz söylese sözünün kıymeti olmaz.

(*Len yekûne li-sükrihî devâün hattâ yufîka*) Yâni “Aylıncaya kadar hastalığına bir deva, tedavi mümkün değil.” Yâni, “Sen bu hastalığı bırak, içkiyi bırak, yapma bu edepsizlikleri!” filan desen sarhoşa, kıymeti yok. Önce bir ayılsın, ondan sonra (*fevidâveye bi't-tevbeh*) o zaman tevbe teklif edilir kendisine:

“—Bırak şu içkiyi, bir daha yapma, içme bu içkiyi, bak çocukluğun zarar görüyor, sıhhatin mahvoluyor, ciğerlerini parçaladın, mideni deldirtiyorsun, bir ayağın çukurda filan...” O zaman anlar, sarhoşken anlamaz.

Tabii bunu niye söylemiş Zünnûn-ı Mısırî Hazretleri?.. Çünkü, bir suçlu insanın ilk önce suçunun suç olduğunu anlaması, ona nedâmet duyması, pişman olması lâzım. Yoksa laf dinlemez demek. Yâni öyle bir insana laf dinletemezsin.

“—Hocam, bizim falanca yakınımıza dua et, ıslah olsun...”

İyi ama, o sarhoşluğuna devam ederken olmaz. O anda mümkün değil. Bir günaha devam ederken tedavi mümkün değil. Önce bir pişmanlık içine düşecek, ondan sonra laf anlayacak, söz dinleyecek. Önce günahı bırakacak, günahına pişman olacak; ondan sonra tedavisi mümkün olur.

f. İhlâs ve Yalnızlık

۱۱ - وبه قال: سمعت ذا النون، يقول: لم أر شيئاً أبعث لطلب

الإخلاص من الوحدة؛ لأنه إذا خلا، لم ير غير الله تعالى؛ فإذا

لم ير غيره، لم يحركه إلا حكم الله. ومن أحبَّ الخلوة فقد تعلّق

بعمود الإخلاص، واستمسك بركنٍ كبيرٍ من أركان الصدق.

TS. 20/11 (*Ve bihî kâle: Semi'tü ze'n-nûni yekûl*) Yine aynı zât-ı muhteremin yoluyla rivâyet gelmiş. Şöyle buyurmuş Zünnûn-ı Mısırî Efendimiz Hazretleri:

(*Lem era şey'en eb'ase li-talebi'l-ihlâsi mine'l-vahdeh*) “İhlâsı elde etmekte, ihlâslı kul olmak sıfatını kazanmakta, yalnız kalmaktan daha uygun bir çare görmedim.”

İhlâs da bizim tasavvufta, yolumuzda, dervişlikte çok önemli bir kavram, bir mefhum. İhlâslı olmamız lâzım. Neden?.. İhlâssız oldu mu, Allah namazı da kabul etmiyor, orucu da kabul etmiyor, hiç bir şeyi kabul etmiyor. İhlâsı ibadetlerin kabul şartı etmiş Allah... Ameller, ibadetler, taatler ihlâslı olursa, kabul ediyor; ihlâslı olmazsa, kabul etmiyor. Sırf Allah rızası için yapılacak, Allah'ın sevgisi, hoşnutluğu kazanılsın diye yapılacak. Şimdi bu ihlâsı elde etmek de lâzım!..

Görüyorsunuz bu mübarek zâtlar bizim gibi böyle işin dış tarafıyla uğraşmamışlar, kalbi, işi temelinden, kökünden, aslından düzeltmeğe çalışmışlar. “Pınarı başından avlamak” derler bizim taraflarda. Yâni, suyun ilk kaynadığı yeri bulup, suyu oradan almak, bozukluğu oradan düzeltmek gerekiyor.

Şimdi, ihlası elde etmek gibi şeyle uğraşmışlar, tevâzûyu elde etmek gibi şeyle uğraşmışlar. Neden? Mütekebbirin Allah ibadetini kabul etmiyor ki, mütekebbirken istediği kadar ibadet etsin... İhlâssızın ibadetini kabul etmiyor ki, istediği kadar ibadet etsin...

Onun için asıl olan, amel-i kalbî denilen tasavvufî hasletlerdir. Tasavvufun konusuna girmiş olan bu mânevî konulardır. Bunlar üzerinde önemle durmuşlar:

“—Madem ki ihlâs olmadan ibadet kabul edilmiyor, o halde ihlâsı sağlayayım!.. Madem ki, tevâzû olmadı mı Allah insanı yükseltmiyor, yerden yere çalıyor, sevmiyor, cennetine sokmuyor; o halde mütevâzı olayım!” diye onlarla uğraşmışlar.

“İhlâsı elde etmek için de, yalnız kalmaktan daha güzel bir çare görmedim ben.” diyor. Tenhada kalacak, yalnız kalacak.

(*Li-ennehû*) “Çünkü, (*izâ halâ*) insan yalnız kaldı mı, (*lem yera gayra’llâhi teâlâ*) Allah’tan gayrı bir şey görmez. Tek başına, tenhada, karanlık yerde, inzivâda kaldı mı, Allah’tan gayrıyı görmez. Çünkü herkesten ayrıldı, تنها yere geldi. (*Feizâ lem yera gayrehû*) Allah’tan başkasını görmeme durumuna geldiği zaman da, (*lem yuharrikhu illâ hükmü’llah*) onu Allah’ın hükmünden başka bir şey harekete geçirmez. Ancak, Allah’ın hükmü harekete geçirir.”

Allah’ı görünce, Allah’ın her sözünü dinlemeğe başlar. Allah’ı görmek, düşünmek için de tenhaya gelmesi lâzım! Yoksa, kavgâ, gürültü, itme, kakma, klakson sesi, bağırma, çağırma, şarkı, türkû, plak, video bilmem ne... Bu kadar gürültünün arasında bir şey göremez, duyamaz.

Ama şöyle bir, diyelim ki meselâ Ramazan’da i’tikâfa girdi,

caminin bir تنها köşesine çekildi, perdeyi çekti. Cemaat de namazdan sonra gitti, camide kaldı yalnız başına... Çarşafı çevrilmiş bir yerde... Işığı da görmüyor, pencereyi de açmıyor, tek başına kaldı. Haa, o zaman Allah'ı görür. Yâni mânevî bakımdan Allah'tan gayrıyı görmez. Allah'ın huzurunda olduğunu anlar, kulu olduğunu anlar. O zaman kafası çalışmağa başlar, düşünmeğe başlar. O zaman Allah'ın hükmünden gayrı bir şey onu harekete geçirmez. Hep Allah'ın hükmüne göre hareket etme durumuna gelir.

(*Ve men ehabbe'l-halvete*) “İşte böyle halveti, yalnızlığı seven bir kimse, (*fekad tealleka bi-amûdi'l-ihlâs*) ihlâsın ana direğine yapışmış demektir. Yâni meseleyi kavramış, işi yakalamış demektir; yalnızlığı seviyorsa... (*Ve'stemseke bi-rûknin kebîrin min erkânî's-sıdk*) Doğruluğun, hakikî mürid olmanın ana rûkünlerinden bir rûknü kavramış, ona tutunmuş demektir.”

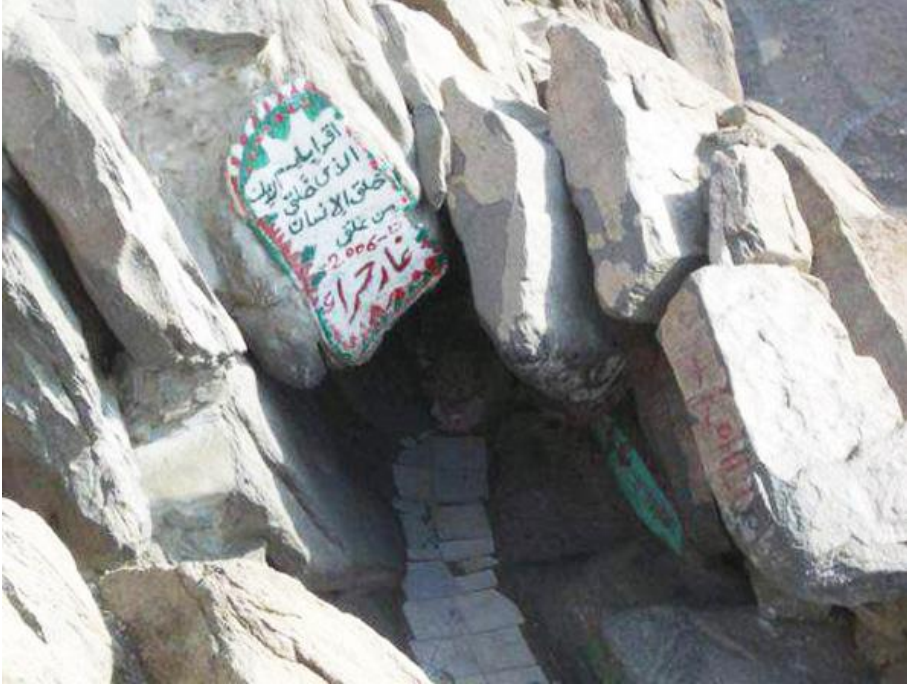
Muhterem kardeşlerim! Şimdi dervişiz filan diyoruz ya, onları seviyoruz. Büyüklerimiz, evliyaullahtır diye hürmet ediyoruz, menâkıbını okuyoruz. Onun için toplandık buraya. Kargacık kurgacık sokakların arasındaki bu binaya geldik; büyüklerimizi sevdiğimizden, bu yolu sevdiğimizden... Şimdi, bu yolda iş neymiş? Tenhada, biraz kendi kendine kalmak; hiç gürültünün, patırtının, kimsenin olmadığı bir yerde kalmak...

Edebiyatçılardan birisi³⁰ bir inziva yerini, yeşillik bir yeri methediyor da, diyor ki:

“—Bedbaht, burada kal, bu yeşilliğe gömül, bu havalara karış! Dehrin hay u huyundan sana ne?”

Şimdi, dervişin de birtakım gerçekleri düşünebilmesi için, böyle bir تنها yere çekilmesi lâzım! Fırsat olması lâzım, zaman olması lâzım, şartların gelişmesi lâzım!..

³⁰ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Bursa'da Muradiye Türbesi hakkında, Yeni Mecmua, Bursa Özel Sayısı.

Onun için, Peygamber SAS Efendimiz Hıra Mağarası'na çekilirdi. Onun için çekilirdi Hıra Mağarasına... Günlerce evine gitmezdi, o dağın başında tek başına... Yâni o dağa bilmiyorum çıktı mı arkadaşlar, bana nasib oldu, zar zor çıktım.

Öyle şâhâne bir yer ki... Şöyle bir taş gelmiş kapanmış. İçeriye doğru da ucu kıvrılıp gidiyor, yarık... Böyle bir insanın seccadesini yayıp, namaz kılacağı kadar bir yer... Güneş filân gelmiyor. Allah'ın sıcağında oraya oturduğu zaman, tabii bir aspiratörle hava çekiliyormuş, üfürülüymüş gibi, o yarığın oradan bu tarafa, Arabistan'ın 45 derece sıcağında, bir latif hava geliyor ki, tadına doyum olmaz. Orası güzel!.. Tam böyle Efendimiz'in seçtiği bir yer.

Efendimiz'in her şeyi güzel! Seçtiği yer de güzellerin güzeli!..

Ondan sonra oradan, taşların arasından zorlayarak, aralıktan geçip bir yere çıkıyorsunuz, şöyle bir somya kadar, bir karyola

kadar bir taş var. Düz... Kudretten böyle dümdüz; oraya sanki su terazisi ile terazilenip, dümdüz konulmuş gibi bir taş... Tabii taş, devrilmiş ama tam düz... Oraya çıkıyorsunuz.

Zâten Hıra Mağarası'nın olduğu Hıra Dağı, nasıl bir yer? Mevlevî külâhı gibi sivri bir yer. Hiç bir tarafında başka bir tepe yok, en yüksek bir yer... Bir saatte çıkılıyor, zar zor tırmanılıyor. Orada bütün ova ayağınızın altında... Bütün öteki küçük dağlar ayağınızın altında... Gece vakti ıslıl ıslıl yeryüzü, ıslıl ıslıl gökyüzü, pırıl pırıl yıldızlar parılıyor. Bir latif hava esiyor. Şöyle bir geminin güvertesinde gibi orada durduğunuz zaman, püfür püfür esiyor, Arabistan'ın sıcağı filân kalmıyor. Bir letafet ki yâni, mübarek bir mahal...

Oraya durdum, şöyle bir döndüm baktım ki, Kâbe-i Müşerrefe görünen bir yer... Öyle bir yer seçmiş ki Efendimiz, öyle bir yer seçmiş ki... Şimdiki yerden bile baktığın zaman, Kâbe-i Müşerrefe görünüyor. Evet bir dağın tepesine çıkmış ama, Kâbe gözünün önünde... O kadar güzel bir yer...

Orada geceleyin insan, o yıldızların altında... Senelerce Efendimiz oraya çıkmış, yanına yemeğini getirmişler. Ya kölesi getirmiş, ya Hatice Anamız getirmiş, radıyallâhu anhâ... O orada günlerce şâhâne bir ibadet ve halvet, inziva ve tek başına kalma hali yaşamış.

Hani Efendimiz'in yolunun yolcuları? İşte Efendimiz'in hayatı!.. Sonra Ramazan'da, son on günde evi orda olduğu halde evine gitmiyor, mescidde yatıp kalkmağa başlıyor. Tek başına...

Onun öyle mescidde, ayrı bir çadır gibi bir şey kurup da, orada insanlardan da ayrı olarak, kimse görmeyecek bir tarzda ibadet etmesine heveslenince Peygamberimiz'in mübarek zevceleri, onlar da mescidin içine birer çadır kurmuşlar, "Biz de o sevabı kazanalım!" diye. Efendimiz o sene i'tikâfa girmemiş. "Bunlar da sevap mı kazanıyoruz sanıyorlar?" buyurmuş, o sene girmemiş.

Tabii kadının hali başka, erkeğin hali başka... Kadının ibadetinin en makbul olduğu yer, evi. Peygamber Efendimiz vazifeli, mescidde vazifesi var, namaz cemaatle kılınıyor. Kadının hali başka, erkeğin hali başka... O sene Şevval ayında yapmış i'tikâfı. Ramazan'ı geçirmiş yâni.

Ama İ'tikâfta da tenhalık var, halvet var, tek başına olmak var. Hıra Mağarası'nda da o var. Sonra Kur'an-ı Kerim'de de Mûsâ AS'ın Tur Dağı'na çıkıp da, kırk gün öyle Allah'ı Teâlâ Hazretleri'ne ibadet eyleyip, niyaz eyleyip, münâcaat ettiğini biliyoruz.

Demek ki, "İhlâsı elde etmenin yolu olarak, تنها kalmak, tek başına kalmaktan başka bir çare görmedim. Bunu yaptığı zaman, insan çok sağlam bir şeyi yakalamış olur." diyor Zünnûn-ı Mısri Hazretleri. "Tasavvufun, kâmil olmanın, evliyâ olmanın, hakîkî derviş olmanın ana meselesini yakalamış olur." diyor. (*Ve'stemseke bi-rüknin kebîrin min erkânî's-sıdk*) Sıdk u sadakatin erkânından, rükünlerinden büyük bir rüknü yakalamış olur. Demek ki, başka rükünleri de var ama, yalnızlık önemli...

O bakımdan, "O dehrin hay u huyundan sana ne? Gel bu yeşillığe, burada tenhada şöyle başını dinle!" dediği gibi yazarın,

insanın da olgun bir insan olmak için, bir mânevî terbiye görmesi lâzım! O mânevî terbiyesi içinde de, bir yerde tenhada sâkin durması lâzım!.. Tefekkürle, zikirle meşgul olması lâzım ki, ondan sonra gönül gözü açılsın da, Allah'ın sevgili bir kulu olması, sıdk u sadakat sahibi bir aşık-ı sâdık olması mümkün olabilsin.

g. Allah Sevgisinin Alâmeti

Sonuncu sözü de okuyup bitirelim:

١٢ - وبه قال: سمعت ذا النون، يقول: من علامات المحبِّ الله،
متابعة حبيب الله في أخلاقه، وأفعاله، وأمره، وسننه.

TS. 21/12 (*Ve bihî kàle, semî'tü ze'n-nûn, yekûl*) Aynı senedle, aynı ravilerden şöyle söylediğini işittim buyurmuş o râvi: (*Min alâmâtî'l-muhibbi lillâhi mütâbaatü habîbi'llâhi fî ahlâkîhî ve ef'âlihî, ve emrihî, ve sünenihî.*)

(*Min alâmâtî'l-muhibbi lillâhi*) “Allah’ı seven kimsenin hakikaten seven bir kimse olduğunun alâmetlerindendir. Yâni, hakikaten aşık-ı sâdık mı, hakikaten seven bir kimse mi; bunun alâmetlerinden birisi de nedir?.. (*Mütâbaatü habîbî'llâh*) Allah’ın sevgilisi olan o Rasûlüllah’a tabî olmaktır, yolunca gitmektir. Yâni Efendimiz’i örnek alıp onun gibi olmaktır. Burada Rasûlüllah demiyor, Habîbullah diyor. Allah onu sevmiş. Mâdem Allah onu sevmiş, sen de sevgili olmak istiyorsan, sen de ona tabî olcaksın demek gibi bir mânâyı düşünerek böyle söylemiş.

“Allah’ın Habîbine, (*fî ahlâkîhî ve ef’âlihî, ve emrihî, ve sünenihî*) huylarında, ahlâkında, fiilerinde, emirlerinde ve sünnetinde tam ittibâ etmektir.” Allah’ı sevmenin alâmetlerinden birisi budur işte...

“—Ben Allah’ı seviyorum!”

Seviyorsun ama, sakalı bıyığı tıraşlamışsın, boynuna kravatı takmışsın. Gayrimüslimlerin kültürünü benimsemişsin. Onlardan farklı bir yaşam tarzın yok... Evine masayı, mobilyayı sokmuşsun, çatalı bıçağı masaya yerleştirmişsin. Parmaklarına altın yüzükleri takmışsın. Berbere gidip onlar gibi tıraş oluyorsun. Kıravat, ütü, her şey yerli yerinde, grand tuvalet geziyorsun ortalıkta... Namaz yok, eksik, ibadet yanlış... Müslümanlara merhamet, Allah’ın rızasını kazanmak için çalışmak yok... Bankaya parayı koymuşsun, fazını yiyorsun. Ticaretinde her türlü muameleyi caiz görüyorsun, yapıyorsun... Allah’ı seviyor musun sen?..

“—Seviyorum!”

Yalancısın sen!.. Allah’ı sevmenin alâmeti, Allah’ın sevgili kuluna sünnetinde, emrinde, fiilerinde, ahlâkında tam uymaktır. Ne dediyse, aynen yapmaktır.

“—Yapamıyorum, yapmıyorum, olmuyor veya yapmayacağım...”

Haa, o zaman hava alırsın! Çünkü Allah, öyle yaşadığı için onu sevdi. Sen onun gibi yaşamazsan, senin Allah tarafından sevilmen mümkün değildir. Hava alırsın, çok pişman olursun, çok cezaya çarpılırsın...

Bakın, Zünnûn-ı Mısırî, ilk devir mutasavvıflarındandır. Bizim bütün tarikat büyüklerimizin kitaplarında bu mânâ bastıra bastıra yazılmıştır. Bizim Nakşî Tarikatımızın büyükleri de, “İtikadımız Ehl-i sünnet ve’l-cemaat itikadıdır. Sünnet-i seniyyeye ittibâ etmek, bid’atlardan uzak durmak ana prensibimizdir.” diye söylerler.

Bid’atlarla dolu bir tarikattan Allah’a vuslat olur mu?.. Olmaz!.. Haramlara meyilli, yasaklara bulaşmış, bid’atlara karışmış bir tarikattan Allah’a vuslat olmaz! Hokkabazlık olur, merasim olur, aldatmaca olur, kendi kendini oyalama olur; ama bir şey hasıl olmaz.

Yol hangisidir?.. Yol Peygamberimiz’in yoludur. Ondan başka yolların hepsi çıkmaz yoldur. Onun için, Peygamber Efendimiz gibi giyineceksin, Peygamber Efendimiz gibi yaşayacaksın, Peygamber Efendimiz’in ahlâkına sahip olacaksın, Peygamber SAS Efendimiz’in düşüncelerini anlayacaksın... Peygamber Efendimiz’in tavsiyelerini tutacaksın; kıl kadar ondan ayrılmamağa çalışacaksın. O zaman gözünden perdeler kalkar, evliyânın en yükseği olursun.

Peygamber Efendimiz zamanında da böyle insanlar çıkmış, “Biz Allah’ı seviyoruz!” demişler. Hakîkaten de ibadethaneleri filân var; yahudilerin havraları var, hristiyanların kiliseleri var, ruhbanları var...

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَىٰ نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ (المائدة: ١٨)

(*Ve kâleti’l-yehûdü ve’n-nasârâ nahnü ebnâu’llâhi ve ehîbbâuhû*) “Yahudiler ve hristiyanlar, ‘Biz Allah’ın evlatlarıyız ve onun dostlarıyız.’ dediler.” (Mâide, 5/18)

Onun için, “Allah Baba” diyor şaşkınlar. “Biz Allah’ın evlatlarıyız ve onun sevgilisiyiz. Biz Allah’ı severiz. Bak ibadet ediyoruz; havramız var, kilisemiz var..” diyorlar.

Allah-u Teâlâ Hazretleri de buyuruyor ki:

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ (آل عمران: ٣١)

(*Kul in küntüm tuhibbûna'llàhe fe'ttebiünî yuhbibkümu'llàh*)
[Rasûlüm de ki: Eğer siz Allah'ı seviyorsanız, bana tâbî olun ki, Allah da sizi sevsin!] (Âl-i İmran, 3/31)

Eğer siz Allah'ı seviyorsanız, Allah'ın size gönderdiği elçisi, Allah'ın emirlerini size tebliğ eden vazifeli Peygamberine tâbî olun!.. Onu reddettiniz mi, Allah'ı reddetmiş olursunuz. Onun sözünü dinlemediniz mi, Allah'ın neyi sevdiğini anlamazsınız; haramlarla, günahlarla vaktinizi geçirirsiniz. Yediğiniz haram, işlediğiniz günah olur.

Sen kilise tutmuşsun, havra yapmışsın, dinî kisve giymişsin, kendine göre bir ibadet yapıyorsun ama, Allah'ın istediği o değil... Allah'ın yolundan ayrı bir yol tutturmuşsun!

Rasûlüllah'ın tavsiyeleri sadece maddi tavsiyeler değil, aynı zamanda mânevî tavsiyeler. Dinini satıp dünya almayacaksın; Allah'ın ayetlerini az bir baha ile satıp menfaat sağlamayacaksın! Dünyayı kazanmak için, dini istismar etmek olmaz. Allah'ın emrini tutacak, dobra dobra olacak insan... Allah o zaman sever. Menfaatperestlikle bu iş olmaz.

h. Yakîn ve Allah Korkusu

Sonuncu sözü söylüyoruz:

١٣ - وسمعته قال: إذا صح اليقين في قلب ، صح الخوف فيه.

TS. 21/13 (*Ve semi'tühû yekûl*) Aynı râvîden aynı şekilde duydum ki, şöyle dedi: (*Îzâ sahha'l-yakînü fi'l-kalbi, sahha'l-havfü fih*) “İnsanın kalbinde yakîn sıhhatli oldu mu, hakîkî oldu mu, tamam oldu mu, sahih oldu mu; o zaman havfullah da hakîkî olur içinde...”

“—Ben Allah'tan korkuyorum...”

Palavrayı bırak, kimseyi kandırmağa kalkma!.. Allah'tan korksaydın, günahlardan kesilirdin.

İnsanın kalbinde yakîn sahih oldu mu, sağlam oldu mu, eksiksiz, kusursuz, tam oldu mu; o zaman korkması da tam olur.

Yakîn ne demek?.. Türkçede bir kelime var: Yakın... O kelime değil. Arapçada *yakîn*; şeksiz, şüphesiz inanç demek. Katıksız, içinde bir leke, bir karışık, bir kusur, bir noksan olmayan tam inanç...

“—Ben o adamı yakînen tanıyorum.”

“—Yakînen biliyorum ki, bu böyledir.”

“—Bu işi onun yaptığını yakînen biliyorum.”

Ne demek?.. Yâni, “Hiç şeksiz, şüphesiz bir inancım var, onun öyle olduğunu biliyorum.” demek. Yakından mânâsına değil yâni, şeksiz inanç mânâsına.

İnsanın kalbinde şeksiz şüphesiz Allah inancı yerleşti mi, Allah korkusu da belirir. Allah'tan korkmağa başlar. Neden korkar?.. İlerideki sözlerde gelecek neden korktuğu. Kimisi Allah'ın cezasına uğramaktan korkar, kimisi Allah'a karşı nezaketsizlik etmekten korkar. Cezasından değil... “Allah'ın o kadar üzerimde lütfu var, ben ona karşı nasıl günah işlerim!” der.

O mânâda da sözü gelecek önümüzdeki haftalarda ama, dayanamayıp şimdiden söyleyeyim:

“—Allah her şeyi mübah kılsaydı, ‘Her şey caiz, ne istersen yap kulum!’ deseydi, gene nezaketlerinden Allah'a asi olmazlardı bu Allah'ın sevgili kulları.” diyor.

O bakımdan kimisi Allah'tan cezaya uğrayacağım diye korkar, kimisi gözden düşeceğim diye korkar, kimisi de mekâna, makama uygun âdâbı yerine getiremem diye korkar. İnceliğin, edebin dereceleri var.

Allah bizi o edeblere sahib kullarından eylesin... İki cihanda aziz ve bahtiyar eylesin... Cennetiyle, cemâliyle müşerref eylesin cümlemizi...

Yâni dervişlikten, tasavvuftan yana sevgimiz var, muhabbetimiz var, bu yolla ilgimiz var; Allah bizim kalbimizde

imanımızı, tasavvufî hasletlerin haslarını, hakîkîlerini kuvvetli eylesin, tam eylesin... Sevdiği kul olmayı nasib eylesin...

Bundan sonraki bölümde, 21. sayfadan 22. sayfaya kadar, şöyle bir şiir söylerdi diye bir bölüm geliyor. Dokuz beyitlik bir şiir var. Bu şiiri severmiş, söylermiş hep Zünnûn Hazretleri. Şimdi içinizde Arapça bilen kardeşler var. İçimden geldi ki: Bu şiiri okuyun, bu şiiri Türkçe bir şiir haline getirebilecekmişiniz bakalım? Bunu Türkçe şiir haline getirmeğe çalışın!..

Hocamız Rh.A, ben kardeşinize emretmişti. “Bu Ebû Bekr-i Sıddîk Hazretleri’nin kasidesini Türkçeye çevir!” diye. Hani,

*Cüd bi-lütfike yâ ilâhi men lehû zâdün kalil,
Müflisün bi’s-sıdki ye’tî inde bâbike yâ celil!*

diye başlayan Arapça şiiri. Ben de oturdum, Allah nasib etti, aynı vezinle, aynı kafiye ile tercüme ettim, getirdim. Sonra bizim bazı kitaplarda da basıldı.³¹ Yâni onun emri ile olmuştu o şiiri yazmamız.

Bu Arapça bilen kardeşlerimiz de bakalım aynı vezinle, aynı kafiye ile bu şiiri Türkçeye tercüme edebilecekler mi bakalım? Bir denesinler, önümüzdeki haftaya kadar. Sağ olursak onları okuyalım!

Biz de tabii önümüzdeki hafta bu şiirin mânâsını söyleyeceğiz. Ondan sonra öteki sözlerini anlatmağa geçeceğiz. Önümüzdeki hafta belki, Zünnûn-ı Mısırî Hazretleri’nin menâkıbı tamam olmuş olabilir.

*Sübhâneke lâ ilme lenâ illâ mâ allemtenâ inneke ente’l-
halîmü’l-hakîm...*

Sübhâneke’llâhümme ve bi-hamdik, neşhedü en lâ ilâhe illâ

³¹ *Diyanet Gazetesi*, sayı 215, s. 4, 15 Haziran 1979.

ente vahdeke lâ şerike leke, nestağfiruke ve netûbü ileyk. (3 defa)

Bir mecliste böyle toplanıp oturan kimseler, kalkıp dağılırken bu duayı okurlarsa, o toplantının içinde kusurları varsa, hatalı sözleri varsa, onlar affolur.” diye Efendimiz öğretmiş bu duayı, siz de öğrenin!..

Sübhâne rabbike rübbü’l-izzeti ammâ yasifûn. Ve selâmün ale’l-mürselîn. Ve’l-hamdü lillâhi rabbi’l-âlemîn... El-fâtihah!..

.....

Biz namazı, yatsı namazını burada kıldık, iki haftadır öyle nasib oluyor. Sonra camiden öbür kardeşlerimiz namazdan sonra hatm-i hâcegânı yapar gelir diye, biz de burada yaptık. Şimdi dersi de okuduk, müsaadenizle...

Geceniz hayırlı olsun...

Es-selâmü aleyküm!..

11. 01. 1992-İstanbul

5. ZÜNNÛN-U MISRÎ HAZRETLERİ (3)

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm,

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi hakka hamdihî, nahmedühû bi-cemûi mehâmidihî, lehû'l-hamdü kemâ yenbagî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultânih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidînâ muhammedin ve âlihî ve sahbihî, ve men tebihahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Kıymetli ve sevimli bir kitap olan Ebû Abdurrahmân es-Sülemî KS'in *Tabakâtü's-Süfiyye* isimli tasavvufî eserini, yâni mutasavvıfların hayatlarını ve mübarek sözlerini, nasihatlerini ihtiva eden kitabını burada okumağa başlamıştık.

Sâlihlerin anıldığı yere rahmet indiğini bildiğimiz için, ve bu mübarek zâtlar, Allah'ın rızasını kazanmak yolunda çok çalışmış kimseler, yüksek kimseler oldukları için, bunların sözlerinden, hayatlarından istifade ederiz, biz de örnek alırız diye okuyoruz. Ruhları şâd olsun diye okuyoruz.

Bu kitabın okunmasına başlamadan önce, başta Peygamber SAS Efendimiz olmak üzere; cümle enbiyâ ve mürselînin, Peygamber Efendimiz'den Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar gelmiş geçmiş bütün pîrlerimizin, turuk-u aliyye silsilemiz mensubu sâdâtımızın, meşâyihimizin, halifelerinin, müridlerinin ruhlarına, bu terceme-i hallerini okuduğumuz mübareklerin ruhlarına;

Bu kitabı yazan Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'nin ruhuna, içinde ismi geçen mübareklerin ruhlarına; bu dersi okuduğumuz şu Mustafa Selâmi Efendi Tekkesi'nin bânîsi Mustafa Selâmi Efendi'nin ve çevresinde medfun bulunanların ruhlarına;

Bu beldeyi Efendimiz'in işaretiyle fethetmek üzere gelmiş olan sahabe-i kiramın meşhurlarından Ebû Eyyüb el-Ensâri ve İstanbul'da medfun bulunan diğer sahabe-i kiram *ırdvânu'llâhi*

teâlâ aleyhim ecmaîn hazerâtının ruhlarına; bu civarda medfun bulunan meşhur şahısların, evliyaullahın, Abdül'ehad-ı Nûrî Hazretleri'nin ruhuna;

Uzaktan yakından bu derse iştirak için gelmiş olan siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş bütün sevdiklerinin ruhlarına; fatihlerin, şehidlerin, gazilerin, mücahidlerin ruhlarına; sair mü'minîn ü mü'minâtın ruhlarına, dereceleri üzere bizden birer hediye-i Kur'âniye olsun diye bir Fâtiha, on bir İhlâs-ı Şerîf okuyup öyle başlayalım:

.....

a. Zünnûn-u Mısırî'nin Bir Şiiri

Zünnûn-u Mısırî Hazretleri'nin menâkıbını, Ebû Abdîrrahmân es-Sülemî'nin *Tabakâtü's-Sûfiyyesi*'nden takib etmekteydik. Geçen hafta, onun bir şiirine kadar okuduk, geldik.

١٤ - سمعت منصور بن عبد الله ، يقول : سمعت العباس بن يوسف ،
يقول : سمعت سعيد بن عثمان ، يقول : أنشدني ذو النون :

TS. 21/14 Saîdû'bnü Osman diyor ki: (*Enşedenî zü'n-nûn*) "Zünnûn Hazretleri bana şu şiiri inşâd eyledi." diyor. Şiir uzun, dokuz beyitlik bir şiir. Ana konusu Allah-u Teâlâ Hazretleri'ne karşı duyduğu sevgi, bağlılık ve bu duygunun bütün vücûdunu tesiri altına aldığına dair beyitler. Okuyalım, izah edelim:

Emûtu ve mâ mâtet ileyke sabâbetî
Ve lâ kaddaytü min sıdkî hubbuke ev târî

Münâye el-münâ küllü'l-münâ ente lî münâ
Ve ente'l-gınâ küllü'l-gınâ inde iktârî

Ve ente medâ sü'lî ve gâyetü rağbetî
Ve mevduu âmâlî ve meknûnu idmârî

*Tahammele kalbiye fîke mâ lâ ebussuhû
Ve in tâle sukmî fîke ev tâle idrârî*

*Ve beyne dulûî minke mâ leke kad bedâ
Ve lem yebdü bâdîhi li-ehlin ve lâ cârî*

*Ve bî minke fî'l-ahşâi dâu muhâmîru
Fekad hedde minnî'r-rükne ve'nbesse isrârî*

*Eleste delîle'r-rekbi in hümu tehayyerû
Ve münkîze men eşfâ alâ curufin hârî?*

*Enerte'l-hüdâ li'l-müh tedîne ve lem yekün
Mine'n-nûri fî eydîhimü uşre mi'sârî*

*Fenelnî bi-afvi minke ahyâ bi-kurbihî
Eğîsnî bi-yüsrin minke yetrudu ı'sârî.*

Şiir bu. Şiirin izahını yapalım! Şiirin güzeli güzeldir, kötüsü kötüdür. Şairler hakkında Kur'an-ı Kerim'de bir sûre bile vardır: Suarâ Sûresi... Ve şairlerin, duygularının sanatını İslâm'a zarar vermek için kullananları olduğu gibi; İslâm'a saldıranlara karşı İslâm'ı ve Peygamber Efendimiz'i ve müslümanların haseb ve neseblerini koruyan hamiyet sahibi şairler de olmuştur.

Sahabe-i kiramdan şairler zuhûr etmiştir. Meşhurlarının isimlerini sıralayalım: Hassân ibn-i Sabit RA, Ka'b ibn-i Mâlik el-Ensârî RA... Peygamber AS Efendimiz'in aleyhinde şiir yazdığı için, kâfirliğinden dolayı ölüm hükmü çıktığı kulağına gelince, başka çare olmadığını anlayıp, Rasûlüllah'ın huzuruna gizlice sokulup, onun huzurunda Bânet Suâdu kasîdesini okuyarak, Efendimiz'in affına, hatta iltifatına sahip olan Ka'b ibn-i Zühayr RA gibi şairler vardır.

Peygamber SAS Efendimiz, kendisi şiir dinlemiştir ama, kendisi şiir söylememiştir. Çünkü Peygamber Efendimiz şair

değildir, peygamberdir. Sözleri şiir değildir, Kur'an-ı Kerim'dir; vahy-i gayrı metlûv olan hadis-i şerîftir. Şairlerden sanılmasın diye şiir söylememiştir, çünkü söyledikleri şiirden yüksektir. Şânı, şerefi şiir söylemekten daha yüksektir.

Onun için, Fuzûlî Türkçe divanının başında diyor ki: “Şiir bir süstür, zinetir ama bizim için, nâkıslar içindir. Sen süsten, zinetten münezzeh ve yüksek, ondan berî ve âlî olan zât-ı celîlsin!”

*Şiir bir zîverdir amma biz kimi nâkıslara,
Ol ki zîverdir, anı muhtâc-ı zîver kılmamış.*

O Peygamber süse muhtaç değil. Peygamberliğiyle, ahlâkıyla, hali ile, şânı ile, şerefi ile, vazifesiyle, yaptığı asil, muazzam işleriyle şiire muhtaç değildir. Ama Peygamber Efendimiz, bir güzel sanat olarak şiiri takdir eylemiş, teşvik eylemiştir.

Bir keresinde bir nasihat îrad eyledi. O nasihat üzere birisi kalktı, dedi ki:

“—Yâ Rasûlullah! Ben bu nasihatınızı şiir haline getireyim mi?”

“—Getir.” dedi.

O mübarek geceleyin çalıştı, çabaladı ve Efendimiz'in nasihatını bir şiir haline getirdi, huzûr-u âlisine geldi,

“—Hazırladım yâ Rasûlallah, isterseniz o şiiri okuyayım.” dedi ve kalktı, şiiri okudu.

Mânâ Peygamber Efendimiz'den, şiir haline dökülmesi o şair tarafından... Peygamber Efendimiz okuttu, dinledi ve gözlerinden yaş döktü. Yâni, dinledi ve gözyaşı döktü.

Medine-i Münevvere'ye varırken, damların üstünden ona şiirler okuyarak sevgilerini gösterdi Medine ahalisi.

Şiir, sözün duyguyla yüklü çeşididir. Yâni, sanatlı ve duygusal yönü yüksek olan çeşididir. Onun için, insan coştı mu şairleşir. Duyguları coştı mu, şi'riyyet hasıl olur kendisinde. Batılıların lirizm dediği hal hasıl olur.

Nitekim Abdül'azîz-i Kazanî hocamız, Hocamız'ın arkadaşı,

makamın bir ara postnişini olan Abdül’aziz Efendi Hazretleri halvetteyken, bir gün şeyhi yanına gelmiş,

“—Evlâdım Abdül’aziz! Nasılsın bu gün? Nasıl mânevî halin?” diye sorduğu zaman,

“—Efendim, o kadar coşkunum ki, o kadar coşmuş durumdayım ki, içimde on binlerce mısra, şiir zihnimde, doluyor, taşıyor, çalkanıyor... Şiir, şiir, şiir her tarafım...”

“—Gececek evlâdım.” demiş.

Ertesi gün tekrar gitmiş,

“—Bugün nasılsın Abdül’aziz evlâdım?”

“—Efendim, o eski şiirler, hakîkaten hepsi zihnimden geçti. Sadece bir Allah’ın varlığını, birliğini anlatan mısra kaldı.” diye ifade etmiş.

Demek ki, coşkun duyguların güzel kalıplar içinde anlatılması oluyor. Duygu güzel; çünkü coşarak söylenmiş bir duygu, dinlendiği zaman coşku uyandırır. Duygusal yönü kuvvetli, bir de muhassanât-ı şîriyye ile, lafız süsleriyle; vezin gibi, kafiye gibi edebî sanatlar gibi süslerle de söz güzelleşince, hakikaten insanlara tesiri daha fazla olur. Bakarsınız Yunus’un bir ilâhisi, bir insanın hayatını değiştirmesine sebep olur, tevbe etmesine sebep olur. Yâni bir ilâhidir ama, o sözler hoşâ gider, ıstık tutar ve insanın yola gelmesine, tevbe etmesine, hak yolu bulmasına sebep olur.

Zünnûn Hazretleri de, bu şiiri, bilmiyorum kendisi mi tanzim etti, yoksa çok beğendiği için ezberledi de, yakınlarına bu güzel duyguları sadece nakil mi etti?.. Ama sözün gelişinden, (*enşedenî zü’n-nûn*) diyor ve bu konuyu incelemiş, kitabı neşretmiş olan nâşir de bir dipnot düşüp de bu falanca şairindir, oradan ezberlemiş de nakletmiş” gibi bir söz de söylemiyor. Belki Zünnûn Hazretleri kendisi yazmış ve okumuş da olabilir. İçindeki mânâ da bu ihtimali kuvvetlendiriyor.

Gelelim mânâsına. Diyor ki bu şiir:

أَمُوتُ وَمَا مَاتَ إِلَيْكَ صَبَابَتِي
وَلَا قَضَيْتُ مِنْ صِدْقِ حُبِّكَ أَوْطَارِي

(*Emûtü ve mâ mâtet ileyke sabâbetî*) “Ölüyorum ama, sana karşı sevgim ve özlemim hâlâ ölmedi. Yâni ben ölüyorum, yaşadım, ihtiyarladım, ölüm noktasına geldim, hayatım geçti ama, sana karşı sevgim ölmedi. Ölüyorum ama, sana özlemim ölmedi.”

(*Ve lâ kaddaytü min sıdkı hubbuke ev târî*) “Ve sana olan halisâne sevgimin muradına daha nâil olmadım. Seviyorum, sevgiden bir muradım var, o muradıma hâlâ ermedim, ermeden ölüyorum. Sevgimin muradını yerine getirmek, ona nâil olmaktan yana bir şey elde edemeden ve sevgi ve özlemim capcanlıyken ölüyorum.”

مُنَايَ ، الْمُنَى كُلُّ الْمُنَى ، أَنْتَ لِي مُنَى
وَأَنْتَ الْغِنَى ، كُلُّ الْغِنَى ، عِنْدَ أَقْتَارِي

(*Münâye el-münâ küllü'l-münâ, ente lî münâ*) “Ey benim emelim, ümidim, bütün ümidim, sen benim sadece emelim, ümidimsin; (*ve ente'l-gınâ*) ve sensin asıl zenginlik, (*küllü'l-gınâ*) bütün zenginlik, (*inde iktârî*) benim yoksulluğumun yanında tüm zenginlik sensin!” *Muktir*, parası pulu, hiç bir şeyi olmayan demek. *İktar*, fakir olmak, yoksul olmak demek. “Yoksulluğumda tüm zenginlik sensin, sen zenginliksin, sen benim emelimsin!”

وَأَنْتَ مَدَى سُؤْلِي وَ غَايَةُ رَغْبَتِي
وَمَوْضِعُ آمَالِي وَ مَكْنُونُ اضْمَارِي

(*Ve ente medâ sü'lî ve gâyetü rağbetî*) “Sen benim dileğimin hududusun, endâmısın ve rağbetimin gayesisin. (*Ve mevdu âmâlî ve meknûnu idmârî*) Ve emellerimin mahallisin, içimde

sakladığım şeylerin gizlisisin.”

تَحْمَلُ قَلْبِي فِيكَ مَا لَا أَبْشُهُ
وَإِنْ طَالَ سَقَمِي فِيكَ أَوْ طَالَ إِضْرَارِي

(*Tahammele kalbiye fike mâ lâ ebüssühû*) “Kalbim senin konunda dağıtamadığım yükler yüklendi. (*Ve in tâle sukmî fike ev tâle idrârî*) Senin yolundaki, sana karşı olan hastalığım uzamasına rağmen, bu hastalıktan çektiğim zararın uzamasına rağmen kalbim, dağıtamadığım aşk dertleriyle yüklü olarak yaşadım.”

وَبَيْنَ ضُلُوعِي مِنْكَ مَا لَكَ قَدْ بَدَا
وَلَمْ يَدُبَّ بَادِيَهُ لِأَهْلِ وَلَا جَارِي

Ve beyne dulûî minke mâ leke kad bedâ
Ve lem yebdü bâdîhi li-ehlin ve lâ cârî

[*Günahlarla uzaklaştım senin ulvî kapından,*
Ammâ sana zahir olan gizli eşten, yakından.]

وَبِي مِنْكَ ، فِي الْأَحْشَاءِ ، دَاءٌ مُخَامِرٌ
فَقَدْ هَدَّ مَنِي الرِّكْنَ وَانْبَثَ إِسْرَارِي

(*Ve bî minke fî'l-ahşâi dâu muhâmîru*) “Ve içimde senden müzmin hastalıklar belirdi, deva kabul etmez hastalıklar hasıl oldu, bir hastalık hasıl oldu. (*Fekad hedde minnî'r-rükne ve'nbesse isrârî*) Ve benim temellerimi yıktı ve duvarlar, temeller yıkılınca, saklı olan gizlediğim sırlarım yayıldı.”

Tabii bu Fuzûlî'nin hastalığı gibi hastalık. Yâni aşk hastalığı, muhabbetullah hastalığı. Yâni, sevginin fazlalığından insanın

sıhhatini kaybetmesi, her şeyini kaybetmesi, gece gündüz sırf sevdiğini düşünme hali. Bir hastalık ama tatlı bir hastalık... Bir hastalık ama Allah bu hastalıktan şifa ve sıhhat vermesin diye dua edilen bir hastalık, makbul yâni, makbul olan bir şey.

أَلَسْتَ دَلِيلَ الرُّكْبِ ، إِنَّهُمْ تَحِيرُوا
وَمُنْقَذٌ مَنْ أَشْفَى عَلَى جُرْفٍ هَارِي؟

(*Eleste delîle'r-rekbi in hümu tehayyerû*) “Kafîle çölde giderken, darmadağın şasıırp dağıldığı zaman sen kılavuzu değil misin? (Ve *münkize men eşfâ alâ Hurufî hârî?*) Ve bir ateşin uçurumunun kenarına kadar gelmiş insanı kurtaran sen değil misin? Çölde kaybolanın kılavuzu sen değil misin?”

أَنْزَلْتَ الْهُدَى لِلْمُهْتَدِينَ ، وَلَمْ يَكُنْ
مِنَ النَّارِ فِي أَيَدِيهِمْ عَشْرَ مَعْشَارِي

(*Enerte'l-hüdâ li'l-mühtedîn*) “Doğru yolu bulmak isteyenlere sen doğru yolu aydınlattın, gösterdin, ısıttın. (Ve *lem yekün mine'n-nûri fî eydihimü uşra mi'sârî*) Ve o doğru yolu bilmek isteyenlerin, ellerinde bunun onda birinin onda biri bile yokken, sen onlara yollarını aydınlattın!” Yâni, ellerinde imkânları yokken yâ Rabbi, doğru yolu bulmak ve ermek isteyenlerin yollarını sen aydınlattın.

فَنَلَّنِي بَعْفُو مَنْكَ ، أَحْيَا بِقُرْبِهِ
اَغْنِنِي بِبَيْسَرِ مَنْكَ ، يَطْرُدُ اِعْسَارِي

(*Fenelnî bi-afvi minke ahyâ bi-kurbihî*) “O halde senin cânibinden, senin taraf-ı ilâhînden bana affını ver, affına beni mazhar eyle ki o affının, affetmenin civarında dirileyim,

canlanayım, yaşayayım. (*Eğîsnî bi-yüsrin minke*) Sen bana bir kolaylık ihsân ederek yardım eyle ki, (*yetrudu i'sârî*) bu verdiğin kolaylık bendeki zorlukları def etsin, üzerimde zorluk kalmasın!" diye bir şiir.

Tabii ben bu şiir önümüzdeki hafta okunacak dedim. Bu kitap kendisinde olan kardeşlerimiz vardı, Arapça bilen kardeşlerimiz vardı. Dedim ki: Bu şiiri okuduktan sonra sizin de içinizde bir şeyler coşuyorsa, bu şiiri Türkçeleştirin aynı vezinle, aynı kafiyeyle. Bilmem yapabilir misiniz, bir deneyin demiştim.

Hocamız da bize bazı şiirleri yazmamızı emretmişti. Nitekim Ebû Bekr-i Sıddîk Hazretleri'nin kasîdesini aynı vezin ve aynı kafiyeyle tercüme etmiştik.

Ayrıca manzum bir silsile var, Farsça silsile manzumesi var. Bana dedi ki: "Buna, Farsça olarak sonuna bir beyit daha ekler misin? Yâni, kendisinin ismini Nakşibendi tarikatının silsilesinin arkasına yine Farsça bir beyitle, aynı vezinle, aynı kafiyeyle Farsça olarak eklememi teklif etti. Ben de o Farsça şiirin en sonuna Farsça bir beyit ekledim. Kendisine okudum ama, Evrad kitabının sonuna o son beyti yazdırtmadı. Oraya kadar yazdırttı da, tevâzuan kendi ismini ihtiva eden, benim hazırladığım kısmı yazdırtmadı.

Yâni kardeşlerimiz bu şiiri, dokuz beyitlik bu ilâhî aşkı terennüm eden bu ilâhiyi, bu şiiri Türkçe'ye çevirebilirler mi acaba?.. Bir müsabaka konusu yâni. Yapabilirlerse bakalım, onu da okuruz burada... Zünnûn KS'nün aşıkâne, ilâhî aşkı terennüm eden gazelinin Türkçeleştirilmiş diye.

Birisi çalışmış, okuyalım! Önce bir mânâsına çalışmış, ondan sonra da şiir haline getiriyor.

*Ölüyorum ama sevgim sana karşı dipdiri.
Halbuki ben aşk yolunda kalmış idim çok geri.*

Yâni, "İstediğim derecede sevginden payımı alabilmiş

değildim.” cümlesini böyle ifade etmiş.

*Umudumsun, umutsun sen, umutların umudu,
Ben fakirin zenginliği, zenginliğin öz yurdu...*

“—Güzel, aferin!”

*Arzunun sen en son haddi, gayelere nihayet.
Tek bilersin emellerim, saklayan sır, emanet.*

*Kalbim taşır türlü sırrım ilâ ifşâh an be an,
Çok bile sürse belâlar, artsa da ziyan.*

*Günahlarla uzaklaştım senin ulvî kapından,
Ammâ sana zahir olan gizli eşten, yakından.*

*Derdim dahi senden gelir, işlemiş tâ kalbime,
Tutar dalım hiç kalmadı, sırrım sığmaz içime.*

*Değil misin şaşıranın, kaybolanın rehberi,
Uçuruma düşeceğin tutan kolu, eteği...*

*Hidâyete erenlere hidâyeti mülk ettin,
Ellerinde hiç nur yoktu, bütün nuru sen verdin.*

*Çevresinde yaşanacak affı bana bahş eyle,
Zorlukları giderecek kolaylıklar lütfeyle.*

“Aceleye geldi” diyor. Çok güzel ifade etmiş, Allah râzı olsun...

“—Vereyim mi, yoksa buraya koyayım mı? Burada dursun, sonra temize çekersin. Sende var mı müsveddesi? O zaman temize çek, ver! Çok güzel!.. Biraz daha çalışabiliriz, aferin!..”

b. Allah’ın Rahmetinden Ümit Kesilmez

Bu şiirden sonra devam ediyor. Yine aynı râvî, Zünnûn Hazretleri'nin şöyle dediğini de naklediyor. Hep râvîleri var. Söylenen sözler havadan değil. Kim söylemiş, belli, kimden gelmiş, belli.

١٥- قال ، و سمعتُ ذا النون يقولُ: لئن مددتُ يدي إليك دأعياً ،
لَطالما كَفَيْتَنِي سَاهِياً . أَأَقْطَعُ مِنْكَ رَجَايَ ، بما عَمِلْتُ يَدَايَ ؟
حَسْبِي مِنْ سْأَلِي ، عِلْمُكَ بِحَالِي .

TS. 22/15 (*Kâle, ve semi'tü ze'n-nûn, yekûl*) Yine aynı râvî rivayet ediyor: İşittim ki Zünnûn Hazretleri şöyle diyordu:

(*Lein mededtü yedî ileyke dâiyen*) “Yâ Rabbi, eğer ben elimi sana dua ederek uzatırsam, uzattıysam, yâni şöyle elimi göğse kaldırıdysam, uzattıysam; (*letâlemâ kefeytenî sâhiyâ*) nice zaman, uzun zaman istediğim şeyleri bana ihsan ediyorsun. Sehvettiğim, hata ettiğim halde, sen bana bahşediyorsun.” Yâni, “Ben sana layık kulluk yapamasam da, elimi sana uzatım mı yâ Rabbi, sen çok kere ben hata işlemiş olmama rağmen, duamı kabul ediyorsun. Yâni makbul kulun olmadığım halde, suçlu, eksikli kusurlu bir kulun olduğum halde sen hacetlerimi revâ ediyorsun, istediğimi ihsân ediyorsun.”

(*E aktau minke recâyî*) Ümidimi senden keser misin yâ Rabbi, (*bimâ amilet yedâye*) ellerimin işlediği suçlardan dolayı. (*Hasbî min suâlî, ilmüke bi-hâlî*) Böyle ben hata ederken bile duamı kabul ettiğini gördükten sonra, senden ümidimi keser miyim yâ Rabbi?!..” diyor. Kesmez. Çünkü hata ettiği zaman bile, duasının kabul edildiğini görüyor. Hiç ümidini keser mi?.. Kesmez.

Tabii bu ayet-i kerimenin gereğidir. Biliyorsunuz, — bilmeyenler de duymuş olsun— Kur'an-ı Kerim'de buyruluyor ki:

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ ،

إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا ، إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ (الزمر: ٥٣)

(*Kul yâ ibâdiye'llezîne esrefû alâ enfüsihim lâ taknetû min rahmeti'llâh*) “Ey Habîbim, o mü'minlere müjdele, söyle ki: Ey kullarım!” Yâni, ey Allah'ın kulları!.. Allah'ın sözünü Peygamber Efendimiz onlara nakledecek, “Ey kullarım!” buyuruyor Allah size. (*Kul yâ ibâdiye'llezîne esrafû alâ enfüsihim*) “Nefislerine israf etmiş olan, yâni günah işlemiş, nefislerine zulmetmiş olan kullarım! (*Lâ taknetû min rahmeti'llâh*) Günah işledim diye Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe düşmeyiniz! Yâni artık sizi Allah affetmeyecek, mahvolacaksınız, kahrolacaksınız diye bir ümitsizliğe düşmeyiniz. (*İnna'llâhe yağfiruz'-zünûbe cemîa*) Rabbü'l-âlemîn, hiç şüphe yok ki günahları toptan affeder. (*İnnehû hüve'l-gafûru'r-rahîm*) Çünkü o çok mağfiret edici, çok merhamet edicidir. Rahmeti çok engindir. Günahları çok da olsa, toptan affeder.” (Zümer, 39/53) diye ayet-i kerime var.

Onun için, Allah CC Hazretleri'nin rahmetinden ümit kesmek bir haramdır. İçki içmek haram, faiz yemek haram, hırsızlık haram, şu haram bu haram... Bir de Allah'tan ümit kesmek de böyle günah, bunun gibi haram... Ümit kesmek yok. “Allah beni affetmez, affetmeyecek, mahvoldum, bittim, çaresiz bir durumdayım...” Böyle bir şey yok. Rabbü'l-âlemîn, kul hatasını anladığı zaman, boynunu büktüğü zaman, tevbe ettiği zaman affeder.

Onun için, o çok söylenen dörtlük, kıt'a, yâni Konya'daki Mevlânâ türbesinin duvarına asılmış da, herkes Mevlânâ söylemiş sanıyor. Halbuki, Mevlânâ'dan önce yaşayan bir İranlı şairindir³² o kıt'a... Hani:

³² Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr (967-1049).

بازآ بازآ، هر آنچه هستی بازآ!
گر کافر و گبر و بت پرستی بازآ!
این درگه ما درگه نومیدی نیست؛
صد بار اگر توبه شکستی بازآ!

*Bâz â bâz â, her ançi hestî bâz â!
Ger kâfir ü gebr u putperestî bâz â!
În dergeh-i mâ dergeh-i nevmîdî nist;
Sad bâr eger tevbe şikestî bâz â!*

*Vaz geç, geri gel; ne olursan ol dön, geri gel!
Kâfir de olsun, ateşperest de olsun, putperest de olsun dön, bu
hak yola gel!
Bu bizim dergâhımız ümitsizlik dergâhı değildir;
Yüz defa tevbeni bozmuş olsun bile dön, yine gel!*

Bu Farsça kıta Mevlânâ'nın değildir, Mevlânâ'nın türbesinde, duvarda yazılı bir levhadır bu. Daha önceki bir şairin sözüdür. Yâni "Dön gel, dön gel! Her ne olursan ol, o yanlış yolu bırak, dön gel!" *Bâz âmeden*, vazgeçip gelmek demek. Yâni gene gel değil de, dön, bırak gel mânâsına geliyor, rücû et mânâsına geliyor. (*Ger kâfir u gebru butperestî*) Kâfir de olsun, putperest de olsun, ateşperest de olsun, puta tapıcı da olsun, (*bâz â*) bırak o yanlış yolu, dön, bu hak yola gel! Vazgeç dön, gel!

(*În dergeh-i mâ*) Bizim şu ilâhî dergâhımız, yâni Allah CC Hazretleri'nin dergâh-ı izzeti, (*dergeh-i nevmidi nist*) ümitsizlik dergâhı değildir. (*Sad bâre ger tevbe şikestî*) Yüz defa tevbeni gene zayıflık gösterip, ayağın kayıp, günaha kayıp da bozmuş bile olsun, (*bâzâ*) gene dön, gene gel! Gene kabul eder Allah."

Yâni kul, tevbe ederken ne yapacak? Bir daha hiç günah işlememeğe azm ü cezm ü kask edecek. Günahına pişman olacak. Bir daha hiç günah işlememeğe, o günaha düşmemeğe azm ü cezm

ü kasd edecek. Ama gene hata ederse... Yâni niyeti etmemekti ama, gene ayağı kaydı, gene ayağı sürçtü, gene hata etti, gene pişman oldu, gene yüzü karardı... Gene tevbe eder, gene kabul eder.

Ama, gûnahta devam ederken tevbe eden kimse; o Allah'la alay ediyor demektir, onun günahı çok büyük... Günahı bırakacak; bir... Günahına pişmanlık duyacak; iki... Bir daha işlememeğe azm ü cezm ü kasd u karar edecek, ahd u peymân edecek;

“—Yapmayacağım yâ Rabbi!” diyecek.

“—Tamam mı, sahiden mi, gerçekten mi?”

“—Gerçekten yâ Rabbi!..”

O niyetle, bir daha yapmamak niyetiyle tevbe edecek. Ama, gene ayağı kayarsa;

“—Yâhu söz vermiştim ama gene yaptım. Benden adam olmaz. Ne köy olur, ne kasaba olur... Tüh bana, yazık bana...”

Gene affeder Allah... Çünkü, niyeti yapmamaktı, ama ayağı kaydı gene. Bir kaza oldu, gene bir hata daha yaptı. Hiç bir insan, araba sürerken kaza yapmak istemez ama, takur tukur vuruşan vuruşana, çizen çizene, kıran kırana... Yâni oluyor hatalar. İstemedi oldu mu, Allah affeder. Ama bile bile, ısrarla günah işlerse; o zaman Allah sevmiyor.

Hadis-i şerifte buyrulmuş ki:³³

التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ ؛ وَالْمُسْتَغْفِرُ مِنَ الذَّنْبِ ، وَهُوَ

مُقِيمٌ عَلَيْهِ ، كَالْمُسْتَهِزِّ بِرَبِّهِ (هـ.ب. كـر. عن ابن عباس)

(*Et-tâibü mine'z-zenbi kemen lâ zenbe leh*) “Günahına tevbe

³³ Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.77, no:2433; İbn-i Asâkir, *Tarih-i Dimaşk*, c.LIV, s.72; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.IV, s.208, no:10176; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.296, no:944; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XI, s.393, no:11044.

eden kul, sanki hiç günah işlememiş gibi olur. (*Ve'l-müstağfiru mine'z-zenbi, ve hüve mukîmun aleyhi, ke'l-müstehzii bi-rabbihî.*) Günahı ısrar ederken, günahı bırakmağa niyeti yokken diliyle, "Tevbe yâ Rabbi! Estağfiru'llah yâ Rabbi!" diye tevbe ve istiğfar eden kimse, Rabbi ile istihza eden, alay eden kimse gibidir!"

Demek ki muhterem kardeşlerim, bir müjdeli durum var: Ne kadar günahkâr olsa Allah affedebilir. 99 tane insanı öldürmüş bir insan, 100. bir insanı da öldürmüş oluyor eski devirlerde, eski ümmetlerde. Allah'ın gene onu affettiğini hadis-i şerîflerden biliyoruz. Pişman olmuş, çare aramış, "Allah beni acaba affeder mi?" diye yollara düşmüş, gözyaşları dökmüş; gene affediyor Allah.

Onun için, burada da aynı mânâyı güzel bir ifadeyle söylemiş. Arapçalarını niçin okuyoruz? Arapçaları şiir gibi ifadeler. Çok güzel. Zünnûn'un ve diğer büyüklerimizin, okudukça görüyoruz, atasözü gibi ve ifadeleri çok güzel...

Aynı mânâyı işlemiş bu şiirinde. Yâni diyor ki: "Elimi, sana dua ederek kaldırdığım zaman, çok kere görüyorum ki: Ben hata etmiş olduğum halde sen gene benim ihtiyaçlarımı karşılıyorsun, ben senden bu durumda günahlarım var diye ümidi keser miyim? Kesmem yâ Rabbi." diyor. Tabii ayete uygun durum bu... Yâni Allah'tan ümit kesilmeyeceğini gösteren bir şey.

Ama bu zât-ı muhteremin böyle söylemesi tevâzuundandır. Kim bilir mübarek ne kadar Allah yolunda yürümeğe gayretlidir, ne kadar dikkatlidir, ne kadar titizdir... Bizim yâni hiç aklımıza hayalimize gelmeyecek kadar gece ibadette, gündüz zikirdedir, hayırda hasenâttadır. Gene kendisini kusurlu görüyordur, gene hatalı görüyordur. Tevâzuundandır.

Yâni büyüklerimizin bu sözleri, "Günaha battım, öldüm, mahvoldum." demesi, geceleyin teheccüde kalkamamıştır, on iki rekât kılıyorken iki rekât kılmıştır, ondan sonra yatmıştır, çok hasta olduğundan tahammül edememiştir filan... Artık o orada kendisini çok suçlu hisseder yâni. Tevâzuu öyle olduğu için.

c. Öğünmenin Zararı

Bundan sonraki rivâyet de gene aynı rivâyet zinciriyle:

١٦ - وبه قال ذو النون: كل مدع محجوب بدعواه عن شهود الحق؛ لأن الحق شاهد لأهل الحق؛ لأن الله هو الحق، وقوله الحق؛ ولا يحتاج أن يدعى إذا كان الحق شاحداً له؛ فأمّا اذا كان غائباً فحينئذ يدعى. وإنما تقع الدعوى للمحجوبين.

TS. 22/16 (*Ve bihî kâle zü'n-nûn*) Aynı rivâyetle Zünnûn'un şöyle dediği rivâyeti geliyor: (*Küllü müddein mahcûbun bi-da'vâhu an şuhûdi'l-hakkı li-enne'l-hakka şâhidün li-ehli'l-hakkı; li-enne'llâhe hüve'l-hakku ve kavlühü'l-hakku; ve lâ yehtâcü en yüddeâ izâ kâne'l-hakku şâhiden lehû; feemmâ izâ kâne gâiben fehîneizin yeddeî. Ve innemâ tekau'd-da'vâ li'l-mahcûbîn*)

Burada bir ince mânâyı ifade etmiş bu sözleriyle Zünnûn Hazretleri, diyor ki:

(*Küllü müddein mahcûbun bi-da'vâhu an şuhûdi'l-hakkı*) “Her palavracı, iddiacı, öğünücü, böbürlenici, bu palavrası, bu iddiacılığı, bu övünmesi, bu böbürlenmesi dolayısıyla, hakkı müşâhededen perdelenmiştir.”

“Her böbürlenici,” müddeî deniliyor ana şeyde, yâni böbürlenip, ben söyleyim, ben böyleyim diye mâneviyâttan yana kendisinde olmayan bir şeyi var gösterip, böyle iddia, sadece bir kuru iddia, böyle kimselere müddeî derler. Biz buna böbürlenici diyebiliriz yâni Türkçe. Her böbürlenici Hakkı müşâhededen, bu böbürlenmesi dolayısıyla perdelenmiştir. Sen misin böbürleneni, Allah ona perdeleri kapatmıştır, hakkı hakikati müşâhede edemez gözleri. Neden? İddiacı, gösterişçi, böbürlenici, kendisinde olmayan hali varmış gibi satmağa çalışıyor etrafa. Onun için bu edepsizliğinden dolayı perdeler iner, hakkı müşâhedeşi ona nasib olmaz.

Çünkü, (*Li-enne'l-hakka şâhidün li-ehli'l-hakki*) “Hak hakikat ehl-i Hakk’a kendisi şahittir. Hakikatin kendisi ehl-i Hakk’a şahittir. Ehl-i Hakk’ın şahidi kimdir? Hakk’ın kendisidir. Tabii buradaki Hak sözü hem Cenâb-ı Hak mânâsına gelir, hem de o olaydaki gerçek mânâsına gelir.

Onun şahidi o Hak’tır. Hak ehli olduğu için Hak onun şahidir. Arkasından açıklayarak devam ediyor: (*Li-enne’llâhe hüve’l-hakku*) “Çünkü Allah, Hakkın ta kendisidir.” Cenâb-ı Hak diyoruz...

Niye Allah’ın ismi Hak’tır? Çok ismi var: Gaffâr ismi var, Settâr ismi var, Rahmân ismi var, Rahîm ismi var, bir ismi de Hak. Niye Hak diyoruz? Çünkü Allah-u Teâlâ Hazretleri vehim ve hayal değildir, haktır. Kuru bir söz veya bir anlayış, veya bir sezgi, veya insanların zihninden uydurduğu, tahayyül ettiği bir zihinsel varlık değildir. Hani komünistlerin iddia ettikleri gibi, burjuvazinin ortaya çıkarttığı bir şey değildir yâni. Haktır, gerçektir. Bir gerçekliği vardır. Zihinsel ve uydurma filan değildir. O bakımdan Allah’ın isimlerinden birisi de Hak’tır. El-Melikül-Hakku’l-Mübîn. Cenâb-ı Hak, Allah-u Teâlâ Hak’tır. Çünkü Allah-u Teâlâ Hazretleri haktır.

(*Ve kavlühü’l-hakku*) Sözü de haktır, sözü de gerçektir; (*ve lâ yehtâcü en yüddeâ izâ kâne’l-hakku şâhiden lehü*) ve hak onun şahidi iken böbürlenmeğe, iddia ile ortaya atılmağa muhtaç değildir.” Allah haktır, sözü haktır, hak ona şahit olduğu için, dava ile te’yid edilmeğe; iddia ile, palavrayla, böbürlenmekle te’yid edilmeğe ihtiyacı yoktur.

(*Feemmâ izâ kâne gâiben*) Ama kişi şahit değil de, müşahit değil de, perdeler açılıp gerçekleri gören kimse değil de gaib ise, perdeli ise, Hak’tan uzak ise; (*fehîneizin yeddeî*) o zaman iddia eder, o zaman böbürlenir, o zaman olmayan şeyi var gibi gösterir. (*Ve innemâ tekau’d-da’vâ li’l-mahcûbîn*) Böylece iddiacılık, böbürlenme ancak perdeli insanlarda olur. Hakkı müşahade eden insan, böyle davaya lüzum görmez.”

Birisi iddia ediyor mu: “Havada uçtum, denizleri geçtim, şöyle

yaptım, böyle yaptım, ben şuyum, ben buyum...” Demek ki, bir şey yok ki iddia ediyor. Bu işleri hakikaten yapan insan, kenarda kıs kıs güler, sesini çıkartmaz, başını eğer... Neler yapmıştır, ses çıkartmaz. Hiç bir şey yapmayan böbürlenir, atar tutar durur kenarda. Bir şey yok da ondan... Ötekisinde var, lüzum görmez. Hakikaten olan, lüzum görmez. Allahu a’lem bunu anlatıyor.

Onun için bir başka büyüğümüz diyor ki:

“—Bu mâneviyât yolunda, tasavvuf yolunda, Allah’ın ma’rifetullahı yolunda, Allah’ın rızasına erme yolunda insan bir iddiacı oldu mu, yâni müddeî oldu mu, davacı, palavracı, böbürlenici oldu mu; o iddia ettiği hal ve makam ona ebediyen haram olur. Bir daha o makama ulaşamaz.”

Çünkü yalan yere, olmadığı halde o makama sahipmiş gibi söyledi, iddia etti, palavracılık yaptı. Onun için, o ona ebediyen haram olur.

Onun için, susması lâzım kişinin. Hele hele sahip olmadığı makamlardan, hallerden hiç dem vurmaması lâzım! Kendisini öyleymiş gibi göstermeğe kalkıp da, milleti aldatmaması lâzım!.. Milleti aldatmıyor, kendisini aldatıyor. Çünkü Allah, böylelerini ebediyen mahrum bırakıyor.

d. Allah’tan Başkasına Gönül Bağlamamak

١٧ - وبه قال ذو النون: من انس بالخلق ، فقد استمكن من
بساط الفراعنة. ومن غيبٌ عن ملاحظة نفسه ، فقد استمكن
من الإخلاص. و من كان حظه في الأشياء هو ، لا يبالى ما
فاته ، مما هو دونه.

TS. 22/17 (*Ve bihî kàle zü’n-nûn*) Yine aynı râvî yoluyla, Zünnûn Hazretleri’nin şöyle dediği de, bir başka sözü de nakledilmiş: (*Men enise bi’l-halki fekadî’stemkene min bisâti’l-*

ferâineh. Ve men guyyibe an mülâhazati nefsihî, fekadi'stemkene mine'l-ihlâs. Ve men kâne hazzuhû fi'l-eşyâi hüve, lâ yubâlî mâ fâtehû, mimmâ hüve dûnehû.)

Zünnûn Hazretleri diyor ki:

(*Men enise bi'l-halk*) “İnsanlarla, halk ile, yâni mâsivâ ile, Allah’tan gayrı şeylerle ünsiyet eden, düşen kalkan, ona gönül bağlayan, onunla beraber olan, (*fekadi'stemkene min bisâti'l-ferâineh*) Firavunlar yaygısına oturmuş demektir.” Bir insan otursun diye çölde, dağda, çimende, bahçede, bağda bir örtü yayarlar, hasırsa hasır, şilte ise şilte... Bir şeyin üstüne oturur. Mahlûkat ile, insanlar ile, mâsivâ ile ünsiyet eden, firavunların bisatına, yaygısına oturmuş demettir. Yâni Firavun gibidir demek, halk ile ünsiyet eden.

(*Ve men guyyibe an mülâhazati nefsihî fe kadi'stemkene mine'l-ihlâs*) “Nefsini mülâhazadan geçen, onu hiç zihnine takmayan kimse ihlâsa, ihlâs makamına ulaşmış, oraya yerleşmiş demektir.”

Demek ki insan, halkla düşüp kalkmaktan kaçınacak mâneviyat yolunda ve nefsi mülâhazadan uzak duracak. Yâni kendi nefsi görmeyecek, kendisinde bir varlık ve benlik görmeyecek. “Ben söyleyim, böyleyim, ilerliyorum galiba, yükseliyorum, yakında uçacağım galiba bilmem ne...” filan gibi bir şeyle, kendi nefsi bir pay çıkartma durumu içinde olmayacak. Böyle, bundan geçerse, o zaman ihlâs makamına oturur.

(*Ve men kâne hazzuhû fi'l-eşyâi hüve*) “Etrafındaki varlıklar içinde nasibi *Hüve* olan, o olan, yâni Allah olan kimse; (*lâ yubâlî mâ fâtehû mimmâ hüve dûnehû*) Allah’tan gayrı olan şeylerden neyi kaybetse aldırılmaz. Kaybettiği şeyler ona mühim gelmez, önemsemez. Çünkü gayesi *Hüve*’dir, gayesi Allah’tır. Gayesi Allah olan bir kimse, Allah’tan başka bir şeyi kaybetmekten üzülmez.”

Mal gitmiş... Giderse gitsin, gayesi o değil ki. Çoluk çocuk şöyle olmuş, böyle olmuş... Olursa olsun. Gayesi o değil ki. Karadeniz’de gemileri batmış... Batarsa batsın. Gayesi Karadeniz’in gemileri değil ki. Gayesi *Hüve*, yâni Allah. Gayesi Allah olan, *Hüve* olan kimse, *Hüve*’den gayrı, ondan başka bir şeyi kaybedince üzülmez.

Hüve'yi kaybederse üzülr. Gayesi o. Ötekisi değil, ötekiler değil...

Yâni mâsivâyâ mübtela olmayan, bütün himmetini Allah'ın bilgisine, Allah'ın rızasını kazanmaya, Allah'ı tanımaya, bilmeye sevk etmiş olan bir kimse, başka bir şeye aldırılmaz demek. Başka kimse onu yıkamaz demek. Başka bir olay onu üzemez demek.

Üzölüyorsa, yıkılıyorsa, morali bozuluyorsa... Bazıları geliyor:

“—Hocam, moralim bozuldu!” diyor.

Müslümanın morali bozulmaz. Yâni Allah'a kul olan, Allah'a dost olan bir kimseye, hiç kimse bir şey yapamaz. Hem Allah yaptırtmaz, hem yapsa da aldırılmaz. Yaşatırsa, Allah yaşıyor diye yaşar. Ölüm vakti gelirse, demek vadem yetmiş, ecelim gelmiş, öleceğim galiba filan diye şey yapar. Her halde Allah'ı düşünür.

Şimdi, insanlarla ünsiyet etmemek meselesini, herhalde biraz açıklamamız lâzım! Yâni derviş olduk, o zaman cemiyetten kaçacak mıyız?.. Bir müddet, bir zaman, bir şeyi elde edinceye kadar kaçmak da gerekiyor.

Hani kişi refikinden azar diyoruz. Bu herkesin bildiğı bir olay... Yâni bir öğrenci Anadolu'dan geldi, yüksek tahsil yapacak, burada bir yurda girdi. Kötü arkadaşlar edindi mi, ne olur? Sapar. Kişi refikinden, arkadaşından azar. Yâni kötü arkadaşsa, “Gel bu akşam bara gidelim, gel bu akşam gazinoya gidelim!.. Sinemada çok güzel film varmış. Arkadaşlarla futbol oynayacağız, sen de gel, santrfor ol, bilmem ne...” filan derken ne olur?.. O arkadaşın hevâ ve hevesâtı bunu da saptırır.

Tabii insan böylece, Allah ehli olmayan, Allah dostu olmayan başka insanlarla ünsiyet ettiği zaman... Hanım soruyor akşam beye. Yemek yedi, afiyet olsun bilmem ne filan... Sonra bakıyor, almış paltoyu falan gidiyor.

“—Efendi nereye gidiyorsun?..”

“—Kahveye gideceğim.”

“—Gel evde otur biraz, çoluk çocuğun işi var, gücü var filan...”

“—Canım sıkılıyor. Dayanamıyorum, duramıyorum, patladım.”

Cumartesi pazar oldu mu evde duramıyor filan... Neden? İnsanlarla düşüp kalkmağa alışmış, kahveye alışmış, arkadaşla alışmış, avcılar kulübüne alışmış, falanca şeye, filanca şeye alışmış, onsuz yapamıyor. Tabii bu alışkanlıklar, bu bağılıklar insanı helak eder. “İnsanlar ile ünsiyeti kendisine adet edinen kimse, firavunlar yaygısına oturmuş demektir.” Yâni firavunlar gibi hata edecek, hakkı bulamayacak demektir.

Onun için meselâ, İbrahim Hakkî-i Erzurûmî Hazretleri, kâmil bir insan olmak için yapılacak şeyleri sıralarken diyor ki:

1. (*Taklîli taam*) Yemeği azaltacak.

Neden?.. Şimdi, bu *Panzehir*’in son sayısında öyle bir yazı yazdım ben, öyle geldi kalemime. Düşündüm ki yâni oturuyor, yarım ekmek yiyor, bir ekmek yiyor, bir ekmek yiyor, kebab yiyor, bilmem ne yiyor filan... E çocuk güçlü kuvvetli bilmem ne... Yâni karnı doydu mu zabtı zor olur, nefsi azdı mı sakinleştirmesi zor olur. Onun için (*taklîli taam*) Yemeği azaltacak.

2. (*Taklîli menâm*) Uykuyu azaltacak. Sekiz saat uyuyor, on saat uyuyor, on iki saat uyuyor... Uyuyunca nefis kuvvetleniyor. Yemeği yedi, yattı uyudu. Yemeği yedi, yattı uyudu... Bostan kavunu gibi büyür, kocaman... Onun için onu da azaltmak lâzım

3. (*Taklîli kelâm*) Lambur lumbur ileri geri çok da konuşmaması gerekiyor. Konuştu mu, konuşunca o da zarar veriyor. Az yemek yiyecek, az uyuyacak, az konuşacak... Tabii az konuşma, çok tefekkür demek. Az konuşunca, içine dönük zenginleştirme çalışmasına devam ediyor demek.

4. (*Uzlet-i enâm*) ne demek? Halktan ayrılmak demek... Her gün kahveye alışmış bir insan ilim adamı olamaz. Her gün sinemaya alışmış, her gün arkadaşlarla bir programa alışmış bir insan Kur’an öğrenemez, ilim öğrenemez, ibadet yapamaz. Çünkü her ânında bir şey bulurlar yâni. Bir eğlendirecek, oyalayacak bir şey böyle devam eder durur.

Onun için, kâmil bir insan olmak istiyorsa veyahut bir derviş, bir şeyhe teslim olmuş, eğitimini tamamlamak istiyorsa; şeyhi ona

az yemek ye bakalım diyecek, az uyu diyecek, çok konuşma diyecek... Çok tefekkür eyle ama çok konuşma diyecek. Ondan sonra arkadaşlarından bir sıyrıl bakalım, تنها bir yere bir gir bakalım, Rabbin ile baş başa kal, günahlarını hatırla, gözyaşı dök, dua et, münâcaat eyle, yalvar yakar. Yâni kâmil bir insan olmanın yolu böylece açılacak.

Onun için, bu prensipleri koymuşlar. Birisi de yâni insanlarla olan ünsiyetini, ülfetini azaltmak. Tabii, kâmil insan olma çalışmalarını yapmağa vakit bulabilmek için. Bu çalışmaları yaptıktan sonra, insan tekrar halkın arasına dönebilir. Yâni, eğitimini tamamlamış bir insan, halkın arasına tekrar dönebilir. Ne sebeple?.. Onları irşâd etmek için, onları doğru yola çağırarak için, onlara hakkı söylemek için, i'lây-ı kelimetullah için yine o çalışmalar olabilir. Ama artık kendisinin gönül gözü açılmıştır, Allah-u Teâlâ Hazretleri'ne bağlılığı tamamdır, o zaman olabilir.

Çünkü hani, “Müşteri velînimetimdir.” dediği gibi dükkancının, bakkalın; müslümanın da, mürşidin de, çalışacak insanın da muhatabı öteki insanlardır. Onların üzerinde çalışacak ki, onları doğru yola çekecek de sevap kazanacak ve İslâm ümmeti böyle gelişecek.

Peygamber Efendimiz'in etrafındaki insanlar küçük bir grupken, kırk kişi kadarken gittikçe çoğaldılar, binleri, yüz binleri buldular. Sonra o yüz binler, Suudi Arabistan'ın şu anda hakim olduğu topraklarda küçük bir bölgedeyken, Arap yarımadasının her tarafına dağıldılar, Suriye'ye, Irak'a yayıldılar, İran'a geçtiler, Mısır'a geçtiler, Afrika'ya dağıldılar, dünyaya yayıldılar. Neden?.. İnsanları hak yola çekmek için... Böylece İslâm ümmetinin sayısı yüz milyonlara geldi, milyarlaraya geldi.

Şimdi biz de aynı çalışmayı iyi yapmalıyız. Yâni nasıl sahabe-i kirâmın her birisi, “Asıl vazifem Allah'ın dinine hizmet etmektir.” diyerek, İslâm'ın selâmeti için, fütühat için, i'lây-ı kelimetullah için, cihad için, gazâ için yerlerinde durmayıp dağıldılarsa; Medine-i Münevvere gibi yerden Ebû Eyyüb el-Ensârî RA Hazretleri Eyüp'e gelmişse; İstanbul'a geldiklerine göre,

Türkistan'a gittiklerine göre, Afrika'ya gittiklerine göre, biz de aynı şekilde çalışma yapmak zorundayız.

Hepiniz bulunduğunuz muhitte bu çalışmalarını yapmalısınız ki İslâm ümmeti bir milyarken bunu katlasın, rakamı büyüsün. Hakikî, has müslümanlar şu kadarken, günden güne onların adeti artsın diye bir çalışma yapmak gerekiyor.

e. Doğruluk Allah'ın Bir Kılıcıdır

Bundan sonraki sözü, Yusuf ibni'l-Hüseyin rivâyet etmiş.

١٨ - سمعت أبا الحسن علي بن محمد القزويني ، يقول : سمعت أحمد بن محمد البزناني ، بقول : سمعت محمد بن الحسين ، يقول : سمعت فارساً ، يقول : سمعت يوسف بن الحسين ، يقول : سمعت ذا النون ، يقول : الصدق سيف الله في أرضه ، ما وضع على شيء إلا قطعه.

TS. 22/18 (..... *Yekülü semi'tü ze'n-nûni yekül*) Zünnûn Hazretleri'nin şöyle söylediğini işittim demiş bu râvi: (*Es-sıdku seyfu'llâhi fî ardihî, mâ vudîa alâ şey'in illâ kataahû*)

(*Es-sıdku*) Sıdk, doğruluk demek. "Doğruluk huyu, ahlâkı, doğruluk vasfı, (*seyfu'llâhi fî ardihî*) yeryüzünde Allah'ın bir kılıcıdır. (*Mâ vudîa alâ şey'in illâ kataahû*) Neye vurulsa keser, koparır. Doğruluk Allah'ın bir kılıcıdır ki, neye vurursa, neyin üstüne konursa keser, koparır."

Yâni, doğruluk her müşkili halleder gibi bir mânâ. İnsan doğru sözlü oldu mu, her müşkil iş hallolur gibi; veyahut insan dosdoğru oldu mu meseleyi hall u fasl etmesi kolay olur. Doğru dürüst insandır, bir o tarafı dinler, bir o tarafı dinler, şıp, keser atar: Sen haksızsın, sen haklısın, sen şuna şu kadar ver... Sen tevbe et, sen özür dile... Bitirir işi.

Hani rüşvetçi hakime birisi bir kâse, bir kırba süt getirmiş;

ötekisi bir oğlak getirmiş. Oğlak getirenin lehine hükmetmiş. Ötekisi diyor ki:

“—Yâ, hakim bey, süt ne oldu?”

“—Oğlak içti.” diyor.

Yâni öyle olmaz. Gelen hediyenin cinsine göre filân oldu mu, o zaman hiç bir şey hallolmaz, her şey mahvolur. Adâlet, hakimiyetin, hüküm sürmenin, devlet olmanın temelidir. O oldu mu, her şey temelli ve sağlam olur, olmadığı zaman da her şey mahv u perişân olur.

Doğruluk, tabii birkaç şeyledir. Bir, sözde doğruluk... Yâni sözünün sadık olması insanın... İkincisi, kalpte doğruluk. Yâni düşüncelerinin, niyetinin sadık olması. Buna sözü sadık olmak diyoruz, ötekisine özü sadık olmak diyoruz; içi, nefsi, kalbi doğru olmak diyoruz. Kimsenin aleyhinde bir şey düşünmemek.

Bir zât-ı muhterem bir at almağa gitmiş, ama atları çok iyi tanıyan bir süvârî. Sormuş:

“—Bu at kaç?”

Demiş ki:

“—500 dinar.” demiş meselâ.

İncelemiş atı, bakmış adalelerine, yaşına, dişine, cinsine filân bakmış, demiş ki:

“—Senin bu atın 800 dinar eder. Ben sana 600 verebilirim.” demiş. Sonra biraz daha incelemiş, “Hatta 900 eder, ben sana, eğer uygun görürsen 800 verebilirim.” demiş.

Adam:

“—Peki, al senin olsun.” demiş.

O da 800 vermiş. Adam hâlâ kendisine inanamıyor, hâlâ şaşkın. Demiş ki:

“—Yahu, ben kendi rızâm ile bu atı sana 500’e satacakken, niye kendin fiyatını arttırdın alıcı olduğun halde?”

Demiş ki:

“—Rasûlüllah’la biz ahdetmiştik, hiç bir kimseyi kandır-mamağa, hiç bir kimseye haksızlık etmemek üzere sözleşmiştik. Ben atlardan anlarım. Sen bunun hakikî kıymetini bilmiyorsun.

Bu at rahat rahat 900 dinar edecek, onun için söyledim.” demiş.

İşte bu özde doğruluk... Yâni hakikî içte olan doğruluk. Zaten sözde olan doğruluk da, o içte olan doğruluktan sonra olur. İçi yamuk oldu mu insanın, sözü de yamulmağa başlar, gözü de yamulmağa başlar. O zaman gözü de sağa sola kaymağa başlar, dili de sağa sola kaymağa, bulaşmağa başlar.

Allah bizi sözde ve özde, her yolda, her işte doğruluktan ayırmasın...

النجاة فى الصدق.

(*En-necâtü fî's-sıdkı*) “Kurtuluş doğruluktadır.” Doğru oldu mu insan, dünyada da ahirette de halâs olur, necat bulur. Yalancı oldu mu, yanlışçı oldu mu, hain oldu mu, zalim oldu mu, haksızlık ve gadr ve yanıltma yapan bir kimse oldu mu; o zaman dünyada da, ahirette de sonunda pişman olur, perişan olur.

f. Yapılan İyiliğin Süs Edinilmesi

۱۹ - وبإسناده ، قال ذو النون: من تزین بعمله ، كانت حسناته
سيئات.

TS. 23/19 (*Ve bi-isnâdihî kâle zü'n-nûn*) Aynı râvî, aynı rivâyet zinciriyle nakletmiş. Zünnûn Hazretleri şöyle buyurmuş: (*Men tezeyyene bi-amelihi kânet hasenâtühû seyyiât.*)

Kısa bir söz. Doğru tabii. Doğru demek bile edebe belki uygun olmaz. Çünkü bir işin doğruluğunu da anlamak için bir seviye lazımdır. Yâni mücevherin kıymetini de kuyumcu bilir. Buyurmuş ki:

“Yaptığı hasenâtını süs edinen, onunla süslenen veya süsleyen kimsenin, hasenâtı seyyiât haline gelir.”

Yâni, işlediği amelî süsleyen bir kimse, beğendirmeğe çalışan

bir kimse, süslemek niçin yapılır? Beğendirmek için yapılır. Namaz kılıyor, beğendirmek için kılan, “Allahu ekber!” diyor, duruşuna dikkat ediyor, rükûsuna dikkat ediyor... Camide öyle yapıyor da, evde yapmıyor. Neden? Camide başka insanlar var, ayıplarlar filan diye korkuyor. Evde iki dakikada dört rekât kılarken, camide dört dakikada dört rekâtı ancak tamamlıyor. Haa, insanlara karşı süslü, gösterişli ve özenerek yapıyor.

İşte amelini böyle süsleyen ve ameliyle süslenen bir kimsenin yaptığı iş iyi bir iş bile olsa, kötülük olmuş olur. Kötü bir hale dönüşür. Neden? Riya ile yapılan işleri Allah kabul etmez de ondan. Namaz kılıyordu, tekbirine dikkat etti, kıraatine dikkat etti, rükûuna dikkat etti, secdesine dikkat etti ama o adeti olduğundan yapmadı, gösteriş için yaptı, süslemek için yaptı. O zaman o namazdan sevap alamaz, çünkü riya ile yapılan ibadeti Allah kabul etmiyor. Hatta riya ile yaptığı için günah olur.

Onun için, amelimizi başkasına süslemeğe, süslü göstermeğe ihtiyacımız yok; Allah'ın beğeneceği tarzda yapmağa gayret edelim!.. Allah görüyor diye. Yalnızken de, her hâlükârda Allah'a beğendirmeye çalışalım. Kullara beğendirmeye çalıştı mı insan, iyi işleri bile kötü iş haline gelir. Neden? Riyâ ile yapılmış olur, Allah sevmez ondan.

g. Allah'ı İsteyen İlk Adımda Ulaşır

Galiba bir söz daha okuyabileceğiz. Bu çok müjdeli bir söz oluyor. Onunla bitiyor:

٢٠ - سمعت أحمد بن علي بن جعفر ، يقول : سمعت فارساً
يقول : سمعت يوسف بن الحسين ، يقول : سمعت ذا النون ،
يقول : بأول قدم تطلبه ، تدركه وتجدّه .

TS. 23/20 (*Semi'tü ahmede'bne aliyi'bn-i ca'fer, yekül*) Bu

râvîden rivâyet edilmiş ki: (*Semi'tü fârisen yekûl*) “Faris’i duydum ki şöyle diyordu: (*Semi'tü yûsufe'bne'l-hüseyin yekûl*) ‘Yusuf ibn-i Hüseyin’in şöyle dediğini duydum.” demiş o da. (*Yekûlü semi'tü zennûni, yekûl*) Bu son ravi de Zünnûn Hazretleri’nin şöyle dediğini işitmiş. Ne söylemiş Zünnûn Hazretleri KS:

(*Bi-evveli kademin tatlûbuhû, tûdrikühû ve tecidühû*) “Onu isteyerek, onu ister bir haldeyken attığın ilk adımda, *bismi'llâh*, (*tûdrikühû*) ilk adımda ulaşırsın ona, (*ve tecidühû*) ve bulursun onu...” O dediği Allah... Bu çok büyük bir müjde!

Yâni sen gerçekten Allah’ı mı istiyorsun? Niyetin samimi mi?.. Attığın birinci adımda ulaşırsın. Daha çok adım atacağım da ulaşacağım diye bir şey yok. “İlk adımda ulaşırsın. İlk adımda onu bulursun, ona erersin ve onu bulursun.” diyor. Çok mühim bir söz...

Demek ki, insanın niyeti halis oldu mu, isteği samimi oldu mu, katıksız oldu mu... Evet, tasavvufun bir yolu vardır, eğitimin bir zamanı vardır ama, daha ilk adımında adam onu bulmuştur, cennetlik olmuştur yâni. Niyeti halis... Tabii tecrübesi artacak, bilgisi artacak vs. vs...

Onun için, Peygamber SAS Hazretleri’ne bir bedevî geldi, dedi ki:

“—Yâ Rasûlüllah! İslâm nedir bana bir anlat, onu yapayım, başka bir şey yapmayayım.”

Dedi ki:

“—Namaz kılacaksın, oruç tutacaksın, zekât vereceksin vs...” söyledi.

“—Tamam, bunları yaparım, başka bir şey yapmam. Hadi es-selâmü aleyküm!” dedi, ayrıldı.

Peygamber Efendimiz buyurdu ki:

“—Cennetlik bir kimse görmek isteyen baksın.”

Neden?.. İsteği samimi. İlk adımda maksat hasıl oldu.

Tabii bu bize büyük bir müjdedir. Biz bu yola adım atmış mıyız? Demek ki Allah’ın yolunda ilk adımı ihlasla atmışsak,

demek ki şeye lüzum yok, el-hamdü lillâh ki ona ermiş, onu bulmuş gibi oluyoruz. Şimdi onu kaybetme tehlikesi başlıyor artık. Yâni bulunca elden kaçırma tehlikesi başlıyor, kaybetme tehlikesi başlıyor. O halde bizim düşüneceğimiz: Aman kaybetmeyim, aman kaçırmayım, aman düşmeyim diye her halde dikkat etmek gerekiyor.

Evet, bu kadar kalsın. İki tane soru var. Başka soru sormayın! Yâni sorulara cevap veriyor hoca diye, soruları yağdırmağa kalkışmayın bana... Allah hepinizden râzı olsun... Burada bırakalım. Yirminci sözü söyledik, yirmi birincide kaldık.

Şimdi bu hafta aslında konuşma haftamız değildi ama, vakfımızın eğitim toplantısı olacak, Türkiye'nin her yerinden vakıflarımızın, derneklerimizin mensuplarını çağıracağız, onları eğiteceğiz. Önümüzdeki hafta burada olmayacağız. Ondan sonraki hafta da yine bir eğitim çalışmamız olacak diye, bu haftaya alıverdik bu dersi.

Ne zaman artık bunu yapabiliriz? Onu camide sorarsınız. Ama önümüzdeki hafta olamayacak, çünkü seyahate çıkıyoruz. Allah hepinizden râzı olsun...

İki sorudan birisi:

1. Niyeti sahih, tevbe ediyor fakat tevbesinde sebat edemiyor. Aslında günahı pişman oluyor, bu durumda ne yapılacaktır?..

Tabii iradesini kuvvetlendirmeğe çalışacak. Gene Allah tevbesini kabul eder. Çünkü niyeti güzel, günahına da pişman oluyor, ama sebat edemiyor. Demek ki zayıf kul... İradesini kuvvetlendirecek, düşmemesini öğrenecek. Yâni çocuk yavaş yavaş emekler, ondan sonra ayakta durmağa başlar, annesi onu karşısına diker, "Gel bakayım birkaç adım," tıpış tıpış gelir, fena sarılır filan... O da yavaş yavaş adım atmasını öğreniyor. Onun gibi. Sonra da artık saatlerce yürüyecek bir hale gelir. Demek ki bu hataları yapa yapa yapmamayı öğrenmeli insan.

İradesini kuvvetlendirmek için de, tabii oruç çok güzel bir

eğitimidir. Dinimizin iradeyi kuvvetlendirme eğitimi oruçtur. Oruç tutacak, her günden kendisini çekecek. Harama da bakmayacak, gazete de bakmayacak, mecmuaya da bakmayacak, diline de sahip olacak yalan dolan haram vs. çıkmayacak. Kulağına da sahip olacak, yalan dolan haram girmeyecek. Eline de ayağına da her şeye sahip olacak. Böylece bir eğitim geçirmiş olacak.

İkincisi: Bizim bu *Başarının Prensipleri* diye bir kitabımız vardı, onu okusun kardeşlerimiz. İnsan kendi kendisine plan ve program yapmalı, o programa göre kararlar vermeli, o kararlara kendisini uydurmalı; uymadığı zaman da kendisini cezalandırmalı, uymaya alıştırmalı.

Saat onda kalkacağım, kalkın. Saat üçte saati kuracağım kalkacağım. Kalkmağa alıştırın! Böyle böyle kendi kendinizi yenmeğe, içinizdeki arzuları bastırmağa ve iradenizi kuvvetlendirmeğe muvaffak olursunuz.

Allah hepinizden râzı olsun!..

18. 01. 1992 - İstanbul

6. İBRÂHİM İBN-İ EDHEM HZ. (1)

Eüzü bi'llâhi mine'ş-şeytânir-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Hamden kesîren tayyiben mübâreken fîh... Kemâ yenbağî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultânih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn, ve senedi'l-âşîkîn... Ve tâci ruûsinâ ve tabîbi kulûbinâ ve üsvetine'l-haseneti muhammedini'l-mustafâ... Ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Ebû Abdirrahmân es-Sülemî KS'in *Tabakâtü's-Süfiyye* isimli tasavvufî eserini, yâni mutasavvıfların hayatlarını ve mübarek sözlerini, nasihatlerini ihtiva eden kitabını burada okumağa başlamıştık. Fırsat oldukça yine devam edeceğiz.

Şimdiye kadar az bir zaman geçti, iki şahsın üzerinde bilgileri okuma imkânımız oldu. Birincisi el-Fudayl ibn-i İyâd Rh.A idi. İkincisi: Zünnûn el-Mısırî Hazretleri idi. Bunları okuduk, bitirdik. Belki üçüncüsü İbrâhim ibn-i Edhem'e de geçtik ama, biraz fasıla girip de aradan zaman geçtiği için, bu akşam İbrâhim ibn-i Edhem Rh.A Hazretleri'ni, başından başlayıp okumaya devam edelim!

Yalnız burası, bu güzel bina, bir Nakşî tekkesi idi. Bunu tesis etmiş olan şahıs Mustafa Selâmi Efendi Hazretleri... Tabii bize yadigâr kalmış.

Buyrulmuş ki:³⁴

³⁴ Tirmizî, *Sünen*, c.VII, s.211, no:1878; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.32, no:11298; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IV, s.51, Ebû Ya'lâ *Müsned*, c.II, s.365, no:1122; Hünîd, *Zühd*, c.II, s.400, no:780; Heysemî, *Mecmaü'z-Zevâid*, c.VIII, s.331, no:13639; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.258, no:7495; Taberî, *Tehzibü'l-Âsâr*, c.I, s.105, no:93; Ebû Hüreyre RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.II, s.356, no:2501; Cerir ibn-i Abdullah RA'dan.

مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ (حم. ت. حسن ، وابن جرير في
تهذيبه عن أبي سعيد ؛ ابن جرير عن أبي هريرة ؛ طب عن جرير)

(*Men lem yeşküri'n-nâse lem yeşküri'llâh*) “Kula şükretmesini bilmeyen, Rabbine, Allah’a hiç şükredemez.” Yapılan iyilikleri de bilmek lâzım!

Bir kere bize en büyük iyiliği, her türlü iyiliği Allah-u Teâlâ Hazretleri yapıyor; ona kul olacağız. Ondan sonra, bize İslâm’ı getirip tebliğ ettiği için, en büyük iyiliği Peygamber Efendimiz Muhammed-i Mustafâ SAS yapmıştır. Canımız fedâ, malımız fedâ, her türlü imkân ve müktesebâtımız fedâ... Onun mübarek âline, ashâbına da, ondan bize kadar turuk-ı aliyyemiz silsilelerinden güzerân eylemiş olan sâdât ve meşayihimiz ki, Nakşî, Kadirî, Kübrevî, Sühreverdi ve Çeştî Tarikatlarının mensubuyuz. Öbür tarikatlara da sevgimiz, hürmetimiz var. Çünkü müslümanların hepsi kardeşimizdir. Allah’ın sevgili kullarının hepsi başımızın tâcıdır.

Tabii bu silsilemizin başı, veya silsilemiz içinde olup tarikatımızın, tarikatlarımızın pirleri, veyahut da onlara bağlı büyük zâtlar durumunda olan, o mübareklere de çok şeyler borçluyuz. Çünkü, mânevî yolculuğumuzda gerekli bilgileri de onlardan alıyoruz.

Bu din büyüklerimizden sonra, tabii bizi büyüten, yetiştiren, besleyen anne, baba ve yakınlarımıza borçluyuz. Bu beldeyi;

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.278, no:18472; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.516, no:9119; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.239, no:377; Heysemî, *Mecmaü'z-Zevâid*, c.V, s.392, no:9097; Buhârî, *Târih-i Kebîr*, c.IX, s.51, no:441; Nu'man ibn-i Beşir RA'dan.

Ziyâü'l-Makdisî, *el-Ehâdisü'l-Muhtâre*, c.II, s.192, no:1420; Üsâme RA'dan.

Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.628, no:5962; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.266, no:6449, 6480; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.278, no:2613; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XXI, s.408, no:23858.

malını, canını, her türlü imkânını ortaya koyup da, beraberce cihad eyleyip de fethetmiş olan ordunun, başta Fatih Sultan Muhammed Han cennet mekân olmak üzere mensubu olan cümle mücahidlerin, gazilerin hepsine minnet ve şükran borcumuz var. Çünkü bu beldeyi fethettiler, bize emanet bıraktılar; biz de burada oturuyoruz, yaşıyoruz.

Bir de bu binayı tesis etmiş olan ve alt kattaki mahallinde kabri bulunan Mustafa Selâmi Efendi Hazretleri ve onun halifeleri ve yakınları var. Onlar da burayı bir irfan yuvası olarak tesis etmişler, bize bırakmışlar. Biraz harab olmuş. Biz de maddeten ve mânen imârına gayret ediyoruz. Maddî imarı; işte boyası, duvarı, bahçesinin, bağının bakımındır. Mânevî imarı; cemaat olarak burayı çalıştırmaktır. Yâni maksad-ı aslîsine uygun, gayesine muvafık çalışırsa, mânen imar edilmiş olur, harabiyet olmamış olur. Maddeten de penceresi, camı kırık dökük olmazsa, içinden istifade edilebilirse, o da maddî imarı olur. Biz maddeten ve mânen imarına da, tabii kendimizi mecbur hissediyoruz.

Bu büyüklerimizin hepsine, saydıklarımızın hepsine minnet ve şükran borçlarımız vardır. Onların ruhları için ve bizim de dünya ve ahiret sıhhat, afiyet ve saadet ve selâmetimiz için bir Fatiha, on bir İhlâs-ı Şerîf okuyalım, öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Adı, Künyesi

۳ - إبراهيم بن أدهم

İbrâhim ibn-i Edhem (*KS ve rahimehu'llâhu rahmeten vâsiah*) Hazretleri'ni herkes duymuştur, tahminime göre. Hayatı hakkında da bazı bilgiler ve menkıbeler, menâkıb kulaklarımıza gelmiştir. Fakat bu Ebû Abdurrahman es-Sülemî, ciddî bir âlim olduğundan, her şeyi delillerle kaynaklarına istinad ettirip sağlam söz söyleme ve sağlam bilgi nakletme geleneğinde olduğu için,

buradaki bilgilerin biraz daha kıymetli olduğunu göreceksiniz.

Ve tabii bugün bitirmemiz mümkün olmaz, bundan sonraki derse kalacak. Bir insan nasıl evliya oluyormuş, onu da burada biraz bu bilgilerin içinde görmek mümkün olacak. Acelemiz yok, ben o bilgiyi de mahsustan biraz geciktirmek de istiyorum ki, meraktan çatlayasınız diye... Çatlamayın da, yâni çok merak edin, hevesiniz artsın diye... Onun için ağır ağır okuyoruz.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:

ومنهم ابراهيم بن ادھم ، ابو اسحاق . من اهل بلخ ، كان
من ابناء الملوك والياسير .

(*Ve minhüm ibrâhimü'bnü edhem*) Yâni bu kitabın muhtevasını, içeriğini teşkil eden beş tabakadan, hepsinde yirmişerden yüz tane mübarek zâtın hayatı var. Bunlar sağlam bilgi olduğu için, kaynakları sağlam, yeri belli; zihninize sağlamca yerleştirin, her yerde sağlam olarak söylersiniz. Ebû Abdırrahmân es-Sülemî'nin Tabakâtü's-Sûfiyye'sinde şöyle yazıyor... Tamam, kaynak veriyorsunuz. Bu da nereden aldığını belirtiyor, o zaman söz sağlam söz olmuş oluyor.

“O şahıslardan bir tanesi de, muhtevada anlatılacak olan kişilerden, yüz kişiden, birisi de İbrâhim ibn-i Edhem'dir.” Bize göre üçüncüsü... Çünkü biz iki tanesini daha önce okumuş, tanımıştık. Ama galiba unutmuşuz. Unutmamak lâzım, unutmamamız lâzım, hatırimızda tutmamız lâzım!...

Bizim ihvânımızdan, sizin ağabeyleriniz, bizden önceki büyüklerimizin, hocalarımızın derslerine devam etmişler, not tutmuşlar, onların vefatından sonra onların eserlerini neşrettiler. Neden?... Muntazam not tuttuğu için. Muntazam not tutmasaydı, o neşir mümkün olmayacaktı.

Demek ki, şimdi Fudayl ibn-i İyâd'ı ve bu kitapta neşredilmiş olan mübarek nasihatlarını, sözlerini çok iyi bilmeniz lâzımdı; bir... Zünnûn el-Mısırî Hazretleri'nin hayatını, ismini, vefatını,

sözlerini çok iyi bilmeniz lâzımdı; iki... Çünkü iki tanesini okuduk.

“—E unuttum...”

Unutmayacağız! Hadis-i şerîf olarak zikrediliyor.³⁵

آفة العلم النسيان (ش. والعسكري ، وابن عبد البر في العلم
عن الأعمش مرفوعاً)

(*Âfetü'l-ilm, en-nisyânü*) Ne demek?.. “İlmin âfeti unutmaktır.” İlmi âfetlere maruz bırakmayalım! Unutmamak için de tekrar tekrar okuyalım, başkalarına da anlatalım! Unutmamanın bir şekli de, başkasına anlatmaktır.

“—Ben Eyüp'te, Mustafa Selâmi Efendi Tekkesi'nde *Tabakâtü's-Sûfiyye*'den okunurken dinlemiştim ki, Fudayl ibn-i İyâd Rh.A şöyle buyurmuş... Zünnûn el-Mısri böyle buyurmuş...”

Başkasına söyledikçe bu hafızanızda daha iyi kalır. Başkasına söylemeye niyet ederek dinlediğiniz söz de, hatırlınızda daha iyi kalır. Kitaplarımızda da yazmıştık, bu *Başarının Prensipleri* kitabımızda; insan başkasına anlatmak niyetiyle dinlerse, daha iyi hatırlınızda kalır. Başından gevşek dinlerse, hatırlınızda kalmaz.

Dalgın profesör şemsiyesini, nereye koyduğunu düşünmeyerek koyduğu zaman unutmuştur zaten; sonradan değil... İlk başta koyduğu yeri düşünmedi ki... Koydu bir yere, bilmiyor ki nereye koyduğunu, alırken nerede olduğunu bilebilsin. Onun için, başından dikkatli dinlemek lâzım!..

Rahmetli annem kurnaz bir kadındı. Küçükken beni cumaya gönderirdi. Ben daha cumayla falan mükellef bir çocuk değildim ama... Laleli Camii'nde öğle ezanı okunacak da, iftar edeceğim

³⁵ Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.IV, s.157, no:4647; Hz. Ali RA'dan.

İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VIII, s.546, no:26664; Dârimî, *Sünen*, c.I, s.158, no:623; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.78, no:73; Selman-ı Fârisî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.X, s.184, no:28960; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.I, s.31, no:25; RE.4/3.

diye beklediğimi hatırlıyorum. Yâni, “Sen çocuksun, öğleye kadar oruç tutsan olur.” derlerdi. Ben de elime beşlik simiti alıp, şekeri alıp, böyle öğle ezanı olunca oruç bozardım. Olmaz ama alıştırıyor yâni, şaka gibi yâni.

“—Evladım aman iyi dinle de hocaefendiyi, bana da anlat! Çok seviyorum ben onları.” derdi.

Ben de camiye gelirdim, anneme nakledeceğim diye pür dikkat dinlerdim hocayı; eve gidince de anlatırdım. Annem bana bir sürü medih sözleri söylerdi. Yâni;

“—Aferin, mâşâallah, hatırında iyi tutmuşsun...” filan derdi.

Hepsi teşvikmiş yâni. Şimdi anlıyorum ki, bir terbiye metoduymuş. Yâni git, “Bana da anlat!” demek, “İyi dinle!” demekten daha ileri bir şey.

“—Aman evladım hutbeyi iyi dinle!”

İyi dinlesin ama, herkes hutbe okunurken uyuyor. İmam oraya çıktı mı muhtelif yerlerden horultular başlar. Neden?.. Şeytan dinlettirmemek için gaflet veriyor. En iyi çare, “Evladım, hutbeyi iyi dinle!” demek değil, “Evladım, hutbeyi bana da nakledersen çok memnun olurum, çok seviyorum!” filan demek. Bu daha güzel bir şey. Onun için dikkatle dinleyelim!..

ومنهم إبراهيم بن أدهم، أبو إسحاق.

(*Ve minhüm ibrâhimü'bnü edhem*) Bunlardan birisi de İbrâhim ibn-i Edhem'dir. Yâni evliyâullahtan, sòfilerden, büyüklerden birisi de İbrâhim ibn-i Edhem'dir.

İbrâhim-i Edhem derler, bu Farsça bir terkidir. Farsça'da araya i girdi mi, bazen baba ile oğlu böyle i sesiyle bağlarlar, Arapça'da ibnü sözüyle bağlıyorlar. *İbrâhimü'bnü Edhem*, Edhem'in oğlu İbrâhim... İranlılar İbrâhim-i Edhem der yâni Edhem'in İbrâhim, yâni Edhem oğlu İbrâhim demek. Bizde de, köylerimizde de bu çeşit isimlendirme vardır. Eyyüb'ün Ahmed, ne demek? Eyyüb'ün oğlu Ahmed demek.

(*Ebû ishâk*) “Ebû İshak’dır.” Nesi? Künyesi. Araplarda isimlendirmenin tekniğini anlattık burada... Büyük çoğunlukla genç olduğu için dinleyicilerimiz, dedik ki: İsimlendirmede dikkat etmek lâzım!..

Dikkat etmeyince büyükler de yanılıyor, alimler de yanılıyor, profesörler de yalan yanlış şeyler yazıyorlar, misaller vermiştim size. Profesörün birisi diyor ki:

“—Elmalılı Hoca güzel tefsir yazmış amma, çok büyük bir tefsir olan Taberî tefsirinden hiç bahsetmemiş.” diyor.

Bahsetmiş, bahsetmiş ama, bu profesör bahsettiğini niye anlayamamış? Çünkü o Taberî demiyor, İbn-i Cerîr diyor. “İbn-i Cerîr tefsirinde şöyle der...” diyor. İbn-i Cerîr, Taberî demek. Muhammed ibn-i Cerîr, yâni Muhammedü’bnü Cerîr, ismi bu. *Taberî* nesi?.. Lakabı değil, nisbesi... Yâni sonunda î olanlar umûmiyetle nisbe demektir. Taberî nisbesi. Ebû’lu olanlar künyedir. Karıştırmamak lâzım. Nisbeye künye, künyeye nisbe demek olmaz. Elmaya armut demek olmaz.

Ben, bir küçük kızı karşıma aldığım zaman, konuşturacağım... Geliyor, işte “Öp dedenin elini!” filan diye, annesi babası arkadan gönderiyorlar. Geliyor paytak paytak, elimi öpecek.

“—Senin adın ne?” diyorum; utanıyor, söylemiyor.

“—Ahmed mi?..” diyorum, kız halbuki.

Mahsustan Ahmed mi deyince, bir sinirleniyor:

“—Hayır, Ayşe!..” diyor.

Neden?.. Aykırı bir şey söylendiği için hemen asabileşiyor, o zaman söylüyor. Yoksa utanacak, söylemeyecek; söylüyor.

Küneyse künye, yâni *ebû’lu*, Ebû İshak... İsimse isim, nisbeyse nisbe... Nisbe î’li oluyor meselâ: *Konevî* diyoruz, *Rûmî* diyoruz, *Buhârî* diyoruz. *Buhârî* ne demek?.. Buharalı demek. Kaç tane *Buhârî* var?.. Ne sen sor, ne ben söyleyeyim... Buharalıların hepsi *Buhârî*’dir. Öyle değil mi?.. *Buhârî*, Buharalı demek.

Ama bir insanın yerini söylüyoruz, babasının adını söylüyoruz, kendi adını söylüyoruz, künyesini söylüyoruz... Bir de lakabı

varsa, lakabını söylüyoruz. Meselâ kadı körse, *Kör Kadı* diyoruz. O zaman belli olur. Öteki kadınların hepsinin gözü kör değil ya. Kör Kadı deyince, tamam, herkes bilir. Demek ki lakab, isim, baba ismi, künye, nisbe, beş tane şekilde bir şahıs böyle yazıldığı zaman, tamam bu şahsı karıştırmıyorsun. Tamam bitiyor.

Sühreverdî... Kaç tane *Sühreverdî* var?.. Bir sürü *Sühreverdî* vardır, ama üç tanesi meşhur: Bir tanesi bizim şeyhlerimizden, Akşemseddin'in de ecdadından, Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz'in de sülâlesinden olan bu Ebû Hafs Ömer es-Sühreverdî. Sadece Sühreverdî desek, hangi Sühreverdî olduğu karışabilir. İslâm tarihinde de, söz söyleyenler böyle söylemezlerse, isimler karıştırılabilir.

İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe... Tamam bir bizim mezhebimizin imamı var, bir de Türkistan'lı başka bir şahıs var; ondan çok sonra yaşamış, babaları onun ismini vermişler. İmam-ı Azam demişler, Ebû Hanîfe'si de tutmuş; ama, o ondan kaç asır sonra yaşamış.

Türkiye'de biliyorsunuz kaç tane Lütfi Doğan var? İkisi de Diyânet İşleri Başkanlığı yaptı, ikisi de senatör oldu, ikisi de bilmem ne oldu... Nasıl ayıracağız?.. Erzurumlu diyoruz. Yâni bir başka şey ekleyerek ayırıyoruz.

(*Minhüm ibrâhimü'bnü edhem*) “Bu evliyaullahtan birisi de İbrâhim ibn-i Edhem'dir, Edhem'in oğlu İbrâhim'dir. (*Ebû ishâk*) Ebû İshak da künyesidir.” İshak'ın babası demek ama, bu künyeler bazen evlâdından dolayı isimlendirilmiş olur. Hakikaten, Kâsım adında oğlu vardı Peygamber Efendimiz'in, künyesi Ebû'l-Kâsım idi, Kâsım'ın babası demek.

Bazen de mecâzen olabilir, Ebû'l-Fadâil diyoruz, faziletler babası, yâni fazileti çok demek. Mânevî de olabilir. Ebû İshak'mış künyesi, hatırınızda tutun! Çünkü bakarsınız ileride, (*Semi'tü ebâ ishâk*) “Ebû İshak'tan duydum ki” diyebilir. Kim bu Ebû İshak?.. Diyeceksiniz ki, bu İbrâhim ibn-i Edhem'in künyesiydi.

Künyeler asalet bildirir. Asaletli insana ismiyle hitab edilmez.

Talebe hocasına ismiyle hitab etmez. Çocuk babasına ismiyle hitab etmez. Yâni toplumda da bir şahsa Ali, Ahmed, Mehmed filan diye ismiyle hitab edilmiyor. Asaletli olduğu için, yâ Ebe'l-Kasım, yâ Ebâ Bekir diye, yâ Ebâ Hafs, ey filancanın babası diye böyle hitab ediliyor.

Hazret-i Ali Efendimiz'in künyesi neydi?.. Ebû Tûrâb... Toprağa bulanmış biraz. Hazret-i Fatıma Anamızla aralarında bir şeyler olmuş, konuşmuşlar. Kalkmış, mescide gitmiş, yatmış. Peygamber SAS eve gelmiş:

“—Kızım Fatıma, nerede Ali?”

“—Baba, aramızda biraz konuşmalar geçti, üzüldü galiba, evden çıktı gitti.”

Peygamber Efendimiz de çıkmış, aramış. Mescidin bir kenarında yatmış kumların üstüne... Hava sıcak, yorgan istemez, yastık istemez. Yatmış, biraz terlemiş, topraklar, kumlar yapışmış ellerine filan. Topraklanmış yâni.

“—Kalk yâ Ebâ Turâb!” diyor.

Yâni, “Kalk ey toprak babası!” diyor. Topraklanmış olduğu için o sözü söylüyor. Kalkmış. Ondan sonra da bu Ebû Turâb lakabı hoşuna gitmiş.

Tabii Ebû Turâb, Ebâ Turâb, Ebî Turâb; üç şekilde olabilir Arapça'da bu. Ebû kelimesi cümledeki yerine göre *ebû* olur, *ebâ* olur, *ebî* olur. Bunu da bilin yâni, şaşırmayın!.. Yâ ebû diye duydum, burada niye ebâ deniliyor, şurada niye ebî deniliyor? Onun sebebi vardır, üç şekliyle de caizdir.

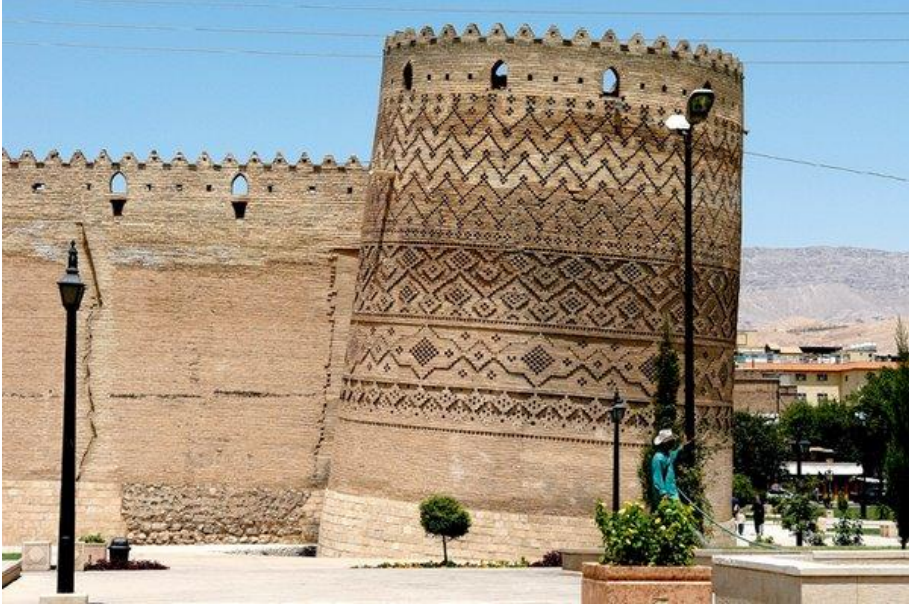
Ebû Bekrini's-Sıddîk diyoruz değil mi, yâni ebû diye söylüyoruz ama, bazen de başka türlü harfle karşınıza gelebilir.

b. Belh Şehri

من اهل بلخ ،

(*Min ehli belh*) “Belh ahalisindendir.”

Belh nedir, aşağıda açıklıyor:

بلخ مدینة مشهورة بخرسان، من اجمل مدنها واشهرها ذكراً، و
اکثرها خيراً. بينها بین ترمذ اثنا عشر فرسخاً. علی الشاطی،
الجنوبی لنهر جيحون .

(*Belh medinetün meşhûretün bi-hurasân*) “Belh Horasan’da meşhur bir şehirdir.”

Başka kim çıkmış, bildiğimiz meşhur belhli kim var? Şakîk-ı Belhî var, bir... Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, o da Belh’ten... Meşhur bir şehirdir.

(*Min ecmeli müdünihâ*) “Horasan’ın en güzel şehirlerinden birisidir. (*Ve eşherihâ zikren*) Nâmı en meşhur olanlardandır. (*Ve ekserihâ hayran*) Hayrı en çok olanlardandır. (*Beynehâ ve beyne tirmiz*) Tirmiz’le bu Belh arasında, (*aşera fersahan*) on fersahlık mesafe vardır.”

Eskiden mesafeleri fersahla ölçerlerdi. *Fersah*, bir kervanın bir günlük yol mesafesidir. Kervan buradan kalkar, akşam olunca bir

yerde konaklar. Bu kervanın bir günlük yolculuk mesafesine, bir *fersah* derler. İşte bir insan bir saatta ortalama beş-altı km. yürür. Ortalama da bir günde yemek, namaz hariç altı saat yol yürür. Altı kere altı, otuz altı. Demek ki, otuz küsur kilometrelik mesafe bir fersahtır. On fersahmış Tirmiz'e mesafesi. Aşağı yukarı üç yüz küsur. Yâni, Adapazarı'yla Ankara arası gibi, İstanbul ile Gerede arası filan gibi bir mesafe...

(*Ale's-şâtii'l-cenûbiyyi li-nehri ceyhun*) "Ceyhun nehrinin güney kıyısına kurulmuş Belh şehri." Seyhun var, Ceyhun var. İki nehir, iki nehrin birisinin ötesine Mâverâû'n-nehr deniliyor, biliyorsunuz.

"Siyasi merkeziydi bölgenin..." diyor aşağıdaki bilgilerde. "Sonra kültürel ve dini merkez de oldu." diyor, "Tohâristân denilen bölgenin yeridir." diyor.

Tabii burada bizimle en yakından ilgili olan Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî var, o geldi. Oradan babası hicret etti ve Konya'ya yerleşti, onlar da oralı... Demek ki, bu İbrâhim ibn-i Edhem de Belh şehrindeymiş.

كان من ابناء الملوك والمياسير.

(*Kâne min ebnâi'l-mülûki ve'l-meyâsîr*) "Hükümdarların evladından, varlıklı, zengin kişilerin evlâdındandı."

Bak, biz şimdiye kadar, kendisini hükümdardı diye biliyoruz. Burada kendisi hükümdardı demiyor. Belh şehrinin hükümdarı diye okumuştuk hep, burada öyle demiyor; (*kâne min ebnâi'l-mülûki ve'l-meyâsîr*) varlıklı hükümdarlardan, onlardan birisinin evlâdından idi diyor.

Tabii bu, sonradan orada hükümdar olmadı mânâsına gelmez. Hükümdar oğluydu, zamanı gelince, babası ölünce o da hükümdar olmuş demek olabilir. Ama söz böyle burada...

خرج متصيّداً ، فهتف به هاتف ، ايقظه من غفلته فترك طريقته

فى التزين بالدنيا ، ورجع الى طريقة اهل الزهد والورع.

(*Harace mütesayyiden*) *Sayd* ne demek?.. Av demek. (*Harace mütesayyiden*) “Avlanmak kasdederek çıktı. (*Fehetefe bihi hâtifün*) ve ona gaybdan bir ses seslendi.”

Hâtif bir melektir deniliyor, işte gaybdan gelen şeye de, uzaktan gelen sese de *hâtif* derler. Araplar bugün telefona da *hâtif* diyorlar, yâni uzaktan sesi bu tarafa naklettiği için.

Yâni, kulağına bir ses gelmiş ama, görmediği bir ses gelmiş, ava çıktığı zaman... (*Eykazahû min gafletihî*) “Onu gafletinden uyandırdı. Yâni gaybdan seslenen bir seslenici buna seslendi, onu gafletinden uyardı. (*Fetereke tarikatehû*) Yolunu bıraktı; (*fi't-tezeyyinü bi'd-dünyâ*) dünyalıkla zinetlenmek, dünyalığa dalıp onunla süslenmek yolunu bıraktı; (*ve racea ilâ tarikati ehli'z-zühdi ve'l-vera'*) zühd ve vera' ehli insanların yoluna döndü. Dünya ehlinin yolunu bıraktı, zühd ü takvâ ehlinin yoluna döndü.” diyor.

Şimdi buraları biraz izah edelim, maksadımız sohbet olduğu için: Niçin avlanmaya çıkmış?.. Onu başka kitaplarda bildiriyor:

Bir gece yatmış... Burada yok, bu rivâyet yok. Belki bu rivayeti duydu da, ama sıhhatli olmadığı için, kendisine sağlam bir senedle gelmediği için buraya kaydetmedi. Belki de her şeyi yazmak iddiasında değil müellif burada... Birkaç nümûne verip, hayatından birkaç bilgi verip, birkaç sözünü söyleyip, geçip, yüz tane biyografiyi tamamlamayı hedef almış. Yâni, “Ben anlattığım bir şahsı bütün yönleriyle, tam olarak, eksiksiz anlatacağım!” dememiş.

Ama ben arzu ediyorum şahsen, içimizden tabii üniversitede okuyan kardeşlerimiz vardır, hocalar vardır hatta... Temennî ederim ki, muhtelif kaynaklarda dağınık halde bulunan bilgileri, sıhhatli bilgileri, kaynağını da güzelce göstererek derleyip toparlayalım. Bu zât-ı muhteremin hayatını bir güzel, etraflıca kitap olarak ortaya koyalım, herkes okusun. Böyle kısacık, küçücük kalmasın diye temennî ederim. Belki yapılmıştır,

bilmiyorum. Kitap piyasasında çıkmış da olabilir ama, ben görmedim. Böyle bir şey yapılması iyi olur.

Babasından sonra, kendisi hükümdar olmuş. Yatağa yatmış, atlas döşekler... Atlas neden yapılır?.. İpekten yapılır. Atlas döşekler serin olur, kaygan olur. Böyle kaba saba olmaz, insanın cildini rahatsız etmez filan... Atlas döşegine yorganını çekmiş, yatmış. Bu hükümdar, Belh hükümdarı. Derken, sarayın çatısında bir tıkırtı duymuş. Birisi rap rap rap, pat pat pat yürüyor yukarıda... Sinirlenmiş. Hükümdarın yattığı yerin, kiremitlerin üstünde birisi gezinebiliyor... Vay küstah vay!.. Vay edepsiz!..

Hemen camdan:

“—Kimsin, ne arıyorsun orada?” diye bağırılmış.

Yukarıdan bir ses, gayet sakin, aldırıyor hiç:

“—Senin gibi bir insanım, devemi kaybettim, onu arıyorum.” demiş.

“—Be adam, sen deli misin?.. Kiremitlerin arasında, damda deve mi aranır?.. Çıkamaz ki oraya... Damda deve aranır mı?..”

Aranmaz tabii. Yukarıdan cevap gelmiş:

“—Peki damda deve aranmaz da, atlas döşeklerin içinde Allah aranır, bulunur mu?.. Böyle konforun içinde, lüksün içinde, keyfin, safânın, tantananın, debdebenin içinde, saltanatın içinde; çalsın sazlar, gelsin içkiler, meyvalar ve sâireler... Böyle Allah bulunur mu?.. Atlas döşeklerin içinde Allah bulunur mu?..” demiş.

Tabii, bu ne biçim söz... Hem adam korkmadan söylüyor, hem doğru söylüyor. Çağırmış adamlarını:

“—Şu yukarıdaki kimdir, bulun!” demiş.

Aramışlar, yukarıda kimse yok... Çatıya zaten herkes kolay çıkamaz. Uykusu kaçmış. Söz kafasına iyice yerleşmiş.

Ertesi gün uyanmışlar. Toplantı olacak. Vezirler toplanmış, komutanlar toplanmış, sarayın kabul salonunda konuşmaya başlamışlar ama; gecenin uykusuzluğundan ve olayın tesirinden kurtulmuş değil, canı sıkkın... Birden bire gür, beyaz sakallı muhteşem ve vakur bir adam... Rap rap, rap rap ayak sesleri duyuluyor... Kapıya gelmiş. Nöbetçiler var kapıda ama, tutulmuş kalmışlar, mânî olamamışlar. Rap rap, rap rap salona girmiş. Herkes, vezirler, padişah işi bırakmış, bakıyorlar bu gelen kim diye... Rap rap rap rap yürümüş, gelmiş orada bir mindere oturmuş. Rahat bir şekilde oturmuş, ak sakallı bir adam... Herkes ona bakıyor böyle.

“—Hayrola hoş geldin, niye geldin, kimsin?..”

“—Ben yolcuym, burada kervansaraya dinlenmeye geldim.”

“—Burası kervansaray filan değil.”

“—Ya nedir?” demiş,

“—Burası benim sarayım.”

“—Senden önce kimin sarayıydı?”

“—Babamın sarayıydı...”

Babası kim?.. Edhem. Onun sarayıydı.

“—Ondan önce kimin sarayıydı?”

“—Dedemin sarayıydı.”

“—Ondan önce kimin sarayıydı?”

“—Falancanın, filancanın...”

“—Onlar nerede şimdi?”

“—Kondular, göçtüler. Kalktılar, gittiler. Dünyadan göçtüler, yoklar şimdi.”

“—E bazı insanların konup da, biraz dinlendikten sonra göçtükleri yere, kervansaray demezler de ne derler?..”

Kalkmış yerinden, yürümüş gitmiş. Gene kimse mânî olamamış, donmuş kalmışlar.

Gene düşünmüş, çare yok. Tabii canı sıkılmış. Demiş:

“—Toplantıyı iptal edelim! Biraz açılalım, bir av tertipleylelim!” demiş.

Av partisi tertiplemişler. Silahları, atları ve sâiresi hazırlanmış, beraberce ava çıkmışlar. İşte, (*harace mütesayyiden*) diye kısaca söylediği bu. Avlanmaya çıkmıştı, bu sebepten çıkmış. Gece olay olmuş, gündüz olay olmuş, canının sıkıntısını atmak için, stresinden kurtulmak için avlanmaya çıkmış.

Çıkmış ama, oradan bir ses duymuş ve bu onu gafletinden uyandırmış. Duyduğu sesi de söylemiyor burada. Orada atını sürüyormuş, atını sürerken;

انتبه ، انتبه ، انتبه !

(*İntebih, intebih, intebih!*) diye ses duyuyormuş. Atın sürüşüne de benziyor, dıgıdık dıgıdık dıgıdık, *intebih intebih intebih...* Böyle bir ses geliyormuş kulağına...

İntebih, Arapça uyan demek. Uyan, uyan! Yâni gaflet uykusundan uyan!.. Av kovalıyor, gözleri açık ama, gaflet uykusunda uyuyor. Uyan diye ses duyuyormuş. Sonra avlandığı hayvan dönmüş ona, seslenmiş:

“—Sen bunun için mi yaratıldın? Allah sana bunu mu emretti? Dünyaya geliş sebebin bu mu?..” diye.

Onun üzerine, (*eykazahû min gafletihî*) “Bu sözler onu gafletinden uyandırmış. Anlamış ki asıl gâye av değil, asıl gaye zevk ü safâ değil, hayatın başka bir gâyesi var. Gafletinden

uyanmış ve (*tereke tarikatehû fi't-tezeyyenü bi'd-dünyâ*) dünya ile, dünya keyifleriyle zînetlenip süslenme yolunu bırakmış.”

c. Zühhd Yoluna Girmesi

“Tarikat nedir?” diye sorarlar ya, bakın burada ne güzel karşımıza çıkıyor Arapça kullanımı. (*Tereke tarikatehû fi't-tezeyyenü bi'd-dünyâ*) “Dünyayla süslenme yolunu bıraktı. (*Veracea ilâ tarîkati ehli'z-zühdü vel-vera'*) Ehl-i zühdün ve vera' sahiplerinin yoluna girdi.” diyor. O yolu bıraktı, bu yola girdi. Yâni tarikat yol demek.

Demek ki Nakşî Tarikatı, Kadirî Tarikatı, Mevlevî Tarikatı, falanca tarikat, filanca tarikat dediği gibi, bu Sülemî'nin, 5. asırda yaşamış olan şahsın zamanında da bu söz olarak, yâni tasavvufî olmayan yollar için de kullanılıyormuş bu kelime. “Ehl-i dünya yolunu bıraktı, ehl-i ahiret yoluna girdi.” diyor, söylüyor. Tarikat yol demek. Nakşî Tarikatı, yâni Nakşîlerin nefsi terbiye etme, Allah'ın rızasını kazanma, ma'rifetullah'a erme yolu. Kadirî Tarikatı yâni onların o metodu, o yolu... Ve yahut şu, veya bu... Yol demek aslında. Burada normal mânâsıyla kullanılıyor. Dünya ile süslenme yolunu bıraktı, ehl-i zühhd ve vera'nın yoluna girdi.

Zühhd ne demek?.. *Zühhd*; dünya sevgisini kafasından, kalbinden, gönlünden, gayesi olmaktan silmek, çıkartmak demek.

“—Senin gayen ne arkadaş?..”

“—Ben okuyacağım, yüksek bir meslek sahibi olacağım, çok paralar kazanacağım, paşalar gibi yaşayacağım...”

Bu bir gaye, böyle diyebilir bir insan. Ama;

“—Mal benim gayem değil, keyif ve zevk benim gayem değil; ben Allah'ın sevdiği bir kul olmak istiyorum, Allah'ın rızasına uygun yaşamak istiyorum! Dünya da benim için önemli değil, mühim olan ahirette Allah'ın rızasına ereyim, cennete gireyim, cehenneme düşmeyeyim...”

Bu da bir gaye... Bu bizim imanlıların düşünce tarzı, ötekisi Avrupalıların, imansızların, materyalistlerin düşünce tarzı.

“—Arkadaş, insan dünyaya bir defa gelir. Burada vur patlasın, çal oynasın her türlü keyfi zevki tatmalı, yapmalı, yaşamasına bakmalı!” diyorlar.

Hayatlarının gayesi ne?.. Yaşamak. Yaşamak için yiyorlar, yemek için yaşıyorlar, eğlenmek için her türlü şeyleri yapıyorlar. Dünya, yâni dünyalık gayeleri olmuş. Ama zühd; dünyaya metelik vermemek, ahireti hedef almak, bir şeye değer vermemek demek. Metelik vermemek, aldırmamak, önemsememek, teveccüh etmemek demek...

Ehl-i zühd ne demek?.. Dünyaya aldırıyorlar, dünyalık önemli değil, ahiret önemli, dünyayı gaye edinmemişler.

Tabii, Peygamber Efendimiz’in zühd hakkında hadis-i şerifleri var. “Zühd Allah’ın helâl kıldığı şeyleri, insanın kendisine haram kılması değildir; ama, ‘Allah’ın verdiği de, vereceği de hepsi aynı demektir. Ben Allah’ın rızıkı vereceğine kefilim. Öyle rızık kazanacağım, para kazanacağım diye, onu bunu aldatmağa, telaş etmeğe lüzum yok!’ kanaatinde olmaktır.” diyor, bir hadis-i şerifinde Peygamber Efendimiz. Aşağı yukarı bunu anlatıyor.

Yâni, helâl olan bir şeyi yememek, almamak, kendisine zorla haram yapmak demek değildir. Elinde olana itimadı kadar, elinde olmayanı da dua ederse Allah’ın vereceğine gönlünün mutmain olmasıdır, telaş etmemesidir. “Ben onun kuluyum, Allah gene nasıl olursa bana verir.” diye düşünmesidir tarzında bir anlatımı var.

Ama, zühd sahibi bir insan nasıl olur?... Dünyaya aldırılmaz. Mevkiye, makama aldırılmaz. Siyasilere aldırılmaz, hükümdarlara aldırılmaz, hiç umurunda değil yâni. Bakarsın derviştir ama... Hani ne diyorlar: Büyük İskender dikilmiş fıçının içinde yaşayan hakîmin başına:

“—Dile benden, ne dilersin?” demiş.

Tabii zengin, parası var, hükümdar filan. Onun da meşhur bir zât olduğunu biliyor, bir iyilik yapmak istiyor. Şöyle bakmış, onun dünyadan bir arzusu, bir şeyi yok ki, zaten fıçının içinde yaşıyor. Zaten bir örtüsü var, bir de kabı var.

Çeşmeye gittiği zaman bakmış ki, çocuğun birisi ellerini böyle yapmış, suyu böyle içiyor. Ha demiş, kaba da lüzum yok, çünkü elini böyle yaptığı zaman kap gibi oluyor, kabı da bırakmış. Örtü, ayıp yerleri görünmesin diye, fıçı da üstüne yağmur yağmasın filan diye yâni.

Dikilmiş onun başına:

“—Dile benden ne dilersin?”

Şöyle bakmış:

“—Gölge etme, başka ihsan istemem!” demiş. “Güneşimi kesme, başımdan çekil!” Yâni, “Başıma nereden geldin sen, git, senden bir şey istemiyorum.” demiş.

İşte bu zühd yâni. Bir misal.

Demek ki dünyaya aldırıyorlar. Ama asıl aldındıkları şey ahiret. Asıl önem verdikleri, Allah’ın rızası. Müslümanın nasıl olması lâzım?.. Bu duyguda olması lâzım!..

Biz müslümanların, yâni sizlerin ve bizlerin de nasıl olmamız lâzım?.. Dünya bizim için mühim değil arkadaş! Ahiret önemli... Aman ahiretimiz harab olmasın!.. Aman ahirette zarara uğramayalım!.. Aman Allah’ın rızasına aykırı bir iş yapmayalım!.. Aman bizim ayağımızı kaydıracak, cehenneme düşürecek duruma bulaşmayalım!.. Aman cenneti elden kaçırmayalım!.. Gaye bu olacak.

“—Dünya?..”

Boş ver, dünya mühim değil...

“—Pekiye dünyayı boş vermek; paramız olmasın, pulumuz olmasın, fakir olalım, yoksul olalım, bir dağın başında yaşayalım mânâsına mı?..”

Hayır! Ashab-ı kirâmın içinde, cennetlik olduğu müjdelenmiş olan kimselerin içinde, çok büyük zenginler vardı. Misâl: Ebû Bekr-i Sıddık... Cennetlik olduğu belli, mâlûm, Aşere-i Mübeşşere’den ve çok zengin olduğunu da biliyoruz.

Misâl: Hazret-i Osman. Yüz develik kervan getiriyor, Şam’dan malları getiriyor. Kat kat kâr teklif ediyorlar, hepsini reddediyor. Develeri kesiyor, malları tasadduk ediyor. Yüz deve, yüz

kamyon... O zamanın kamyonu deve. Yâni hepsini feda edebiliyor, zengin. Aşere-i Mübeşşere'den, biliyoruz. Yâni zühd; maddenin, makamın, mevkiin, şöhretin gaye olmaması... Mühim olan o.

[—Biraz kapatın perdeyi, cereyan üşüttü bazı kimseleri!]

Demek ki, aslında hepimizin ehl-i zühd, yâni zahid olmamız lâzım, hepimizin zühd sahibi olması lâzım!.. Yâni gaye dünya değil, gaye para değil, gaye zevk değil... Gaye ne?.. Allah'ın rızasını kazanmak, gaye ahiret. O zaman zühd oluyor.

Vera' ne demek?.. Şüpheliden bile kaçınacak bir titiz anlayış içinde olmak. Yâni haram işlemeyecek, günaha yanaşmayacak, şüpheliye bile bulaşmayacak; “Neme lâzım, belki zararlıdır.” diye, şüpheliyi bile terk edecek.

İşte büyük insanlar böyle büyük insanlar olmuşlardır. Yâni takvânın da daha incesi, daha yükseği olmuş oluyor bu şey. Takvâ ehli insan günahlara bulaşmaz, günahlardan sakınır. *Vera'* ehli şüpheliden bile kaçır, şüpheliye bile bulaşmaz.

[—Ben de yiyecek bir şey sandım. Gerçi yenir bu da ama, para... Para toplamış hanımlar, kâse içinde getirmişler. Allah razı olsun, Allah kabul etsin... Tabii, buranın ihtiyaçlarına sarf edilecek.)

O yolu bıraktı, dünya yolunu bıraktı, ahiret yolunu seçti İbrâhim ibn-i Edhem. Şimdi film devam ediyor, hayatının filmi:

وخرج الى مكة ، وصحب بها سفيان الثوري ، والفضيل بن
عياض. و دخل الشام ، فكان يعمل فيه ، وياً كل من عمل
يده ، وبها مات. واسند الحديث :

(*Ve harace ilâ mekkeh*) “Horasan’dan, Belh şehrinden çıktı gitti Mekke’ye.”

Tabii biz Mekke deyince, el-Mükerreme diyoruz. Yâni sevdiğimiz saydığımız için. Mekke-i Mükerreme’ye gitti. Mekke-i

Mükerrreme’de ne var?.. Kâbetullah var ve orada yapılan ibadetler yüz bin misli. Yâni orada kılınan bir namaz, başka yerde kılınan namazdan yüz bin misli daha sevap.

“—Yâ bir kere hacca gitmişsin, bundan sonra gitme hacca!..”

Vay akıllı vay... Sen dini bilsen, bu sözü nasıl söylersin?.. İnsan Mekke-i Mükerrreme’de bir namaz kıldı mı, başka yerdekinden yüz bin kat sevabı fazla oluyor. Sen bana nasıl gitme diyebilirsin?

“—Burada bu kadar ihtiyaç sahibi var, bilmem ne var, bilmem ne var...”

Canım, ihtiyaç sahiplerine yine hacı babalar yardım ediyor, başkası etmiyor ki... Ötekisi gene hayali ihracat, fabrika, faiz... vs. vs. Gene hayrı, hasenâtı yapan kim?.. Hacca giden hacı babalar... Allah ıslah etsin...

(*Ve sahibi bihâ*) “Mekke-i Mükerrreme’de arkadaşlık etti, sohbetinde bulundu, dostluk kurdu. Kimle?.. (Süfyân es-sevrî.) Süfyân-ı Sevrî ile arkadaşlık etti. (*Ve’l-fudayle’bne iyâd*) Bu kitapta terceme-i halini ilk okuduğumuz Fudayl ile de arkadaşlık etti Mekke’de. (*Ve dehale’ş-şâm*) Şam’a da girdi, gitti.”

Şam neresi?..

“—Suriye’nin başkenti...”

Değil. Ben onu desin diye zaten bekliyorum. Soruyu sormam onun için, tuzak... Şam Suriye’nin başkenti demek değil. Bizde öyle de, tabii Arapça’sında Suriye’nin başşehrinin adı Dımaşk. Avrupahlarda Damaskus, Arapça’da Dımaşk derler. *Şam* bir şehrin adı değil, bir bölgenin adıdır. *Şam*, kuzey demek aslında. Yâni Hicaz ahalisi, kendi kuzeylerinde olan yere Şam demişler. Yâni Tebük’ten yukarısı, Dımaşk’tan Bağdat’a bütün mıntıkalar... Belki Haleb’e kadar geliyordur, bizim bu hudutlara kadar geliyordur. Şam orası...

Şam’a girdi. Yâni, Mekke’de bir müddet bulunmuş. Fudayl ibn-i İyâd ve Süfyân es-Sevrî’yle arkadaşlığı, ahbablığı, sohbeti var. Şam’da, yâni o mıntıkada da bulunmuş. İlle Dımaşk değildir. Belki Haleb’e gitti, belki Hama’ya gitti, belki daha başka şehirlere gitmiştir.

(*Fekâne ya’melü fîhi*) “Şam’da işçilik yapardı. İşçilik yapardı,

amelelik yapardı, iş işlerdi; yâni elinin emeğiyle kazanırdı.” Zaten söylüyor: (*Ve ye’külû min ameli yedihi*) “Elinin, işinin kazancını yerdi.” Yâni el emeğini yerdi. İbrâhim ibn-i Edhem, hükümdar oğlu, hazineleri terk etti, tacı tahtı terk etti...

Her şeyi yapmış. Biliyoruz başka rivayetleri var. Bir keresinde bostan bekliyormuş, askerin birisi gelmiş, bostandan bir şeyler istemiş;

“—Ben bostanın bekçisiyim, sahibi değilim, veremem!” demiş.

Asker de onu pataklamış. Pataklasın... Yâni, hakkı olmayan bir şeyi vermiyor. Yâni bekçilik yapmış, işçilik yapmış, toza toprağa bulanmış, yük taşımış, belki hamallık yapmıştır, Allah-u a’lem. Maksat, alnın teriyle kazanç sağlamak, kimseye yük olmamak, kimseyi istismar etmemek, kimsenin kesesinden, kasasından nâhak yere menfaat sağlayıp yememek. Maksat bu.

(*Ve bihâ mâte*) “Orada öldü. Şam’da vefat etmiş. (*Ve esnede’l-hadis*) Hadis de rivâyet etmişliği vardır.”

Şimdi bu müellifin usûlü neydi?.. Kişi hakkında böyle bir paragraf kısa bilgi veriyordu. Hadis rivâyet etmişse, ”Hadis râvîsidir aynı zamanda, o şerefe de ermiştir.” deyip onun hadisini söylüyordu. Arkasındandan da sözlerini anlatmaya geçiyordu.

Şimdi (*ve esnede’l-hadis*) diyecek, rivâyet ettiği bir hadisi söyleyecek ama, burada bir dipnot var, Süfyân es-Sevrî Hazretleri’nin hayatı hakkında bilgi veriyor. Fudayl hakkında bilgi vermiyor dipnotta... Niye?.. Kitabın baş tarafında onu anlatmış olduğu için, onun hakkında bilgi vermiyor. Sadece Süfyân-ı Sevrî hakkında bilgi veriyor.

d. Süfyân-ı Sevrî Hakkında

Dinleyelim Süfyân’ın kim olduğunu, dipnottan:

سفيان بن سعيد بن مسروق بن حبيب بن رافع، الثوري؛ من ثور

عبد مناة، وقيل: بل من ثور همدان، ابو عبد الله الكوفي. احد

الأئمة الأعلام؛ كان لا يسمع شيئاً الا حفظه .

(*Süfyâne'bni saîdi'bni mesrûki'bni habîbi'bni râfi', es-sevrî*)
Yâni babası, dedesi, dedesinin babası; soyunun hepsini sıraladı. Babası kimmiş Süfyân'ın?.. Nasıl dinliyorsunuz? Nasıl hadis âlimi olacaksınız?.. Şıp diye bir defada ezberleyenler nerede?.. Doğrusu ben de sizin gibiyim de, sizi teşvik için söylüyorum, kamçılarlamak için.

Süfyânü'bnü Saîdi'bni Mesrûki'bni Habîbi'bni Râfi'. Babası Said'miş, dedesi Mesruk'muş, dedesinin babası Habib'miş, onun babası Râfi' imiş. Sevrî ne?.. Nisbesi. İsm-i nisbe, ne harfiyle.

(*Min sevrî abdi menât*) Abdimenât Sevrî'nden olduğu için Sevrî nisbesiyle anılmış. (*Ve kîle: Bel min sevrî hemedân*) Hemedan Sevrî'nden olduğu için onu aldığı da söylenmiş. Demek ki Sevrî diye iki yer var; bir Abdimenât Sevrî, bir Hemedân Sevrî. Ya oralı, ya oralı diye iki rivâyet var. Yâni bir yer adına, ism-i nisbeti oraya bağlı.

(*Ebû abdi'llâhi'l-kûfi*) Ebû Abdillâh nesi? Künyesi. Abdullâh'ın babası demek... Belki böyle bir oğlu vardı, belki ölmüştür, belki yaşamıştır bilmiyoruz. Abdullâh'ın babası, Ebû Abdillâh. El-Kûfi nisbesi. Yâni Kûfe'de umûmiyetle bulunmuş olduğu için böyle. Ama Sevrî diye tanınmıştır. Süfyân es-Sevrî diye tanınmıştır.

(*Ehadü'l-eimmeti'l-a'lâm*) Eimme imam demek. A'lâm da alem demek. İmam ama, imam bizim mahalle imamı demek değil; önder demek. Meselâ müslümanların başkanına imâmü'l-müslimîn diyorlar, müslümanların önderi demek yâni. *Ehadü'l-eimme*, yâni kendi sahasında önder demek. Önderlerden biri... (*Ehadü'l-eimmeti'l-a'lâm*) Alem, aslında yüksek dağ filan mânâsına geliyor. Ehadü'l-â'lâm yâni büyük dağlardan birisi, koca, meşhur, dağ gibi, her yerden görünür ya dağ, herkes biliyor. İşte bu Kayış Dağı, bu bilmem ne dağı filan diye, Ağrı Dağı diye... Yâni böyle dağ gibi, her yerden görünen, herkesin bildiği tanınmış kimselere verirler bu sıfatı. Yâni büyük önderlerden, dağ gibi

meşhur kişilerden birisi.

Süfyân'ı anlatıyoruz şimdi. İbrâhim ibn-i Edhem'in hayatını anlatırken, onunla konuştuğu için Süfyân es-Sevrî Hazretleri'ni anlatmaya geçtik. Aşağıdaki notu okuyoruz.

كان لا يسمع شيئاً الا حفظه.

(*Kâne lâ yesmeu şey'en illâ hafizahû*) Bunu size söylemek için burayı okuyorum zaten. Asıl maksadım meyva yemek değil, bostancıyı döğmek: (*Kâne lâ yesmeu şey'en illâ hafizahû*) “Bir şey duymazdı ki, ezberlemesin... Hemen ezberlerdi. Bir şeyi duydu mu, şıp hatırında... Duyduğu şeyi unutmazdı.” Böyle bir kimseymiş bu zât.

Çok güzel halleri var. Bunun da keşke bir kitabı olsa, yazsak... Çok hoşuma gidiyor. Bir keresinde evinde giyinmiş, çıkmış dışarıya Süfyan-ı Sevrî Hazretleri... Bu da benim hatırımda kalan menâkıbından yâni. Dışarıda bakmışlar;

“—Selâmün aleyküm yâ İmam!..”

Bakmışlar, elbiseyi ters giymiş. Astar dışarıda, dikişleri belli, ters giymiş elbiseyi. Demişler:

“—Cübbenizi ters giymişsiniz, düzeltin! Çıkartın, doğru giyin!” demişler.

“—Ben cübbeyi Allah rızası için giymiştim. Yâni üstüm örtünsün, avretim kapansın diye, giyimden murad bu. Allah rızası için giymiştim, Allah rızası için giydiğim elbiseyi, kul rızası için çıkartmam!” demiş, yoluna devam etmiş.

Hoşuma gidiyor. Yâni kimseye aldırdığı yok, buldozer gibi yâni. Dümdüz gidiyor mâşâallah. Öyle çukura mukura filan aldıracağı yok yâni.

Bir de şeyi hoşuma gidiyor. Benim çok sevdiğim bir Abdullah ibni'l-Mübarek Hazretleri var, hayran olduğum kimselerden biri. Onun da meclisine gidermiş bu zât-ı muhterem, Süfyân es-Sevrî. Bir gün kızmış ona, o hadis okuyor filan, bu da gidiyor onu

dinliyor. Demiş:

“—Bundan sonra senin evine gelmeyeceğim, bu hadis dersine gelmeyeceğim.” demiş.

“—Hayrola, Ne oldu?”

O da üzülüyor tabii, niye kızdı filan diye. Yaşlı bu da.

“—Niye gelmiyorsun?” demiş.

Demiş ki:

“—Cariyelerine terbiye vermemişsin; damın üstünden bana işaret ediyorlar, evlenme teklif ediyorlar.” demiş. “Terbiyesizler, evlenme teklif ediyorlar. Bundan sonra senin hadis dersine gelmeyeceğim!” demiş, böyle dedikten sonra çıkmış gitmiş.

Abdullah ibn-i Mübarek düşünüyor, yanındakilere diyor ki:

“—Kalkın Süfyân’ın cenazesine gidelim!” diyor. “Cenaze namazına gidelim!”

“—Nereden bildin?” diyorlar,

“—Ben evli değilim, evde cariye mariye yok. Onun damın üstünde gördükleri hûri kızlarıdır. Onların ona gel diye evlenme teklif etmeleri, onun vefatının geldiğine alâmettir, kalkın gidelim!” diyor.

Kalkıp gidiyorlar, bakıyorlar ki vefat etmiş. Yâni hurileri hayatında görüp de, “Gel artık cennete, seninle evlenelim!” diye davetini almış bir kimse diye, oradan da bir menâkıbı hatırımda bu mübarek zâtın...

Allah şefaathlerine erdiresin cümlemizi...

Bir şeyi duydu mu unutmazdı, hemen ezberine alırdı. Muhterem kardeşlerim! Bir şeyi ezberlemek günahın azlığından olur. “Bir insanın günahı çoksa, ezberi zayıflar; günahı azsa, ezberi kuvvetli olur.” demişler. Neden? Göz ve kulak ve dil ve diğer âzâlar, günahlı şeylere çalıştı mı sıhhatini kaybediyor; o zaman, yapması gereken öteki şeyleri yapamıyor. Yâni hafızası kuvvetli olan bile hafızasını kaybeder.

Onun için meselâ bizim Nakşî Tarikatımızda bir kaide var: “*Nazar ber kadem*” kaidesi. Maddî mânâsı var, mânevî mânâsı var, derin mânâsı var, çok derin mânâsı var ama; maddî ilk

mânâsı, gözleri pabucunun ucunda olacak demek... Yâni, “Gözünle etrafa bakma!” demek, “Gözünü haramdan sakın!” demek yâni.

Şimdi gazeteyi açıyoruz, çıplak resim. Televizyonu açıyoruz, çıplak resim. Sokağa çıkıyoruz çıplak insan. Kulağımıza geliyor sözler; küfür, hata, günah, gıybet, dedikodu... Her şeyimiz problemli. Onun için Süfyan’ın babası kimdi, dedesi kimdi hatırdakalmıyor tabii, bir okuyuşta hatırdakalmıyor. Siz gene zemzemle yıkanmışlarısınız. Daha daha niceleri olmuş oluyor değil mi?..

Ama böyle mübarekler... İmam Buhârî Hazretleri milyondan fazla hadis-i şerîfi ezbere biliyor, senedleriyle biliyor. Neden?.. Bu hafıza kuvveti nereden geliyor?.. Takvâ ehli, günahlardan uzak duruyor.

Süfyan-ı Sevrî aynı zamanda mezheb sahibi. Bu zât-ı muhterem Ebû Hanîfe gibi, İmâm Şâfiî gibi mezheb sahibi ama mezhebi çok yayılmamış, devam etmemiş. Kendisinin özel mezhebi var. Bir şey duydu mu şıp hafızasında tutarmış.

Abdullah ibnü'l-Mübarek de öyle. Büyük zâtlar yâni. Günahsız, gûnahtan korunmuş olmanın bir tezahürü olmuş oluyor, böyle hafızasının kuvvetli olması. Allah cümlemize ihsân eylesin... Çünkü ilmin bir tarafı okumak, kazanmak; bir tarafı da, unutmamak... Torba delik olmayacak, birikecek; unutulmayacak... Yâni öğreniyorsun. Meselâ, Fudayl ibn-i İyâd kim? Bir yazılı imtihan yapsak şimdi, başta ben, sınıfta kalırız. Zünnûn-ı Mısırî kimdir? Sınıfta kalırız.

Neden?.. Çok meşguliyetler var. Her gün gazeteleri açıyoruz, spor sayfaları, cinayetler, şunlar bunlar; kafamız allak bullak oluyor. Allah sevdiği yoldan ayırmasın, sevdiği işleri nasib etsin...

يقول الخطيب: كان الثوري إماماً من أئمة المسلمين ، وعلماً من
اعلام الدين ، مجمعاً على إمامته ؛ مع الإتيان والضبط ، والحفظ
والمعرفة.

(*Yekûlü'l-hatîb*) “Hatîb diyor ki...” Burada Hatîb dediği; el-Hatîb el-Bağdâdî'dir, meşhur alimdir. Böyle tarih kitapları olan, Bağdat'la ilgili bilgiler veren kimse ve çok eserleri olan meşhur bir zât. O diyor ki:

(*Kâne's-sevriyyü imâmen min eimmeti'l-müslimîn*) “Bu Sevrî, müslümanların imamlarından bir imamdı, yâni önderlerinden bir önderdi. (*Ve alemen min a'lâmi'd-dîn*) Ve dinin zirvelerinden bir zirveydi. Dağ gibi muhteşem bir insandı. (*Mücmaan alâ imâmetihî*) Bu önderliğinde, imam olduğunda, önder olduğunda icmâ vâki olmuştur. Yâni hiç kimsenin tereddütü yok, herkes kabul eder. Süfyân böyle mübarek, büyük bir zâttır.

(*Mea'l-itkâni ve'd-dabt*) “Son derece kaliteli idi, bilgisi sağladı, sapasağlamdı ve zabtı, tesbiti, ilmî çalışması ilmî yönden çok güvenilir durumdaydı. (*Ve'l-hıfzı ve'l-ma'rife*) Hafızasının kuvvetiyle beraber ve bilgisinin genişliğiyle beraber, kendisinin ümmetin önderlerinden bir önder olduğunda icmâ vâki olmuştur, herkes ittifak etmiştir.” demek yâni.

توفى بالبصرة سنة احدى وستين مائة. ومولده سنة سبع وسبعين.

(*Tûfiye bi'l-basrah*) “Basra şehrinde vefat etti, (*senete ihdâ ve sittîne ve mieh*) yüzaltmışbir senesinde. Bu sene hangi senedir?.. Hicret senesidir. Hicretten sonra yüz altmış bir senesinde Basra’da vefat etti. (*Ve mevlidühû senete seb’in ve seb’in*) Ne demek *mevlid*?.. Doğum tarihi. “Doğum tarihi yetmiş yediydi.” Hangi tarihte öldü?.. Yüz altmış bir... Yirmi üç oradan, altmış bir buradan, seksen dört filan oluyor. Doksana yaklaşmış demek ki.

Doksanı geçen mü’minler için müjde var bir hadis-i şerifte: Bir insan doksanı geçti mi yeryüzünde Allah’ın özel bir kulu oluyor. Allah onu hesap sormadan, bi-gayri hisab cennetine sokacak diye müjde var.

Pekâlâ, Süfyân-ı Sevrî Hazretleri’ni de okumuş olduk. Allah şefaatine erdirmiş...

واسند الحديث.

(*Ve esnede’l-hadîs*) “Hadis de rivayet etti.” dedi. Onu okuruz bitiririz. Çünkü yatsının vakti geldi, müddetimiz tamam oldu, bantlar da doldu. Mehmed Amcamız fazla müsaade etmeyecek.

[—Yok yok, rica ederim!]

Mahsustan, latîfe olsun diye söylüyorum.

١ - أخرنا عبد الله بن موسى بن الحسن السلامي ، بمرؤ ؛ قال :

حدثنا لاحق بن الهيثم اللاحقي ؛ قال : حدثنا الحسين عيسى

الدمشقي ؛ قال : حدثنا محمد بن فيروز المصري ؛ قال : حدثنا

بقية ؛ قال : حدثنا ابراهيم بن أدهم ؛ عن ابيه أدهم بن منصور ،

عن سعيد بن جبير ؛ عن ابن عباس : أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ، كَانَ يَسْجُدُ عَلَى كَوْرٍ عَمَامَتِهِ.

TS. 28/1 (*Ahberânâ abdu'llâhi'bnü mûse'bni'l-hasene's-selâmî, bi-merv; kâle: Haddesenâ lâhiku'bnü'l-heysem el-lâhikî; kâle: Haddesene'l-habenü'bnü îsâ ed-dimeşkî; kâle: Haddesenâ muhammedü'bnü feyrûz el-mısrî; kâle: Haddesenâ bakıyyeh; kâle: Haddesenâ ibrahîmü'bnü edhem*)

Müellif kendisine kadar İbrâhim ibn-i Edhem'den hadisi kimlerin rivayet ettiğinin isimlerini veriyor. Ben onu mahsustan sıraladım. İbrâhim ibn-i Edhem'den bu rivayetle, Sülemî kendisi duymuş bu hadisi. Tabii İbrâhim ibn-i Edhem'in de kendisinin Peygamber Efendimiz'e giden bir silsilesi, hadis senedi vardır.

(*An ebîhi edhemi'bnî mansûr*) Yâni, İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri, babası Edhem ibn-i Mansur'dan duymuş. (*An saîdi'bnî cübeyr*) O da Saîd ibn-i Cübeyr Rh.A'den rivayet etmiş, duymuş.

Buradan ne öğrenmiş olduk?.. Edhem'in babasının da Mansur olduğunu öğrenmiş olduk. İbrâhim ibn-i Edhem ibn-i Mansur olduğunu öğrenmiş olduk. Babası da hükümdarmış ama, hadis rivayet edecek kadar dindar bir hükümdarmış. Ne güzel! Hükümdarı hadis rivayet ediyor, dindar... Oğlu hadis rivayet ediyor. Tebea müslüman, hükümdar müslüman... Ne mutlu yıllarmış, ne güzel çağlarmış, ne güzel bir devreymiş.

سعید بن جبیر ، الکوفی ، الفقیه . أحد الأعلام . یروی عن ابن عباس وغيره . ویروی عنه خلق كثير . قالوا فيه : مات سعید ، و ما علی ظهر الأرض أحد ، إلا وهو محتاج إلى علمه . قتل سنة خمس وستین ، كهلا . قتله الحجاج ، فما أمهل بعده .

Saîd ibn-i Cübeyr Rh.A, Kûfe fakihlerinden. (*Ehadü'l-a'lâm*) (*Yervî an ibni abbâs ve gayrihî*) İbn-i Abbas'tan ve başkalarından hadis rivayet etmiş. (*Ve yervî anhü halkun kesîr*) Ondan da pek çok kimse bu rivayetleri nakletmiştir. (*Kâlû fîhi*) Onun hakkında

şöyle denilmiş:

(*Mâte saîdün ve mâ alâ zahri'l-ardı ehadün illâ ve hüve muhtâcün ilâ ilmihî.*) “Saîd öldü ama, yeryüzünde onun ilmine muhtaç olmayan hiç bir kimse yok.” Öyle bir insan, bu hadisin rivayet edildiği Saîd ibn-i Cübeyr.

(*Kutile senete hamsin ve sittîn*) “65 senesinde katledilerek öldürüldü, yâni şehid edildi. (*Katelehû el-haccâc*) Onu Haccac-ı Zâlim öldürdü, (*femâ emhele ba'dehû*) ondan sonra da fazla yaşamadı.”

(*Ani'bni abbâs*) Saîd ibn-i Cübeyr tâbiînden. O İbn-i Abbas RA'dan rivayet etmiş.

Abdullah b. Abbas'ın künyesi Ebü'l-Abbas. Demek ki oğluna babasının adını vermiş. Ebu'l-Abbas. Babası da Ebu'l-Abbas'tı. Kendisi İbn-i Abbas diye tanınmıyor. Künyesi de Ebü'l-Abbas. Çünkü oğluna dedesinin ismini vermiş oluyor.

Abdullah ibn-i Abbas ibn-i Abdu'l-muttalib ibn-i Haşim, Ebü'l-Abbas el-Mekkî, sümme'l-Medenî... Önce Mekkeli idi hicret etti, Medineli oldu. (*Sümme't-Taifî*) Sonra Taif'e yerleşmiş.

(*İbnü ammü nebiyyi*) Peygamber Muhammed-i Mustafâ SAS'in amcası Abbas'ın oğluydu. (*Ve sâhibuhû*) Peygamber Efendimiz'in sahabesinden idi. Onun meclislerine ermiş bir kişi. (*Ve hibrü'l-ümme'ti*) Ümmetin en bilginlerinden bir kimseydi.

Genç yaşta Efendimiz'in çevresinde... Hadisleri duymuş, dini öğrenmiş, Kur'an'ı öğrenmiş. Tefsirde ilerlemiş bir kimseydi. (*Hibrü'l-ümme'ti ve fakîhuhâ*) Ümmetin bilgini ve fakihi idi.

(*Mâte senete semânîn ve sittîne bi't-tâif*) 68 senesinde Taif'te vefat etti.

Hicretten sonra 68 senesinde Taif'te vefat etmiş. Demek ki kabri de Taif'te olmuş oluyor. Taif, Arafat'tan biraz ileride, Mekke'ye yakın bir şehirdir. Çok dağlık bir yerden çıkılır muhteşem dağlardan... Ama Mekke'ye çok yakındır. Taif şehrindeymiş.

Allah şu saydıklarımızın hepsinin şefaatine erdiresin. Onlarla cennette buluştursun. Sohbetlerini duymak nasip etsin. Hadisini okuyoruz bitiriyoruz.

Hangi hadis? İbrâhim ibn-i Edhem'in Abdullah ibn-i Abbas RA'dan rivayet ettiği hadis:³⁶

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَ يَسْجُدُ عَلَى كَوْرِ الْعِمَامَةِ
(کر. عن ابن عباس؛ ش. عن عبد الرحمن بن يزيد)

(*Enne'n-nebiyye salla'llâhu aleyhi ve sellem, kâne yescüdü alâ kevrî'l-imâmeh.*) “Peygamber SAS Efendimiz, namaz kılarken sarığın sargısı üzerine secde ederdi.”

Kevr, sarığın sargısı, dolaması mânasına geliyor. Bu bir hadîs-i şerif. Bunu zikretti.

Şimdi sağ olursak, bundan sonraki dersi yapacağımız zaman uzunca bir rivayet gelecek; tatlı, ballı, kaymaklı, hoş kokulu bir şey olacak.

Allah şefaatlerine erdirdin... Allah cümlenizden râzı olsun... Peygamber Efendimiz'e komşu olmayı nasib eylesin... Cemâl-i ilâhî ile müşerref olmayı, müşahede şerefine ermeyi cümlemize nasib eylesin...

Bi-hürmeti esrâri sûreti'l-fâtihah!..

18. 04. 1992 - İstanbul

³⁶ İbn-i Asakir, *Târih-i Dimâşk*, c.XIII, s.340, no:1414; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.I, s.267, no:2762; Abdurrahman ibn-i Yezid RA'dan.

Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VIII, s.55; Saîd ibn-i Cübeyr Rh.A'ten.

7. İBRÂHİM İBN-İ EDHEM HZ. (2)

Eüzü bi'llâhi mine'ş-şeytânir-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kemâ yenbağî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultânih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn... Tâci ruûsinâ ve tabîbi kulûbinâ ve üsvetine'l-haseneti muhammedini'l-mustafâ... Ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'l-cezâ... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Burada, Ebû Abdurrahmân es-Sülemî isimli meşhur alim ve sûfî, ve *Tabakâtü's-Sûfiyye* isimli eserle beraber daha nice kıymetli eserler yazmış olan bir müellifin, tasavvufla ilgili, büyüklerin hayatlarını anlatan kitabını okuyorduk. İsmi *Tabakâtü's-Sûfiyye*; yâni sûfîlerin asır asır, ömür ömür, tabaka tabaka hayatlarını anlatmış. Kendi zamanına kadar gelenleri, beş tabaka halinde anlatmış. Her tabakadan da yirmi isim bularak, yüz tane büyük zâtın hayatını ve hayatıyla ilgili bazı bilgileri; hadis rivâyet etmişse, nümüne olarak rivâyet ettiği bir hadis-i şerîfi, ondan sonra da mübarek sözlerinden bir kısmını nümüne olarak veriyordu.

Bunlardan okuduk. Sıra İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri'ne geldi. Geçen hafta, onun hadis de rivâyet ettiğini ve rivâyet ettiği bir hadis-i şerîfin izahını yapan kısımları da okuduk. Enteresan bir noktaya geldi demiştik. Bir daha hatırlatalım:

İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri'nin künyesi Ebû İshâk. Belh şehrinde, yâni —Mevlânâ'dan önce yaşamış ama— Mevlânâ'nın geldiği şehirdendi. Hükümdar evlatlarından, yâni ecdâdî hükümdar olan bir kimse olarak, burada zikredilmişti. Nasıl sarayı ve hükümdarlığı, babadan, dededen kalma saltanatı terk edip de sûfî olduğunu, ne hallere geldiğini kısmen ilk rivayetlerde okumuştuk. Şimdi sıra, ondan sonraki, asıl kendisinin ağzından

dinleyeceğimiz bir kısma geldi. Önemli!

Tabii, bu kısma başlamadan önce, muhakkak ki bir işe besmele ile başlamak lâzım! Allah adı ile başlamak lâzım! Başlanmazsa, o işten hayır gelmez. Hamd ü senâ ile, salât ü selâm ile, büyüklere dualar ile başlamak lâzım!..

Tabii, biz burada oturmuşuz, gönlümüzce, zevkimizce, mânevî bir zevk ve neşe içinde bir şeyler öğreniyoruz, dinliyoruz, anlatıyoruz. Bunların sebebi nedir?.. Allah'ın lütfudur, Peygamber SAS Efendimiz'dir. Bize İslâm'ı öğretmiş, müslüman olmuşuz, İslâm üzere kardeş olmuşuz, Kur'an-ı Kerim bizi kardeş eylemiş.

Sonra bu beldeleri büyüklerimiz fethetmişler, bize yâdigâr bırakmışlar; hepsine borcumuz var... Bu eserleri yazanlara da borçluyuz. Bu eser olmasaydı, bu bilgileri kimse yazmasaydı, biz de bilmezdik.

Onun için, dersimize başlamadan önce, başta Peygamber SAS Efendimiz'in rûh-i pâkine hediye olsun diye, sonra onun bütün âlinin, ashabının, etbâının ruhlarına ve hassaten Peygamber Efendimiz'in mânevî varisleri, mânevî alemin sultanları, Ümmet-i Muhammed'in mürşidleri, sâdât ve meşâyih-ı turûk-u aliyyemizin cümlesinin ruhları için, ki bu hayatlarını okuduğumuz kimseler de bunun içine girerler; Ebû Bekr-i Sıddîk ve Aliyy-i Murtazâ'dan Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar silsilelerimize mensub mürşidlerimizin, sâdâtımızın, pirlerimizin ruhlarına;

Bu beldeyi fethetmiş olan Fâtih Sultan Muhammed Han cennet-mekânın ve mübarek ordusu mensublarının ruhlarına... Tabii ashab-ı kiram deyince zikretmiş olduk ama, hâssaten Fâtih Sultan Muhammed Han'dan önce buralara gelip de, Hazret-i Muaviye'nin oğlu zamanında, onunla beraber gelip de burada cihad eylemiş, şehid düşmüş ve beldemizin medâr-ı iftiharî olarak buralara defnedilmiş olan sahabe-i kiram var... Hâlid ibn-i Zeyd Ebû Eyyûb el-Ensârî ve sâir sahabe-i kirâmın ruhlarına... Yûşâ AS'ın burada olduğu keşfen bildirilmiş; onun ve cümle enbiyâ ve mürselînin ruhlarına;

Şu güzel bina, hakîkaten görenlerin hayran kaldığı, içinde oturduğumuz, namaz kıldığımız şu sevimli kültür abidesini bina etmiş olan Selâmî Mustafa Efendi'nin ve burada irşad hizmetiyle meşgul olmuş olan kendisinin ve halifelerinin; ve bu civarda medfun bulunan çok meşhur, kıymetli evliyâullahın, Abdül'ehad-ı Nûrî Hazretleri gibi ve sâir çok kıymetli zâtların ruhlarına; sâlihlerin ruhlarına;

Ve uzaktan, yakından sizler de lütfedip geldiniz, içinizde başka şehirlerden gelenlerinizi de görüyorum; sizlerin de ahirete göçmüş olan annelerinizin, babalarınızın, dedelerinizin, ninelerinizin, ta geriye kadar müslüman ecdad ve ceddât, akraba ve tallûkâtınızın ruhlarına;

Kitabı te'lif eylemiş olan Ebû Abdirrahman es-Sülemî Hazretleri'nin ruhuna ve bu rivayetleri ona da rivayet etmiş olan kimselerin ruhlarına; hâsılı Allah'ın lütfu geniş, hazinesi sonsuz, bütün bizden önceki mü'minîn ü mü'minâtı, müslimîn ü müslimâta da Rabbimiz dereceleri üzere büyük büyük ikramlarda bulunsun, bu duamız berekâtıyla dereceleri daha da yüksek olsun, rahatları, kabir istirahatları daha da ziyade olsun, mânevî ikramâta ve ihsânâta, ve Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin yeni yeni rahmetlerine mazhar olsunlar, ruhları şâd olsun diye;

Biz yaşayan mü'minler de Rabbimizin sevdiği kullar olalım, sevdiği şekilde yaşayalım; Allah-u Teâlâ Hazretleri bizi dünyada da, ahirette de afiyet, saadet, selâmet ehli eylesin, iki cihanda aziz ve bahtiyar olalım diye; hattâ bizden sonraki evlatlarımız, nesillerimiz, zürriyetlerimiz de Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin sevdiği sâlih, mü'min-i kâmil kullar olsunlar diye;

Allah-u Teâlâ Hazretleri beldelerimizi ve diğer müslüman kardeşlerimizin diyarlarını her çeşit maddî, mânevî, semâvî, aradî afetlerden, felâketlerden, musibetlerden, fitnelerden, belâlardan; zâlimlerin, fâsıkların, fâcirlerin, müşriklerin, münafıkların tasallutundan, galebesinden, istilâsından; düşmanların cevrinden, zulmünden korusun; istilâyâ uğramış yerleri de en yakın zamanda kurtarsın ve onların kurtulduğunu şu gözlerimize göstersiz diye;

büyük zulümler yaparak nice nice kardeşimizin kanını döken Sırpların zulmü dursun ve kahrolsunlar, mahvolsunlar; Ermeniler kahrolsunlar, mahvolsunlar diye; Karabağ'daki, Bosna-Hersek'teki, Seylan'daki, daha adını bilmediğimiz, haberi bize gelmeyen yerlerdeki zalimlere karşı Rabbimiz kardeşlerimizi korusun, zalimler def olsunlar, kahrolsunlar, mahvolsunlar, Ümmet-i Muhammed aziz olsun diye, bir Fâtîha, on bir İhlâs-ı Şerif okuyalım!

Çünkü Allah-u Teâlâ Hazretleri Mâlikü'l-mülk'tür, ekberdir, yâni en büyük Allah'tır. Mülkün sahibidir, duaları kabul edicidir. Evet, elimizde silah yok, hudutlar müsait değil, vasıtalar müsait değil... Silahımızı alıp onların yardımına koşamıyoruz ama, boynumuz bükük, duamız vardır. Onlara dua edelim, Allah dualarımızı kabul eder. Amennâ ve saddaknâ... Çünkü Kur'an-ı Kerim'de:

وَقَالَ رَبِّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ (المؤمن: ٦٠)

(*Ve kâle rabbükümü'd'ünî estecib leküm*) “Bana dua edin, ben karşılıksız komam, karşılığını veririm.” buyurmuş. (Mü'min, 40/60) Va'di vardır, va'di haktır. Bir Fatiha, on bir İhlâs-ı Şerif okuyalım aşk ile şevk ile, göz yaşıyla... Rabbimiz bizi dünya ve ahiret için istediklerimize nâil eylesin, korktuklarımızdan emin eylesin... *Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

.....

a. İbrâhim ibn-i Edhem Hz.nin İlk Günleri

Müellif merhum uzun bir rivayeti alıyor buraya, diyor ki:

١ - سمعت ابا العباس محمد بن الحسن بن الخشاب

TS. 29/1 (*Semi'tü ebe'l-abbâs*) Rivâyet uzun olduğundan kısa

kısa tercüme ederek ilerlemek istiyorum. (*Semi'tü ebe'l-abbas*) “Ebü'l-Abbâs isimli kişi kişiden ben kendim duydum ki, (*muhammede'bne'l-haseni'bni'l-haşşâb*)’dır. Size isimler hakkında geçen hafta da bilgi vermiştim. Bir şahsın isminde kaç unsur olabiliyordu? Beş altı tane unsur olabiliyordu: Kendi adı, künyesi, lakabı, babasının adı, memleketi, hatta mesleği vs.si olabiliyordu.

Ebü'l-Abbâs künyesidir, Muhammed ismidir, el-Hasan babasının adıdır, Haşşâb da lakabıdır. Belki nisbesi de gelecek, aşağıda. Diyor ki:

محمد بن الحسن بن سعيد بن الخشاب ، ابو العباس المخرمى
الصوفى. كان قد نزل نيسابور ثم خرج الى مكة فتوفى بها. قال
عنه بعضهم: محمد بن الحسن بن محمد بن سعيّد الصوفى ،
ابو العباس البغدادى ، المعروف بابن الخشاب ؛ كان من اطرف
من قدم نيسابور من البغداديين ؛ واكملهم عقلاً ودينًا ، واكثرهم
تعظيمًا للسنة وتعصبًا لها. دخل بلاد خراسان واقام بها سنين ،
وسمع الحديث الكثير ؛ ثم حج وجاور بمكة ، ومات بها ، سنة
احدى وستين وثلاثمائة.

(*Muhammedü'bnü'l-haseni'bni saîdi'bni'l-haşşâb ebü'l-abbas el-mahrumî es-sûfî*) Demek ki, Benî Mahzum kabilesindenmiş, belki de başka bir şey...

(*Kâne kad nezele'n-neysâbûr*) “Nîşapur şehrine inmişti. (*Sümme harace ilâ mekkete*) Nîşapur’a yerleşmişti ama, sonra oradan da çıktı Mekke-i Mükerreme’ye gitti bu zât-ı muhterem. (*Fetûfiye bihâ*) Mekke-i Mükerreme’de vefat etti.” Yâni, bir insan orada vefat etmişse, bir kere güzel bir işareti. Yâni nasib olmuş, o mübarek diyâra gitmiş, orada vefat etmiş.

(*Kâle anhu ba'duhüm...*) İsmi saymış bazıları ve el-Bağdâdî

demişler, Bağdatlı demişler. (*El-ma'rûf bi'bni'l-haşşâb*) “Haşşâb oğlu diye tanınmıştır.” diye söylemişler. (*Kâne min azrafi men kadime neysabûre mine'l-bağdâdiyyîn*) Yâni Nişapur’a Bağdat’tan gidip yerleşmiş olan insanların en zariflerinden idi. (*Ve ekmelehüm aklen ve dînen*) Akıllı ve diyâneti, dindarlığı en olgun olan kişidir.”

Tabii Bağdat, İslâm âleminin kalbi. Nişapur daha doğuda İran’da, İran’dan ötelerde. Oralara doğru yayılıyor ahali. Ülke fethediliyor, İslâm alemi genişliyor, muhtelif yerlere de çeşitli sebeplerle insanlar göç ediyorlar; ilim için, ta’lim için, irşâd için, cihad için gidebiliyorlar. Bu Bağdat’tan kalkıp da, merkezden kalkıp da oralara gitmenin çeşitli sebepleri olabilir.

İşte bu gidenlerin içinde, akıllı ve diyâneti en olgun olan (*Ve ekserehüm ta’zîmen li’s-sünneh*) “Peygamber Efendimiz’in sünnetine en çok riâyetskâr olanlardan, hürmet edenlerdendi. Yâni, sağlam müslüman demek. (*Ve taassüben lehâ*) Sımsıkı sünnete sarılmakta bayağı bir sıkılık, taassub göstermiş olanlardandır. (*Dehale bilâde hurasan*) Horasan beldelerine gitti. (*Ve ekâme bihâ sinîn*) Oralarda senelerce yaşadı. (*Semia’l-hadîse’l-kesîr*) Çok hadis-i şerif duydu veya (*semmaa’l-hadîse’l-kesîr*) başkalarına çok hadis-i şerif anlattı, rivâyet etti. (*Sümme hacce ve câvere bi-mekkeh*) Sonra Mekke’ye haccetmeye döndü. Haccetti, (*ve câvere bi-mekkeh*) Mekke’de mücâvir oldu.” Yâni yerleşti demek.

Mâni yok o zaman. Hadi bakalım müddet doldu, vize tamam, çık dışarı diyen filan yok. İsteyen istediği yere gidiyor. Şarktan garba, güneyden kuzeye ilim için irfân için, ibadet için, taat için herkes ne yaparsa yapabiliyor. Ne güzel günlermiş. Sonradan sun’î sun’î bölünmelerle ne kadar acı durumlara gelinmiş.

(*Ve mâte bihâ*) “Ve Mekke-i Mükerrerme’de öldü. (*Senete ihdâ ve sittîne selâse mieh*) 361 senesi hicrî.” 361 senesi milâdî hangi yıl eder? Bunu bulmak için 361’i 33’e böleceğiz, kaç tane 33 var?.. Çünkü 33 senede bir sene fark ediyor, onu düşeceğiz. $361/33 = 11$

sene filan vardır. 361'den 11'i çıkartırsak 350 kalır. 622'nin üzerine 350'yi ekleyeceğiz. Aşağı yukarı, milâdî 972 yıllarında filan Mekke-i Mükerreme'de ölmüş. Yâni zamanı iyi bilinsin diye.

Bundan duymuş müellif, yâni bu kitabı yazan Ebû Abdurrahmân es-Sülemî. Bu zâtın rivayetini bize naklediyor. Zaman aşağı yukarı belli olsun diye, ben onu söylemiş oldum. O da:

قال: حدثنا ابو الحسن على بن محمد بن احمد المصرى ، قال:
حدثنى ابو سعيد احمد بن عيسى الخراز ، قال: حدثنا ابراهيم
بن بشار ، قال: صحبت ابراهيم بن ادهم بالشام ، انا وابو يوسف
الغسولى ، وابو عبد الله السنجارى. فقلت: يا ابا اسحاق ! خبرنى
عن بدء امرك ، كيف كان ؟

(Kàle: *Haddesenâ ebû'l-hasen aliyyü'bnü muhammed ibn-i ahmede'l-mısrî*) O da bu zâtın duymuş. Onun da hayatı var ama, artık onları söylemeye lüzum görmüyorum.

(Kàle: *Haddesenî ebû saîd ahmedü'bnü îse'l-harrâz*) O da şu sahis bana nakletti diyor. (Kàle: *Haddesenâ ibrâhîmü'bnü beşşâr*) O da şu şahıstan duyduğunu söylüyor. (Kàle: *Sahibtü ibrâhîme'bne edheme bi's-şâm*) “Şam'da İbrâhim ibn-i Edhem'le sohbet ettim, arkadaşlık ettim.” *Sahibe* demek, yâni bir müddet onun arkadaşlığında bulundum demek. Yan yana bulunduk, tanışırız, onunla ahablığımız oldu demek yâni. Bu en son râvi, yâni İbrâhim ibn-i Beşşâr, İbrâhim ibn-i Edhem'le bir müddet ahablık etmiş. İki İbrâhim, ikisi de adaş.

(*Ene, ve ebû yûsuf el-gasûlî ve ebû abdi'llâh es-sincârî*) “Ahablığımızın dairesi içinde ben vardım, Ebû Yûsuf el-Gasûlî vardı, Ebû Abdullah es-Sincârî vardı.” Şöyle iyi bir ahab grubuyduk, samimiydik.” demek istiyor.

(*Fekultü yâ ebâ ishâk*) Dedim ki: ‘Ey Ebâ İshak! Ey İshak'ın

babası!” Kim bu?.. İbrâhim ibn-i Edhem. Niye Ey İbrâhim demiyor? Çünkü, isimle hitab etmek biraz hafif olur. Birbirini sayan insanlar künyesiyle hitab ederler. Yâni künye biraz daha ciddiyet ve saygı ifade ediyor. İsim biraz daha onu küçük görmek, veya samimiyet filan ifade ediyor ama, tabii birbirlerini sevip saydıkları için gene kibar bir tarzla hitab edecekler birbirlerine. Onun için, Ebâ İshak diyor. Yâni, maksat İbrahim ibn-i Edhem. İbrâhim ibn-i Edhem’in künyesi Ebû İshak olduğu için öyle diyor.

Ebû İshak da, niye biz Ebâ İshak diyoruz?.. Çünkü yâ gelince, o zaman mansub olur, mürekkeb münâdâ mansub olur. Meselâ, Rasûlullah’tır da, “Yâ Rasûlallah!” deriz. Yâni, yâ geldiği zaman böyle değişiyor.

“—Yâ Ebâ İshak!” demiş ona. “Ey İbrâhim ibn-i Edhem, ey İshak’ın babası! (*Habbirni an bed’i emrike, keyfe kân?*) Senin bu işin nasıl başladı, bana bir anlat, nasıl oldu bu iş? Yâni maceramı, hayat hikâyesi bir anlat, nasıl olduğunu.” diye teklif etmiş. Arkadaşlar ya... Duyuyor: Eskiden sarayları varmış, zenginmiş. Belh’deymiş, padişahzâdeymiş, padişâh oğlu padişahmış, bırakmış filan... Soruyor... İyi ki sormuş, çünkü bu rivâyet de bize kadar gelmiş, kendi ağzından şimdi İbrahim ibn-i Edhem’i dinleyeceğiz. Bakalım ne çıkacak:

قال: كان ابي من ملوك خراسان ، و كنت شاباً . فر كبت الى
الصيد . فخرجت يوماً على دابة لي ومعى كلب . فأثرت ارنبا
او ثعلباً . فبينما انا اطلبه . اذ هتف بي هاتف لا اراه ، فقال :
يا ابراهيم ، اهذا خلقت ؟ ام هذا امرت ؟

(*Kâle*) O da anlatmaya başlamış. (*Kâne ebî min mülûki hurasân*) “Babam Horasan meliklerinden bir melik idi.” Tabii Horasan çok geniş bir bölge... Küçük küçük beylikler halinde, devletçikler halinde idare ediliyor. Tabii çok büyük bir hükümdar çıkar da, hepsini derleyip toparlarsa, büyük bir devlet olur ama;

gene öyle bir dış tesir yoksa, küçük küçük Anadolu beylikleri vardı ya bir zaman: Aydınoğulları, Saruhanoğulları, Germiyanogulları, Osmanogulları, Karamanogulları... filan gibi. Yâni o koca bölgede, bunun babası hükümdarlardan bir hükümdar imiş. İyi...

(*Ve küntü şâbben*) “Ben de bir genç idim. (*Ferakibtü ile's-sayd*) Avlanmak için bineğime bindim. (*Feharactü yevmen alâ dâbbetin lî*) Benim bir bineğim üzerinde çıktım saraydan bir gün. (*Ve maiye kelbün*) Yanımda bir de köpek vardı.” Av için her halde, köpek varmış. (*Feesertü erneben*) “Bir tavşanın peşine düştüm, (*ev sa'leben*) veya bir tilkinin.” Yâni duyan unutmüş olabilir, tavşan mı dedi, tilki mi dedi diye. (*Febeynâ ene atlubühû*) “Ben onun peşindeyken, avlayayım diye onu takip etmekte iken, (*iz hetefe bî hâtifun lâ erâhu*) birden bir gaibden birisi bana seslendi ama, sesi seslenenin kim olduğunu görmediğim bir ses geldi.”

(*Fekâle: Yâ ibrâhim*) Bak burada, “Yâ Ebâ İshak!” demiyor, “Yâ İbrâhim!” diyor. Demek ki, daha yüksek makamdan bir kimse. Ya melek, ya başka bir şey... Bakalım nasıl çıkacak...

“—Ey İbrâhim! (*E li-hâzâ hulikte?*) Sen bu iş için mi yaratıldın, yaratılışının gayesi bu mu yâni? Avcılık yapmak için mi yarattı Allah seni? Yaratılışının gayesi bu mu?.. (*Em bi-hâzâ ümirte?*) Yoksa ayetle, hadisle şeriatte bu mu emrediliyor sana?..’ dedi.”

ففرزعت ووقفت ، ثم عدت ، فركضت الثانية. ففعل بى مثل ذلك

ثلاث مرات. ثم هتف هاتف من قربوس السراج: والله ما لهذا

خلقت ، ولا بهذا امرت !

(*Fefezi'tü*) “Korktum bu laftan, bu ikazdan.” Çünkü, yâ İbrâhim diye ismiyle hitab ediliyor, hitab eden ortada yok... Kulağına bir ses geliyor, hem de ciddi bir soru soruyor. “Bunun için mi yaratıldın sen? Allah sana bunu mu emretti?.. Böyle yap diye mi emrolunmuşsun ki, yapıyorsun bunu?..”

(*Fefezi'tü*) “Korktum, yüreğim ağzıma geldi, heyecanlandım.

(*Ve vakaftü*) Durdum, (*sümme udtü*) sonra yeniden döndüm, (*ferakadtü's-sâniyete*) ikinci defa..." Bir tereddüt etmiş ama, sonra da gene işin peşine yine takılmış. (*Fefeale bî mislü zâlike*) "Tekrar bana aynı muamele oldu. Yâni gene gayıbdan bir ses geldi, gene bana bu soruları sordu. (*Selâse merrât*) Üç defa oldu."

Demek ki, insan bir şeyden hemen akıllanmıyor. Acaba yanlış mı duydum, kulağıma mı öyle geldi, öyle mi sandım bilmem ne filan... Yâni insan tereddüt eder böyle. Üç defa olmuş. Üç seferinde de, aynı şekilde böyle bu şeyleri duymuş.

(*Sümme hetefe bî hatifun min karabûsi's-serc*) "Sonra eğrimin topuzundan —atın üstünde eğer var, semer var, onun kıvrımından, üst tarafında böyle tutulacak yeri filan olur, orasından— bir ses geldi bu sefer." Hani ağacın arkasına saklanmış, ağacın üstüne çıkmış bir adam filan değil, yakınından geliyor, semerden, eğerden geliyor ses... Eğerin tutunma yerinden geliyor.

(*Va'llâhi mâ li-hâzâ hulikte*) "Yemin olsun Allah'a ki, sen bu iş için yaratılmadın!" Semeri konuşuyor yâni, semerinden ses geliyor. "Vallâhi, sen bu iş için yaratılmadın! (*Ve lâ bi-hâzâ ümirte*) Sana bu iş de emredilmiş değil!"

فنزلت ، فصادفت راعياً لأبى يرعى الغنم ؛ فأخذت جبته الصوف ،
فلبستها ، ودفعت إليه الفرس ، وما كان معى ، وتوجهت الى مكة .

(*Kâle: Fenezeltü*) "Bineğimden indim. (*Fesâdeftü râiye li-ebî*) Babamın bir çobanına rastladım o sırada..." Babası hükümdar, bu genç... "Babamın bir çobanına rastladım, (*yer'a'l-ganeme*) koyun güdüyordu, koyun güden bir çobanına rastladım. (*Feehaztû cübbetehû es-sûfe*) Onun yünden olan cübbesini ben aldım, (*felebistühâ*) onu giydim. (*Ve defa'tü ileyhi'l-feres*) Bindiğim atı ona verdim. (*Ve mâ kâne maiye*) Yanımda neler vardıysa; silah elbise bilmem ne... hepsini verdim, yün elbiseyi giydim. (*Ve teveccehtü ilâ mekkeh*) Mekke'ye yöneldim."

b. Çölde Geçen Günleri

فبينما أنا في البادية ، إذا أنا برجل يسير ، ليس معه إناء ولا زاد .
فلما أمسى وصلى المغرب ، حرك شفتيه بكلام لم أفهمه ؛ فإذا
أنا بإناء فيه طعام ، وإناء فيه شراب ؛ فأكلت وشربت .

(*Febeynâ ene fî'l-bâdiyeti*) “Ben böyle bu seyahat esnasında çölde giderken...” Hep çöl... İslâm Aleminin kaderi; Anadolu’nun ortası çöl, İran’ın ortası çöl... Horasan’da şehirlerden çıktın mı öbür tarafları çöl... Pakistan’a bakıyorsun, Karaçi çöl... Yâni, dünyanın güzel yerlerini —öyle sanıyorum ki— kâfirler almışlar; işe yaramayan kıyı, kenar kısımlarını bize mi bırakmışlar filan diye, hatırına geliyor insanın.

Bu da işte, çölde gidiyordum diyor. Yâni çöllerden geçerek gelecekler bu tarafa, doğudan Mekke’ye doğru, Batı’ya doğru. (*Îzâ ene bi-racûlin yesîr*) “Bir adamla karşılaştım. Orta halli görünüşlü, böyle mütevazı, bir özelliği olmayan bir kimseyle

karşılaştım. (*Leyse meahû inâun*) Yanında kap kaçak yoktu.” Yâni tulum yok ki, tulumla su içiyor diyelim; matara yok, tulum yok... O zamanın su taşıma aletlerinden bir şey yok. Ellerin kollarını sallayarak o çöllerde gezilmez. Torbasız, yiyeceksiz, içeceksiz o çöller geçilmez. Çünkü su yok, çeşme yok. Saatlerce sürer. Dikkatimi çekti demek istiyor yâni.

“Baktım ki hiç bir kabı yok, testisi yok, ibriği yok yâni. (*Ve lâ zâdün*) “Yol azığı da yok. İçecek nereden sağlıyor, yiyecek nereden sağlıyor? Yok bir şeyi elinde adamın...”

(*Felemmâ emsâ*) “Akşamlayınca, hava kararıp akşam bastırınca, (*ve salle'l-mağribe*) o adam akşam namazını kılınca, (*harreke şefeteyhi*) iki dudağını kımıldattı.” Demek ki dua etmiş. “Akşam namazını kıldıktan sonra iki dudağını kıpırdattı, bir şeyler söyledi.” Mırıldandı demek istiyor yâni. (*Bi-kelâmin lem efhimhû*) “Anlamadığım bir dil ile, dudaklarını kıpırdatıp bir şeyler söyledi bu adam. (*Feizâ ene bi-inâin fihi taàmun*) Bir de ne göreyim, birden bire, ortaya içinde yemek olan bir kap geldi o dua üzerine. (*Ve inâin fihi şerâbün*) Bir kap daha, içinde de meşrubat... Birisinde yiyecek, birisinde içecek.” Şarap üzüm suyu, sarhoş edici şey mânâsına değil; meşrubat demek. (*Feekeltü ve şeribtü*) “Yedim ve içtim.”

و كنت معه على هذا أياماً ، وعلمني اسم الله الأعظم. ثم غاب
عني وبقيت وحدي. فبينما أنا ذات يوم مستوحش من الوحدة
دعوت الله به.

(*Ve küntü meahû alâ hâzâ eyyâmen*) “Yanında günlerce bu halde seyahat ettim.” Yanlarında bir şey yok, akşam olunca dua ediyor bir içecek, bir yiyecek geliyor. (*Ve allemenî isma'llâhi'l-a'zam*) “Bu kişi bana İsm-i A'zam'ı öğretti. (*Sümme gâbe annî*) Sonra benden kayboldu.”

İsm-i A'zam nedir?.. Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin bir ismidir ki, onunla dua edildiği zaman, Allah dua edenin duasını mutlaka

kabul eder. Gizli bir şey İsm-i A'zam. "İsm-i A'zam'ı söyleyip, onunla dua edenin duası mutlaka kabul olunur, istediği şey olur." diye bildirilmiş olan İsm-i A'zam'ı öğretmiş İbrâhim ibn-i Edhem'e o şahıs. Sonra kaybolmuş.

(*Ve bakîtü vahdî*) "Bâdiyede kendi halimle kaldım." diyor. Yâni günlerce seyahat ettiler, şimdi bu kendi haliyle kaldı. (*Febeynâ ene*) "Ben böyle devam ederken, (*zâte yevmin*) günün birinde, (*müstevhişun mine'l-vahdeh*) yalnızlıktan da biraz böyle içime bir korku ve çekinme hali gelmişken, (*deavtu'llâhe bihî*) o öğrettiği İsm-i A'zam'la Allah'a dua ettim." diyor. Yâni yalnızlıktan da biraz bir korku gelmiş içine... Tabii karanlığı var, aydınlığı var, yolun tehlikeli yeri var, taşılığı var, ağaçlığı var... Dua etmiş.

فاذا انا بشخص آخذٍ بحجزتي ، وقال : سل تعطه . فراعننى قوله ،
فقال : لا روع عليك ! ولا بأس عليك ! انا اخوك الخضر . ان
اخى داود علمك اسم الله الاعظم ، فلا تدع على احدٍ بينك و
بينه شحناء ، فتهلكه هلاك الدنيا و الآخرة ؛ ولكن ادع الله ان
يشجع به جنك ، ويقوى به ضعفك ، ويؤنس به وحشتك ، ويجدد
به فى كل ساعة رغبتك . ثم انصرف وتركنى .

(*Feizâ ene bi-şahsin âhizin bi-hüczetî*) "Bir de ne göreyim, birden bire karşımda bir şahıs, benim elbisemin bir tarafını tutmuş, (*ve kâle*) ve bana dedi ki: (*Sel, tu'tah!*) 'Hadi ne isteyeceksen iste, istediğin verilecek sana!' (*Ferâânî kavlühû*) Onun o sözü bana bir ürperti verdi, korku verdi. Yâni dehşete düşmüş gördüğü şeyden. İnsan sevdiğini bile görünce, ürperir.

(*Fekâle: Lâ rav'a aleyke*) 'Korkma, çekinme!' dedi."(*Ve lâ be'se aleyke*) "Bir be'is yoktur." Yâni "Korkma, benden korkmana lüzum yok, çekinmene lüzum yok! Bir mahzur da yok, isteyebilirsin, iste hadi!" dedi.

(*Ene ehûke el-hıdr*) "Ben senin kardeşin Hızır'ım. Korkma,

çekinme, bir mahzur da yok.” dedi. (*İnne ahî dâvûde allemeke’sma’llâhi’l-a’zam.*) “Kardeşim Dâvud sana İsm-i A’zam’ı öğretti.”

Demek ki, ilk şahsın Dâvud AS olduğunu anlıyoruz buradan; ikinci şahsın da Hızır AS olduğunu anlıyoruz.

(*Felâ ted’u bihî alâ ehadin beyneke ve beynehû şahnâ*) “Sakın bu İsm-i A’zam’ı böyle öğrendim diye, bunu seninle aranda kızgınlık olan, düşmanlık olan kimse aleyhinde dua olarak kullanma! Yâni kendi şahsî kızgınlığın, nefretin dolayısıyla sakın bunu kullanma! (*Fetühlikehû helâke’d-dünyâ ve’l-âhireh*) Karşındaki adamın hem dünyasını, hem ahiretini mahvedersin.” Çünkü öyle kuvvetli bir dua ki, öyle dozajı yüksek ki, adamın dünyası da gider, ahireti de gider. Sakın öyle birisinin aleyhinde kullanma!

(*Ve lâkin ü’d’u’llâhe en yüşeccia bihî cübneke*) “Fakat bu İsm-i A’zam’ı mâdem öğrendin, bununla Allah senin korkaklığını gidersin, seni cesaretlendirsın, sana cesaret versin diye dua et! (*Ve yukavviye bihî da’feke*) Zayıflığını gidersin, seni kuvvetlendirsın diye dua et! (*Ve yü’nise bihî vahşeteke*) Tek başına olmandan böyle bir içine sıkıntı geldiği zaman, sana bir ünsiyet hâsıl olsun diye dua et! (*Ve yüceddide bihî fî külli sâah, rağbeteke*) Her saat, her an senin rağbetini yenilesin, tazelesin diye; yâni Allah’a olan şevkin, kulluk rağbetin, iştiyakın artsın diye dua et!” dedi. (*Sümme’nsarafe ve terekenî.*) Sonra bu da kalktı gitti ve beni o halimle bıraktı.”

Demek ki, İbrâhim ibn-i Edhem yolda Dâvud AS ile karşılaşmış, o tenhada, kenarda akşam namazını kıldıktan sonra, bilmediği dille dua edip bir yiyecek, bir içecek kabı getirten o imiş. Bu da yalnız kaldıktan sonra İsm-i A’zam’ı okuyunca, karşısına Hızır AS gelmiş. Hızır AS, “İste ama şunları şunları iste; birisinin aleyhinde bu öğrendiğin İsm-i A’zam’ı kullanma!” diye tavsiye etmiş oluyor.

Şimdi tabii rivâyet bu kadar. Yâni bu zâta bu ikram nereden geldi?.. Allah seçmiş işte; sevmiş, seçmiş. Tam o yolda da değilken, o yola girmesi için de ikazı gene Allah yapıyor. “Sen bu iş için yaratılmadın, böyle bir şey sana emrolunmadı!” diye ikazı da yapan Allah-u Teâlâ Hazretleri. Demek ki kalbinde bir temizlik, soyunda bir asâlet, anasında, babasında, dedesinde bir güzellik var ki, Allah buna nasib etmiş.

Yalnız, İmâm Gazâlî Hazretleri diyor ki: “Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin rahmeti umûmî iner de durumu müsait olanlar istifade eder, durumu müsait olmayanlar, durumu ters olanlar o rahmetten faydalanmaz.” Yâni, yağmur yağarken kabını ters koyarsan, içine bir şey birikmez. Kabı düzgün konulmuş olanlara, nisan yağmuru, bereketli yağmur gelir demek istiyor.

Hakikaten, herkes kendi hayatından düşünürse, kendisinin gördüğü rüya vardır, işittiği vaaz vardır, okuduğu kitap vardır... Kendisine Allah bir yerden bir vasıta ile bir nasihat ulaştırmıştır. Onu tutup, ona göre hareket eden, tamam... Ona göre hareket etmeyen de ikaza aldırmamış, değerlendirmemiş, fırsatı kaçırmış oluyor diye düşünüyorum.

Her hâlükârda düşündüğüm bir başka şey de var ki Allah-u Teâlâ Hazretleri duaları kabul edici olduğundan, “Yâ Rabbi bende sevmediğin ne varsa benim üzerimden onları al! Bana sevdiğin halleri, huyları, sıfatları nasib et... Beni sevdiğin kulların arasına dahil eyle...” diye insan dua ederse, duada devam ederse, inşâallah Allah hepimizi iyiler zümresine katar. Allah’ın lütfu, ihsânı, ikrâmı çoktur. Hatasını bilen, istiğfar ve tevbe edene, af dileyene mağfîret eder, affeder. İsteyene istediğini verir, kişiyi muradına erdirir, lütfu çoktur, rahmeti geniştir.

c. Sabra Alışmak Lâzım!

Yine bundan sonra bir uzun rivâyet daha geliyor. Belki onu bitiremeyiz, yarısında keseriz. Dişinizi sıkarsanız, hızlı hızlı gidersek, belki bitiririz. Ondan sonra, sözleri gelecek yâni

söylediği birkaç söz gelecek. O bu haftaya yetişmez de, bu ikinci rivayetin de bir yerinde, tabii bantların bittiği bir yerde, siz işaret edersiniz, orada bırakırız.

Şimdi bir başka rivâyet zinciriyle:

٢- سمعت محمد بن الحسن البغدادي ، يقول: سمعت علي بن

محمد ابن احمد المصري ، يقول : سمعت احمد بن عيسى

الخرَّاز ، قال: حدثني غير واحد من اصحابنا ، منهم: سعيد بن

جعفر الوراق ، و هارون الادمي ، و عثمان التَّمَّار ، قالوا : حدثنا

عثمان بن عمارة.

TS. 31/2 (*Semi'tü muhammede'bne'l-haseni'l-bağdâdî*) Bu deminki râvi olmalı. (*Semi'tü aliyye'bne muhammede'bne ahmede'l-mısri, semi'tü ahmede'bni isa el-harrâz, kâle haddesenî gayru vâhidin min ashâbinâ*) Yâni râvi: “Bize arkadaşlarımızdan birden fazla râvi rivâyet etmiştir ki, o râvilerden bir tanesi... (*Minhüm saîdü'bnü ca'feri'l-verrâku ve hârûnü'l-edemiyyü ve usmâne't-temmâr*) Yâni bunların isimlerini sayıyor. Hepsi hakkında aşağıda çeşitli bilgiler var, onları atlıyoruz.

(*Kâlû: Haddesenâ usmânü'bnü imâreh*) Bu şahıs, Osman ibn-i İmâre onlara rivâyet etmiş. O en son şahsı söylemiş, geriye doğru onları nakletmiş asırlar boyu.

قال: حدثني ابراهيم بن ادهم ، عن رجلٍ من اهل اسكندرية ،

يقال له اسلم بن يزيد الجهني ؛ قال: لقيته بالاسكندرية فقال

لي: من انت يا غلام ؟ قلت: شابٌّ من اهل خراسان. قال: ما

حملك على الخروج من الدنيا ؟ قلت: زهداً فيها ورجاءً لثواب

الله تعالى .

(Kàle: *Haddesenî ibrâhimü'bnü edhem, an racülin min ehli iskenderiyyeh*) “İskenderiye’den bir adamdan İbrâhim ibn-i Edhem nakletmiş.” Bu sefer rivâyet eden İbrâhim ibn-i Edhem. İskenderiyeli birisinden naklediyor.

(*Yukâlû lehû eslemü'bnü yezîde'l-cühenî*) Bu İskenderiyeli şahsın adı Eslem ibn-i Yezid el-Cühenî imiş. (*Kàle lakîtühû bi'l-iskenderiyyeh*) “Bu şahsı ben İskenderiye’de gördüm, onunla orada karşılaştım.” diyor İbrâhim ibn-i Edhem.

(*Fekàle lî*) “O karşılaştığım zât bana dedi ki: (*Men ente yâ gulâm?*) ‘Ey delikanlı, ey yavru, ey çocuk sen kimsin?..’ (*Kultü: Şâbbün min ehli hurasân*) ‘Horasan ahalisinden bir delikanlıyım, bir gencim.’ diye cevap verdim.”

(*Kàle: Mâ hameleke ale'l-hurûci mine'd-dünyâ?*) “O bana sordu ki: ‘Seni dünyayı terk etmeye, dünyadan vaz geçmeye, dünyalıktan sıyrılıp çıkmaya ne, hangi sebep sebep oldu, ne bu yola seni sevk etti?’ Yâni, “Neden sarayları, zenginlikleri, saltanatı, nimetleri bıraktın da, hangi sebeple bu dervişler yoluna, bu sûfilik yoluna girdin?” diye sordu.”

(*Kultü: Zühden fîhâ ve recâen li-sevâbi'llâhi teâlâ*) “Dünyaya karşı zühdümden, dünyaya değer, kıymet vermediğimden ve Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin sevabını kazanmak arzusunundan dolayı böyle yaptım.’ dedim.”

Mâlûm, dünyaya karşı zühd duyguları içinde olmak, yâni dünyaya değer vermemek, dünyayı değersiz görmek, gözünde dünyanın küçük olması, dervişliğin bir şartıdır, Efendimiz’in tavsiyesidir. Çünkü, dünya sevgisi bütün hataların başıdır. Esas olan dünyanın bir hiç olduğunu, boşluğunu, fâniliğini anlamaktır, ahirete rağbet etmektir. İşin aslı, fash, tamamı, temeli budur.

Ama insan zengin olabilir, ama insan halife olabilir... Bilmem şöyle olur, böyle olur ama, dünyaya metelik vermeyecek. Bilecek ki asıl olan ahirettir. “Zühd, helâlin haram kılınması değildir.” diyor Peygamber Efendimiz. “Fakat, elinde olanla olmayanın aynı olmasıdır. Olmayanı da Allah verecek diye güvenmendir, dünyaya

değer vermemendir.” diye hadis-i şerîfler var. Onları geçelim.

Yâni, “Dünyaya karşı değer vermeme arzum, duygum, dünyaya metelik vermemem ve Allah’ın sevabını istememden dolayı bu sûfi yoluna girdim.”

فقال: ان العبد لا يتم رجاؤه لثواب الله تعالى ، حتى يحمل نفسه
على الصبر. فقال رجلٌ ممن كان معه: و اى شئٍ الصبر؟ فقال:
ان ادنى منازل الصبر، ان يروض العبد نفسه على احتمال مكاره
الانفس.

(Fekâle: *İnne’l-abde lâ yetimmü recâühû li-sevâbi’llâhi teâlâ, hattâ yahmile nefsehû ale’s-sabr*) “Dedi ki: ‘Kulun Allah’ın sevabını umması, Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin sevabını kazanmayı umması, nefsinin sabra alıştırmadıkça, sabrın altına sokmadıkça mümkün olmaz. Sabır lâzım evlât!’ demiş oluyor yâni.

(Fekâle *racülün min men kâne meahû*) “Onun yanında bir başkası daha vardı, ben onu tanımıyorum, o lafa karıştı bu sefer. Evlâdım sabretmek şarttır bu yolda gibi söz söyleyenin yanındaki: (Ve *eyyü şey’ini’s-sabru?*) ‘Sabır nedir yahu?’ demiş bu sefer o arada. Maksat, ikisi konuşup bunu öğretmek herhalde ki, soruyor şimdi ‘Sabır neymiş ki?’ diye.

(Fekâle: *İnne ednâ menâzili’s-sabri, en yerûda’l-abdü nefsehû ale’htimâli mekârihi’l-enfüs*) “Sabrın en aşağı mertebesi, kişinin nefsinin öteki insanların bucak bucak kaçtığı, nefislerine zor gelen şeylerin altına sokmasıdır. Herkesin yapamadığı meşakkatli işleri yapmasıdır yâni, sabrın en aşağısı budur.” diye cevap verdi ötekisi.

قال ، قلت: ثم مه؟ اذا كان محتمل المكاره ، اورث الله
قلبه نوراً. قلت: وما ذلك النور؟ قال: سراجٌ يكون في

قلبه ، يفرِّقُ به بين الحق والباطل ، والناسخ ، والمتشابه .

(*Kàle kultü: Sümmeh meh*) İbrâhim ibn-i Edhem anlıyor vaziyeti, “Sonra nedir? Sabrın en aşağısı buysa, bundan sonra ne gelir?” diye soruyor. Yukarıya doğru sayılmasını istiyor. “Tamam, gerçek sabırlı insanlar zümresine girmek isteyen, başkalarının göze alamayacağı, sabredilecek şeylerin altına girmesi lâzımmış. Sonra ne?” diye soruyor ona bu sefer.

(*Kàle: İzâ kâne muhtemilen li'l-mekârihî evrasa'llâhu kalbehû nûran*) “İşte böyle nefislere acı gelen, zor gelen, meşakkatli gelen şeylerin, o yüklerin altına girdi de onları yüklenebildi mi bir derviş, bir sûfi; Allah onun kalbine bir nur bahşeder, kalbinde bir nur hasıl olur o sabırdan dolayı.”

(*Kultü: Ve mâ zâlike'n-nûr?*) İbrâhim ibn-i Edhem soruyor: “Nedir bu nur? Bu nurun aslı, esası, mahiyeti ne ola?..” Yâni bugün epeyce bir derin meselelerin içine soktu bizi kitap.

(*Kàle: Sirâcun yekûne fî kalbihî*) “Bu nur o kişinin gönlünde olan bir kandildir. (*Yüfferriku bihî beyne'l-hakkı ve'l-bâtıl*) Bunun sayesinde hakkı bâtıldan ayırt eder. İçinde yanan bu kandil sayesinde, ışık sayesinde, bu nur sayesinde eğriyi doğrudan ayırır. Şu yanlış, bu doğru, bu iyi, bu kötü fark eder. Hakkı batıldan ayırt etme bu nur sayesinde mümkün olur. (*Ve'n-nâsihu ve'l-müteşâbih*) Hatta Kur'an-ı Kerim'in ve ahkâm-ı şer'iyyenin önce gelen, sonra gelen ahkâmını, nâsihini, mensuhunu ve herkesin akıl erdiremediği, ancak ilimde rûsuh sahibi insanların kavrayabildiği müteşâbihlerini; yâni akıllara biraz ağır gelen, zor gelen şeylerini anlama kabiliyeti gelir kalbinde bu nur olan kimsenin...”

Kur'an-ı Kerim'de, biliyorsunuz Âl-i İmrân'ın başında bir ayet-i kerimede buyruluyor ki, Kur'an-ı Kerim'in ayetleri iki kısımdır:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَ

أَخْرَجَ مَتَشَابِهَاتٍ ، فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ
 ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ ، وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ ، وَالرَّاسِخُونَ
 فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا (آل عمران: ٧)

(*Hüve'llezî enzele aleyke'l-kitâbe minhü âyâtün muhkemât*)
hünne ümmü'l-kitâbi ve üharu müteşâbihât) “O Allah ki, sana kitabı Kur'an'ı indirdi. Bu Kur'an-ı Kerim'in içinde bir kısmı *muhkem* ayetlerdir; sapasağlam, mânâsı âşikâr. ‘Namaz kıl, zekat ver!’ gibi herkesin duyduğu zaman anladığı ayetlerdir. (*Hünne ümmü'l-kitâb*) Kitabın özü, esâsı, temeli bunlardır.” Yâni, ekseriyetle bu muhkem ayetlerle şeriat-ı garrâ çizgileriyle, ana hatlarıyla belli olmuştur.

(*Ve uharu müteşâbihât.*) “Bir de herkesin akıl edemediği, kavrayamadığı esrarengiz ayetler de vardır.” Yâni “Allah Allah, burada Allah ne demek istiyor, acaba muradı nedir ki?..” diye insanların merak edip de mânâsını çözemedikleri de vardır. Bunlara da *müteşâbih* ayet derler.

(*Feemme'llezîne fî kulûbühüm zey'un feyettebiüne mâ teşâbehe minhü'btigâe'l-fitneti ve'btigâe te'vileh, ve mâ ya'lemu te'vilehü illa'llâh*) [Kalblerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu te'vil etmek için ondaki müteşâbih ayetlerin peşine düşerler. Halbuki, onun te'vilini ancak Allah bilir.]

(*Ve'r-râsihûne fi'l-ilm*) “Ama ilimde sağlam, rûsuh sahibi, kaliteli, derin olanlar, (*yekûlûne âmennâ bihî*) ‘Biz bu ayetlere iman ettik, (*küllün min indi rabbînâ*) hepsi Rabbimiz tarafından indirilmiştir, vardır bir hikmeti. Belki ben anlayamam ama, ilerideki asırlara hitab ediyordur, belki başka ârif kullarına hitab ediyordur.’ diye iman eder. Ama içine dalıp da, ileri geri konuşup, dinî bakımdan hatalı duruma düşmez.” (Âl-i İmran: 7) Hakiki alimler böyle çekinir. Ötekiler, kalblerinde hastalık, eğrilik olanlar dalarlar.

Şimdi, müteşabih ayetlerin karşısında duruyor. Yâni ne demek (*elif lâm mim*), ne demek (*kâf hâ yâ ayn sâd*)... Bazı böyle ayetler var.

Diyor ki: “İşte böyle insanın gönlünde bu nur hasıl oldu mu, nâsih ayetleri, nâsih ahkâmı, müteşâbih ayetleri anlama kabiliyeti gelir.” Çünkü hakkı batıldan da ayırt ediyor, Allah o nuru veriyor, ondan sonra öteki esrarı da onunla anlaması mümkün oluyor.

قلت: هذه صفة اولياء رب العالمين. قال: استغفر الله! صدق
عيسى بن مريم عليه السلام، حين قال: لا تضعوا الحكمة
عند غير اهلها، فتضيعوها؛ ولا تمنعوها اهلها فتظلموها.

(*Kultü: Hâzihî sıfatü evliyâi'llâhi rabbi'l-âlemîn*) Onun üzerine İbrâhim ibn-i Edhem demiş ki: “Bu, alemlerin Rabbi Allah’ın evliyasının vasfıdır bu, evliyâullahın sıfatıdır bu.” Yâni müteşabih ayetleri anlamak, hakkı batıldan ayırmak, öyle eşyanın içi yüzünü, perde arkasını, bânînîni anlamak evliyâullahın işidir.” deyince, (*kâle: Estağfiru'llâh!..*) cevap veren şahıs diyor ki:

“—Tevbe yâ Rabbi, estağfirullah!.. (*Sadaka îse'bnü meryem*) “Meryem’in oğlu İsa AS doğru söylemiştir. (*Hîne kâle: Lâ tatau'l-hikmete inde gayri ehlihâ.*) ‘Hikmeti anlamayacak liyâkatsiz insanlara söylemeyin!’ diye söylerken ne güzel söylemiş, fesühbâna’llâh!” diyor. Yâni onun bu sözüne karşılık böyle söylüyor. Anlatacağım ne demek istediğini.

(*Fetudayyiûhâ*) “Sonra verilen hikmetin mânâsını kavrayamaz, ehemmiyetini kavrayamaz, sözü olmadık yerde söylerler, zâyi ederler, yâni harcarlar. (*Ve lâ temneûhâ*) Hikmeti ehlerinden de esirgemeyin, vermezlik etmeyin ona, yâni verin; (*fetazlimûhâ*) vermezseniz, onlara zulmetmiş olursunuz.”

Yâni, “Anlayışlı, kavrayışlı, hikmeti hazmedebilecek insana verin, hazmedemeyecek insana vermeyin! Hazmedemeyecek olan onu ziyan eder, yazık eder ona... Hazmedebilecek olandan da

esirgemeyin; bu sefer ‘Niye esirgedin, bu lâyıktı buna, zavallıyı mahrum ettin?’ diye bu sefer o kimseye zulmetmiş olursunuz.” demişti. Hazret-i İsa AS’dan böyle bir rivâyet var.

“İlmi nâehline vermeyin, ilme yazık edersiniz; ehlinden esirgemeyin, o zâta yazık edersiniz.” diyor. İlim öyle herkese verilmez, ama ehlinden de esirgenmez.

“Bu evliyaullahın sıfatıdır.” deyince; “Fesühbâna’llah, amma anlayışsızmışsın yâ, işte biz zaten evliyaullahı anlatıyoruz demek istiyor. Yâni, “İlmi nâehline vermemek lâzımmış, sen de nâehil misin yoksa?” diye yavaşça abasının altından sopasını gösteriyor İbrâhim ibn-i Edhem’e...

Tabii onların yanında, yâni büyüklerin yanında insanın sözüne, işine çok dikkat etmesi lâzım! Sinirleniveriyorlar bak. Anlayacaksın, tamam, işte sana evliyalığı anlatıyor zaten. Seni evliya yapmaya gelmişler yanına; ikisi birbirlerine soru sorarak, sana:

“—Sabretmek lâzım, herkesin yapamadığı şeyi yapmak lâzım, insanın o zaman kalbinde bir nur olur, o nur sayesinde hakkı batıldan ayırır.” diyorlar.

Sen de, “Bu evliyaullahın sıfatı!” diyorsun. E onu anlatıyor ya zaten, “Fesühbâna’llah” diye onu söylüyor yâni.

d. Allah Dostlarını Kızdırmaktan Sakın!

فبصبت اليه وطلبت اليه ، وطلب معي اصحابه اليه. فقال عند
ذلك: يا غلام! اياك - اذا صحبت الاخيار او حدثت الابرار -
ان تغضبهم عليك ، فان الله يغضب لغضبهم ، ويرضى لرضاهم. و
ذلك ان الحكماء هم العلماء ، وهم راضون عن الله عزوجل ؛ اذا
سخط الناس ، وهم جلساء الله غداً ، بعد النبيين والصديقين.

(Febasbastü ileyhi) O da onun üzerine yalvarmış yakarmış

biraz. *Basbasa-tabasbus*; yâni affet, hata ettim, kusur ettim filan diye epeyce bir dil dökmek zorunda kalmış yâni. O öyle “Fesühbâna’llah, estağfiru’llâh” deyince yâni yalvarmış biraz. (*Talebtü ileyhi*) ve affetmesini diledim, (*ve talebe maiye ashâbuhû ileyhi*) ve yanındaki insanlar da hadi affet filan diye onlar da rica etmişler.”

Yâni, bak bir “Bu evliyaullahın sıfatıdır.” dedi diye, bayağı bir varta geçirdi. Kendisi yalvarıyor, affet diyor, etrafındakiler de “Hadi bu genci affet!” diyor. “Bir daha yapmaz!” filan gibilerinden onlar da İbrâhim ibn-i Edhem için ondan talebde bulunuyorlar.

(*Fekâle inde zâlike*) “Bunun üzerine dedi ki: (*Yâ gulâm*) ‘Ey çocuk, ey evlat, ey yavru!’ Gulâm köle demek, veya çocuk demek. (*İyyâke izâ sahibte’l-ahyâre ev hâdeste’l-ebrâre en tuğdibehüm aleyke*) “Hayırlı insanlarla bir arada bulunduğu zaman, onların meclislerine geldiğin zaman, veyahut Allah’ın iyi kullarıyla konuştuğun zaman onları kızdırmaktan çok sakın ha!..” demiş. Yâni, “Edebe riâyet et, bu sefer seni affettim ama bu sana ders olsun, öyle Allah’ın iyi kullarını kızdırmamaya dikkat et!” demiş, nasihat etmiş.

Neden?.. (*Feinna’llâhe yağdabu li-gadabihim.*) “Çünkü, onların kızgınlığından dolayı Allah da kızar.” Çünkü, Allah evliyasını kızdırana kızar, evliyasının gönlünü hoş edeni sever.

Evliyasını üzene, ona karşı gelene diyor ki:

مَنْ آذَى لِي وَلِيًّا ، فَقَدْ اسْتَحَلَّ مُحَارِبَتِي (حم. ع. طس.
كر. ق. والحكيم عن عائشة)

(*Men âzâ lî veliyyen, fekadi’stehalle muhârabetî*)³⁷ “Kim benim

³⁷ Buhârî, *Sahîh*, c.V, s.2384, no:6137; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.58, no:347; Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ*, c.X, s.219, no:20769; Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, c.I, s.4; Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, c.XXVI, s.96; Zehebî, *Tezkiretül-Huffâz*, c.IV, s.1463, no:1158; Ebû Hüreyre RA’dan.

bir velîmi, sevgili kulumu ezâlandırırsa; (*fekad istehalle muhàrabetî*) benimle harbi helâl hale getirmiş olur, benimle harb etmeyi başlatmış olur. Ben ona savaş açarım!” diyor Allah-u Teâlâ Hazretleri, hadis-i şerifte. Yâni, sevgili kulu gazablandı mı, onu kim gazablandırmış, kızdırmışsa, Allah o kızdırana kızar. Çünkü sevgili kulu, onu seviyor. “Vay sen benim evliyamdan bir sevgili kulumu kızdırdın!” diye gazab eder.

“Onun için, sen böyle iyilerle, hayırlılarla sohbet ettiğin zaman, meclislerine geldiğin zaman, onlarla konuştuğun zaman,

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.256, no:26236; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IX, s.139, no:9352; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.II, s.327, no:1457; İbn-i Ebî'd-Dünyâ, *el-Evliyâ'*, c.I, s.23, no:45; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXXVII, s.277, no:7490; Hz. Aişe RA'dan.

Ebü Ya'lâ, *Müsned*, c.XII, s.520, no:7087; Hz. Meymûne RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XII, s.145, no:12719; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.168, no:4445; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.403, no:1157; *Mecmaü'z-Zevâid*, c.II, s.513, no:3498; Münâvî, *el-Ehâdisü'l-Kudsiyye*, c.I, s.62, no:137; *Câmiu'l-Ehâdis*, c.XV, s.72, no:15003.

onları kızdırmamaya dikkat et! (Ve yerdà li-rıdâhum) Ve onlar razı olunca, Allah da razı olur.” Kızınca Allah da kızar, razı olunca Allah da razı olur.

(Ve zâlike) “Ve bu, (enne’l-hükemâe hümü’l-ulemâ’) çünkü hikmet sahibi kimseler, alimlerdir. Ayetlerde bahsedilen alim dediğimiz kimselerdir. (Ve hümü’r-râdûne ani’llâhi azze ve celle) Onlar Allah’tan razı, kaderine razı olan kimselerdir. (Îzâ sahate’n-nâsu) İnsanlar Allah’ın kaderine âsî geldiği zaman, kabul etmediği zaman, bunlar razı gelenlerdir; (ve hüm cülesâu’llâhi gaden) ve onlar yarın Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin huzur-u ilâhisinde onun meclisine erecekler, o şerefe nail olacak kimselerdir. (Ba’de’n-nebiyyîne ve’s-sıddîkîn) Yâni, peygamberlerden ve sıddîklerden sonra, o şerefli huzûr-u ilâhiye erme şerefine erecekler bunlar. Onun için onları kızdırma!” diye nasihat ediyor.

Halbuki, bize göre çok hafif bir şey söyledi ama, dilini tutmasını bilecek insan, sözüne ihtimam edecek.

يا غلام! احفظ عني و اعقل . و احتمل ، ولا تعجل . فان التآني
معه الحلم والحياء ، وان السفه معه الخرق والشؤم . قال : فسالت
عيناى ، وقلت: والله ما حملنى على مفارقة ابوى ، والخروج من
مالى ، الا حبُّ الاثرة لله. ومع ذلك الزهد في الدنيا ، والرغبة في
جوار الله تعالى.

(Yâ gulâm! İhfaẓ annî va’kıl) “Şimdi benim söyleyeceklerimi ezberle, aklına iyice yerleştir! (Va’htemil) bu vazifeleri yüklen, (ve lâ ta’cel) acele de etme! Yâni, sözlerimi dinlerken de fazla öyle telaş ve acele de gösterme! (Feinne’t-teenniye meahû’l-hilmü ve’l-hayâu, ve inne’s-sefehe meahu’l-hurku ve’s-şu’mu.) Çünkü sakın ve teennî ile hareket etmek, onun yanında halim selimlik ve utanmak vardır. Halimlik ve hayâ duygusu olur. Böyle şuursuz ve beyinsizce, aptalca hareketin yanında da insanda uğursuzluk ve

hayâ perdesinde yırtıklık olur. Onun için teenni ile hareket et, yavaş yavaş dinle!" diye nasihat ediyor.

(*Kàle: Fesâlet aynâye*) Şimdi bu sözler üzerine İbrahim ibn-i Edhem Hazretleri'nin gözlerinden yaşlar boşanmış. (*Fesâlet aynâye*) "Gözlerim yaşlandı, ağlamaya başladım." demek istiyor. (*Ve kultü*) "Ve dedim ki:

(*Va'llâhi mâ hamelenî alâ müfâreketi ebeveyye ve'l-hurûci min mâli illâ hubbül-esereti li'llâh.*) "Yemin olsun ki anam ve babamdan ayrılmaya ve malımdan mülkümden vazgeçmeye, beni Allah'ın yoluna girme arzusundan başka bir şey sevk etmemiştir. Bu yolu sevdiğimden ben bütün imkânları teptim, anamdan babamdan ayrıldım, maldan mülkten geçtim." diye ağlayarak böyle söylemiş.

(*Ve mea zâlike ez-zühdü fî'd-dünya*) "Bununla beraber, dünyaya da metelik vermeme duygusu içimde var, dünyayı gözüm görmüyor. (*Ve'r-rağbetü fî civâri'llâhi teâlâ*) Allah'ın huzurundaki, cennetindeki nimetlere de rağbetim var, dünyaya metelik vermiyorum, ondan böyle şey yaptım." diye ağlamış.

فقال: ايلك و البخل ! قلت: ما البخل ؟ فقال: اما البخل عند
اهل الدنيا ، فهو ان يكون الرجل بخيلاً بماله. واما الذى عند
اهل الآخرة ، فهو الذى يبخل بنفسه عن الله تعالى .

(*Fekàle: İyyâke ve'l-buhle*) O mübarek yine devam ediyor nasihate: "Sakın cimri olma!

(*Kultü: Ve me'l-buhl?*) Sordum ki: Nedir cimrilikten kasdın?.. Buhlden, bahillikten kasdın nedir?"

(*Fekàle: Emme'l-buhlü inde ehli'd-dünyâ*) "Ehl-i dünyanın nazarında bahillik, cimrilik, (*hüve en yekûne racülü bahîlen bi-mâlihî*) adamın malını vermekte cimrilik etmesidir." Ehl-i dünyanın yanında, cimrilik deyince anlaşılan budur. Yâni parası var, pulu var, malı var; vermiyor. Cimrilik bu.

(*Ve emme'llezî inde ehli'l-âhireh*) “Ama ahiret ehli, evliyaullah nazarındaki bahillik, cimrilik nedir? (*Hüve'llezî yebhalü bi-nefsihî ani'llâhi teâlâ*) Nefsi ile Allah’a ibadet etmekten tembelleniyor, cimrileşiyor yâni. Nefsini Allah yoluna vermekten cimrilik ediyor.” Ötekisi mal, berikisi nefsi Allah’ın hizmetine verecek, nefsi fedâ etmeye râzı olacak. Böyle yapmıyorsa, cimri...

Yâni dünya ehli nazarında cimri, bahil; malını vermeyen demek. Ahiret ehli nazarında cimri; canını vermeyen demek. Canını bu hizmete tahsis etmeyen, vermek gerektiği zaman vermeyen demek... Yâni, canını verecek gibi olacak diye tarif etmiş, evliyaullah nazarında bahillik cimrilik nedir diye.

الا وان العبد اذا جاد بنفسه لله ، اورث قلبه الهدى والتقى ؛
واعطى السكينة والوقار ، والعلم الراجح ، والعقل الكامل . و
مع ذلك تفتح له ابواب السماء ، وهو ينظر الى ابوابها بقلبه
كيف تفتح ، وان كان فى طريق الدنيا مطروحا .

(*Elâ ve inne'l-abde izâ câde bi-nefsihî li'llâhi*) “Bak gözünü aç, dikkat et ki, kul Allah için nefsi fedâ etmeyi, nefsi cömertçe sunmayı güzel yaptığı zaman, (*ûrise kalbühû'lhüdâ ve't-tükâ*) onun gönlüne hidayet ve takvâ gelir. (*Ve u'tiye's-sekînete ve'l-vakâr*) Kendisine sekînet ve vakar ihsân olunur, sakın, vakûr bir insan haline gelir. (*Ve'l-ilme'r-râcih, ve'l-akle'l-kâmil*) Yâni tercih edici bir ilim ve kâmil bir akıl kendisine ihsân olunur.” Yâni ilim verilir, akıl verilir, sekînet verilir, vakar verilir, takvâ verilir, hidayet verilir, böyle canını verecek bir cömertlik gösterdiği zaman...

(*Ve mea zâlike*) “Bununla beraber, (*tüftehû lehû ebvâbü's-semâ*) onun için semanın kapıları açılır. (*Ve hüve yenzuru ilâ ebvâbihâ bi-kalbihî keyfe teftah*) Ve o gönlüyle o kapıların nasıl açıldığına bakar, seyreder. Semânın kapıları açılıyor diye seyreder. (*Ve in kâne fî tarîki'd-dünyâ matrûhâ*) Eğer dünya

yolunda atılmış bile olsa gönlüyle semânın kapılarının açıldığını seyreder.” Yâni dünyalıkla bile meşgul oluyor olsa, nefsini böyle bu cömertlikle Allah yoluna verebilmişse gene böyle mânevîyâtı açık olur, gönül gözü açık olur, bunları şey yapar.”

Meselâ; Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz zengindi, Osmân-ı Zinnûreyn Efendimiz zengindi. Yâni dünyalık bu işe mâni değil. Ama gönlünde o cömertlik olduğu zaman o zaman artık şunlar şunlar kendisine verilir ve gökyüzüne bakar, göğün kapılarının açıldığını görür, isterse dünyalığın içine atılmış bile olsa... Yâni, gark olmuş bile olsa demek istiyor. Allâhu a’lem...

فقال له رجل من اصحابه: اضربه فاجعه، فإننا نراه غلاماً قد
وفقَّ لولاية الله تعالى. قال: فتعجب الشيخ من قول اصحابه: قد
وفقَّ لولاية الله تعالى.

(*Fekâle lehû racûlün min ashâbihi*) Şimdi bu nasihatleri veren kimseye, onun yanındaki arkadaşlarından birisi dedi ki: (*Idribhu feevci’hu*) “Döğ şu çocuğu ve canını yak, acıt! Vur şuna ve acıt! (*Feinnâ nerâhu gulâmen kad vuffike li-vilâyeti’llâhi teâlâ*) Çünkü biz onu Allah’ın evliyalığına layık, muvaffak olacak bir kimse olarak gördük. Vur ve acıt!”

Fesübhâna’llâh... Öyle demiş. (*Kâle fe teaccebe’s-şeyhu min kavli ashâbihi*) “Nasihat veren şahıs, arkadaşlarının ‘Döğ şunu ve canını yak!’ demesine şaşırdı. (*Kad vuffike li-vilâyeti’llâhi teâlâ*) ‘Allah’ın evliyalığına muvaffak kılınmıştır, ihsan kılınmıştır.’ sözüne hayret etti ve şaşırdı.”

فقال لي: يا غلام! أما إنك ستصحب الأخيار؛ فكن لهم أرضاً
يطأون عليك؛ وإن ضربوك، و شتموك، و طردوك، و اسمعوك
القبيح. فإذا فعلوا بك ذلك، ففكر في نفسك: من أين أتيت؟

فانك اذا فعلت ذلك ، يؤيدك الله بنصره ؛ ويقبل بقلوبهم عليك.

(*Fekàle lî: Yâ gulâm!*) “Bana dedi ki” diyor İbrâhim ibn-i Edhem, “Ey evlât, ey çocuk! (*Emmâ inneke seteshabü'l-ahyâr*) Sen, çok hayırlı insanların meclislerine gideceksin, onlarla tanışacaksın. (*Fekün lehüm ardan yetaûne aleyke*) Sen onların meclisine varacaksın, o hayırlı evliyaların meclisine filan gideceksin ama; sen onlar için toprak ol, çiğnedikleri toprak ol! Basıp geçseler bile üzerinden, o kadar mütevazı ol! (*Ve in darabûke ve şetemûke ve taradûke*) Seni dövseler de, sana sövseler de, seni kovsalar da, (*ve esmeûke'l-kabîh*) ağır söz söyleseler de...”

Yâni, “Sen hayırlı kimselere ahab olacaksın, meclislerine gireceksin, onlarla konuşmaların olacak. Eğer onlar seni dövseler de, sövseler de, kovsalar da, kötü söz söyleseler de, sen onlara toprak ol, çiğnesinler seni... Yâni, karşılık verme!” demek istiyor.

(*Feizâ fealû bike zâlike*) “O evliyâullah sana bunları, şunu bunu yaptıkları zaman, (*fefekkir fî nefsik: Min eyne ûtîte?*) kendi kendine düşün ki: Sen nereden getirildin, bu sana nereden geliyor?..” Yâni, “Allah yaptırtıyor. Kader Allah’ın takdiri, oradan oluyor.” diye düşün.

(*Feinneke izâ fealte zâlike yüeyyidûka'llâhu bi-nasrihî*) “Böyle düşünür, böyle yaparsan, Allah seni nusretiyle te'yid ve takviye eder. (*Ve yukbelü bi-kulûbihim aleyke*) Onların kalplerini sana döndürür, sana teveccüh ettirir.”

واعلم ان العبد اذا قلاه الاخيار ، واجتنب صحبة الورعون ،

وابغضه الزاهدون ؛ فان ذلك استعتابٌ من الله تعالى.

(*Va'lem enne'l-abde izâ kalâhu'l-ahyâr*) “Ve şunu da bil ki hayırlı, evliyaullah kimseler bir kula darılırlarsa, (*ve'ctenebe suhbetehü'l-veriûn*) takvâ ehli insanlar da onunla sohbet etmekten ictinâb ederler, (*ve ebgadahü'z-zâhidûn*) ve zâhidler de ona buğz ederler. Yâni en yüksek evliya artık öyle bir şey yaptı mı, o zaman

ötekiler de sırayla kesiliyorlar. (*Feinne zâlike isti'tâbu mina'llâhi teâlâ*) İşte bu da Allah'ın böyle bir isti'tâbıdır, cezasıdır.”

Burada bırakalım. Her halde zaman tamam oldu. Çünkü devam edecek. Bir başka kesecek yer bulamayacağız. Önümüzdeki hafta veya önümüzdeki ders, Allah'ın nasib etmesiyle devam edelim!..

Yâni, onlara karşı mütevazi olacak; olmazsa, eğer hayırlıları darıltırsa bir insan, başı derde girecek diye kaldı. Oradan itibaren öbür tarafını, önümüzdeki haftalar anlamaya, anlatmaya çalışalım!..

Allah hepinizden râzı olsun...

Şimdi yatsı namazını kılalım! Yatsı namazından sonra zikir yapıp dağılırız. Yalnız bazı sorular geldi. İki adet hatm-i şerif var, duasını yaparız hatm-i hâcegândan sonra...

e. Sorular

Birisi soruyor ki:

1. *Müslüman ve mütesettire hanımlar çarşı pazarlara çıkıyorlar, alışveriş yapıyorlar, kalabalık belediye otobüslerine biniyorlar. Öyleyse beylerinin arkadaşları olan müslüman misafirlere “Hoş geldiniz!” falan diyebilirler mi?*

Tabii, artık surda bir gedik açıldı mı, arkası devam ediyor. Çarşı pazara çıkmayacaktı, kalabalık yerlere gitmeyecekti, başkası değmeyecekti vücuduna... Bunların hepsi doğru olmayan şeyler. Çarşı pazara beyler çıksın!.. Yâni bir kadının çoluğu çocuğu yok mu, kocası yok mu, kardeşi yok mu çarşı pazara çıkacak?.. Evin hanımı çıkmaması lâzım. Çıkıyorsa hatadır, hata işlemiştir. Kadınlara çarşıya pazara çıkmamalarını tavsiye ederiz. Otobüslere binmemelerini tavsiye ederiz, beyleriyle gezmelerini tavsiye ederiz.

Eve gelen misafirleri beyler ağırlarsa ağırlarlar. Ama çok yakını olursa, tesettürü de örtülü olmak şartıyla, akrabadan ve

yakınlarından olanlara, “Hoş geldiniz!” diyebilir.

Birisi de bir tasavvufî soru yöneltmiş ki:

2. *Ben Güneydoğu Anadolu’da bir zâta intisablıyım. Onun bağlı olduğu birinci şeyh, ondan sonraki şeyh ve ondan sonraki şeyhe ben tevbe alırken, o vefat etmiş zâta bağladılar beni. Yâni onu kendime şeyh kabul ettim dedirttiler. Ona rabita yapmamız istendi. Bir arkadaş da: “Üç müşid önceki şeyh nasıl senin şeyhin oluyor, sen onu görmemişsin?..” diye söyledi. Bu husus nedir?*

Muhterem kardeşlerim! Tabii mühim bir soru sordu. Müridin mürşide bağlanması hayatında ondan istifade etmesi, ilim öğrenmesi, ona ittiba etmesi içindir. Ve tabii ittiba edilecek şahsın da mürşid-i kâmil olması lâzımdır. Yâni kâmil olmayınca olmaz. Kâmil olmayan kimseler ancak vekâleten, hocası demiştir ki: “Orada tarif ediver benim nâmıma.” Onun nâmına tarif ediyordur. Onun için hocamız falancadır, sen ona bağlan, bana vekâlet verdi, ona bağlanıyorsun demiş olabilir.

Kadınların durumu da böyledir. Meselâ bir şeyh efendi, münasip gördüğü bir iyi hanım ihvâna: “Sen benim nâmıma bunlara ders tarif ediver.” der ama kadından şeyh olmaz. O şeyhin adına onu tarif eder.

Bazıları doğrudan doğruya kendine rabita yaptıramaz ve kendisine mürid alamaz, ancak bir vekâlet dolayısıyla bir tarif ve giriş merasimini yapmış oluyor. Onun için onlar falanca zâta bağlanıyorsun derler.

Tabii aslolan yaşayan bir şeyhe bağlanmaktır. Çünkü ondan istifade edecek, sohbetinden istifade edecek, meselesini söyleyecek, problemini çözecektir.

Tabii evliyaullahın, büyüklerinin vefat ettikten sonra da tasarrufâtı vardır. Onların tasarrufâtı vardır ama, yaşayan bir şeyhe bağlanması da şarttır. Kendisini nâkıs gördüğünden, şeyhinin şeyhinin şeyhine bağlamış oluyor bu kişi. Tabii, o zât-ı muhteremin mübarekliğinden istifade eder.

Bizim Hocamız Rh.A: “Ben aciz kardeşinizi Halid-i Bağdâdî Hazretleri’yle beraber düşünürsünüz.” diye söylerdi. Bu da sevgiden ve saygıdan ve bağlılıktandı ama, kendisini gene söylerdi.

Her halde burada bir yanlış anlama var; ya o zâtların tevâzuu fazla, ya kendilerinin çok geniş bir şeyi olmadığından böyle yapıyorlar.

Normal olan şekil, yaşayan zâta bağlanmasıdır. Zaten eğer yaşamayan bir kimseye bağlanmak esas olsaydı, yaşayan önemli olmasaydı, bağlanacaksa Peygamber Efendimiz’e bağlanırdı, başka aracıya hacet kalmazdı.

Şimdi tabii, mürşid-i kâmiller dünyanın her zamanında, her devrinde eksik olmaz, vardır muhakkak da, vazifeliler vazifeli oluyor. Fakat o kemâlât kendisinde olmayınca, kendisine rabıta yaptırmıyorlar. Fakat her hâl ü kâr’da Allah samîmî müride feyzini verir.

Allah yardımcımız olsun... *Es-selâmü aleyküm!*

Ezan okuyun, namaza duralım!...

02. 05. 1992 - İstanbul

8. İBRÂHİM İBN-İ EDHEM'E YAPILAN NASİHATLAR

Eûzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kemâ yenbağî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultânih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn... Tâci ruûsinâ ve tabîbi kulûbinâ ve üsvetine'l-haseneti muhammedini'l-mustafâ... Ve âlihî ve sahibihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'l-cezâ... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Burada, Ebû Abdirrahmân es-Sülemî isimli meşhûr alim ve söfi ve *Tabakâtü's-Sûfiyye* isimli eserle beraber daha nice kıymetli eserler yazmış olan bir müellifin, tasavvufla ilgili büyüklerin hayatlarını anlatan kitabını okuyorduk. İsmi *Tabakâtü's-Sûfiyye*; yâni sûfîlerin asır asır, ömür ömür, tabaka tabaka hayatlarını anlatmış. Kendi zamanına kadar gelenleri beş tabaka halinde, her tabakadan da yirmi isim bularak yüz tane büyük zâtın hayatını ve hayatıyla ilgili bazı bilgileri; hadis rivâyet etmişse, nümüne olarak rivâyet ettiği bir hadis-i şerîfi; ondan sonra da mübarek sözlerinden bir kısmını nümüne olarak veriyordu. Bunlardan okuduk.

Sıra İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri'ne geldi. Geçen hafta çok heyecanlı bir yerinde kalmıştı mevzû, bu hafta oradan devam edelim! Bir cümle önceden alalım. Belki bitmeyebilir, çok dolgun, çok kıymetli bahisler cereyan ediyor. Tasavvufun özü, hûlasası, esrârı, ince mevzûlara geçilmiş oluyor.

a. Hayırlı Kimselere Karşı Mütevâzi Ol!

Biliyorsunuz, İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri Ebû İshak künyeli. Hayatı hakkında bilgileri daha önceki sayfalarda nakletmiştik. Kendisine birisi:

“—Senin bu tasavvufî yolda halin nasıl başladı, hangi olay

sebepe oldu? Padişahlığı, sarayı, hazineyi, saltanatı, izzeti, şevketi bıraktın da bu yollara niye düştün?..” diye sormuştu.

Mübarek bazı kimselerle yolculuğu olduğunu anlatmıştı. Bazı kimselerle, bir grup mübarek insanla karşı karşıya gelmişti, onlarla konuşuyordu. Yâni konu oraya gelmişti. Böyle yaşlı bir zât ve mübarek bir takım insanlar karşısına gelmişler. Bu da genç bir kimse, onlarla konuşuyor. Onlar buna nasihat ediyorlar. İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri’ne nasihat ediyorlar. Ondan sonra artık bu yolda ilerlemiş zaten. İlk halini anlatıyor.

فقال لى: يا غلام! اما انك ستصحب الاخيار؛ فكن لهم ارضا
يطأون عليك؛ وإن ضربوك، و شتموك، و طردوك، و اسمعوك
القبیح. فاذا فعلوا بك ذلك، ففكر فی نفسك: من اين اتيت؟
فانك اذا فعلت ذلك، يؤيدك الله بنصره؛ ويقبل بقلوبهم عليك.

Şimdi bu büyükler karşısında ona diyorlar ki: (*Yâ gulâm*) “Ey oğul, ey genç, ey çocuk, ey delikanlı...” *Gulâm*, çoğulu *gilmân* geliyor; köle demek, çocuk demek.

(*Emmâ inneke seteshabü'l-ahyâr.*) “Senin halinden, kaderinden anlaşılıyor ki, ileride sen hayırlı bazı kimselerle karşılaşıp, onlarla arkadaşlık etme, beraber olma nimetine ereceksin, onlarla bir arada olacaksın. (*Fekün lehüm ardan yetaûne aleyke*) Onlara karşı sen toprak ol! Senin üzerinde gezdikleri toprak ol, mütevazı ol yâni. Öyle hayırlı kimselerle arkadaşlık ederken diklenme, kibirlenme veya böyle nobran durma; çok mütevazı ol! Sanki toprak gibi, sanki üstünde gezilen, ezilen toprak gibi ol onlara... (*Ve in darabûke ve şetemûke ve taradûke ve esmeûke'l-kabîh.*) Seni dövseler de, sövseler de, kovsalar da, kötü şeyler söyleseler de böyle ol, sakın edebini bozma! Yâni o hayırlı insanlarla ahablık ederken bu durumda ol!

(*Feizâ fealû bike zâlike*) Onlar sana böyle muamele ettikleri zaman, (*fefekkir fî nefsike*) kendi kendine düşün; (*min eyne ûtîte?*)

sen bu hale nereden getirildin veya bu hal sana niçin getirildi diye düşün! Var bir sebebi diye düşün.

(*Feinneke izâ fealte zâlike*) “Böyle düşündüğün zaman, yâni mütevazı olup, onlara itiraz etmeyip; dövseler, sövseler, kovsalar, kötü söz söyleseler bile, ‘Sebebi vardır hikmeti vardır, bu bana kim bilir nereden geldi? Allah nasib etti, Allah’ın takdiridir, kaderidir.’ diye işi anlayıp, böyle edepli durduğun zaman, (*yüeyyidüka’llâhu bi-nasrihi*) Allah seni nusreti ile te’yid ve takviye eder. Yâni Allah seni güçlendirir, sana yardımını gönderir. (*Ve yukbelü kulûbehüm aleyke*) Onların kalplerini sana çevirtir. Yâni, sen mütevazı olup hiç edebini bozmadığın zaman, Allah onların kalblerini sana döndürür.”

واعلم ان العبد اذا قلاه الاخيار ، واجتنب صحبة الورعون ، وابغضه
الزاهدون ؛ فان ذلك استعتابٌ من الله تعالى ، لكى بعثه ؛ فان اعتب
الله عز وجل ، اقبل بقلوبهم عليه ، وان تمرّد على الله ، اورث قلبه
الضلالة ، مع حرمان الرزق ، وجفاء من الاهل ، ومقتٍ من الملائكة ،
واعراضٍ من الرسل بوجوههم. ثم لم يبال الله فى اى وادٍ يهلكه.

(*Va’lem*) Ve bil ki, (*enne’l-abde izâ kalâhu’l-ahyâr*) bir kula, ahyâr, Allah’ın hayırlı evliyâsı kızdıkları zaman, darıldıkları zaman; (*ve’ctenebe suhbetehü’l-veriûn*) takvâda çok ileri insanlar onunla arkadaşlık etmekten sakındıkları, çekindikleri, kaçındıkları zaman; (*ve ebğadahû’z-zâhidûn*) ve zâhidler, dünyayı terk edip ahiret yolunu tutmuş mübarekler kızdıkları zaman bir kula; (*feinne zâlike*) bütün bunlar, (*isti’tâbün mina’llâhi teâlâ*) Allah’ın rızasını kazanmak için bir iştir bunlar. (*Likey yu’tibehû*) Bu durum başına gelen kimse, sabretsin! Allah kendisinden hoşnut ve razı olsun diye, sevdirecek, kendisinin rızasını kazanacak bir durum olsun diye, Allah’ın onu iyi yola çekme, onu ikaz etme halidir bu.

(*Fein a’teba’llâh*) “Eğer o davranışıyla Allah’ı razı ederse...”

Yâni iyiler kızıyor, takvâ ehli insanlar sohbetinden kaçınıyor, zâhidler kızıyorlar, darılıyorlar... Bunun bir sebebi var diyecek, kendisini toparlayacak, Allah'ı razı etmeye çalışacak. "Onlar kızıyorlar, demek ki Allah da kızar, şunları hoşnut edeyim. Bunların hoşnut olmaması, Allah'ın hoşnut olmadığını gösteriyor; Allah'ın hoşnutluğunu kazanmağa çalışayım!" diye düşünecek, yâni anlayışı bu tarzda çalışacak. Ve Allah'ı hoşnut edecek, razı edecek bir duruma hemen gelecektir.

"Böyle yaparsa, (*fein a'teba'llâhe azze ve celle*) Aziz ve Celil olan Allah'ı nihayet hoşnut ve razı edecek hale hemen dönerse; (*akbele bi-kulûbihim aleyhi*) Allah onların kalplerini, o mübareklerin kalplerini bu kula döndürtür." Yâni, o işaretlerden anlayacak ki, Allah'ı hoşnut etmesi lâzım! Hemen Allah'ı hoşnut edecek tavrı ferasetiyle, zekâsıyla anlayacak, hemen o tarafa dönecek, onu yapmaya çalışacak. Öyle yaptığı zaman, Allah onların kalplerini döndürür.

(*Ve in temerrede ale'llâh*) "Eğer günahıta ısrar edip Allah'a temerrüdde devam ederse, Allah'ın râzı olmayacağı halde devam ederse; (*evrese kalbehû'd-dalâleh*) Allah onun kalbine sapıklığı yerleştirir; (*mea hirmâne'r-rızk*) rızkı da azaltmakla beraber." Yâni rızkını daraltır, kalbine dalâleti miras bırakır, yâni dalâlet gelir kalbine... (*Ve cefâin mine'l-ehl*) "Ailesinden rızasızlık görür, rızkında azalma olur. (*Ve maktin mine'l-melâikeh*) Meleklerden kırgınlık olur. (*Ve i'râdin mine'r-rusül bi-vücûhihim*) Ve peygamberler ondan yüz çevirirler."

Bunların hepsi birden olur. Yâni, eğer Allah'ı sevdirecek tavra dönüp de, Allah'ın seveceği bir hale geçemezse, o zaman başına bu felaketler gelir. Yâni ne olur: Kalbine dalâlet gelir, rızkı azalır, ailesinden cevri ü cefâ başlar; meleklerden kırgınlık, peygamberlerin ondan yüz çevirme hali meydana gelir.

Demek ki, biraz böyle zâhidlerin, takvâ ehli insanların, hayırlıların ters yüzünü gördü mü insan, hemen toparlanacak bu bir işaret diye, kendisine dikkat edecek, edeceğiz.

(*Sümme lem yübâli'llâhu fî eyyi va'din yuhlikühû.*) "Bu

duruma geldi mi, Allah onu hangi yolda, hangi vâdide helâk olacağına nazar etmez, aldırılmaz.” Çünkü silinmiş defterden, Allah’ın rızasını kazanamamış, temerrüd etmiş, Allah’a karşı gelmiş, kulluk kusurunu bırakmamış. O zaman, nerede helâk olacağına Allah aldırılmaz. Bir yerde helâk olacak. Yâni kurtarmaz onu.”

Rivayete devam ediyor. Hani sormuşlardı ya, “Yâ İbrâhim, nasıl başladı senin bu işin?” demişlerdi, o da “Birileriyle karşılaştım, böyle konuştuk.” diye anlatıyor yâni. (*Kultü*) Şimdi anlatmaya devam ediyor. Onlar böyle söyleyince, yaşlı şahıs var, arkasında da bir sürü mübarekler var. O yaşlı şahıs böyle söylüyor:

“—Sen ileride hayırlı kimselerle beraberliğin olacak, sohbetin olacak, arkadaşlığın, bir arada bulunman olacak. Sakın, dikkatli ol, aman onlara karşı gelme! Döğseler, sövseler, kovsalar, ağır söz söyleseler de sana, kaba saba, acı söz söyleseler de sen onlara toprak gibi ol, mütevazı ol! Çünkü o bir işarettir. Mütevazı ol, Allah kalplerini sana döndürtür. Böyle bir durum gördüğün zaman bil ki, Allah’ı hoşnut etmen lâzım. Allah’tan bir işaret bu, bir kusurun var!.. Hemen Allah’ı hoşnut edecek sadaka ver, ibadet yap, gözyaşı dök, tevbe et. Yâni kendini derhal derle, toparla!

Böyle yapar da Allah’ı hoşnut edersen, Allah onların kalplerini gene sana döndürür. İş kullarda değil, iş Allah-u Teâlâ Hazretleri’nde... Onların senden yüz çevirmesi zaten ondan dolayı. Onun için, işin nereden başladığını, nereden geldiğini bil, aklını başına topla. Böyle yaparsan kurtulursun. Onların kalpleri sana gene döner.

Eğer Allah’a karşı, Allah’ın sevmediği günaha, kusurda, ısrarda devam eder, temerrüd edersen; o zaman kalbine dalâlet yerleşir, rızkın azalır, aile fertlerinden cefâ görürsün, melekler sana kızar, peygamberler de yüzlerini senden döndürür, halin felaket olur. Allah senin nerede, hangi vadide düşüp, parçalanıp perişan olacağına aldırılmaz, mahvolursun!” dedi.

b. İsm-i A'zam'ı Öğrenmesi

Bunun üzerine İbrâhim ibn-i Edhem dedi ki:

قال قلت: انى صحبت - وانا ماشٍ بين الكوفة ومكة - رجلا .
فرأيتہ اذا امسى ، يصلى ركعتين ، فيهما تجاوز ؛ ثم يتكلم بكلامٍ
خفى بينه وبين نفسه ؛ فاذا جفنةٌ من ثريد عن يمينه ، وكرزٌ من
ماء ؛ فكان يأكل ويطعمنى . قال: فبكى الشيخ عند ذلك ، وبكى
من حوله .

(Kâle kultü) “Onlara dedim ki: (*İnnî sahibtü ve ene mâşin beyne’l-kûfeti ve mekkete racülen feraeytühû izâ emsâ yusallî rek’ateyn, fihimâ tecâvüz, sümme yetekellemü bi-kelâmin hafiyyin beynehû ve beyne nefsihî feizâ cefnetün min serîdin an yemînihî ve kürzun min ma’, fekâne ye’külü ve yut’imunî.*)

Şimdi, o mübarekler böyle kendisine nasihat edince baktı sakallı, mübarek insanlar ona âdâb öğretiyorlar, usûl erkan öğretiyorlar, evliyalık terbiyesi veriyorlar. Yâni anlayın bunu, hatırınızda güzel tutun, evliyalık dersi veriyorlar o mübarekler buna. Bu sefer o yine soruyor, hani gelirken çölde birileriyle karşılaşmıştı, onu hikâye ediyor:

“Dedim ki bu mübareklere, karşımda ihtiyar bir kimse, arkalarında başka mübarekler... Ben onlara dedim ki: (*İnnî sahibtü*) ‘Ben arkadaşlık ettim, yol arkadaşlığı ettim, bulundum; (*ve ene mâşin beyne’l-kûfeti ve mekkete*) Kûfe ile Mekke arasında yürümekteyken, çöllerde Mekke’ye doğru birisiyle, bir adamla arkadaşlık ettim. (*Feraeytühû*) Onu gördüm ki, (*izâ emsâ*) akşam olduğu zaman, (*yusallî rek’ateyn*) iki rekat namaz kılıyor nafilenden. (*Fihimâ tecâvüz*) Bu namazda, bu iki rekat arasında şöyle bir beklemeli bir şeyle, ağır ağır namaz kılıyor. Sonra, hafif bir sözle bir şeyler söylüyor kendisiyle nefsi arasında, yâni başkası dışarıda duymayacak gibi. Birden bir bakıyorsun, sağ tarafında

tirit dolu bir tencere, sol tarafında da su dolu bir kap. Yâni dua edince, böyle bir şey meydana geliyor ve kendisi yiyor ve bana da ikram ediyordu.

“Ben ‘Böyle bir adamla karşılaştım, Mekke’ye doğru giderken, böyle şeyler başıma geldi.’ deyince, (*Kàle: Febeke’s-şeyhu inde zâlîke.*) Bu anlatılınca heyecanlanmış karşısındaki mübareklerden o yaşlı zât, ağlamış, (*ve bekâ min havlehû*) etrafındakiler de ağlaşmışlar. İbrâhim ibn-i Edhem bunu anlatınca, ağlaşmışlar.

ثم قال: يا بنى! - او يا اخى - ذاك اخى داود. ومسكنه من
وراء بلخ، بقرية يقال لها: الباردة الطيبة. وذلك ان البقاع
تفاخرت يكينونة داود فيها. يا غلام، ما قال لك وما علمك؟
قال قلت: علمنى اسم الله الاعظم. فسأل الشيخ: ماهو؟

(*Sümme kàle*) Sonra o yaşlı zât demiş ki: (*Yâ büneyye ev yâ ehî*) “Ey oğulcuğum!” demiş veyahut “Ey kardeşim!” demiş. Nasıl dediğinde tereddüt var yâni. “Ey oğulcuğum! (*Zâke ahî dâvud*) Bu benim kardeşim Dâvud AS idi, o senin gördüğün. (*Ve meskenehû min verâi belh*) Onun sakın olduğu diyar, Belh’in arkasında, ötesinde olan yerlerdir. (*Bi-karyeti yukàlu lehâ el-bâridetü’t-tayyibeh*) El-Bâridetü’t-Tayyibe denilen köydedir onun asıl mekânı. (*Ve zâlîke enne’l-bikâe tefâharet bi’keynûneti dâvude fihâ*) Çünkü bu isimle anılmasının sebebi şundandır ki: Beldeler, içlerinde Dâvud AS var diye iftihar ederler, memnun olurlar yâni ne mübarek zât diye.

(*Yâ gulâm!*) Ey oğul! (*Mâ kàle leke?*) Ne dedi sana o? O anlaşıyor ki Davud AS idi, ne dedi sana? (*Ve mâ allemekte?*) Sana ne öğretti?..’ (*Kàle: Kultü allemenî isma’llâh el-a’zam.*) ‘Bana Allah’ın İsm-i A’zamını öğretti.’ (*Feseele’s-şeyh: Mâ hüve?*) O karşısındaki ihtiyar soruyor: ‘Neydi o İsm-i A’zam?..’

فقلت: انه يتعاضم علىّ ان انطق به. فانى سألت به مرةً فاذا
 برجلٍ آخذٍ بحجزتى ؛ وقال: سل تعطه. فراعنى ؛ فقال: لا
 روع عليك ! انا اخوك الخضر. ان اخى داود علمك اياه.
 فايك ان ندعو به الا فى برّ!

(*Fekultü: İnnehû yeteâzamu aleyye en entaka bihî.*) “Onu telaffuz etmek bana zor geliyor, çekiniyorum. Yâni, İsm-i A’zam’ı söylemekten çekiniyorum.

(*Feinnî seeltü bihî merraten*) Çünkü daha evvelce, sizden evvelce bir kere İsm-i A’zam’ı söyledim Allah’a dua etmek için; (*feizâ bi-racûlin âhizin bi-huczetî*) bir de baktım ki, benim eteğimi, elbisemin kenarını yakalamış bir adam karşıma beliriverdi. (*Ve kâle: Sel tu’tahû*) ‘İste, istediğin verilecek!’ dedi bana, (*ferâanî*) ben bundan ürktüm, korktum.

(*Fekâle lâ rav’a aleyk*) ‘Korkma! (*Ene ahûke’l-hıdr.*) Ben senin kardeşin Hızır’ım.’ dedi bana. (*İnne ehî dâvuda allemeke iyyâhu*) ‘Kardeşim Dâvud sana bunu öğretti.’ dedi. Yâni, İsm-i A’zam’ın kimin tarafından öğretildiğini de söyledi. (*Feiyyâke en ted’uve bihî illâ fî birin*) ‘Sakin bu öğrendiğin İsm-i A’zam’ı kötü bir yerde, duada kullanma; ancak iyilik konusunda kullan!’ dedi.”

يا غلام! ان ان الزاهدين فى الدنيا ، قد اتخذوا الرضا عن
 الله لباساً ، وجهه دثاراً ، ولأثرة له شعاراً . وتفضل الله تعالى
 عليهم ليس كتفضله على غيرهم. ثم ذهب عنى .

(*Sümme kâle: Yâ gulâm!*) Sonra bu yaşlı şahıs gene diyor ki: “Ey oğul! (*İnne’z-zâhidîne fi’d-dünyâ kad ittehasu’r-rıdâ ani’llâhi libâsâ*) Bu dünyada zâhid olanlar, dünyaya metelik vermeyip ahirete, ibadete düşkün olan o Allah’ın sevgili kulları, Allah’tan razı olma huyunu kendilerine elbise edinmişlerdir.” Yâni, Allah’ın

her hükmüne râzıdırlar, hiç bir şeyine itiraz etmezler, hepsini severler. Neylerse güzel eyler Rabbimiz diye o duyguda, o ahlâktadırlar. (*Ve hubbehû disâren*) “Allah sevgisini de kendilerine sanki Allah’tan râzı olmak elbisesi; Allah sevgisi, iç elbisesi, gömleği; (*ve’l-esârete lehû şîâren*) ve Allah’ın emrettiği yolda yürümeyi kendilerine iç şeyi edinmişlerdir. Yâni hep ona bürünmüşlerdir.”

(*Fetafaddulü’llâhi teâlâ aleyhim leyse ke’tefaddulihî alâ gayrihim*) “Onlar öyle Allah sevgisiyle, Allah’tan hoşnut ve razı olmakla, her şeyi Allah rızası için yapma, onun yolunda yürümek duygusuyla olduklarından, Allah’ın onlara teveccühü başkalarının teveccühü gibi değildir, ikramı başkalarına ikramı gibi değildir. (*Sümme zehebe annî*) böyle dedi, sonra benden kayboldu.” diye anlatıyor İbrâhim ibn-i Edhem yolda karşılaştığı hadiseyi.

فتعجب الشيخ من قولي ، ثم قال: ان الله سيلغ بمن كان في
مثالك ، و من تبعك من المهتدين. ثم قال: يا غلام! انا قد
افذناك ومهدناك ، وعلمناك علماً.

(*Feteaccebe’s-şeyhu min kavlî*) “Bu sözleri bana sorup da benim de anlattığım yaşlı mübarek zât, şaşırdı benim bu anlattıklarımın hayretler içinde kaldı, (*sümme kâle*) sonra buyurdu ki:

(*İnna’llâhe seyebluğu bi-men kâne fî misâlike ve men tebiake mine’l-mühtedîn.*) ‘Muhakkak ki Allah senin gibi olanları olgunluğa erdirir, yüksek mertebelere çıkartır ve hidayete ermiş insanlardan sana tâbi olanları da yüksek mertebelere çıkartır.’ dedi.

(*Sümme kâle*) Sonra dedi ki: (*Yâ gulâm! İnnâ kad efednâke ve mehhednâke.*) ‘Ey oğul! Biz sana söyleyeceğimiz şeyleri ifade ettik, anlattık. (*Ve mehhednâke*) Sana işin nasıl olması gerektiğini hazırladık, seni müstakbel, mânevî makamına ve vazifene hazırladık; (*ve allemnâke ilmen*) ve sana bir ilim öğrettik.” Yâni

evliyalık ilmi kasedediliyor, Allahu a'lem, onu öğrettik.

c. Evliyâ Olmanın Şartları

ثم قال بعضهم: لا تطمع في السهر مع الشبع، ولا تطمع في
الحزن مع كثرة نوم، ولا تطمع في الخوف لله مع الرغبة في
الدنيا؛

(*Sümme kâle ba'duhüm*) Onlardan birisi dedi ki: (*Lâ tatma' fi's-seheri mea's-şiba'*)

Şimdi o şeyh, yaşlıdan başka, içlerinden bir başkası nasihata geçiyor yine İbrâhim ibn-i Edhem'e... İbrâhim ibn-i Edhem'e şimdi bir takım nasihatler. Paragrafın sonuna kadar dört beş altı satır bu nasihatleri dinleyeceğiz. Yâni bu nasihatleri veren kim?.. Bu karşılaştığı mübarek, acaip topluluktaki bu yaşlı insanlar. Birisi sordu, o halini anlattı. Mekke'ye giderken çölde gördüklerini anlattı, yemek geldiğini, su içtiklerini ve sâireyi anlattı. Onlarla böyle konuştuktan sonra, içlerinden bir tanesi yine İbrâhim ibn-i Edhem'e yine bazı nasihatlerde bulunuyor. Şimdi o nasihatleri dikkatle okuyacağız, anlatmaya çalışacağız, siz de anlamaya ve dinlemeye çalışın! Her halde böyle bilgileri, başka bir yerde bir daha kolay bulamazsınız.

Nasihât ediyor, diyor ki:

1. (*Lâ tatma' fi's-seheri mea's-şiba'*) “Ey İbrâhim ibn-i Edhem! Karın tokluğuyla gece ibadeti yapabilmeyi umma! Uykusuz kalacaksın da, gece ibadeti yapacaksın da, sevap kazanacaksın... Yapamazsın. Karnın tok oldu mu, yapamazsın. Yâni toklukla, karın tokluğuyla, gece uyku uyumayıp ibadet etmen mümkün olmaz.

2. (*Ve lâ tatma' fî'l-huzni mea kesreti'n-nevm*) “Sonra o hüzün, mânevî hüzün ve inkisâr-ı kalb ve Allah yolundaki insanlara mahsus olan o boynu büküklük, o mahzunluk halinin, o mertebenin sana gelmesini, çok uyumakla hiç elde edeceğini

sanma!..” Çok yemekle, çok uyumakla bu işler olmaz.

3. (*Ve lâ tatma' havfi li'llâhi mea'r-rağbeti fi'd-dünyâ*) “Dünyaya iştahın, rağbetin varken, dünyayı sevip dururken, Allah korkusuna sahip olacağını da sanma!” Havfullah, Allah’tan korkmak dünya sevmekle müyesser olmaz. Yüksek bir mevki...

Onun için buyrulmuş ki:³⁸

رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللَّهِ (الحكيم، وابن لال عن ابن مسعود)

(*Re'sü'l-hikmeti mehâfetu'llâh*) “Hikmetin başı, evliyalığın başı Allah korkusudur.”

Fakat o Allah korkusu, dünyaya rağbet varken teşekkül etmez.

ولا تطمع في الانس بالله مع الانس بالمخلوقين ؛ ولا تطمع
في إلهام الحكمة مع ترك التقوى ؛ ولا تطمع في الصحة في
امورك مع موافقة الظلمة ؛

4. (*Ve lâ tatma' fi'l-ünsü bi'llâhi mea'l-ünsü bi'l-mahlûkîn*) “Mahlûkatla düşüp kalkmakla, dostluk, ahablık etmekle beraber Allah’la ünsiyet olmaz, Allah’a dostluk tahakkuk etmez.” Yâni onu bırakacaksın ki, ötekisi olsun. Mahlûkattan kesileceksin ki, Allah’la ünsiyet mümkün olabilsin. Yoksa, hem halkı sev, hem de um ki Allah’la ünsiyet sana nasib olacak, *el-ünsü bi'llâh* makamı nasib olacak... Olmaz!

5. (*Ve lâ tatma' fi ilhâmi'l-hikmeti mea terki't-takvâ.*) “Ve Allah’ın sevgili kullarına verdiği hikmeti sana ilham etmesini,

³⁸ İbn-i Ebî Şeybe *Musannef*, c.VII, s.106, no:34552; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.I, s.470, no:742-744; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.270, no:3258; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.267, no:5873; Süyûtî, *Câmiu'l-Ehâdîs*, c.XIII, s.56, no:12550.

takvâyı terk etmekle elde edeceğini sanma! Takvâ yokken, Allah sana hikmet vermez. Takvâlî olursan verecekti, takvâ yoksa vermez.”

Hikmet; tabii her şeyi yerli yerinde yapma kabiliyeti, anlama, sezme, söyleme meziyeti. O, takvâsız olmaz.

6. (*Ve lâ tatma' fî sıhhati fî umûrike mea muvâfakati'z-zaleme.*) “Zalim insanlara uyup, onlarla beraber iken, işlerinde mânevî bakımdan bir dürüstlük, bir sıhhat olmasını da umma, o da mümkün olmaz. Zalimlerden kesileceksin, ilgini keseceksin, zalimlerle beraber olmayı bırakacaksın ki, işlerinde mânevî bir doğruluk, sıhhat, dürüstlük mümkün olabilsin.”

Demek ki, zalimlerle arkadaşlık etmeyecek, takvâ ehli olacak, mahlûkatla ünsiyeti kesecek, gönlünü Allah’a bağlayacak, dünyaya rağbeti bırakacak, çok uykuyu bırakacak, çok yemeği bırakacak... Şimdiye kadar anladığımız şeyler. Birer birer bunları alt alta defterinize yazsanız, her birisi evliyalığın birer şartı olmuş olarak karşınıza çıkacak.

ولا تطمع فى حبِّ الله مع محبة المال والشرف ؛ ولا تطمع فى
لين القلب مع الجفاء لليتيم والارملة والمسكين ؛ ولا تطمع
فى الرقة مع فضول الكلام ؛

7. (*Ve lâ tatma' fî hubbi'llâhi mea mahabbeti'l-mâli ve's-şeref.*) “Malı, şerefi seviyorken Allah sevgisinin kalbinde hasıl olacağını umma! Hiç öyle şey olamaz. Mal sevgisini çıkaracaksın, şeref, izzet, itibarı gözünden çıkaracaksın ki, Allah sevgisi teşekkül etsin.”

8. (*Ve lâ tatma' fî lîni'l-kalbi mea cefâi li'l-yetîmi ve'l-ermeleti ve'l-miskîn*) “Miskinlere, yoksullara, fakirlere, dullara, yetimlere karşı cefâ ederken, katı davranırken, kalbinin yumuşamasını, kalbinde bir güzel gelişme olmasını hiç umma, mümkün değil! Yetimleri seveceksin ki, dullara yardım etmeyi seveceksin ki,

fakirlere yardım etmeyi seveceksin ki, bu hal nasib olabilsin.”

9. (*Ve lâ tatma' fî'r-rikkati mea fudûli'l-kelâm.*) “Çok fuzûlî, mâlâyânî konuşmalar varken, kalbinden bir rikkat, bir incelik belirmesini, rikkat haline ermeyi umma; o da mümkün olmaz!”

ولا تطمع فى رحمة الله مع ترك الرحمة للمخلوقين ؛ ولا
تطمع فى الرشد مع ترك مجالسة العلماء ؛ ولا تطمع فى
الحب لله مع حب المدحة ؛

10. (*Ve lâ tatma' fî rahmeti'llâhi mea terki rahmeti'l-mahlûkîn.*) “Sen Allah’ın yaratıklarına şefkati, acımayı, merhameti terk etmişken, Allah’ın rahmetine ermeyi hiç umma! Mahlûkata merhamet etmezken, Allah’ın sana merhamet edeceğini hiç umma!”

11. (*Ve lâ tatma' fî'r-rüşdi mea terki mücâleseti'l-ulemâ'.*) “Doğru yolda, olgunluk yolunda, sağlam yolda yürümeyi, alimlerle oturmayı terk etmişken elde edeceğini umma! Alimlerin sohbetini bırakınca, o mümkün olmaz; doğru yolda, olgunluk yolunda, sebîl-i reşadda yürümek mümkün olmaz.”

12. (*Ve lâ tatma' fî'l-hubbi li'llâhi mea hubbi'l-midhah.*) “Allah için sevmek hali sana nasib olmaz, (*mea hubbi'l-midhah*) öğülme sevgisi içinde varken...” Çünkü o zaman öğeni seversin, meddahı seversin; öğmeye karşı Allah için içinde bir sevgi hasıl olmaz. Yâni dalkavukları sever.

Ekseriyetle yüksek mevki sahiplerinin, zenginlerin etrafında ondan istifade etmek isteyen dalkavuklar türer, onlar onu medhederler. İnsan da tabîi kendisine yumuşak davrananı seviyor. Ötekileri sevmez yâni. Bu övülme, medhedilme arzusu, sevgisi içinde varken, Allah için insanları sevme hali insana nasib olmaz. Yâni öğülmese bile, icabında, aleyhinde tenkitte bulunulsa bile, bir insanı sevebilmeli insan.

Birisi geldi, aleyhinde bir şey söyledi, “Doğru söylüyorsun,

teşekkür ederim, Allah senden râzı olsun, tamam ben bu huyumu bırakayım.” filan deyip onu sevebilmek nasıl mümkün olacak?.. Medhedilme sevgisi çıktığı zaman mümkün olacak. Onun için, öğülme sevgisini insan kalbinden atmalı.

ولا تطمع فى الورع مع الحرص فى الدنيا ؛ ولا تطمع فى
الرضا والقناعة مع قلة الورع.

13. (*Ve lâ tatma' fi'l-verai mea'l-hırsi fi'd-dünyâ*) “Dünyalığa, mala mülke, diğer şeylere hırsın varken, vera’ sahibi olmayı umma, o da hasıl olmaz.”

14. (*Ve lâ tatma' fi'r-ıdâ ve'l-kanaati mea kulleti'l-vera'*) Takvân, haramlardan, şüphelilerden sakınmak uygun yokken, rıza ve kanaat hali de nasib olmaz.” dedi.

Şunların olması lâzım, bunların olması lâzım ama, şunlar olunca bu iş olmaz diyor. Onun için olması gerekenleri müsbet tarafa şöyle bir liste halinde yazmak lâzım! Bunlar iyi, bunları elde etmek lâzım! İyi ama bunların olması için de, şunların olmaması lâzım!.. Onları da bir başka liste halinde yapmak lâzım! O olmaması gereken şeylerden kurtulmağa çalışmak lâzım; bu olması gereken vasıflar hasıl olsun diye.

Şimdi dönüp onları bir daha sıralayabiliriz ama bu hikâye tamam olsun diye son cümleyi okuyorum:

ثم قال بعضهم: يا الهنا ! احببه عنا ، واحببنا عنه !
قال ابراهيم: فما ادرى اين ذهبوا .

(*Sümme kâle ba'duhüm*) Sonra onlardan birisi dedi ki: (*Yâ ilâhenâ!*) “Ey Allahımız! (*Ühcübhü annâ*) Onu, bu kulu bizden perdele!” Yâni, “Yok et bizi, o bizi göremesin!” demek istiyor yâni. “O perdelensin. Şimdi perde yok da görüyor ama, perdele o kulu, bizi göremesin! (*Vahcübñâ anhu*) Bizi de ondan perdele!..” Yâni,

“O bizi görmesin, biz de onu görmeyelim!” diye dua etti bir tanesi.

(*Kâle ibrâhim*) İbrâhim ibn-i Edhem diyor ki: (*Femâ edrî eyne zehebû*) “Nereye gittiklerini anlayamadım. Hop, birden yok oluverdiler.”

İşte hali böyle başlamış İbrâhim ibn-i Edhem’in. Tabii o onun kendisiyle ilgili bir hal ama, o evliyaullah, kırklar mıydı mübarekler, kim, hangi mübarekler idiyse, Allah’ın bu nasib etmiş olduğu bir şey. Karşılaşıyorlar, konuşuyorlar, nasihat ediyorlar, gidiyorlar. Şimdi bize o nasihatler lâzım!.. Çünkü bunlar tasavvufun çok önemli makamlarına işaret ediyor ve o makamları elde etmenin çaresini gösteriyor.

Deminki şeylerden anladık ki: Demek ki, Allah hayırlı kimselerle sohbet etmeyi, beraber olmayı nasib etti mi bir insana, dögülse de, sögölse de, koğulsa da, oradan gitmeyecek... Çünkü evliyaullah, meşâyih-i kiram dervişlerini bazen böyle imtihan eder.

“—Defol! Gözüm görmesin, yıkıl karşımdan!”

“—Sen misin bana kızan? Ben de bir daha senin semtine gelir miyim! Ben de seni adam sandım da geldim.” filan...

Haydi, yallah, kalkıp gidiyor.

Tamam, kaybetti. Sabredecek. Madem yol doğru yoldur, madem hak yoldur, mademki Allah’ın rızasını istiyor; Allah’ın o sevgili kullarına karşı toprak gibi olacak, boynunu bükecek. Onlardan bir azar işitti mi, böyle bir sert muamele gördü, dayak yedi mi, sopayı yedi mi, şamarı yedi mi, o zaman kendisi:

“—Acaba ne kabahat işledim de bu başıma neden geldi?..” diye düşünecek.

“Haa, akşam abdestsiz yatmıştım da, sabah şamarı böyle yiyorum. Haa, yolda gelirken falanca tarafa gözüm kaymıştı da, bu iş bundan oluyor. Haa, geçen gün şüpheli bir yerden bir yemek yedik de, ne eti olduğu belli değildi de ondan oluyor...” Kendisinde arayacak kusuru yâni. Yoksa onlar durup dururken kızmazlar. Belli ki, bir sebep var ki, onlar Allah’ın kızmasıyla kızarlar. Öyle tezahür ediyor karşısında, onu bilecek. Onu anladık.

Ondan sonra, kendi macerasını anlattı çölde neler gördüklerini filan. Allah şefaatine erdirdin, büyük zâtmış, onu anlıyoruz.

d. Nasihatların Açıklanması

Şimdi, bir tanesi açtı ağzını o büyüklerden, nasihat etti. Bu nasihati bir daha tekrar etmek lâzım! Yâni tekrar dinleyelim, tekrar anlayalım. Kendi sözlerimizle anlatalım. Artık tercümeyi yaptığımıza göre, nasıl olması gerektiğini sizin anlayacağınız şekilde anlatalım!

Diyor ki:

1. “Gece ibadet etmek lâzım. Gece ibadeti çok sevap... Teheccüde kalkması lâzım, ibadet etmesi lâzım bir dervişin. İyi ama bu karın tokluğuyla olmaz ki...” Demek ki akşam yemeğini az yiyecek, hafif yiyecek.

“—Getir bakalım o tepsiyi de, getir bakalım bu tabağı da, börek de gelsin, tatlı da gelsin, yarım kilo kadayıf, üç kilo meyva, otuz bardak çay...”

E tabii Koca Yusuf gibi yemek yeyince, insan gece namazına değil sabah namazına bile kalkamaz, öğleyin ancak uyanır. Çünkü, harap olur vücut onu öğüteceğim derken. Bütün vücudu bütün gece onunla meşgul olur, olmaz.

Demek ki, gece uyanık olabilmek için yemeği azaltacak, akşam yemeyecek, karnını tıka basa doldurmayacak.

Tabii gece ibadeti neden gerekiyor?.. Gece, göğün kapıları açılır, Allah-u Teâlâ Hazretleri kullarına: “Yok mu benden bir arzusu, isteği olan, istesin, vereceğim.” dediği zamandır. “Yok mu benden af isteyen, affedeceğim.” dediği zamandır. Seher vakitlerindedir bu, sahura kalktığımız zamanlar gibi. İmsak kesildikten sonra sabahın vakti girince iş biter.

Onun için gecenin bu üçte biri, üçte ikisi, yarısı geçtikten sonra kalkıp biraz gece ibadeti yapması lâzım o kârdan o da biraz nasibini alsın diye. O mânevî pazardan istifade etsin diye; duaları

kabul olsun, Allah'ın lütfuna, ihsânına ersin diye gece kalkması lâzım dervişin, veyahut ahiret yolunun yolcusunun. Allah'ın rızasını isteyen insanın böyle yapması lâzım! Ama bu toklukla olmaz. Demek ki killet-i taam lâzımmış. Biliyoruz, tarikatlarda bu killet-i taam prensibi var; az yemek.

2. “Çok uykuyla o hüznün hali olmaz.” diyor. Hüzn; mahzunluk demek tabii. Derviş nasıl olacak? Kalbi kırık olacak, mahzun olacak. Çünkü bir kere ana yurdundan kopmuştur. Asıl yurdu cennettir. Dünyaya gelmiştir, ayrılık hüznü vardır bir kere.

Ondan sonra, tabii Allah sevgisi vardır, kavuşmanın hasretliğinin verdiği bir hüznün vardır. Ufak tefek, büyük küçük kusurları vardır, onun verdiği bir hüznün vardır. “Acaba halim nice olacak?” diye bir endişeden doğma hüznü vardır. Elbette ahireti düşünen bir mü'min-i kâmilin mahzunluğu vardır.

Peygamber Efendimiz de:

أنا عند منكسيرة القلوب.

(*Ene inde münkesireti'l-kulûb*) “Ben kalbi kırıkların yanındayım.” buyuruyor.

Onun için bizim merhum Süleyman Çelebi Efendimiz Mevlid'in sonunda dua bölümünde ne diyor:

*Bağrı bâşı hakkı için aşıkların,
Gözü yâşı hakkı için sâdıkların.*

*Yâ ilâhî bizlere imdâd kıl,
Her nefes lütfun ile şâd kıl.*

diye dua ediyor ya. “Bağrı başı hakkı için”, yâni bağrı yarası hürmetine... Aşıkların bağrı yaralıdır. Yaralı olan da hüznü olur tabii. Onun için mü'mini öyle pek fazla güler görmezsin, mahzun görürsün. Derdi vardır, dertlidir.

*Dolap niçin inilersin?
Derdim vardır inilerim.*

dediği gibi, mü'minin, mü'min-i kâmilin işi çoktur, derdi çoktur, gayesi büyüktür. Onun için mahzun olacak.

Bu mahzunluk çok uykuyla olmaz. Yâni mahzunluk burada neyi sembolize ediyor? Mahzunluk; duygululuğu, duyarlılığı, hassaslığı sembolize ediyor. Bu hassaslık çok uykuyla olmaz. Yatıyor, horul da horul, horul da horul, uyusun da büyüsün mâşâallah... Tabii o zaman o hüzün hali olmuyor. Çok uykuyla o rikkat, o lirizm, o tasavvufî şey, o iştihak hasıl olmuyor.

3. Sonra, Allah korkusu dünyaya rağbet varken olmuyor. Dünyayı gözünden silecek, dünyaya rağbet etmeyecek, dünyaya karşı zâhidâne aldırılmaz duygular içinde olacak. O zaman havfullah gönlünde teşekkül eder, Allah'tan korkar. Allah'ın gazabından, azabından, ikâbından korkar, Allah'ın lütfunu kaybetmekten korkar. Cenneti kaybetmekten tir tir titrer. Rızasına aykırı bir iş yapmaktan korkar, tir tir titrer. O bakımdan dünyaya meyli olmaması lâzım ki, bunları düşünebilsin. Dünyaya meyli varken bu yapılamaz.

4. Sonra, Allah'la ünsiyet etmek istiyorsa... Yâni ünsiyet ne demek? Bir arada olmak, ahablık, yârenlik etmek demek... Bu ünsiyetin olması için, mahlûk ile ünsiyetten kesilmesi lâzım! Kahvede olmaz, kalabalıkta olmaz. Çekilecek bir halvet, تنها bir kenara, tenhalarda gözyaşı dökecek, tenhalarda tefekkürlere dalecek, tenhalarda zikirlerle dalecek da;³⁹

أَنَا جَالِسٌ مِنْ ذَكَرْنِي.

³⁹ Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.I s.451, no:680; Ka'bül-Ahbar'dan.

(*Ene celîsü men zekerenî*) “Ben beni zikreden kulumun yanı başındayım, meclisindeyim, onunla beraberim.” sırrı zahir olacak, Rabbiyle ünsiyet hali hasıl olacak. Öyle insanlar arasında, insanlarla ünsiyetle bu olmaz.

“—Gitme ya, canım sıkılıyor. Seninle beraber oturalım, sabaha kadar konuşalım, gevezelenelim!”

O gitmezse, Allah’la ünsiyet de olmaz. Yalnızlığı sevebilmesi lâzım bir insanın, evlialık, sevap, ünsiyet, el-ünsü bi’llah hasıl olsun diye.

5. Sonra, tabii Allah’ın sevgili kullarının gönlüne nice nice hikmetler ilham olunur. Sözlerinin her birisi cevherdir. Dinleyen hayran kalır, hoşuna gider. Ümmî bile olsa, “Allah Allah, ne kadar ârif insan! Ne kadar güzel sözler söylüyor, ne kadar hoş.” diye sever. İşte hikmetin ilhamı, takvâyı terk edince olmaz. Takvâ ehli olacak ki gönlüne hikmet pınarları akmaya başlasın; gönlünden diline pınarlar fışkırıp, şırl şırl dilinden dökülmeye başlasın... Takvâ ile olur. Takvâ ne demek? Allah’tan sakınıp günahlara yaklaşmamak...

6. Sonra, işlerinde sıhhat, mânevî düzgünlük, ancak zalimlerden ayrılmakla mümkün olur. Zalim insanlara uyup, onlarla beraber iken, işlerinde mânevî bakımdan bir dürüstlük, bir sıhhat olmasını da umma, o da mümkün olmaz. Zalimlerden kesileceksin, ilgini keseceksin, zalimlerle beraber olmayı bırakacaksın, zalimlerle arkadaşlık etmeyeceksin ki, işlerinde mânevî bir doğruluk, sıhhat, dürüstlük mümkün olabilsin.

7. Allah sevgisi mal ve şeref sevgisiyle beraber olmaz. Yâni insanın tabii Allah aşığı olması lâzım, Allah’ı sevmesi lâzım, Allah sevgisi kalbini doldurması lâzım. Çünkü her türlü güzelliği yaratan odur, her türlü ihsânı, ikramı veren odur, her şeyimiz ondandır. Tabii ona karşı en yüksek sevgiyi, sonsuz mukayesesiz sevgiyi duyması lâzım herkesin... Ama bu mal ve şerefi severek olmaz. Maldan da geçecek; mevkî makamdan, izzet itibar, alkış

şeref gibi şeylerden de geçecek. Allah'ın sevgisini kazanmak için, hepsini terk edebilecek ve yapabilecek Allah'ın sevdiği işleri.

“—Namaz kıl!..”

“—Utaniyorum.”

“—Hakkı söyle!..”

“—Utaniyorum.”

“—Olmaz!”

8. Sonra, kalbin yumuşaması makbul bir şey, kalbin katı olması kötü bir şey. Yumuşak kalplilik güzel, katı kalplilik, taş kalplilik kötü. Bu yumuşak kalplilik yetime bakmadan, dula bakmadan, fakire bakmadan, onları kollayıp gözetmeden olmaz.

Onun için, etrafınızdaki muhtaç insanları ayıracaksınız, bulacaksınız, onlara elinizi uzatacaksınız, malınızı, yiyeceğinizi, içeceğinizi paylaşıacaksınız.

Türkiye var, Türkiye'nin dışındaki başka Türkler var, onlara yardımcı olacaksınız. Başka müslümanlar var, onlara yardımcı olacaksınız. Burada İstanbul'un surlarının içinde, ihvanımızdan ihtiyar bir kimse on beş gün aç kalmış da, kimsenin haberi olmamış. Böyle ihvanlık olur mu?..

Millet tabii zevkli sefâlı yerleri biliyor da, böyle sıkıntılı kenar mahallelere gelmiyor. Gel bakalım biraz da bizim kulûbe-i ahzânımızı gör! Üstü teneke kaplı, yağmurun içine damladığı, rüzgarın bir tarafından girip öbür tarafından çıktığı evimize de gel bir misafir ol bakalım! Gel bakalım her yerde baklava börek yiyorsun, burada da gam keder ye! Biraz da buradaki acılarımıza ortak ol!..

Millet tabii oraya yanaşmayınca olmuyor. Yâni kalp yumuşaklığı olması için yetime yanaşacak, dula yardım edecek, miskine, fakire destek olacak, yardım edecek.

9. O rikkat hali gevezelikle olmaz, sükûtu bilecek. Sükût efdaldir. Sükût ibadettir. Sükûtu tefekkür olacak mü'minin, dervişin. Öyle çok konuşmayacak, az konuşacak, öz konuşacak. Lüzumsuz konuşmayı terk edecek, zikirle meşgul olacak.

10. Başka insanlara, başka mahlûklara merhamet edecek ki Allah'ın rahmetine, merhametine mazhar olsun. Karıncayı eziyor, kuşu öldürüyor, öküzünü dövüyor, atını sakat edecek gibi pataklıyor, çocuğunun kulağını koparıyor, ensesinde boza pişiriyor, hanımın kafasında tabakları kırıyor... E böyle dervişlik olur mu? Olmaz.

Merhameti yok. Kimseye merhamet etmiyor. Hayvan yanında zor duruyor, başını ikide birde kaldırıyor. Neden? Sinirli, kamçıyı yapııştırıyor. Hayvan ürkmüş. E böyle merhametsizlik de olmaz. Merhametli olması lâzım! Mahlûkata merhamet etmeyene Allah merhamet eylemez.

11. Sonra, doğru yolu, olgunluk yolunu, hak yolu bulamaz, alimlerle beraber olmayı, alimlerin meclislerine, sohbetlerine devam etmeyi terk ederse... Alimlerin sohbetine gelecek, nasihatlerini dinleyecek, ancak o zaman doğru yolda olur.

12. Allah için sevmeyi elde edemez, övülme arzusu varken. Peygamber Efendimiz diyor ki:

“—Sizi methedenlerin yüzüne toprak saçın!”

Yerden toprak alacaksın, yüzüne atacaksın. Ne kadar sert bir muamele. Yâni ne demek? “Methettirmeyin kendinizi!.. Ne siz başkasının methedin yüzüne karşı, ne de sizi methetmelerine müsaade edin!” demek oluyor yâni. Çünkü ekseriyetle insanları böyle methederek huylarını bozarlar ve methederek aldatırlar. Sen methe aldanma, söylenen söz doğru mu, istenen iş doğru mu diye onu düşün. Doğru değilse hiç methe takılma, kaşını çat.

Karşındakini de methedip de helâk etme. “Kafasını kesmek gibidir.” diyor Peygamber Efendimiz. Sen onu methediyorsun, helâk ediyorsun. Adam kendisini bir şey sanıyor. İki paralık adam. Doğru söylemeye kimse tahammül edemiyor. Sen iki paralıksın diyemiyorsun. Ağasın, paşasın diyorsun, o da kendisini ağa paşa sanıyor. Hiç bir şey değil, zerre bile değil ama, o zaman huyu bozuluyor.

Onun için methetmek de iyi değil, methedilmeye rıza

göstermek de iyi değil. Onu terk edecek.

13. Sonra dünyaya hırs beslemeyecek, dünyalığa hırs beslemeyecek, o zaman takvâ, vera' olmaz. O dünya hırsından dolayı, para kazanacağım diye haram işler yapar, mevkî makam sahibi olacağım diye entrika çevirir, arkadaşlarını aldatır, ona buna zararı dokunabilir. Onun için hırsı terk edecek, sakın olacak, Allah'tan bekleyecek her şeyi. Ancak o zaman vera' sahibi olabilir.

14. Rıza ve kanaate de vera'sı olmazsa eremez. Vera', yâni şüpheliden bile kaçınma duygusu olacak mü'minde.

İşte bu nasihatleri etmiş İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri'ne. Sonra ellerini açmış ötekilerden bir tanesi:

“—Yâ Rabbi, bunu bizden gizle, bizi bundan gizle, perdele aramızı.” deyince hop, yok oluvermişler.

Demek ki evliyâullahtan mübarek insanlarmış. İbrâhim ibn-i Edhem'e tasavvufun, evliyâlığın nasihatlerini öğretmek için, ilmini öğretmek için karşısına çıkmışlar. Hem onun halini sormuşlar, hem ona bilgiler vermişler. Bu anlaşılıyor.

Keşke bunu bir kitap haline getirsek de, herkes bu işleri bilse, buna göre ayağını denk alsa; hakiki dervişliğin ne olduğunu dervişler anlasa...

e. Dört Şey

Bu paragraf böylece tamam oldu. Devam ediyoruz. Belki de bitirebiliriz bu akşam biraz dışınızı sıkarsanız, sabrederseniz. Bilmiyorum kaç dakika oldu? Kırk beş dakika oldu. Belki çabuk gidersek, bitiririz:

۳- سمعت احمد بن على بن الحسن المقرئ ، يقول : سمعت محمد

بن غالب التتمام ، يقول : كتب ابراهيم بن ادهم الى سفيان الثوري :

من عرف ما يطلب ، هان عليه ما ييذل. و من اطلق بصره ، طال
اسفه. و من اطلق امله ، ساء عمله. و من اطلق لسانه ، قتل نفسه.

TS. 33/3 (*Semi'tü ahmede'bne aliyyi'bni'l-haseni'l-mukri', yekülü semi'tü muhammede'bne gâlib et-tamtâm, yekül: Ketebe ibrahîmü'bnü edheme ilâ süfyâne's-sevrî*) “Şu raviler rivâyet etmişler ki, İbrâhim ibn-i Edhem, Süfyân es-Sevrî isimli âlim zâta şu mektubu yazmış.”

Onlar aynı zamanlarda yaşamış insanlar. Süfyân-ı Sevrî Hazretleri'nin nasıl mübarek, cennetlik bir insan olduğunu geçtiğimiz derslerde anlatmıştım. Yâni huri kızlarının, “Sana dayanamıyoruz, artık gel!” diye davet ettikleri kimse, büyük alim, mezhep sahibi, büyük fakih, takvâ ehli insan. İbrâhim ibn-i Edhem ona yazmış mektupta. Ne yazmış bakalım, arifler birbirleriyle nasıl mektuplaşıyorlarmış... Yazmış ki:

(*Men arafe mâ yatlubu, hâne aleyhi mâ yebzül. Ve men atlaka basarahû, tâle esefühû. Ve men atlaka emelehû, sâe amelühû. Ve men atlaka lisânehû, katele nefsehû.*)

Dört tane hususu anlatmış oluyor. Sıralayalım bakalım ne dediğini:

1. (*Men arafe mâ yatlubu, hâne aleyhi mâ yebzülü.*) “Ne istediğini bilen insana, sarf ettiği emekler hoş gelir, hafif gelir.”

Ne demek istiyor? Bir derviş, bir Allah yolunun yolcusu, bir mü'min, hakiki uyanık bir mü'min ne ister? Allah'ın rızasını ister. Allah'ı ister. (*Îlâhî ente maksûdî ve rıdâke matlûbî*) Matlûbumuz, taleb ettiğimiz şey Allah'ın rızası... (*Men arafe mâ yatlubu*) “İstediği şeyin ne kadar yüce olduğunu, ne kadar kıymetli olduğunu bilen bir kimseye, (*hâne aleyhi mâ yebzül*) sarf ettiği şeylerin hepsi hafif gelir, az gelir.”

Şu kadar namaz kılmış, gözüne görünmez; şu kadar oruç tutmuş, gözüne görünmez; bu kadar sadaka vermiş, gözüne görünmez; bu kadar hizmet etmiş, gözüne görünmez; bu kadar cihad eylemiş, gözüne görünmez... Neden?.. İstediği şeyin

kıymetini biliyor, sarf ettiği emekler ona fedâ olsun gibi bir duygu içinde. Birinci cümle bu.

2. (*Ve men atlaka basarahû, tâle esefühû*) “Kim gözünü serbest bırakırsa, ne yaparsa yapsın diye salverirse gözünü; esefi çok olur.”

Neden?.. Bu göz serbest oldu mu, kontrol edilmedi mi, harama bakar, günaha bakar, nâmahreme bakar, zararlı şeye bakar. O zaman “Ah, tüh, keşke yapmasaydım.” diyecek bir duruma düşer, esefi çok olur. Mevkisinden, makamından düşer, mânevî mertebesini kaybeder. Oraya baktı, hooop, derecesi düşer. Bakmayacak.

Bu devirde daha zor... Yâni, “Dağda evliyalık şehirde evliyalığa benzemez.” demiş. Mâlûm bir hikaye:

İki evliyâ kardeş varmış. Yazıcıoğulları derler, Akçakoca’daki Ahmed Dede derler, başka yerlerdeki şahıslar için söyleniyor. Kardeşin birisi dağda çobanmış. Öteki kardeş de şehirde eskiciymiş, ayakkabı tamir edermiş. Küçücük bir dükkânı varmış. Dağdaki, şehirdeki kardeşini ziyaret edecek ama, hediye götürmesi lâzım. Ne yapmış? Mendilin dört ucunu bağlamış, hayvanların sütünü mendilin içine sağlamış, almış, sallaya sallaya götürüyor mendili. Mendilin içinde süt durmaz ama, keramet... Sütü mendilin içinde getirmiş,

“—Selâmün aleyküm ağabey!” demiş,

“—Aleyküm selâm kardeşim. Hoş geldin.”

Dükkâna oturmuş.

“—Sana süt getirdim dağdan, sürüden biraz süt.”

Bakmış süt mendilin içinde, dört ucu bağlanmış mendilin. Süt mendilin içinde duruyor. Hoşuma gidiyor bu fıkra... Ondan sonra:

“—As şuraya!” demiş.

Hani ayakkabıcıların direği olur, direkte çiviler olur, bazı şeyler asılır, kandil asılır filan. Oraya asmış sütü. Mendilin içinde ama, akıyor. Keramet... Akıyor.

Biraz sonra içeriye bir çarşafı kadıncağz gelmiş:

“—Eskici baba! Ayakkabımın kayışı koptu, şunu dikiverir misin?” demiş.

Ayakkabısını çıkartıp uzatırken, çarşafından bileği görünmüş biraz. Şöyle uzatırken görününce, dağdaki çobanın da gözüne ilişmiş. El normal de, elden öteki taraf tabii gösterilmemesi, görülmemesi gereken taraf... Ötekisinin de bakmaması lâzım! Kadının göstermemeye ihtimam etmesi gerekirdi, berikisinin de bakmaması gerekirdi. Evet, kadın göstermemek için çarşaf giymiş ama, olur ya insan bazen düşer. Yolda ayağı kaydı, düştü, yırtıldı üstü başı... Ne yapacak şimdi? Bakan da bakmayacak, gözüne sahip olacak. Hani ne diyor:

“—Kim gözünü serbest bırakırsa, salıverirse esefi çok olur.”

Şimdi o dağdan gelen evliya, o çoban olan, sütü sağıp da mendilde getirenin gözüne takılmış kadının bileği... Takılmış ama, takılınca başlamış mendilden dımp dımp, dımp dımp, süt damlamağa... Keramet yoluyla damlamıyordu, keramet gidince damlamağa başladı.

(*Ve men atlaka basarahû, tâle esefühü*) Tabii öyle gözünü salıveren insanın esefi çok oluyor. Gitti bak, makam düşüyor.

O zaman şehirdeki ağabey dönmüş kardeşine:

“—Bana bak, şehirde evliyalık, dağda çobanlık yapmaya benzemez.” demiş.

Dağda bir şey yok. Koyunlarla dervişlik kolay ama, şehirde şeytan dolu... (*Şeyâtînü'l-insi ve'l-cin*) İnsan ve cin şeytanları dolu...

Kadınlar şeytanın ağlarıdır. Öyle avlar insanları... Şeytan ekseriya kadın yoluyla avlar. İçki kötülüklerin anasıdır, bazen oradan yakalar, bazen buradan yakalar. Onun için gözüne sahip olması lâzım!

Bizim büyüklerimiz Nakşî Tarikatı'nda prensip koymuşlar, ne diyorlar: “*Nazar ber kadem*” olacak, gözü pabucunun ucunda olacak. Öyle nazarını sağ sola salıvermeyecek, her tarafa bakmayacak, öyle gidecek. Yoksa arabadan inerken, o gözüne takılır; bu filanca yerde koltukta bacak bacak üstüne atmıştır, o

takılır. Ötekisi eğilmiş, berikisi çarşıda patlıcan seçiyor, domates seçiyor, sakınmıyor... Çarşının, pazarın hali böyle... Allah saklasın...

Kadınlar güya örtündüm sanıyorlar, dizlerinin altına kadar manto giyiyorlar, ondan sonra oturuyor tezgâhtan sebze, meyve seçmeye... Olmaz! Yâni tesettür filan gidiyor. Allah ıslah etsin...

3. (*Ve men atlaka emelehû, sâe amelühû*) “Kim emelini, umudunu salıverirse, serbest bırakırsa; onun işleri kötü olur, ameli kötü amel olur.

Ne demek bu?.. Muhterem kardeşlerim! Emel, ummak demek, temennî etmek, tahmin etmek, arzu etmek demek yâni.

“—Senin emelin ne?..”

“—Ben büyüdüğüm zaman mühendis olmak istiyorum.”

“—Senin emelin ne?..”

“—Ben büyüdüğüm zaman paşa olacağım.”

İşte bu emel. İleriye dönük bir istek, temennî demek yâni.

“İnsan emelini salıverirse işi kötü olur.” ne demek? Bir insan, istikbale ait bir arzuyu niçin düşünebiliyor? Yaşayacağım sanıyor da ondan. Yoksa yaşayacağını ümit etmese, istikbale ait hayal kurar mı?.. Yarın öleceksin deseler birisine, yarın idamlık olduğu belli olsa, dokuzda idam edilecek.

“—Bir ay sonra ne yapacaksın aziz kardeşim?” deyince, acı acı güler:

“—Ne bir ayı, benim ömrüm kalmamış ki, hayatım sönmüş.” der. Bir şey bile arzu etmez.

İnsanlar yaşayacağım diye arzu ettiği için, —el-hamdü lillâh, herkes yaşasın, yüz yaşını geçsin de— yaşayacağım diye temennî ettiği için, o zaman gevşiyor. Gevşeyince de a’mâl-i salihaya gayret etmiyor, hayrât ü hasenâtı yapmıyor.

“—Nasıl olsa yaşarım, nasıl olsa ileride yaparım, nasıl olsa ihtiyarlayınca yaparım...” filan gibi bir düşünceyle tehir ediyor, ileriye bırakıyor.

Bînâen aleyh, emelini salıveren insanın işi kötü oluyor, icraatı kötü oluyor. Çünkü gayrete gelmiyor, sâlih amel işlemeye

koşuşturmuyor. Bu o demek: (*Men atlaka emelehû sâe amelühü*)

4. Dördüncü cümle: (*Ve men atlaka lisânehû, katele nefsehû*) “Kim dilini serbest bırakırsa, yâni istediği gibi konuşsun, ne söylerse söylesin derse; dilini serbest bırakan da (*katele nefsehû*) kendisini, kendi nefsini öldürmüş demektir.” Çünkü bu dil insana çok zararlar açar, mahveder. Peygamber Efendimiz:

“—İnsanlar en çok bu dilinden ve tenasül aletinden cehenneme giriyor, ekseriyetle. Bu dilinden, yâni iki dudağı arasında, yâni bıyığıyla sakalı arası; (*beyne lahyeyhi*) bıyığıyla sakalı arası, yâni dili demek. İki bacağı arasını ve bıyığıyla sakalı arasını koruyamadığı için cehenneme giriyor.” Oradan günaha giriyor zina ile vs. ile... Buradan günaha giriyor; gıybetle, dedikoduyla, elfâz-ı küfürle vs. ile.

Onun için dilini uzatan, serbest bırakan, başıboş bırakan kendisini öldürmüş demektir. Bu da bir cümle.

Bunu bitirelim de, ondan sonra bir dahaki hafta dersimiz olamayacak. Artık, hiç olmazsa İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri’ni anlatmış olalım!..

f. Beş Mübarek Kimse

سمعت ابا العباس البغدادى ، يقول: حدثنا على بن محمد بن
أحمد المصرى ، حدثنا يوسف بن موسى ، حدثنا عبد الله بن
خبيق ، حدثنى خلف بن تميم ؛ سمعت ابا الأحوص ، يقول:
رأيت خمسة ما رأيت مثلهم قط: ابراهيم بن ادهم ، ويوسف بن
أسباط ، وحذيفة بن قتادة ، وهشيم العجلي ، وابو يونس القوى.

TS. 36/4 (*Semi'tü ebe'l-abbâs el-bağdâdî, yekülü: Haddesenâ aliyyü'bnü mahammedî'bnî ahmed el-mısrî, haddesenâ yûsufü'bnü mûsâ, haddesenâ abdu'llâhi'bnî hubayk, haddesenî halefu'bnü temîm, semi'tü ebe'l-ahvas yekül*)

Bu Ebü'l Ahvas isimli zât-ı muhterem, yâni Muhammed ibn-i Hayyân ebû'l-Ahvas el-Begavî, hadis âlimi, 248'de vefat etmiş bir alim. O nakletmiş, demiş ki: Ebü'l Ahvas'ı gördüm, işittim diyor, söyleyen bu

(*Raeytü hamseten*) “Beş kişi gördüm, (*mâ raeytü mislehüm kattı*) onlar gibisini hiç görmedim, bu beş tanesi gibisini hiç görmedim.” Bu beş kişi çok mübarek insanlar, çok mühim insanlar demek ki. Kimmiş bu Ebû'l-Ahvas'ın gördüğü beş mübarek zât:

(*İbrâhimü'bnü edhem*) Birisi tercüme-i halini okuduğumuz İbrâhim ibn-i Edhem. İkincisi: Yûsufü'bnü Esbât eş-Şeybânî ez-Zâhid el-Vâiz; yâni bu zâhid ve vâiz. Süfyân-ı Sevrî'den ve başkalarından rivâyet etmiş bir alim. Birisi buymuş, birisi İbrâhim ibn-i Edhem'miş, birisi Huzeyfetü'bnü Katâde'ymiş, birisi Huşeym el-İclî'ymiş, birisi Ebû Yûnus el-Kavî'ymiş.

Tabii bu şahısların aşağıda hayatları var ama, bizim için mühim olan, “Beş kişi gördüm ömrümde, daha mühimlerini görmedim, onlar gibisini görmedim.” diyor, bir tane de İbrâhim ibn-i Edhem'i zikrediyor. Demek ki, zamanında böyle eşsiz emsalsiz, nadir bulunan kimselerden biriymiş ki, birisi beş kişiyi sayarken birisi olarak da İbrâhim ibn-i Edhem'i sayabiliyor.

g. Allah'ı Kendine Dost Edin!

٤ - أخبرنا علي بن بندار، قال: أخبرنا محمد بن شريك قال:

أخبرنا ابن أبي الدنيا، قال: أخبرني محمد بن إسحاق، قال:

أخبرني أبي، قال: قلت لإبراهيم بن أدهم: اوصيني. فقال:

اتخذ الله صاحباً، وذر الناس جانباً.

TS. 37/4 (*Ahberenâ aliyyü'bnü bündâr, kâle: Ahberanâ muhammedü'bnü şüreyk, kâle: Ahberanâ ibn-i ebi'd-dünya, kâle: Ahberanî muhammedü'bnü ishâk, kâle: Ahberanî ebî, kâle: Kultü*

li-ibrâhimi'bnî edhem.) Şu rivayetle gelmiş ki bu zât, yâni en sonu. Muhammed ibn-i İshak'ın babası İbrâhim ibn-i Edhem'e demiş ki:

(*Evsînî*) "Bana nasihatte bulun, vasiyet et, nasihat et!"

(*Kâle: İttahizi'llâhe sâhiben, ve zeri'n-nâse câniben.*) Nasihat et diyene cevabı bu.

(*İttahizi'llâhe sâhiben*) "Allah'ı kendine dost edin, arkadaş edin; (*ve zeri'n-nâse câniben*) ve insanları bir tarafına koy! İnsanları bırak, Allah'ı dost edin!" diyor yâni. Nasihat isteyeneye öyle diyor: "Bırak insanları bir tarafa, Rabbinle arkadaşlık et, onunla dost ol!" diyor.

h. Sâlih Olmanın Altı Şartı

٥ - سمعت منصور بن عبد الله ، يقول : سمعت محمد بن حامد ، يقول : سمعت أحمد بن خضرويه ، يقول : قال إبراهيم بن أدهم ، لرجل في لطواف : اعلم أنك لا تنال درجة الصالحين ، حتى تجوز ستَّ عقاب : اولها : أن تغلق باب النعمتة ، و تفتح باب الشدة . و الثانية : أن تغلق باب العزِّ ، و تفتح باب الشدة . و الثالثة : أن تغلق باب الراحة ، و تفتح باب الجهد . و الرابعة : أن تغلق باب النوم ، و تفتح باب السهر . و الخامسة : أن تغلق باب الغنى ، و تفتح باب الفقر . و السادسة : أن تغلق باب الأمل ، و تفتح باب الاستعداد الموت .

TS. 37/5 (*Semi'tü mansûru'bnü abdi'llâh, yekülû: Semi'tü muhammedü'bnü hâmid, yekülû: Semi'tü ahmedü'bnü hadraveyh, yekülû: Kâle ibrahîmü'bnü edhem, li-racûlin fi't-tavâf: Îlem enneke lâ tenâlû derecete's-sâlihîn, hattâ tecûzü sitte ikâb:*

Evlâhâ: En tuġlika bâbe'n-nî'meh, ve tefteha bâbe's-şiddeh.

Ve's-sâniyeh: En tuġlika bâbe'l-izzi, ve tefteha bâbe'z-zilli.

Ve's-sâliseh: En tuğlika bâbe'r-râhati, ve tefteha bâbe'l-cühdi.
Ve'r-râbiah: En tuğlika bâbe'n-nevmi, ve tefteha bâbe's-seheri.
Ve'l-hâmiseh: En tuğlika bâbe'l-gınâ, ve tefteha bâbe'lfakri.
Ve's-sâdisih: En tuğlika bâbe'l-emeli, ve tefteha bâbe'l-isti'dâdi'l-mevti.)

.....
Birisi nimet doruğuymuş, onu geçecek, geçmezse olmaz. İkincisi izzet doruğuymuş, izzetten vazgeçmezse olmaz. Üçüncüsü rahat doruğuymuş, rahatını terk edemezse olmaz. Dördüncüsü uyku doruğuymuş; uykudan geçip gece uyku uyumamaya râzı olmazsa, olmaz. Beşincisi zenginlik doruğuymuş; onu bırakıp fakirliği göze almadıkça olmaz. Altıncısı emel doruğuymuş, emeli terk edip ölüm hemen gelecekmiş gibi hazırlanmayınca, olmaz.

Şiddeti göze alacak, zilleti göze alacak, cehd ü gayreti göze alacak, uykusuzluğu göze alacak, fakirliği göze alacak, ölümü göze alacak. Ancak o zaman sâlih olunuyor; başka türlü olmaz.” diye, böyle nasihat ediyor İbrâhim ibn-i Edhem Efendimiz. *Kaddesa'llâhu sirrahû ve rahimehu'llâhu rahmeten vâsiah...*

Bi-hürmeti esrâri Sûreti'l-Fâtihah!..

09. 05. 1992 - İstanbul

9. BİŞR-İ HÂFÎ HAZRETLERİ (1)

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm.

Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fih, alâ küli hâlin ve fî külli hîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîne muhammedini'l-mustafe'l-mahmûdü'l-muhtârî'l-emîn... Ve âlihî, ve sahbihî, ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin selâmı, sevgisi, rahmeti, lütfu, ihsânı, ikrâmı dünyada, ahirette sizlere nasib ve müyesser olsun... İki cihanda aziz ve bahtiyâr olun...

Sâlihlerin anıldığı yere rahmet-i Rahmân nüzûl eder. Sâlihlerin anıldığı yerlere bile, Allah rahmetini erdirir diye, sâlih insanların hayatlarını *Tabakâtü's-Sûfiyye* kitabından okuyoruz. Sözlerinden de istifade ederiz diye düşünüyoruz. O büyükler hem alim, hem fâzıl, hem kâmil insanlar... Davranışları da bize örnek olur, sözleri de bize rehber olur, ı ışık tutar diye, o bakımdan okuyoruz.

Bu kitabın okunmasına başlamadan önce, başta Peygamber SAS Efendimiz olmak üzere; cümle enbiyâ ve mürselînin, Peygamber Efendimiz'den Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar gelmiş geçmiş bütün pirlerimizin, turuk-u aliyye silsilemiz mensubu sâdâtımızın, meşâyihimizin, halifelerinin, müridlerinin ruhlarına, bu terceme-i hallerini okuduğumuz mübareklerin ruhlarına;

Bu kitabı yazan Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'nin ruhuna, içinde ismi geçen mübareklerin ruhlarına; bu dersi okuduğumuz şu Mustafa Selâmi Efendi Tekkesi'nin bânîsi Mustafa Selâmi Efendi'nin ve çevresinde medfun bulunanların ruhlarına;

Bu beldeyi Efendimiz'in işaretiyle fethetmek üzere gelmiş olan sahabe-i kiramın meşhurlarından Ebû Eyyüb el-Ensâri ve

İstanbul'da medfun bulunan diğer sahabe-i kiram *ırdvânu'llâhi teâlâ aleyhim ecmaîn* hazerâtının ruhlarına; bu civarda medfun bulunan meşhur şahısların, evliyaullahın, Abdül'ehad-ı Nûrî Hazretleri'nin ruhuna;

Uzaktan yakından bu derse iştirak için gelmiş olan siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş bütün sevdiklerinin ruhlarına; fatihlerin, şehidlerin, gazilerin, mücahidlerin ruhlarına; sair mü'minîn ü mü'minâtın ruhlarına, dereceleri üzere bizden birer hediye-i Kur'âniye olsun diye bir Fâtiha, on bir İhlâs-ı Şerîf okuyup öyle başlayalım:

.....

a. Bişr el-Hâfî Hakkında Bilgi

Sıra terâcüm-i ahvâlden dördüncüsü: Bişrünü'l-Hâfî, Bişr el-Hâfî Hazretleri'ne geldi.

٤ - بشر الحافي

(*Bişrünü'l-hâfî*) *Bişr*; özel isim fakat tenvinli; *Bişrûn* veya *Bişren* veya *Bişrin* olur. El-Hâfî de özel isim olduğu için, sıfat-ı ma'rife geldiğinden, *el-Hâfî* diye gelmiş. *Bişrünü'l-Hâfî* veya vakfedeceksek orada, duracaksa *Bişr el-Hâfî*; böyle yazmak lâzım veya öteki türlü yazmak lâzım!

Ama İranlılar *elif-lâm* kullanmıyorlar, Bişr-i Hâfî derler. Yâni, Rüstem-i Zal gibi veyahut dil-i mecnun gibi, i ile bağlarlar İranlılar. Biz de biraz onlardan etkilenmiş oluyoruz dil bakımından. Biz de Bişr-i Hâfî diyoruz ama, Hâfî sıfatıdır, özel ismin sıfatı elif-lâmlı gelir. El-Hâfî diyor Araplar doğru, fasih olarak.

Hâfî demek, ayağı çıplak demek. Ayağı pabuçsuz, çıplak demek... Tabii bu yoksulluktan, fakirlikten oluyor. İnsan baş açık, yalın ayak oluyor. Bilmiyorum o mübarek zâta *el-Hâfî* sıfatı niye verilmiş? Ayağı çıplak, pabuçsuz, yâni zavallı. Bakalım belki bir

izahat gelir ilerdeki satırlarda.

ومنهم بشر بن الحارث بن (عبد الرحمن بن عطاء بن هلال
بن) ماهان بن عبد الله الحافي.

(*Ve minhüm*) Yâni o evliyaullahtan, o *Tabakâtü's-Sûfiyye*'de ismi anlatılacak, hayatı anlatılacak olan kişilerden birisi de odur, onlardandır. Kim? (*Bişrû'bnü el-hârîsi'bnî abdi'r-rahmânî'bnî atâi'bnî hilâlî'bnî mâhânî'bnî abdi'llâh el-hâfî.*) Epeyce dede adı tesbit etmiş parantez içinde. Kitabı neşreden Nûreddin ibn-i Şureybe, çok alim bir şahıs. Yazmak ayrı, neşretmek de ayrı bir hünerdir. Çok güzel! Parantez açmış oraya, eklemiş bir yerlerden... (*Bişrû'bnü el-hârîsi'bnî mâhânî'bnî abdi'llâh el-hâfî.*) diyecekti, fakat o bir yerlerden mâlûmat bulmuş, oraya, parantez içinde eklemiş. Başka, büyük dedelerinin ismini de yazmış.

Yâni, Abdullah oğlu Mâhân oğlu Hilâl oğlu Ata' oğlu Abdurrahman oğlu Haris oğlu Bişr... Bu zât-ı muhteremin soyu, sopu, senedi bu.

El-Hâfî sıfatıdır dedik, ismi Bişr'dir, babasının adı da el-Hâris imiş.

كذلك ذكره عبد الرحمن بن علي بن خشرم؛ فيما أخبرنا
أحمد بن منصور النوشري، عن ابن مخلد، عنه.

(*Kezâlike zekerehû abdü'r-rahmânü'bnü aliyyi'bnî haşram, fîmâ ahberanâ ahmedü'bnü mansûr en-nûşerî ani'bnî muhalled, anhu.*) "İsminin böyle olduğunu bize Abdurrahman ibn-i Ali, kendisine Ahmed ibn-i Mansur el-Nûşerî'nin naklettiğine göre, o da İbn-i Muhalled'den almış. O da *anhu* diyor, yâni Bişr'in bizzat kendi ağzından duymuş bu bilgileri ki; babamın adı, dedemin adı budur diye oradan naklen, isminin böyle olduğu tesbit edilmiş oluyor.

Bu tabii güzel bir şey... Ebû Abdurrahman es-Sülemî, kitabı yazan, temiz bir insandır, lafı desteksiz söylemez, mesnedsiz söylemez. Hadis-i şerîf nakledeer gibi, hangi şahıstan almışsa söyler. Biz de bunun, bizde de bir adet olmasını istiyoruz.

Çoğunuz gençsiniz, ilim yolundasınız, ilim öğreniyorsunuz. İstiyoruz ki, karıştırma olmasın, mesnedsiz konuşma olmasın, her şeyin sebebi bilinsin. Falanca şöyle demiştir filanca kitapta diye, böyle her şey senedli, isbatlı olsun.

Biraz kolaylaştı işiniz. Eskiden olsaydı çok isim ezberleyecektiniz, şimdi kitaba isnad ederseniz sözü, biter. Yâni, hiç olmazsa *Tabakâtü's-Sûfiyye*'de, Bîşr el-Hâfî maddesinde şöyle duydum dersiniz, kaynak göstermiş olursunuz, yetebilir. O da bir hüner tabii.

Onun için, bir şeyi öğrenirken kaynağıyla beraber öğrenmenize bir adet olur, güzel adet olur diye böyle üzerinde duruyoruz. Siz de bunu adet edinin. Genç yaşta böyle bir şeyi adet edinmek çok güzel olur. İlminiz biriktikçe, ilerledikçe bunun faydasını görürsünüz.

Biz buradan kalkıp hacca gittiğimiz zaman, onlar Hanbelî veya Malikî veya Şafîî, biz Hanefî... Haydi bakalım kapışıyoruz Harem-i Şerifte, veyahut bir başka yerde... Yok Efendim niye şöyle selâm verdin, yok efendim niye böyle oldu... Allah Allah... Şimdi ayıkla pirincin taşını! Ben bu adama ne diyeyim, bu adam Arap filan... Anladık ki, *Büyük İslâm İlmihali*'nde böyle yazıyor demek yetmiyormuş.

Evet, *Büyük İslâm İlmihali*'ni yazan bizim rahmetli ihvanımızdan Ömer Nasûhi Efendi Hazretleri ama, demek ki her şeyi senetli sepetli, kaynağından, hadis-i şerîften güzelce öğrenmek lâzımmış. Çünkü, adam Ömer Nasûhi Efendi'yi filan tanımıyor ki... Kendisine ille delil göstereceksin; Buhârî şöyle söylüyor, falanca kaynak böyle diyor, şu sayfasına bak diyebileceksin.

O zaman, onların böyle ısrarı da biraz hoşuma gitti. Yâni, ancak bu titizlikle sağlam sözler çürük sözlerden ayıklanabilir.

Çünkü böyle din ve tasavvuf konusunda kitaplar okunduğu zaman, bakıyoruz ki, çok abur cubur şeyler yazılmış. Ondan dolayı da insanlar yanlış bilgilerle bilgilendiklerinden, tasavvuf da çığırından çıkıyor. Söyleyen de hata etmiş oluyor, dinleyen de yanlış yola kaymış oluyor. Onların sıkıştırmasında da bir hikmet var. Yâni, iyi ki sıkıştırıyorlar. Biz de sıkışalım biraz da, her şeyi mesnedli, sağlam öğrenelim, sağlam söyleyelim!.. O da güzel olur.

كنيته ابو نصر.

(*Künyetühû ebû nasr*) Bişr Hazretleri'nin künyesi Ebû Nasr'dır.

Arapça'da isimlendirmenin nasıl olduğu üzerinde, yanlışlıklar yapılmasın diye durmuştuk. Bir asıl ismi var, bir baba ismi var, bir lakabı var, bir künyesi var, bir nisbesi var... Aşağı yukarı beş isim olur bir insanı tam tarif etmek için. İsmi tamam; Ali, Veli, Es'ad filan... Babasının ismi, meselâ bazı insanlar babasının ismiyle tanınıyor. Meselâ ibn-i Haldun diyoruz, ibn-i Haldun'un kendi adını bilen varsa çıksın, söylesin! Ben bilmiyorum. İbn-i Haldun diye geçiyor. Yâni, Haldun'un oğlu diye geçiyor. Bazen böyle tanınıyor. Kendi ismiyle olabilir. Ama herkesin adı Muhammed, herkesin adı Mustafa, herkesin adı Ahmed olunca, hangi Mustafa, hangi Ahmed, hangi Mehmed şeyi çıkıyor. Kendi ismi bir, baba ismi iki... Kendi ismi ve baba ismini söyledin mi, ihtimal iki tane olduğundan karışma ihtimali azalıyor.

Sonra künyesi. Künye umûmiyetle çocuğun ismiyle oluyor. Meselâ, Peygamber Efendimiz'in çocuğunun ismi Kâsım olduğundan Ebû'l-Kâsım künyesi, yâni Kâsım'ın babası demek. Bu asâlet ifade ediyor. Yâni, soylu soplulu insanlara ismiyle hitap etmek ayıp oluyor da, hani biz müdürümüze veya hocamıza veya başka bir şahsa, babamıza ismiyle hitap edemiyoruz ya, onun gibi bir töre var Arapça'da; künyesiyle hitab edilirse nezaket oluyor.

Şimdi Peygamber Efendimiz'in bu üç şeyini sayalım: Ebû'l-Kâsım künye, Muhammed isim, bir de baba adı Abdullah.

Abdullah oğlu Muhammed Ebü'l-Kâsım.

Başka ne oluyor? Bir de lakabı oluyor. Meselâ, Peygamber Efendimiz'in lakabı *el-Emîn* imiş. Çok güvenilir bir insan olduğunu müşrikler de itiraf ediyorlardı.

“—Yalan söylemezsin, doğrusun. Bir şey söylersen inanırız sana!” diyorlardı.

Demekle de kalmıyorlardı, paralarını, kıymetli eşyalarını emanet ediyorlardı da, Peygamber Efendimiz hicret edeceği zaman emanetleri Hazret-i Ali Efendimiz'e verip:

“—Bunları sahiplerine iade et!” diye söylemişti, oradan biliyoruz.

Yâni müslümanlığı kabul etmeden önce Muhammed el-Emin diye şöhreti var, herkes güveniyor ve veriyor; kabul ediyor, sözüne itibar ediyor. Demek ki, *el-Emîn* lakabı oluyor.

Bişr Hazretleri'nin lakabı: El-Hâfi, ayağı çıplak. Öyle lakab almış nedense?.. Tevazuan da olabilir, veyahut bir sebebi de vardır, ondan da olabilir.

Bir de *nisbe* diyoruz, yâni nereli bu adam?.. Elazığlı mı, Konyalı mı, Ankaralı mı, Samsunlu mu filan?.. O da umûmiyetle bulunduğu şehrin sonuna bir î getirilerek oluyor. Ama her zaman da öyle olmuyor, biraz da değişiklikler oluyor. Meselâ Konya, Konyaî demiyorsun da Konevî oluyor. Bursa diyorsun, Bursavî oluyor. Bazen ufak tefek değişiklikler olabiliyor ama, umûmiyetle sonunda î oluyor. İstanbulî veya Mekkî veya İskenderî veya Bağdâdî gibi. O da yer adını bildiriyor. Demek ki bir insanın ismi böyle oluyor. Bu kadar şeylerden müteşekkil olursa, tam tarif edilmiş oluyor o insan; karışmaz, ismi sağlam anlatılmış olur.

Bişr Hazretleri'nin künyesi Ebû Nasr'mış, babasının adı el-Hâris. Elif-lam da önemlidir. Babası elif-lamlı adını koymuşsa elif-lamlı söyleyeceksiniz. Elif-lâmsız söylemişse elif-lamsız söyleyeceksiniz. Meselâ buna el-Bişr denmemiş, Bişrun, Bişr denmiş. Ama babası el-Hâris. Pekâlâ. İtiraz yok. Ne derse onu kabul edeceğiz.

Bişr ibn-i Hâris, künyesi ebû Nasr. Ebû Nasr Bişrû'bnü'l-Hâris el-Hâfî. Memleketini bilmiyoruz, memleketini de belki söyleyecek.

اصلہ من مرو ، من قرية بكرد او ما برسام. سكن بغداد ، و
مات بها.. وهو ابن عمّ علي بن خشرم.

(*Asluhû min merv, min karyeti bekird ev mâbersâm*) Yâni aslı, kökü, asıl; kök demek, kökü, sülalesinin dayandığı yer, gittiği yer Merv'imiş. Merv şehrinden Bekird veya Mâbersâm isimli köymüş, orada doğmuş. Merv'in nisbesi; Mervezî gelir. Mervî gelmiyor da Mervezî geliyor. O da hatırınızda kalsın. “Bekird veya Mâbersâm köyünden imiş. (*Sekene baġdâd*) Yâni Horasan'lı ama, Merv şehrinde doğmuş ama, aslı oradan ama, Baġdat'ta oturmuş Bişr Hazretleri.”

O halde tam adını, şimdi beş esasa göre söyleyebilirim: Ebû Nasr Bişrû'bnü'l-Haris el-Baġdâdî el-Hâfî... Baġdathlı Hâfî diye tanınmış olan şahıs diyebiliriz.

(*Ve mâte bihâ*) “Baġdat'ta öldü. Baġdat'ta yaşadı, Baġdat'ta öldü ama, aslı Merv'den.

(*Ve hüve ibnü ammi aliyi'bni haşrem*) “Bu İbn-i Ammi Ali ibn-i Haşrem'in amcasının oğludur.” diyor. O meşhur bir şahıs, rivayetlerde ismi geçiyor. Müellifin tanıdığı bir kimse...

عبد الرحمن بن علي بن خشرم بن عبد الرحمن ، ابو اسحاق
المروزی. قدم بغداد وحدث بها. قال محمد بن مخلد : سمعت
ابا اسحاق ، عبد الرحمن بن علي بن خشرم ، وسألته عن نسبه ،
فأملی علينا : عبد الرحمن بن علي بن خشرم بن عبد الرحمن
بن عطاء بن هلال بن ماهان ابن عبد الله ، و كان عبد الله اسمه
يعفور ، فأسلم علي يد ی علي بن أبي طالب ، فسماه عبد الله.

وبشر بن الحارث بن عبد الرحمن بن عطاء ، وهذا في القربة
متساويان ، و كان الحارث وخشم اخوين من أب وأم.

(*Abdu'r-rahmâni'bnî aliyyi'bnî haşremi'bnî abdi'r-rahman, ebû ishâk el-mervezî*) Aynı Merv şehrindenmiş. (*Kadime baġdâd*) Bağdad'a geldi, (*ve haddese bihâ*) orada hadis öğretti. (*Kâle muhammed'ibni muhalled: Semî'tü ebâ ishâk abdi'r-rahmâni'bn-i aliyyi'bnî haşrem*) Muhammed ibn-i Muhalled isimli şahıs, "Ben ondan hadis duydum." diyor.

(*Ve seeltehû an nesebihî*) "Ona, 'Nesebin nereye gider?' diye sordum, (*feemlâ aleynâ*) bize yazdırdı nesebini. Falanca falanca, falanca falanca diye." Yâni, (*Abdu'r-rahmâni'bnî aliyyi'bnî haşremi'bnî abdi'r-rahmâni'bnî atâi'bnî hilâli'bnî mâhâni'bnî abdi'llâh*) Bişr'in sülâlesiyle bağlanıyor bir noktada. Demek ki, amcazâde oluyorlar o şahısla.

(*Ve kâne abdu'llâh ismuhû ya'fûr*) "Abdullah'ın asıl adı Ya'fûr idi. (*Feesleme alâ yedî aliyyi'bnî ebî tâlib*) O Hazret-i Ali'nin önünde, onun eliyle müslüman oldu. (*Fesemmâhu abdu'llah*) İsmi Ya'fûr imiş ama, Hazret-i Ali, 'Senin adın Abdullah olsun' diye ismini değiştirmiş, o ismi almış." Bu akraba olan şahsın durumu bu.

(*Ve bişri'bnî'l-hârisi'bnî atâ ve hâzâ fî'l-karâbeti mütesâviyân*) ikisi akrabalıkta aynı; (*ve kâne'l-hârisü ve haşrem ehavayni min ebin ve ümmîn*) o Haşram ve Haris, ikisi ana baba bir kardeşler imiş.

Onu tanıdık. Hatırda kalmaz ama, neşreden söyledi diye okuyoruz. Amcazâde oluyor bu şahıslar.

وصحب الفضيل بن عياض. وكان عالماً ، ورع.

(*Ve sahîbe'l-fudâyile'bne iyâd*) "Bişr-i Hafî'nin Fudayl ibn-i İyâd ile ahablığı olmuş, sohbetinde bulunmuş." Fudayl; kitaptaki birinci şahıstı, hayatını ilk okuduğumuz mübarek zâtı. Devam

edenler bilir.

(*Kâne àlimen verian*) “Bişr Hazretleri alim insandı ve vera’ sahibi idi. Yâni takvâda çok ileri, şüphelilere bile yanaşmayan, çok takvâlı ve alim bir insandı.”

İşte eski mutasavvıfların genel vasfı budur. Bir kere çok iyi alimdirler. Yâni, şeriat ilimlerini çok güzel bilirler ama, tarikatın asıl sermayesi olan takvâda da ileri durumdadırlar. Yâni takî demiyor, takvâ ehli demiyor; veri’ diyor. Vera’, takvâdan da ileri bir titizlik ismidir. Yâni şüphelilere bile yanaşmamak, her şeyden sakınmak, günahlardan uzak durmak demek.

قال يحيى بن أكرم: قال لى المأمون: لم يبق فى هذه الكورة
أحد يستحى منه، غير هذه الشيخ، بشر بن الحارث

(*Kâle yahye’bnü eksem, kâle liye’l-me’mûn: Lem yebka fî hâzihî’l-kûrete ehadûn yûstehyâ minhu, gayru hâze’s-şeyh, bişrû’bnü’l-hâris.*)

Bu Yahyâ ibn-i Eksem isimli fıkıh alimi ki, o da Merv şehrindeydir, Mervezî’dir yâni. Fıkıhı çok iyi bilirdi. Ahkâm-ı şeriatı çok iyi bilirdi. Halife Me’mun, onu Bağdad’a kadı yapmış. Yâni Emin, Me’mun, Mu’tasım var ya Abbasi halifelerinden, Me’mun halife Yahye’bni Eksem’i Bağdad’a kadı yapmış. (*Kemâ kâne edîben şâiren*) Aynı zamanda edebiyâta aşinâ ve şiir de yazacak kadar edebiyat kabiliyeti yüksek bir kimseymiş o Yahyâ. “Hacca gittikten sonra 242 senesinde vefat etmiş ve Rebze’de defnolunmuş. O bir kasaba adıdır hac yolunda. Oraya defnolunmuş.

Şimdi, bu Yahyâ diyor ki, yâni Me’mun halifenin Bağdad’a kadı yaptığı şahıs diyor ki: (*Kâle liye’l-me’mûn*) halife Me’mun demiş ki: (*Lem yebkâ fî hâzihî’l-kûre*) “Bu dünya küresinde, yeryüzünde kalmadı hiç (*ehadûn yûstehyâ minhu*) kendisinden utanılacak, hayâ edilecek bir adam kalmadı, ancak şu ihtiyar müstesnâ, yâni Bişr el-Hafî müstesnâ.” demiş.

Yâni hükümdar, Abbasî hükümdarı Me'mun halife söylüyor bu sözü. İnsan kalmadı utanılacak, bir bu var. Utanıyor demek ki. Yâni, yanına gittiği zaman diz çöküyor, utanıyor, saygı duyuyor, sevgi duyuyor, hürmet ediyor yâni. Öyle bir kimseymiş. Hükümdarın böyle utandığı, yanına gittiği zaman mahcubiyet duyduğu, kendi halini düşünüp de, böyle nefis muhasebesi filan zihninden geçirip de utandığı bir büyük zât.

Zaten evliyâullahın vasfı neydi?.. Görüldüğü zaman Allah hatırlanılan kimse... Bak utanıyor Me'mun halife. Onu görünce utanıyor. Demek ki ehlullah, evliyâullah olduğunun alâmeti. Bu ifadeden, Bişr'in evliyâ olduğu çıkıyor bir bakıma...

سمعت أبا محمد ، عبد الله بن أحمد بن جعفر ، يقول : سمعت
العباس بن عبد الله ابن أحمد بن عصام البغدادي ، يقول : سمعت
جعفر بن عبد الله بن أحمد البرداني ، يقول : قال يحيى بن ا كثم
هذا : مات بشر بن الحارث يوم الأربعاء ، لعشر خلوان من المحرم
سنة سبع عشرين ومائتين .

(Semi'tü ebâ muhammeden abde'llâhe'bne ahmede'bni ca'ferin, yekülü: Semi'tü'l-abbâse'bne abdi'llâhi'bni ahmede'bni usâm el-bağdâdî, yekül, semi'tü fülân yekül kâle yahye'bnü eksem hâzâ mâte bişrû'bnü'l-hârisi yevme'l-erbiâi li-aşrin halevne mine'l-muharrem senete seb'in ve işrîne ve mieteyn.) Yine bu aynı Yahye'bni Eksem ki, bu Bişr'in hem Bağdad'ta muasırı oluyor, hem de alim bir kimse, kadı. Bu rivâyet oradan geliyor.

O demiş ki, bu Yahye'bni Eksem demiş ki: “Bişr ibni'l-Hâris Hazretleri çarşamba günü vefat etti.” (Yevmü'l-erbiâ') Çarşamba demek. Erbiâ dört kelimesiyle ilgili Arapça'da. Farsça'da da çar dört demek. Çarşamba, erbiâ', yevmü'l-erbiâ' Çarşamba... Aynı şey yâni. Haftanın pazara göre dördüncü günü.

Pazar günü yevmü'l-ehad'dir, pazartesi yevmü'l-isneyn'dir, salı yevmü's-sülâsâ'dır, çarşamba da yevmü'l-erbiâ'dır, perşembe de

yevmü'l-hamîs'tir, o da beş kelimesiyle ilgili. Böyle sıralamışlar.

İranlılar da aynı rakamla gitmişlerdir. *Yekşenbe, düşenbe* filan diye böyle gitmişlerdir. Bir iki üç diye gitmişlerdir yâni.

Çarşamba günü vefat etmiş. (*Li-aşrin halevne mine'l-muharrem*) "Muharrem'den en sona kalan on içinde..." Ne demek oluyor? Muharrem ayının yirmisi geçtikten sonra vefat etmiş. Belki yirmisidir, belki yirmi biridir. Tam gününü söyleyemiyor.

Bir ayı üçe ayırıyor Araplar. Birincisine aşr-i evvel derler, (*el-aşrû'l-evâil*) derler yâni, ilk onu teşkil eden günler derler. Ortadaki on güne (*el-aşru'l-evâsit*) derler. (*Aşru'l-evâsit*) ortadaki on gün. Sonuna da (*el-aşrû'l-evâhir*) yâni son günleri içine alan aşr mânâsına.

Bu Muharrem'in yirmisinde ölmüş. Biz hangi aydayız şu anda? Muharrem'deyiz, üçündeyiz. Yâni iki hafta daha geçti mi, iki hafta birkaç gün geçti mi vefatının sene-i devriyesi olacak. Ne zaman vefat etmiş? (*Senete seb'in ve işrîne ve mieteyn*) 227 hicrî senesinde vefat etmiş.

227 hicrî senesi milâdî hangi seneye tekabül eder? Bulmak için cetveli vardır. Hicri tarihleri miladiye çevirmek için cetvel vardır. Karşısına bakarsınız, ay gün Muharrem hangi miladi seneye rastlıyor, anlaşılabilir. Ama kaba saba bir ölçüyle takrîbî bir rakam söylemek gerekirse: 227'nin içinde kaç 33 var? Yedi tane. Yedi sene çıkartın 227'den, 220 kaldı. 622'yi ekleyin, 842'lerde vefat etmiş yâni. Miladi 842'lerde filan vefat etmiş. Niye 33'ü bulup çıkartıyoruz içinden? Çünkü 33 senede bir sene fark yapıyor miladi seneye göre. Kaç tane 33 sene geçmişse o kadar sene fark yaptığından, o farkı düşüyoruz, 622'nin üstüne kalanı ekleyerek milâdî seneyi buluyoruz.

Bu da hatırunızda kalsın. Karşılaştıkça, sağ oldukça arada böyle gene söyleyeceğim ki, zihninize yerleşsin diye. Demek ki 842'lerde filan vefat etmiş olsa gerek.

Aslında bizim güzel bir çalışma yapmamız için, ne yapmamız gerekir?.. Bişr-i Hâfî Hazretleri'ni başka kitaplardan da okuyup;

Sefînetü'l-Evliyâ'dan, ansiklopediden, tercüme edilmiş *Tezkiretü'l-Evliyâ*'dan filan okuyup, öyle gelmek lâzım! Onlarda yanlış varsa düzeltmek lâzım, burada yanlış varsa ortaya koymak lâzım! Bilimsel, ilmî çalışma böyle olur yâni. O zaman daha da iyi hatırında kalır insanın bilgiler.

واسند الحديث.

(*Ve esnede'l-hadis*) Yâni ne demek? “Bişr Hazretleri hadis de rivâyet etmiştir.”

Bizim Ebû Abdırrahman es-Sülemî Hazretleri bir şahsın hayatını anlatırken belli bir metod uyguluyor: Adını söylüyor, memleketini söylüyor, ne zaman vefat ettiğini filan söylüyor. Ondan sonra da, eğer ilm-i hadisle ilgili bir çalışması varsa onu söylüyor.

Bunun da varmış demek ki. Yâni mutasavvıf ama hadis de rivâyet etmiş. Hadis ravisi aynı zamanda. Kendisi hadisin rivâyet zinciri içinde yer almış olan kimse. Ehl-i hadis aynı zamanda.

Tabii ehl-i hadis olmak çok güzel bir şey. Çünkü hadis ilmi insana bir ciddiyet veriyor. Mesnedsiz söz söylememek, hep ravilerle sözü söylemek, Peygamber Efendimiz'in sünnet-i seniyyesini tam tanımak, iyi tanımak gibi meziyetler kazandırıyor hadis ilmi insana. O bakımdan, bunun hadis rivâyet etmesi, hadisle meşgul olması sünnet-i seniyyeye vukûfunun da bir işareti olmuş oluyor. Yâni alim bir insandı, hadisle de meşgul olmuş. Tam iyi insan olduğu anlaşıyor.

Bu hadisin rivâyetinin zincirini okuyacak, söyleyecek. Ben de okuyup söyleyeyim:

b. Sarmısağı Çiğ Olarak Yeyin!

١ - أخبرنا أبو عمرو، سعيدُ بن القاسم بن العلاء، البرذعي،
أخبرنا أبو طلحة، أحمدُ بن محمد بن عبد الكريم، أخبرنا

محمدٌ بن محمد بن أبي الورد ، العابد ، قال: سمعت بشر
بن الحارث الحافى ، يقول: أخبرانا المعافى ابن عمران ، عن
اسرائيل ، عن مسلم الملائى ، عن حبة العرنى ، عن على رضى
الله عنه ، قال: قال النبى صلى الله عليه وسلم: كُلُوا الثَّومَ نِيئًا ،
فَلَوْلَا أَنَّ الْمَلَكَ يَأْتِينِي لَا كَلْتُهُ.

TS. 41/1 (*Ahberenâ ebû amrin saîdü'bnü kâsımı'bni ala' el-berzaî, ahberenâ ebû talha ahmedü'bnü muhammedü'bnü abdi'l-kerîm, ahberenâ muhammedi'bni muhammedi'bni evbi'l-verd el-àbid, kàle: Semitü bişre'bne'l-hàrisi'l-hàfiye yekûl: Ahberene'l-muàfâ ibnü imrân an isrâîl, an müslim el-mülâî, an habbe el-urenî, an aliyyin radiya'llâhu anhu, kàle, kàle'n-nebiyyü salla'llâhu aleyhi ve sellem.*)

Bak, ne kadar ismi söyleyerek, Bişr Hazretleri'nin hadis-i şerîfini naklediyor. Müellif her isim için, “Bu adam kimdir, nerede yaşamıştır, ne zaman ölmüştür, nasıl bir insandır?” diye, onları da aşağıda kaydetmiş. Allah râzı olsun...

Hadis-i şerif şu:⁴⁰

كُلُوا الثَّومَ نِيئًا ، فَلَوْلَا أَنَّ الْمَلَكَ يَأْتِينِي لَا كَلْتُهُ (عن علي)

(*Külü's-sevme nîen, felevlâ enne'l-meleke ye'tînî leekeltühû*)

Efendimiz'in hadis-i şerîfi, Hazret-i Ali Efendimiz'in rivayetiyle, o raviler zinciriyle Bişr'e kadar gelmiş. Ondan da

⁴⁰ Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.245, no:4721; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.IV, s.349, no:2190; Cürcânî, *Târih-i Cürçan*, c.I, s.103, no:86; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.LXIV, s.304, no:13144; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VIII, s.357; Hz. Ali RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XV, s.271, no:40939; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.116, no:1951; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XV, s.389, no:15775.

duyanlar kimlerdi, bu kitabı yazan şahsa kadar olan isimler de burada, ortada... Ne buyurmuş Peygamber SAS Efendimiz:

(*Külû es-sevme*) “Sarımsağı yiyebilirsiniz, yiyin!” (*Nîen*) *Nîen*, çiğ demek. “Sarımsağı çiğ olarak yiyin! (*Felev lâ enne'l-meleke ye'tînî*) Eğer bana melek gelmemiş olsaydı, (*leekeltühû*) ben de yerdim.”

Şimdi bu hadis bir bakıma, bizim için önemli bir hükmün bir başka sayfasını gösteriyor. Peygamber SAS buyurmuş ki:⁴¹

مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا ، وَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا ، وَلْيَقْعِدْ فِي بَيْتِهِ
(خ. م. حم. خز. ق. عن جابر)

(*Men ekele sûmen ev basalen felya'tezilnâ*) “Kim soğan veya sarımsak yemişse, bizden uzak dursun; (*velya'tezil mescidenâ*) bizim mescidimizden de uzak dursun! (*Velyak'ud fî beytihi*) Evinde otursun!” Yâni, insanlara ezâ vermesin!

Bunu biliyoruz. Onun için, mescide giderken böyle sarımsak, soğan yememeğe dikkat ediyoruz.

Ama sarımsağı hiç mi yemeyeceğiz? Sarımsak da çok şifalı bir şey... Gözünde insanın arpacık olsa... Sarımsağın ucunu biraz kes, arpacığa biraz değdir, tamam o şiş göz hemen geçiyor. Neden? Kuvvetli antiseptik. Çiğ olarak yutarsan bağırsakları dezenfekte ediyor, tansiyonu tanzim ediyor... Birçok hastalıklara iyi geliyor.

⁴¹ Buhârî, *Sahîh*, c.XXII, s.345, no:6812; Müslim, *Sahîh*, c.III, s.189, no:875; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.X, s.295, no:3326; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.400, no:15334; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VII, s.50, no:13711; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IV, s.158, no:6679; Taberânî, *Mu'cemül-Evsat*, c.IX, s.137, no:9347; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.I, S.372; Tahâvî, *Şerhü'l-Maânî*, c.IV, s.240, no:6140; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.III, s.83, no:1664; Ebû Avâne, *Müsned*, c.I, s.342, no:1222; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XV, s.267, no:40910; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XX, s.50, no:21468.

Ama bir tek kusuru var; kokusu... Yiyene bir şey değil, yemeyene müthiş kokuyor. Hatta bize gelen, Valide Hanım'a uzun zaman bakmış bir hacı hanım var. İki gün önce bizim mutfakta sarımsak kullanılmışsa, iki gün sonra geldiği zaman kokluyor, "Tamam burada sarımsak var." diyor, o kadar rahatsız oluyor.

Tabii, yemeyeni rahatsız ettiği için, camiye gelirken, cemaate gelirken yemek doğru değil ama, Efendimiz'in tavsiyesi de var, yeyin diye. Neden? Kokusu ezâ veriyor ama, içindeki malzemesi şifa veriyor. İşte "Eğer bana da melek gelmemiş olsaydı, ben de yerdim." buyurmuş. Biz de seviyoruz. Yâni, şahsen ben de seviyorum. Şifalı olduğunu da, yediğimiz zaman görüyoruz.

Bir hadis söylüyor. Daha başka hadislerle de meşgul olsa da, bir nümûne verip geçiyor. Bizim Ebû Abdurrahman es-Sülemî Hazretleri'nin metodu bu. Yâni bütün hadisleri sıralamak gibi bir merakı yok. Bir numûne veriyor, bir çeşnî tamam.

c. İnsanlar Üzerine Öyle Bir Zaman Gelecek ki...

٢ - أخبرنا عبيد الله بن عثمان، قال: حدثنا أبو عمرو بن السَّمَّك، حدثنا الحسن بن عمرو السبيعي، قال: سمعت بشر بن الحارث، يقول: يأتي على الناس زمانٌ، لا تقرُّ فيه عين حكيم. و يأتي عليهم زمانٌ، تكون الدولة فيه الحمقى على الأكياس.

TS. 42/2 (*Ahberenâ ubeydu'llâhi'bnü usmân, kâle: Haddesenâ ebû amri'bnü's-semmâk, haddesena'l-hasenü'bnü amr es-sebî, kâle: Semi'tü bişre'bne'l-hâris, yekûl*)

Şimdi bu rivâyet zinciriyle Bişr'den duymuş ki Hasan ibn-i Amr es-Sebî isimli şahıs, harekelenmiş böylece, aşağıda hayatı hakkında bilgi de var, onları atlıyoruz. Bişr Hazretleri demiş ki:

(*Ye'tî ale'n-nâsi zamânün*) “İnsanların üzerine bir zaman gelecek ki...” Yâni ileride demek. “Zaman geçecek, günler geçecek, yıllar geçecek, insanların üstüne bir devir, bir zaman gelecek ki, (*lâ takarru fîhi aynu hakîmin*) o zamanda hikmet sahibi insanın gözü serinlemeyecek. Yâni ilmi, irfanı, hikmeti olan insan rahat etmeyecek.”

Göz serinliği, yâni itibar görmek, sevmekten kinaye... Gözü serinlemeyecekten maksat; sevinmeyecek, sevmeyecek, hürmet görmeyecek, memnun olmayacak, sıkıntıda olacak demek yâni.

Halbuki, hikmet sahibi olmak güzel bir şey... Hikmet sahibi olan hakim insan kıymetli bir insan. Yâni sözü sohbeti yerinde, hükmü isabetli insan demek. Alim, fazıl, kâmil demek. Aslında böyle insanlar baş üstünde tutulur ama, insanlara öyle bir zaman gelecek ki, öyle bir devir gelip çatacak ki, o devirde hakîm olan insan üzüntüde olacak, gözü şenlenmeyecek, gözü serinlemeyecek, rahat etmeyecek.

Niye gözü serinlemek diye tarif etmiş Araplar? Sıcak ülke, gözlerinde hararet oluyor ve güneşin ışığından rahatsız oluyor. Sonunda gözleri bile görmez olabiliyor, gözleri serinlediği zaman

rahat ediyorlar. Oradan göz serinliği sevince sembol olmuş, öyle söyleniyor.

Meselâ, Peygamber Efendimiz SAS'in hadis-i şerîfini ekseriyetle hep bilirsiniz:⁴²

قَرَّةَ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ

(*Kurretü aynî fi's-salâh*) “Gözümün şenliği namazda...” buyurdu. Yâni, namazı çok seviyorum derken sözü söyleyiş tarzı nasıl: “Gözümün serinliği namazda...” Yâni gözüm, gönlüm şenleniyor namazda. Namazı sevdiğini buyurdu.

“Her şeyi sevmedim dünyadan ama, üç şey sevdirdi. Birisi de şu namaz!” demiş oluyor yâni. Oradan da bilirsiniz kelimeyi.

(*Ve ye'ti aleyhim zemânün*) “Yine insanların üzerine bir devir gelecek çatacak, bir zaman gelecek ki (*tekûnü'd-devletü fîhi li'l-hümka ale'l-ekyâs*) o zamanda işler öyle ters olacak ki, ahmaklar akıllıların başına hükümdar olacaklar, idareci olacaklar. Devlet, yönetim, idare ahmakların eline geçecek, zekîlere hükmedecekler.”

Halbuki aslında hüküm, yönetim, söz akıllıda olması lâzım, ahmakların onlara tâbi olması lâzım, akli ermeyenler kenarda durması lâzım! Akli erenlerin toplumun işlerini çekip çevirmesi, hayra ve hakka götürmesi lâzım. Amma öyle bir zaman gelecek ki

⁴² Neseî, *Sünen*, c.VII, s.61, no:3939; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.128, no:12315; Hâkim, *Müstedrek*, c.II, s.174, no:2676; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.V, s.241, no:5203; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VI, s.199, no:3482; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VII, s.78, no:13232; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.V, s.280, no:8887; İbn-i Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, c.I, s.398; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.XII, s.371, no:6812; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.III, s.303; İbn-i Hibbân, *Mecrûhîn*, c.III, s.135, no:1234; Ukaylî, *Duafâ*, c.II, s.160, no:666; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.LX, s.454; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.143, no:2733; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.VII, s.449, no:18912, 18913; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.73, no:1089; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.IX, s.496, no:8916.

ahmaklar başa geçecek, akıllıları yönetecek. Tabii bu kıyamet alâmetidir. Ayakların baş olması, rezillerin, esfellerin, aşağılıkların yukarıya çıkması, alim, fazıl, kâmil insanların ayakların altında kalması, değer hükümlerinin alt üst olması, münkerlerin, kötü şeylerin ma'ruf sayılması, ma'rufların, iyi şeylerin kötü sayılması kıyamet alametidir. Bunlar cemiyetin bozulduğuna tefessüh ettiğine alâmettir. İşte öyle olacak diye buyurmuş.

Tabii, iki şekilde söylenebilir böyle sözler. Bir: Ya Peygamber Efendimiz'den duymuştur; sohbetinde anlatırken böyle sözleri hadis-i şeriflerden çıkararak söylemiştir de, not alanlar yazmışlardır. Bısr Hazretleri böyle dedi. Ama nereden aldı istikbâle ait bilgiyi? Tabii Peygamber Efendimiz'den almıştır. O nereden aldı? Cebrâil vasıtasıyla Allah'tan vahiyle, Allah'ın bildirmesiyle bildi.

İkinci şekil nasıl olabilir: Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin evliyasıdır, sevgili kuludur, Allah-u Teâlâ Hazretleri rüyada gösterir veya rüya olmadan gösterir. Gözünden perdeyi kaldırır, gösterir istikbalde ne olacağını, neler olup biteceğini, o şehirde ne olacağını, ileride ne olacağını gösterebilir. Çünkü Allah-u Teâlâ Hazretleri her şeye kâdirdir. Ve buna benzer haberleri de duyuyoruz, biliyoruz. İstikbale ait olacak şeyleri söyleyebiliyorlar.

Bahâeddin-i Nakşibend Efendimiz Hazretleri daha doğmadan, Muhammed Baba Semmâsî Hazretleri oralardan geçerken, "Buradan bir arif çocuk dünyaya gelecek!" diye söylemiş. Buna benzer şeyler olabilir. Çünkü Allah indinde geçmiş ve gelecek bahis konusu olmadığı gibi, sevgili kulları da zamanın gerisine ve ilerisine doğru ıttıla ve sefer ederler. Tayy-i zamânla, tayy-i mekânla bu gibi şeyleri keramet olarak söyleyebilirler.

Kerâmet ne demek?.. İkrâm demek. Kerâmet olarak, yâni Allah'ın bir ikramı olarak. Bu gibi şeyleri bilebilirler, söyleyebilirler. Ama bu da nasıl olduğu belli olmuyor. Yalnız biz biliyoruz ki, Peygamber Efendimiz buna benzer hadis-i şeriflerle kıyametin alâmetlerini, böyle şeylerin olacağını bildirmiştir.

Muhtemelen, Efendimiz'den aldığı bilgiyle bunu söylemiş olabilir Bışr Hazretleri.

d. Ahmak ve Cimri İle Arkadaşlık

۳ - وبإسناده ، قال سمعت بشراً يقول: النظر إلى الأحمق سخنة العين ، والنظر إلى البخيل يقسى القلب.

TS. 43/3 (*Ve bi-isnâdihî kâle semi'tü bışren yekûl*) Yine aynı şahıs yine aynı rivâyet zinciriyle naklediyor, rivâyet ediyor ki Bışr'ın şöyle söylediğini işitmiş bu zât, aynı şahıs.

(*En-nazaru ile'l-ahmaki suhnetü'l-ayni, ve'n-nazaru ile'l-bahili yukassi'l-kalb*) Buyurmuş ki Bışr Hazretleri: “Ahmak insana bakmak gözü ısıtır.” Gözün ateşi gibi, gözü ateşli hastalığa düşürür diyelim biz iyi anlaşılсын diye. Isıtmaktan bir şey

anlaşılmaz da, bizim insanımız anlamaz. Yâni, gözü hasta eder. Ahmak insana bakmak gözü hasta eder. Ateşlere düşürür yâni, yataklara düşürür diyelim.

(*Ve'n-nazaru ile'l-bahîl*) “Cimri insana bakmak da (*yukassi'l-kalb*) gönlü kasvetlendirir, karartır.” En iyisi böyle insanların yanlarına yanaşmamak... Yâni doğrusu, akıllı insanın işi nedir? İyi insanlarla ahbablık etmektir.

Ahbabını iyi seçemezsen, ondan zarar görmeye başlarsın. Çünkü ya gözün ısınmaya başlar, kör olacak yavaş yavaş. Çünkü göz ısınır, ateşlenir, hop arkasından remed olur, bilmem ne olur, bir bakarsın körlük gelir. Arapların ülkelerinden bildikleri o. Körlük gelir arkasından. Veyahut cimriye bakarsın kalbin kararır; üzüm üzüme baka baka karardığı gibi, veyahut kişi refikinden azdığı gibi... Sonunda senin de elin titremeye, hayır yapmamaya filan başlarsın. Kalp kararmasından, kasvet-i kalpten cömertliği unutabilirsin. En iyisi böyle adamların yanına yanaşmamak...

Büyüklerimiz ne diyorlar?.. Değil böyle derviş olmayan insanlar, dervişlerin gafillerinin bile gafleti insanın gönlüne sirayet eder de, insana menfî tesir yapar.

Onun için, sohbet ettiğin zaman senin ilmini, irfanını arttıracak insanların sohbetinde bulunman lâzım, arkadaşları iyi seçmen lâzım! İşin, başarının yüzde doksanı buradadır inceliği. İyi insanla arkadaş olursan iyiliğe gidersin, kötü insanla arkadaş olursan herkesin kendine göre bir mantığı vardır, sarhoşun da bir mantığı vardır, felsefesi vardır, hırsızın da vardır, rüşvetçi memurun da vardır:

“—Ne yapalım kardeşim evde çoluk çocuk var, geçinemiyoruz, herkes yiyor içiyor, kazanıyor biz Allah'ın kulu değil miyiz?..” bilmem ne filan...

Veyahut öyle edepsizlerden öyle felsefeler var ki:

“Allah gafûrdur, rahîmdir, affeder...” bilmem ne... İyi ama, böyle bile bile sen edepsizce günahlara dal Allah affeder diye, o zaman cezanı bulursun tabii.

İşte o bakımdan, “Ahmağın yüzüne bakmak, gözü hasta eder,

ateşlere düşürür. Cimriye bakmak da kalbi kasvetlendirir, karartır.” buyurmuş. Böylelerine yanaşmamalı!

e. Yapmacıklığı Terk Et!

٤ - وبه قال: سمعت بشراً يقول: اعمل في ترك التصنع، ولا
تعمل في التصنع.

TS. 43/4 (*Ve bihî kàle: Semi'tü bişren yekûl*) Yine aynı senedle aynı râvî söylemiş ki: (*İ'mel fî terkit'tasannui, ve lâ ta'mel fî't-tasannui*) *Tasannu'*; gösteriş demek, yapmacıklık demek yâni. “Yapmacıklığı terk etmek için özel bir gayret göster. Yapmacık yapmak için bir gayret gösterme!”

Yâni, insanlar, karşısındaki insan zenginse, mevkî makam sahibiyse veyahut kendisini ona beğendirmek isterse başlarlar samimi olmamaya, yapmacıklığa, yâni biraz kendisini beğendirmek için böyle çeşitli şeylere başlarlar, buna *tasannu'* diyoruz. Böyle bir şey yapma yâni tabii ol, görüldüğün gibi ol, olduğun gibi görün diyoruz ya, öyle tavsiyeler var, duyuyoruz hep.

“Yapmacık yapmaya çalışma, yapmacık yapmamaya gayret et özel olarak ona gayret et.” Yâni birisinin karşısına geçip de, tabii durumunu bozup da yapmacık yapmaya çalışacağına öyle yapma; aksine yapmacık yapmamak için, tabii olmak için özel bir özen göster, gayret göster, tabii ol, yapmacık yapmamaya dikkat et deniliyor.

İkramın öyle olsun, soru sorman öyle olsun, konuşman öyle olsun, haksız yere, boş yere, lüzumsuz yere fazla iltifat etme. Çünkü o da zarar görür yalan yanlış pof poflardan vs.den. Yapmacıklıktan kaçın. Giyiminde kuşamında her şeyinde tabii olmaya gayret et diye tavsiye buyurmuş.

f. Sabr-ı Cemîl

٥ - وبه قال: سمعت بشراً يقول: الصبر الجميل، هو الذي
لا شكوى فيه الى الناس.

TS. 43/5 (*Ve bihî kâle semî'tü bişren yekûl*) Yine aynı senedle aynı şahıs diyor ki: “İşittim, Bişir Hazretleri şöyle diyordu: (*Es-sabrü'l-cemîlü, hüve'llezî lâ şekvâ fîhi ile'n-nâs*)

Sabr-ı cemîl... Duymuşsunuzdur bu tâbiri. Sabr-ı cemîl, yâni iyi bir sabır, güzel bir sabır göstermek. Birisi hastalanıyor, vefat etmiş oluyor filan, diyoruz ki:

“—Allah sabr-ı cemîl, ecr-i cezîl ihsân etsin sana. Yâni güzel bir sabır nasib etsin... Büyük sevaplar versin...” diyoruz.

Sabr-ı cemîl; insanın Allah'ın hükmüne itiraz etmemesi, başına gelen kader-i ilahiyi, musibeti, belâyı olgun bir şekilde karşılaması, kulluğunda bir sarsıntıya düşmemesi, Allah'a itiraz durumuna geçmemesi; sabırsızlık gösterip, cezâ ve fezâ göstermemesi aslında ama şöyle bir tabirle anlatmış Bişir Hazretleri:

(*Es-sabrü'l-cemîlü, hüve'llezî lâ şekvâ fîhi ile'n-nâs*) “Sabr-ı cemîl; belâ, musîbet, hastalık, dert filan geldiği zaman, hiç başkasına yakınma olmayan sabırdır.”

Yanıp yakılıp herkese anlatır ya insan; şöyle oldum, böyle oldum, perişan oldum, başıma şunlar geldi, ah kardeşim sorma, bilmem ne filan... “Başkasına yakınma olmayan sabır sabr-ı cemîldir.” Susacak yâni, ses çıkartmayacak, belli etmeyecek, şikâyet etmeyecek. Çünkü Allah'ın takdiriyle geldi. El-hamdü lillâh diyecek, çok şükür bu halimize de diyecek filan. Yâni şekvâ olmayacak, şikâyet olmayacak.

Şekva oldu mu ne olur? Sabrın sevabı kaçır.

إِنَّمَا يُوفَى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ (الزمر: ١٠)

(*İnnemâ yüveffe's-sâbirûne ecrahüm bi-gayri hisâb.*) [Yalnız sabredenlere, mükâfatları hesapsız ödenecektir.] (Zümer, 39/10)

Sabırlılara çok mükâfat vardır, bi-gayri hisâb mükâfat vardır, Ama sabretmediği zaman onun mükâfatı kaçır.

Sabır ne zaman olacak?

Peygamber SAS Efendimiz buyurmuş ki:⁴³

الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدَمَةِ الْأُولَى (خ. م. د. ت. ن. ه. حم. ط. طس.

ع. هب. ق. عد. عن أنس؛ ع. عن أبي هريرة)

(*Es-sabru inde's-sadmeti'l-ûlâ*) “Sabır, darbe ilk geldiği zaman gösterilir.” Yâni, o ilk anda, insan kendisini tutmağa dikkat etmelidir.

Ondan sonra, üç gün, beş gün geçti mi, istese de zaten sabırsızlık gösteremez. Her şeyin bir zamanı var. İlk başta dişini sıkabiliyor mu, sabredebiliyor mu, asıl sabır o. Bağırıp çağırıp da üç gün geçtikten sonra yatmış, kalkmış, uyumuş, uyanmış, yemiş, içmiş, dinlenmiş, sinirleri yatışmış, şimdi sabrediyor.

Geçmiş ola! Geçmiş ola! Sen ilk gün sabredecektin. İlk gün bağırdın, çağırdın, yaka yırttın, saç baş yoldun... Neler neler söyledin. Bak teybe alsaydık da, bir dinleseydin bakalım sen. Şimdi sabrettim diyorsun. Seninki sabır değil, sinirlerin yatıştı

⁴³ Buhârî, *Sahîh*, c.I, s.438, no:1240; Müslim, *Sahîh*, c.II, s.637, no:926; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.210, no:3124; Tirmizî, *Sünen*, c.III, s.314, no:988; Neseî, *Sünen*, c.IV, s.22, no:1869; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.509, no:1596; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.130, no:12339; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s.272, no:2040; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.VI, s.222, no:6244; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VI, s.176, no:3458; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.119, no:9702; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IV, s.65, no:6919; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.362, no:1203; İbnü'l-Ca'd, *Müsned*, c.I, s.208, no:1368; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.172, no:249; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c.I, s.1477; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.III, s.356, no:799; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.III, s.99; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.352, no:7373; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.415, no:3842; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.X, s.453, no:6067; Ukaylî, *Duafâ* c.III, s.463, no:1519; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.272, no:6510, 6511; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.246, no:647; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.VII, s.355, no:6462 ve c.XIV, s.52, no:13769.

artık, bitti. Sabrın mevsimi geçti. Geçmiş ola! Bitti. (*Es-sabrü inde's-sadmeti'l-ûlâ*) İlk başta, darbe gelip ilk çarptığı zaman sıkı duracaksın, feveran etmeyeceksin.

Tabii, Allah belâ vermesin, üzüntü vermesin, hastalık, gam, keder vermesin... İlk önce onu isteyeceğiz.

Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:⁴⁴

سَلُّوا اللَّهَ الْعَافِيَةَ (ك. عن جابر)

(*Selu'llâhe'l-âfiyete*) “Allah’tan afiyet isteyin!”

Oh, bizim de işimize geliyor. Yâ Rabbi! Biz senden dünyada, ahirette, her yerde, her zaman afiyet isteriz. Hastalık istemeyiz, dert istemeyiz, üzüntü istemeyiz... Şenlik isteriz, esenlik isteriz, hoşluk isteriz, rahatlık isteriz... Tamam.

Ama gelir bazen. Ölüm olur... Herkes kalacak değil ya birisi ölecek. Yâni ne yapacaksın. Ölüm olur. Hastalık olur. Karnı ağrır insanın, başı ağrır, dişi ağrır, arabasının kapısı çarpılır, bilmem nesi olur. İşinde birtakım üzüntüleri olur... Ne yapacak? Sabredecek.

Başkasına şikâyet olmazsa sabr-ı cemîl olur, şikâyet olursa sevabı gider.

g. Emin Kimse Olmanın Önemi

٦ - وبه قال: سمعت بشراً يقول: لا تكن كاملاً حتى يأمنك عدوك. وكيف يكون فيك خيرٌ، وانت لا يأمنك صديقك؟! ..!

TS. 43/6 (*Ve bihî kâle semi'tü bişren yekûlû: Lâ tekûnû kâmilên*)

⁴⁴ Hâkim, *Müstedrek*, c.III, s.40, no:4342; Taberânî, *Mu'cemü's-Sağîr*, c.II, s.65, no:790; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.IV, s.615, no:10906; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XVI, s.36, no:16146; RE.467/7.

hattâ ye'meneke adüvvüke ve keyfe yekûnü fîke hayrûn ve ente lâ ye'menüke sadîkuke.) Güzel bir ifade buyurmuş Bîşr Hazretleri. Aynı râvî, aynı senedle naklediyor ki, demiş ki Bîşr Hazretleri:

(*Lâ tekûnü kâmilên*) “Kâmil bir insan olamazsın, (*hattâ ye'meneke adüvvüke*) düşmanın bile sana güven duymadıkça. Düşmanın bile senden emin olmadıkça, güven duymadıkça, hakîkî kâmil bir insan olamazsın. (*Ve keyfe yekûnü fîke hayrûn*) Sende nasıl bir hayır mevcut olmuş olsun ki, (*ve ente lâ ye'menüke sadîkuke*) senin dostun bile senden emin değil, sana güveni tam değil, güvenemiyor. Senin şerrinden mahfuz değil. Dostlarına bile zararın dokunurken sende nasıl hayır olur? Asıl kâmil olmak, düşmanın bile senden emin olması, rahat olması veya zarar görmemesiyken, dostun bile zarar görüyorsa, sende nasıl bir hayır olabilir?” diyor.

المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده (خ. د. ن. عن
ابن عمرو)

RE. 235/7 (*El-müslimü men selime'l-müslimûne min lisânihî ve yedihî.*)⁴⁵ “Hakikî müslüman, dilinden ve elinden öteki

⁴⁵ Buhârî, *Sahîh*, c.I, s.15, no:9; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.6, *Cihad* 9/2, no:2481; Neseî, *Sünen*, c.XV, s.184, no:4910; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.163, no:6515; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.388, no:2716; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.I, s.467, no:230; Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, c.I, s.391, no:1144; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IV, s.56, no:3598; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.V, s.214, no:8701; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.X, s.187, no:20544; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.I, s.14; Hamîdî, *Müsned*, c.II, s.271, no:595; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.131, no:166; Buhârî, *Târih-i Kebîr*, c.III, s.334, no:1132; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.V, s.138, no:2565; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimâşk*, c.XXXI, s.271; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IV, s.333; Abdullah ibn-i Amr RA'dan.

Müslim, *Sahîh*, c.I, s.65, *İman* 1/14, no:41; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.X, s.187, no:20545; *Müsnedü'l-Hâris*, c.III, s.29, no:615; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.17, no:2627; Neseî, *Sünen*, c.VIII, s.104, No:4995; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.379, no:8918; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.I, s.406,

müslümanların zarar görmediği, selâmette olduğu kimsedir.” diye Efendimiz’in tarifi var, biraz ona benziyor.

Tabii buradaki düşman zihninize takılabilir. Buradaki düşman: Hani insanın müslümanlar arasında da hasımları, düşmanları falan, rakipleri olabiliyor. Yoksa kâfir olan düşmana karşı tabii Allah’ın emri olan çalışmalar, cihad vs. olacak. Tabii ona karşı da böyle pelte gibi olmak mânâsı çıkmamalı buradan.

Çıkacak olan mânâ şu ki: Senin toplum içinde, İslâm cemaati arasında dostun vardır, düşmanın vardır, rakibin vardır, akrabadan bile bazen böyle şeyler olabiliyor. Yâni kâmil bir insan olmak için, düşmanın bile sana güvenmesi lâzım. Tamam o öyledir, o emin insandır, hıyanet etmez, paranı çalmaz, çırpamaz, hesapta bir oyun oynamaz vs. filan gibi güven duyması lâzım. Dostun bile sana güvenemiyorsa, sende nasıl bir hayır olabilecek?.. Düşmanın bile senin eminliğini ikrar etmesi lâzım.

no:180; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.54, no:22; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.475, no:8941; Ebû Hüreyre RA’dan.

Neseî, *Sünen*, c.VIII, s.105, no:4996; Deylemî, *Müsnedü’l-Firdevs*, c.IV, s.189, no:6586; Abdullah ibn-i Ömer RA’dan.

İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.V, s.343, no:19868; Hz. Ömer RA’dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.154, no:12583; İbn-i Hibbân, *Sahih*, c.II, s.264, no:510; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.55, no:25; Ebû Ya’lâ, *Müsned*, c.VII, s.199, no:4187; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.357, no:7432; Taberânî, *Müsnedü’ş-Şâmiyyîn*, c.IV, s.20, no:2616; Kudâî, *Müsnedü’ş-Şihâb*, c.I, s.109, no:130; İbn-i Adiy, *Kâmil fi’d-Duafâ*, c.II, s.263; Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, c.III, s.24; Enes ibn-i Mâlik RA’dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.22, no:24013; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.54, no:24; Taberânî, *Mu’cemü’l-Kebîr*, c.XVIII, s.309, no:796; Fudâle ibn-i Ubeyd RA’dan.

Hâkim, *Müstedrek*, c.III, s.593, no:6200; Taberânî, *Mu’cemü’l-Kebîr*, c.I, s.369, no:1137; Taberânî, *Mu’cemü’l-Evsat*, c.IV, s.113, no:3745; Bilâl ibn-i Hâris el-Müzenî RA’dan.

Taberânî, *Mu’cemü’l-Kebîr*, c.III, s.293, no:3444; Taberânî, *Müsnedü’ş-Şâmiyyîn*, c.II, s.443, no:1667; İbn-i Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*, c.I, s.1239; Ebû Mâlik el-Eş’arî RA’dan.

Taberânî, *Mu’cemü’l-Kebîr*, c.XX, s.197, no:444; Muaz ibn-i Enes RA’dan.

Kenzü’l-Ummâl, c.I, s.149, no:738-740, 748, 749; *Keşfü’l-Hafâ*, c.II, s.210, no:2304; *Câmiü’l-Ehâdis*, c.XXII, s.171, no:24582-24584.

Demin söyledik, Peygamber Efendimiz bu durumdaydı. Peygamber Efendimiz'e müşrikler de *Emîn* diyorlardı, *Muhammed el-Emîn* diyorlardı. "Sözünü kabul ederiz. Sen dağın öbür tarafından düşman geliyor desen, geliyordur, doğru söylüyorsun." diyorlardı. Hakemliğine müracaat ediyorlardı, mallarını emanet bırakıyorlardı. Böyle olması lâzım kâmil olmak için.

h. Kulluk ve Şehvetler

۷ - وبه قال: سمعت بشراً يقول: لا تجد حلاوة العبادة، حتى تجعل بينك وبين الشهوات حائطاً من حديد.

TS. 43/7 (*Ve bihî kâle semi'tü bişren yekûl*) Yine aynı râvî, aynı senedle nakletmiş ki: (*Lâ tecidü halâvete'l-ibâdeti hattâ tec'ale beyneke ve beyne's-şehvâtî hâitan min hadîd.*)

(*Lâ tecidü halâvete'l-ibâdeh*) "İbadetin, kulluğun tadını hissedemezsin, ibadetin tadını duyamazsın, (*hattâ tec'ale beyneke ve beyne's-şehvâtî hâitan min hadîd*) kendin ile şehvât-ı nefsâniyen arasında, arzuların arasında demirden bir duvar yapmadıkça ibadetin tadını duyamazsın!"

Bu kuvvetli bir söz... Yâni ne demek istiyor Bişr Hazretleri: İbadetin tadını duymak için, şehvâtı terk etmek lâzım! Öyle terk etmek lâzım ki, zayıf bir terk değil, sanki onlarla aranda demirden bir duvar varmış gibi terk etmek lâzım!.. Kerpiçten merpiçten olursa, tuğlaları filan söker, yine öbür tarafa geçebilir insanlar. Demirden bir duvar yapmak lâzım.

Nedir bu şehvât?.. Tabii nefsin şehvetleri çoktur. İnsanın şehvetleri yaşına göre öne çıkar şehvetleri. Küçükken şehvet-i batn vardır, yâni mide şehveti. Yemek ister, içmek ister, gazoz ister, şeker ister, çikolata ister, helva şekeri ister, kağıt şekeri ister, horoz şekeri ister, elma şekeri ister... Ayranı içer, arkasından gazoz ister, gazozu bitirir, arkasından bilmem ne ister

filan... Yâni böyle ister... Yâni midesine hizmet. Onu ister, bunu ister, tatlı ister, turşu ister filan...

Biraz büyüdü mü, şehvet deyince ilk hatırıma gelen, bu sefer şehvet-i ferc denilen bazı cinsel arzular bu sefer. Eğlenmek ister, flört ister, konuşmak ister, bu devirde dans ister, gezmek ister vs. ister vs. ister... Tabii bu korkunç bir arzudur, kuvvetli bir arzudur. Allah bu arzuyu insanların içine koymuş, nesil devam etsin diye koymuştur. Hikmeti vardır, her şey hikmetlidir. Kontrol edilmediği zaman insanların başını en çok belaya sokan budur. Yâni hapse düşüren, belâya sokan, günaha sokan ekseriyetle budur.

Midenin şehveti yemekle biter. Karnı doydu mu;

“—Hadi şunu da ye!”

“—Teşekkür ederim.”

“—Yahu çok tatlı olmuş, bir tabak daha koyayım!”

“—Tamam, pes...” der artık, yâni midesi doydu mu biter.

Şehvet-i ferc evlendiği zaman biter. Kimisinin evlenince de bitmiyorsa, artık onu recm etmek lâzım! Evlendiği zaman bitmiyorsa recm etmek lâzım. Gözü hâlâ dışarıdaysa... Evlenince biter. Bu iki.

Ondan sonra, mal mülk sevgisi gelir. “Evlendim ya bir evim olsa, bir arabam olsa ya, biraz malım olsa ya...” filan diye onu ister. “Bizim bu çocuklar ne yapacaklar, evde ne yiyecekler, ne içecekler?..” filan demeye başlar. Mal mülk sevgisi başlar o zaman da. Onun peşinde koşturur. Uyku uyumaz. Ticarete gider, şunu yapar, bunu yapar, uğraşır, didinir filan, onun peşinde koşar. O da bir kuvvetli arzudur. İnsana çok fedakârlıklar yaptırır, uykusunu kaçırttırır filan. Sonunda para kazanmak için her şeyi yapar.

Kimisi para kazanmak için dinini satar. Kimisi para kazanmak için ahiretini satar. Kimisi para kazanmak için daha kötüsünü yapar. İşte öyle bir şey... Para... Para sevgisi. Para para para... Büyük harflerle yazıyorlar ya: PARA, PARA, PARA... Herkesin dini imanı haline geliyor bazen. Bu da kuvvetli bir şey! Çünkü para oldu mu her şeyi yapabiliyor. Karnını da doyuruyor,

öteki türlü ihtiyaçlarını da gideriyor. Para onun için çok önemli. Onun için çalar, çırpar, rüşvet alır, hırsızlık yapar, aldatır, gadreder, zulmeder vs. vs...

Hadi diyelim bu bakımdan da tatmin oldu, malı da var. Bu sefer: Karnın tok be adam, evlendin, çoluk çocuğun da var, malın da var.

“—Yâhu biraz da şanım şerefim olsa. Mevkiim makamım olsa.” demeğe başlar.

Bu sefer sosyal bir şey istemeye başlar. Şöyle bir mevkî makam sevgisi başlar. Yâni mebus olmak ister. Mebus olmuşsa, “Niye ötekisi bakan oldu da ben bakan olmadım.” der filan... Böyle mevkî makam ister. Bir yerde başkanlık, reislik falan ister. Ve başkalarıyla onun için başkanlık mücadelesine girerler.

Hani haritayı göstermişler Yavuz Selim’e, “İşte dünya bu!” demişler. Şöyle bakmış haritaya, demiş: “İki hükümdar için az. Ancak bir hükümdara yeter.” demiş yâni. Başkasını istemiyor yâni.

Timur ölmüş, koca bir devlet kurmuş. Timur’un oğullarının her birisi saltanatı bölüşmüşler, o onunla kavga ediyor, o onunla kavga ediyor... Semerkand birisinin elinden ötekisinin eline geçiyor. Buhara öbürkünün elinden berikisine geçiyor... Yemişler içmişler birbirlerini, harb etmişler... Kim harb ediyor? Ahmed’le Mehmed, Hasan’la Hüseyin, Ali’yle Veli. Yâni iki müslüman...

Sonra bir tanesi dayanamamış, mağlûb olmuş, elindeki şehirleri kaybetmiş, Hindistan’a kaçmış, bereketli Hindistan’a kaçmış, orada kâfirler var, putperestler var, Buda’ya tapıyorlar, budistler bilmem ne filan...

Hindistan’ı fethetmiş Bâbü Şah. O da imparatorluk kurmuş. Bir kısmı da gitmiş Karadeniz’in kuzeyine, Kırım’a vs.ye, o tarafa yayılmış, Altın Ordu Devletini kurmuş, iyi. Kâfire karşı olunca iyi de, birbirlerine bile kardeş kardeşle, mirasta kardeş kardeşle nasıl kavga ederler. Mal sevgisi önemli işte, arkasından mevkî sevgisi önemli. Dört.

Mevkî makam sahibi de oldu mu bu sefer baş olma, en yüksek olma, bir tane olma arzusu gelir. Ondan sonra... Ondan sonra teneşir paklar insanı. Ondan sonra hiç olur ama hiç oluncaya kadar hayatı anlayamaz, şey yapar.

İşte çeşitli şehvetler var. Tabii bazı şehvetler meşrûdur. Meselâ insanın iştahı var, karnım çok acıktı yemek yiyeceğim. Ye! Normal, helal, meşrû tarafından ye!.. Sonra evlenmek. Normal tabii. Çoluk çocuğumuzu biz kendimiz evlendiriyoruz, mürüvvetini görelim, nesil devam etsin, torunlar olsun... Tamam, güzel. Meşrû yollarla tamam.

Fakat bu arzular, bu demin saydığım beş tane değil de bunların her birinden bin bir tane şey çıkar, dal budak sarmıştır. Ve insanları çok meşgul eder. Bu arzular, bu hevesler çok meşgul eder. E ne olacak?.. Bunları terk ettiği zaman ibadetin tadını duyar insan. Bir şehveti terk ettiği zaman hakikaten Allah onun ağzına bir bal damlatır yâni. Gönlüne bir tatlılık yayılır.

Meselâ, diyelim ki bir harama bakacaktı, “Bakmamam lâzım!”

Çok da canı istiyor, bakmak istiyor. Bakmayı istiyor nefsi. “Yok, bakmamam lâzım!” bakmadı. Bakmamaya muvaffak oldu mu, o zaman gönlünde ibadetin lezzeti hâsıl olur. Dimağında ibadetin zevkini duyar.

Bakarsın yatsı namazını daha keyifli kılmış. Bakarsın o gece teheccüde de kalkmış. Bakarsın, sabah namazına camiye gidemiyordu, kalkamıyordu, hoop cami de nasib olmuş. Neden?.. İbadetin tadını verdi Allah, taltif ediyor onu. İbadetin tadı Allah’ın ikramıdır, o tadı bulup da ibadete koşmak da ikinci bir ikramdır. Bu nasıl hâsıl olacak? Bir şehveti terk etmekle olacak.

Mekanizma anlaşılın diye özetliyorum: İbadetin tadını duymayan ibadete yanaşmaz. Bir şehveti tatmin eder, öteki şehvetin peşine takılır. Şehvet şehveti çeker, sürükler insanı, perişan eder, cehenneme götürür. Onun için, şehvetlerle kendisi arasında demirden bir sur ve duvar olması lâzım diye, demir diyor yani Bişir Hazretleri. Kemâlâta erişmek öyledir.

Nameşrû şehvetleri, istekleri, arzuları, nefsin hevâsını terk etmedikçe insan ibadetin tadını duyamaz ve ilerleyemez. Seyr-i sülûkünde ilerleyemez aziz kardeşlerim.

Bir hadis-i şerîf daha söyleyelim, üç yıldızlı bir bölüm geliyor, orada bırakalım. Arkasında uzun bir şiir var, o bir dahaki haftaya kalsın. Bir arkadaşımız da onu hazırlayıp Türkçe’ye tercüme ederse, bazen öyle güzel şiirler olabiliyor.

i. Dua Günahları Terk Etmektir

۸ - وبإسناده قال: سمعت بشراً يقول: الدعاء ترك الذنوب.

TS. 43/8 (*Ve bi-isnâdihî kâle: Semi'tü bişren yekûle*) Yine aynı râvî, yine aynı rivâyet zinciriyle gene duymuş Bişir Hazretleri’nin şöyle dediğini: (*Ed-duâü terkü’z-zünûb.*)

Enteresan bir tarif yapmış Bişir Hazretleri. Diyor ki:

(*Ed-duâü*) Dua nedir? İşte el açmak, yâ Rabbi şunu isterim, bunu isterim demek filan... Bizim bildiğimiz dua... (*Ed-duâü*)

terkü'z-zünûb.) “Dua günahı bırakmaktır.” diyor. Ne demek istiyor? Yâni asıl dua, asıl muradına ermek, asıl insana Allah’ın istediğini vermesi, veyahut duasının makbul olmasının şartı nedir?... (*Terkü'z-zünûb*) Günahları bırakmaktır. Sen günahı bıraktın mı, terk ettin mi, o zaman Allah senin duanı kabul eder, isteğini muradını hâsıl eder, verir demek oluyor.

İşin aslı dönüp dolaşıp neye geliyor; günahları bırakmaya, şehvetleri bırakmaya, arzuları terk etmeye... O bakımdan, işte dervişliğin aslı esası, işin özü orada olmuş oluyor.

Kendimize hakim olmayı öğreneceğiz, nefsimizi yenmeyi öğreneceğiz. Ramazan’da başlattığımız işi devam ettireceğiz sene boyunca. Yemek yemedik, halbuki helâdi. su içmedik halbuki helaldi, bir müddet içmedik yâni helal olan şeyleri yapmadık. Neye alışmak için? Helâlleri bile bırakmaya alıştık, neye alışmak için? Haramlara hiç düşmemek için. Ramazan’da bir ay eğitim gördük, hadi bakalım aslanım yetiştin, yallah, hadi bakalım Ramazan’ın dışında gez bakalım ortalıkta... Hadiii... Gene günahlara düşüyor. Eğitimin tamam olmamış, sınıfta kalmışsın,

sıfır, geçemedin; bir daha oku. Bir dahaki sene, bir dahaki Ramazan'a kaldı iş.

Yâni nefsine uydu mu insan, nefsinin arzularını dinledi mi tasavvufta, tarıkatta ilerleme olmuyor. Gerçekten de olmuyor yâni tasavvuf, tarikat bir keyif ve zevk mesleği değil, kâmil insan olmanın yolu yöntemi. Olmuyor o zaman, olmuyor. O halde nefsimize hakim olmayı öğreneceğiz.

Allah-u Teâlâ Hazretleri cümlelizden râzı olsun... Nefsini yenmeyi cümlelizde, cümlemize nasib eylesin... Rızâ-ı Bâriye uygun yaşamayı nasib eylesin... Huzuruna yüzü ak, alnı açık varacak şekilde ömrümüzü güzel değerlendirmeyi nasib etsin... Hüsn-ü hâtımeyle ahirete göçmeyi nasib etsin...

Şu menkabelerini okuduğumuz Allah'ın sevgili kulu, evliyaullahın yanında, Peygamber Efendimiz'in sâdât u meşâyihimizin, büyüklerimizin yanında Firdevs-i A'lâ'ya bi-gayri hisâb, duhûl-ü evvelîn ile dâhil olmayı nasib eylesin... Habib-i Edîbi'ne komşu olmayı nasib eylesin... Cennetiyle cemâliyle müşerref eylesin...

Bi-hürmeti esrâri sûreti'l-fâtihah!..

04. 07. 1992 - İstanbul

10. BİŞR-İ HÂFÎ HAZRETLERİ (2)

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi hakka hamdihî, ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidînâ muhammedin ve âlihî ve sahibihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn. Emmâ ba'd....

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Kıymetli ve sevimli bir kitap olan *Tabakâtü's-Sûfiyye'*yi okumak için, zaman zaman burada buluşuyoruz cumartesi akşamları... Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'nin eseri; beş bölümden meydana gelmiş, her bölümde yirmi tane evliyaullahtan, söfîlerin büyüklerinden, geçmişlerden mübarek zâtı anlatıyor. Birkaç tanesini okuduk, Bîşr-i Hâfî Hazretleri'ndeyiz şimdi. Onu okumaya devam edeceğiz.

Sâlihlerin anıldığı yere rahmet indiğini bildiğimiz için, ve bu mübarek zâtlar, Allah'ın rızasını kazanmak yolunda çok çalışmış kimseler, yüksek kimseler oldukları için, bunların sözlerinden, hayatlarından istifade ederiz, biz de örnek alırız diye okuyoruz. Ruhları şâd olsun diye okuyoruz.

Bu kitabın okunmasına başlamadan önce, başta Peygamber SAS Efendimiz olmak üzere; cümle enbiyâ ve mürselînin, Peygamber Efendimiz'den Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar gelmiş geçmiş bütün pîrlerimizin, turuk-u alîyye silsilemiz mensubu sâdâtımızın, meşâyihimizin, halifelerinin, müridlerinin ruhlarına, bu terceme-i hallerini okuduğumuz mübareklerin ruhlarına;

Bu kitabı yazan Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'nin ruhuna, içinde ismi geçen mübareklerin ruhlarına; bu dersi okuduğumuz şu Mustafa Selâmi Efendi Tekkesi'nin bânîsi Mustafa Selâmi Efendi'nin ve çevresinde medfun bulunanların ruhlarına;

Bu beldeyi Efendimiz'in işaretiyle fethetmek üzere gelmiş olan sahabe-i kiramın meşhurlarından Ebû Eyyüb el-Ensârî ve

İstanbul'da medfun bulunan diğer sahabe-i kiram *ırdvânu'llâhi teâlâ aleyhim ecmaîn* hazerâtının ruhlarına; bu civarda medfun bulunan meşhur şahısların, evliyaullahın, Abdül'ehad-ı Nûrî Hazretleri'nin ruhuna;

Uzaktan yakından bu derse iştirak için gelmiş olan siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş bütün sevdiklerinin ruhlarına; fatihlerin, şehidlerin, gazilerin, mücahidlerin ruhlarına; sair mü'minîn ü mü'minâtın ruhlarına, dereceleri üzere bizden birer hediye-i Kur'âniye olsun diye bir Fâtiha, on bir İhlâs-ı Şerîf okuyup öyle başlayalım:

.....

a. Bîşr-i Hâfî'nin Okuduğu Şiir

Bîşr-i Hâfî Hazretleri, Horasan'lı mutasavvıflardan, sûfîlerden birisi. Kendisi hakkındaki çeşitli bilgileri geçtiğimiz derslerde okuduk. Eserin 43. sayfası, 9. paragrafında kalmışız. Bugün oradan okuyoruz ki:

٩ - حدثنا أبو العباس محمد بن الحسن بن الخشاب، قال:
اخبرنا أحمد بن محمد ابن صالح، قال: حدثنا محمد بن
عبدون، قال: حدثنا حسن المسوحى، قال: رآنى بشر بن
الحارث يوماً بارداً، وأنا ارتعد من البرد، فنظر إليّ وقال:

TS. 43/9 (..... *Haddesenâ hasenüni'l-mesûhıyyi, kâl: Raânî bişru'bnü'l-hârisi yevmen bâriden, ve ene erteidü mine'l-berd, fenazara ileyye ve kâl:*)

Bu Hasen el-Mesûhî isimli şahıs meşayih-i sûfiyyenin büyüklerinden imiş. Bîşr-i Hâfî Hazretleriyle görüşmüş. Cüneyd-i Bağdâdî Hazretleri bundan rivayetlerde bulunmuş. Birçok meşhur şahıslarla beraber arkadaşlığı var. Evi yokmuş, mescidde kalırmış mübarek.

لم يكن له منزلٌ يأوي إليه ، انما كان يأوي الى مسجدٍ بباب
الكناس.

(*Lem yekün lehû menzilün ye'vî ileyhi*) barınacağı bir ev yokmuş. (*İnnemâ kâne ye'vî ilâ mescidîn bi-bâbi'l-kinâs*) Mescidde, süpürgelerinin konulduğu kapının yanında, kalırmış. Bu vak'ayı nakleden şahıs, ravi. Demek ki zâhid, dünyaya metelik vermeyen, kendini ahirete tahsis etmiş kişilerden biri.

Diyor ki: (*Reânî bişru'bnü'l-hâris*) “Bişr-i Hâfî beni gördü, (*yevmen bâriden*) soğuk bir günde... (*Ve ene erteidü mine'l-berd*) Ben soğuktan zangır zangır titriyorken, Bişr-i Hâfî Hazretleri beni gördü, (*fenazara ileyye ve kâle*) şöyle bana bir baktı, şu şiiri okudu.” diyor. Bir şiir okumuş onun o haline bakıp Bişr-i Hâfî Hazretleri:

Kat'u'l-leyâlî mea'l-eyyâmi fî halakî,
Ve'n-nevmü tahte rivâki'l-hemmi ve'l-kalakî.

Ahrâ ve ecderü bî min en yukâle gaden,
İnni't-temestü'l-gınâ min keffî muhtelikî.

Kâlû: Radîte bi-hâzâ? Kultü'l-kunûu gınâ,
Leyse'l-gınâ kesreti'l-emvâli ve'l-verikî.

Radîtü bi'llâhi fî usrî ve fî yüsri,
Felestü eslûkü illâ vâdîha't-turukî.

Böyle bir şiir okumuş. Bu şiirin mânâsını vermeye çalışalım. Kitabın sahibi olan kardeşimiz de, zaten daha önceden biraz çalışmış üzerinde, onun bir Türkçe tercümesini yapmış, o da şurada. Onu da okuruz biz izah ettikten sonra.

قطع الليالي ، مع الأيام في خلق
والنوم تحت رواق الهم والقلق

(*Kat'u'l-leyâlî mea'l-eyyâmî*) “Geceleri geçirmek gündüzlerle beraber, (*fî halakî*) yâni yıpranmış elbiseler içinde gündüzleri geceleri kat etmek, yâni geçirmek.” Mesafe kat etmek, yâni yürümek demek. Aslında kat etmek, kesmek demek. Geceyi gündüzü kat etmek, yâni geçirmek. O zamanları nerede geçirmek? (*Fî halakî*) Yâni, "Yıpranmış elbiselere bürünmüş bir vaziyette geceyi, gündüzü geçirmek."

(*Ve'n-nevmü tahte rivâkî'l-hemmi ve'l-kalakî*) “Üzüntü ve sıkıntı kemerinin altında uyumak...” Yâni eski elbiseleri giyip sıkıntılar çekmek demek istiyor şairâne bir üslupla.

أحرى واجدربى من أن يقال غداً
إنى التمسست الغنى من كفٍّ محتلق

(*Ahrâ*) “Daha layıktır, (*ve ecderü bî*) ve daha uygundur bana, daha şâyân-ı tercihtir; (*min en yukâle gaden*) yarın şöyle denmesinden böyle yaşamak benim için daha uygundur; (*inni't-temestü'l-gınâ min keffi muhtelikî*) ben zenginliği muhtelik bir kimsenin elinden umdum, rica ettim durumuna düşmekten daha iyidir.”

Muhtelik; yâni güzel elbisesi olan, mucit filan mânâsına gelen bir kelime. Tabii bundan neyi kastediyor? “Zenginliği ben böyle muhtelik bir insanın avcundan umdum durumuna düşmekten, böyle eski elbiseler içinde, üzüntüler, sıkıntıların kemeri altında yatmak benim için daha iyidir.”

قالوا: رضيت بذا؟ قلت: القنوع غنٍّ

ليس الغنى كثرة الأموال والورق

(Kâlû: *Radîte bi-hâzâ?*) “Dediler ki: ‘Sen buna râzı mısın? Yâni, bunu kâfi görüyor musun, buna gönül rızasıyla boyun eğiyor musun?’ (*Kultü’l-kunûu gınâ*) Evet ben de cevap olarak dedim ki: ‘Kanaat zenginliktir. (*Leyse’l-gınâ kesreti’l-emvâli ve’l-veriki*) Malların çok olması, gümüşün çok olması, paranın çok olması zenginlik değildir; insanın kanaatkâr olması zenginliktir.’ dedim.”

رضيت بالله في عسرى وفي يسرى
فلست أسلك إلا واضح الطرق

(*Radîtü bi’llâhi fî usrî ve fî yüsri*) ‘Zenginliğimde, fakirliğimde, sıkıntıda, sevincimde Allah’tan hoşnud oldum. Yâni, beni zengin de yapsa memnunum, fakir de olsam, sıkıntıda da olsam memnunum. Darlıkta da olsam memnunum, genişlikte de olsam memnunum. (*Felestü eslûkü illâ vâdiha’t-turuki*) Yolların en aşikâr olanından başka bir yola gitmem ben. Dosdoğru, tutturduğum yolda böyle yürürüm.” demiş.

Yâni şiir, bütünü itibariyle insanın sıkıntıya ve sâireye uğraması...

“Kanaatkârâne yaşamak, dervişâne yaşamak, fakirâne yaşamak benim için daha iyidir. Ben Allah’ın bana nasib ettiği her halden hoşnudum, razıyım!” mânâsına gelen şiiri okumuş, titreyen bir insanı, soğuktan tir tir titreyen bir kimseyi gördüğü zaman. Yâni ona demiş oluyor ki:

“—Evet, sıkıntı çektiğini görüyorum, soğuktan titriyorsun, rahat değil; yâni sıcacık bir yuvada değilsin filân ama, rahat değilsin, görüyorum ama; derviş olan insan sıkıntıda da, sevinçli günde de, zenginlikte de fakirlikte de, varlıkta da, yoklukta da Allah’tan hoşnud olur. Yâni bolluk olduğu zaman hoşnud olup da, darlık olduğu zaman keyfi kederi kaçmaz. Her halde hoşnud olur.”

Şimdi kardeşimiz şöyle tercüme etmiş:

*Gece gündüz ayrı kalmak tenhada,
Ve uyumak elem dolu odada,*

*Yâni, şu sözden daha hoştur bana,
Meylettim geçici bir avuç mala.*

*Kanaat etmek zenginliktir derim
Zenginlik mal çokluğu değil, bildim*

*Darlıkta, bollukta Hak'tan râzıyım;
Elbet yolun güzeline tâbîyim.*

Yakın bir mânâ ile böyle söylemiş oluyor.

Tabii, Bişr-i Hâfî'nin parası olsaydı yardım ederdi. Sıcak bir yeri olsaydı, onu da çağırırdı, "Gel, titreyip durma!" derdi. Demek ki, ne sıkıntılar çekiyorlar ki zavallılar.

Biz şimdi bolluk içindeyiz, çeşit çeşit giyimlerimiz var. Ne kadar yoksul gibi görünsek de, memleketimizde gene bolluk var. Üretim bolluğu var, meyva bolluğu var, sebze bolluğu var... Kamyonlar getiriyor, fabrikalar çalışıyor, kumaşlar dokunuyor... Yâni çıplak kalmıyor insan, ucuz bir şey bulabiliyor. Ayağı yalınayak kalmıyor, herkes bir şey giyebiliyor. Ama lastik, ama kaliteli bir şey. İyi kötü herkes bir şey giyebiliyor. El-hamdü lillâh.

Eskiden insanlar neler çekmişler, bu şiiirden ve bu nakledilen olaydan biraz anlıyoruz. Biraz daha ileride, başka misaller de gelecek galiba. Oradan da biraz daha iyi anlayacağız. O eski insanların günlerce aç kaldıklarını, bu evliyaullahın nice sıkıntılı hayat sürdüklerini daha iyi anlayacağız. Yâni bizim bu nimetlerin karşısında gece gündüz Allah'a şükredip, el-hamdü lillâh, eş-şükrü lillâh deyip şükran duygusu içinde, ibadet ve taatte olmamıza sebep olması lâzım bu manzaraların.

b. Açlığın Karşılığı

İkinci rivayetine geliyoruz bu günün.

١٠ - وبإسناده ، قال : سمعت بشراً يقول : المتقلب في جوعه ،
كالمتشحط في دمه في سبيل الله ، وثوابه الجنة .

TS. 44/10 (*Ve bi-isnâdihi, kâle: Semi'tü bişren yekül*) Aynı şahs-ı muhterem, hani o evi olmayan, mescidin o süpürgelik kısmında, kapısının yanında yatan zât-ı muhterem yine rivâyet etmiş Bişr-i Hâfi Hazretleri'nden:

(*El-mütekallibü fî cûihî, ke'l-müteşehhiti fî demihî fî sebîli'llâhi, ve sevâbühü'l-cennetü*) “Açlıktan oradan oraya kıvranan kimse, o tarafa bu tarafa dönen kimse, açlığı içinde rahat edemeyip kıvranan, oraya oraya dönen kimse, Allah yolunda cihad edip de yaralanıp, vurulup yere düşüp kanları içinde böyle çırpınan insan gibidir. Sevabı da cennettir.”

Yâni açlıktan, çare yok, otları yemişler.

Ankara'da bizim çok sevdiğimiz bir Mehmed Amca vardı, Allah rahmet eylesin... Ruslar hücum etti Bayburt taraflarına filan diye, kalkmışlar oralardan Ankara'ya doğru gelmişler. Ama otuz küsur kişi çıkmışlar, üç kişi kalmış yolda öle öle... Yâni Allah huzurdan mahrum etmesin insanı... Hani bu rahatlıklar elden gitmeyince, insan bunların ne kadar kıymetli olduğunu belki anlayamayabiliyor.

“—Otların her çeşidini yedim. Dikenlisini, sütlüsünü, kırıldığı zaman acı suyu çıkanı... hepsini yedim. Ağzımın şuraları yara oldu ot yemekten.” diyor.

Yiyecek bulamamış. Tabii her sıkıntının, her zahmetin bir mükâfâtı vardır. Yâni “Açlığından kıvranan insan savaşta yaralanmış, düşmüş, kanı içinde çırpınan mücahid gibidir, ikisi aynıdır ve bu açlık çeken kimsenin mükâfâtı cennettir.” diyor Bişr-i Hâfi Hazretleri. Tabii;

إِنَّمَا يُوفَى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ (الزمر: ١٠)

(*İnnemâ yüveffe's-sâbirûne ecrahüm bi-gayri hisâb*)
“Sabredenlerin ecri, sevabı bi-gayri hisâbdır, çok fazladır.”
(Zümer, 39/10)

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ (البقرة: ١٥٣)

(*İnna'llàhe mea's-sàbirîn*) “Muhakkak ki Allah sabredenlerle beraberdir, sabredeninin yanındadır.” (Bakara, 2/153) gibi ayet-i kerimeler bu mânâyı te'yid ediyor.

İnsan sabrederse, bunun Allah'tan geldiğini bilirse, mükâfatı büyük. Sabredemezse, itiraz ederse, ileri geri konuşursa, sevabı kaçar.

Bundan sonraki rivâyet:

c. Allah'ı Görme Arzusu

١١ - وبه قال: سمعت بشراً يقول: هب أنك لا تخاف ويحك

ألا تشناق؟!

TS. 44/11 (*Ve bihî kâle semi'tü bişren yekûl*) Yine aynı zât-ı muhterem, o mescidde yatan kişi demiş ki: “Bişr’in şöyle dediğini de duydum: (*Heb enneke lâ tehâfu veyhake elâ teştâk*)

Aslını da Arapçasıyla okuyorum Arapça bilenler zevk alsın ve yazsın diye. Atasözü gibi yâni bunlar. Tasavvufî atasözleri gibi. Bunların Arapçaları da muhafaza edilmeğe çalışılması lâzım! Bişr-i Hâfî buyurmuş ki:

(*Heb enneke lâ tehâf*) *Heb*, burada farzet ki mânâsına, tutalım ki, farzedelim ki mânâsına. “Farz edelim ki, haydi Allah’tan korkmuyorsun, (*veyhâke*) yazıklar olsun sana, (*elâ teştâku*) iştîyak da mı duymuyorsun?.. O her türlü güzelliği yaratan, her türlü kemâlâta sahip Allah-u Teâlâ Hazretleri’ne bir şevk duymuyor musun ya? O kadar güzeller güzeli, her güzeli yaratan...

Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:⁴⁶

إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ، يُحِبُّ الْجَمَالَ (م. حم. حب. ك. عن ابن مسعود)

⁴⁶ Müslim, *Sahîh*, c.I, s.93, *İman* 1/39, no:91; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.399, no:3789; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XII, s.280, no:5466; Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.201, no:7365; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, c.V, s.160, no:6192; Begavî, *Şerhü’s-Sünneh*, c.VI, s.367; Ebû Avâne, *Müsned*, c.I, s.39, no:85; Abdullah ibn-i Mes’ud RA’dan.

Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.78, no:70, Abdullah ibn-i Amr RA’dan.

Taberânî, *Mu’cemü’l-Kebîr*, c.VIII, s.203, no:7822, Ebû Ümâme RA’dan.

Taberânî, *Mu’cemü’l-Evsat*, c.VII, s.78, no:6906, Câbir RA’dan.

Ebû Ya’lâ, *Müsned*, c.II, s.320, no:1055; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, c.V, s.163, no:6201; Kudâî, *Müsnedü’ş-Şihâb*, c.II, s.143, no:1067; Ebû Saîd el-Hudrî RA’dan.

Taberânî, *Müsnedü’ş-Şâmiyyîn*, c.III, s.299, no:2322; Enes ibn-i Mâlik RA’dan.

Taberânî, *Müsnedü’ş-Şâmiyyîn*, c.III, s.330, no:2420; Abdullah ibn-i Ömer RA’dan.

Kenzü’l-Ummâl, c.III, s.528, no:7748, 7763, 7769; c.VI, s.642, no:17188-17190;

Câmiu’l-Ehâdis, c.VIII, s.12, no:6775-6781; RE. 87/11.

(*İnna'llàhe cemîlün, yuhibbü'l-cemâl.*) “Allah güzeldir, güzelliği sever.”

لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى (الحشر: ٢٤)

(*Lehü'l-esmâü'l-hüsnâ*) “En güzel isimler onundur.” (Haşr, 59/24)

O Zât-ı Alâ'ya hiç iştîyak duymuyor musun? Tutayım ki korkmuyorsun, hani korku tarafın yok, iştîyak da mı duymuyorsun, yazıklar olsun sana!..” diyor yâni.

Tabii, insan düşünürse, yâni biraz dikkatli bir şekilde düşünürse: Bu gülü kim yarattı? Bu güllere bu renkleri kim verdi?.. Yaprakındaki o düzgünlük, o zarafet, o koku... Sümbüller, deniz, balıklar, çiçekler, kuşlar, kuşların o güzel sadâları, gökyüzü, güneş, ay, mehtap, yağmur, bitkiler, meyvalar, tatlılar, tuzlular, ekşiler... Muazzam bir sanat bu... Harika bir şey yâni.

Etrafımızdaki olaylara biz alışmışız da, hayret duygusunu kaybetmişiz. Ama her birisi ayrıca hayrete edilecek ve hayran olunacak şeyler. Güle hayret etmek lâzım, sümbüle hayret etmek lâzım, bülbüle hayret etmek lâzım, mehtaba hayret etmek lâzım, ışığa hayret etmek lâzım... Her şeye böyle hayran hayran bakmak lâzım! Yâni kâinâtta Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin sanatının eserleri... Müze gibi burası yâni. Güz el sanatlar müzesi gibi kâinât. Bunları yaratan Allah... O kudretin sahibi, her türlü kemâlâtın sahibi. Yok mu bir merakı insanı buna. Yok mu onu bir görmek istemek?.. Hani Yunus Emre'nin dediği gibi:

*İşitirem sözünü,
Göremezem yüzünü;
Yüzünü görmekliğe,
Cânım viresim gelir.*

Geçen seferlerde de okumuştum. Yâni yok mu böyle bir merak insanda? Yâhu nerede bu, şunu bir görsem acaba... “Nola kim

görsem cemâlin.” diye insanda bir iştiyak olması lâzım! Onu bildiriyor.

d. Dört Mübarek Şahıs ve Helâl Lokma

١٢ - اخبرنا عبید الله بن عثمان بن یحیی ، حدثنا ابو عمرو بن السَّمَّاک ، حدثنا احمد بن محمد الفزارى ، حدثنا عبد الله بن خبیق ، قال : قال بشر : اربعةٌ رفعهم الله يطیب المطعم : وهیب بن اللورد ، وابراهيم بن ادهم ، ويوسف بن اسباط ، وسالم الخواص .

TS. 44/12 Yine uzun rivâyet zincirinden sonra: (*Haddesenâ abdu'llâhi'bnü hubeyk kâle, kâle bişr*) Bu en son şahıs Abdulah ibnül-Hubayk demiş ki: “Bişr şöyle söyledi:

(*Erbaatün refaahümü'llâhu bi-tıybi'l-mat'am: Vüheybü'bnü'l-verd, ibrahimü'bnü edhem, ve yûsufü'bnü esbât, ve sâlimüni'l-havvâs.*) Tanıdığı dört kimsenin ismini söylüyor Bişr-i Hâfi Hazretleri, diyor ki: “Şu dört kişi vardır ki, Allah bunları mânevî bakımdan temiz yiyecek, helâl yiyecek yemeleriyle yüksek mertebelere çıkardı. (*Tıybü'l-mat'am*), yâni yiyeceklerinin helâl olması, temiz olması, pâk olmasıyla derecesini yükseltti.

Birisi: Vüheybi'bnü'l-Verd isimli şahısmış. Aşağıda bir bilgi var:

وهیب بن الورد القرشي ، أبو عثمان المكي الزاهد . يروي عن عطاء وجماعة . ويروي عنه فضيل بن عياض ، وابن المبارك . قال عنه ابن المراك: كان يتكلم ودموعه تقطر . و كان ثقة ، مات سنة ثلاث و خمسين ومائة .

(*Vüheybi'bnü'l-verd el-kureşî*) Kureşyliymiş bu Vüheybi'bnü'l-

Verd. Peygamber Efendimiz'in kabilesi olan Kureyş kabilesinden. (*Ebû usmân el-mekkî*) Künyesi Ebû Osman'mış, Mekkeliymiş. (*Ez-zâhid*) Yâni zühd-ü takvâ sahibi bir mübarek. (*Yervî an ata' ve cemâah*) Ata'dan ve diğer bazı insanlardan rivayetlerde bulunmuş bir kimse. (*Ve yervî anhum fudaylü'bnü iyâd*) Ve bu mübarekten, Fudayl ibn-i İyad rivayette bulunmuş. (*Ve'bnü'l-mübârek*) Meşhur, o hem silahşör, hem zengin, hem sanatkâr, hem şair, hem hadisçi olan İbnü'l-Mübarek ondan rivâyet etmiş.

(*Kâle anhu'bnü'l-mübârek: Kâne yetekellemü ve dumûuhû taktur.*) İbn-i Mübarek onu şöyle anlatmış: "Konuşurdu, konuşurken gözlerinden yaşlar akar da konuşurdu. Yâni öyle hassas bir insan ki, gözleri şıpır şıpır gözyaşları dökerken konuşurdu. (*Ve kâne sikaten*) O güvenilen, sağlam bir insandı. Sözü sağlam, sözü senet olan, rivayetleri sahih olan bir kimseydi."

(*Mâte senete selâsün ve hamsîne ve mieh*) Hicrî 153 senesinde vefat etmiş. Miladî kaç sene eder? 153'ü 33'e böleceğiz, 5 diyelim, 153'den 5'i çıkaracağız. Çünkü her 33 senede 1 sene fark yapıyordu. 5'i çıkartacağız 153'den, 148 kaldı. 622'ye 148'i ekleyeceğiz bu sefer. 622'de hicret etmişti Peygamber Efendimiz. Demek ki aşağı yukarı miladi 770 yıllarında vefat etmiş.

Demek ki, çok güvenilir bir insanmış, ağlayarak konuşan, hassas bir mübarek, aşık-ı sâdık bir kimseymiş, bir çok kimseler kendisinden söz rivâyet etmişler. Yâni bunun mânevî derecesinin yüksekliğine Bîşr-i Hâfi Hazretleri de hayran. Dört kişi temiz gıdasıyla mânevî dereceleri buldular, yükseldiler, birisi bu Vüheybü'bnü'l-Verd diyor, bu tamam.

İkincisi: İbrâhim ibn-i Edhem. Bunu tanıyoruz. Geçtiğimiz derslerde bunun hayatını okuduk. Belh'li idi, hükümdar ailesindendi. Gündüz çalışır, gece ibadet ederdi. Çalıştığından kazandığı parayı da götürürdü, arkadaşlarına infak ederdi. Alnının teriyle kazandığı için kazancı helâl, onun için Bîşr-i Hâfi ona hayran.

Üçüncüsü: (*Ve yûsufü'bnü esbât*) Bu da ileride hayatı anlatılacak olan mübareklerden birisi.

(*Ve sâlim el-havvâs*) Bu da dördüncü şahıs. Ehl-i Şam'dan imiş. Salâhı galib bir kimseymiş.

Dört kişinin böyle helâl lokma yemesini methediyor Bîşr-i Hâfi, ondan yükseldiler diyor.

Muhterem kardeşlerim! Zamanı geldikçe söylüyoruz, biz dervişiz, erbâb-ı tarikatız filan... Tamam. Bu tasavvufun, tarikatın aslı esası, temeli ne?.. Helal lokma! Neden?

Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:⁴⁷

مَنْ أَكَلَ لُقْمَةً مِنْ حَرَامٍ، لَمْ تَقْبَلْ لَهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، وَلَمْ
تَسْتَجِبْ لَهُ دَعْوَةُ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا؛ وَكُلِّ لَحْمٍ يَنْبِئُهُ الْحَرَامُ
فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ، وَإِنَّ اللَّقْمَةَ الْوَاحِدَةَ مِنَ الْحَرَامِ لَتَنْبِئَ اللَّحْمُ

(الدَّيْلَمِيُّ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ)

RE. 409/4 (*Men ekele lokmaten min harâmin*) “Bir kimse haram kazanıyor, kazandıktan sonra da ondan yiyor, içiyor. Ne olur? (*Lem tukbel lehû salâtün erbai'ne leyleten*) Kırk gece namazı kabul olmaz; (*ve lem tüsteceb lehû da'vetün erbaîne sabâhan*) ve kırk sabah duası kabul olmaz.” Gece gündüz ibadeti, duası kabul olmuyor. Neden? Bir lokma haram yedi diye...

Aziz ve sevgili kardeşlerim, bu çok önemli. Bir lokma haram yedi, kırk gece namazı kabul olmuyor, kırk sabah duası kabul olmuyor. Dua ediyor, Allah duaları kabul edici ama, kabul olmuyor. Neden? Haram yediği için...

(*Ve küllü lahmin yünbitühü'l-harâm*) “Haram yedikten sonra hâsıl olan her bir et ki, yediği haram lokmadan hâsıl olmuştur,

⁴⁷ Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.591, no:5853; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.IV, s.28, no:9266; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XX, s.55, no:21483.

meydana gelmiştir; (*fe'n-nâru evlâ bihî*) haramdan oluşan bir ete, cehennem ateşi daha lâyıktır. Haram yeyip de vücudunda haram lokmadan et hâsıl olan kimsenin, o eti mutlaka cehennemde yanar. (*Ve inne'l-lokmate'l-vâhidete mine'l-haram letünbitü'l-lahm*) Haramdan bir lokma bile vücutta bir et meydana getirir. O da cehennemde yanacağına göre, kişi cehenneme atılacak demektir.

Haram yedi mi insan, mutlaka cehenneme girecek, yanacak. Haram yedi mi feyzi kapanır, haram yedi mi kalbi kararır, haram yedi mi kırk sabah ibadeti kabul olmaz. Haram yedi mi felâkete uğrar.

O halde derviş olacaksa bir insan, hakiki derviş olmak istiyorsa, Allah'ın sevgili kulu olmak istiyorsa, evliya olmak istiyorsa, ahirette cenneti kazanmak istiyorsa, yüksek mertebe kazanmak istiyorsa neye dikkat edecek? Lokmanın helâl olmasına, paranın helâl olmasına. Onun için hepimizin bu konuda olanca titizliği göstermemiz şart.

“—Efendim feyiz alamıyorum. Efendim mâneviyâtımda eksiklik hissediyorum. Efendim gençliğimdeki duygularımı şimdi yaşayamıyorum. Gençliğimde daha da iyiydim, günden güne daha iyi olacakken, gittikçe daha beter oluyorum...”

Lokma... Lokma insanı mahvediyor.

Sonra bazı arkadaşlara bakıyorum, yüreğimi tutuyorum. Eyvah!..

Meselâ, ortaklık yapmış bir arkadaşıyla, o ortağı geliyor bana; hoca olduğum için şikâyet ediyor ondan... Eyvah! Ortağı memnun değil, işler düzenli değil. Ondan sonra bakıyorum, o arkadaştan kötü haberler gelmeye başlıyor. Neden? Kazancı bozuldu, ortaklığın tadı kalmadı, ortaklar memnun değil, kazancın bereketi kalmadı. Nasihat ediyorsun, duyuyor veya duymuyor, anlıyor veya anlamıyor... Ondan sonra bakıyorsun, dervişliği de bozuluyor. Bakıyorsun, camiye gelmemeye başlıyor, bakıyorsun raydan çıkmış, bakıyorsun, sapıtmış, şaşırılmış. Neden? Lokmadan...

Bazen nereden şaşırıyor insanlar? Dikkat ediyorum, benim dikkatimi çekip de hatırımda kalanlardan birisi: Gıybetten,

dedikodudan. Oturuyorlar, gıybet, dedikodu; gıybet, dedikodu; gıybet, dedikodu... Ondan sonra keyifleri kaçıyor, durumları bozuluyor, dengeleri bozuluyor. Bakıyorsun, dervişlikten hiç nasipsiz insan durumuna geliveriyorlar.

Onun için lokmanın helâl olmasına dikkat edelim, günahlardan kaçınalım! Haram lokmalar ve günahlar zehir gibidir, insanı mahveder. Mâneviyâtını tahrib eder. Asit gibidir, insanın içini, mâneviyâtını tahrib eder. Günahlardan kaçınacağız, haramlardan sakınacağız.

Nedir bunun aslı kısaca?.. Takvâ ehli olacağız yâni. Sakınan, çekinen, titiz bir müslüman olacağız.

“—Yapamıyoruz hocam işte...”

E yapamıyorsan, o zaman da derviş olamazsın.

Ele geleni yersin

Dile geleni dersin

Böyle dervişlik dursun

Sen derviş olamazsın.

diyor Yunus. Öylelerine hitap ediyor.

Madem bu dört kişiyi medhetmiş Bîşr-i Hâfî Hazretleri, oradan ibret alalım, lokmamızın helal ve güzel olmasına dikkat edelim.

e. Cömertliğin Kıymeti

Sonra:

١٣ - اخبرنا عبيد الله بن عثمان ، حدثنا ابو عمرو بن السمك ،

حدثنا محمد ابن حفص ، حدثنا محمد بن المثنى بن زياد ، قال :

سمعت بشراً يقول : شاطرٌ سخىُّ أحبُّ الىَّ من قارئٍ لثيمٍ .

TS. 44/13 (*Haddesenâ muhammedü'bnü'l-müsenne'bni ziyâd*)

kàle semi'tü bişren yekûl) Bu Muhammedü'bnü el-Müsennâ ibn-i Ziyâd, Bişr-i Hâfî Hazretleri'nin şöyle söylediğini nakletmiş: (*Şâtırün sahiyyün ehabbü ileyye min kâriin leim*)

Önce bu mübarek adam kimmiş, onun hayatını okuyalım:

محمد بن المثنى بن زياد ، أبو جعفر السمار . كان أحد الصالحين .

صحاب بشر بن الحارث ، وحفظ عنه ، وهو صدوق . مات سنة ستين

ومائتين .

(*Muhammedü'bnü'l-müsenne'bni ziyâd, ebû ca'fer es-simmâr*) “Künyesi *Ebû Ca'fer es-Simmâr* imiş. (*Kâne ehadü's-sâlihîn*) Salihlerden idi. (*Sahibe bişrünü'bni'l-hâris*) Bişr'in arkadaşlığını yaptı, (*ve hafıza anhu*) ondan bazı sözleri nakletti, ezberledi. (*Ve hüve sadûkun*) Doğru sözlü bir insandı, iyi bir râviydi. (*Mâte senete sittîne ve mieteyn*) 260 hicrî senesinde öldü.” Tabii 260'ı gene 33'e böleceğiz, çıkan rakamı 260'dan düşeceğiz, 622 ile toplayacağız, miladisini bulacağız. Tamam.

Şimdi gelelim Bişr-i Hâfî Hazretleri'nin sözüne: (*Şâtırün sahiyyün ehabbü ileyye min kâriin leimin*)

Bu *şâtır* kelimesi bir tâbirdir. *Şuttâr* diye çoğulu geliyor. *Şâtır*, cemii *şuttâr*. *Kâfir*, cemii *küffâr* gibi. Tabii *şatara* filinden geldiği için, orada birkaç mânâ var. Birisi: Hayasız, ahlâksız filan mânâsına geliyor. Yâni iyi terbiye görmemiş, aşağı tabakadan insan filan mânâsına geliyor. Bir beldenin ayak takımı filan olanlara *şuttâr* derler.

(*Şâtırün sahiyyün*) “Böyle aşağı tabakadan, ayak takımından, ama cömert bir adam, (*ehabbü ileyye*) bana daha sevimlidir; (*min kâriin leimin*) kötü huylu, alçak tabiatlı, cimri bir din adamından, hafızdan, hocadan bana daha sevimlidir.” diyor Bişr-i Hâfî Hazretleri

Yâni cömertlik güzel bir huy. “Aşağı tabakadan cömert bir insan, mesleği itibariyle asaletli bir meslekten olup da huyu kötü olan bir insandan daha iyidir benim nazarımda...” diyor, yâni

cömertliği methediyor. Cömertliğin güzel olduğunu ifade ediyor.

Hakikaten hadis-i şerîflerde de öyledir. Cömert cennete yakındır, cimri de cehenneme yakındır. Cömertlik güzel bir sıfattır.

Tabii cömertlik, insanın başkasına âlicenab davranması, bir şeyler vermesi, bağışta bulunması mânâsına geliyor. Üç şekilde oluyor:

1. Mal cömertliği: Parası var, çıkartıyor, veriyor.
2. Ten cömertliği: Bedenen hizmet ediyor. Yâni imkânı var, hizmetine koşturuyor. Hizmet edilecek bir kimseye; ihtiyara, yoksula, dula, hocaya, babaya, akrabaya... yâni bedenen hizmet etmek.

Malca hizmet etmek mal cömertliği, bedence hizmet etmek ten cömertliği...

3. Bir de can cömertliği var: Yâni canını fedâ ediyor. O sevdiği insan için icabında canını fedâ ediyor.

Cömertlik iyi bir huydur. Yâni bir müslümanın bir müslümana âlicenab davranması, eli açık davranması, onun ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde olması, parasından pulundan imkânından ayırması, vermesi güzel bir şeydir. Fukaranın gönlünün alınması, sevindirilmesi güzel bir şeydir.

“Ben aşağı tabakadan cömert bir insanı, hoca, hacı, hafız, makbul din adamı olup da tabiatı kötü, cimri, pinti olan insandan daha çok severim, o bana daha sevimlidir.” buyurmuş.

f. Kırk Yıldır Kebap Yememiş

١٤ - وأخبرنا عبيد الله ، حدثنا ابو عمرو ، حدثنا محمد بن العباس ، حدثنا ابو بكر بن بنت معاوية ، قال : سمعت ابا بكر بن عفان ، قال : سمعت بشر ابن الحارث ، يقول : إنى لأشتهى الشواء ، منذ اربعين سنة ، فما صفالي درهمه .

TS. 45/14 (*Semi'tü ebâbekrini'bne affâne kâle semi'tü bişre'bne'l-hâris, yekûl: Innî leeştehî's-şevâ' münzü erbaîne seneh, femâ safâlî dirhemehû*) Ebûbekir ibn-i Affân isimli şahıs rivâyet etmiş. Bişr-i Hâfî'nin şöyle bir söz söylediğini.

Ebûbekir ibn-i Affân hakkında geniş bir bilgi yok aşağıda. Bişri'bni Hâris el-Hâfî, yâni Bişr-i Hâfî, şöyle dermiş:

(*Innî leeştehî's-şevâ'*) “Ben, kızartmayı, kebabı canım çekiyordu, istiyordum, (*münzü erbaîne seneh*) kırk seneden beri, (*femâ safâlî dirhemehû*) fakat onun parası bir türlü bana gelmedi.” Kırk yıl kebab istemiş ama, bir kebabın parası kendisine denk gelmemiş, nasib olmamış, eline geçmemiş. Yâni böyle geçirmişler zamanlarını.

Biz günde üç defa yiyoruz. Bazen aralarda misafirliğe vs.ye gidersek oralarda da çayın yanında pasta, pastanın yanında börek, böreğin yanında çörek, yatsıdan sonra şu, bilmem neden sonra bu... Onları da hesaba katmıyoruz, onlar ekstra sayılıyor. Ne kadar farklı...

Diğer rivayete geçiyoruz:

g. Afiyet İçinde Olduğunu Düşün!

١٥ - وأخبرنا عبيد الله ، حدثنا ابو عمرو ، حدثنا عمر بن

سعيد القراطيسي ، حدثنا ابن ابى الدنيا ، قال : قال رجل

لبشر: لا أدري بأى شيء آكل خبزي ؟ فقال: اذ كر العفية ،

واجعلها إدامك !

TS. 45/15 (... *Haddesene'bnü ebî'd-dünyâ kâle*) İbn-i Ebî'd-Dünya ki meşhur bir alimdir; nakletmiş. Hadisçidir, hadis kitabı yazmıştır. (*Kâle racülün li-bişrin*) Bir adam Bişr-i Hâfî Hazretleri'ne dedi ki: (*Lâ edrî bi-eyyi şey'in âkülü hubzî*) “Bilmiyorum ki elimdeki yalın ekmeği neyle yiyeceğim?” Yâni, katığım yok demek istiyor.

“Elimdeki sade ekmeği bilmem ki neyle yiyeyim?” diye sormuş. Belki böyle sorarak “Varsa bir katığın, ver!” demek istedi belki. Veyahut hangi katık sevaplıdır filan diye de, ondan dolayı da sormuş olabilir.

(*Fekàle*) Bişr-i Hâfî de ona şöyle demiş: (*Üzkürü’l-âfiyete*) “Afiyeti hatırına getir, (*vec’alhâ idâmeke*) onu kendine katık yap! Afiyeti zihninden düşün, ondan sonra katık yap, ekmeğini ye!” demiş. Tavsiyesi böyle olmuş.

Rahmetli bir doktor tanıdığımız vardı, “Çay üç türlü içilir. Bir: İçine şeker koyarsın, şeker katılarak içilir. Bir: Şekeri ağzına alırsın, yudumlarsın, *kırtlama* içilir. Bir de *gözleme* vardır.” derdi. “O nedir?” diye soranlara: “Şekeri karşıya koyarsın, bir ona bakarsın, bir içersin.” derdi.

Bunun dediği de biraz ona benziyor. Yâni “Afiyeti düşün basit katıksız ekmeğe, katık yok, onu öyle ye!” demiş.

Yâni yiyecek bulamamış çoğu. Bir kısmı da katık bulamamış, yine fakirliği gösteren bir tablo bu, yoksulluğun derecesini gösteren bir tablo. Bir kısmı da, olsa da katığa fazla iltifat etmemiş, yâni sade bir yaşamı tercih etmiş; nefsi kabarmasın, şımarmasın diye iltifat etmemiş de olabiliyor.

h. Bâri Günah İşleme!

Sonra:

١٦ - وأخبرنا عبيد الله، حدثنا ابو عمرو، قال: قال القاسم بن منبه، سمعت بشراً يقول: إن لم تطع فلا تعص!

TS. 45/16 (... *Kàle’l-kàsımü’bnü münebbih, semî’tü bişren yekûl*) Bu Kàsım ibn-ü Münebbih isimli şahıs Bişr-i Hâfî’nin şu sözünü duymuş, naklediyor:

(*În lem tuti’ fe lâ ta’si!*) Bu da kısa bir söz, hatırdaki kalabilir. Arapça bilenler yazabilirler defterlerine. (*În lem tuti’ felâ ta’si!*)

yâni “Allah’a itaat etmiyorsan da, hiç olmazsan âsi de olma! Yâni tam kulluk yapamıyorsun, ibadet taat yapamıyorsun, bâri günaha girme, bari günah işleme!.. Madem ibadet yapamıyorsun, bari günaha girme!” buyurmuş.

i. Ölüm Korkusu

Diğer rivâyet, aynı isnadla yâni aynı kol, aynı rivayetten, kanaldan gelmiş:

۱۷ - وبإسناده ، قال : سمعت بشراً يقول : أنا أكره الموت ،
ولا يكره الموت إلا مريب .

TS. 46/17 (*Kàle semi'tü bişren yekûl*) Aynı şahıs “Bişr-i Hâfî'nin şöyle dediğini işittim.” diyor. (*Ene ekrehü'l-meute, ve lâ yekrehü'l-meute illâ mürîbün*) “Ben ölümden korkuyorum, halbuki ölümden ancak şüphesi olan korkar.” demiş.

Yâni kendisi itiraf ediyor: “Ölümden korkuyorum. Ama benim bu korkmam iyi değil, demek ki benim durumum iyi değil. Kötü insanmışım, tereddütüm varmış ki ölümden korkuyorum. Çünkü ancak ölümden sonra başına ne geleceğinden şüphesi, tereddütü olan insan korkar. İyi şey gelecek diye bilen insan korkmaz. Veya cennete imanı olan insan, ‘Mü'min cennete gidecek.’ diyen insan korkmaz. Madem korkuyorum, demek ki kendimde kusur var.” diye kendisini kötülüyor. Kendisinin halini söylüyor.

Fakat —tabii ayet-i kerimeler de var bu hususta— insanoğlunun tabiatında var, insanoğlu yaşamayı seviyor. Bütün mücadelesi ve sevk-i tabîleri yaşamak üzerine kurulmuş, yaşamını korumak üzere kurulmuş. Yemesi ondan, mücadelesi ondan, savunması ondan, hücumu ondan... Aslanın saldırması ondan, geyiğin kaçması ondan... Aslan yemek yeyip de hayatını devam ettirmek istiyor, geyik de pençesine düşmeyip kurtulmak istiyor. Bütün mücadele bunun üzerine kurulmuş.

Tabii insanın bu ana şeyden sıyrılıp da, ölümü sevecek bir hale

gelmesi yüksek bir durum yâni. Kolay bir şey değil insanın ölümü sevebilmesi.

Mevlânâ meselâ, ölümü için şeb-i arûs diyebiliyor yâni düğün bayram gecesi, düğün dernek gecesi diyebiliyor. “Ben öldüğüm zaman benim için ağlamayın.” diyebiliyor. “Elveda, elveda demeyin, ayrılığa gitmiyorum, kavuşmaya gidiyorum. Yazık yazık demeyin güzel bir şeye kavuşan insana niçin yazık densin.” filan diye böyle sözler söyleyebiliyor Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî.

Bazı insanlar her gece yatairken —okuduk kitaplardan ki— “Yâ Rabbi! Bu gece bari canımı al da Muhammed-i Mustafâ’ya kavuşayım.” diye dua edermiş. Böyleleri var. Biliyor ki ahirette Rasûlüllah’a kavuşacak, dostlara kavuşacak. O zaman ölümü istiyor.

“E ben ölümden korkuyorum. Ölümden şüphesi olan insandan başkası korkmadığına göre vay benim vaziyetim fena!” demiş oluyor Bîşr-i Hâfî.

Bizim tabii artık kendi kendimizi ölçmemiz, değerlendirmemiz lâzım! Bu büyükler böyle derse, onlara göre bizim ölçmemizi nasıl yapmamız gerektiğini siz düşünün!

j. Meşhur Olmayı İstemek

١٨ - وبه قال بشر: حبك لمعرفة الناس ، رأس محبة الدنيا .

TS. 46/18 (*Ve bihî kâle bîşrûn*) Yine aynı rivâyet kanalıyla, aynı şahıstan nakledilmiş ki, Bîşr-i Hâfî şöyle buyurmuş:

(*Hubbuke li-ma’rifeti’n-nâsi re’sü muhabbeti’d-dünyâ*) “İnsanların seni bilmesini istemen var ya, insanların arasında tanınmak, bilinmek, meşhur olmak istiyorsun ya; işte bu dünya sevgisinin tâ kendisidir, başıdır. Yâni insanlar tarafından beğenilmek istemek, insanlar tarafından sevilme istemek, insanlar tarafından bilinmek istemek, işte bu hubb-u dünyânın başıdır.”

Hubb-u dünya nedir?.. Hubb-u dünya, yâni dünyayı sevmek;

Tasavvuf'ta dervişin en büyük mücadele ettiği şey...

Başka bir hadis-i şerifi çok duymuşsunuzdur:⁴⁸

حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ .

(*Hubbü'd-dünyâ re'sü külli hatîeh.*) “Her hatanın kaynağı, başı, başlangıcı sebebi dünya sevgisidir.”

Onun için, onunla mücadele eder derviş.

“—E, ben dünyayı sevmiyorum.” filan diyebilirsin ama, insanların seni bilmesini, sevmesini, alkışlamasını istiyor musun, hoşuna gidiyor mu böyle bir şey olduğu zaman?..

”—Hoşuma gidiyor.

Ha, demek ki sen dünya sevgisinin içindesin, kurtulamamışsın demektir. İşaret yâni. Bu onun delili ve emâresi olmuş oluyor.

Yâni, iyi müslüman nasıl olacak?

وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ (المائدة: ٥٤)

(*Ve lâ yehàfûne levmete lâim*) “Müslüman hak bildiği, doğru bildiği, dürüst bildiği, güzel bildiği şeyi yaparken, kınayanın kınamasından korkmayacak.” Mâide, 5/54)

Birisi beğenmiş, ötekisi beğenmemiş, alkışlamış, kızmış, tenkid etmiş vs... Onlara aldırmayacak. Allah seviyor mu, sevmiyor mu, ona bakacak. Kınayanın kınamasına aldırmadan, yapması gereken işi yapacak.

Kılık kıyafeti İslâmî olacak, isterse başkaları beğenmesin. Sözü İslâmî olacak, isterse bazıları hoşlanmasın. Davranışı İslâmî olacak, yaptığı işler İslâmî olacak, isterse bazı kimseler darılsın, gücensin... Her şeyi Allah rızası için, İslâmî olarak yapmaya

⁴⁸ Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.338, no:10501; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VI, s.388; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimâşk*, c.III, s.428; Hz. İsâ AS'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.192, no:6114; *Kesfü'l-Hafâ*, c.I, s.412, no:1099; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XXXI, s.326, no:45030.

gayret edecek.

k. Kalbin Dirilmesi ve Kararması

١٩ - سمعت علي بن عمر الحافظ ، قال : سمعت أبا سهل بن زياد ، قال : قال ابراهيم الحربي : سمعت بشر بن الحارث ، يقول : بحسبك أن قوماً موتى ، تحيا القلوب بذكرهم . وأن قوماً أحياء تقسو القلوب برؤيتهم .

TS. 46/19 (... *Kàle ibrâhîmü'l-harbiyyu*) İbrâhim el-Harbî isimli râvî demiş ki: (*Semi'tü bişre'bne'l-hàrise yekùl*) “Bişri’bni’l-Hàris el-Hàfi’yi duydum, şöyle söylüyordu...”

Bu rivâyet eden şahsı aşağıda uzun boylu anlatmış:

إبراهيم بن إسحاق بن إبراهيم بن بشير بن عبد الله بن ديسم ، أبو إسحاق الحربي . ولد سنة ثمان و تسعين ومائة ، وكان إماماً في العلم ، رأساً في الزهد ، عارفاً بالفقه ، بصيراً بالأحكام ، حافظاً للحديث ، مميزاً لعله ، قيماً بالأدب ، جماعاً للغة . وصنف كثيراً من الكتب منها غريب الحديث وغيره ، وأصله من مرو ، أمه تغلبية وأخواله نصاري أكثرهم . كان له اثنان وعشرون داراً باعها وأنفقها في تحصيل الحديث . مات ببغداد سنة خمس وثمانين ومائتين ، يوم الإثنين لتسع بقين من ذي الحجة .

“Bu İbrâhim Harbî isimli şahıs, 298 senesinde doğdu, ilimde önder idi, zühdde başkan idi. Fıkıhı çok iyi bilen bir kimseydi, ahkâmı çok iyi bilirdi. Hadisi çok ezberlemişti, kusurları, hataları

çok iyi teşhis edebilirdi. Edebe sahip bir kimseydi.” Çok güzel vasıflarla methediyor. Allah şefaatine erdirdin...

(*Cemmâan li'llügatî*) Çok da lûgat, diller bilirmiş veya Arapça'nın çok kelimelerini, nadir kelimelerini bilirmiş mânâsına. Çok kitaplar yazmış, kıymetli eserler yazmış. Annesi Benî Tağlib kabilesindenmiş, dayıları ensârîymiş. 22 tane evi varmış bunun da, hepsini satmış ve hadis öğrenmek için sarf etmiş 22 tane evini...

Öteki adamın hiç evi yoktu, caminin süpürgeliğinde yatıyordu. Bu alimin de 22 tane evi varmış. Bu da hadis ilmini elde edeceğim diye 22 evi satmış, harcamış. Bağdat'ta 285 senesinde, Zilhicce ayında ölmüş.

Şimdi bu İbrâhim-i Harbî, bu anlattığımız kimse rivâyet ediyor ki, Bişr-i Hâfî şöyle demiş:

بحسبك أن قوماً موتى تحيا القلوب بذكرهم ، وأن قوماً
أحياء تقسو القلوب برؤيتهم .

(*Bi-hasbike enne kavmen mevtâ tahye'l-kulûbü bi-zikrihim, ve enne kavmen ahyâe taksu'l-kulûbü bi-rü'yetihim.*)

Güzel bir edebî cümle söyledi. Arapçasını bir daha okuyalım:

(*Bi-hasbike enne kavmen mevtâ tahye'l-kulûbü bi-zikrihim*) “Bu sana ibret almak için yeter ki, bazı ölmüş insanlar var, onlar anıldığı zaman, onların anıldığı yerde ananların kalpleri canlanıyor, ihyâ oluyor. Yâni biz şimdi ölmüş, vefat etmiş bazı kimseleri anıyoruz, zevk duyuyoruz, mest oluyoruz, ibretler alıyoruz. Bizim de işimize geliyor, uygun oluyor bu söz.

Buna mukabil, (*Ve enne kavmen ahyâe taksu'l-kulûbü bi-rü'yetihim*) “Bir de diri bazı insanlar var, görüldüğü zaman kalpler kasvetlenir.” Yâni öyle insanlar da var, baktığın zaman, yanında olduğun zaman kalbine kasvet çöker insanın...

Sübhânallah!.. Bunlar ölü, ölüler anıldığı zaman kalpler diriliyor, ölü olmasına rağmen... Bunlar diri, ama diri olmalarına

rağmen, görüldüğü zaman bile insanı kasvet bağıyor. Ne ibretli bir şey!..

Tabii salih insanlar öldüğü zaman, anıldığı zaman kalpler uyanır, canlanır. Fâsık, fâcir insanlar da görüldüğü zaman hakikaten insana kasvet gelir. Güzel, edebî bir cümle...

1. Helâl Mal Boşa Gitmez

٢٠ - وبه قال: الحلال لا يحتمل السرف.

TS. 46/20 (*Ve bihî kâle*) Yine İbrâhim-i Harbî'den gelen rivayetle, kanalla şöyle buyurmuş Bişr-i Hâfî:

(*El-halâlü lâ yahtemilü's-seref*) “Helâl mal israfa gelmez, israf olmaz yâni, boşa gitmez yâni.”

Bizim memlekette bir söz var:

“—*Helâl mal yabanda kalmaz!*” derler.

Yâni koyun, keçi, sığır vs... Hani sürü döndü, senin koyunun, keçin nerede? Yok. Kurt yedi, gelmedi... “Helâl mal yabanda kalmaz.” derler, onu andırıyor yâni bu söz.

(*El-halâlü lâ yahtemilü's-seref*) “Helal israfa mütehammil değildir, yâni helâlde israf olmaz, her şey yerli yerince gider israf olmaz.”

Haram oldu mu; hop oraya gider, hop oraya gider, a para elde kalmadı, bir işe de yaramadı oluverir. Yâni, nereye gittiği belli olmaz.

m. İnsan Önce Kendisini Tedavi Etmeli!

Aşağıda bir uzunca sözü var:

٢١ - سمعت محمد بن الحسن البغدادي يقول: سمعت أبا عمرو بن السماك، يقول: سمعت الحسن بن عمرو السبيعي، يقول:

سمعت بشراً ، يقول: بى داءٍ ؛ ما لم أعالج نفسى لا أتفرغ لغيرى.
فاذا عالجت نفسى ، تفرغت لغيرى. ما أبصرنى بموضع الداء ،
ومضع الدواء ، إن أعانني منه بمعونة ! ثم قال: انتم الداء ! أرى
وجه قوم لا يخافون ، متهاونين بأمور الآخرة.

TS. 46/21 (... *El-hasanü'bni's-sübeyî veya sebîl semî'tü bişren yekûl*) “Bişr-i Hâfî'nin şöyle dediğini duydum.” demiş bu şahıs: (*Bî dâun mâ lem uâlic nefsi lâ eteferrağû li-gayrî, feizâ âlectü nefsi teferrağtû li-gayrî. Mâ ebsaranî bi-mevdî'd-dâi, ve mevdî'd-devâi in eânenî minhü bimaûneh, sümme kâle entümü'd-dâu erâ vücûhe kavmin lâ yehâfûn mütehâvinîne bi-umûri'l-ahireh.*)

Açıklayalım, uzunca bir şey. Bişr-i Hâfî demiş ki bir sohbetinde, konuşmasında:

(*Bî dâun*) “Hastayım ben, hastalığım var; (*mâ lem uâlic nefsi*) nefsimi bu hastalıktan tedavi etmedikçe, (*lâ eteferrağû li-gayrî*) başkasına faydam olmaz, başkasına vakit ayıramam, başkasıyla meşgul olamam. Ben kendim hastayım, bu hastalık benden iyileşmedikçe, gitmedikçe başkasına vakit ayıramam, başkasına yardımım dokunamaz. (*Feizâ âlectü nefsi*) Kendimi tedavi ettiğim zaman, bu hastalığı tedavi ettiğim zaman, (*teferrağtû li-gayrî*) o zaman başkasına yardım edecek bir imkâna sahip olurum. Başkasına faydam olacak imkânı o zaman bulurum.”

Tasavvufta da böyledir. Derviş, tasavvufî terbiyeyi görür, halvetlere girer, tekâmül eder. Tamam, nefsi ıslah olduktan, terbiye olduktan sonra, hocası onu irşad için bir başka yere gönderir:

“—Sen de kalk, filanca yere git, oranın halkına Allah'ın emirlerini anlat.” vs...

Neden?.. Kendini terbiye etti, ıslah etti, ondan sonra başkasına faydalı hizmetler yapar. Ama kendisinde hastalık varken, başkasına faydası olmaz.

(*Mâ ebsaranî bi-mevdûi'd-dâi, ve mevdûi'd-devâi, in eânenî minhü bi-maûneti*) “Eğer bir yardım bana gelir de yardımcı olmazsa, ben hastalık nerede, deva nerede göremem. Yâni, yardım gelirse hastalığın nerede olduğunu, devanın nerede olduğunu o zaman anlayabilirim.” dedi.

(*Sümme kâle entümü'd-dâu*) “Sizsiniz hastalık... Yâni hastalık dediğim, hastalıktan kasdım sizlersiniz. (*Erâ vücûhe kavmin lâ yehâfûn*) Bakıyorum bazı insanların yüzlerine ki, Allah’tan korkmuyorlar. (*Mütehavînîne bi-umûri’l-ahireh*) Allah’tan korkmuyorlar ve ahiret işlerini hiç ciddiye almıyorlar, gevşek gevşek davranıyorlar. İşte hastalık bu...” Yâni, hastalığın muhatapları olduğunu söylemiş oluyor.

n. Rıza ve Teslimiyet

Sonraki sayfaya, en sonuncu sayfaya geçiyoruz:

٢٢ - سمعت أبا بكرٍ، محمد بن عبد الله بن شاذان، يقول:
سمعت حمزة البزار، يقول: سمعت عباس بن دهقان، يقول:
كنت عن بشر، وهو يتكلم في الرضا والتسليم. فإذا هو
برجلٍ من المتصوفة؛ فقال له: يا أبا نصر! إن قبضت عن اخذ
البر من يد الخلق، لإقامة الجاه. فإن كنت متحققاً بالزهد،
منصرفاً عن الدنيا؛ فخذ من أيديهم ليمتحي جاهك عندهم؛
وأخرج ما يعطونك إلى الفقراء؛ وكن بعقد التوكل، تأخذ
قوتك من الغيب.

TS. 47/22 (*Sem'tü abbâse'bne dihkân yekûl: Küntü inde bişrin.*)
Abbas ibn-i Dihkan isimli şahıstan rivâyet edilmiş ki, şöyle söylemiş: (*Küntü inde bişrin*) “Ben Bişr-i Hâfi’nin yanında,

meclisindeydim. (Ve hüve yetekellemü fî'r-ırdà ve't-teslîm) O tasavvuf'taki rızâ ve teslimiyet makamını anlatıyordu ihvâna..."

Yâni rıza nedir?.. Allah'ın kazâ ve kaderine râzı olmak. Teslimiyet nedir? Allah'ın hükmüne teslim olup, itiraz etmemek, "Eh ne yapalım, Hak'tan böyle nasibmiş." deyip teslimiyet göstermek demek. Bu konuda konuşup duruyormuştu.

(Feizâ hüve bi-racûlin mine'l-mutasavvıfa) "Birden mutasavvıflardan bir adam belirdi, peyda oldu." (Fekâle lehû yâ ebâ nasr!) Bişr-i Hâfî'ye hitaben demiş ki:

"—Ey Ebû Nasr! (În kabadte an ahzi'l-birri min yedi'l-halki, li-ikâmeti'l-câh. Fein künte mütehakkikan bi-zühdi, munsarifen ani'd-dünyâ, fehuz min eydîhim li-yemtehiye câhika indehüm; ve ahrîc mâ yu'tûneke ile'l-fukarâ', ve kün bi-akdi't-tevekkül, te'huzu kûteke mine'l-gayb.)

Şimdi, Bişr-i Hâfî büyük bir zât. Va'z ediyor, ashabını toplamış, rızâ ve teslimiyet makamından filan bahsediyor. Bir başka mutasavvıf kalkmış, ona söz söylüyor şimdi, nasihat yollu bir şeyler söylemiş. Bakalım ne demiş:

"—Ey Ebû Nasr!" demiş.

Demek ki künyesi Ebû Nasr'mış. Biliyorsunuz Araplar'da isim kullanılmaz, asâletli kimselerle konuşken künyesiyle hitab edilir. Yâni "Yâ Bişr!" dese, ismiyle hitap etmiş olacak yâ Es'ad filan demiş gibi. Ama öyle demiyor, "Ey Ebâ Nasır!" diyor, "Ey Nasr'ın babası!" demek, Nasır diye belki bir oğlu var, o isimle hitab ediyor.

(În kabadte an ahzi'l-birri min yedi'l-halki, li-ikâmeti'l-câh.) "Sen, halk sana getirip bir şey vermek istediği zaman, sadaka, hediye, bir şey vermek istediği zaman, tuttun kendini, o verilen iyiliği almaktan tuttun, kendi makamını ayakta tutmak için... Yâni verdiklerini almıyorsun, kendi makamını ayakta tutmak için.

(Fein künte mütehakkikan bi-zühdi) Eğer sen hakiki zühd sahibi bir insan olsaydın, dünyaya metelik vermeyen bir kimse olsaydın, böyle yapmazdın. Ya nasıl yapardın? (Munsarifen ani'd-dünyâ) Dünyayı terk etmiş bir kimse olsaydın, mevkiini,

makamını, itibarını korumak için verilen şeyi almama durumuna düşmezdin; yâni alırdın.

(*Fehuz min eydîhim*) Onların verdiği sadakayı veya hediyeği al da, (*li-yemtehiye câhika indehüm*) onların nazarında mevkiin silinsin, ‘Aaa, bizden bir şeyler alıyor işte...’ filan diye gözlerinden düş onların... (*Ve ahrîc mâ yu’tûneke ile’l-fukarâ*) Sonra da o aldığını götürüp fakirlere ver. Böylece mevki makam da silinmiş olur, gene de hayrını yapmış olursun.

(*Ve kün bi-akdi’t-tevekkül*) Ve tevekkül bağına bağlan, (*te’huzu kûteke mine’l-gayb*) rızıkını gaybdan alırsın.” diye böyle bir nasihat etmiş.

Kesik kesik söyledim, bilmiyorum anlaşıldı mı?.. Yâni rıza ve teslimiyet makamından bahsederken kalkmış:

“—Yâ Ebû Nasır! Sana bir şey verildiği zaman almıyorsun, ama yanlış yapıyorsun bence. Bunu kendi mevkiini, itibarını korumak için yapıyorsun, bu gerçek mutasavvıfın hali değil. Sen gerçek zâhid isen, dünyaya hakikaten metelik vermeyen bir kimse isen, öyle yapmaman lâzımdı. Sana verileni al, halkın nazarında itibarın silinsin; bu tasavvufa, zühde daha uygundur. Ondan sonra aldığını istersen gene yeme, zâhidsen, götür fakirlere ver! Böyle yapman daha iyidir.” gibi bir nasihat vermiş. “O zaman, gaybdan sana Allah rızıklar verir.” filan diye de söylemiş.

فاشئت ذلك على اصحاب بشر. فقال بشر: اسمع أيها الرجل
الجواب: الفقراء ثلاثة: فقير لا يسئل، وأن أعطى لا يأخذ؛
فذاك من روحانيين، إذا سأل الله اعطاه، وإن أقسم على الله
أبر قسمه .

(*Fe’ştedde zâlike alâ ashâbi bişr*) Tabii Bişr-i Hâfi büyük bir mutasavvıf, onun da etrafında toplanan insanlar müridleri, onlara çok ağır gelmiş. Yâni, birisinin kalkıp da böyle bu yolda va’z-u

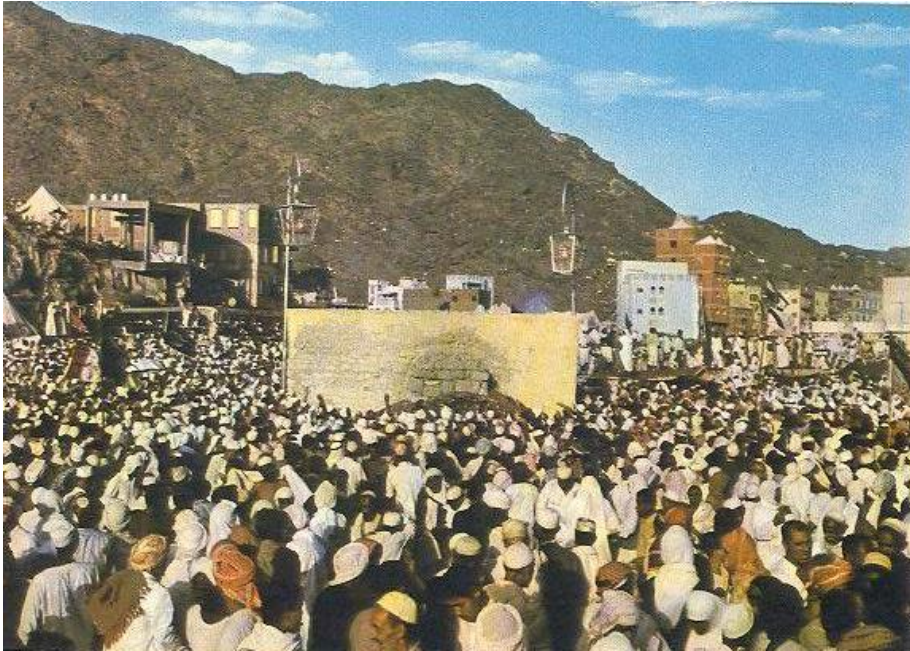
nasihatte bulunması ağır gelmiş o ashâbına.

(*Fekâle bişrûn*) O adam böyle söyleyince Bişr-i Hâfî de ona cevap olarak demiş ki:

(*İsma' eyyühe'r-racîlü'l-cevâb*) “Ey adam! Senin teklifine karşı benim cevabımı benden, dinle: (*El-fukarâu selâsetün*) Fakirler üç zümre halindedir, üç cinstir. Yâni mutasavvıf fukara, yâni zâhid, âbid, derviş olan fukarâ üç çeşittir:

1. (*Fakîrûn lâ yes'el*) Bir kısmı fakirdir, dervîştir, istemez; (*fein u'tiye lâ ye'huz*) verilse de almaz. İstemez, verilse de almaz.”

Biz Mina'da tam şeytanı taşladık, yanımıza birisi geldi Pakistan'lı, bizimle tatlı, yumuşak yüzle konuştu. Fukarâ tavırlı bir kimse.... Bizim arkadaş şöyle cebinden para çıkarttı, vermek istedi, sadaka vermek istedi. “Yok, ben para istemem. Bende daha çok para... İsterseniz ben size vereyim.” dedi filan. Parada pulda gözü yok.

Yâni, “Bazı fakir vardır, dilenmez, istemez, verilerse de almaz. (*Fezâke mine’r-rûhâniyyîn*) Bu rûhânîler zümresindendir. (*Îzâ seela’llâhe a’tâhu*) Allah böylesine, istediği zaman verir, sofrayı indirir gökten... (*Ve in kaseme ale’llâhi eberre kasemehû*) Bir şey için Allah’a yemin etse, yemini doğruya çıksın diye o işi öyle yapar.” Meselâ, “Vallâhi yarın yağmur yağacak, yarın kar yağacak...” dese; Allah, yemini doğru çıksın diye yarın kar yağdırır. Çünkü rûhâniyyûn zümresinden, mertebesi yüksek, sevgili kulu Allah’ın... Sözü yerine gelsin diye öyle yapar. Ağustos’ta, Temmuz’da kar yağar mı? Yağdırır meselâ.

Bu birinci sınıf. İstemiyor, verilirse de almıyor.

و فقير لا يسأل ، وإن أعطى قبل ؛ فذاك من اوسط القوم ، عقده
التوكل و السكون الى الله تعالى ؛ وهو ممن توضع له الموائد في
حظيرة القدس.

2. (*Ve fakîrûn lâ yes’el*) “İkincisi fakirdir, dervîştir, yâni gene mutasavvıftır. İstemez, dilenmez; (*ve in u’tiye kabile*) ama istemeden verilirse kabul eder. (*Fezâke min evsati’l-kavm.*) Bu kavmin en ortasında, mu’tedil olanıdır. Yâni mutasavvıflar zümresinin, dervîşler zümresinin en ortasında olanıdır. (*Akdühü’t-tevekkül*) Tevekküle bağlanmıştır. (*Ve’s-sükûnü ila’llâhi teâlâ*) Allah-u Teâlâ Hazretleri’ne tevekkül ve sükûna yapışmıştır. (*Ve hüve mimmen tûdau lehû’l-mevâidü fî hazîreti’l-kuds*) Böylesine Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin nezd-i ilâhisindeki hazire-i kudste sofralar kurulur.”

Yâni istemiyor, verilirse alıyor. Neden alıyor verilirse? Çünkü Peygamber Efendimiz’in bir hadis-i şerifi var: Abdullah ibn-i Ömer’e bir keresinde bir şey vermiş,

“—Al bunu!” demiş.

“—Yâ Rasûlallah! Benim ihtiyacım yok, daha muhtaçlara ver.”

“—Bana bak delikanlı! Sen istemediğin halde sana bir şey verilirse, al!” demiş.

Yâni istenmeden verilirse, alıyor. İşte dervişlerin ikinci kısmı budur. Onu da anlatmış, onun da mükâfatını söylemiş.

و فقير اعتقد الصبر ، ومدافعة الوقت. فإذا طرَّقه الحاجة ، خرج
إلى عبيد الله ، و قلبه الى الله بالسؤال. و كفارة مسألته صدقه في
السؤال. فقال الرجل: رضيت ، رضى الله عنك.

3. (*Ve fakîrun*) “Üçüncüsü de yine dervîştir, fakirdir, (*i'tekade's-sabr*) sabra sarılmıştır, (*müdâfeate'l-vakt*) vaktini geçirmek için yâni yok, aç, susuz, vaktini geçirmek için sabra sarılmıştır. (*Feizâ tarakathü'l-hâceh*) Artık ihtiyaç gelip de küt diye çarparsa, yâni iyice bıçak kemiğe dayanırsa, (*harece ilâ abîdi'llâh*) çıkar Allah'ın kullarının bulunduğu tarafa, yâni halka; (*ve kalbühû ila'llâhi bi's-suâl*) ama kalbi Allah'a bağlıdır. Gerçi insanlara doğru gidiyor, isteyecek bir şey ama kalbi Allah'a bağlı...”

(*Ve keffâretü mes'eletihi sıdkuhû fî's-süâl*) “Onun istemesi güzel aslında ama, istemesine kefâret, isteğindeki sâdıklığıdır. Yâni Allah’tan istiyor aslında, beklediği Allah’tan. İşte o sıdk u sadâkatinden dolayı, onun istemesi günah değildir. İşte bu da bir çeşit...”

Yâni, “Üç çeşit derviş var: İstemez, verilse de almaz. O rûhânîler zümresindendir. İkincisi: İstemez, verilirse alır. Bu da kavmin mu’tedil, en uygun tipidir. Tevekküle sarılmıştır, ona Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin huzurunda ikram sofraları kurulacak.” diyor. “Üçüncüsü de: Aslında sabreder; yokluğa, açlığa, sıkıntıya, fakirliğe, acıya hastalığa vs.ye... Ama iyice bıçak kemiğe dayanınca çıkar, ama gene kalbi Allah’ta, Allah’tan istiyor. İnsanların yanına gidiyor ama kalbi Allah’ta... Bunun istemesi günah değildir. Bunun istemesine kalbindeki niyetinin hâlisliği, sıdk-ı sadâkati kefarete olur.” diyor.

Üç çeşit olduğunu böyle söyleyince, (*fekâle’r-racül*) o kalkıp da Bişr-i Hâfî’ye nasihat eden kimse: (*Radîtü, radiya’llâhu anke.*) “Tamam, tamam, râzı oldum cevabından. Allah senden râzı olsun!” demiş.

Yâni o:

“—Sen bana istendiği zaman, verildiği zaman al diyorsun ama, üç çeşit fakir vardır: Bazısı, istemez ve verilirse almaz. İkinci tabakası, istemez ama verilirse alır. Üçüncüsü, kendisi istemeye de gider ama, bunların hepsi de mutasavvıftır. Yâni dereceleri vardır, mertebeleri şöyledir.” diye tasnif etmiş.

Adam bakmış ki, Bişr-i Hâfî Hazretleri akıl öğretilecek kimse değil... Fakirlerin, dervişlerin cinslerini, çeşitlerini gayet güzel sıralıyor; hepsinin mertebesini, makamını tarif ediyor. (*Radîtü*) “Tamam, cevabın beni tatmin etti, Allah senden râzı olsun.” demiş.

Geldik bundan sonraki sayfa 48. sayfa, Seriyy-i Sakatî Hazretleri’ne. İsmi duymuşsunuzdur. Önümüzdeki ders ne zaman olursa, sağ olursak, sâlim olursak, Allah fırsat verirse,

haberleşiriz, inşâallah Seriyy-i Sakatî Hazretleri'ne geçer, onu anlatırız.

Allah-u Teâlâ Hazretleri bu büyüklerimizin o ma'rifetinden, o ahvâlinden, o makâmâtından, o ârifliklerinden, o güzel huylarından istifade edip, Cenâb-ı Hakk'ın râzı olacağı hale gelmeyi, sevdiği kul olmayı cümlemize nasib eylesin... Yolunda dâim, zikrinde kâim eylesin... Cümlemizi, cümlenizi cennetiyle, cemâliyle müşerref eylesin...

Çıkmışsınız ortaya veya düşmüşsünüz bir yola, biz de dervişiz diye bağlanmışsınız Hocamız'a... Siz de bize bağlanmışsınız. Ama bu iş — okuyoruz kitaptan, mahsustan okuyoruz, özellikle okuyoruz— görüldüğü gibi basit bir iş değil!

Bu dervişlik denilen şey, ince bir iş imiş. Bu dervişliğin bir köklü an'anesi, mâzîsi varmış, çok büyük zâtlar gelmiş, geçmiş. Ne derin düşüncelerle, tefekkürlerle, ne ince ince duygularla hayatlarını sürmüşler, görmüş oluyorsunuz.

Allah, bizi de ma'rifetullaha, mahabbetullaha, aşkullaha erdirdi... Cennetiyle cemâliyle cümlenizi, cümlemizi müşerref eylesin...

Bi-hürmeti esrârı sûreti'l-fâtihah!...

25. 07. 1992 - İstanbul

11. SERİYY-İ SAKATÎ HAZRETLERİ (1)

Eüzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîne hamden kesîran tayyiben mübâreken fih, alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn, ve senedi'l-âşıkîn muhammedini'l-mustafâ, ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun...

Ebû Abdurrahman es-Sülemî KS Hazretleri'nin Tabakâtü's-Süfiyye isimli kitabında, 5. terceme-i hâle başlayacağız. Seriy es-Sakatî Hazretleri'nin hayatıyla ilgili, sözleriyle ilgili bölüme geçiyoruz.

Bu kitabın okunmasına başlamadan önce, başta Peygamber SAS Efendimiz olmak üzere; cümle enbiyâ ve mürselînin, Peygamber Efendimiz'den Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar turuk-ı aliyemiz silsilelerinden güzeran eylemiş sâdât ve meşâyihimizin, pirlерimizin, mürşidlerimiz, onların haleflerinin ruhları için; onlara bağılı müridlerin, dervişlerin ruhları için;

Okuduğumuz kitabı yazan Ebû Abdurrahman es-Sülemî Hazretleri'nin ve kitabın içinde ismi geçen kişilerin, bu kitabı neşre hazırlayan Nureddin Şüreybe'nin ruhları için; bu beldeleri fethedip bize emânet ve yâdigâr bırakmış olan mübarek mücahid ecdadımızın, fatihlerin, şehidlerin, mücahidlerin, velîlerin, sâlihlerin ruhları için; İstanbul'u fethetmiş olan Fâtih Sultan Muhammed Han ve ordusunun mübarek mensubu gâzilerin ruhları için, şehidlerin ruhları için;

Bu dergâhı bina etmiş olan ve alt katta kabrinde medfun bulunan Mustafa Selâmi Efendi ve hulefâsının, yakınlarının

ruhları için; uzaktan yakından bu sohbeti dinlemek üzere gelmiş olan, bu derse iştirak eden siz değerli kardeşlerimizin ahirete geçmiş bütün sevdiklerinin, geçmişlerinin, yakınlarının ruhları için; ruhları şâd olsun, kabirleri nurlansın, makamları yüksek olsun, Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin nice nice mânevî lütuflarına, ikramlarına nâil olsunlar diye;

Biz yaşayan mü'min kullar da Rabbimizin rızasına uygun yaşayalım, sevdiği kul olalım, rızası yolunu bulalım, rızası yolunda yürüyelim diye; sıhhat, afiyet, saadet ve selâmet üzere yaşayıp, Rabbimizin huzuruna sevdiği, razı olduğu kullar olarak varalım; sâdât ve meşâyihimizle beraber Firdevs-i A'lâ'ya bi-gayri hisâb dahil olalım diye, bir Fâtîha, onbir İhlâs-ı Şerif okuyalım, öyle başlayalım!.. Buyurun:

.....

a. Seriy-i Sakatî Hz. Hakkında Bilgi

٥ - سري السقطي

(*Seriyüni's-sakatiyyü*) Bu zâtın ismi *Seriy*'dir. *Sin-re-ye* ile yazıldığı için eski yazıda, tarihi iyi bilmeyen kimseler bunu *Sırrı* diye okumuşlardır. *Sırrı Sakatî* filan diye geçmiştir bazı kitaplara. O yanlıştır, doğrusu *Seriy*; *ye* harfi şeddeli olmak üzere, *Seriyüni*.

Es-Sakatî de nisbesidir. Meslek ismi olmalıdır, Allahu a'lem. Bakmadım, lügatta belki de bulunmaz. Hani *sakatât* diyoruz, ciğer, böbrek vs. satan dükkânlara... Kim bilir ondan dolayı mıdır, yoksa başka bir sebeple midir, *Sakatî* denmiş. Başka kitaplara da bakıp, hayatını okuyup öğrensek, daha iyi olur tabii.

Şu lugata bir bakıp söyleyelim: (*Bâiu's-sakat*) diyor; kalitesiz, küçük, ufak tefek sakatat satan kimseye *sakatî* denir diyor. Demek ki, öyle küçük bir dükkânı ve basit mallar satmak mesleği imiş.

Böyle bir meslek seçerlerdi, eskilerin adetlerindendi. Ayakkabıcılık yapar, demircilik yapar; demirciyse *haddad* ismini

alır. Veyahut kumaşçılık yapar, terzilik yapar... Meselâ, Somuncu Baba diyoruz, o ekmekçilik yapıyormuş. Yâni maksat, kimsenin hakkını yemeden elinin emeğiyle geçinmek. Onun için, her birisi bir meslek tutmuşlardır.

Bu zâtın ismi *Seriyyün*, yâni ye harfi şeddeli.

ومنهم سريُّ بنُ المغلِّس السَّقْطِي ، كُنِيَّتُهُ أَبُو الْحَسَنِ . يَقُولُ : إِنَّهُ
خَالَ الْجَنِيدَ . وَاسْتَاذَهُ . صَحَبَ مَعْرُوفًا الْكَرْخِيَّ .

(*Ve minhüm seriyyünü'bnü'l-mugalles es-sakatiyyü, künyetühû ebü'l-hasen.*) Künyesi Ebü'l-Hasen'miş, nisbesi Sakatî'ymiş, ismi Seriy imiş, babasının adı el-Mugalles imiş, *sin* ile.

(*Yukâlî: İnnehû hâlî'l-cüneyd ve üstâzüh.*) "Denilir ki: Bu Cüneyd-i Bağdâdî Hazretleri'nin dayısıydı ve üstadıydı." Hem annesinin erkek kardeşi, o bakımdan dayısı; hem de hocası... Yâni, Cüneyd-i Bağdâdî mânevî terbiyesini bu üstadın, bu zât-ı muhteremden almış.

(*Sahibe ma'rûfen el-kerhiyye*) "Ma'rûf-i Kerhî diye bilinen, tanınan meşhur şeyh ile sohbeti oldu, musahibliği oldu. Onun meclislerine müdavim oldu, onun ashabından oldu."

Kerh, Bağdat'ın bir mahallesinin adıdır. Ma'rûf, o mübarek zâtın ismidir. Ma'rûf-i Kerhî, yâni Bağdat'ın Kerh mahallesine bağlı kimse demek. *Kerh*, hı harfiyledir. Yâni *kerih* kelimesiyle ilgili değil. Kerh, hı ile.

وهو أول من تكلم ببغداد في لسان التوحيد ، وحقائق الأحوال.

(*Ve hüve evvelü men tekelleme bi-bağdâde fî lisâni't-tevhîd*) "Seriyy es-Sakatî Hazretleri Bağdat'ta ilk defa Allah'ın vahdaniyetinin esrarı üzerine, vahdaniyetin lisanı konusunda konuşan kişidir." Yâni, Allah'ın birliğine dair yüce mânâlar, sözler söyleyen kişilerin en evvellerinden biridir. Allah'ın birliğini anlatan, hikmetli sözler söyleyenlerin başında gelir.

(*Ve'l-hakàiki'l-ahvâl*) "Tasavvufa intisab eden, mânevî seyr-i sülûke giren bir insanın çeşitli hallerinin hakikatlerine, inceliklerine, gerçekliğine, esrârına dair ve tevhidin, Allah'ın birliğinin esrârına dair, sırlarına dair ilk defa konuşan kişilerden, bu konuda sözler söyleyen mübareklerin ilklerindendir." demek istiyor.

وهو إمام البغداديين ، وشيخهم فى وقته. وإليه ينتمى أكثر الطبقة
الثانية ، من المشايخ المذكورين فى هذا الكتاب .

(*Ve hüve imâmü'l-bağdâdiyyîn*) Bu Seriy es-Sakatî Hazretleri Bağdatlı evliyaullahın imamı, önderidir yâni. Hepsinin kendisine iktidâ ve iktibâ ettiği en büyüklerindendir.

(*Ve şeyhuhüm fî vaktihî*) Yâni ömrü oldukça, yaşadığı müddetçe onların şeyhi idi. Yâni Bağdat'ta onun üstüne insan yokmuş, hepsinin şeyhi ve üstadı ve imâmı bu imiş o zaman da... Yâni meşhur, en önde gelen, ileri kimseymiş Seriy es-Sakatî Hazretleri.

(*Ve ileyhi yentemî ekserü't-tabakati's-sâniyeh*) İkinci tabaka sôfilere mensupların çoğu ona bağlanırlar, ona müntesibdirler, ondan el alıp devam etmişlerdir.

Biliyorsunuz tabaka tabaka ayırıyor sôfileri, devir devir ayırıyor. Onun için kendi kitabına da Ebû Abdurrahmân Hazretleri, *Tabakâtü's-Sûfiyye* demiş, sûfilerin tabakaları, yâni nesilleri, kuşakları diyelim yeni tabirle. Sûfilerin kuşakları. İkinci kuşak, ikinci tabaka sûfilerin, ekseriyeti bu zâta intisab etmiş, bağlanmışlardır, ona bağlanırlar.

(*Mine'l-meşâyihî'l-mezkûrîne fî hâze'l-kitâb*) "Bu kitapta zikredilmiş olan meşhur şeyhlerden ikinci tabakaya mensuplarının çoğu ona bağlanırlar." Yâni düğüm noktası, dört yol ağzı, kaynak mahiyetinde bir şahsiyeti olan önemli bir kişinin hayatını okumaya başlamışız demek ki.

Bu beşincidir. Yirmi tane birinci tabaka, yirmi tane ikinci tabaka... Beş tabaka anlatacak bu kitap. Sağ olursak, biz de okuyup, hallerinden istifade etmeye çalışacağız.

سمعت أبا الحسن بن مقسم المقرئ ، ببغداد ، يقول : مات سري
السقطى سنة احدى وخمسين ومائتين.

(*Semi'tü ebe'l-haseni'bni miksem el-mukri', bi'bağdâd, yekülü:* *Mâte seriyyüni's-sakatiyyü senetü ihdâ ve hamsîne ve mieteyn*) "Bu Ebu'l-Hasen Miksem el-Mukri' isimli şahıstan ben Bağdat'ta kendim duydum ki..." Her halde Ebû Abdurrahman es-Sülemi diyor, kitabı yazan. "Bağdat'ta ben o şahıstan duydum ki, Seriy es-Sakatî Hazretleri 251. hicrî senede vefat etmiş."

251 hicrî. Mîlâdî karşılığını nasıl bulacaktık?.. 251'i 33'e böleceğiz. [251: 33 = 7.6] Çıkan rakamı 251'den düşeceğiz. [251 - 7.6 = 243.4] 622'nin üstüne onu ekleyeceğiz. [622 + 243.4 = 865.4] Çünkü 622, mîlâdî rakamdır. Bu kamer takvimidir. Kamer takvimi, mîlâdî güneş takviminden ne kadar fark etmiş? 33 senede bir sene fark ettiğine göre, onu bulmak için kaç tane 33 var

diye böleceğiz. Çıkan rakamı ilk önce 251'den düşeceğiz, kalanı ekleyince bu zâtın ne zaman vefat ettiği çıkar. Üç aşağı beş yukarı, bir rakam filan hata olabilir, [Mîlâdî 865 yılında vefat etmiş.]

Aslında bizi tabii bir oyuna getirmiş oluyorlar. Bizim kendi tarihimiz var, kendi kültürümüz var, kendi örfümüz var, kendi an'anemiz var... Bize onları bıraktırmışlar, kendilerininkini kabul ettirmişler ama, kendileri kendilerine özel bir şey varsa, onu bırakmamışlar muhterem kardeşlerim! Bu noktaya dikkatinizi çekerim.

Meselâ, İngiltere'ye gittim, İngiltere'de trafik soldan... Direksiyon ters... Bizimkine göre tamamen ters. Değiştirmemiş adamlar. Ölçüler tamamen farklı, metrik sisteme dahil değil. Hiç de hesaba uygun bir şey değil. Parmak, inç, ayak, yarda, bilmem ne filân... Bu usûl gidiyorlar. Kûsûratlı acaib bir sistem. Mesafe ölçüleri de bir şeye benzemiyor, hacim ölçüleri de bir şeye benzemiyor. Kilometre kullanmıyorlar, mil kullanıyorlar.

Hattâ Kardif şehrine doğru geçtik. Köprüden geçtik, levhalarda iki türlü yazı var. “Bu nedir?” dedim. Oranın kavmi başka bir kavimmiş, kraliçenin soyuymuş. Onun diliyle yazılmış, İngilizce de değil.

İngilizler başkalarına uymuyorlar, İngilizlerin içindeki o grup da başkasına uymuyor; kendi örfünü, kendi yazısını saklamağa çalışıyor ama, biz her şeyimizi bırakmışız, gitmişiz onlara benzemeğe, onların kapısına... Ne lüzum vardı? Yâni, mutlaka kendi değerlerimizi öğrenmeliyiz.

Şu bina ne kadar güzel!.. Biz istesek bir betonarme konferans salonunda bu dersi veremez miyiz? Veririz. Eyüp'ten başka bir semte gidemez miyiz? Gideriz. Ama burada, ecdadımızın sanat zevkini görüyoruz, güzelliğini görüyoruz, hassasiyetini görüyoruz. Tarihini yaşıyoruz, örfünü, adetini yaşıyoruz. Harem, selâmlık, sedir, örtüler vs. her şeyi bir başka türlü ve hakîkaten güzel!.. Taraftar olduğumuz için, tarafgir olduğumuz için değil de,

gerçekten güzel!.. Gerçek güzel...

Şu Eyüp semti, kim bilir bir zamanlar ne kadar güzel bir semt idi ki, böyle dalgasız bir deniz girintisi, tertemiz bir su... İki tarafında paşaların yalıları, sahabe-i kiram kabirleri, mesire yerleri, gayet güzel yerlermiş. Koruyamamışız, en çirkin yerler olmuş. Gitmiş hristiyanların Beyoğlusu, Moda'sı, Adası korunmuş, onlar güzel kalmış.

Halbuki, emsalsiz bir güzel yer burası... Bizanslılar Altın Boynuz derlermiş. Boynuz gibi, böyle karanın içine girdiği için; ama altın gibi de güzel, kıymetli olduğundan Altın Boynuz demişler buraya... Biz artık ne boynuzu diyeceğiz bilmiyoruz. Yâni o kadar kirlenmiş, o kadar pislenmiş... Neden? Koruyamamışız.

Şurada, iki adım aşağıda sahabe kabirleri vardır, sadrazam kabirleri vardır, şâhâne eserler vardır, her birisi açık müzedir; koruyamamışız. Biz korumak üzere bir hamle yapmış oluyoruz yâni... Eyüp semtimizi koruyalım diye ama, bizden önce çoktan harab olmuş zaten... Zâten mahvedilmiş. Artık mahvedilmiş düzeltmeğe çalışacağız.

Tarih de öyle... Bizim dedelerimizin kamerî takvimi varken, bu değişmiş. "Efendim, senenin içinde dönüyormuş." Dönmesi de güzel!.. Bütün aralık aylarının hep kar, kış, kıyamete gelmesi mi daha adaletli; yoksa Ramazan'da olduğu gibi yaza, kışa, sonbahara, her mevsime geçmesi mi daha adaletli?..

Bu daha güzel!.. Hem yazın, hem sonbaharda, hem ilkbaharda, hem kışta, insan ömrü oldukça, 33 senede Ramazan'ı her mevsimi yaşıyor. Yaz da oruç tutuyor, kış da oruç tutuyor, ilkbaharda da oruç tutuyor, sonbaharda da oruç tutuyor. Bu da bir başka güzellik, değişik bir şey işte...

Bunları tutabilmeliydik. Kılık kıyafetimizi, örfümüzü, el öpmemizi koruyabilmeliydik. El öpmeyi bile değiştirmişiz. El sıkmayı değiştirmişiz, musafahayı tokalaşma yapmışız. Yâni, adamlar kertenkele deliğine girseler, taklid olsun diye, biz de

peşinden girecek hale düşmüşüz yâni... Hippileşmişler, hippileşmişiz... Yamalı elbiseler giymişler, yamalı elbise giymişiz... Yırtık paçalı giymişler, yırtık paçalı giymeye başlamışız... Yâni başlıyorlar.

Yeni elbiseyi, blucini götürüyor, taşıyor, eskitiyor, öyle satıyor. Paçasını yırtıyor, dizini yırtıyor, öyle giyiniyor. Yâni moda diye... Boynuna, kulağına, başına, saçına muhtelif şeyleri tangır tungur takıyor, öyle geziyor; bizimkiler de aynen taklid ediyor. Gazeteler de teşvik ediyor.

Bugünkü gazete vardı, bir çeşit mantar varmış, onu içen sosyete keyif buluyormuş, 8-10 saat devam ediyormuş. Reklamını yapıyor gazete, resmini veriyor, nereden alacağını söylüyor. Yâni modayı teşvik ediyor, Türkiye'nin müslüman ahalisi afyon müptelası olsun diye, en büyük tirajlı gazete onun reklamını yapıyor. Örtmesi gerekirken reklamını yapıyor.

Kim Allah'ın yoluna yardım edecek?

مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ (الصف: ١٤)

(*Men ensârî ila'llâh*) "Allah'ın yolunda yürürken kim bize destekçi olacak?" (Saf, 61/14)

Destekçi olanlar da var el-hamdü lillâh ama, destekçi olmak için çok şeyleri bilmek lâzım, çok azimli olmak lâzım! Faydalı olabilmek için, çok kuvvetli olmak lâzım!..

Allah hepimize din-i mübîn-i İslâm'a en güzel tarzda hizmetler etmeyi nasîb etsin...

واسند الحديث.

(*Ve esnede'l-hadîs*) Hadis de rivâyet etmiştir. Yâni, hadis râvîleri arasına ismi girecek şekilde, usûlüne uygun hadis almış, hadis nakletmiş. Hadis nakletme işlemi içinde fonksiyon görmüş bir kimsedir Seriy es-Sakatî Hazretleri.

Kitabı yazan Ebû Abdurrahman es-Sülemî, biliyorsunuz bir

şahsı anlatırken, ismiyle, künyesiyle, beldesiyle ilgili mâlumat veriyor; hadis rivâyet etmişse onu söylüyor, bir hadisini örnek veriyor. Yâni şerefini göstermek için. Bak ulûm-i şer'iyye ile meşgul olmuş bir kimse diye örnek vermek için. Burada da öyle yapacak şimdi.

(*Ve esnede'l-hadîs*) "Hadis de isnad etmiştir, yâni hadis rivâyet etmiştir. Bu Seriy es-Sakatî Hazretleri, hadisçilerdendir." Hangisi o hadis:

b. Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâh Sözü

١ - أخبرنا محمد بن عبد الله بن المطلب الشيباني ، بالكوفة ؛
حدثنا العباس بن يوسف الشكلى ؛ حدثنا سري السقطي ؛ حدثنا
محمد بن معن الغفاري ؛ حدثنا خالد بن سعيد ؛ عن ابي
زينب ، مولى حازم بن حرملة ؛ عن حازم بن حرملة الغفاري ،
صحب رسول الله صلى الله عليه و سلم ، قال : مررت يوماً فرآني
رسول الله صلى الله عليه و سلم ، فقال : يَا حَازِمُ ! أَكْثَرَ مِنْ قَوْلِ
لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ . فَإِنَّهَا مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ .

TS. 48/1 (*Ahberanâ muhammedü'bnü abdi'llâhi'bni'l-muttalibe's-şeybânî...*)

Kûfeliymiş, Bağdat'a yerleşmiş, orada hadis nakletmiş, çok kimselere faydası olmuş. İnsanlar bundan birçok hadisler de yazmışlar, Bağdat'ta ölmüş... Aşağıda böyle bilgiler var.

"Kûfe'de bundan duydum ki, (*haddesenâ el-abbâsü'bnü yûsufe's-şekliyyü*) dedi. Yâni Bu şahıs bana rivâyet etti dedi. (*Haddesenâ seriyyü's-sakatiyyü*) dedi, yâni Seriy es-Sakatî bana rivâyet etti dedi. Seriy Hazretleri, tercüme-i halini okuduğumuz kişi nereden almış?..

(*Haddesenâ muhammedü'bnü ma'nin el-gıfârî*)

Muhammedü'bnü Ma'n el-Gıfârî'den almış o da. Bu mübarek kimmiş?.. Medineliymiş, babasından ve birçok kimselerden rivâyet etmiş. Güvenilir bir kimseymiş. 198 senesinde vefat etmiş filan diye aşağıda bilgi var. Seriy es-Sakatî'nin kendisinden dinlediği şahıs.

(*Haddesenâ hâlidü'bnü's-saîd an ebî zeyneb mevlâ hâzimi'bnî hermeleh, an hâzimi'bnî hermelete'l-gıfârî*) Bu şahısların aşağıda isimleri var, hayatları hakkında bilgi var.

En sonuncu isim, Hâzim ibn-i Hermele ibn-i Mes'ud el-Gıfârî, sahabîdir. (*Sahibü rasûlü'llâh SAS*) Yâni, Rasûlüllah SAS'ın ashabından idi. *Sahib*, sahabî mânâsına.

(*Kâle: Merertü yevmen feraânî rasûlü'llâh SAS*) Bu sahabi, yâni Hâzim ibn-i Hermele el-Gıfârî Hazretleri RA diyor ki: “Ben bir gün geçiyordum, beni Rasûlüllah SAS gördü, (*fekâle*) dedi ki:⁴⁹

يَا حَازِمُ! أَكْثَرُ مِنْ قَوْلٍ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، فَإِنَّهَا مِنْ

كُنُوزِ الْجَنَّةِ (هـ. عن حازم بن حرمة)

(*Yâ hâzim!*) Bana hitap etti, ‘Yâ Hâzim!’ dedi. (*Eksir min kavli lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâh.*) ‘Lâ havle ve lâ kuvvete illâ

⁴⁹ İbn-i Mâce, *Sünen*, c.XI, s.275, no:3856; Şeybânî, *el-Âhâd ve'l-Mesânî*, c.IV, s.235, no:2394; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.V, s.356, no: 8524; İbn-i Abdî'l-Ber, *el-İstiâb*, c.I, s.92; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, c.V, s.320, no:1060; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.I, s.357; Hâzim ibn-i Harmele RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.IV, s.132, no:3899; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.II, s.266, no:1943; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.XIII, s.516, no:36410; Heysemî, *Mecmaü'z-Zevâid*, c.X, s.119, no:16899; Ebû Eyyûb el-Ensârî RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.V, s.159, no: 21453; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.96, no:10186; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.III, s.240, no:342; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.194, no:449; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.91, no:3966; Hatîb-i Bağdâdî, *Tarih-i Bağdad*, c.XII, s.438, no:6903; Ebû Zerr-i Gıfârî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.455, no:1965; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.167, no:502; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XXIII, s.223, no:25885.

bi'llâh sözünü çok söyle! Bunu söylemeye çok müdavim ol! (*Feinneâ min künûzi'l-cenneh.*) Çünkü bu söz, cennetin hazinelerindendir. *Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâh*'ı çok söyle, çünkü bu söz cennetin hazinelerindendir.' dedi."

Ne demek? (*Lâ havle ve lâ kuvvete*) Hiç bir havl ü kuvvet yoktur, (*illâ bi'llâh*) ancak Allah'ın gücü, kuvveti vardır, Allah izin verirse vardır, Allah'ın verdiği güç kuvvettir. Yâni, Allah dilemezse hiç bir şey olmaz, her şey Allah'ın kudreti altındadır. Dilerse olur, dilemezse olmaz. *Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâh*, cennetin hazinelerinden bir hazinedir.

Cennetin hazinesi nasıl olur? Yâni, cennete insanı götüren bir hazine gibi kıymetli mânâsına gelebilir; daha başka esrârengiz mânâları olabilir.

c. İnsanı Cennete Götüren Kısa Yol

۳ - سمعت جعفر بن محمد بن نصير، يقول: سمعت الجنيد يقول: سمعت السريّ، يقول: أعرف طريقاً مختصراً، قصداً الى الجنة. قلت: ما هو؟ فقال: لا تسأل أحداً شيئاً؛ ولا تأخذ من أحد شيئاً؛ ولا يكون معك شيءٌ تعطى منه أحداً.

TS. 49/3 (*Semi'tü ca'fere'bne muhammedi'bni nusayr, yekülü: Semi'tü'l-cüneyd, yekülü: Semi'tü's-seriyye, yekülü: A'rifu tarika muhtasiran kasden ile'l-cenneh*) Cafer ibn-i Muhammed ibn-i Nusayr demiş ki: "Ben Cüneyd-i Bağdâdî'den şöyle duydum, Cüneyd-i Bağdâdî: 'Seriyy'den şöyle işittim...' dedi." Seriy, dayısı oluyor. Seriy es-Sakatî.

Dayısından şöyle duymuş Cüneyd-i Bağdâdî ve rivâyet etmiş o şahsa:

(*A'rifu tarika muhtasiran kasden ile'l-cenneh*) "Ben cennete kısa ve tam doğru giden bir yol biliyorum." (*A'rifu*) biliyorum, (*tarikan*) bir yol, (*muhtasiran*) kısa bir yol, (*kasden ile'l-cenneh*)

yâni cennete götüren, cennete vâsıl eden kısa bir yol biliyorum.” dedi. (*Fekultü: Mâ hüve?*) “Nedir bu yol?” diye dayısına sormuş Cüneyd-i Bağdâdî.

(*Fekâle*) Cüneyd’e dayısı Seriy Hazretleri dedi ki: (*Lâ tes’elü ehaden şey’â, ve lâ te’huzu min ehadin şey’â, ve lâ yekûnü meake şey’un tü’tî minhu ehadâ*) “Bu yol:

Kimseden hiç bir şey istemezsin. (*Lâ tes’elü ehaden şey’â*) Hiç bir kimseden hiç bir şey istemezsin. İstemek yok. (*Ve lâ te’huzu min ehadin şey’â*) Ve hiç bir kimseden hiç bir şey almazsın. Almak da yok. (*Ve lâ yekûnü meake şey’un*) Yanında da hiç bir şey olmamasıdır. (*Tü’tî minhu ehadâ*) Birisine verecek paranın pulun da olmamasıdır.” Yâni, "Yanında bir şey olmayacak, kimseden bir şey istemeyeceksin, bir kimse bir şey verirse de almayacaksın! İşte bu cennete giden kısa, kestirme bir yoldur.” buyurmuş.

Bizim büyüklerimiz de, hocalarımız da, bu gibi büyüklerin sözlerinden, hadis-i şerîflerden, ayet-i kerimelerden almışlar, demişler ki:

(*Lâ talebe*) “İstemek yok.” Ama ilâve etmişler: (*Ve lâ redde*) “Verilirse, reddetmek de yok! İstemek yok, gelirse reddetmek de yok.”

Onu şuradan çıkartmış olsa gerek büyüklerimiz:

Bir gün Peygamber SAS Abdullah ibn-i Ömer RA’ya bir şey vermiş, buyur diye. O da:

“—Yâ Rasûlallah! Benim ihtiyacım yok, bir başkasına ver!” filan gibi, verilen şeyi kabul etmek istememiş.

Onun üzerine Peygamber Efendimiz diyor ki:

“—Ey delikanlı! Sen bir şey istemeden Allah sana bir şey verirse, al, reddetme!” diyor.

Onun için, büyüklerimiz demişler ki: (*Lâ talebe ve lâ redd*) “Bizim tarikatımızda istemek yok ama, verilirse reddetmek de yok. İkrâmı da reddetmek yok...”

İstemeyin diye Peygamber Efendimiz’in hadis-i şeriflerinde o kadar tavsiye olmuş ki, birisi devesinin üstündeyken kamçısı yere

düşse istememiş. Yâni “Şunu aşağıdan uzatıver bana!” dememiş. Halbuki deve yüksektedir, üstüne çıkmış adam. Oradan aşağıya inmek de zordur, binmek de zordur. Deveyi ihtirmek da zordur, kaldırmak da zordur. Ama ihtirmiş, kaldırmış, kamçıyı kendisi almış, başkasından istememiş. İstememeye bu kadar riâyet etmişler, istemeyin diye SAS Efendimiz tavsiye ettiği için. Onun için istemek yok ama, verilince reddetmek de yok.

Bir de bizim arkadaşlar arasında yaşanılmış bir olay var: Birisi birisine bir şey ikram etmiş, “Buyur!” diye.

O da demiş:

“—Teşekkür ederim, Allah râzı olsun, almayayım.”

Reddetmiş yâni, kabul etmemiş. Onun üzerine ötekisi:

“—Buyur yâ, al al...” filan demiş.

O da:

“—Teşekkür ederim.” filan demiş gene.

Onun üzerine o da demiş ki: (*Lâ talebe ve lâ red*) Yâni:

“—İstemek de yok, reddetmek de yok, halbuki sen reddediyorsun.”

Ötekisinin de her halde verilen şey hoşuna mı gitmedi... Herkesin mazereti olabilir. Hani midesi rahatsız olur, oruçlu olur, oruçlu olduğunu söylemek istemez filan... O da demiş ki: (*Lâ talabe, ve lâ redde, ve lâ isrâr*) Yâni, o da onu eklemiş:

“—İstemek de yok, reddetmek de yok, ısrar etmek de yok!”

Canına tak dedi demek ki, o da öyle demiş.

Ama Seriy Hazretleri ne diyor:

“—Cennete giden kestirme bir kolay yol biliyorum...”

“—Nedir o?” diye sorunca Cüneyd-i Bağdâdî;

“—Yanında hiç bir şeyin olmayacak; kimseden bir şey almayacaksın, birisine verecek bir şey de olmayacak.” diyor.

Yâni, böyle tam fakir, tam artık kabre konulsa, geride mirası kalmayacak gibi, böyle düşünmüş yâni, öyle istemiş. Yâni, mala karşı ne kadar gözleri tok insanlar.

d. Seriiy-i Sakatî Hazretleri'nin Tevazuu

٤ - وبإسناده قال: سمعت السريّ، يقول: ما أرى لى على أحد
فضلاً. وقيل: ولا على المخنثين؟ قال: ولا على المخنثين.

TS. 49/4 (*Ve bi-isnâdihî kâle semi'tü serîyye yekûl*) Aynı senedle, aynı rivâyet zinciriyle, "Seriiyü's-Sakatî'nin şöyle dediğini duydum." diyor gene. Kim duymuş? Cüneyd-i Bağdâdî râvi. Cüneyd-i Bağdâdî Serî Hazretleri'nin şöyle dediğini duymuş. Yâni dayısı olan Serî es-Sakatî'nin.

Tabii biz bu isimlerde umûmiyetle *elif-lâm* kullanmaya alışık değiliz, Araplar *elif-lâm* kullanır. Serî es-Sakatî. İranlılar *elif-lâm*'ı bilmezler, biz İran usûlünü de almışız, biz Seriiy-i Sakatî deriz, Cüneyd-i Bağdâdî deriz. Halbuki Arapça'sı *Cüneydüni'l-Bağdâdiyyü*. Onun için biz Farsça'nın kestirme tarafına gitmişiz, Seriiy-i Sakatî diyoruz. Osmanlıca o tarafa kaymış, yâni Farsça'ya fazla kaymıştır. Seriiy-i Sakatî, Cüneyd-i Bağdâdî'den duymuş diyoruz. Halbuki Arapça usûle göre söyleyecek olursak: "Seriiyüni's-Sakatiyyü, Cüneydüni'l-Bağdâdî'den şöyle duydu." filan dememiz lâzım gelecek yâni.

(*Mâ erâ lî alâ ehadin fadlen*) "Kendim üzerinde, kendimde hiç bir kimsenin üstünde bir üstünlük, fazlalık görmüyorum, hiç bir fazilet görmüyorum kendimde..." buyurmuş Seriiy-i Sakatî. Şaşırmış tabii dinleyenler.

(*Kîle*) denilmiş ki: (*Ve lâ ale'l-muhannesîn?*) "Muhanneslerden de mi üstün görmüyorsun kendini?"

(*Kâle: Ve lâ ale'l-muhannesîn*) "Evet, muhanneslerden de üstün görmüyorum."

Muhannes ne demek? Muhannesi her halde eskiler biliyordu ki, halk şiirine bile girmiş. Bir halk şairinin dörtlüğü var, diyor ki:

*Muhannesin karnı doysa pilava;
Hayrı, bereketi tavada sanır.*

*Üç kuruşluk bir mum alsa, yandırsa;
Cümle kâinâtı ziyâda sanır.*

Anlaşılan *muhanne*s, kötü huylu bir kimse filan demek. Tabii eğri büğrü şeylere *muhanne*s derlermiş Araplar lügatta baktığımızı göre. Kadın gibi erkeğe *muhanne*s derlermiş. Erkek gibi değil de, mert değil de, namert olan kimseye, kadın gibi olanlara *muhanne*s derlermiş.

Halk tabiri olarak da, yâni birbirlerine küfredecekler, kızdıkları, kavga ettikleri zaman kahpe derler, kötü sözler söylerler, herhalde öyle bir şeydir *muhanne*s. Makbul olmayan insanlara verilen bir isim anlaşılan.

“—*Muhanne*slerden de üstün görmüyor musun kendini?” demişler,

“—Hayır, onlardan da üstün görmüyorum.” demiş Serî Sakatî.

Bu da tevâzûunu gösteriyor büyüklerimizin. Tabii onun kötü huyunu beğendiği için demiyor böyle. Kendisinde Allah-u Teâlâ Hazretleri’ne dair bir a’mâl-i sâlihâ, ona dair bir kulluk yapmış olma durumunu görmediği için söylüyor. Yâni Allah’a karşı kulluğunda mütevâzılığın dan, kusurlu gördüğünden kendisini söylüyor.

Buna benzer bir söz İmâm-ı Rabbânî Efendimiz’den de nakledilmiştir:

“—Kendimi bütün insanlardan aşağı görüyorum.” demiş.

Demişler ki:

“—Şu Frenklerden de mi?.. Hindistan’a ticarete gelen Frenklerden de mi aşağı görüyorsun?”

“—Evet, onlardan da aşağı görüyorum.”

Mü’min kâfirden üstündür. Yâni ne kadar aşağı olsa, mü’min kâfirden üstündür. Niye öyle şey yapıyor?.. İşte, Allah’a güzel kulluk yapamadığından, kendisinin yapamadığını düşündüğünden, “O kâfir hiç olmazsa cahil, bilmiyor. Ben biliyorum da niye yapamıyorum?..” filan diye bir te’vil yoluyla, demek ki kendisini hor görüyorlar. Tevazû tabii.

Tevazù gösterene ne olur?

مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ رَفَعَهُ اللَّهُ ، وَمَنْ تَكَبَّرَ وَضَعَهُ اللَّهُ (حل. عن أبي هريرة)
(ابو نعيم عن عمر)

RE. 414/5 (*Men tevâdaa li'llâhi refaahu'llâh*)⁵⁰ “Kim mütevâzî olursa Allah onu yükseltir. (*Ve men tekebbere vadaahu'llâh.*) Kim kibirlenirse, kendisini başkasından üstün görürse, onu da Allah indirir, alçaltır.”

Onun için, hakiki bir tevâzu duygusu içinde yaşadıklarından mübarekler kendilerini herkesten hor görmüşler, kimsenin üstünde bir üstünlükleri, faziletleri olmadığını düşünmüşler ama, gerçek öyle mi? Gerçek öyle değil! Çok büyük alimler, çok kıymetli insanlar ama, kendileri kendilerinde varlık görmüyorlar, ve kendilerinde kibir olmadığından, ücub olmadığından böyle söylüyorlar.

e. Kaçan Virdin Telâfisi

⁵⁰ Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.V, s.139, no:4894; Hz. Aişe RA'dan.

Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.276, no:8140; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.219, no:335; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.II, s.110, no:504; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VII, s.129; Hz. Ömer RA'dan.

Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.277, no:8144; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VIII, s.46; Ebû Hüreyre RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.76, no:11742; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.II, s.358, no:1109; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XII, s.10; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.XIII, s.333, no:35808; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXI, s.438; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.I, s.202; Selmân-ı Fârisî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.112, no:5730, 5735-5738; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.242, no:2445; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XX, s.179, no:21841-21844; RE. 414/5.

٥ - وبه قال: سمعت السري، يقول: اذا فاتني جزء من وردى،
لا يمكننى أن أقضيه ابداً.

TS.50/5 (*Ve bihî kàle: Semi'tü's-seriyye yekûl*) Aynı senedle yine Cüneyd-i Bağdâdî'den gelen rivayetle, Seriy'in şöyle dediğini duymuş Cüneyd-i Bağdâdî:

(*Îzâ fâtenî cüz'ün min virdî, lâ yümkinunî en akdiyehû ebedâ.*)
“Benim okumakta olduğum zikirlerimden, virdlerimden bir şey kaçtı mı, yapamadım mı artık onu yerine getirmem, ödemem asla mümkün olmaz.” öyle dermiş.

Her kulun, dervişin günlük zikirleri vardır, duaları vardır, evradı vardır. Yâni, “Onu bir okuyamadım mı artık onu ödemem mümkün değil.” dermiş. Yâni sonradan okusa kıymeti yok, vakti geçse eskisi kadar kıymeti yok diye, “Kaçtı mı, artık onu herhangi bir şekilde ödemem asla mümkün değil.” buyurmuş. Yâni, bu dikkatle evradlarına, zikirlerine bağlı olmuşlar.

Bizim kardeşlerimizse, dervişlik vazifesini, zikir vazifesini, alıyorlar; yapamıyor, yapmıyor.

"—E niye yapamadın?.."

Hiç bir sebep yok. Sabahtan akşama geniş vakit var, akşamdan sabaha geniş vakit var, yapamıyor. Neden yapamıyor?.. Şeytan iyi şeyi yaptırmamak için binbir tane oyun oynuyor, bahane buluyor. Gazete çıkıyor karşısına, televizyondan film çıkıyor, arkadaş geliyor, mâlâyânî konuşuluyor, zamanlar harcanıyor oyunla, eğlenceyle... Ama asıl evrad, ezkâr, hayırlı ibadetler, taatler ihmale uğrayabiliyor.

O nedir?.. Şeytanın bir aldatmacası ve oyunudur. O oyuna gelmemek, bu titizlikte olmak lâzım! Yâni evradından, ezkârından, günlük dervişlik vazifelerinden hiç bir şeyi kaçırmamaya çok dikkat etmek lâzım!..

f. Uzletin Faydası

٦ - سمعت ابا بكر محمد بن عبد الله بن شاذان الرازيّ ، يقول :
سمعت ابا عمر الأماطي ، يقول : سمعت الجنيد ، يقول : سمعت
السريّ ، يقول : من أراد أن يسلم دينه ، و يستريح قلبه و بدنه ،
ويقلّ غمّه ؛ فليعتزل الناس ، لأنّ هذا زمانٌ عزلةٌ ووحدّةٌ .

TS. 50/6 (*Semi'tü ebâ bekrin muhammede'bne abdi'llâhi'bni şâzân er-râziyye, yekülü: Semi'tü ebâ umere'l-enmâti, yekül: Semi'tü'l-cüneyd, yekül*) Başka bir rivâyet zincirinde yine Cüneyd'e geldi. (*Semi'tü's-seriyye yekül*) "Duydum ki dayım Seriyy-i Sakati şöyle diyordu, şöyle dediğini duydum:

(*Men erâde en yesleme dînuhû, ve yesterîha kalbühû ve bedenühû, ve yekille gammuhû, felya'tezili'n-nâse li-enne hâzâ zamânü uzletin ve vihdeh.*)

Buyurmuş ki Seriy Hazretleri:

(*Men erâde en yesleme dînühû*) "Dininin selâmette olmasını kim istiyorsa; (*ve yesterîha kalbühû*) ve kalbinin rahat olmasını, istirahatte olmasını kim istiyorsa; (*ve bedenühû*) vücudu ve kalbi, yâni bedeni ve gönlünün rahat olmasını kim istiyorsa; (*ve yekille gammühû*) gamının üzüntüsünün, tasasının da az olmasını kim istiyorsa (*felya'tezili'n-nâs*) insanlardan uzlete çekilsin, ayrılsın! (*Li-enne hâzâ zamânü uzletin ve vihdetin*) Çünkü bu zaman uzlet zamanıdır, tek başına durma zamanıdır." demiş o zaman için, kendi zamanı için.

O zaman insanlara karışma zamanı değildi, çünkü insanlar dini bakımdan zayıflamışlar, konuşuldu mu, sohbet edildi mi, insanın başına günahlar yağar. En iyisi uzlete çekilip ibadet etmek, tek başına durmak... Zaman o zamandır demiş. "Kim dini selâmette olsun, kalbi ve bedeni yâni gönlü ve vücudu müsterih olsun, gamı az olsun istiyorsa, olsun diye arzusu varsa, onu temennî ediyorsa insanlardan ayrılsın, çünkü bu zaman uzlet, tek başına kalma zamanıdır." demiş.

Tabii bu zât 251'de vefat etmişti. İşte tabii 130 senesinde Emeviler yıkıldı, ondan sonra Abbasiler başa geçti. Tabii saltanat, fitneler, çeşitli fırkalar, fırkaların birbirleriyle çekişmesi, rafizîler, İranlılar, zerdüştiler, zındıklar, bozuk, sapık fırkalar, onların şeyleri... Belki o zaman böyle bir hayli mücadeleli zaman olmuş olabilir.

Bu günlerde İmam-ı Azam Efendimiz'in hayatını okuyorum, onun zamanı da öyle. Fırtınalı, mücadeleli, çeşitli fırkaların olduğu zaman... Tabii o zamanda bu gibi hallerde dini selâmette olsun diye insanın kenara çekilmesi lâzım. Gönlü ve bedeni rahat olsun diye, yâni gönlü yıkılmasın diye, bedeni de sopayla, yarayla zarar görmesin diye, gamı kederi az olsun diye kenara çekilip ibadet ve taatiyle kendi başına meşgul olması lâzım öyle durumlarda.

Tabii insanların arasına insan niçin çıkar?.. İki ana sebeple çıkar: Bir; onlardan istifade etmek için çıkar. Buraya niye geldik?.. İlimden istifade edelim diye. Camiye niye gidiyoruz?.. Allah'ın emridir diye. Falanca yerde niye toplanıyoruz?.. E mübarek bir toplantı diye. İstifade etmek için çıkar insan.

Veyahut istifade ettirmek için, nasihat etmek için çıkar. Falanca yere gidiyor nasihat ediyor, filanca yere gidiyor nasihat ediyor, “Böyle etmeyin, şöyle yapmayın!” diyor. Kahvehâneye giriyor, “Burayı bırakın camiye gelin!” diyor meselâ. Yâni iki sebeple gidebilir. Ya, kendisi din ve iman ve sevap bakımından bir şey kazanacağı yere gider, ya da dini ve imanı sevap kazanacaktır diye git cihad et, dilinle hakkı söyle filan diye şey yaptığı için gafillere, cahillere onu anlatmak için gider.

Bu iki şart olmadığı zaman, iki sebep, iki ortam olmadığı zaman evinde durup kitap okumalı, Kur’an öğrenmeli, ezberlemeli, Tefsir okumalı, Hadis okumalı insan. Başı dinç olur, dini salim olur, gönlü rahat olur, bedeni rahat olur, gamı az olur. Her zaman için olabilen, her bölge için insanın düşünüp karar verebileceği bir şey.

g. Dünyadan Gerekli Beş Şey

٧ - سمعت محمد بن الحسن البغدادي ، يقول: حدثنا أحمد بن محمد بن صالح ؛ حدثنا محمد بن عبدون ؛ حدثنا عبد القدوس بن القاسم ، قال: سمعت السري ، يقول: كل الدنيا فضول ، الا خمس خصال: خبز يشبعه ، وماء يرويه ، وثوب يستره ، و بيت يكنه ، وعلم يستعمله.

TS. 50/7 (*Semi'tü muhammede'bne haseni'l-bağdâdiyye, yekûl: Haddesenâ ahmedü'bnü muhammedi'bni sâlih; haddesenâ muhammedü'bnü abdûn; haddesenâ abdû'l-kuddûsi'bni'l-kâsım, kâle: Semi'tü's-seriyye, yekûl*) Evet, Abdü'l-Kuddûs ibn-i Kasım'dan rivâyet edilmiş bu sefer ki, Seriyy-i Sakatî şöyle derken duymuş o zât-ı muhterem:

(*Küllü'd-dünyâ fudûlün, illâ hamsü hısâlin: Hubzün yüşbiuhû, ve mâun yurvîhi, ve sevbün yesterihu, ve beytün yukinnühû, ve ilmün yesta'miluhû.*)

(*Küllü'd-dünyâ fudûlün*) "Dünyanın hepsi boştur, fazladır, lüzumsuzdur, (*illâ hamsü hısâlin*) şu beş şey müstesnâ:

1. (*Hubzün yüşbiuhû*) Karnını doyuracak bir ekmek." Bu lâzım! Doyuracak bir ekmek.

2. (*Ve mâun yurvîhi*) "Susuzluğunu gidecek, kaldıracak bir su.

3. (*Ve sevbün yesterihu*) Çıplaklığını örtecek bir elbise." Evet, ekmek lâzım, su lâzım, elbise lâzım!

4. (*Ve beytün yukinnühû*) "İçinde kendisini saklayıp barındıracak bir ev..." O da şart, o da fazla değil, boş değil.

5. (*Ve ilmün yesta'miluhû*) "*Ve kendisini sevkedecek bir ilim...*" Bu da lâzım. Yâni ne yaparsa sevap kazanır, bunu bilir de, ona ittiba ettiği zaman sevap kazanırsa; böyle bir ilim lâzım.

Ekmek, su, elbise, ev, ilim... Beş şey sayıyor: Ekmek, su, az bir elbise, ev, ilim. "Doğrusu dünyanın hepsi boştur, fazladır, lüzumsuzdur." diyor.

h. Tevekkülün Hakîkati

۸ - وبه قال: وقال السري: التوكل الإخلاء من الحول والقوة.

TS. 50/8 (*Ve bihî kâle*) Aynı rivâyet zincirinden gene o şahıs, en son râvi demiş ki: (*Ve kâle seriyyü*) Serî şöyle söyledi: (*Et-tevekkelü el-inhılâu mine'l-havli ve'l-kuvveh*) "Tevekkül kuvvetten ve havlden, güçten, kuvvetten kendisini sıyırmaktır, sıyrılmaktır. Tevekkül budur."

Tevekkül, tabii Allah'a dayanmak demek, Allah'ı kendisine vekil edinmek demek, "Yâ Rabbi ben aciz kaldım, sen güç kuvvet sahibisin, ben senin kulunum, seni vekil edindim, sana iltica ediyorum, sen benim işimi yaparsın diye ona dayanmak demek tevekkül.

Tabii asıl tevekkül nedir? (*El-inhılâu mine'l-havli ve'l-kuvveh*) Havl ü kuvvetten kendisini hal edip çıkarmaktır diye tarif etmiş. Yâni kendisi bir şey yapacağım diye çırpınmamak veya teslim olmak gibi bir mânâyı anlatmak istemiş, Allahu a'lem...

i. Evliyâullahın Ahlâkı

۹- و بإسناده قال: سمعت السريّ، يقول: أربعٌ من أخلاق
الأبدال: استقصاء الورع، وتصحيح الإرادة، وسلامة الصدر
للخلق، والنصيحت لهم.

TS. 51/9 (*Ve bi-isnâdihî kâle*) Aynı rivâyet zinciriyle, (*semi'ttü seriyye yekûl*) aynı ravi diyor ki: “Seriyy Hazretleri’nin şöyle dedidiğini duydum:

(*Erbaun min ahlâki’l-ebdâl: İstiksâu’l-vera’, ve tashîhu’l-irâdeh, ve selâmetü’s-sadri li’l-halk, ve’n-nasîhati lehüm.*) “Dört şey evliyaullahın ahlâkındandır.” buyurmuş Seriyü’s-Sakatî Hazretleri. Ama evliya kelimesi yerine, ebdal kelimesini kullanıyor.

(*Erbaun min ahlâki’l-ebdâl*) “Dört şey vardır, bunlar ebdalin ahlâkındandır.” Yâni evliyanın ahlâkındandır. Ebdal veya bûdelâ bedîl kelimesinin çoğulu oluyor, bedel ve bedil kelimesinin çoğulu oluyor. Sayıları belli olan bazı sevgili kulları var, evliyası var Allah’ın, evliyaullah var. Meselâ kırklar diyoruz, üçler, yediler, kırklar diyoruz. Şimdi bunlardan birisi vefat ederse, Allah onun yerine birisini geçirirmiş, rakam aynı kalırmış. Onun için onlara ebdal deniliyor. Yâni sayısı belli olan, yüksek rütbeli evliya demek. Dört şey, bu yüksek rütbeli evliyaullahın huylarındandır.

1. (*İstiksâu’l-vera’*) *İstiksâ*; bir şeyin kökünü bulmak, çıkarmak demek. Yâni vera’nın ta dibine kadar, köküne kadar vera’ı uygulamak. Vera’ ayın ile, ne demek? Yâni haramlardan, şüphelilerden, günahlardan son derece titizlikle sakınmaya vera’ derler. Sakınan kimseye de veri’ derler. Yâni ve harfî esreli olursa sıfat olur, üstünlü olursa mastar olur. Vera’ sakınmak, veri’ sakınan, titiz, takvâ ehli insan demek. Yâni bu evliyaullahın adeti neymiş? (*İstiksâu’l-vera’*) yâni sakınmanın ta kökünü, dibini bulmak, en son noktasına kadar sakınmada titiz olmak. Yâni

şüpheliye, harama hiç yanaşmayacak.

2. (*Ve tashîhu'l-irâde*) “İradesini düzeltmek.” İrade insanın isteği demek. Bir şeyi irade edene mürid deniliyor, yâni asıl neyi istiyor insan? Niye mürid adı verilmiş? Allah'ı istiyor, Allah'ın rızasını istiyor, onun için mürid denmiş. İşte bu isteğini, iradesini, müridliğini, dervişliğini düzgün yapmak. Yâni kalbine başka niyet sokmamak, niyetini bozmamak, niyetini halis tutabilmek, karıştırmamak, başka bir niyet olmamasına dikkat etmek. Yâni niyetini, iradesini düzeltecek, sağlam bir şekilde gayesine yönelmiş olacak.

Gaye ne? Allah'ın rızasını kazanmak, ma'rifetullah'a ermek, rızâ-yı bârîye nail olmak, Allah'ın seveceği işi yapmak, sevgili kulu olmak. Bunu düzenlemek.

3. (*Ve selâmetü's-sadri li'l-halk*) “Bütün yaratıklara karşı kalbinin sâlim olması, yâni onlara bir kötülük istememesi. Hiç kimseye karşı kalbinde bir kötülük isteği bulunmaması, kalbinde kin, düşmanlık vs. gibi duyguların olmaması” demek. Gönlünden kimseye kötülük istemiyor, istemeyecek. İşte bu sadrın selâmeti, niyetin, iradenin düzeltilmesi, verân, ta kökünün köklenmesi, o kadar böyle sağlam bir şekilde veraa sarılmak.

4. (*Ve'n-nasîhati lehüm*) “Onlara, yâni insanlara karşı nasihat.”

Nasihat sözü Türkçe'de öğüt mânâsına kullanılıyor. Babası oğlunu karşısına aldı, nasihat etti, yâni öğüt verdi filan mânâsına geliyor. Fakat bu o mânâyâ değildir hadis-i şeriflerde ve eski Arapça'da. Nasihat, öğüt mânâsına değildir, samimiyet demektir, ihlas demektir, iyi niyetlilik demek. Hatta:

Peygamber SAS Efendimiz buyurmuşlar ki:⁵¹

⁵¹ Müslim, *Sahîh*, c.I, s.74, no:55; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.704, no:4944; Neseî, *Sünen*, c.VII, s.156, no:4197; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.102, no:16982; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.X, s.435, no:4574; İmam Şâfiî, *Müsned*, c.I, s.233, no:1152; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.II, s.52, no:1260; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XIII, s.79, no:7164; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.IV, s.323, no:5265; Beyhakî,

الدِّينُ النَّصِيحَةُ. قَالُوا: لِمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: لِلَّهِ، وَلِكِتَابِهِ،
 وَلِرَسُولِهِ، وَلِأَيِّمَةِ الْمُسْلِمِينَ، وَعَامَّتِهِمْ (م. د. ن. حم. عن تميم
 الداري؛ ت. ن. حم. طس. عن أبي هريرة؛ حم. طب. ع. عن
 ابن عباس؛ كر. عن ثوبان)

(*Ed-dînü en-nasihatü*) “Din tepeden tırnağa nasihatten ibarettir.” deyince millet sanıyor ki din öğüt vermektir. Hayır! Öğüt vermese de din lâzım! İnsanın şahsen özel hayatı vardır. Hiç kimseden öğüt almasa, öğüt vermese de (*ed-dînü en-nasihatü*) o ne demek? Yâni iyi niyetli olmak.

Sünenü'l-Kübrâ, c.VIII, s.163, no:16433; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IV, s.432, no:7820; Hamîdî, *Müsne'd*, c.II, s.369, no:837; İbnü'l-Ca'd, *Müsne'd*, c.I, s.392, no:2681; Kudâî, *Müsne'dü's-Şihâb*, c.I, s.44, no:17; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.XIV, s.207, no:7495; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XI, s.53, no:2706; Deylemî, *Müsne'dü'l-Firdevs*, c.II, s.226, no:3095; Temîm ed-Dârî RA'dan.

Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.324, no:1926; Neseî, *Sünen*, c.VII, s.157, no:4199; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsne'd*, c.II, s.297, no:7941; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IV, s.122, no:3769; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IV, s.433, no:7822; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VI, s.242; Temmâmü'r-Râzî, *el-Fevâid*, c.II, s.107, no:1271; İbn-i Hibbân, *Tabakâtü'l-Muhaddisîn*, c.III, s.383; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, c.I, s.346; Dâra Kutnî, *İlel*, c.X, s.115, no:1905; Ebû Hüreyre RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsne'd*, c.I, s.351, no:3281; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XI, s.108, no:11198; Ebû Ya'lâ, *Müsne'd*, c.IV, s.259, no:2372; Taberânî, *Müsne'dü's-Şâmiyyîn*, c.I, s.74, no:92; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Dârimî, *Sünen*, c.II, s.402, no:2754; Kudâî, *Müsne'dü's-Şihâb*, c.I, s.45, no:19; Temmâmü'r-Râzî, *el-Fevâid*, c.II, s.67, no:1161; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.II, s.412, no:531; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Taberânî, *Müsne'dü's-Şâmiyyîn*, c.IV, s.133, no:2923; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.IX, s.307; Sevbân RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.I, s.263, no:290, 293; *Kenzü'l-Ummâl*, c.III, s.740, no:7197, 7201, 8774, 8776; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.263, no:699 ve c.II, s.305, no:1324; *Câmiu'l-Ehâdis*, c.XXXIX, s.230, no.42406; ;RE. 97/11.

Peygamber Efendimiz, “Din iyi niyetlilik, nasihattir, yâni halis kalpliliktir, iyi niyetlilik.” buyurmuş. Hadis-i şerîfinin devamı nasıl gelir?

(*Kâlû: Li-men yâ rasûla'llâh*) “Yâ Rasûlallah, kime karşı iyi niyetlilik?” diye soruyorlar.

(*Kâle*) Buyuruyor ki Peygamber Efendimiz:

(*Li'llâhi*) “Allah’a karşı, (*ve li-kitâbihî*) kitabına karşı... Kur’an-ı Kerim’e karşı has, hâlis, samimî olacak. (*Ve li-rasûlihî*) Rasûlüllah’a karşı has, hâlis samimi olacak. (*Ve li-eimmeti’l-müslimîn*) Ümmet-i Muhammed’in idarecilerine, cemaatlerin başındaki başkanlara karşı, tâbî olunan imamlara karşı samimî olacak. (*Ve li-âmmetihim*) Bütün müslümanlara karşı samimî duygular besleyecek.”

Demek ki, buradan anlıyoruz ki nasihat öğüt vermek değil. Çünkü kul Allah’a öğüt veremez. O halde *li'llâhi* demek; Allah-u Teâlâ Hazretleri’ne karşı has, hâlis, samimi olmak, iyi niyetli olmak demektir. Bunu unutmayın!

Bazıları yanlış tercüme ediyorlar, yanlış anlıyorlar, yanlış anlatıyorlar, yanlış yerde kullanıyorlar. (*Ed-dînü en-nasihatü*) diye “Din öğüt vermekten ibarettir kardeşim, ben de sana öğüt vereceğim filan diyor. Fakat bu o mânâyâ değil... Açık kalplilik, samimi olmak demek. Yâni kalbinde kimseye karşı kin beslemeyecek ve herkese karşı iyi niyetli olacak, iyiliğini isteyecek herkesin, halis olacak. Evliyalık ahlâkı buymuş.

Bir daha şey yapalım: Son derece takvâlı olacak, şüpheliye bile yanaşmayacak, iradesi, niyeti düzgün olacak. Yâni Kur'an-ı Kerim'de buyruluyor ki:

مِنْكُمْ مَنْ يَرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يَرِيدُ الْآخِرَةَ (آل عمران: ١٥٢)

(*Minküm men yürîdü'd-dünyâ*) [Dünyayı isteyeniniz de vardı, (ve *minküm men yürîdü'l-ahireh*) ahireti isteyeniniz de vardı.] (Âl-i İmran, 3/152) İnsanların bir kısmının niyeti dünyadır, dünyalık peşindedir. Kimisi de sevap peşindedir.

Hatta bazı insanlar, dini bile alet eder dünyalık kazanmak için. O da en kötü durum... Kimisi dünyalık peşinde, kimisi ahiret peşinde.

Bir kısmı da tabii Allah'ın rızası peşinde... O da ayet-i kerimelerde var:

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ
وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا (الكهف: ٢٨)

(*Va'sbir nefseke mea'llezîne yed'üne rabbehûm bi'l-gadâti ve'l-aşîyyi yürîdüne vechehû ve lâ ta'dü aynâke anhüm türîdü zînete'l-hayâti'd-dünyâ*) [Sabah akşam Rablerine, onun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et! Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme!] (Kehf, 18/28) ayet-i kerimesinde geçiyor.

Demek ki, sahabe-i kiramdan bir kısmının da akli fikri Mevlâ imiş. Yâni ne dünya imiş, ne ukbâ imiş. Ne dünya telaşında, ne ukbâ derdinde... (*Yürîdûne vechehû*) Allah'ın vech-i pâkine yönelmişler, onu istiyorlar, onu temenni ediyorlar. Aşık-ı sâdıklar yâni demek ki. İradenin tashihi de bu demek yâni...

Sen bu işleri yapıyorsun, niye yapıyorsun? Tarikata niye girdin? İbadeti niye yapıyorsun? Niye müslüman oldun? Bundan maksat ne, dünyalık mı? Değil. Öteki mi?.. Değil. Beriki mi?.. Değil. Nedir? Allah'ın rızasını kazanmak.

Bunu iyice kontrol etmesi lâzım insanın, iyice düşünmesi lâzım. Düşünmezse aldatır insanın içi, nefsi... Şeytan insanı aldatır. Sanki ibadet yapıyorum sanır, ama aslında niyeti dünya olabilir. Sanki ahiret ehliymiş görünür, ama aslında dünya ehli olabilir. Kendisi de kendisini aldatabilir, kendisi de iyi anlayamayabilir.

Onun için, akli başında bir mürşidin onu ikaz etmesi lâzım! İşte bu iradesi izin vermez. Ben ne istiyorum? Gayem nedir? Gayeme uygun hareket ediyor muyum, yoksa sapma ve kayma var mı?..

Misalle anlatmak gerekirse: Mübarek zâtlardan birisi her namazını birinci safta, imamın arkasında kılarmış. Bir gün abdesti geç almış, demek ki tutturamadı abdesti filan, geç kalmış camiye, en arka safta kalmış. İmamın arkasında kılan hacı efendi, sakallı, büyük zât en arkada kalmış bu sefer... Bir utanmış:

“—Eyvah! Beni böyle en arkada görürlerse bu halk ne der?” diye çok utanmış.

Utanınca, bir de kendisine dikkat etmiş ki:

“—Yâ ben en arkada kalmışsam, abdesti tamamlayamadığım için kaldım. Yâni, halktan utanmama ne lüzum var?.. Demek ki, ben halkın beğenmesine değer veriyordum. Demek ki, ben ön safta görülmekten hoşlanıyordum da, arka safta olunca orada beni beğenmezler diye, ondan dolayıymış bunlar... Demek ki, halkın rağbetine ve sâiresine kıymet veriyordum... Vay, ben

riyâkârmışım demek ki... Demek ki, her işimi Allah rızası için yapmıyormuşum da, gösteriş de karıştırmış bunun içine...” diye düşünmüş.

Bilmem kaç senelik ibadetini ödemiş. “Bu fikir varsa benim içimde, bu ibadet ibadet olmamıştır.” diye kaç senelik ibadetini ödemeye girişmiş. İşte bu, niyeti tashihin bir misali olabilir bence...

Gönlü herkese karşı sâlim olacak, kimsenin kötülüğünü istemeyecek, kin ve adavet tutmayacak. H herkese iyi niyetle bakacak, herkese iyi niyetle yönelecek.

Bir tane daha okuyalım, bırakalım; çünkü bitmeyecek bu hafta, birkaç sayfa daha var. Bir tane daha okuyalım, bırakalım!..

j. Seriyy-i Sakatî Hazretleri'nin Bir Duası

١٠- سمعت ابا العباس البغدادى ، يقول: سمعت جعفر الخلدى ،
يقول: سمعت الجنيد ، يقول: قال السرى: اللهم ما عذبتنى بشئ ،
فلا تعذبني بشئ بذل الحجاب.

TS. 51/10 (*Semi'tü ebe'l-abbâsi'l-bağdâdiyye, yekûlü: Semi'tü ca'fereni'l-huldiyye, yekûlü: Semi'tü'l-cüneyde yekûlü: Kâle's-seriyyü: Allâhümme mâ azzebtênî bi-şey'in, felâ tüazzibnî bi-züllî'l-hicâb.*)

Ebü'l-Abbas el-Bağdâdî Ca'fer-i Huldî'den duymuş, o da Cüneyd-i Bağdâdî'den duymuş ki, Seriyy-i Sakatî Hazretleri şöyle dua ediyormuş, şöyle diyormuş demiş.

(*Allâhümme*) “Ey benim Rabbim, Allah'ım! (*Mâ azzebtênî bi-şey'in*) Eğer beni bir şeyle azablandırıcaksan, cezalandırıcaksan, bir kabahatim var da beni bir şeyle cezalandırıcaksan, (*felâ tüazzibnî bi-züllî'l-hicâb*) senden, sana yakın kul olmaktan perdelenmeyle beni cezalandırma!” Yâni, “Araya perdeler koyup da, müşahadenden beni mahrum edip de, senin cemâlini

müşahedeni keserek beni cezalandırma!.. Başka şeyle cezalandır. Hastalık olsun, yokluk olsun, dert olsun, düşman olsun, sopa olsun, dayak olsun...”

Padişah çocuğu, kendisi padişah İbrâhim ibn-i Edhem, bostan bekçiliği yaparken birisi gelmiş, bir şey istemiş.

“—Bostan benim değil, ben bekçisiyim!” demiş.

Başlamış asker onu dövmeye.

“—Döv, Allah’a iyi kulluk edemeyene böyle sopa çok caizdir.” demiş.

Yâni sopadan bile korkmuyor. Öldürülse korkmuyor, Allah’ın aşıkısı olan insan.

Bu da diyor ki:

“—Beni bir şeyle azaplandırıracaksan, senden mahrum etmekle azaplandırma!.. Araya perde koyarak azaplandırma!..”

Demek ki, mübarek müşahede zevkinde, lezzetinde... Onu tatmış, “Bundan mahrum etme... Önüme perdeler koyup da, cemâl-i pâkini müşahededen yâ Rabbi beni mahrum ederek cezalandırma!.. Başka ne yaparsan yap; hastalık, sağlık, ölüm, kalım... vs. Aman bunu yapma da, başka ne yaparsan yap!” diye, öyle dua etmiş mübarek.

Allah şefaatlerine erdirsin... İki cihanda aziz eylesin... Cennetiyle, cemâliyle onları da, bizleri de müşerref eylesin...

Bi-hürmeti esmâihi’l-hüsnâ ve habîbihi’l-müctebâ, ve bi-hürmeti esrâri sûreti’l-fâtihah!..

01. 08. 1992 - İstanbul

12. SERİYY-İ SAKATÎ HAZRETLERİ (2)

Eüzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Ve's-salâtü Ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîne muhammedini'l-mustafe'l-mahmûdi'l-muhtârî'l-emîn... Ve âlihî ve sahibihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Tabakâtü's-Süfiyye isimli sevimli bir tasavvuf terâcüm-i ahvâl kitabını, fırsat buldukça okumağa devam ediyoruz burada... Kesintisiz devam etmesini de isteriz ama, yapılabilir; fakat kardeşlerimiz benim izah etmemle kitap tamam olsun diye istedikleri için, araya başka hoca koymadan, biz burada oldukça ders yapıyoruz. Kitabın 50. sayfasında kalmışız. Oradan okuyacağız.

Kitabın okunmasına başlamadan önce, başta Peygamber SAS Efendimiz olmak üzere; cümle enbiyâ ve mürselinin, Peygamber Efendimiz'den Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar turuk-ı aliyemiz silsilelerinden güzeran eylemiş sâdât ve meşâyihimizin, pîrlerimizin, müşidlerimizin, onların haleflerinin ruhları için; onlara bağlı müridlerin, dervişlerin ruhları için;

Okuduğumuz kitabı yazan Ebû Abdîrrahman es-Sülemî Hazretleri'nin ve kitabın içinde ismi geçen kişilerin, bu kitabı neşre hazırlayan Nureddin Şüreybe'nin ruhları için; bu beldeleri fethedip bize emânet ve yâdigâr bırakmış olan mübarek mücahid ecdadımızın, fatihlerin, şehidlerin, mücahidlerin, velîlerin, sâlihlerin ruhları için; İstanbul'u fethetmiş olan Fâtih Sultan Muhammed Han ve ordusunun mübarek mensubu gâzilerin ruhları için, şehidlerin ruhları için;

Bu dergâhı bina etmiş olan ve alt katta kabrinde medfun bulunan Mustafa Selâmi Efendi ve hulefâsının, yakınlarının ruhları için; uzaktan yakından bu sohbeti dinlemek üzere gelmiş

olan, bu derse iştirak eden siz değerli kardeşlerimizin ahirete göçmüş bütün sevdiklerinin, geçmişlerinin, yakınlarının ruhları için; ruhları şâd olsun, kabirleri nurlansın, makamları yüksek olsun, Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin nice nice mânevî lütuflarına, ikramlarına nâil olsunlar diye;

Biz yaşayan mü'min kullar da Rabbimizin rızasına uygun yaşayalım, sevdiği kul olalım, rızası yolunu bulalım, rızası yolunda yürüyelim diye; sıhhat, afiyet, saadet ve selâmet üzere yaşayıp, Rabbimizin huzuruna sevdiği, razı olduğu kullar olarak varalım; sâdât ve meşâyihimizle beraber Firdevs-i A'lâ'ya bi-gayri hisâb dahil olalım diye, bir Fâtîha, on bir İhlâs-ı Şerif okuyalım, öyle başlayalım!.. Buyurun:

.....

a. İbadette ve Zikirde Devamlılık

ه - وبه قال: سمعت السري، يقول: اذا فاتت جزء من وردى، لا يمكننى أن أقضيه ابداً.

TS. 50/5 (*Ve bihî kâle: Semi'tü's-seriyye yekûl*) Yâni Serî burada elif-lamlı olarak kullanıldı. Ve aynı, bir önceki rivâyet zinciriyle, yâni Ca'fer ibn-i Muhammed ibn-i Nusayr Cüneyd'den o da Seriy es-Sakatî Hazretleri'nden veya Farsça bir terkible Seriiyy-i Sakatî diyoruz; ondan şöyle rivâyet etmiş ki, (*yekûl*) şöyle dermiş Seriiyy-i Sakatî Hazretleri:

(*İzâ fâtenî cüz'ün min virdi lâ yümkinunî en akdiyehû ebedâ.*) “Benim virdimden, dualarımdan, günlük adet edinip de okuduğum, çektiğim tesbihattan, dualardan birisi atlarsa, yâni kaçırsam, yapamazsam; (*izâ fâtenî*) yâni ben kaçırsam, (*yümkinunî en akdiyehû ebedâ*) bir daha onu telafi etmek asla benim için mümkün olmaz.”

Yâni demek istiyor ki, öyle kuvvetli bir azmi, öyle kuvvetli bir kararı var ki, almış olduğu tesbihatı, zikirleri ve günlük okumak adetinde olduğu duaları, evrâdı hiç bırakmayacak. “Ben onu

kaybedersem, onu hiç bir şekilde telafi edemeyeceğimi biliyorum, onun için onu bıraktım mı, yapamadım mı; onu bir başka türlü artık ödemem mümkün değildir. Yâni, bırakmam. Bırakırsam, artık onun kazası da olsa, eskisinin, aslının yerini tutmaz, iş işten geçmiş olur. Yâni, zarar ne kadar telâfi edilmeye çalışılsa, tam telafi edilemez.” demektir.

Mâlum *vird*; insanın diline adet edilip de devamlı söylediği şeye derler. Çoğulu *evrâd* gelir. Bir insan bir şeyi, aynı şeyi çok çok söylüyorsa, o sözü kendisine *vird-i zeban* edinmiş derler. *Zeban*, Farsça dil demek. Diline pelesenk edinmiş de derler. Yâni dili hep aynı şeyi söylüyor mânâsına.

Böyle, tasavvufta günlük vazifeler vardır; şu kadar tesbih çekecek, şu kadar nafile ibadet yapacak diye. Günlük evrâd vardır. Bizim de Hocamız’dan hatıra, Hocamız’a da büyük şeyhlerimizden yadigâr ve icazetle verilmiş olan, *Evrâd* mecmuamız var; yâni *Evrâd* kitabımız, dua kitabımız var. Her gün başından bir kısmı okuyoruz, o güne mahsus kısmı da onun arkasından okuyoruz.

Bunların çoğunu, Hocamız hadis-i şeriflerden almış. Bir kısmı da, kendisinin icazetle okumaya izinli kılınmış olduğu evradıdır. Onları, çok olduğu için haftanın günlerine taksim ederek, hiç olmazsa bir hafta içinde hepsini okumasını sağlayacak bir tertibe sokmuştu. Emretmişti, küçükten başladı, şöyle küçük bir cep kitabından, sonra daha büyüdü, daha büyüdü. Vefatından önce en son şeklini aldı. Okuyoruz biz de. Evradımız diyoruz, evrad kitabımız diyoruz.

İnsanın günlük vazife edindiği şeyleri, vefalı olması lazım, devamlı yapması lâzım! Çünkü Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:⁵²

أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ (خ. م. حم. عن عائشة)

(*Ehabbü'l-a'mâli ila'llâhi edvemühâ ve in kalle*) “Allah indinde ibadetlerin en sevimlisi, en makbulü, en faziletlisi, en üstünü az da olsa devamlı olanıdır.”

Bir yapıyor, bir bırakılıyor... Bir öyle, bir böyle... Bir parlıyor, bir sönüyor... Bir hevesi geliyor, bir hevesi kaçıyor... Böyle değil de muntazam, istikrarlı olacak.

Derviş istikrarlı olacak. Zaten tasavvufî terbiyenin amaçlarından birisi: Güzel şeyleri insanın içine sağlam bir şekilde yerleştirmek, hep o halde olmasını sağlamak; ahlâk bakımından da, adetler bakımından da, âdâb bakımından da aynı şeyleri muntazaman yapacak, onları değiştirmeyecek bir istikrarlılık, bir vefâ, bir devamlılık içine sokmaktır.

⁵² Buhârî, *Sahîh*, c.XX, s.100, no:5983; Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.188; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.165, no:25356; İshak ibn-i Râhaveyh, *Müsned*, c.II, s.140, no:626; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.II, s.254, no:1303; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.II, s.485, no:4342; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.II, s.160; Hz. Aişe RA'dan.

Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.II, s.254, no:1302; Tahâvî, *Müşkilü'l-Âsâr*, c.III, s.261, no:1065; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.57, no:5476; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.I, s.418, no:669.

Devamlı olmayan, iyi şeylerde sebat etmeyen kimseler makbul değildir. Sebatsız derler, uçarı derler bu tipteki insanlara.... Halk tabiri olarak *maymun iştahlı* denir. Yâni bir ona, bir ona heves ediyor, hiç birini tam yapmıyor, bırakıyor.

Bir şeyi tam yapa yapa, insan mükemmelliği elde eder. Sporcular bile sporlarını, antremanlarını muntazaman yapmazlarsa, forumlarından düşüyorlar. Şampiyonluğu kazanacak halleri kalmayabiliyor.

Eski hattatların hayatlarından biliyoruz ki, her gün bir meşk, bir hat çalışması, müsvedde çalışması yapmazlarsa, elleri meziyetlerini kaybediverirmiş. Yâni her gün muntazaman çalışması lâzım!..

Meselâ, meşhur Hafız Osman Efendi, hattat Hafız Osman Hazretleri —mübarek, çok seviyorum ve çok hürmet ediyorum kendisine— Yedikule'nin dışında bir yerde oturmuş da, her gün Eyüb'e hocasına ders almağa, çalışma yapmağa gelirmiş. Devamlılığa bak!..

Devamlılık, azimlilik alâmetidir, vefâ alâmetidir, sıdk u sadakat alâmetidir, güzel bir şeydir. İbadetlerin, güzel şeylerin devamlı olması lâzım!.. Bir müddet yapıp bırakılmaması lâzım!..

Adama bir bakıyorsun çok güzel, bir bakıyorsun çok fenâ... Bir bakıyorsun çok hevesli, bir bakıyorsun her şeyi bırakmış, boşlamış. Dengesiz adam derler. Böyle insanları, etrafı da bir değerlendirip damgayı vurdu mu, biter artık...

Şimdi seyahatim esnasında, birisinden bahsediyorlar. Üç defa o şahıs hakkında, ayrı ayrı kişilerden aynı sözü işittim: "Onunla bir alışveriş yapılmaz!" diyorlar. Damgayı yemiş adam... "Mümkün değil, onunla alışveriş yapılmaz." diyorlar. Huyu fenadır demek. Yâni gizli bir şikâyet bu...

Halbuki yapılır, ne olacak. Alışveriş normal, almak normal, vermek normal.. Yâni mâkul değil demek. Mâkul olacak, istikrarlı olacak, güvenilir olacak, vefalı olacak... Boşuna mı söylemişler:

“—Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır.” diye büyüklerimiz?..

Hayır, boşuna söylememişler benim zannıma göre, hakîkaten öyle olduğu için... O kanatte oldukları için ve öyle davrandıkları için. Bir kahvenin hatırını, tuz ekmeğin hakkını, nân hakkı derler, gözetmişlerdir. *Nân*, ekmek demek Farsçada. *Nankör* derler; yedirilmiş olan ekmeği görmezliğe gelen, yapılan iyiliği hatırlamayan, kendisine iyilik yapana kötülük yapan kimse... Bu doğru bir şey değil.

Müslüman vefâlıdır. Peygamber SAS Efendimiz’in hayatı, her menkabeti, bizim gözlerimizi yaşartacak kadar vefâ örnekleriyle doludur. Süt annesini unutmamıştır, süt kardeşini unutmamıştır, kendisine iyilik edeni unutmamıştır... Kimseyi unutmamıştır, ömürlerinin sonlarına kadar dâimâ onları kollamıştır.

Çok önemli... Bizim arkadaşlarımıza bakıyorum; insan biraz bilgili olabilir, biraz okumuş olabilir. Bilginin sonu yoktur. Yâni insan bir üniversiteyi bitirse, iki üniversiteyi bitirse, üç üniversiteyi bitirse filân bilgi bitmiyor ki... Bilgi çok fazla... İnsanın şöyle yarım yamalak bir bilgi sahibi olunca, şımarmasına, veyahut kabarmasına, veyahut gururlanmasına lüzum yok!..

Tasavvufu bilmiyorlar yâni. Tasavvuf söz ilmi değil, söz değil, davranış... Hayatındaki davranışı sakatsa bir insanın, lafı da mühim değil... Vefâlı olacak; söz vermiş, ahdetmiş. Meselâ, derviş hocasına gelip, ilk tasavvufa giriş görevlerini aldığı zaman, telkini zikir, el alması; buna mübâyaa denir, bey’at denir. Bu verilmiş bir sözdür ve bey’attır. Bu ahbine vefâ göstermesi lâzım!

Bir sürü vefasız insan var. Söz veriyor, tutmuyor; ahbine sâdık değil... Ahdinin dışına çıkmış, ahdinin ne olduğunun şuurunda değil. Oturuyoruz artık biz, tasavvufu anlatmaktan başka, bir sürü de ahdin önemini, ahde vefânın önemini anlatmak zorunda kalıyoruz. Halbuki normal olarak söz verince, “Tamam, söz namustur.” diye, sözüne sâdık olması lâzım herkesin...

Evrad da şimdi, insanın kendi kendine, Rabbine karşı, “Ben bu

vazifeleri yapacağım!” diye vermiş olduğu bir söz demektir. Zâten kendin bir şey istiyorsun. Evrad nedir?.. Sevaplı bir dua veya zikirdir. Zâten kendi menfaatine... Bir yapıp bir yapmamak, vefasızlık oluyor.

Demek ki, ibadetlere de vefa göstermeliyiz. İbadetlere de müdâvim olmalıyız, yâni devamlı olmalıyız. Bu hususta ayet-i kerimeler çoktur. Konuyu fazla uzatmayalım, ama bilelim ve böyle olmağa çalışalım!..

Babamla Bahtiyar Amca vardı; rahmetli, cennetmekân, Allah makamını a'lâ etsin, derecesini yüksek eylesin... Ticaret hayatından tanışmışlar; gelirmiş, babamdan mal almış, hiç pazarlık yapmazmış. Şu kadar mal lazım dermiş, çıkarır parayı ödermiş.

Ticaret hayatı bitti, dükkân kapandı. Babam müftülüğe geçti, müftülükte vazife yaptı, emekli oldu ama, Bahtiyar Amca ile babamın muhabbeti kesilmedi. Her cumartesi buluşma günüydü, her cumartesi buluşurlardı. Vefa timsâli, bağlılık ve sebat timsâli bir arkadaşlık gösterdiler.

Uçarı olmamak, maymun iştahlı olmamak, gelip geçici olmamak, kararsız olmamak, dengesiz olmamak, istikrarsız olmamak, önemli bir tasavvufî prensiptir.

Diyor ki Seriyy-i Sakatî Efendimiz Hazretleri:

“—Benim evrâdımdan bir şey beni atladı mı, ben onu yapamadım mı; o zaman onu herhangi bir şekilde ödemem mümkün olmaz. Gitti...”

Bu zihniyette yâni, hiç kaçırmamak azminde. Biz de öyle olalım! Evrâdımızı, ezkârımızı, yâni zikirlerimizi, dualarımızı, tesbihlerimizi yanar döner yapmayalım; muntazam ve istikrarlı yapmağa gayret edelim! Ahdimize sâdık olalım, vefa duygusunu öğrenelim! Kara kahvenin hatırını, ak ekmeğin hatırını, tuzun hatırını bilelim! İyilik edenin iyiliğini unutmayalım!..

Kendimiz için yâni... Tabii, herkes iyiliği kendisine yapıyor. Hazret-i Ali Efendimiz latîfe yollu buyurmuş ki:

“—Ben ömrümde kimseye hiç iyilik yapmadım, hiç kötülük yapmadım.”

Yâni, hepsini kendime yaptım. İyilik yaptıysam;

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا (فصلت: ٤٦)

(*Men amile sâlihan felinefsihî, ve men esâe fealeyhâ*) “Kim sâlih bir, iyi bir iş yaparsa, kendi nefsi içindir. Kim kötü bir iş yaparsa, o da kendi aleyhinedir.” (Fussilet, 41/46)

Gayet net, çok âşikâr olarak Kur’an-ı Kerim’de belirtilen bir şeyi ifade etmiş oluyor. Yâni, birisi birine ekmek yedirmişse, kendisine iyilik yapıyor aslında... Birisini yetiştirmişse, birisini okutmuşsa, birisini büyütmüşse, birisini evlendirmişse, aslında kendisine iyilik ediyor ama; kendisine iyilik edilen kimse de, yapılan iyiliği unutmamalı! O da onun için gerekli. Vefâsızlık onun için zararlı, vefâlılık onun için iyi...

b. Uzletin Faydası

٦ - سمعت ابا بكر محمد بن عبد الله بن شادان الرازي ، يقول:
سمعت ابا عمر الأماطي ، يقول: سمعت الجنيد ، يقول: سمعت
السري ، يقول: من أراد أن يسلم دينه ، و يستريح قلبه و بدنه ،
ويقل غمه ؛ فليعتزل الناس ، لأن هذا زمان عزلة ووحدة.

TS. 50/6 (*Semi'tü ebâ bekrin muhammede'bne abdi'llâhi'bni şâzân er-râziyye, yekûlü: Semi'tü ebâ umere'l-enmâti, yekûlü: Semi'tü'l-cüneyd, yekûlü: Semi'tü's-seriyye, yekûl: Men erâde en yesleme dînühû, ve yesterîha kalbühû ve bedenühû, ve yakülle gammühû, felya'tezili'n-nâse li-enne hâzâ zemânü uzletin ve vihdeh.*)

Rivayet zincirinde isimlerini okuduk. Cüneyd-i Bağdâdî Hazretleri, dayısı olan, hocası olan Seriy Hazretleri'nin şöyle

dediğini rivayet ediyor:

(*Men erâde en yesleme dînühû*) "Kim dininin selâmette olmasını istiyorsa; yâni dindarlığının, dînî hayatının arızasız, elemsiz, kedersiz, günahsız, Allah'ın sevmediği bir duruma bulaşmadan, lekesiz, tertemiz geçmesini istiyorsa; (*ve yesterîha kalbühû ve bedenühû*) hem gönlü hem vücudu istirahat etsin istiyorsa... Dini selâmette olsun, dine bir gölge düşmesin, bir çatlak, bir arıza, bir hastalık bulaşmasın; kalbi de bedeni de, yâni gönlü de vücudu da müsterih olsun, rahat olsun istiyorsa; (*ve yakülle gammühû*) tasası, gamı, üzüntüsü de az olsun istiyorsa; (*felya'tezili'n-nâs*) insanlardan ayrılın, uzlete çekilsin! (*Li-enne hâzâ zamânü uzletin ve vihdetin*) Çünkü bu asır uzlet zamanıdır, tek başına yaşama zamanıdır." diyor. Kendi asrı için diyor, bizim asrımız için değil.

"Kim dininin selâmette olmasını, gönlünün ve vücudunun müsterih ve rahat olmasını, gamının az olmasını istiyorsa; insanlardan ayrılın, uzlete çekilsin! Çünkü bu zaman, uzlet ve yalnız yaşamak zamanıdır." buyurmuş Seriyi-i Sakatî Hazretleri.

Tasavvufta ilerlemek için bildirilen şartlardan birisi de uzlettir. *Uzlet*, *ayın-keskin ze-lâm* ile yazılıyor; bir kenara inzivaya çekilmek, insanlardan uzak, tenhada kendi başına yaşamak demek.

Bir insanın tasavvufî eğitiminde uzlet gerekli... İnsanlardan ayrılacak; kalabalığın gürültüsünden, patırtısından, lafından, dedikodusundan, kendisini meşgul etmesinden, kendisini günaha sokmasından, iştirak ettirmesinden, bulaştırmasından çekilecek bir kenara; kendi tasavvufî eğitimini tamamlamağa çalışacak. Kendisinin içini dinlemesi için, böyle bir yalnızlık şart...

Onun için, mâlûm *halvet* denilen, veyahut kırk gün devam ettiği için Arapça *erbaîn* denilen; yahut Farsça *çil* veya *çihil* kelimesi kırk demek olduğundan çile denilen, yâni kırk gün süren ibadet demek olan, bir eğitim usûlü vardır. Derviş işinden gücünden, eşinden, ailesinden, kalabalıktan alınır şeyh tarafından; تنها bir yere sokulur. Bu bir caminin bu iş için

hazırlanmış hücresi, odası olabilir, veyahut daha başka bir تنها yer olabilir.

Meselâ Kastamonu’da, eğer Şeyh Şa’bân-ı Velî Hazretleri’nin camisini ziyaret eden olduysa... Bu ziyaretleri de belki yapmalı böyle, İspa otobüs turizmi olarak böyle isteklileri götürmeli...

Şa’bân-ı Velî, Halvetiyye Tarikatı’nın büyüklerindendir. Yâni halvet, tarikatlarının ana eğitim usûllerinden olan bir tarikattır Halvetiyye Tarikatı. Yâni kırk gün bir kenara çekilecek, o eğitimi orada görecektir diye... O Şeyh Şa’bân-ı Velî Hazretleri’nin camisinin arka tarafı ahşap, çok güzel, sevimli... Arka tarafta, üç kat, küçük küçük, tavanı alçak tek kişilik odalar var. Müteaddit, yirmi otuz tane var arka tarafta... Belki alt tarafta da var, bilmediğimiz miktarda...

Yâni oralara sokuyor dervişleri Efendi Hazretleri... Namaza çıkıyor, abdest alıyor ama, kırk gün orada kimseyle görüşmeden kendisi tenhada, tek başına böyle bir eğitim görüyor. Hocası

geliyor, nasihat ediyor, konuşuyorlar; o ayrı... Halvetin içindeki eğitimin incelikleri ayrı ama, kırk gün camiden çıkmıyor, evine gitmiyor, kimseyle konuşmuyor, sohbet etmiyor; böyle bir eğitim geçiriyor.

Tabii insanın iç aleminde ilerlemesi için, iç aleminin cihazlarını parlatıp çalıştırması için, mânevî yolculuğunda, seyr-i sülûkunda ilerlemesi için bu şart tabii...

Bir de normal olarak insanların arasına girmeyip, bir kenarda durmak, aralarına karışmamak gibi böyle bir çekimser yaşam şekli vardır. Buna da uzlet hayatı derler veyahut i'tizal derler.

Neden? Çünkü:

الإستئناس بالناس ، من علامات الإفلاس.

(*El-isti'nâsü bi'n-nâsi min alâmâtî'l-iflâs*) demişler. Bu söz kelâm-ı kibar olarak tasavvuf kitaplarında vardır. Yâni, “İnsanlarla, kalabalıkla fazla düşüp kalkmak, kalabalığın içine fazla girip çıkmak, iflâsın alâmetidir. Mânevî bakımdan iflâsın, müflis olmanın; yâni meteliksiz, parasız, pulsuz, kalitesiz, değersiz olmanın alâmetidir.” demişler.

Neden?.. Adam tek başına duramıyor. Tek başına durmanın bir fırsat ve bir ganimet olduğunu; ibadet için Rabbiyle baş başa kalmanın ne güzel bulunmaz bir nimet olduğunu bilmiyor, hemen ceketini kapıyor, çıkıyor.

Hanım soruyor:

“—Nereye gidiyorsun yâhu böyle?”

“—Evde canım sıkıldı, kahveye çıkıyorum.” diyor.

Canı sıkılıyor. Müflis bu adam... Mânevî sermayesi yok, hepsini tüketmiş, parasız pulsuz, cebi delik, meteliksiz bir insan mânevî bakımdan... Neden?.. Yalnızlığın kıymetini bile bilmiyor. İnsanlarla alışmış oturmağa, kalkmağa kahvede... Çen çen çen boşboğazlık, veya oyun, veya başka şeyler, veya şimdi televizyon... Geceleri on ikilere, birlere, ikilere kadar, “Aman şu programı

tamamlayalım!” diyor; İstiklâl Marşı söyleninceye kadar, göndere bayrak çekilinceye kadar kahvede oturuyor. Ondan sonra eve geliyor. Sabah namazında horul horul uyuyor. Gözü çapaklı falanca vakitte kalkıyor...

Bu iflâsın alâmeti demişler.

Yalnız kaldı mı insan, Kur'an öğrenebilir, zikir yapabilir, kitap okuyabilir, kitap yazabilir.

Şimdi ben şahsen kendi hayatımdan biliyorum, profesörlüğümü geç bitirdim. Profesörlük tezimi hazırlayamadım. Neden?.. Evde dursam, misafirler eve gelirdi. Fakülteye gitsem, misafirler fakülteye gelirdi. Pazar günü gitsem, “Arabamı kapıda gördük hocam!” diye gene gelirlerdi.

“—Selâmün aleyküm, nasılsınız?”

“—Ve aleyküm selâm, hoş geldiniz!”

Hepsi de kıymetli kardeşlerimiz. Uzak yerden gelmiş oluyor. Meselâ, kendisi kalkmış, yüzlerce kilometre kat etmiş, ille bizi görecektir... Eve geliyor, soruyor:

“—Nerede?..”

“—Fakülteye gitti.”

Oraya geliyor.

Ben böyle yazıyı yazmak için kâğıdı koyardım önüme, üstüne bir güzel besmele yazardım. Bir satır ekleyemeden akşam olurdu.

Ne yaptım?.. Kaçtım. Evimden kaçtım. Arkadaşlar bir daire ayarladılar, kaloriferli. Hiç kimse bilmiyor, hiç kimse de alınmayacak. Fakülteden böyle etrafıma bakınarak çıkıyordum, hiç kimse görmesin diye... Hop, oraya kaçıyordum. Orada profesörlük tezini hazırladım, neyse bu iş bitti. Yoksa, vakit bulamıyordum.

Tabii, bu tatlı bir meşguliyet... Çünkü herkesin ihtiyacı var, söyleyeceği şey var. Bizim de cevap vermemiz lâzım, vazifemiz filân da; herkes böyle olunca, bir gelişme de olmuyor. Bir yazma, bir öğrenme, bir öğretme, bir çalışma olmuyor.

Kur'an ezberleyecekse bir insan, bir sayfayı kaç defa okuması

lâzım!.. Tefsir okuyacaksa, daha başka bir şey yapacaksa, saatler lâzım!.. Hocalık yapacaksa, talebesiyle meşgul olması lâzım!.. Hep bunlar zaman istiyor.

Onun için, uzlet, yâni boş zaman ve tenhâlık büyük bir nimettir. Yâni hayatını boş geçirmemek isteyen, Allah'ın rızasını kazanmak isteyen insan için; hem ilim öğrenmek için bir fırsattır, hem ibadet için bir fırsattır. Çok büyük bir nimettir.

İnsanlar bunun büyük bir nimet olduğunu sonra anlarlar, veya anlayamazlar, ömür geçince pişmanlık duyarlar, diz döğerler.

Eskiler bu uzleti sevmişler. Onun için tenhâlara çekilmişler, şöhretten kaçınmışlar. Camilere, tekkelere kapanmışlar. Böyle vakitlerini Allah'ın rızasına uygun geçirmeğe çalışmışlar.

O günlerde, iyice ahalinin tamamının müslüman olduğu günlerde bile, diyor ki: “Dini sâlim olsun istiyorsa, yâni selâmette olsun, günaha girmesin, dininde eksikliklik olmasın, kusur kalmasın istiyorsa; kalbi rahat olsun, üzüntüsü olmasın; bedeni rahat olsun, eza cefa görmesin, dayak yemesin, yumruk yemesin, gözü şişmesin, dudağı patlamasın, gamı kederi az olsun istiyorsa, insanlardan ayrılсын!”

Kalkıp bir kenarda kalmayı tercih etmişler. Bu zamanda bilmiyorum; onların zamanında öyle olursa, bizim bu zamanda herhalde yedi kat yerin altına mı saklanmak lâzım, nereye gitmek lâzım, bilmiyorum. Çünkü hakîkaten, insan bakkala bir şey almağa bile gitse, günâhtan kurtulması zor... O kadar yaygın.

Evin içine de artık cihanın bütün yaygarası, velvelesi televizyonla girmiştir. Evin içi de uzlet yeri değildir. Çünkü, dış dünya evin içindedir. Bütün mülevvesâtıyla meyhane de evin içindedir. Her türlü günah da, şarkıcı da, gazino da, bar da, pavyon da, hepsi evin içine girmiştir, o televizyon kutusunun içindedir. Herkes de onun karşısındadır. Açıyor, seyrediyor.

Açıyor, seyrediyor; ne din kalıyor, ne dinde selâmet kalıyor, ne dervişlik kalıyor... Ne sevap kalıyor, ne feyiz kalıyor, ne nur kalıyor?.. Hepsi gidiyor tabii.

Bunlardan bizim çıkartacağımız ders: Yalnızlığın bir nimet olduğunu ve bir büyük fırsat olduğunu unutmamak; zamanımızı en güzel şekilde değerlendirmek... Elimizde kitap varsa, kitap okumak; hiç bir şeyimiz yoksa, tesbih çekmek, dua etmek... Kur'an-ı Kerim ezberlemek, birisine bir şey öğretmek suretiyle o zamanı değerlendirmeğe, sevapla geçirmeğe gayret etmemiz lâzım!

c. Dünyadan Gerekli Beş Şey

۷ - سمعت محمد بن الحسن البغدادي، يقول: حدثنا أحمد بن محمد بن صالح؛ حدثنا محمد بن عبدون؛ حدثنا عبد القدوس بن القاسم، قال: سمعت السري، يقول: كل الدنيا فضول، إلا خمس خصال: خبز يشبعه، وماء يرويه، وثوب يستره، وبيت يكنه، وعلم يستعمله.

TS. 50/7 (*Semi'tü muhammede'bne haseni'l-bağdâdiyye, yekûlü: Haddesenâ ahmedü'bnü muhammedi'bni sâlih; haddesenâ muhammedü'bnü abdûn; haddesenâ abdül-kuddûsi'bni'l-kâsım, kâle: Semi'tü's-seriyye, yekûl*) Başka bir zât Seriy-i Sakatî Hazretleri'nden rivâyet etmiş ki, Seriy-i Sakatî şöyle buyurmuş:

(*Küllü'd-dünyâ fudûlün*) “Dünyanın hepsi boştur; (*illâ hamsü hısâlin*) ancak beş tanesi müstesna, onlar boş değildir, lüzumsuz değildir, kıymetsiz değildir.”

Şimdi bunlar *ed-dünya* dedikleri zaman, —geçen derslerde de söylemiştim, her zaman söylüyorum— dünya demek yer küresi demek değil. Yâni arz demek değil. Bunlar dünya dedikleri zaman, dünyalık dediğimiz şeyi kasdediyorlar. Yâni para, pul, mal, mülk, varlık vs. gibi şeyleri kasdediyorlar.

(*Küllü'd-dünyâ fudûlün*) Yâni “Mal varlığı, mülk varlığı, bütün bunların hepsi boştur, fazladır, lüzumsuzdur, değersizdir. Ancak beş tanesi müstesna, onları sayıyor:

(*Hubzun yuşbiuhû, ve mâun yurvîhi, ve sevbün yesterihu, ve beytün yukinnühû, ve ilmün yesta'miluhû*) Şu dünya hayatımızda uğraştığımız, elde etmek için savaştığımız, elde tuttuğumuz, sahip olduğumuz her şey boşmuş, lüzumsuzmuş, beş tanesi müstesnâ...

1. (*Hubzun yuşbiuhû*) “İnsanı doyuran bir ekmek.” Katık demiyor, sadece *hubz* diyor, ekmek diyor yâni. Bu boş değil. Tabii bu lâzım. İnsanoğlu gıdasız yapamadığı için, böyle bir şey olacak. Tamam, *hubz* lâzım.

2. (*Ve mâun yurvîhi*) “Susuzluğunu kandıracak bir su da lâzım.” Tabii susuz da yaşanamıyor, vücut için o da gerekli, ekmek de lâzım, su da lâzım. Ekmek ve su.

3. (*Ve sevbün yesterihu*) “Avretini örtecek, vücudunun çıplaklığını kapatacak bir elbise.” Bu da lâzım. Bu da dünyalık değil.

4. (*Ve beytün yukinnühû*) “Kendisini içinde saklayacak, barındıracak bir evin de olması lâzım! Bu da normal. Bir evceğizi de olması lâzım.”

5. (*Ve ilmün yesta'miluhû*) “Ve bir de kullandığı bir bilgisinin olması lâzım!” Bu tabii bir bilgi, bir ilim. Bu ilim bir meslek ilmi de olabilir, bir sanat, bir hîrfe dediğimiz demircilik, berberlik, terzilik filan gibi bir şeyi kasdetmiş olabilir. Böyle bir hüner, bilgi olması lâzım ki, işte bununla helâlinden gerekli malzemeyi kazansın. Tabii elbise, yeme içme filan, ev bir şeyle sağlanacak. Böyle bir bilgisi olması lâzım, dünyalık olarak. Böyle anlaşılabilir buradaki bu ilim kelimesi.

Veyahut da bu dünya hayatında nasıl davranması gerektiğini, neyin sevaplı olduğunu, neyin günahlı olduğunu, neyi yapması, neyi yapmaması gerektiğini kendisine gösterecek bir bilgi öğrenmesi de lâzım! Tabii bu mânâyâ da olabilir buradaki ilim.

Dindarlığını sürdürmesi için gerekli ilim, hayatını sürdürebilmesi için gerekli kazanç hüneri mânâsına da olabilir. İkisi de olabilir. Belli olmuyor yâni ifadesinden, hangisi olduğu anlaşılmıyor. Karanlık kalmış oluyor. Ama her halde bir sanat, bir meslek kasdedilmiş olmalı ki, dünyalık diyor. Eğer öteki olsaydı,

ahiretlik olurdu. Yâni ulûm-u dîniye ahirete ait bir şeydir. Bu önemli bir şeydir. Herhalde bu dünyalık meslek gibisi kastedilmiş olsa gerek.

Şimdi bu şahıslar, bu mübarek şahıslar, bu zevât-ı muhtereme, kafa yapısı itibariyle bizden tamamen farklı insanlardır. Yâni biz de müslümanız, onlar da müslüman ama, biz onlardan çok farklılaşmış, çok uzak noktalara, tehlikeli noktalara açılmış müslümanlarız. Biz parada, biz pulda, biz zevkte, biz sefâda, biz eğlencede, biz her türlü dünyalığın içindeyiz. Onlar hepsini boş görmüşler, beş tanesi müstesna: Su, ekmek, ev, elbise, bu bilgi, meslek.

Her birinin de bir mesleği olmuş. Kimisi işte terzi, kimisi sakatatçı, kimisi dülger, kimisi attar, kimisi bakkal böyle bir meslek hepsi şey yapmışlar, bezzaz filan... Helalinden kazanmak, kimseye muhtaç olmamak için yâni böyle bir şey yapmışlar, fazlasına aldırmamışlar, ahirete çalışmışlar veya var güçleriyle ilme, irfana ve İslâm'ı yaymaya çalışmışlar.

Bu adamlar —ekseriyetle üstlerine gölge düşürülmek istendiği gibi, yanlış tanıtmaya çalışıyorlar, veya yanlış bildikleri için sûizan ediyorlar bunlar hakkında— bir köşeye çekilip de miskin miskin oturan insanlar değildir bunlar. Bu şahısların hayatları incelenirse bunlar böyle kılıçları almışlardır, savaşımlara gitmişlerdir, çarpışmışlardır filan... Böyle insanlar.

Ama az yemişler, mal edinmemişler... Yâni, “*Bir abam var atarım, nerede olsa yatarım.*” Ev telaşı yok, yiyecek telaşı yok, bilmem ne telaşı yok... var güçleriyle Allah'ın rızasını nerede dahi iyi kazanabiliriz diye onun peşine koşmuşlar.

Anadolu'da savaş var, cihad sevaptır, murabıtlık sevaptır; yallah Anadolu'ya gelmişler. Anadolu fethedilmiş, Balkanlarda, sevaptır; yallah Balkanlara gitmişler. Yâni, canlarını feda edecek çalışmalardan hiç geri durmamışlar.

Meselâ; hayatını okumuş olduğumuz İbrahim ibn-i Edhem Hazretleri, gündüz çalışmış, akşam kazancıyla yiyecek alıp,

getirip medresedeki, kaldıkları ribattaki arkadaşlarına yedirirmiş o aldıklarını... Çalışmaktan geri durmamışlar, cihaddan geri durmamışlar. Yâni pasif müslümanlar değil, miskin müslüman değil, yâni. Öyle gösterilmek isteniyor.

Hatta deniyor ki:

“—İslâm Aleminin gerilemesi dervişler yüzündendir.”

E öyle olsaydı hiç ilerlememesi lâzımdı, çünkü ilerlediği zamanlarda en hakim olan dervişlerdi. Yâni ilerlemişse, o zaman demek ki dervişlik ilerlemeye mâni değil; çünkü en ilerledikleri zaman dervişliğin en kuvvetli olduğu zaman...

Yanlış, yalan veya iftira, veya sû-i zan, veya Avrupalılar, hristiyanlar, gayrimüslimler, İslâm düşmanları dervişlerden korktukları için, kasden dervişliği kötü göstermek için böyle söylemişler. Sonunda da kökünü kazımışlar, tekkeleri ve sâireleri bertaraf etmişler.

İyi, güzel, tamam; otur kenara artık, ellerinin tozunu silkele, keyfine bak!.. Pekiyi bu insanlar ne yapacak?.. Bu sefer kahveye, bu sefer kulübe, bu sefer pavyona, bu sefer kötü yerlere... Bir insanı müsbet bir şey ile meşgul etmediğin zaman, adam durmuyor ki; bu sefer menfiler başladı. Kumarhaneler, bilardo salonları, barlar, birahaneler ve sâireler başladı. Bu sefer o insanın içindeki şeyler başka şeylerle karşılandı.

Meselâ: Şimdi *Kitâbü’z-Zühdü ve’r-Rakâik*, Abdullah ibn-i Mübarek Hazretleri’nin, Seha Yayınları arasında çıkartıyoruz. E mübarek bir sene ticarete gidirmiş —ne kadar hoşuma gidiyor— oda ticaret helâl olduğundan, Efendimiz’in mesleği olduğundan ve doğru dürüst tüccarın peygamberlerle, şehidlerle beraber sayılmasından dolayı. Yâni, kazancı sevdiğinden dolayı da değil, ticaret de sevap olduğundan;

الْكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ .

(*El-kâsibü habîbu'llâh*) [Çalışan kimse Allah'ın sevgili kuludur.] hadis-i şerifi olduğundan yâni. Bir sene cihada gidermiş, bir sene hacca gelirmiş. Bir sene hac, bir sene ticaret, bir sene cihad... Hep kazançlı iş... Hac kazançlı, cihad kazançlı, ticaret de mânevî bakımdan onlar için kazançlı tabii. Kimseye muhtaç olmuyor, kazanıyor yediriyor. Hiç boş durmamışlar.

d. Tevekkülün Hakîkati

۸ - وبیه قال: وقال السري: التوكل الإخلاص من الحول والقوة.

TS. 50/8 (*Ve bihî kâle*) Yine aynı senedde isimleri geçen şahıslar. En son şahıs Abdü'l-Kuddüs ibn-i Kâsım'dı. Dımaşk'lı bir şahısmış bu. (*Ve kâle seriyyü*) Onlardan rivâyet edildiğine göre, şu sözü söylemiş Seriyü Sakatî Hazretleri: (*Et-tevekkülü el-inhılâu mine'l-havli ve'l-kuvveh*)

Tevekkül demek ne demek? (*Fetevekkel ale'llâh*) “Allah’a tevekkül eyle!” diye emirler var. Cemî olarak da emirler var. Evradımızın içinde bir günde, tevekkülle ilgili ayet-i kerimeler var, biliyorsunuz. Tevekkül emrediliyor Allah tarafından. Bizlere de emredilmiş, Bizden önceki ümmetlere de, Musa AS’ın ümmetine, daha önceki ümmetlere de emredilmiş, “Tevekkül edin Allah’a!” diye. Ne demek bu tevekkül?.. Kelime olarak tevekkül, vekâlet kelimesinden geliyor. Yâni tevekkül, (*tevekkeltü ale'llâh*) yâni, “Allah’ı kendime vekil edindim, işimi ona havale eyledim, ısmarladım; ne yaparsa o yapsın diye teslimiyet gösterdim, rıza gösterdim.” diye Allah’a böyle güvenip dayanmak, işini ona havale etmek.

Şimdi bu nedir?.. Tabii tevekkül Kur’an’da emredildiği için yapmaya çalışmış dervişler. Kur’an emirlerini hep tutmak ana fikirleri. Kur’an’ı açıp okuyorlar, uygulamak için okuyorlar. Çok ayet-i kerimeler var:

فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ (النمل: ٧٩)

(*Fetevekkel ale'llâh, inneke ale'l-hakki'l-mübîn*) [O halde sen Allah'a güvenip dayan, tevekkül et; çünkü sen apaçık hakikat üzeresin!] (Neml, 27/79)

وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا (الأحزاب: ٣)

(*Ve tevekkel ale'llâh, ve kefâ bi'llâhi vekîlâ*) [Allah'a tevekkül et, güven, vekil olarak Allah yeter.] (Ahzab: 33/3)

Böyle bir ayet-i kerimeyi okuduğu zaman soracak:

“—Peki niçin bu işi?”

Sormuşlar birbirlerine, büyüklerine danışmışlar:

“—Nasıl tevekkül edeyim?”

Meselâ, Peygamber SAS Efendimiz'e birisi soruyor:

“—Ne yapayım? Yâni devemi salıvereyim mi yâ Rasûlallah, Allah'a tevekkül öyle midir?”

قِيْدَهَا وَتَوَكَّلْ! (خط. كر. عن ابن عمر. قال: قلت: يَا رَسُولَ اللَّهِ،

أُرْسِلُ وَأَتَوَكَّلُ؟ قَالَ فزَكَرَهُ. قال خط. متروك؛ طب. هب. كر. عن

جعفر عن أبيه)

RE. 336/13 (*Kayyidhâ ve tevekkel!*)⁵³ “Deveni bağla, ondan sonra tevekkül et!” buyuruyor.

Hazret-i Ömer birilerini görüyor, oturmuşlar kenarda; bakıyor,

Hâkim, *Müstedrek*, c.III, s.722, no:6616; Şeybânî, *el-Âhad ve'l-Mesânî*, c.II, s.172, no:971; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.368, no:633; İbn-i Kânî, *Mu'cemü's-Sahâbe*, c.II, s.210, no:712; Hatîb-i Bağdâdî, *el-Esmâü'l-Müheme*, c.I, s.50; Amr ibn-i Ümeyye ed-Damrî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.101, no:5689; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.104, no:1905; *Mecmaü'z-Zevâid*, c.X, s.520, no:18097; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XV, s.211, no:15340.⁵³

hoşuna gitmiyor o adamlar. Oturmuşlar tembel tembel gölgede,

“—Hayrola? Ne oturuyorsunuz burada?” diyor,

“—Biz gûşe-i kanaati ihtiyar eylemiş mütevekkilleriz. Yâni kanaat ehli insanlarız biz, Allah’a tevekkül ediyoruz, mütevekkil kulları.” demişler.

Başını sallamış, herhalde kamçısını da sallamıştır. Diyor ki:

“—Siz mütevekkil değil, müteekkilsiniz.”

Mütevekkil değil *müteekkil*, yâni yiyici demek; *ekl*’den geliyor. “Siz mütevekkil değil, müteekkilsiniz. Çünkü çalışmayınca, oturup böyle tembel tembel durunca... Buradan da mideye bir şey gitmesi lâzım, ekmek lâzım, su lâzım; libas lâzım, elbise lâzım... O zaman ne olacak, ne oluyor?.. Mütevekkil o kimsedir ki...” buyurmuş Hazret-i Ömer...

Nasıldır meselâ tevekkül?.. Meselâ, ziraatçinin tevekkülü nasıl olacak?.. Tarlayı sürer, hazırlar, tohumu atar, kendisinin yapabileceği her türlü ön çalışmaları yapar, ondan sonra Allah’a tevekkül eder:

“—Yâ Rabbi, işte vazifelerimi yaptım, sen bana hayırlı bir mahsül ver, çoluk çocuğumu doyurayım!”

Çünkü, eskiden herkes ektiğini biçiyordu, yiyordu, yediriyordu. Kapalı bir ekonomi vardı. Her köyde, her evde herkesin çalışması kadardı bolluk ve bereket... Eh, o zaman tevekkül ediyordu.

Tarlaya gitme, tarlayı sürme, tohumu ekme, ondan sonra tevekkül ediyorum de... O doğru değil. Yâni, Allah’ın öbür emirlerine aykırı. Başkasına yük olmak günah... Başkasından istifade etmek, onu sömürmek çok kötü bir şey... Hele dinini, dindarlığını öne koyup, yem olarak koyup da, öyle sömürmek daha kötü bir şey. Çalışıp kazanmak sevap, başkalarına iyilik yapmak, o yolla kazancını ona vermek sevap tabii. Bunun için çalışmak lâzım.

Demek ki elinden geleni yapacak, ondan sonra tevekkül edecek. Yâni Allah’ın kudret-i külliyesi, irade-i külliyesinin şeyine, “Yâ Rabbi! Ben aciz bir kulum, sana tevekkül ettim.” diye halini arz etmek demek.

Burada “Tevekkül, (*el-inhılâu mine’l-havli ve’l-kuvveti*) insanın kuvvetten, herhangi bir tesirden, herhangi bir şeyden kendisini sıyrıp, ondan dışa çıkmasıdır. Tevekkül budur.”

Yâni sanıyorum ki şunu anlatmak istiyor olabilir Allahu a’lem: Bazı insan tevekkül eder ama adeta biraz da itimadı yoktur yâni gene. Tevekkül de eder ama itimadı da yoktur. Acabası içinde kıvranır durur:

“—Tevekkül ediyorum ama, Allah tevekkül edenlere vekil olarak yetermiş ama, ya olursa, ya olmazsa bilmem ne filan... Hadi gene yapmaya çalışayım, şöyle yapayım, böyle yapayım filan...”

Bu itimatsızlık olmayacak. Yâni sağlam bir bağlanışla Allah’a tam bağlanacak, tam teslimiyet olacak gibi; kendisinin o itimatsızlıktan doğan bir gayret etme endişesinden sıyrılması gibi bir mânâyı kasdetmiş olabilir.

Çünkü bu büyükler, bu mübarek, bu eski şahıslar kendi kendilerini çok iyi takip ederler, duygularının samimiyetini de kontrol ederler:

“—Benim bu duygum ne derecede sağlam, ne derecede samimiyim, ne derecede doğru?..” diye, bunu da çok iyi takip ederler.

Meselâ, anlatmışımdır, hoşuma giden bir olaydır, herkes bilsin, herkes de başkalarına da anlatsın: Bayezid-i Bestâmî Hazretleri yaya olarak hacca gidiyor... Muazzam bir sevap, her adımına yedi yüz Mekke hasenesi veriliyor ki, başka yere göre yetmiş milyon hasene eder. Her adımına o kadar sevap... Yaya hacca gidiyor. Otuz sene hacca gitmiş, her gün de bir hatim indirmiş. Yâni hiç boş vakit geçirmiyor, dili boyna hatimle meşgul. Kur’an en yüksek zikir olduğundan, daimi zikir halinde, devamlı hac yolunda, bir gayret içinde filan... Çok sevaplar kazanıyor.

Arafat’a gelmiş, orada içinden bir duygu, bir düşünce, diyor ki:

“—Eh, otuz sene haccettin, yaya olarak haccettin ve her gün de bir hatim indirdin, her hatmin şu kadar sevabı vardır... Oh, tamam, herhalde işim iştir, tamamımdır yâni ben. Her halde öbür tarafı garantilemişimdir.” filan gibi bir duygu, içinden böyle bir duygu.

Tabii bu duygu Rahmânî bir duygu değil. En aşağı nefsânî, belki de şeytânî... Şeytandan gelen bir şey yâni. Tabii, Bayezid-i Bistâmî Hazretleri bu işlerin üstadı, büyüğümüz, üstadların üstâdı. İçinden böyle bir ses gelince, bu kendisine yabancı bir ses, yâni şeytandan gelen bir ses. Onu şıp diye anlıyor. Bu neyi gösteriyor? Kendi ameline güvenmeyi gösteriyor. “Haccetmişim, tamam ya....”

Hatta bunu alenen bana söyleyen bir kimseyi hatırlıyorum, Allah taksirâtını affetsin...

“—Yâhu, ‘Sakal sünnettir.’ dediler bıraktık. Şunu dediler yaptık... Daha ne varsa söyleyin onu da yapalım. Hepsini yaptık işte... Allah bizi cennete sokmayacak da kimi sokacak?..” filan gibi, böyle bir edâ içinde bu şeyi söyleyenler vardı, biliyorum.

Ama bu duygunun iyi bir duygu olmadığını anlayan bir insan tabii, Bayezid-i Bistâmî:

“—Vây!” diyor, “Seni mel’un seni! Sen, haccına güveniyorsun, hatmine güveniyorsun ama tabii bilip bilmediğin nice kusurların vardır, beni gevşetmeye çalışıyorsun, aldatmaya çalışıyorsun!..”

Diyor ki alenî olarak:

“—Ey ahâlî! Otuz sene yaya haccım var, her gün hatim indirmişim haclarda, bunların sevabının hepsini veriyorum, satıyorum, var mı alan?..”

Herkes birbirlerine bakışıyor, ibadetin şakası yoktur alış verişte. Şaka yoktur, satarsan satılır, alırsan alınır. Sevabını bağışlarsan gider. Bu böyledir yâni. Herkes tabii sevap peşinde. Bayezid-i Bistâmî’yi de tanıyanlarda vardı, onun da ne kadar mübarek insan olduğunu bilen. Bir tanesi diyor ki:

“—Ben alırım. Ne istiyorsun?”

“—Neyin var?”

“—İşte çörekçiyim ben, çöreklerim var burada.”

Hani oradaki hacılara, yesinler diye hazırlanmış, satılacak çörek. Tamam, üç tane çöreğe satıyor. Bu kadar haccı, bu kadar hatmi satıyor.

“—Sattım, al bunu.”

Tamam, üç tane çöreğe alıyor. Ondan sonra da, çörekleri aldıktan sonra yemiyor kendisi, oradaki bir köpeğe atıyor. Köpek çörekleri yiyor. Şimdi kaldı mı cascavlak ortada. Üryan kaldı. Yâni otuz yıllık ibadet gitti, hatimlerin sevabı gitti, köpek de lokmaları yuttu, çörekleri yuttu, hiç bir şeyi kalmadı.

“—Şimdi ey benim mel’un nefsim, ey benim zâlim nefsim! Haydi bakalım nereye dayanacaksan şimdi dayan bakalım dayanacağın bir yer kaldı mı?..” diyor.

Ne yapacak o zaman insan?.. Bu durumda olan insan ne yapacak?.. Hiç bir şeyi yok. Sıfıra sıfır elde var sıfır, hiç bir şeyi yok. Ne yapacak?.. Ümitsizliğe düşme var mı? Yok. Ümitsizliğe düşmek haram:

لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ (الزمر: ٥٣)

(*Lâ taknetû min rahmeti’llâh*) “Allah’ın rahmetinden ümitsizliğe düşmeyin!” (Zümer: 39/53) buyruluyor. Ümitsizliğe düşmek yok.

Ama ne yapacak? Diyecek ki:

“—Yâ Rabbi! Çok mahcubum, hiç bir şeyim yok. Yâni sana arz edecek, şunu yaptım diyebilecek hiç bir şeyim yok yâ Rabbi, bomboşum, sıfırım ama, sen Erhamü’r-râhimîn’sin yâ Rabbi!.. Senin lütfun çok yâ Rabbi!.. Ben fakirim, ben muhtacım, ben bîkesim, ben bîcâreyim, ben düşmüşüm, tut elimden kaldır... Ben çaresizim, sen çaremi bul... Ben bîkesim, sen bana yardım et... Hiç bir şeyim yok ama, sen cömertlerin cömertisin, Ekremü’l-ekremînsin, Erhamü’r-râhimînsin!” der.

Bu duygu, en samimi duygu işte... Yâni Allah’ın büyüklüğünü bilmek, kendisinin kusurunu bilmek, hiçliğini tam anlamak. En güzel duygu bu...

İşte belki burada, Seriyy-i Sakatî Hazretleri’nin, “Tevekkül

havl ü kuvvetten tamamen sıyrılmaktır.” dediği de belki Allah’a tevekkül böyle bir şey olsa gerek diye düşünüyorum yâni şahsen.

Belki de düz, ilk okuyunca hemen herkesin böyle derin derin düşünmeye lüzum kalmadan şey yapacağı anlayış ne olabilir, en sade, en basit anlayış, te’vilsiz anlayış: Hiç kuvvet, hiç tedbir, hiç bir şeyi yapmadan Allah bir şeyi vermeye kâdir mi?.. Kâdir, tamam.

“—Yâ Rabbi ben sana tevekkül ettim, hiç bir şeyim de yok. İşte sen bana bu akşam, şu işimi gör; veyahut şu makamdan şu işimi geçir... Şu dertten beni şöyle kurtar...”

Tevekkül, işte bu duyguyla olacak. Onu anlatmak istiyor belki. Belki, ikisi arasında çok büyük bir fark da yok. Ama bir taraftan kendisine itimadlı olursa, bir taraftan Allah’a itimadı tam olmaz. Yâni tevekkülde bir gediklilik olur, onu anlatmak istiyor olabilir. Allah kusurlarımız varsa affeylesin... Muhakkak vardır.

e. Evliyânın Huyu Olan Dört Şey

٩ - و بإسناده قال: سمعت السريّ، يقول: أربعٌ من أخلاق
الأبدال: استقصاء الورع، وتصحيح الإرادة، وسلامة الصدر
للخلق، والنصيحة لهم.

TS. 51/9 (*Ve bi-isnâdihî kâle: semi'tü seriyye yekûl*) Yine aynı rivâyet zinciriyle, o râvi yine demiş ki: “Seriyyü’s-Sakatî Hazretleri’nin şöyle dediğini duydum, şöyle derken duydum:

(*Erbaun min ahlâki'l-ebdâl: İstiksâu'l-vera', ve tashîhu'l-irâdeh, ve selâmetü's-sadri li'l-halk, ve'n-nasîhati lehüm.*) ‘Dört şey vardır ki, (*min ahlâki'l-ebdâl*) yüksek evliyânın huylarıdır bunlar.”

Abdal demek, sayıları mâlûm miktarda olan üçler, yediler, kırklar... Ve birisi vefat edince makamı aşağıdan birisiyle doldurulup da, böylece onun yerine bedeli getirilen yüksek rütbeli evliyâ demek. *Ebdal* da derler, *bedîl* ve *bedel* kelimesinden çoğul

olarak, *büdelâ* da derler. Biz bu iki kelimeyi aptal ve budala yapmışız, kötü mânâyâ kullanıyoruz. Ama tasavvufta, *ebdal* ve *büdelâ*, yüksek evliya demek.

Niye böyle?.. Bu evliyaullahın halleri biraz acıptır. Sen tabii kaba saba, basit bir müslüman olduğun için, o insanların ince törelerini bilemezsin. Sana göre acıptır ama, işin doğrusu öyledir.

Onlar bir kere, dış görünüşe önem vermezler, giyimi senin gibi süslü püslü değildir, benim gibi süslü değildir; bir... Saçı başı dağınık olabilir; iki... Gösterişi sevmeliklerinden hiç kendi faziletlerini göstermek istemezler, aksine saklamak isterler, Allah bilsin diye düşünürler. Senin de bir ferasetin yoksa, görüp de anlayacak bir davranışın yoksa anlayamazsın. Sakalının uzunluğuyla, sarığının kocamanlığıyla, cübbesinin, yakasının satafatıyla ölçer insanlar öteki insanları...

Altın sırmalı cübbe... Kocaman, sadrazam kavuğu gibi kavuk... Üstünde şöyle şerit, böyle arma, böyle bilmem ne... Sakalı bembeyaz, aman şu kadar uzun, yüzü pırlıl pırlıl... Bunların hepsi dış şekil, bunlar zahir... Acaba içi ona uygun mu?

Bir gün baktım, bir büyük camide, mübarek camide oturuyoruz, sabah namazı vakti. Adamın birisi geldi, lappada lappada, luppada luppada deve gibi, herkesi çiğnedi çiğnedi çiğnedi çiğnedi, en ön sırada imamın yanındaki adamlara şöyle bir işaret etti, lap oraya oturdu. En sevaplı yer ama, erken gidersen en sevaplı; böyle yaparsan en sevaplı değil ki...

Şimdi onun o haline şöyle herkes baktı, ben de baktım. Ondan sonra, adamcağızın birisi ön saftan geriye çekiliverdi. Sıkıştırdı çünkü... Yavaşça geriye çekildi. E şimdi kaldı mı bunun ilk saftan sevap alması? Belki ötekisine gitti o sevap. Yâni fedakârlık gösterdi, geri gitti. Sakalı böyle göbeğine kadar uzun ama, tavırları dervişâne değil, kaba saba yâni o tavır kaba bir tavidir.

Hele cuma gününde... Peygamber Efendimiz'in hadis-i şerîfi var, biliyorum ki: "Kim cuma gününde camiye sonradan gelir de,

ön safın sevabı fazla diye omuzlardan atlayıp atlayıp, insanların omuzlarını köprü edinip, böyle köprüden atlar gibi, yâni vadiden atlar gibi geçen kimse cehenneme köprü edinmiş olur.”

Çünkü üzümş oluyor onları. Hadis-i şerîf olduğundan uygun bir şey değil. Babayığitsen uykunu terk et erken gel, en öne otur. Camiye erken gelmenin sevabı çok... En sonra gel, böyle en öndeki safın sevabı çoktur diye patır kütür patır kütür geç öne başkalarını taciz ederek şey yap...

Sonra yahu dedim kendi kendime, yâni sakalı da beyaz, ben de dış şeklinden bir şey sanmıştım ama, tavrı güzel değil... Sordum mesleğini, anladım... Anladım ki yontulmamış. Söylemiyorum kimse alınmasın diye hangi meslekten olduğunu ama, yontulmamış bir insan...

Onun için, ebdâl biraz görünüşü itibariyle anlaşılmaz. Onun için bizim eskiler demişler ki:

“—*Her gördüğünü Hızır, her geceni Kadir bil!*”

Yâni karşıdaki adamı biraz dilenci kılıklı, bilmem ne, anlamıyor gibi filan görüp de öyle sanma, bakarsın...

Defter ü dîvâna sığmaz, söz gelir dîvânedен.

Birisini divane diye tımarhaneye tıkmışlar, birisi de onu ziyarete gidiyor. İyi adammış, namaz niyaz ehliymiş filan diye ziyarete gidiyor:

“—Selâmün aleyküm!”

“—Aleyküm selâm!”

“—Canın bir şey istiyor mu? Tatlı ister misin?” diyor.

Ona bir cevap veriyor ki adam, o divane dedikleri adam bir cevap veriyor ki, şair öyle yazmış işte. Yâni,

Defter ü dîvâna sığmaz, söz gelir dîvânedен.

“—Tatlı isterim ama maddî tatlı istemem, Allah’ın mânevîyâtından, ilm-i ledünden tatlı isterim.” diye söylemiş de,

şimdi onun anlatılması uzun.

Yâni dış görünüşü divane görünebilir, mecnun görünebilir, dilenci gibi görünebilir, fakir gibi görünebilir... Hadis-i şerif de var:⁵⁴

رُبَّ أَشْعَثَ أَغْبَرَ مَدْفُوعٍ بِالْأَبْوَابِ ، لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَةٍ
(م. عن أبي هريرة)

(*Rubbe eş'ase ağbera* Nice saç başı dağınık üstü başı tozlu insan vardır ki söz söylese kimse dinlemez, kız istese kimse kızını vermeye yanaşmaz. (*Medfûin bi'l-ebvâb*) [Kapılardan geri çevrilir.] Kaybolsa, “Nereye gitti bu adamcağız?” diye kimse aramaz. Ama bir beyefendi kaybolsa herkes evini arar, telefon eder, bilmem ne yapar vs. filan... İtibarlı, eşraftandır filan diye. Bunu kimse aramaz ama, Allah’ın sevgili kulu olabilir.

(*Lev akseme ale'llâhi leeberrahû*) "Yemin etse bir şeye, Allah onun yemini doğru çıksın diye öyle yapar. Allah yeminini boşa çıkarttırmaz." Meselâ:

“—Şu dağ, şu tarafa kayacak vallâhi!” dese, normal olarak kaymayacaktı ama, “O kulum öyle istedi, yemin etti, yemini boşa çıkmasın.” diye, Allah o dağı öyle kaydırır.

⁵⁴ Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2024, *Birr ve Sıla* 45/40, no:2622; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XIV, s:403, no:6483; Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.364, no:7932; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.331, no:10482; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.I, s.7; Ebû Hüreyre RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.I, s.264, no:861; *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.331, no:10482; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.I, s.350; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.370, no:1236; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.267, no:3245; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c.I, s.108; İbn-i Hibbân, *es-Sikât*, c.III, s.27, no:93; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.X, s.466, no:17918; *Kenzü'l-Ummâl*, c.III, s.286, no:5924, 5925; *Câmiu'l-Ehâdis*, c.XIII, s.96, no:12646-12648; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.512, no:1364.

Onun için, dış görünüşüyle anlaşılmadığından, bizim eskiler de bu işi bildiklerinden, biraz böyle o çeşit insanları hor hakir görmemişler, onlara karşı uyanık davranmışlar. Her gördüğünü Hızır bilmeye gayret etmişler. Karşısındaki her insana hürmet etmeye çalışmışlar.

Onun için, biraz da böyle fakirlere oradan:

“—Ebdal mı acaba bu?.. Dilenci gibi görünüyor ama ebdaldan mı acaba, üçlerden mi, yediler mi, kırklardan mı?” filan diye bakılmış veya bûdalâdan mı filan diye. Böylece zamanla kelimenin mânâsında bu gibi düşüncelerle kayma olup aptal ve budala yâni aklı olmayan insan mânâsına gelmiş bu kelime. Ama aslı öyle değil.

Kelimelerin lisanların içinde bir tarihi vardır. Bunu birkaç defa daha söyledim, biz burada biraz da böyle metni, Arapça’yı okuyup da izah ettiğimiz için, bunu da söylüyoruz. Kelimelerin lisan içinde doğuşları vardır, gelişmeleri vardır, gençlikleri, ihtiyarlıkları vardır, yaşlılıkları vardır. Şimdiki zamandaki mânâsıyla, o eski zamandaki mânâsı arasında farkları vardır. Bunu bilmek lâzım.

Meselâ, ben bir Oxford Lügatı gördüm, adam kelimenin yanına şu mânâyâ gelir diye bir mânâ yazmış; altına parantez içinde hangi metinden alındı, hangi tarihte olduğunu yazmış. Tarih de önemli. Yâni devirden devire kelimenin mânâsı değişebiliyor.

“Dört şey vardır ki bunlar bu yüksek evliyaullahın —çok yüksek rütbeli evliyaullahın diyelim, ebdalı öyle tercüme edelim— ahlâkıdır:

1. (*İstiksâu'l-vera'*) “Vera’nın dibine kadar tâ kökünü, aslını, esasını, tamamını yapmağa çalışmak. Evliyaullahın adetlerinden birisi budur.”

Biliyorsunuz *takvâ* diye bir kelime var; günahlardan, haramlardan sakınmak, korunmak... *Vera'* bunun daha ilerisi; yâni şüpheliye bile yaklaşmamak, çok ihtiyatlı gitmek, çok sağlam yoldan gitmek demek. Böyle bir insana *müteverri'* veya *veri'* derler sadece. *İstiksâu'l-vera'* demek, yâni takvânın en son noktasına

kadar onu yapmaya çalışmak. Yâni son derece titizlerdi.

Bir tasavvuf kitabında vardı, evliyaullahtan birisi geçiyor, genç bir mübarek de —o da sonradan büyük bir evliyâullah oluyor— onu davet ediyor:

“—Evimize buyurun, bir şey ikram edeyim size!”

İçeriye giriyor, sunulan yemeği yiyemiyor, çıkıp gidiyor. Yâni çok kıymetli bir şey, yememiş, çıkmış gitmiş veya çıkartmış yedikten sonra... Ağzına aldıktan sonra, çıkartıp, çekip gitmiş aç olduğu halde... Ama o şüpheli bir yerden gelmiş.

Ondan sonra ertesi günlerde, evin önünden geçerken bir kere daha,

“—Soframızda pek fazla bir şey yok ama, gene buyurun bir şey ikram edeyim!” deyince, kendi malından bir şey ikram ediyor:

“—Hah, bize bir şey ikram edeceğin zaman, böyle temiz gıda ikram et!” diyor.

Ötekisi yüksek makamlı bir yerden hediye gelmiş. Yâni onu ağzı almıyor o evliyâullahın. Taamdaki, kaynaktaki bulanıklıktan, şüphelilikten, günahlılıktan dolayı yemiyor yâni onu, içi almıyor.

Ama ötekisinin helâl malını, tuz ekmek bile olsa, “Hah, bize böyle hediye, böyle ikramda bulun. Ötekisini nereden çıkarttın geçen gün karşımıza?..” diyor. Yâni takvânın son noktasına kadar dikkat ederler, hiç böyle günahlı bir şeye yanaşmazlar, Çok titiz bir şekilde haramdan, günden kaçınırlar demek. Birinci vasıfları budur. Sonunu, kökünü, dibini, astarını tam böyle araştırmak...

2. (Ve tashîhu'l-irâdeh) “İradesini düzeltmek.”

İrade demek burada, istek demek, yâni müridlik demek?.. Sen neyi istiyorsun?.. Meselâ, sen bu tarıkata geldin, mürid oldun. Mürid, isteyen demek. Nedir senin isteğin?..

إِلَهِی أَنْتَ مَقْصُودِی ، وَرِضَاكَ مَطْلُوبِی !

(*İlâhî ente maksûdî ve rıdâke matlûbî*) “Yâ Rabbi, benim isteğim, muradım sensin! Ben seni istiyorum yâ Rabbi!.. Senin rızanı istiyorum, rızanı kazanmak istiyorum.” Gayemiz budur.

İşte yola girmiş de, isteği nedir, nereye yönelmiş, ne niyetle yönelmiş? Ne yapmak için bu işleri yapıyor? Ne elde etmek için yapıyor?.. Buna çok dikkat ederler. İradelerini, yâni isteklerini, yâni gayelerini yalnız Allah’ın rızasına yöneltirler.

3. (*Ve selâmetü’s-sadri li’l-halk*) “Bütün yaratıklara karşı kalbinin sâlim olması, yâni onlara bir kötülük istememek. Hiç kimseye karşı kalbinde bir kötülük isteği bulunmaması...”

Selâmetü’s-sadr, kalbinde kin, düşmanlık vs. gibi duyguların olmaması demek. Gönlünden kimseye kötülük istemiyor, istemeyecek.

4. (*Ve’n-nasîhati lehüm*) “Onlara, yâni insanlara karşı nasihat.”

Nasihat sözü Türkçe’de öğüt mânâsına kullanılıyor. Fakat bu o mânâyâ değildir hadis-i şeriflerde ve eski Arapça’da. Nasihat, öğüt mânâsına değildir; samimiyet demektir, ihlas demektir, iyi niyetlilik demektir. Yâni, kalbinde kimseye karşı kin beslemeyecek ve herkese karşı iyi niyetli olacak, herkesin iyiliğini isteyecek...

Bir daha sayalım: Son derece takvâlı olacak, şüpheliye bile yanaşmayacak, iradesi, niyeti düzgün olacak. Gönlü herkese karşı sâlim olacak, kimsenin kötülüğünü istemeyecek, kin ve adavet tutmayacak; herkese iyi niyetle bakacak, herkese iyi niyetle yönelecek. Evliyalık ahlâkı buymuş.

Allah, bizi de ma’rifetullaha, mahabbetullaha, aşkullaha erdiresin... Sevdiği ve razı olduğu kullarından eylesin... Cennetiyle cemâliyle cümlelenizi, cümlemizi müşerref eylesin...

Bi-hürmeti esrârı sûreti’l-fâtihah!..

10. 10. 1992 - İstanbul

13. SERİYY-İ SAKATÎ HAZRETLERİ (3)

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fih... Alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Hamden kemâ yenbagî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultânih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn... Senedinâ ve mededinâ ve üsvetine'l-haseneti muhammedini'l-mustafâ... Ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'l-cezâ... Emmâ ba'd!..

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Peygamber SAS Efendimiz'in sevgisi, şefaati, iltifatı, teveccühü üzerinize olsun... Verese-i Nebî, ulemâ-i muhakkıkîn sâdât-ı turuk-ı alıyyemizin himmet ve teveccühlerine Allah-u Teâlâ Hazretleri cümlenizi nâil eylesin...

Evliyâullahın hayatlarını anlatan, Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'nin *Tabakâtü's-Süfiyye* isimli eserini okumaya devam edeceğiz. 51. sayfanın 10. paragrafına gelmiş bulunuyoruz.

Bu kitabın okunmasına, bu mübarek meşâyihın sözlerinin ve hayatlarının öğrenilmesine, anlatılmasına geçmeden önce, başta Peygamber SAS Efendimiz'in rûh-u pâki olmak üzere, cümle enbiyâ ve mürselîninin; Ebû Bekr-i Sıddîk ve Aliyy-i Murtazâ'dan Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'yi kadar turûk-u alıyyemizden güzeran eylemiş olan büyüklerimizin, sahabe-i kiramın, tâbiînin, etbâ-ı tâbiînin, müctehidlerin, şehidlerin, gâzilerin, mücâhidlerin, ulemânın, fuzelânın, kümmelînin, sâlihînin ruhlarına hediye olsun diye;

Eseri yazan Ebû Abdurrahmân es-Sülemî Hazretleri'nin ve eserdeki haberlerin râvîlerinin ruhlarına hediye olsun diye; uzaktan yakından buraya teşrif etmiş olan siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş olan bütün sevdiklerinin ve yakınlarının ruhları şâd olsun, makamları a'lâ olsun, kabirleri nur dolsun, kabirleri cennet bahçesi olsun diye; ve bu binanın bânîsi Mustafa Selâmî

Efendi Hazretleri'nin ve hulefâsının ruhlarına hediye olsun diye;

Beldemizin medâr-ı iftiharî Yûşâ AS'ın, sahabe-i kirâmın, hâssaten bu beldeye ismini vermiş olan Ebû Eyyûb el-Ensârî Hâlid ibn-i Zeyd Hazretleri'nin ve sâir meşâyih-i kirâmın ruhlarına hediye olsun diye;

Biz de Rabbimiz'in rızasına uygun yaşayalım, ömrümüzü doğru yolda geçirelim, Rabbimiz'in huzuruna sevdiği razı olduğu kullar olarak, yüzü ak, alnı açık varalım, cennetiyle, cemâliyle müşerref olalım diye, bir Fâtiha, onbir İhlâs-ı Şerif okuyup, ruhlarına hediye edelim, öyle başlayalım!.. Buyurun:

.....

a. Allah'tan Perdelenme Zilleti

Bismi'llâhi'r-rahmânî'r-rahîm:

١٠ - سمعت ابا العباس البغدادى ، يقول: سمعت جعفر الخلدى ،
يقول: سمعت الجنيد ، يقول: قال السرى: اللهم ما عذبتنى بشئ ،
فلا تعذبنى بشئ بذل الحجاب.

TS. 51/10 (*Semi'tü ebe'l-abbâsi'l-bağdâdiyye, yekûl: Semi'tü ca'fereni'l-huldiyye, yekûl: Semi'tü'l-cüneyde yekûl: Kâle's-seriyyü: Allâhümme mâ azzebtênî bi-şey'in, felâ tüazzibnî bi-züllî'l-hicâb.*)

Hayatını ve sözlerini okumakta olduğumuz tercüme-i hal sahibi Seriy es-Sakatî Hazretleri. Seriy kelimesini yanlış olarak Sırri diye okuyanlar oluyor ama, öyle değil biliyorsunuz. *Seyyidü't-Tâife* diye tanınmış Cüneyd-i Bağdâdî Efendimiz'in de hem dayısı, hem şeyhi, hocası. Cüneyd-i Bağdâdî'den rivayeten, onun şöyle söylediği rivayet edilmiş:

(*Allâhümme mâ azzebtênî bi-şey'in felâ tüazzibnî bi-züllî'l-hicâb.*) “Yâ Rabbi! Beni ille bir şeyle azaplandıracaksan...” Cezalı olabilirim, suçlu olabilirim, günahkârım, yüzüm kara, elim boş... Hangi kul Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin makamına layık kulluk

yapabilir ki, muhakkak ki;

سُبْحَانَكَ، مَا عَبْدُنَاكَ حَقَّ عِبَادَتِكَ يَا مَعْبُودَ !

(*Sübhâneke mâ abednâke hakka ibâdetike yâ ma'bûd!*) demek durumunda, “Sana hakkıyla ibadet edemedik yâ Rabbi” diye aczini itiraf etmek durumunda.

“—Eğer beni ille bir şeyle azaplandırıcaksan, ne yaparsan yap ama, (*felâ tüazzibnî bi-zülli'l-hicâb*) senden beni perdelenme zilletine düşürerek beni cezalandırma!”

Şimdi, bir insan nasıl cezalandırılabilir, düşünelim: Zincirlere vurulur, sopa vurulur kendisine, kamçıyla dövülebilir, eli kesilir, kulağı kesilir, işkence yapılabilir... Gerçi İslâm'da işkence yasaktır. Yâni böyle kol, bacak, burun, kulak kesmek, göz çıkarmak İslâm'da yoktur. Yâni, bir kimse ölümü hak etmişse öldürülür ama, o gayr-ı insanî işkence uygulaması yok İslâm'da... Çeşitli şekillerde hapsedilir ve azaplandırılabilir.

Allah-u Teâlâ Hazretleri de bir kulu, günahından dolayı azaba giriftâr eder, çeşitli sıkıntılara uğrayabilir bir kul. Dua ediyor ki Seriy-i Sakatî Hazretleri:

“—Razıyım; hak etmişsem, bir cezaya çarpılacaksam, bir azaba uğramam gerekiyorsa, hepsine razıyım. Yalnız beni senden perdelenme zilletine düşürüp, öyle azaplandırma... Böyle Allah'tan gafil, Allah'ı göremez, Allah'ı bilemez duruma düşürme...”

Zillet diyor buna. Zillet, yâni aşağılık, horluk. Demek ki horlukların en kötüsü —onun gözünde ve hakikat gözünde de öyle— Allah'ı bilmemek, Allah'ı tanımamak, ma'rifetullahtan mahrum olmak, yoksun olmak, bihaber olmak. Yâni her şeyle cezalandırsın da...

Hani Yunus Emre'nin bir şiiri var:

*Eğer beni yandırılar,
Külüm göğe savuralar,*

*Toprağım anda çağıra,
Bana seni gerek, seni!..*

Yâni yaksalar, öldürseler, parça parça etseler, dilim dilim kesseler, yine Allah'a bağlılıktan CC, onu sevmekten, ona kulluktan ayrı kalmaya tahammülleri yok, rızaları yok. Her şey olabilir, tahammül eder dervişâne bir sabır ile, her şeye eyvallah diyebilir.

*Hoştur bana senden gelen,
Ya gonca gül, yahut diken,
Ya hil'at ü yahut kefen.
Lütfun da hoş, kahrın da hoş!..*

diyebilir ama, "Beni ma'rifetullahsızlıkla, müşahedesizlikle, seni görememek, seni bilememek, senin tecellilerini müşahade edememek zilletine, horluğuna düşürme!" diyor.

Çünkü kimi perdeler Allah?.. Sevmediği kulunu, kâfir kulunu, gafil kulunu perdeler. Arif kuluna tecellileriyle tecelli eder, onlara nice nice müşahedeler ihsan eder, ikram eder ki;

شَمَّةٌ مِنْ مَعْرِفَةِ اللَّهِ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا.

(Şemmetün min ma'rifeti'llâh, hayrun mine'd-dünyâ ve mâ fihâ) "Söyle ma'rifetullahtan bir zerrecik, bir koklamcık, azıcık koklanacak miktar bir şey bile, dünyadan ve dünyanın içindeki her şeyden daha kıymetlidir." buyrulmuştur. Ashında da öyle, bunların nazarında da öyle...

Tabii bu dua bizim için bir ibrettir. Biz kendi halimizi düşünelim ve ağlayalım! Çünkü izzeti, kimisi malda arıyor, kimisi mevkide, makamda arıyor ama; bu mübarekler izzetin, itibarın, şerefin, mevkiin, makamın Allah'ı bilmekte olduğunu biliyorlar, ma'rifetullahta olduğunu biliyorlar. Hiç bir şey olmasa, derviş olsalar, yoksul olsalar, kırk yamalı aba giyseler, kırk gün aç

kalsalar aldırıyorlar ama, ma'rifetullahtan mahrum kalmaya tahammülleri yok... Ondan tir tir titriyorlar. O tecelliler kapanır da, gözlerine, ma'neviyâtlarına perde iner de, göremez olurlarsa diye, "Aman böyle bir azabla bizi azablandırma, böyle bir zillete bizi düşürme yâ Rabbi!" diye dua ediyorlar.

Biz de ağlayalım o zaman... Biz ne biçim müslümanlarız ki, bu zillete râzı olmuşuz, bu zilletten kurtulmak için bir gayret bile göstermiyoruz. Yâni müşahede etmemek hal ve adet ve devamlı durum olmuş ve buna razı olmuşuz. Müşahede zevkine, ma'rifetullah, muhabbetullah mertebesine bir şevk, bir çalışma, bir gayret olmuyor.

b. Akıl Vazifesi

Yine bir başka rivâyet:

١١ - سمعت احمد بن محمد بن زكريا يقول: سمعت علي بن عبد الله، يقول: سمعت أبا الحسن السيراني، يقول، سمعت الجنيد، يقول: سئل السري عن العقل، فقال: ما قامت به الحجة على مأمور ومنهي.

TS. 51/11 (*Semi'tü ahmede'bne muhammedi'bni zekeriyyâ yekûl: Semi'tü aliyye'bne abdi'llâhi, yekûl: Semi'tü ebe'l-haseni's-sîrevâniyye yekûl: Semi'tü'l-cüneyde yekûl*) Cüneyd'e kadar sayıyor, çeşitli isimler var. Aşağıda o isimlerle ilgili mâlûmatlar mevcut. Cüneyd-i Bağdâdî'den geliyor yine bize rivâyet. Şöyle buyurmuş hocası, şeyhi Seriiy-i Sakatî Hazretleri:

(*Yekûl: Süile's-seriiyyü ani'l-akl*) "Seriiy-i Sakatî Hazretleri'ne akıl nedir diye sormuşlar." Akıl, makbul bir şey tabii, Allah'ın sevdiği bir şey, Allah'ın kullarına büyük bir ikramı. Nedir akıl diye sormuşlar.

(*Fekâle: Mâ kâmet bihi'l-hucceti alâ me'mûrin ve menhiy.*) "Akıl

o şeydir ki, emredilen, yasaklanan şeye delil onunla tamam olur.” Yâni, Allah neyi emretmiş, Allah neyi yasaklamış?.. Bu husustaki delil nedir?.. İşte onu anlama aleti... Mükellefiyet o zaman insana geliyor. İnsanoğlu için hüccet oluyor.

Deliye mükellefiyet yok: “*Divâne râ kalem nist.*” demişler. Yâni, sorumluluk yok deliye. Emredilmiş şey, yasak edilmiş şey, haram helâl gibi bir şey, mükellefiyet yok; hepsi akıllı için... Yâni, “Emredilenin, yasaklananın, ahkâmın kendisiyle kâim olduğu varlık. Allah’ın insanı onunla sorumlu tuttuğu, o sebeple sorumlu tuttuğu şeydir.” diye tarif etmiş.

Demek ki, aklın asıl vazifesi: Allah neyi emretmiş, onu bulacak; neyi yasaklamış, onu bilecek. Emri tutacak, yasaktan kaçacak. Çünkü akı olduğu zaman, insan emir tutmaz, yasaktan kaçmazsa; o zaman, ahirette belâsını bulur, cezasını çeker. Eğer akı varsa, Allah ne emretmiş, onu arasın... Eğer akı varsa, Allah ne yasaklamış, neden men etmiş, onu yapmamaya dikkat ve ihtimam eylesin...

c. Kulu Yükselten Dört Sıfat

١٢ - سمعت احمد بن علي بن جعفر ، يقول : سمعت جعفر الخلدی ، يقول : سمعت الجنيد ، يقول : سمعت السري ، يقول : أربع خصال ترفع العبد : العلم ، والأدب ، والأمانة ، والعفة .

TS. 51/12 (*Semi'tü ahmede'bne aliyyi'bnî ca'ferin, yekülü: Semi'tü ca'fereni'l-huldiyye, yekülü: Semi'tü'l-cüneyde, yekül: Semi'tü's-seriyye, yekül: Erbau hısâlin terfau'l-abd: El-ilmü, ve'l-edebü, ve'l-emânetü, ve'l-iffeh.*)

Yine bir rivâyet zinciri var, Cüneyd-i Bağdâdî'den kaynaklanıyor. O, hocası Seriiyy-i Sakatî Hazretleri'nin şöyle buyurduğunu rivâyet etmiş:

(*Erbau hısâlin terfau'l-abd*) “Dört vasıf vardır, dört sıfat vardır; bunlara bir insan sahip oldu mu, kulu yükseltir bunlar. Bu dört

şey kulu yükseltir. Kulu yükselten dört tane sıfat vardır.” Yükselme, tabii mânevî bakımdan derecesinin yükselmesidir. Allah nazarında derecesinin yükselmesidir, sevabının çok olmasıdır.

1. Birisi nedir? Allah indinde böyle yüksek dereceli olmaya sebep olan varlık, mânevî hasletlerden birisi: (*El-ilm*) “İlim sahibi oldu mu bir insan, yükselir.

يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ (المجادلة: ١١)

(*Yerfeu'llâhu'llezîne âmenû minküm ve'llezîne ûtü'l-ilme derecât*) “Allah, iman edip ilim sahibi kılınmış, kendisine ilim verilmiş kimselerin derecelerini yükseltir.” (Mücâdele, 58/11) diye ayet-i kerime bildiriyor. Demek ki, ilim sahibi oldu mu, Allah indinde mertebesi yüksek olur.

İlim nedir? İlim, Allah'ın Peygamber SAS Efendimiz'le bize gönderdiği bilgileri bilmektir. Çünkü bilelim diye gönderilmiştir onlar. Asıl ilim odur. Allah ne göndermiş? Şeriatin ahkâmı nedir? Bizlerin neleri yapması isteniyor Allah tarafından? Neleri yapmamamız gerekiyor? Bunları bilmek lâzım! İşin aslı, kaynağı bu... Yâni ben müslümanım diyen bir insan, kelime-i şهادet getiren bir insan, imana gelen bir insan veya gafletten uyanıp, “Tamam, şu andan sonra iyi müslüman olacağım!” diyen bir insanın yapacağı şey: Allah'ın emirlerini, yasaklarını, dinin ahkâmını öğrenmektir. Bu ilimdir. “İlim, ilim bilmektir.” diyor Yunus Emre. İlim sahibi olanı Allah yükseltir.

Tabii ilmin şartı var: İnsan ilmi hayatında uygulamak için öğrenecek; Allah'ın emirlerini, yasaklarını uygulamak için öğrenecek. Öğrenip öğrenip de sadece bilgi dağarcığı olmak için değil. İlim amelle beraber olacak, amel de ihlâsla beraber olacak. İnsan bilecek, bildiğini uygulayacak; uygularken de halis muhlis, temiz kalpli, iyi niyetli olacak. Bunlar olmadığı zaman, amel

olmadığı zaman, ilmin faydası yok... İhlâs olmadığı zaman, amel de fayda vermiyor. Faydalı olması için, amelin de ihlâsla yapılması lâzım, riyâkârca yapılmaması lâzım! İlim bu.

İlim insanı yükseltir. O halde, hepimiz ilim öğrenmeğe çalışmalıyız. Mesleğimiz ne olursa olsun, kuyumcu, halıcı, doktor, mühendis, memur, amir, işçi, tüccar... Asıl işimiz ilim öğrenmek. Yâni Allah'ın bize gönderdiği emirleri, yasakları, Peygamber Efendimiz'in bildirdiklerini bilmek; bildiğimizi ihlâsla uygulamak niyetiyle bu yola girmek; öğrendiklerimizi de uygulamak.

Şu anda yaptığımız da o... Bir şeyler okuyoruz, bir şeyler dinleniyor. Tabii bunların kaynakları yazılmış. Büyük din alimlerinden geldiği için, kendileri evliyaullahtan, meşayih-i kiramdan geldikleri için, her cümlesinden istifade ediyoruz.

Tamam. İlim insanı yükseltir. Alim olursa bir insan yükselir; bir...

2. (Ve'l-edebü) “Edeb de insanı yükseltir.” *Edeb* nedir?.. Bir şeyin kusursuz yapılma kaidesidir, usûlüdür. Her şeyin tam, kusursuz yapılması için şartlar vardır. Bir ilacın prospektüsünün olduğu gibi, bir cihazın kullanma talimnâmesinin olduğu gibi yapılan bir işin de yapılmasının sonuç vermesi için, tam olması için, makbul olması için, güzel olması için şartları vardır. Buna o şeyin âdâbı denir. Her şeyin âdâbı vardır.

Tabii âdâbın, çeşitli ilimlerde çeşitli mânâları da vardır. Meselâ, fıkıh kitaplarında *âdâb*, sünnetten sonra gelen incelikler demek oluyor. Farzlar, vacibler, sünnet; ondan sonra âdâb... Orada biraz daha değişiyor. Ama esas itibariyle, bir şeyin tam yapılması için gerekli şartlar; yapılması gereken işin dört başı ma'mur olması için gereken işler.

Meselâ, kulluk adabı. Yâni Allah'a kulluğu nasıl yapacağız? Meselâ ticaretin âdâbı, meselâ evliliğin âdâbı, meselâ hocalığın âdâbı, meselâ talebeliğin âdâbı, meselâ şeyhliğin âdâbı, meselâ dervişliğin âdâbı... Bunları öğrenecek ki insan, o işi tam, kusursuz yapmış olacak.

Edeb de insanı yükseltir. Edebli olan insan yükselir, edepsiz olan insan derhal düşer ve mahrum kalır.

Galiba Mevlânâ Hazretleri'nin beytidir, buyurmuş ki:

از خدا جوییم توفیق ادب
بی ادب محروم گشت از لطف رب

*Ez hudâ cûyîm tevfik-i edeb;
Bî-edeb mahrûm geşt ez lutf-u Rab.*

“Hudâ’dan edep konusunda yardım dileyelim; çünkü edebi olmayan, Rabbin lütfundan mahrum kalır.” Edepsiz oldu mu insan, şıp, kesilir lütf-u ilâhî... Edepsiz oldu mu bir insan, edepsizlikten kesilir. İnsanın mahrumiyetleri edepsizlikten dolayı olur.

Onun için, müslümanın edebe riâyet etmeye çok dikkat etmesi lâzım! Her yaptığı işin edebinin ne olduğunu araştırması lâzım!..

Meselâ, ticaretin âdâbı nedir?.. Bir hadis-i şerifte çok güzel sıralamış, *Râmûzü’l-Ehâdis*’te var, bir kartona bastırdık: Yalan söylemeyecek. Satarken övmeyecek, satın alırken kötülemeyecek. Kendisinin borcu olduğu zaman, çabuk verecek; alacağı olduğu zaman, tehir etmeyecek... Böyle şartları var meselâ. Ticaretin âdâbını öğrenmesi lâzım. Bu yükseltir insanı...

3. Üçüncüsü: (*Ve’l-emânetü*) *Emanet* de emin oluş demek. Yâni güvenilir oluş, güvenilir olmak. Emin olmak da insanı yükseltir. “Kale gibi sağlam adamdır, tam güvenebilirsin. Ağzından sır çıkmaz. Verdiğin emanete hıyanet etmez. Seni arkadan hançerlemez, ayağının altına karpuz kabuğu koymaz. Verdiğin işi güzel yapar...” filan. Emanet, yâni eminlik, güvenilirlik.

Emanet, tabii Kur’an-ı Kerim’de de geçen bir kelime. Çok çok derin mânâları da vardır. Meselâ buyruluyor ki, *bismi’llâhi’-rahmâni’r-rahîm*:

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ
يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ ، إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا
(الأحزاب: ٧٢)

(*İnnâ aradne'l-emânete ale's-semâvâtî ve'l-ardî ve'l-cibâli feebeayne en yahmilnehâ ve eşfakne minhâ ve hamelehe'l-insân, innehû kâne zalûmen cehûlâ.*) “Biz emaneti göklere, yere, dağlara, sunduk. Hepsi yüklenmekten kaçındılar, korktular; bu emaneti insanoğlu yüklendi. [Doğrusu o çok zâlim ve çok cahildir.]” (Ahzâb, 33/72) Demek ki, orada ilâhî bir emanetten bahsediliyor, çok mühim bir şeyden bahsediliyor.

Peygamberlerin emaneti vardır. Yâni eminliği peygamberlerin sıfatlarından birisidir; yüzde yüz güvenilir olmak, katiyen yalan dolan, aldatmak, şaka vs. sözlerinde hilâf-ı hakikat, Allah'ın emrine aykırı şey bulunmamak.

Peygamber SAS'in vasfı: *Muhammed el-Emîn*. Peygamber olmadan önce halkı böyle tanımış onu... Herkes Muhammed el-Emîn diye biliyor, güvenilen, itimat edilen Muhammed.

Ümmetin eminleri vardır. Ümmetin eminleri, yâni ümmetin kendilerine emanet edildiği kimseler...

Alimlerle ilgili başka bir ifade var:⁵⁵

الْعُلَمَاءُ أَمْنَاءُ الرُّسُلِ (الديلمي ، وأبونعيم ، والرافعي عن أنس)

(*El-ulemâü ümenâü'r-rusül*) “Alimler rasullerin emin kimse-leridir.” buyrulmuş.

⁵⁵ Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.75, no:4210; Ebû Nuaym, *Fazîletü'l-Âdilîn*, c.I, s.185, no:57; Enes ibn-i Mâlik ve Huzeyfe RA'dan.

İbn-i Ebî Hâtim, *İlel*, c.II, s.137, no:1906; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.X, s.327, no:28952 ve s.371, no:29083; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.739, no:1748; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XIV, s.366, no:14504; RE. 222/16.

Bir başka hadis-i şerifte de:⁵⁶

العلماء أمناء أمتي (الدليمي عن عثمان بن عفان)

(*El-ulemâü ümenâü ümmetî*) “Alimler ümmetimin kendilerine emanet edildiği kimselerdir.” buyrulmuş.

Demek ki, insanda güvenilirlik vasfı olması da, insanı yükseltir. İlim olunca yükselir, edep olunca yükselir, eminlik olunca, güvenilirlik olunca insan yükselir.

(*Ve'l-iffetü*) “Afiflik, iffet olursa, yâni namussuzluktan, günahattan, haramdan, kötülüklerden sakınma duygusu, çekinme duygusu olursa...”

Bunun herhalde zıddı olan kavram, hayâsızlıktır. Yâni utanmazlık, yüz­süz­lük, ar damarı çatlamış olmak, yüzü Fransız köselesi gibi kalın olmak, yüzü kızarmamak gibi şeylerle ifade ediliyor halk tabiri olarak.

İffet de, başta namuslu olmak üzere her çeşit konuda afif olmak, böyle bir kötülüğe bulaşmamak mânâsına, namusu sağlam olmak mânâsına.

Demek ki, hepsi birden olunca o insan en yüksek olur. Alim olursa, ilmiyle beraber edep sahibi olursa; edebiyile, ilmiyle beraber güvenilirliği de olursa, yüzde yüz, böyle kale gibi sağlam olursa; bir de iffeti olursa yâni gözü tok, harama meyli yok, namusu sağlam, eli sağlam, gözü tok, karnı tok bir kimse olursa, o zaman böyle bir insan yükselir.

Tabii, bu vasıfların hepsi Peygamber Efendimiz’de kemâl derecesinde mevcut olan vasıflar. Afif olmak, emin olmak, edib olmak, alim olmak... Allah, bizlere de o güzel vasıflardan nasibler ihsân eylesin, hepsinden...

⁵⁶ Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.76, no:4211; Hz. Osman RA’dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.X, s.235, no:28676; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.741, no:1750; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XIV, s.365, no:14503.

d. Nimetin Kıymetini Bilmek

١٣ - سمعت أبا الفضل أحمد بن محمد بن حمدون الشرمقاني،
يقول : سمعت علي بن عبد الحميد الغضائري، يقول : سمعت
السري، يقول: مَنْ لَمْ يَعْرِفْ قَدْرَ النِّعْمَةِ، سَلَبَهَا مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُ.

TS. 52/13 (*Semi'tü ebe'l-fadli ahmede'bne muhammedi'bni hamdûne's-şermekàniyye, yekülü: Semi'tü aliyye'bne abdi'l-hamîdi'l-gadâiriyye, yekülü: Semi'tü's-seriyye, yekül*)

Bu sefer rivâyet Aliyyi'bni Abdü'l-hamîd el-Gadâirî isimli şahıstan geliyor. Halep'te oturmuş, hadis rivayet etmiş, güvenilen bir kimseymiş. Seriyy-i Sakatî Hazretleri'nin meclislerine devam eden bir kimseymiş. 313 senesinde vefat etmiş bir alim. O rivâyet ediyor Seriyy-i Sakatî Hazretleri'nden:

(*Men lem ya'rif kadre'n-ni'meti, sülibehâ min haysü lâ ya'lem*)
[Kim ni'metin kıymetini bilmezse, o nimet bilmediği bir şekilde elinden alınır.]

١٤ - و بإسناده، قال السري: مَنْ هَانَتْ عَلَيْهِ الْمَصَائِبُ أَحْرَزَ ثَوَابَهَا.

TS. 52/14 (*Ve biisnâdihî, kàle seriyyü*) [Aynı rivayet zinciriyle Seriyy-i Sakatî Hazretleri şöyle buyurdu:

(*Men hânet aleyhi'l-mesâibü ahraze sevâbehâ*) “Kim musibetlere katlanırsa, tahammül ederse, sevabını kazanır.”]

e. Amelin Sünnete Uygun Olması

[Burada 13 ve 14 atlanıp, 15. paragrafa geçiliyor.]

١٥ - أخبرني أبو العباس، أحمد بن عبد الله القرميسيني،
مشافهةً و مناولَةً، أن أبا ه حذثه، قال : حدثنا علي بن عبد

الحَمِيدُ الْغَضَائِرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ السَّرِيَّ يَقُولُ: قَلِيلٌ فِي سُنَّةٍ
خَيْرٌ مِنْ كَثِيرٍ مَعَ بَدْعَةٍ. كَيْفَ يَقِلُّ عَمَلٌ مَعَ التَّقْوَى؟

TS. 52/15 (..... *Semi'tü's-seriyye, yekülü: Kalîlün fî sünnetin hayrun min kesîrin mea bid'atin. Keyfe yekillü amelün mea't-takvâ?*)

Buyurmuş ki Seriy Hazretleri:

(*Kalîlün fî sünnetin.*) “Sünnet-i seniyyeye uygun, sünnet yolunda, sünnete muvafık az bir şey...” Yâni, amel kasediliyor. “Sünnet-i seniyyeye uygun azıcık bir ibadet, (*hayrun min kesîrin mea bid'atin*) bid'atlı, bid'atla beraber olan çok fazla miktardaki ibadetten daha hayırlıdır. Sünnete uygun olan azıcık bir ibadet, bid'atlı çok ibadetten daha hayırlıdır.” Yâni her şeyin sünnet-i seniyyeye uygun olması lâzım! Bid'ata bulaşmaması, bid'atlı olmaması lâzım.

(*Keyfe yekillü amelün mea't-takvâ?*) Sonra da soruyor, ama maksadı sorup öğrenmek değil, soru ile karşısındakini uyandırıp bir hakikati ona belli etmek: (*Keyfe yekillü amelün mea't-takvâ?*) “Takvâlı olunca bir amel zaten nasıl az sayılabilir? Takvâlı olunca, çok sayılır o... (*Keyfe yekillü amelün*) Nasıl az olur bir amel ki, (*mea't-takvâ*) takvâlı iken, takvâ ile yapılmış iken... Takvâlı amelin azı mı olur? Azı bile onun ne kadar kıymetlidir.”

Yâni zümrütün küçüğü, büyüğü... Hepsi zümrüt işte, hepsi kıymetli... Az olur mu? Zümrüt yüzük oldu mu, bayağı bir kıymetli oluyor. Öyle düşünebiliriz, öyle söyleyebiliriz.

Demek ki, her işimizi sünnet-i seniyyeye, fıkıh kitaplarında anlatılan ahkâma uygun olarak yapmaya çalışmalıyız. Bid'at olmamasına; giyimimizde, ibadetimizde, yememizde, içmemizde, evimizde, iş yerimizde, konuşmamızda, her şeyimizde bid'attan uzak olmaya, sünnet-i seniyyeye muvafık olmaya dikkat etmeliyiz.

Nasıl bir gömlek giyeceğiz, nasıl bir pantolon giyeceğiz, nasıl ev döneceğiz, nasıl ticaret yapacağız, nasıl söz söyleyeceğiz, nasıl bir ahlâka sahip olacağız?.. Nasıl olacak? Hepsi sünnet-i seniyyeye

uygun olacak. Sonradan çıkma olmayacak, uydurma olmayacak. Dinde sonradan çıkan şeylerin kıymeti yok.

Dinin kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir, Peygamber Efendimiz'in sünnet-i seniyyesidir, bunlara dayanan fukahanın kıyasıdır. Bunları iyi bilen ümmetin bu konudaki ittifakı da, icmâ-i ümmet de, o da gene onlara râcî demektir. Bunun dışında öyle bid'atlı işlere asla bulaşmamaya; her şeyi hadis-i şerifte, ayet-i kerimede bildirildiği gibi, selef-i salihînin işlediği incelikle ve dikkatle işlemeye insan gayret etmelidir.

f. Ameller Üç Çeşittir

١٦ - وبهذا الإِثْنَاد ، قال السريُّ : الأُمُورُ ثَلَاثَةٌ : أَمْرٌ بَانَ لَكَ رُشْدُهُ ، فَاتَّبِعْهُ ؛ وَ أَمْرٌ بَانَ لَكَ غِيَّهُ ، فَاجْتَنِبْهُ ؛ وَ أَمْرٌ أَشْكَلٌ عَلَيْكَ ، فَاقِفْ عِنْدَهُ ، وَ كُلَّهُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ . وَ لِيَكُنِ اللَّهُ دَلِيلَكَ . وَ اجْعَلْ فَقْرَكَ إِلَيْهِ ، تَسْتَغْنِ بِهِ عَمَّنْ سِوَاهُ .

TS. 52/16 (*Ve bi-hâze'l-isnâd, kâle's-seriyyü: El-umûru selâsetün: Emrûn bâne leke rüşdühû, fe'ttebi'hu; ve emrûn bâne leke gayyuhû, fe'tenibhu; ve emrûn eşkele aleyke, fekf indehû; vekilhu ila'llâhi azze ve celle, velyeküni'llâhu delîlek; ve'c'al fakrake, ileyhi testağni bihî ammen sivâhu.*)

Aynı rivayet zinciriyle, Seriy Hazretleri buyuruyor ki:

(*El-umûru selâsetün*) “Karşılaşabileceğimiz işler üç türlü olabilir.” diyor. İşler üç çeşit olabilir. Hayatımızda çeşitli işlerle karşılaşırız. Bunlar üç sınıfta toplanabilir, üç madde halinde toplanabilir. İşler üç çeşittir:

(*Emrûn bâne leke rüşdühû*) Birincisi: “Doğru olduğu sana aşikâr olan iş.” Namaz kılıyorsun... Tamam, yanlış mı yapıyorsun, tereddüde lüzum yok, tamam, doğru, aşikâr doğru... Doğru söz söylüyorsun, güzel... Yalan söylemiyorsun. Yâni böyle doğru olduğu kesin, tereddüt etmeden bildiğin, açık seçik işler. Tamam.

(*Fe'ttebi'hu*) “Böyle bir işle karşılaşırsan onu yapmağa devam et, ona tâbi ol, çekinme, çünkü doğru yoldur, dosdoğru, o işi yap.”

(*Ve emrün bâne leke gayyuhû*) “Bir de sana sapıklığı, yanlışlığı, eğriliği net olarak, gene aşikar olan, iş de olabilir, bunu da tereddütsüz biliyorsun; yalan söylemek fena, haram yemek fena, içki içmek fena vs... Tamam. (*Fe'ctenibhu*) Ondan da kaçın! Kesin olarak iyi, doğru bildiğin şeyi yap, kesin olarak yanlış olduğunu bildiğin, âşikâr olmuş olan şeyi bırak.”

“İyiliği sana âşikâre olmuş, anlaşılmış olan şeyi, iyi olanı yap; kötülüğü sana anlaşılmış olan şeyi, kötü olanı yapma!” demek. Yâni inceleme sonunda da anlayabilirsin. Bazen doğrudan doğruya kendi ilminle bilmezsin de, sorarsın itimad ettiğin kimselere. Onlar, “Bu yanlıştır!” derler, o zaman onu yapma!.. Öyle tebeyyün etmiş olabilir. Veyahut sorarsın, araştırırsın, tamam, iyi olduğu anlaşılır, o zaman yaparsın. Yâni ya kesin bilginle anlaşılmış olur; ya da müftülere sorarsın, alimlere sorarsın, muhtelif kimselere sorarsın, öyle anlaşılır. Anlaşıldı mı iyi olduğu; tamam, yap! Anlaşıldı mı kötü olduğu, tamam onu yapma!

“Bunların dışında (*ve emrün eşkele aleyke*) bir de bazı işler hakkında müşkilde kalırsın, kararsız kalırsın. Senin için o müşkil olur, anlaşılması güç, mahiyeti hakkındaki hükmü vermek güç olabilir, şüpheli olur. (*Fekıf indehû*) Bu işi yapma, dur orada!.. (*Vekkilhu ila'llâhi azze ve celle*) Bu işi Allah’a havale et, Allah’a bırak. (*Ve'lyeküni'llahu delîleke*) Allah sana yolunu gösterecek. Yâ Rabbi, ben bu işi bilemedim, hayır mı, şer mi, sen bana yolunu göster. Bekle, Allah sana yolunu gösterinceye kadar o işte ona göre hareket edersin.

Çünkü bazen işler kesin olarak anlaşılmaz, anlaşılmadığı zaman Allah’a dayan, Allah’a tevekkül et, o işi işleme ama... Allah’tan sana bir işaret gelinceye kadar işleme, Allah sana yol gösterdiği zaman, o işi öyle yaparsın. Allah’a havale et, Allah’a tevekkül et...”

(*Vec'al fakrake ileyhi*) "İhtiyacını Allah'a arz et, fakirliğin Allah'a olsun, muhtaçlığın Allah'a olsun." Yâni, "Yâ Rabbi! Ben sana muhtacım, rızkına muhtacım, yol göstermene muhtacım, hidayetine muhtacım; ben senin kulunum, fakirim, acizim, naçizim, yoksulum..." diye ihtiyacını Allah'a çevir, Allah'tan iste! (*Testağni bihî ammen sivâhu.*) "Böyle yaparsan, Allah'tan gayrıdan müstağni olursun." Yâni muhtaçlığını Allah'a arz edip de Allah'tan istersen, Allah seni başkasından bir şey istemekten müstağni kılar, yardımını eriştirir, Allah'a böyle dayanana Allah kâfi gelir, başkasından müstağni kılar."

Bu tabii onun tecrübesine dayanan bir şey. Tevekkül ettin mi, Allah yardım eder demek. Tabii bu söylenen şeyler ayet ve hadislerle sabittir. Meselâ Sahîh-i Buharî'de ve diğer sahih kitaplarda vardır ki:

الْحَلَالُ بَيْنَ، وَالْحَرَامُ بَيْنَ؛ وَبَيْنَهُمَا أُمُورٌ مُشْتَبِهَاتٌ، لَا يَعْلَمُهَا كَثِيرٌ

مِنْ النَّاسِ (حم. خ. م. د. ت. ن. ه. عن النعمان بن بشير)

(*El-halâlü beyyinün, ve'l-harâmü beyyinün*) “Helâl da, haram da bellidir. (*Ve beynehümâ umûrun müştebihât, lâ ya'lemühâ kesîrün mine'n-nâs*) İkisinin arasında mütereddit kalınacak birtakım şüpheli işler vardır ki, insanların çoğu bunu bilmez.”⁵⁷

Her hükümdarın bir sokulması, girilmesi, tecavüz edilmesi yasaklanmış özel mıntıkası vardır. Kim oraya yaklaşırsa içine düşer, belâsını bulur. Onun için, şüphelilere yaklaşmamayı tavsiye ediyor o hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz. Bu mânâ da odur. Yâni o hadis-i şerîfi, Seriyî-i Sakatî Hazretleri kendi tecrübesiyle, kendi kelimeleriyle bize yine nasihat olarak söylemiş oluyor.

İkincisi de ayet-i kerimedir:

وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ (الطلاق: ٣)

(*Ve men yetevakkal ale'llâhi fehüve hasbühü.*) “Kim Allah’a tevekkül ederse, hakkıyla tevekkül ederse, Allah ona kâfi gelir.” (Talâk, 65/3) Allah’a tevekkül edenin yaveri Hak’tır, yâni Allah ona yardım eder.

Tevekkül etmeyi öğrenmeliyiz. Tevekkül etmeyi adet haline getirmeliyiz. Hiç tevekkül etmiyor millet, her işi kendisi yapmağa çalışıyor, hiç bir şeyi de yapamıyor. Tevekkül etmeyi öğrenmeli,

⁵⁷ Buhârî, *Sahîh*, c.I, s.28, no:52; Müslim, *Sahîh*, c.III, s.1219, no:1599; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.III, s.243, no:3329, 3330; Tirmizî, *Sünen*, c.III, s.511, no:1205; Neseî, *Sünen*, c.VII, s.241, no:4453; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1318, no:3984; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.270, no:18398; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.319, no:2531; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.IV, s.448, no:22003; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.V, s.264, no:10180; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IV, s.336; Taberânî, *Müsnedü's-Sâmiyyîn*, c.I, s.293, no:511; Nu'mân ibn-i Beşîr RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.773, no:7291; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.146, no:1167; RE.204/6.

tedbirini almalı, çalışmasını yapmalı, boynunu bükmeli, Allah'tan dilemeli... Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin yardımına muntazır olmalı!..

g. Akıl ve Edeb

۱۷ - وبه قال السري: الأدب ترجمان العقل.

TS. 52/17 (*Ve bihî kâle's-seriyyü*) Yine aynı rivayet zinciriyle, yine anlaşılan el-Gadâirî'den, Seriyyü's-Sakatî Hazretleri şöyle buyurmuş: (*El-edebü tercümânü'l-akl*) "Edeb, aklın tercümanıdır."

Yâni, bundan kasdedilen mânâ, Allahu a'lem şu olmalıdır ki: Bir insan akıllıysa edepli olur. O adamın edepli hali, onun akıllı olduğunun işaretidir demek. Çünkü akıl, kapalı bir kutu olduğundan, insanın akıllı mı, deli mi, divane mi olduğu pek belli olmaz. Ama edebi varsa, akıllı demek. Akıl bilinmeyen bir şey, edebi varsa edep onun tercümanı; yâni onun olduğunu sana anlatıyor. Bu adamda akıl vardır diye gösteriyor, emaresi olmuş oluyor yâni. O halde biz de edepleri kollamaya, edeplere riâyet etmeğe çalışmalıyız.

Bizim güzel bir kitabımız vardır, tekkemizin eski harfli bir kitabı, manzumdur. Onu neşretmedik ama, herhalde neşretsek iyi olur. *Mîzânü'l-İrfân* diye bir kitaptır, manzum bir eser, eski harflidir. *Mîzânü'l-İrfân*'da dervişlik adabını çok güzel, manzum olarak anlatıyor.

Orada *Edeb mea'llâh*, Allah'a karşı kulluk edebi; *Edeb mea'r-Rasûl*, Rasûlullah SAS'e karşı ümmetlik edebi; *Edeb mea's-Sultân*; Sultana karşı tebaalık edebi; *Edeb mea's-Şeyh*, şeyhe karşı dervişlik edebi... filan gibi böyle bölümleri var, güzelce anlatıyor. Bu kitabı, eski yazıyı bilenlere tavsiye ederiz. Kendi kendimize de inşâallah niyet edelim ki, onu neşrederim, arkadaşlarımız bilsinler, okusunlar. Bizim Gümüşhanevî Dergâhı'nın kitaplarındandır.

h. Söz Çok, Amel Az!

١٨ - وبه قال السري: ما أكثر من يصف الصفة، وأقل من

يوافق فعله صفته!

TS. 53/18 (*Ve bihî kâle's-seriyyü*) Yine aynı rivâyet zinciriyle Seriiy-i Sakatî'nin bir başka sözü, el-Gadâirî'den naklen: (*Mâ eksera men yesifü's-sıfate ve ekalle men yüvâfiku fi'lühû sıfateh.*) Bu ef'âl-i taaccubtan bir sîgadır. Yâni, "Laf söyleyen ne kadar çok, ne kadar çok... Çeşitli tasvirlerde bulunan, çeşitli vasıfları sayıp dökken, ağzı kalabalık, laf yapan, laf söyleyen insan ne kadar çok; (*ve ekalle men yüvâfiku fi'lühû sıfatehû*) ama işi bu sözüne uygun insan da ne kadar az. Lafı söyleyen ne kadar çok, ama lafına işi uygun düşen insan da ne kadar az."

Tabii İslâm'da ve Allah divanında makbul olan insanın fiilidir, işidir; yâni, lafı değildir. Bilip de yapmamak daha büyük vebaldır. Yapmadığı halde o cinstenmiş gibi görünmeğe çalışmak, o da büyük bir sahtekârlıktır.

Bir sürü laflar söylüyor, kendisini yüksek perdeden tanıtmaya çalışıyor ama, kalbinde zerre kadar hayır yok. Kendisini evliyaullahın en yükseğinden göstermeye çalışıyor ama, işin birinci mertebesinden bile haberdâr değil. İşte makâmâtan, mânevîyâttan, tecelliyattan bir sürü laf söylüyor ama, fiili ona uymuyor. Maalesef böyle insanlar, bu çeşit insanlar olabilir. Halbuki mühim olan işinin, özünün, sözünün bir olması, birbirine uygun olması, kişinin söylediğini tutması oluyor.

O bakımdan, bundan şikayet yollu, veyahut bu hususa dikkat edip, ihvânını ihlâsa ve a'mâl-i salihâya teşvik bâbında söylemiştir. "Ne kadar çok laf söyleyen, vasıflar, sıfatlar anlatıp duran insan var ama; ne kadar az sözüne işi uyan insan var... Yâni, söylediğini tutan insan ne kadar az." deniliyor.

Çok konuşmak zaten birçok bakımdan zararlı... Yâni hakikaten yaptığı işi söylese bile bir insan, gösteriş olur, riyâ olur,

sevabı az olur. Yâni, bir defa söylese, sevabı azalır. Birkaç defa söylese, riyâ olduğundan bu sefer günaha dönüşür iş.

Onun için, iyiliği de söylemek iyi değil. İyiliği de saklamışlar aslında büyükler. Kendisinin sahip olmadığı bir şeyi de olmuş gibi göstermek, o da sahtekârlıktır. Bilmediği konulardan dem vurmak da, o da cahilliğin bir başka şeklidir. Mâdem bilmiyorsan sus, bilen konuşsun. Veya biliyormuş gibi yapıp da halkı aldatma; veya bulunduğu topluluktaki insanları aldatma...

O halde sözümüze dikkat edelim; bir... İkincisi: Başkasına nasihat olarak söylediğimiz şeyleri, aslında kendimiz uygulayalım da, özü sözüne, sözü özüne, fiiline uygun insanlar durumuna gelelim!..

i. Kuvvetli ve Aciz

۱۹ - وبه قال السرى: اقوى القوة غلبتك نفسك ، ومن عجز

عن أدب نفسه ، كان عن ادب غيره اعجز؛ و من اطاع من فوقه ، اطاعه من دونه.

TS. 53/19 (*Ve bihî kâle seriyyü*) Bir başka rivâyet, yine el-Gadâirî'den: (*Akvi'l-kuvveti galebetüke nefseke, ve men aceze an edebi nefsihî, kâne an edebi gayrihî a'cez; ve men etâa men fevkahû, etâahû men dûnehû.*)

Buyurmuş ki: (*Akvi'l-kuvveti galebetüke nefseke.*) “Kuvvetin en üstün derecesi, en büyük kuvvet, senin nefsinin yenmendir.” Kuvvetli misin, pehlivan mısın, aslan mısın, kaplan mısın, güçlü müsün, şampiyon musun?.. Tamam, nefsinin yenebiliyorsa şampiyonsun. “En büyük kuvvet nefsinin yenebilmendir. Yenebiliyorsan, gerçekten kuvvetlisin.”

(*Ve men aceze an edebi nefsihî*) “Kim kendi nefsinin hizaya sokmaktan acizse, kendi nefsinin hakim olamıyorsa, kendi nefsinin zabt edemiyorsa, kendisini terbiye edememişse, (*kâne an edebi gayrihî a'cez*) başkasını terbiyeden çok daha aciz olur. Kendisine

söz geçiremiyor, başkasına hiç söz geçiremez. Kendi nefisini terbiye etmemiş, başkasını hiç terbiye edemez.”

(*Ve men etâa men fevkahû*) Bunu da köşeli parantez içine koymuş. Herhalde bir yerden bulup, burada olması gerekir diye eklemiş oluyor. (*Ve men etâa men fevkahû, etâahû men dûnehû.*) “Kim kendisinden mânevî makam, mertebe, rütbe bakımından yukarıda olana itaat ederse, (*etâahû men dûnehû*) kendisinden aşağıda olan da ona itaat eder. Yukarıdakine itaat edene, aşağısındaki itaat eder.”

Tabii yukarıların en yukarısında Allah-u Teâlâ Hazretleri. En yukarıda, aliyyü'l-a'lâ Allah-u Teâlâ Hazretleri'dir. (*Sübhâne rabbiye'l-aliyyi'l-a'le'l-vehhâb*) diyoruz. Aliyyi a'lâ... Yâni en yüksekte daha yüksek olan Allah-u Teâlâ Hazretleri'dir en yukarıda olan.

(*Men etâa'llâhe etâahû küllü şey*) “Kim Allah’a itaat ederse, her şey ona itaat eder.” Yâni dağlar, bulutlar, yağmurlar, ay, güneş musahhar olur emrine. Allah-u Teâlâ Hazretleri emrine verir her şeyi. Kuşlar avcuna konar, aslanlar kendisine mutî olur, sözünü dinler. O hale gelir yâni.

Tabii mertebe itibariyle daha aşağıdaki büyükler: Rasûlüllah SAS Efendimiz, sonra kendisinin mürşidi, sonra babası. Yâni kendisi babasına itaat etmişse, evladı da kendisine itaat eder. Kendisi babasına asi olmuş, üzmüşse o da evladından çekecek demektir yâni.

Müridse, şeyhine itaat ederse, ondan sonra o da yarın öbür gün bir mânevî irşâd vazifesi aldığı zaman, ötekiler de kendisine itaat eder. Şeyhine güzel hizmet etmişse, kendisi de güzel hizmete muhatap olur. Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin kanunudur bu böyle...

Onun için insan mâfevkının, yâni yaşça büyük, rütbece büyük, sevapça büyük olan, veya kendisinin terbiyesiyle vazifeli olan kimselere itaatte çok ihtimam etmelidir ki, kendisinin seyr-i sülûkü tamam olsun; ondan sonra da onun hayrını görsün, başkalarına da faydalı olması mümkün olabilsin.

j. Allah'tan Korkandan Her Şey Korkar

Bir tane daha okuyalım:

٢٠ - وبه قال السري: من خاف الله خافه كل شيء.

TS. 53/20 (*Ve bihî kàle seriyyü*) Yine aynı rivâyet senediyle, yine Gadâirî'den. (*Men hàfe'llàhe hàfehû küllü şey'*.) Buyurmuş ki: "Kim Allah'tan korkarsa her şey ondan korkar. Allah'tan korkandan her şey korkar."

Bu aynı zamanda bir hadis-i şerîf mealidir. Hadis-i şerîf de vardır bu hususta... Bir de Abdullah ibn-i Ömer RA'nın kıssası vardır:

Medine-i Münevvere'de Abdullah ibn-i Ömer RA bakıyor ki bazı insanlar, kalabalık, bekliyorlar, Medine'nin dışına çıkamıyorlar, orada böyle bekliyorlar. Selâm veriyor, diyor ki:

"—Nedir, burada ne bekleyorsunuz? Yolcu gibisiniz ama

bekleşiyorsunuz, yola çıkamıyorsunuz, niye böyle duruyorsunuz?”

Diyorlar ki:

“—Yâ Abdallah! Baksana, yolumuzun üzerine, karşıya baksana.”

Karşıya bakıyorlar, bir aslan. Evet, yatmış böyle, duruyor. E şimdi hadi gel de git aslanın olduğu yere... Aslan yatıyor orada, bunlar yürümekten korkuyorlar, gidemiyorlar yâni.

Abdullah ibn-i Ömer bir onlara bakıyor, bir aslana bakıyor. (*Râmûzü'l-Ehâdis* kitabında, bir hadis-i şerîfin şerhinde vardı bu.) Yürüyor, yanına kadar gidiyor aslanın, kulağından tutuyor. Keçinin filan tutulur kulağından, yâni bu yırtıcı hayvan... Kulağından tutuyor aslanın, çekiyor, yerinden kaldırıyor, def ediyor, uzaklaştırıyor.

Ondan sonra bu taraftakilere geliyor, diyor ki:

“—Haydi buyurun, yol serbest, geçin yolunuza gidin! Rasûlullah doğru buyurmuş. Buyurdu ki Rasûlullah SAS hadis-i şerîfinde: ‘Kim Allah’tan gayrı bir şeyden korkarsa, Allah o kimseye o korktuğu şeyi musallat eder.’ Korktuğu için, Allah’tan

gayrıdan korkan kimseye Allah, korktuğu şeyi ille musallat eder. Eğer Ademoğlu Allah'tan gayrı bir varlıktan korkmasaydı, Allah'tan gayrı hiç bir şey ona zarar veremeyecekti, veremezdi.”

Bunu bildiği için Abdullah ibn-i Ömer RA, Allah'tan korkuyor, Allah'tan gayrı hiç bir şeyden korkmuyor. Aslandan da korkmuyor, yürüyor, aslanın üstüne gidiyor. Böyle bir insandan bütün her şey korktuğu için de, aslan bu sefer ondan korkuyor, ona saldıramıyor, ona gürleyemiyor, ona pençe savuramıyor. Yâni fiilen, Peygamber SAS Hazretlerinin bu husustaki hadis-i şerîfinin uygulamasını göstermiş oluyor Abdullah ibn-i Ömer.

Burada da öyle buyurmuş Seriiyi Sakatî Hazretleri:

“—Kim Allah'tan korkarsa, her şey ondan korkar.”

Yâni sadece insanlar değil, her şey... İnsanlar, hayvanlar, diğer şey kelimesinin içine giren varlıklar. Hepsi ondan korkarlar.

k. Söz ve Yüz Kalptekini Gösterir

Sonuncuyu okuyoruz ve bitiriyoruz:

٢١ - وبه قال السرى: لسانك ترجمان قلبك؛ ووجهك مرآة قلبك؛

يتبين على الوجه ما تضرر القلوب.

TS. 53/21 (*Ve bihî kâle seriyyü: Lisânüke tercümânü kalbik, ve vechüke mir'âtü kalbik, yetebeyyenü ale'l-vechi mâ tüdmiru'l-kulûb.*)

Buyurmuş ki Seriiyü's-Sakatî Hazretleri muhatabına, yâni dinleyenine, bir şahsı kasdetmeden böyle muhatabına söylemiş oluyor:

(*Lisânüke tercümânü kalbik*) “Senin lisanın kalbinin tercümanıdır.” Yâni lisanın kalbinin nasıl olduğunu gösterir. Yâni ne konuşuyorsan, konuşmandan kalbinde, gönlünde ne olduğu anlaşılır. O gizli ama bu tercüman. Yâni söylediği sözler, insanın içinin yapısını, mahiyetini, içinde neler olduğunu gösterir. Lisan,

yâni söz, konuşma, laflar, konuşulan hususlar kalbinin, gönlünün tercümanıdır.

(*Ve vechüke*) “Ve senin yüzün, (*mir’âtü kalbike*) yüzün kalbinin aynasıdır.” Yâni yüzüne bakan, aynada görünüyor ya görüntüler, kalbinin içindeki duyguları görür. İnsanın yüzü, kalbinin aynasıdır. Dili de kalbinin tercümanıdır. (*Yetebeyyenü ale’l-vechi mâ tüdmiru’l-kulûb*) “Gönüllerin, kalblerin gizlediği şeyler, yüzlerde aşikâre olur, yüzlerde görülür. Gönüllerin gizlediği yüzlerde belli olur, görünür.” diyor. Tabii bunu görececek göz lâzım!..

Bir şeyh efendi varmış. Küçücük bir de torunu varmış. Dedesinin yanında otururmuş, kapıdan birisi girdiği zaman:

“—Ah, tilki girdi içeriye!..” dermiş.

Bir başkası girdiği zaman:

“—Ah, köpek girdi.” dermiş.

Bir başkası girdiği zaman:

“—Ah hınzır girdi içeriye!” dermiş.

Şeyh efendi demiş ki:

“—Şunun önüne biraz ekmek verin, çocuğun önüne biraz ekmek verin, herkesin gözü önünde biraz yesin.”

Vermişler ekmek. Tabii o daha çocuk, bilmiyor. Yemiş. O zaman gelenleri öyle görmemeğe başlamış. Neden? Önce keşfi açkımış, onların ahlâklarını, sîretlerini görüyor, sûretlerini görmüyor, sîretlerini görüyor.

Bazı insan vardır, yüzü insandır, bedeni insandır ama, kalbi itibariyle köpekte olan vasıflar vardır kendisinde, köpek sîretlidir. Bazısı vardır, şehvetine düşkündür, hınzır sîretlidir. Bazısı vardır, sahtekârdır, tilki sîretlidir. Onu o sîretiyle, mânevî haliyle görüyor. Ama aşikâre ekmek yeyince, mâneviyâтта azalma olduğundan, o zaman keşfi kapanmış, öyle görmemeğe başlamış. Yâni şeyh efendi bakmış, torununun keşfi açık, işler karışacak, “Ona biraz ekmek yedirin de, gözü perdelensin, görmesin.” demiş. Ondan sonra öyle...

Çünkü, evliyaullah bir de sırrı saklarlar, belli etmezler, terbiye etmeye çalışırlar. Yâni insanların herkesin yanında rezil rüsvâ olmasını da istemezler. Bazen kendilerini cahilliğe vururlar. Bazen duymazlığa getirirler, bazen görmezliğe getirirler, bazen bilmezliğe getirirler. Bildiği halde, gördüğü halde, duyduğu halde...

Hâtem-i Esam Hazretleri'ni biliyorsunuz, onun menkabesiyle bitmiş olsun bugünkü konuşmamız.

Hâtem-i Esam Hazretleri, evliyaullahın çok muhterem büyüklerinden birisi. Hatem-i Esam Hazretleri'ne bir kadıncağz geliyor. Kadıncağz şeyhin heybetinden utanıp sıkılıp, böyle huzura girdiği zaman, otur filan dediği zaman otururken, işte olacak bu ya, hiç temenni edilmez ama, yellenmiş. Kıpırmızı kesilmiş böyle. Çok utanç verici bir durum tabii... Bir ses çıkmış, tabii yellenme sesi. Fevkalâde kıpkırmızı olmuş kadıncağz. Yâni orada ölse, Allah canını alsa daha rahat edecek. Şeyhin karşısında, Şeyh Efendi de duymuş tabii, vaziyeti anlamış. Demiş ki:

“—Evlâdım, öyle uzakta durma, yakın gel, kulağım iyi duymuyor.” demiş.

Şimdi, hanım bu sefer biraz ümitlenmiş:

“—Acaba, iyi duymuyorsa kulağı, benim bu kanaatimi de duymadı mı acaba, yellenmemi de duymadı mı?..” diye biraz rahatlamış, yakına gelmiş.

“—Ne söyleyeceksen bağır evlâdım!” demiş.

Biraz bağırmış.

“—Daha bağır, daha bağır!” demiş.

O zaman kadın iyice rahat etmiş, “Tamam, bunun kuları sağır, küp gibi.” Bangır bangır bağırıldığı zaman bile daha bağır diyor, duyulmuyor. O zaman rahatlamış.

Şeyh Efendi, o kadıncağz vefat edinceye kadar, o belki duyar diye, anlar vaziyeti diye, anlamasın diye, o kadıncağz ölünceye kadar sağır numarası yapmış. Sağır değil, mahcup olmasın diye

zavallı... Olan oldu bir kere, zavallı kadıncağız mahcup olmasın diye ölünceye kadar sağır rolü yapmış sağır olmadığı halde, vefat ettikten sonra bırakmış şeyi lüzum kalmadığı diye.

Onun için Hâtem-i Esam kalmış lakabı, sağır Hâtem demek yâni. Sağır filan değilmiş, çıt dense duyarmış ama o kadının mahcup olmaması için. Büyüklerin büyüklüklerinden nümûne, nasıl olduğunu gösteriyor.

Allah-u Teâlâ Hazretleri o güzel huyları, o büyüklerin güzel hallerini okuyoruz, bizlere de o güzel, sevdiği huylarını nasib eylesin...

Bir soru geldi. Başka soru sormayın da, hemen hatm-i hâcegâna geçelim! Ama bunu cevaplandıralım:

“—*Ehl-i kitaptan olup da Allah’a şirksiz iman eden, İslâm’ın hak bir din olduğunu ve Hazret-i Muhammed-i Mustafâ’nın hak peygamber olduğunu tasdik eden, fakat İslâm’ın şeriatı değil de kendi dininin ahkâmıyla amel eden bir kimsenin durumu nedir? (Ve yağfiru mâ dâne zâlike) gurubuna girer mi?*” diye soru soruyor.

Soru şu: Yâni bir hristiyan veya yahudi, veya ehl-i kitaptan birisi Allah’ın bir olduğunu biliyor, tamam. Şirksiz, şerik koşmadan iman etmiş. İslâm’ın hak din olduğunu da biliyor, tamam. Hazret-i Muhammed-i Mustafâ SAS Efendimiz’in de hak peygamber olduğunu biliyor, yâni *Eşhedü en lâ ilâhe illa’llâh*; tamam... *Eşhedü enne muhammeden abdühû ve rasûlühû*; tamam... Fakat İslâm’ın şeriatıyla amel etmiyor, yâni namaz kılmıyor, İslâm’a göre oruç tutmuyor; kendi dininin ahkâmıyla amel ediyor. Böyle bir kimsenin durumu nedir?

Böyle bir durum çok zor olur veya olmaz. Neden?.. Yâni İslâm’ın hak din olduğunu bildiyse, Muhammed-i Mustafâ Efendimiz’in hak peygamber olduğunu bildiyse, o zaman İslâm’a girer. Onun emirlerini tutarak yaşaması lâzım ama, neden böyle yapabilir bir insan diye düşünelim. Bu soruyu soranın kafasında ne vardı bilmiyoruz ama, olabilir ki adam Amerika’dadır,

Avrupa'dadır, papazdır, yâni hristiyanların arasındadır. İslâm'a göre yapmaya durumu müsait değildir, yapsa şöyle olacaktır, böyle olacaktır... Hepsine inanmış, incelediği zaman anlamış, fakat kendi dinine göre yapıyor.

Tabii böyle bir insan mü'min olduğu için, Allah'ın birliğine inandığı, Peygamber Efendimiz'in peygamberliğine inandığı, İslâm'ın hak din olduğunu kabul ettiği için mü'mindir. Ameli, ibadeti yapamadığı için de kusurludur. Kusuru kadar cezası olur ama, netice itibariyle mü'min zümreden olduğu için, sonunda cennetlik olur.

Çünkü, iman edenlerden de günahkâr olanlar, kusurları kadar cehennemde kalacaklar, ondan sonra cennete çıkartılacaklar. O duruma girer. Yâni, niye ibadetleri yapmıyor diye... Allah'ın farzlarının farz olduğunu biliyor, inanıyor ama yapmıyor, eski bir şeriatle vaktini geçirmiş oluyor. Ondan dolayı, o kusurdan dolayı her halde bir cezası olur.

Fatiha-i Şerife mea'l-besmele!..

17. 10. 1992 - İstanbul

14. SERİYY-İ SAKATÎ HAZRETLERİ (4)

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fih... Alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Hamden kemâ yenbagî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultânih... Nahmedühû bi-cemîi mehâmidih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn... Senedinâ ve mededinâ ve üsvetüne'l-haseneti muhammedini'l-mustafâ... Ve âlihî ve sahibihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'l-cezâ... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem cemâat-i müslimîn!..

Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi, ihsânı, ikrâmı dünyada, ahirette üzerinize olsun... Rabbimiz Tebâreke ve Teâlâ Hazretleri sizi iki cihanın hayırlarına erdirip, cennetiyle, cemâliyle müşerref eylesin...

Ebû Abdirrahmân es-Sülemî'nin (Rh.A *ve kaddesa'llâhu rûhah*) *Tabakâtü's-Sûfiyye* isimli, Türkçe'ye tercüme edilmemiş kıymetli bir tasavvufî biyografi kaynağı olan eserinden okumaya devam ediyoruz, 53. sayfasına geldik. Cüneyd-i Bağdâdî'nin şeyhi ve dayısı, hocası olan Seriyy-i Sakatî (*Kaddesa'llâhu rûhayhümâ*) Hazretleri'nin tercüme-i hali üzere okumaya devam edeceğiz.

Bu okumalara başlamadan ve izahları yapmadan önce, Peygamber SAS Efendimiz'in ruh-u pâki başta olmak üzere, ashab-ı kiramın, tâbiînin, tebe-i tabiînin, evliyâullahın cümlesinin; Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar turûk-u aliyemizden güzerân eylemiş olan sâdât ve meşâyihimizin;

Beldemizin medâr-ı iftiharî Yûşâ AS'ın, sahabe-i kirâmın, Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri'nin; içinde oturduğumuz tekkenin bânîsi Mustafa Selâmî Efendi Hazretleri'nin ve halifelerinin; çevremizde medfun bulunan Şeyh Murad Hazretleri'nin, Abdül'ehad-ı Nûrî Hazretleri'nin ve sâir evliyâullah'ın;

Uzaktan yakından bu dersi dinlemeğe gelen siz

kardeşlerimizin ve bizlerin ahirete göçmüş bütün sevdiklerimizin, yakınlarımızın, geçmişlerimizin, arkadaşlarımızın, dostlarımızın, evlatlarımızın, kardeşlerimizin ruhlarına hediye olsun diye;

Beldeyi fetheden Fatih Sultan Mehmed Han'ın ve ordusunun mensubu mücahidlerin, şehidlerin, gâzilerin ruhlarına hediye olsun diye...

Sâir mü'minîn ü mü'minât, müslimîn ü müslimâta da dereceleri üzere Allah-u Teâlâ Hazretleri ikram ve ihsan eylesin diye; bizim de dünya ve ahiret saadet ve selâmetine ermemize vesile olsun diye, 1 Fâtîha, 11 İhlâs-ı Şerif okuyup ruhlarına bağışlayalım, öyle başlayalım:

.....

a. Kalpler Üç Çeşittir

٢٢ - وبه قال السرى: القلوب ثلاثة: قلبٌ مثل الجبل ، لا يزيله
شئٌ ؛ و قلبٌ مثل النخلة ، اصلها ثابتٌ والريح تميلها ؛ و قلبٌ
كالريشة ، يميل مع الريح يميناً وشمالاً .

TS. 53/22 (*Ve bihî kâle seriyyü: El-kulûbü selâsetün: Kalbün mislü'l-cebeli, lâ yüzîluhû şey'; ve kalbün mislü'n-nahleti, aslühâ sâbitün ve'r-rîhu temîlühâ; ve kalbün ke'r-rîşeti, yemîlü mea'r-rîhi yemînen ve şimâlâ.*)

(*Ve bihî kâle*) dediği yâni aynı rivâyet yoluyla, yâni Ali ibn-i Abdilhamid el-Gadâirî kanalıyla gelen rivâyet zincirinin, yine bize naklettiği bir başka rivâyet. Buyurmuş ki Seriyy-i Sakatî KS Hazretleri:

(*El-kulûbü selâsetün*) “Kalpler üç tanedir, üçtür.” Üçtür demekten maksadı üç cinstendir, üç seviyededir:

1. (*Kalbün mislü'l-cebel*) “Bir kalb vardır ki o dağ gibidir. (*Lâ yüzîluhû şey'un*) Hiç bir şey onu yerinden oynatamaz, kaydıramaz, zarar veremez.

2. (*Ve kalbün mislü'n-nahleti*) Öyle bir kalb de vardır ki, o da

hurma ağacı gibidir. (*Aslühâ sâbitün ve'r-rîhu temîlühâ*) Kökü yerededir, sağlamdır ama, rüzgâr esti mi, boyu uzun olduğundan oraya oraya sallanır.

3. (*Ve kalbün ke'r-rîşeti*) Bir kalb de vardır ki, o da kuş tüyü gibidir, tüy gibidir. (*Yemîlû mea'r-rîhi yemînen ve şimâlâ*) O, artık rüzgâr esti mi, oraya buraya, sağa sola eğilir, uçar, gider.”

Şimdi, bundan maksat ne?.. Bir kere kalpten maksat ne? Yâni biz kalp deyince ne anlıyoruz, bu sözü söyleyen mübarek kalpten neyi kastediyor?..

Kalp, bizim Türkçe’de gönül demek. İnsanın göğsünde bir et parçası var, onun adı da kalp ama, gönül ondan başka... Belki birbiriyle bazı ilişkileri var mekân bakımından, mekânı olması bakımından ilişkileri var. Yâni, şuna benzeterek anlatmaya çalışıyorum ben:

Akıl nerede?.. Akıl elle tutulmaz, gözle görülmez bir şey. Yâni beyinde desek, delinin de beyni var, o da yetmiyor yâni. Ama akıl başta diyoruz, akıl başta diye geçip gidiyoruz. Gönül de kalple ilişkili, yâni insanın şu yüreğiyle ilişkili. Arapça’da da böyle, Türkçe’de de böyle, Farsça’da da böyle. Yâni bir et parçası olan uzuv var, ama aslında ayetlerde, hadislerde bahsedilen bu değil! Bununla bir ilişkisi olan, belki orada bulunduğu için ilişkisi olan, görülmeyen varlık. Yâni görülmeyen, tutulmayan, ölçülmeyen, biçilmeyen, eni boyu bilinmeyen esrarengiz varlık; gönül.

Peygamber SAS Efendimiz’in hadis-i şeriflerinde buyruluyor ki:⁵⁸

⁵⁸ Buhârî, *Sahîh*, c.I, s.28, no:52; Müslim, *Sahîh*, c.III, s.1219, no:1599; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.III, s.243, no:3329, 3330; Tirmizî, *Sünen*, c.III, s.511, no:1205; Neseî, *Sünen*, c.VII, s.241, no:4453; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1318, no:3984; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.270, no:18398; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.319, no:2531; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.IV, s.448, no:22003; Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ*, c.V, s.264, no:10180; Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, c.IV, s.336; Taberânî, *Müsnedü’ş-Şâmiyyîn*, c.I, s.293, no:511; Nu’mân ibn-i Beşîr RA’dan.

Kenzü’l-Ummâl, c.III, s.773, no:7291; *Keşfü’l-Hafâ*, c.II, s.146, no:1167; RE.204/6.

أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً ، إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ ، وَإِذَا
فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ ؛ أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ (خ. م . د . ت. ن.

ه. عن النعمان بن بشير)

(*Elâ ve inne fi'l-cesedi mudgaten*) “İnsanın vücudunda bir küçük et parçası vardır ki, (*izâ salehat saleha'l-cesedü küllühû*) o iyi oldu mu bütün vücut iyi olur; (*ve izâ fesedet fesede'l-cesedü küllühû*) o kötü oldu mu, bütün vücut fena olur. (*Ve hiye'l-kalbü*) O kalptir.”

İşte burada bahsedilen, et parçası dediği halde, kasedilen et parçası değil; o et parçasında olan gönül dediğimiz şey... Et parçası sağlam olabilir ama, adam cânî olabilir, haydut olabilir, eşkıya olabilir, hain olabilir, zalim olabilir, günahkâr olabilir. Yâni, kalbi istediği kadar sağlam olsun ama, idamlık olabilir.

Demek ki, onun bozulmasından kasdı Peygamber SAS Efendimiz'in; insanın gönlünün, iç aleminin bozulması demek.

O halde, “Üç çeşit gönül vardır.” diyor Seriyi-i Sakatî Hazretleri. “Birisi dağ gibidir, hiç bir şey yerinden kıpırdatamaz.” Yâni, evliyaullahın kalbleri bu gruptan olabilir. Dış tesirler, etkiler, telkinler ve sâireler ona tesir etmez. Ondaki o ma'rifetullah nuruyla, o sağlamlık kale gibidir, dağ gibidir, asla oynamaz, sapasağlamdır, Allah'a bağlılığı sağlamdır, sevgisi sağlamdır.

*Eğer beni öldüreler,
Külüm göğe savuralar,
Toprağım anda çağıra,
Bana seni gerek seni!..*

Fuzûlî'nin şiirlerinde geçiyor meselâ:

*Aşk derdiyle h  sem, el   ek ilacımdan tabip;
Kılma derman kim, hel  kim zehri dermanındadır.*

“Doktor beni tedavi etme, ben bu dertten memnunum. Yoksa beni tedavi edersen mahvolurum. Ben bu hastalıkla yanayım, yakılayım.” diyor meselâ. Allah sevgisini kasdederek meselâ.

Kahır da gelse, lütuf da gelse, hastalık da gelse sabredebiliyor Eyy  b AS gibi. Vücudunu yaralar sarabiliyor, çoluk çocuğu   lebiliyor, malı mülkü telef oluyor filan... Yâni hiç bir şey deği  tremiyor. Sağlam bir gönül, sapasağlam bir yapısı var ve ma’rifetullah dolu... Allah indinde makbul bir gönül, kale gibi, dağ gibi...

Bir kalp vardır ki hurma gibidir. Hurma da gene makbul bir ağaçtır. Medhedilmi  tir hadis-i şerîflerde. K  k   yerde ama, sağa sola sallanır. Yâni bazı gönüller de böyledir. Esas itibariyle m  ’mindir, iyidir, hoştur ama bazen oradan esen, buradan esen r  zg  rların etkisiyle hataları, sarsılmaları, tereddütleri,     heleri ve sâireleri uyanıp, gelip geçebilir yâni.

Bir de bir çeşit daha kalb, yâni gönül vardır ki, bu gönül de hiç bir tutamağı yok, bir kuş tüyü gibi, rüzgâr ne tarafa giderse o tarafa uçuyor. E ne oldu sen namaz kılıyordun?.. Bıraktı. Hani sen tevbe etmiştin, sigara bile i  meyecektin?.. Gene içmeye başladı. Hani sen iyi insandın, bunu nasıl yaptın?.. Hani sen bana geçen ak  şam söz vermiştin?.. Ak  şamdan söz verip de, sabaha d  n     m   olur?.. Neden?.. Tüy gibi yâni. Nereden ne eserse, o tarafa gidiyor.

Tabii bunların i  inden makbul olanı hangisi?.. İnsanın gönlünün kale gibi sağlam olması ve doğru yoldan ayrılması...

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ (هود: ١١٢)

(Fe’stakim kemâ   mirte) [Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!]
(H  d, 11/112) diye Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin Peygamber

Efendimiz'e emrettiği gibi, sırat-ı müstakîmde sabitkadem olması... Allah'ın yolundan, herhangi bir olayla kayacak bir durumu bulunmaması...

Bu gönüllerin sahibi insanlar, böylece üç grupta toplanabilir: Birisi çok vefalıdır, çok sâdıktır, âşık-ı sâdıktır, sapasağlamdır. Tamam, doğru yola girdi mi, ömrünün ahirine kadar İslâm'a faydalı olur.

Bir kısım insanlar vardır ki, esas itibariyle iyidir ama, bazen hata ederler, bazen sevap işlerler. İşte öyle hurma ağacı gibi sallanırlar. Gene esas itibariyle, meyvası filan tatlıdır, iyidir, hoştur.

Bazısı da vardır ki, hiç bir yerde durmaz, dikiş tutturamaz mânâsına geliyor.

Tabii kalpler konusunda Kur'an-ı Kerim'de ayetlerde kalp kelimesi geçiyor. Öyle kalpler vardır ki taş gibidir. Taş bile makbuldür de, bu ondan daha fenadır. Öyle insanlar vardır ki,

onların kalpleri ölü olduğu için, onlar hayvandan da aşağıdır.

أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ (الأعراف: ١٧٩)

(*Ülâike ke'l-en'âmi bel hüm edal*) [İşte onlar hayvanlar gibidirler, hatta daha da şaşkıncırlar, daha da sapıktırlar.] (A'râf, 7/179) diye bildiriliyor.

Allah bizim kalbimizi dağ gibi, kale gibi sağlam eylesin... Yolunda daim, zikrinde kâim eylesin... Sevgisinden, muhabbetullahtan, ma'rifetullahtan mahrum etmesin... Hasta duruma düşürmesin...

İnsan bir günah işledi mi, kalbinde bir benek hasıl oluyor. Bir günah daha işlediği zaman, bir günahattan dolayı yeni bir benek daha hâsıl oluyor... Böylece kalp kararıyor. Yâni gönlü kararıyor, yâni gönlünde lekeler meydana geliyor. Gönül, sonunda işe yaramaz bir şey oluyor.

Halbuki aslında gönül, insanı yöneten, insanı ma'rifetullaha yönelten, makamını yükselten, Allah indinde evliya yapan, Allah'ın en büyük vergisi kalb yâni, en büyük vergilerinden birisi.

b. Arkadaşlığın İncelikleri

Bundan sonraki sözü, 23. söz. Paragraf paragraf numaralamış bu zat, 23 numaralı paragraf:

٢٣ - وبه قال السرى: لا تصرم أخاك على ارتياب، ولا تدعه دون الاستعتاب.

TS. 53/23 (*Ve bihî kâle seriyyü: Lâ tasrim ehâke ale'rtiyâb, ve lâ teda'hü dûne'l-isti'tâb.*)

Tabii bu sözlerin Arapçalarını da, kelimelerini insan bilir de takip ederse, Arapçaları da güzel! Yâni Türkçe'de atasözlerini bilirsiniz kafiyeledir, seciyeledir, müsecca'dır. Kafiye demeyelim,

onun gibi, yâni sözü güzel... Buyurmuş ki:

(*Lâ tasrim ehàke ale’rtiyâb.*) “Şüphe üzerine arkadaşına darılma! Arkadaşınla alâkayı şüphe üzerine kesme!” *Sarame-yasrimu*; darılıp arkadaşlığı kesmek, küsmek mânâsına geliyor. (*Lâ tasrim ehàke*) “Kardeşine küsme, darılma, alâkayı kesme; (*ale’rtiyâb*) şüphelenmek üzerine, şüphe üzerine arkadaşlığı bozma!”

Ah kelimesi kardeş demek ama, bu hem anne babadan dolayı olan kardeşliğe denilir; hem de mü’minlikten dolayı olan kardeşliğe Arapça’da kullanılıyor. Burada tabii esas itibarıyla darılma dediğine göre, maksadı din kardeşliği veya tarikat kardeşliği. Din ve tarikat yolundaki, mâneviyât yolundaki ahiret yolundaki kardeşliğini şüphe üzerine bozma!

(*Ve lâ teda’hü dûne’l-isti’tâb.*) “Ve o arkadaşımı gene, kendisi özür diledikten, senin rızanı talep ettikten, bağışla beni diye söyledikten sonra da terk etme, yâni affet!” demek istiyor.

“Şüphe üzere arkadaşlığı kesme; af dileyince de affet!” Yâni madem af diledi, tamam, pekiyi de, unut, üzerinde durma! “Artık seninle ebediyen barışmam, bitti artık alâkamız, bir daha gelme!” filan... Kimisi böyle yapıyor. Demek öyle olmayacak, tavsiyesi öyle değil bu mübarek efendinin.

Bir kere küseceksen kesin bir bilgin olsun, onun üzerine git! İşte kulaktan kulağa bir söz yayılmış da, veya bir hareketi öyle olmuş, şöyle olmuş da, o ona darılıyor. Canım git bir söyle bakalım! Belki başka maksatla yapmıştır, belki iyilik diye yapmıştır sana, sen onu kötülük anlıyorsundur. Belki o sözü öyle söylememiştir, belki başka maksatla söylemiştir.

Hindistan tarafında bir hükümdarın veziri varmış, herkese borç para verirmiş.

“—Ne zaman ödeyeceğiz?” dediklerinde;

“—Hükümdar ölünce ödersiniz.” dermiş. “Hükümdar ölsün, öyle...”

Hoşuma gidiyor hikâye. Tabii hemen gitmişler, şikâyet

etmişler hükümdara, demişler ki:

“—Bu senin vezirin hain, senin ölümünü istiyor. Herkese borç veriyor, ‘Hükümdar ölünce geri verirsin.’ diyor.”

Çağırılmış huzuruna veziri.

“—Vay!.. Ben sana bu kadar imkân verdim, mevkî makam verdim, para pul verdim, itimad ettim, yükselttim... Sen utanmıyor musun böyle yapmaya? Böyle mi dedin?”

“—Evet, söyledim efendim. Söyledim ama benim maksadım, bunların düşündüğü gibi kötü maksat değildi. Evet, ‘Alın bu parayı, hükümdar öldüğü zaman ödersiniz.’ dedim, tamam, doğru. Ama sizin ölümünüzü istediğim için değil, bilakis sizin ölmemenizi istediğimden... Bu fukaracıklar da, cân u gönülden dua etsinler diye böyle yaptım. Çünkü, kimse parayı çabuk ödemek istemez. ‘Hükümdar yaşasın da, bu para bizim yanımızda kaldıkça kalsın!’ diye, cân u gönülden size dua ettirmek için yaptım.” demiş.

Onun üzerine mükâfatlandırmış, yanından ayırmamış.

Tabii bu bir hikâyedir, ben bunu eski vaazlarda da söylemişimdir. Hani bazen dıştan düşmanlık gibi görünür bir şey ama, aslında o senin iyiliğini istiyordur. Veyahut bazı insan yaptığı iyiliği söylemek istemez. Âlicenab insanlar yaptığı iyiliği belli etmek istemezler; gizli yaparlar, sessiz yaparlar.

Yine anlatmışımdır, büyük zâtlardan birisi bir şehre geliyor, ziyaret edecek orada bir tanıdığını... Diyorlar ki:

“—Hapiste...”

“—Neden hapiste yahu, kötü bir insan değildi, hapse niye düştü?”

“—İşte borcu vardı, parası yoktu, ödeyemedi. Kadı hapsetti!”

Gitmiş, alacaklılarını bulmuş, hepsinin parasını ödemiş. Ondan sonra da, şehirden kalkmış, kaçmış, gitmiş. Yâni şehirde dursa, kim ödedi diye bilinecek, şu adam ödemişti diyecekler. Kendisinin ödediğini arkadaşları bilmesin diye, parasını ödemiş, hapisten çıkarttırmış, görüşmeden kaçmış. Ben ödedim bile demiyor.

Yüksek insanlar böyle olur. Bazen yaptığı iyiliği belli etmez.

Bir de riyâ olmasın, gösteriş olmasın diye, insanların bazıları kendisini iyi göstermek şöyle dursun, kötü göstermek yolunu bile seçmişler. Yâni kötü değil de aslında, kötü sanılacak gibi bir tavırda bulunmaktan korkmamışlar, çekinmemişler.

Meselâ, biraz Kur'an-ı Kerim telaffuzunu tecvit kaidesine uygun olarak okumamış veyahut şöyle yapmış, böyle yapmış... Arkasındaki adam bunun kemâlâtını anlamasın, çok rağbet etmesin, halkın gözünde çok şöhretlenmesin, etrafına insan toplanmasın diye, özellikle kendisini gözden düşürecek şeyi yapmışlar, mahsustan... Çünkü onların nazarında Allah'ın sevgisi önemli... Şöhret afettir. İnsanların sevgisinin kıymeti yok... El öpecek, şey yapacak vs... Saklamış kimisi kendisini, belli etmemiş yâni.

Hani meşhur bir hikâye vardır; buraya çok yeni gençler geliyor, onlar duymamışlardır, anlatayım:

Bir şeyh efendi varmış, bir camide imam; bir de müezzin varmış, şeyh efendinin tek müridi... Başka kimse yok. Bir şeyh, bir mürid, iki kişi. Hiç kimse yok... Cami de kenar mahalledeymiş. Ne gelen var, ne giden... Şeyh efendi hakiki bir evliyaullah, kerametleri zâhir, mânevî makamı yüksek... Ama kimse gelmiyor.

Bir gün oturmuşlar namazları kılmışlar, tesbihleri çekmişler. Mürid demiş ki:

“—Efendim, şu ahali zât-ı âlînin kadrini kıymetini bilmiyor. Gelseler buradan ma'rifetullahı öğrenseler, tarikatın âdâbını, inceliklerini öğrenseler, Allah yolunda güzel bilgileri elde edip ilerleseler. Hazine var yanlarında, kıymetini bilmiyor bu ahali... Gelseler de şurası, cami dolsa, taşsa ne iyi olur.” filan gibi bir söz söyleyince.

“—Öyle mi istiyorsun evlâdım?” demiş. İmam yaşlı, derviş biraz genç, müezzin...

“—Efendim, iyi olmaz mıydı?” filan...

“—Eh, olur inşâallah.” demiş, dışarıya çıkmış.

Mahallenin çocukları kuş tutmuşlar, kuş güzel tüylü. Biri “Ben tuttum, benim!” diyor, ötekisi “Yok, benim!” diyor. Çekişirken, senindi benimdi derken, kuşun kafasını koparmışlar. Kuşun kafası kopunca, çocuk başlamış ağlamağa:

“—Kuşum öldü, Ahmed kafasını koparttı kuşun.” filan, iki gözü iki çeşme ağlıyor.

Şeyh efendi de namazı kıldırılmış, camiden çıkmış. Bakmış bir gürültü, bir kalabalık, bir ağlama filan var.

“—Ne oldu evlâdım?”

“—Hoca dede, kuş benim kuşumdu, ben tutmuştum, Ahmed de kafasından çekti, koparttı, hayvanı öldürdü...” diye ağlayınca,

“—Getir bakalım şunun kafasını...” demiş.

Getirmiş. Şeyh efendi:

“—*Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.*” demiş, tükürüklemiş kafasını, başına yapıştırmış gövdesini. Allah'ın izniyle, keramet olarak kuş yeniden canlanmış, uçmuş.

Herkes, böyle kafası kopmuş kuş canlanır mı, uçar mı diye bir uçan kuşa bakıyorlar, bir hoca dedeye bakıyorlar, bir birbirlerine bakıyorlar. Herkes evine koşuşmuş:

“—Anne duydun mu, baba gördün mü? Gözlerimizle gördük, vallâhi de, billâhi de hoca dede ölmüş kuşun kafasını yakaladı da, yapıştırdı, uçurdu...” filan.

“—Yâ, öyle mi, hakikaten keramet sahibi, büyük zâtmış. Hay Allah, kıymetini bilmemişiz.” filan demişler.

Ooh, cami dolmaya başlamış, müezzin memnun, kalabalık vs. Gelen, giden, el öpen, hastalarına dua ettiren... Çocuğu olmayanlar çocuk ister vs. vs. Türlü türlü böyle kalabalık, dolup taşıyor filan.

Ama müezzine düşüyor hizmetler, o da yavaş yavaş bıkmaya başlamış. Çay pişir, yemek çıkart, sofrâ hazırla, yemek hazırla, bulaşık yıka filan... Ne gecesi, ne gündüzü kalmış, ne uykusu, ne durağı kalmış, ne de oturup da doğru düzgün tesbih filan

çekebiliyormuş. İki saat, üç saat uyku, gürültü patırtı, bir hengâme gidiyor böyle. Tekke kalabalık çünkü...

Bir gün şöyle bir fırsat bulmuş, hocaefendiye demiş ki:

“—Şeyhim, ben galiba hata işledim. Eskiden ne kadar huzurluyduk, zikir yapıyorduk, mânevî âlemin lezzetlerini beraber sürüyorduk, safâsını sürüyorduk. Şimdi tesbihimi bile çekemiyorum, uykumu, durağımı şaşırdım, kafam karıştı, yorgun düştüm.” filan... “Eski zaman daha kıymetliymiş de, kıymetini bilememişim.” deyince,

“—E yâni sen eskiyi mi özlüyorsun, tenhalığı mı özlüyorsun?” diye müezzine sormuş.

“—O zaman daha rahattım.” demiş müezzin...

“—E o da olur istersen.” demiş şeyh efendi...

Koyun bağıracağını şişirmiş cuma günü. Bir ucunu bağlamış, öbür ucunu bağlamış, koltuğunun altına sokmuş. O zaman balon yok, naylon yok. Tabii eski devrin malzemesi... Koyunun bilmem neresini şişirmiş kesilen koyunun. Koltuğunun altına sokmuş cuma günü. Herkes şeyh efendi gelecek diye bekliyorlar, cami tıklım tıklım dolu. Kapıdan girmiş, koltuğunun altındaki o hava dolu şeye biraz bir bastırmış.

Herkes birbirlerine bakmış, bir ses çıktı, eyvah filan. Tabii şeyh efendinin abdesti kaçtı demişler. Hoca efendi hiç aldırıyor. Biraz daha yürümüş, gene bir hafif bastırmış, gene bir acayip ses. Biraz daha yürümüş, bir daha bir acayip ses. Oturmuş minberin önüne.

“—Yahu hocaefendinin abdesti kaçtı! Yellendi ama hiç farkında değil... Oturdu, bak namaz kılacak şimdi.” demişler.

Hakikaten dış ezan okunmuş, sünnete kalkmış, hoca namaz kılmış. Allah Allah... “Hadi neyse ne, namaz kendisinin, hutbeyi okuyacak, ben başka hutbeye yetişeyim diyen, hutbeyi okuduktan sonra da namazı kıldırarak, bizim cumamız olmayacak!” diye, papucunu alan kaçmış arka taraftan... Yavaş yavaş, yavaş yavaş

camii boşalmış. O çıkmış hutbeye, çıkarken de her merdiveni çıkışında arada biraz bastırıyormuş, gene öyle bir ses...

Gelmiş, namaz kıldırmış, arkasından müezzin, birkaç kişi filan. O kadar. Artık şehirde yayılmış... Demişler ki:

“—Falanca yerin hocası, evet evliyaymış, kuşun kafasını yapıştırmış filan ama abdestsiz namaz kılıyor.” demişler. “Abdesti kaçırıyor da fark edemiyor zavallı, ihtiyarlıktan...” demişler. Yâni abdestsiz de imamlık yapılır mı filan... Namazımız olmaz, kabul olmaz diye kimse gelmemeğe başlamış, cami tekrar tenhalaşmış.

Bir gün baş başa oturmuşlar, zikirlerini yapmışlar. Müezzin demiş ki:

“—Efendim, eski hale döndü. Hiç kimse gelmiyor artık nedense?” demiş.

Şeyh efendi gülmüş, demiş ki:

“—Evladım bak, gördün, o kalabalığın kıymeti yok. Bir tükürükle gelen, bir üfürükle gidiyor.” demiş.

“Kalabalığın kıymeti yok, sen Allah’ın rızasını kazanmaya bak! Mühim olan o. İnsanların kalabalığı, rızası, hoşnutluğu kızması; bunlar mühim değil!” demiş.

(*Lâ tasrim ehâke ale’rtiyâb*) Şüphe üzere arkadaşlığı kesmeyecek ve özür dilediği zaman da özrünü kabul edecek, özrüne rağmen dargınlığı devam etmeyecek.

c. Ömründen Eksilene Üzül!

٢٤ - وبه قال: إن اغتممت لما ينقص من مالك، فابك على ما

ينقص من عمرك.

53/24 (*Ve bihî kâle*) Yine aynı rivâyet zinciriyle, çünkü bu kitabın yazarı ciddi bir insan, mübarek, her şeyi nereden aldığını yazıyor. Aynı sened zinciriyle, aynı kanaldan, aynı rivâyet silsilesiyle şu da rivâyet edilmiş ki, Seriyy-i Sakatî Hazretleri şöyle buyurmuş: (*İni’ğtememte limâ yenkusu min mâlike, fe’bki alâ*

mâ yenkusu min umrike.)

(*İni'ğtememte limâ yenkusu min mâlike*) “Eğer malından bir şey eksildiği zaman gamlanıyor, kederleniyor, üzülyyorsan...” Hani Karadeniz’de gemisi battı mı insan, kara kara düşünür. Hatta birisi fazla böyle düşündü mü, “Ne oluyor, Karadeniz’de gemilerin mi battı? Ne zarara uğradın?” derler. Eh, arabası kaza yapsa üzüdür. Tarlasında mahsulüne dolu yağdı, telefât oldu. Pamuk tam toplanacaktı, yağmur yağdı, bozuldu... Kazalar, bilmem ne... Yâni malına mülküne insanın yangın, afet, telefât, eksiklik geldi mi, parası kayboldu veyahut bir şey aldı, istediği gibi çıkmadı filan... Üzüdür insan.

“Eğer malından bir şey azaldığı, noksanlaştığı zaman üzülyüyor isen, (*fe'bki alâ mâ yenkusu min umrike*) ömründen noksanlaşana üzü! asıl!” Çünkü, insanın asıl sermayesi, asıl malı ömrüdür, ahiret ömürle kazanılıyor, hayatı boyunca kazanılıyor. Öteki mal gider, beriki mal gelir. Allah ne takdir ettiyse o gelir ama, ömür geri gelmez. Yâni para, mal, mülk telâfi edilebilir. İnsan zenginleşir, fakirleşir, kazanır, kaybeder, toparlar...

Bizim arkadaşlardan birisi, bir kamyon elma götürmüş Suudî Arabistan’a, ticaret yapayım diye... Yolda çürümüş, orada da satamamış, ziyan. Sonra düşünmüş, taşınmış, elmalar çürüyor sıcaktan, dayanamıyor. Ne götüreyim, ne götüreyim... Kazma sapı götürmüş bu sefer. Odun, kazma sapı... Ondan da çok kâr etmiş.

E kâr eder, ziyan eder; yâni bu ticaretin cilvesidir, hayatın çeşitli halleridir. “Eğer malının azalmasından, noksanlaşmasından üzüntü duyan bir insansan, asıl ömrünün noksanlaştığına üzü!” diye böyle nasihat ediyor. Çünkü, insanın en büyük sermayesi ömürdür. Hayatı, bir anı gitse bir daha geri gelmez. Sevaplı işlerde geçerse kazanır, günahlı işler işlerse veya gafletle geçirirse, telâfisi çok zor olur veya imkânsız olur.

Bu sözünde üstadın ne var? Yâni ömrünün kıymetini bil, bir anını bile boş geçirme!.. Tabii sözün Arapçasını da ezberlese insan, bizim atasözleri gibi secîli:

لا تصرف أخاك على اِرتيابٍ ، ولا تدعه دون الاستعتاب.

(*Lâ tasrim ehàke ale'rtiyâb, ve lâ teda'hü dûne'l-isti'tâb.*)

إن اغتممت لما ينقص من مالك ، فابك على ما ينقص منن عمرك.

(*İni'ğtememte limâ yenkusu min mâlik, fe'bki alâ mâ yenkusu min umrik.*)

Yâni, Arapçalarını da ezberleyebilse Arapça bilenler, güzel atasözü olarak yeri gelince kullanabilirler.

d. Ma'rifetullahın Alâmeti

٢٥ - وبه قال السرى: من علامة المعرفة بالله القيام بحقوق الله ،

وايثاره على النفس ، فيما أمكنت فيه القدرة.

TS. 53/25 (*Ve bihî kâle seriyyü: Min alâmeti'l-ma'rifeti bi'llâh, el-kıyâmü bi-hukûki'llâh, ve îsâruhû ale'n-nefs, fîmâ emkenet fîhi'l-kudreh.*)

Yine Seriy-i Sakatî Hazretleri buyurmuş ki:

(*Min alâmeti'l-ma'rifeti bi'llâh*) "Allah'ı bilmiş olmanın, ma'rifetullah'a ermiş olmanın alametinden birisidir, (*el-kıyâmü bi-hukûki'llâh*) Allah'ın hukukuna riâyet etmek." Allah'ın hukukuna riâyet eden, Allah'ı biliyor demektir. Allah'ı bildiğinin, ma'rifetullah'a ermiş olmanın alâmetidir.

Tabii Allah'ın hukuku nedir? Yâni Allah'a karşı biz kullarının yapmamız gereken görevler nelerdir?.. *Edeb mea'llâh* diye bizim tekkede, kitaplarımızda öyle yazılmış. *Edeb mea'llâh*, yâni dervişin Rabbine karşı kulluk edepleri nelerdir?

Geçen haftalarda da söylemiştim, bu bizim Gümüşhanevî Tekkemizde *Mi'zânü'l-İrfân* diye bir kitap var. Bu *Mi'zânü'l-*

İrfân'ın bir bölümünde de böyle Gümüşhaneli Hocamız'ın veya Hâlid-i Bağdâdî Efendimiz'in öğrettiği üzere *edeb mea'llâh* nedir, onu madde madde şiir halinde yazmış.

İnşaallah önümüzdeki hafta, hatırlatsın arkadaşlar bana, buraya gelmeden onu bulup, önümüzdeki derste onu okuyalım! Yâni tekkemizde işaret edilen hukûku'llâh nedir, onu sırayla yazdıralım, yazalım!..

Hukûku'llâh kısaca şudur: Kulluğunu, Allah'a karşı vazifelerini güzel yapmak. Ne olacak? İmanı eksiksiz, tam olacak, doğru bir imana sahip olacak. İbadetlerini yapacak, namazı kılacak, orucu tutacak, zekâtı verecek... Allah'ın emirlerini baş üstünde tutacak, yasaklarından kaçınacak, Allah'ın yolunu başka yollara tercih edecek, Allah'ın emrini kendi nefsinin emrine tercih edecek... Bu gibi şeyler. Tabii onlar güzel şeyler toplamışlar. Onları okuruz inşaallah.

İşte Allah'ın hukukuna riâyet etmeye başladı mı bir insan, bakıyorsun ki hukukullahı riayetle yaşıyor. Tamam, bu arif-i billah, bu Allah'ı bilen insandır. Allah'ı bilmenin, ma'rifetullahı ermiş olmanın alâmeti, Allah'ın hukukuna riayetidir.

(*Ve îsâruhû ale'n-nefsi*) “Ve Allah'ı nefesine tercih etmesidir.” Allah şunu yap buyurmuş, nefsi de hayır yapma, yap diye içinden öyle istiyor. Tamam, Allah'ın dediğini yapacak. Her hususta Allah'ın emrini kendi nefsinin isteğine tercih edecek. Nefis ne istiyor, onun tersini yapacak.

Mûsa AS birisine teklif etmiş derler eski kitaplarda:

“—Gel, mü'min ol, bırak gayrı yolları, Allah'ın yoluna gir, ben Allah'ın peygamberiyim, doğru yola gir!” demiş.

O da demiş ki:

“—Yâ Mûsa! Bana müsaade et, ben yarın sana cevap vereyim.”

Ertesi gün gelmiş:

“—Tamam, kabul ettim. Giriyorum senin yoluna!” demiş,

“—Niye bir gün bekledin? Ne oldu da kabul ettin şimdi?”

Demiş ki:

“—Benim eskiden beri adetimdir, nefsime, içime danışırım bir

şeyi... Nefsim istiyorsa, canım çekiyorsa, arzuluyorsa, yapmam; istemiyorsa, yaparım. Çünkü biliyorum ki nefis insanın düşmanı, onun için yapmam. Bu sefer de teklif ettim, ‘Mûsa AS’a tâbi olmaya ne dersin?’ diye, danıştım; hiç istemiyor canı... Yük altına girmek istemiyor, intizam altına girmek istemiyor, hiç canı istemiyor. Anladım ki, senin yolun doğru yol, ondan girdim.” demiş.

Böyle anlatır kitaplar.

Yâni nefsin istekleri vardır: Yemek, içmek, yan gelip yatmak, eğlenmek, zevk etmek, safâ sürmek, bedavadan, beleştan yaşamak, geçinmek.... vs. Ama Allah’ın emri vardır; zevkini terk etmek, mihnetleri yüklenmek, müslümanlara faydalı olmağa çalışmak, uyumamak, yememek, içmemek, Allah’ın rızasını kazanmak için çalışmak. Hepsi nefsinin arzularıyla karşı karşıya... Onları yendiği zaman, insan doğru düzgün bir insan oluyor.

(*Fîmâ emkenet fîhi’l-kudreti*) demiş. Yâni “İnsanın kudretinin imkân verdiği konularda, insanın kudretinin mümkün kıldığı sahalarda Allah’ın emrine sarılacak, onu baş tâcı edecek. Nefse muhalefet edecek, nefsin arzusunu yapmayacak.”

Kolaydır. Yâni dervişlik de kolaydır, müslümanlık da kolaydır, ârif olmak da kolaydır, evliya olmak da kolaydır; ama, gel de yap!.. Yâni bilmemekten değil bu. Yapamamak bilmemekten değil, bu nefsi yenememekten. Yoksa, yense zor değil... Nefsini yenerse insan, o zaman pekâlâ bu mertebelere çıkabilir.

Demek ki, bu basit olan prensipleri, duyduğumuz şeyleri, mühim olan duymak değilmiş; hayatına uygulayabilmekmiş. Uygulayamayınca olmuyor. Yâni çocuk dersi dinliyor, dinliyor... İyi, güzel ama, yazılı imtihan yaptığın zaman hiç cevap veremiyor. Dinledi ama, girmemiş kafasına... Onun gibi.

Veyahut bir çırak, ustanın yanında yetişiyor, yetişiyor, yetişiyor filan, marangoz. Tamam, “Hadi bakalım bu sandalyeyi, masayı da sen yap!” diyorsun; keresteyi berbat ediyor, atıyor bir

kenara... Neden? Görmek başka, yapmak başka... Yâni yapmayınca olmuyor.

e. Doğru Sözlü Ol!

٢٦ - وبه قال السريُّ: من قلة الصدق كثرة الخطاء.

TS. 53/26 (*Ve bihî kàle seriy*) Buyurmuş ki Seriyy-i Sakatî Hazretleri: (*Min killeti's-sıdkı kesretü'l-huletâ*)

Buyurun şimdi bakın, izah edebilecek misiniz bakalım. Buyurmuş ki:

“Sıdk u sadâkatinin azlığından dolayıdır, (*kesretü'l-huletâ*) düşüp kalktığı insanların çok olması... Düştüğü, kalktığı, konuştuğu, görüştüğü, ahablık ettiği insanların çok olması, kişinin sıdk u sadâkatinin noksanlığındandır, azlığındandır, killetindendir.”

Sıdk ne demek? Doğruluk demek. Doğru sözlülük, doğru özlülük... Bunun azlığına delâlet eder, düşüp kalktığı insanların çokluğu... Nedir bunun izahı, anlayabildiniz mi? Bir insan doğruyu söyleyince, bazı insanlar ona darılırlar. Kızarlar, darılırlar, küserler, etrafından ayrılırlar. Doğru söyleyeni aralarından çıkartırlar.

Rüşvetçi bir ekibin içine bir dürüst memur girer, o rüşvetçiler bakarlar ki işleri bozuluyor, bunu oradan başka yere attırmağa çalışırlar. Halbuki hepsinin atılması lâzım, bunun kalması lâzım! Gümrükte veya şurada veya burada, bir bunun kalması lâzım, ötekilerin hepsini çöp tenekesine doldurmak lâzım!

Hayır, onlar bunu attırtırlar. Tâ olmadık yere sürdürtürler. Neden? İşlerini bozdu diye. Neden? Doğru söylüyor, doğru iş yapmak istiyor.

“Bir insanın ahababının çok olması, düşüp kalktığı insanların çok olması, onun sıdk u sadâkatinin azlığını gösterir.” Yâni ne demek istiyor:

“—Sen arkadaşı, ahababı, düşüp kalktığın insanları çoğaltmağa

bakma; doğru özlü, doğru sözlü olmağa bak!.. Seven sevsin, sevmeyen sevmesin, kızan kızsın, darılan darılsın, kim ne yaparsa yapsın...” demek yâni.

Ve böyle ahlâklı olan insanın, bazen seven insanları az olur, etrafı تنها olur, kimse yanına gelmez. Eğlence, saka, şarkı, türkü, kah kah kah, kih kih kih, bilmem ne, haram helâl düşünülmeyen yere herkes toplanır. Ama böyle ciddi bir şey oldu mu, ciddi bir şahıs oldu mu, etrafından kaçarlar.

Bazen böyle büyüklerin hayatlarını okuyoruz; bulunduğu şehirde durdurmamışlar, çıkartmışlar. Ona söylüyor, buna söylüyor; doğruyu söyleyince tabii aralar bozulabiliyor. Ama söylemesi lâzım! Doğru sözlü, doğru özlü olmak Allah’ın emri, dinimizin emri...

Birisi bir güzel konak yaptırmış, dervişin birisini takmış koluna:

“—Gel, bir konak yaptırdım ki ooh, görülmeğe değer. Gel de bir gör!” demiş.

Gezdirmiş, gezdirmiş...

“—Nasıl beğendin mi, iyi yapmış mıyım?” demiş.

“—Yok, çok berbat etmişsin. Bu dünyada ev yapmışsın, ahiretini berbat etmişsin. Bunu yapacağına ahirette bir köşk yapsaydın ya!.. Bu kadar isrâfât, bu kadar süs, zinet yerine, şu kadar fukaraya yardım etseydin ya!..” diye bir sürü laf söylemiş.

Söyleyebilir miyiz biz?

“—Mâşâallah, güzel olmuş!” filan deriz.

Diyemeyiz yâni. Neden?.. Zayıfız. “Pek güzel, mâşâallah!” filan deriz, geçiririz. Herkes böyle yapıyor. Yâni, bu devirde herkes böyle yapıyor. Tenkid etmiyor, kusurunu söylemiyor dobra dobra... Bak ne diyor büyüklerimizden birisi:

“—İnsana doğru düzgün kusurunu söyleyen bir sâdık arkadaş da kalmadı bu devirde.” demişler.

Doğru söyleyene biz kızıyoruz ama, o sâdık arkadaş olduğunu gösterir aslında... Ve biz de söylemiyoruz.

Hocamız da derdi ki:

“—Dervişlere her kusurunu söylesen, yanında derviş kalmaz.” derdi.

Hocalar da dervişlere tam söylemiyor ama, kaçmasın diye, yavaş yavaş öğrensin diye. Yoksa söylesen...

Bir de şöyle demiş, bizim ağabey yaşında olan daha büyüklere:

“—Ben size, sizin hak ettiğiniz muameleyi yapsam, burada barınamazsınız.” demiş.

Bizim çıkartacağımız sonuç: Doğru sözlü, doğru özlü olmak, Allah'ın rızasını kazanmağa çalışmak.

Tabii doğru derken de, doğru sözü söyleyişin bir nezaketi vardır, âdâbı vardır. Emr-i ma'rufun, nehy-i münkerin usûlü vardır. Onu da çiğnemeyeceğiz. Yâni sert bir şekilde, kalp kırarak bir şekilde, herkesin nefretini uyandıracak bir tarzda yapılmaz.

Gene tatlı tatlı söylersin de, doğruyu söylediğin için seni sevmezler, aralarına almak istemezler, çağırılmazlar.

“—O gelirse meclisimizin keyfi kaçır, zevki kalmaz, tadı kalmaz.” filan diyebilirler. O ayrı.

Yâni, sen kibar söyleyeceksin ama, doğruyu söyleyeceksin. Doğruyu söyleyince, kibar da söyleyen bazı insanlar sevmez. İşte o sevdiğine, sevmediğine aldırmayacaksın, Allah’ın rızasına bakacaksın.

Bundan sonraki sözü:

f. Güzel Huy

۲۷ - وبه قال السرى: حسن الخلق كف الأذى عن الناس؛
واحتمال الأذى عنهم بلا حقد ولا مكافأة .

TS. 53/27 (*Hüsnü’l-huluki keffü’l-ezâ ani’n-nâs; va’htimâli’l-ezâ anhüm bilâ hikdin ve lâ mükâfeetin.*) Güzel huy, dinimizde tavsiye edilen bir şey... *Hüsnü’l-huluk* diyoruz, veya *hulûkun hasen*, veya *ahlâk-ı hamîde* diyoruz, veya *mekârim-i ahlâk* diyoruz. Güzel huy makbul...

Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:⁵⁹

أَكْثَرُ مَا يَدْخُلُ النَّاسَ الْجَنَّةَ: تَقْوَى اللَّهِ، وَحَسَنُ الْخُلُقِ (حم. خ .

⁵⁹ Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.363, no:2004; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.442, no:9694; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.224, no:476; Buhârî, *Edebü’l-Müfred*, c.I, s.108, no:289, 294; Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.360, no:7919; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s.324, no:2474; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, c.IV, s.235, no:4914; Kudâî, *Müsnedü’ş-Şihâb*, c.II, s.137, no:1050; Tahâvî, *Müşkilü’l-Âsâr*, c.IX, s.470, no:3787; İbn-i Ebî’l-Dünyâ, *el-Vera’*, c.I, s.93, no:135; Abdullah ibn-i Mübârek, *Zühed*, c.I, s.379, no:1073; Ramhürmüzî, *Emsâlü’l-Hadis*, c.I, s.159, no:132; Mizzî, *Tehzibü’l-Kemâl*, c.VIII, s.470; Deylemî, *Müsnedü’l-Firdevs*, c.II, s.60, no:2340; Begavî, *Şerhü’s-Sünneh*, c.VI, s.311; Ebû Hüreyre RA’dan.

Kenzü’l-Ummâl, c.XVI, s.141, no:44071; *Câmiü’l-Ehâdis*, c.V, s.357, no:4283.

في الأدب ، ت. ه. ك. ح. ب. هب. عن أبي هريرة)

RE. 80/3 (*Ekseru mâ yüdhillü'n-nâse'l-cennete: Takva'llâhi, ve hüsnü'l-huluk.*) “İnsanları ekseriyetle cennete sokacak şey, güzel huydur ve takvâdır.”

Takvâyı ayrı saymış, “Takvâdır ve güzel huydur.” demiş. Takvâ da haramlardan sakınmak. Ama o da esas itibariyle bir davranışın adı olduğu için, o da huydur. Güzel huylar insanı cennete sokuyor, kötü huylar da insanın başını dünyada, ahirette dertlere sokuyor ve cehenneme girmeğe sebep oluyor.

Güzel huyu anlatıyor şimdi burada. Tarif ediyor, kendisine göre tarif ediyor. Yâni herkes güzel huyu az çok bilir. İşte doğru sözlü olacak, halim selim olacak, ihlâslı olacak vs... Kitaplar yazıyorlar, duymuştur filan. Her halde burada tarif ederken, neyi söyleyecek daha ziyade?.. Herkesin yapamadığı, zorlandığı bir tarafı söyleyecek, yâni önemli noktasını hatırlatacak bize.

Diyor ki Seriyi-i Sakatî Hazretleri:

(*Hüsnü'l-huluki keffü'l-ezâ ani'n-nâs*) “Güzel huy, insanlara ezâ vermekten el çekmektir, yâni insanlara ezâ vermemektir.” Yâni senden başkasına bir ezâ, cefâ, bir zarar çıkmayacak. (*Va'htimâli'l-ezâ anhüm.*) “Aksine bir de, onların ezalarını da yüklenmektir, ezalarına da tahammül etmektir.”

Hem de nasıl? (*Bilâ hikdin ve lâ mükâfeetin.*) “Kızmadan da, kin tutmadan ve bir de ‘Ben de sana gösteririm, bir gün sen de bizim mahalleden geçersin!’ gibi, yâni karşılığını vermeği de düşünmeden. Karşılık vermeği düşünmeden, kin de tutmadan onların ezâların yüklenmek; kendisi ise onlara hiç ezâ vermemeye çalışmaktır. Güzel huy budur.”

En zor tarafı bu zaten işin... Yâni ötekiler bir hayli kolaydır ve sâiredir de ama, senin başkalarına ezâ vermemen zor... Bir de birisi ezâ verdiği zaman ona sabretmek, üstelik kızmamak, üstelik bir de ben de sana yaparım diye karşılık vermeyi düşünmemek bir hayli zor... Ama işte güzel huy budur.” diyor.

Yâni güzel olanı yapacak insan, sabredecek, kimseden, kimse kendisinden incinmeyecek. Başkası incitiyor bunu... Tamam, sabredecek, gık demeyecek, veya boynunu bükecek, hasbünallah diyecek, hatta içinde ona karşı menfî bir duygu dahi meydana getirtmeyecek. O kadar halim selim olacak yâni.

*Dövene elsiz gerek,
Sövene dilsiz gerek.*

Tam Yunus Rh.A'ın bu öz kelimelerle anlattığı durum. “Dövene elsiz gerek, sövene dilsiz gerek.” Vurdu bana! Sen vurmayacaksın. Yâni karşılık vermiyor. *Mükâfee*, karşılık demek, *hıkd*, kin tutmak demek.

g. İstidracın Alâmeti

٢٨ - وبه قال السري: من علامة الاستدراج العمى عن عيوب النفس.

TS. 54/28 (*Ve bihî kâle's-seriyyü min alâmeti'l-istidrâci'l-amâ an uyûbi'n-nefs.*) Aynı kanaldan gelen bir sözü de şu Seriyy-i Sakatî Hazretleri'nin KS. (*Min alâmeti'l-istidrâc*) “İstidrac alâmetlerinden birisi de şudur, istidracın alametlerindendir, (*el-amâ an uyûbi'n-nefs*) nefsin ayıplarına karşı kör olmak, a'mâ olmak; yâni nefsinin ayıplarını görmemek.”

Tabii bu sözü anlayabilmek için, istidrac nedir onu bilmek lâzım. *İstidrac* diye bir kavram. İstidrac alameti oluyor, kendi ayıplarını görmemesi insanın, nefsinin ayıplarını fark edememesi istidrac, görememesi istidrac alâmeti oluyor. Nedir o istidrac?.. Bu kelime Kur'an-ı Kerim'de geçer:

وَالَّذِينَ كَذَبُوا بآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ. وَأُمْلِي

لَهُمْ، إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ (الأعراف: ١٨٢-١٨٣)

(*Ve'llezîne kezzebû bi-âyâtınâ senestedricühüm min haysü lâ ya'lemûn. Ve ümlî lehüm inne keydî metîn.*) [Ayetlerimizi yalanlayanları, hiç bilmedikleri yerden helâke götüreceğiz. Onlara mühlet veririm ama, benim cezam çetindir.] (A'râf, 7/182-183)

Yâni Allah, sevmediği kulları istidrac ile, farkına varmadıkları bir şekilde derece derece cezasına doğru götürüyor. Yâni, Allah'ın cezasına müstehak olmuşlar, onları cezasına doğru derece derece götürüyor. Zaten derece kökünden geliyor istidrac kelimesi... Derece derece, onların farkına varmadan insan... Meselâ yangının şuradan geldiğini görse su sıkır veya arabanın üstüne doğru hızla geldiğini görse kendisini kenara atar, tedbir alır. Ama hiç öyle bir şey yokken, ortalık güllük gülistanken kafasına paddadak bir şey düşerse kaçacak bir şey yok, anlamadan olur.

Kısaca *istidrac* demek: Bir kul, Allah'ın sevgili kulu değil, günahkâr, âsi, mücrim, sevmediği, gazabına müstehak bir kul, cezayı, belâyı bulacak ama; cezanın, belânın alâmeti gözüne görünmediği için rahat, rehavet içinde, gevşek... Pattadak Allah'ın cezası geliyor, balyoz gibi kafasına iniyor.

Meselâ, Firavun hükümdardı. Mısır'ın saltanatının sahibi idi. Emrinde ordular vardı. Ama Mûsa AS'ın ikazlarını anlamadı, sözünü dinlemedi. Sonra elinden o mallar, mülkler, o saltanat vs. hepsi gitti.

Yâni insan iyi günlerine, hoş hallerine aldanıp da, “Benim halim iyi, sofram bereketli, sıhhatim yerinde...” filan diye, mânevî durumunun fena olduğunu anlamama aptallığı içinde olursa, felâketin geldiğini görmezse, Allah göstermiyor tabii ona, göstermiyor. Ondan sonra, birden pattadak felâkete uğruyor, felâkete birden maruz kalıyor, hazırlık yapmıyor. İstidrac bu işte...

Yâni, zahiri hallerinde güzel gibi görünen birtakım şeylere aldanıyor. Hattâ keramet sanıyor bunu, iyi bir durum sanıyor.

Halbuki aslında cezaya ansızın yakalanması için, Allah'ın ona gafletten uyanmasın diye öyle bir rahatlık, rehavetlik, zenginlik, hoşluk hali vermesi; öyle gülüp oynayıp dururken, belâyı birden bulsun, hak ettiği cezaya uğrasın diye.

İstidrac o halde bizim korkacağımız, sakınacağımız bir şeydir. Aman böyle bir durum olmasın diye, kendimize dikkat edip kendimize çeki düzen vermeliyiz ve her halimizi tekrar tekrar kontrol etmeliyiz. Acaba bir hatam var mı? Evet, sağım, salimim, esenim ama bu esenlik Allah'ın lütfundan mı, hayırdan mı yoksa kahrından mı?.. Bir belânın, yâni fırtınadan önceki güneşli hava gibi mi filan diye bunu anlamak lâzım!..

Bunu bir fıkrayla belki biraz daha iyi anlatabilirim. Adamcağızın birisi bir hoca efendiye gelmiş, demiş ki:

“—Hocam, ben kendimden şüpheleniyorum. Her işim o kadar tıkırında ki, öyle rahat gidiyor ki... Evimde bereket, hanemde saadet, işimde kazanç bolluğu vs. vs... Bakıyorum Allah'ın nice iyi kulları, sevgili kulları böyle sıkıntılar içinde... Ben ferah, fahûr, böyle zevk, safâ içinde... Yâni benim bu halim nedir, acaba istidrac mı?” demiş, hoca efendiye sormuş.

Hoca efendi demiş ki:

“—Evlâdım, bir hafta sonra gel. Yalnız bu bir hafta içinde sokakta gezerken ekmek ye veya çörek ye!” demiş.

Şimdi bir hafta sonra gelmiş,

“—Ne oldu, evde bereket azaldı mı?”

“—Ne azalması efendim, daha arttı. Her şey daha güzel, yerli yerinde, tıkırında, daha güzel gidiyor.” filan...

“—E ben sana dışarıda ekmek ye, çörek ye demedim mi gezerken, dururken? Yapmadın mı onu?..”

“—E yaptım.” demiş.

“—E nasıl yaptın?”

“—Kimse görüp de imrenmesin diye sakladım böyle bir torba içinde şöyle, siz emrettiniz diye. Yedim ama, kimseye göstermeyecek şekilde yedim. Kırık düşmesin diye şöyle bir bez aldım. Onun üstünde ısırdım, yedim. Bütün bu sakınmama

rağmen, bir keresinde çöreğin parçası bir zıpladı, kayboldu. Aradım, aradım, aradım, şunun parçasını bulayım, ayak altında kalmasın diye... Ama bulamadım. Kimse basmasın diye tahmin ettiğim yerin etrafını şöyle taşlarla çevirdim ki, oraya kimse basmasın. İçerisindeki o ekmek veya gıda parçası hürmetsizliğe maruz kalmasın, kimse ayak basmasın diye böyle çevirdim onu.” demiş.

“—Tamam evlâdım, sen git! Seninki istidrac filan değil, senin güzel huyundan dolayı Allah’ın sana ikrâmâtı.” demiş.

Yâni istidrac; insanın hali kötüyken, böyle güzel birtakım hallere sahip olmasıdır. Kâfirlerin köşkleri var, kâfirlerin yatları var, kâfirlerin paraları var, kâfirlerin otomobilleri var, kâfirlerin özel uçakları var, Mayami’de plajları var, bilmem Havai’de bilmem neleri var...

İyi ama, kâfir... Hiç bir kıymeti yok yâni. Bu dünya hayatının şeyleri. E köşkleri var, malikâneleri var, konakları var, şeyleri var... Kıymeti yok. İşte istidracın alâmeti diyor bu, evliyaullahın korktuğu bir şey olduğundan. Yâni Allah, farkına varmadan derece derece cezaya yaklaşıyor durumu olmasın diye bunu bilirler onlar ve bu tehlikeye karşı kendilerini korumaya çalışırlar.

İstidracın alâmetlerinden birisi: Nefsinin ayıplarını kişinin görmemesidir. Nefsinin ayıplarını göremiyor. Kibirli farkında değil, gururlu farkında değil. Hah, istidrac alâmetidir bu.

Şeytan aleyhi’l-la’ne, herkesi bir başka türlü aldatır. Suyuna göre gider, öyle aldatır. Yâni aldatmanın usûlü. Doğrudan doğruya günah yaptıramazsa, sevabı ille yapıyorsa şahıs, riyâyâ düşürmeye çalışır. Riyâdan kurtulursa, kibre düşürmeğe çalışır. Kibirden kurtulursa iptal ettirmeğe çalışır... Binbir türlü hilesi vardır, o hilesini kullanır.

Derviş bakarsın, güzel, tesbihlerini çekiyor, hocasına bağlılığı güzel ama, kibri var, ucubu var, kendisini bir şey oldum sanıyor, kendini beğeniyor, ötekilerden üstün sanıyor kendisini... O da bir hastalık. Şeytan onu oradan aldatıyor bu sefer. Kibre düşürüp,

ucuba düşürüp, enâniyete düşürüp öyle aldatıyor.

Demek ki, onun da kusur olduğunu bilecek. Yâni tesbih çekmemek bir kusur olduğu gibi, enâniyet sahibi olmak da bir kusur... Kibirli olmak da bir kusur, ucublu da olmak bir kusur... Yâni mühim olan, şeytanın aldatmasına gelmemektir, nefsinin ayıbını bilmektir.

“—Ben de gâliba biraz kibirlilik mi var ne, yoksa ben biraz kendimi biraz beğenmiş bir insan olmağa mı başladım?.. İki üç tesbih çektim, üç rüya gördüm diye dur bakalım ne oluyorum?..” filan diye, hemen ayıbını görecek.

Kırmızı ışık yandığını derhal fark edecek. Kendisini öyle şey sanmayacak. Tamam, oldu bitti galiba bu iş filan diye.

Birisi öyle demiş:

“—E tamam yav, halvete de girdik, çıktık. Daha ne var yâni, halvet de tamam...”

İşte sen daha tamam dediğin zaman, hiç bir şeyin olmadığı anlaşıldı.

h. Hayırlı Rızık

Bir tane daha okuyalım, bitirelim:

٢٩ - وبه قال السرى: خير الرزق ما سلم من خمسة: من
الآثام فى الاكتساب؛ والمذلة والخضوع فى السؤال؛ والغش
فى الصناعة؛ وأثمان آلة المعاصى؛ ومعاملة الظلمة.

TS. 54/29 (*Ve bihî kâle's-seriyyü: Hayru'r-rızki mâ selime min hamseh: Mine'l-âsâmu fî'l-iktisâb; ve'l-mezelleti ve'l-hudûi fî's-suâl; ve'l-gıışşı fî's-sınaah; ve esmâni âleti'l-meâsi; ve muâmeleti'z-zalemeh.*)

Şimdi, buraya umûmiyetle tabii Kapalı Çarşı'dan, şuradan buradan tüccar kardeşlerimiz de geliyorlar. İçimizde ticaretle

uğraşan, esnaf olan kimseler de var. Ve herkes bir rızık kazanıyor. Bu rızık helâl kazanılması, helâl olmasıyla ilgili bir tavsiyesi Seriyi-i Sakatî Hazretleri'nin.

Biliyorsunuz, her şey helâl rızıkla başlar. Onun için evliyaullah, mutasavvıflar rızık helâl olmasına da çok dikkat etmişlerdir. Ağızlarına haram lokma girdi mi, dervişlikte kusurlar başlar, ibadette gevşeklik başlar, kafada bozukluk başlar... Zehir girdi içeriye de ondan. Zehirleniyor.

Onun için, en önemli şey helâl lokmadır, rızık helâlinden kazanılmasıdır. Ona da çok önem vermişlerdir. Kendi elleriyle kazanmışlardır. Eskicilik yapmıştır, çobanlık yapmıştır, Şeybân-ı Zavî, Eskici Baba, Ekmekçi Baba, Hammal Dede... Yâni etrafta görüyorsunuz. Neden?.. Kendi emeğiyle kazanmak için. Başkasına yük olmamak için, helâl olması için.

Şimdi, diyor ki:

(*Hayru'r-rızki mâ selime min hamseh*) “En hayırlı rızık şu beş afetten sâlim olan rızıktır. Beş tane tehlikeden sâlim ise, bu beş tehlikeye bulaşmamış ise, o zaman o rızık en hayırlı rızıktır. Bunları öğrenmek iyi olur. Okuyalım şimdi, anlatalım:

1. (*Mine'l-âsâmu fi'l-iktisâb*) “Rızık kesb edilmesinde, kazanılmasında, günah yoluyla mı kazanılmış? Bu önemli.” Meselâ faizden mi para kazandı ticarete?.. Veyahut yalan yere yeminle mi kazandı?.. Veya eksik tartarak mı kazandı?.. Bunların hepsi meselâ çok net olarak günah. Tartıyı eksik yapmak, hak etmediği parayı almak vs... Tamam, bu olmayacak. Kazancın kazanılması günahsız olacak. Yâni, şeriatın günah saymadığı bir yoldan kazanılmış olacak; bu bir.

2. (*Ve'l-mezelleti ve'l-hudûi fi's-suâl*) “İstemek ve boyun eğip zillet çekmek durumu da olmayacak. İsteyerek, böyle kendisini hor zelil duruma düşürmek de olmayacak.”

Çünkü Efendimiz, istemeyi yasaklamış. İstemeyi, yâni dilenmeyi istememiş. Hatta dilenen bir kimseye, “İp al, odun taşı, sat, öyle kazan!” diye söylemiş. Böyle dilenerek kendisini hor, zelil

duruma düşürerek kazanmak iyi olmadığından, kazanç yolu helâl yol olacak, istemek, dilenmek yolunda olmayacak, bundan salim olacak.

3. Üçüncüsü: (*Ve'l-gıışş fi's-sınaah*) “Yaptığı iş bir sanat, bir meslek ise, onu yapışta bir hilesi olmayacak, hileli mal olmayacak.”

Meselâ, süper benzin diye içine ucuz bir şey koyuyor, satıyor adam pompada. Sen süper benzin diye alıyorsun, arabam biraz ilerleyince başlıyor sallanmağa. Ne yaptı?.. Karıştırdı. Bir tanker şu ucuzdan bunun içine koyduğu zaman, o kadar benzini sattığında şu kadar kâr etti. Sen de arabam rahat etsin diye gidiyorsun, süper benzin diye alıyorsun, onun parası şu kadar, bunun parası bu kadar... Hem motoruna zarar veriyor, hem ucuz şeyi pahalı satmış oluyor sana. İşte yâni hile.

Veyahut tereyağı diye satıyor, içinden patates püresi çıkıyor. Veyahut tam yağlı yoğurt diye satıyor, yağı alınmış oluyor. Süt satıyor, içine su katılmış oluyor... Böyle bir şey olmayacak. Yâni yapılışında, imalinde hile olmayacak. İstenmesi dilenmek yoluyla olmayacak, haram bir kapıdan gelme durumu olmayacak üç.

4. (*Ve esmâni âleti'l-meâsî*) “Günah aletlerinin kullanılmasıyla elde edilmiş olmayacak.” Günah aleti nedir meselâ, çalgı... Çalgıdan para kazanıyor adam. Gidiyor, dım dım dım çalıyor, ondan sonra şu kadar para alıyor. Günah aletinin kullanılmasıyla para kazanmış oldu. Böyle olmayacak.

5. (*Ve muâmeleti'z-zalemeh*) “Zalimlerle beraber bu işi yapmaktan kazanılmış olmayacak. Zalimlerle beraberlikten kazanma olmayacak. Yâni, zalimlerle iş birliği ve ortaklıkla kazanılmış olmayacak.”

Günah aletlerinin kullanılmasından kazanılmış olmayacak. Yaptığı imâlâta hile katarak yapılmış olmayacak. Dilenerek alınmış olmayacak ve kazanılmasında günah yolları kullanılmamış olacak. Meselâ, yalan yere yemin etmek vs. filan gibi, gadir gibi, kasıt gibi filan şeklinde olmayacak.

Köroğlu zenginleri soyarmış, fakirlere verirmiş. Sana ne yahu!.. Yâni ondan hayır olur mu? Haramdan hayır olur mu? Yâni zengini soyarmış, fakire verirmiş. Böyle hayır olur mu?.. Olmaz. Helâlden kazanır verirse, olur. Zenginin malını alıyor, oradan bir zulüm kazanıyor, öbür taraftan da bir kâr etmiyor.

Allah-u Teâlâ Hazretleri her işimizi güzel eylesin... Kazancımızı da helâl eylesin... Huzuruna yüzü ak, alnı açık gelmeyi nasîb eylesin...

54. sayfanın 30. paragrafında kaldık.

Fâtiha-i Şerife mea'l-besmele!..

24. 10. 1992 - İstanbul

15. SERİYY-İ SAKATÎ HAZRETLERİ (5)

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fih... Alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Hamden kemâ yenbagî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultânih... Nahmedühû bi-cemîi mehâmidih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-ahirîn, tâci ruûsinâ ve kurreti uyûninâ muhammedini'l-mustafâ... Ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'l-cezâ... Emmâ ba'd!..

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi, ihsânı, ikrâmı dünyada, ahirette üzerinize olsun... Rabbimiz iki cihan saadetine cümlelerinizi nâil ve sahib ve mazhar eylesin... Cennetiyle cemâliyle cümlelerinizi müşerref eylesin...

Böyle evliyâullahın hayatlarıyla ilgili bir kitabı, *Tabakâtü's-Süfiyye* isimli, Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'nin meşhur ama, Türkçe'ye çevrilmemiş olan eserini okumağa devam ediyorduk. 54. sayfaya geldik el-hamdü lillah. Şimdi Seriyy-i Sakatî Hazretleri KS'in menakıbı ve güzel, hikmetli sözlerinin okunmasına devam ediyoruz.

Bu okumalara başlamadan ve izahları yapmadan önce, Peygamber SAS Efendimiz'in ruh-u pâki başta olmak üzere, ashab-ı kiramın, tâbiînin, tebe-i tabiînin, evliyâullahın cümlesinin; Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar turûk-u aliyemizden güzerân eylemiş olan sâdât ve meşâyihimizin;

Beldemizin medâr-ı iftiharî Yûşâ AS'ın, sahabe-i kirâmın, Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri'nin; içinde oturduğumuz tekkenin bânisi Mustafa Selâmî Efendi Hazretleri'nin ve halifelerinin; çevremizde medfun bulunan Şeyh Murad Hazretleri'nin, Abdül'ehad-ı Nûrî Hazretleri'nin ve sâir evliyâullah'ın;

Uzaktan yakından bu dersi dinlemeğe gelen siz kardeş-

lerimizin ve bizlerin ahirete göçmüş bütün sevdiklerimizin, yakınlarımızın, geçmişlerimizin, arkadaşlarımızın, dostlarımızın, evlatlarımızın, kardeşlerimizin ruhlarına hediye olsun diye;

Beldeyi fetheden Fatih Sultan Mehmed Han'ın ve ordusunun mensubu mücahidlerin, şehidlerin, gâzilerin ruhlarına hediye olsun diye...

Sâir mü'minîn ü mü'minât, müslimîn ü müslimâta da dereceleri üzere Allah-u Teâlâ Hazretleri ikram ve ihsan eylesin diye; bizim de dünya ve ahiret saadet ve selâmetine ermemize vesile olsun diye, 1 Fâtîha, 11 İhlâs-ı Şerif okuyup ruhlarına bağışlayalım, öyle başlayalım:

.....

a. En Güzel Beş Şey

30. paragrafına gelmişiz terceme-i hâlin:

۳۰- وبه قال السّرى: أحسن الأشياء خمسة: البكاء على الذنوب؛
وصلاح العيوب؛ وطاعة علام الغيوب؛ و جلاء الرّين من القلوب؛
و ألا تكون لكلّ ما تهوى ركوب.

TS. 54/30 (*Ve bihî kàle seriyyü*) Yine yukarıda zikredilen sözleri hangi kaynaktan, hangi rivâyet zinciriyle gelmişse aynı zincir, aynı râvîler tarafından bildirilmiş. Kimmiş o râvîler? Ebü'l-Abbas Ahmed ibn-i Abdillâh-i Kırmisînî, ondan sonra Aliyyi'bnî Abdilhamîd el-Gadâirî. Bu el-Gadâirî ismini hatırlıyoruz, onun vasıtasıyla gelmiş. Seriy-i Sakatî, Cüneyd-i Bağdâdî Hazretleri'nin şeyhi ve dayısı oluyordu, hatırlayacaksınız. Buyurmuş ki:

(*Ahsenü'l-eşyâi hamsetün: El-bükâu ale'z-zünûb, ve islâhü'l-uyûb, ve tâatü allâmi'l-guyûb, ve celâu'r-reyne ani'l-kulûb, ve ellâ tekûne li-küllî mâ tehvâ rakûb.*)

Müsecca' bir ifade kullanmış. Yâni sözlerinin sonu ses

benzerliğiyle süslü, sanatlı bir güzel, hikmetli söz söylemiş. Tabii, bunların böyle söz sanatlarının da olması dolayısıyla, Arapça'sını bilenler böyle yazarlarsa daha iyi olur.

Seriyy-i Sakatî Hazretleri buyurmuş ki:

(*Ahsenü'l-eşyâi*) “Her şeyin en güzeli, bütün şeylerin en güzeli...” Eşya, şu bizim kanepe, koltuk filan dediğimiz şey mânâsına değil, şey sözünün çoğulu. Şeylerin en güzeli; varlıkların, etrafımızda, zihnimizde yeri olan her şeyin en güzeli... Davranışların, insan davranışlarının, tavırlarının, zihniyetinin, düşüncelerinin en güzellerini sayacak şimdi. En güzel şeyleri sayıyor, dikkat edin:

1. (*El-bükâu ale'z-zünûb*) “Günahlara ağlamak.” Bunu çok seviyor, çok beğeniyor. En güzeller arasında ilk önce bunu saymış. Günahına ağlayacak insan. İnsanın günahlarına ağlaması (*El-bükâu ale'z-zünûb*)

2. (*Ve islâhu'l-uyûb*) İkinci zikrettiği: “Ayıplarını düzeltmesi. Başkasının ayıplayacağı hallerini ıslah edip, düzene sokup, güzel hale getirmesi, sâlih, uygun, iyi hale getirmesi.”

3. (*Ve tâatü allâmi'l-guyûb*) “Allami'l-guyûb olan Allah'a taat etmek.” *Taat*; itaat etmek demektir. Emrettiği ibadetleri yapmak demektir, yolunca gitmek demektir. Ama niye taati'llah demiyor da, Allah'a itaat etmek, Allah'a kulluğu güzel yapmak, sözünü dinlemek demiyor da, (*tâatü allâmi'l-guyûb*) diyor?..

Allâmü'l-guyûb ne demek? Gayıbları çok iyi bilen demek. o sıfatı söylüyor. İki sebepten söylüyor: Bir; ses benzerliği olsun. Zünûb, uyûb, guyûb diye ses bakımından benzediği için, benzeştiği için kullanmış ama bir de, yâni sen Allah'a ibadet ediyorsun ama, senin içini de Allah görüyor, kalbini de görüyor, gaybı biliyor, içindeki halleri de biliyor. Yâni o gaybı bilen Allah'a öyle itaat et! Hiç bir şeyin gizli kalmadığı, her şeyi bilen, gabya alim olan, gaybı bilici olan Allah'a itaat et!..

Yâni şöyle bir nükte seziliyor ki: Hiç kimsenin görmediği yerde bile kusur işleme! Herkesten sakladığın içini bile düzgün hale

getir, içinde bile bir fesatlık, terslik, aykırılık olmasın demek istiyor yâni bu sıfatı kulanmasıyla. Allah'ın çeşitli esmâ-i hüsnâsı var, allâmü'l-guyûb ismini kullanması bundan.

4. (*Ve celâu'r-reyne ani'l-kulûb*) “Kalplerden pası silip kalbi cilalamak.” dördüncüsü bu.

5. (*Ve ellâ tekûne li-küllî mâ tehvâ rakûb.*) Ellâ; *en-lâ*'dan mürekkebe. “*Tehvâ*, yâni senin hevâ ve heves ettiğin, istediğin her şeye kalkışmamandır. Yâni nefsinin istediği hevesâta, hevâ-i nefse kalkışmaman, onu yapmağa girişmemendir.”

Bu beş şey güzeldir. En güzeldir. Yâni güzel şeylerin en güzelleri bunlardır.

1. Günahlara Ağlamak

Bunlar tabii dervişlere nasihat. Dünya ehli ağlamayı sevmez, gülmeği sever, eğlenmeği sever, çalgıyı sever, oyunu sever, kahkaha ile, zevkle, keyifle vakit geçirmeği sever.. Ama günahına ağlamayı en güzel şey diyor. Neden?.. Sonucu itibariyle insanı kötülüklerden çekip, iyilikler yapmağa sevk edip, ahiretini kurtaracağı için güzel. Evet, bu dünyada ağlıyorsun ama, ahirette güleceksin. O bakımdan insanın günahını düşünmesi lâzım, ve hiç unutmaması lâzım!

Büyükler demişler ki:

“—Günahlarını hiç unutma, iyiliklerini hemen unut!”

Ne demek istiyorlar? Yâni günahlarını unutma, daima hatırında olsun, bir daha günaha düşmemek için uyanık olun. İyiliklerini unut, çünkü ben şuna iyilik yapmıştım, ben buna iyilik yapmıştım diye hem başa kakabilirsin, oradan zarara uğrarsın, sevabı kaçar, hem de ben şöyle iyilik yapmıştım, böyle iyilik yapmıştım, binâen aleyh kurtulmuş sayılırım diye rahavete düşersin, ondan dolayı zarara uğrarsın. Şeytan öyle gevşetebilir insanı.

Onun için iyiliklerini değil de insanın, günahlarını, hatalarını

daima hatırında tutması lâzım ve ağlamak lâzım!.. Çünkü gözyaşı, bu mânâda gözyaşı, yâni yaptığı günahlara pişmanlık duyup da ağlamak, cehennemin ateşini söndürür. Tabii cehennemin ateşi kâfir için yanacak da, o kimsenin cehenneme girmemesine sebep oluyor demek. Yâni cehennemin ateşi, günahkâr bir kulun ağlamasından dolayı onu yakmayacak, onu yakacak yerde olmayacak demektir yâni.

Hadis-i şerifte buyruluyor ki:⁶⁰

عَيْنَانِ لَا تَمْسُهُمَا النَّارُ: عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ، وَعَيْنٌ بَاتَتْ

تَحَرَّسُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ (ت. عن ابن عباس)

(*Aynânü lâ temessühüme'n-nâr*) “İki göze cehennem ateşi değmeyecek: (*Aynün beket min haşyeti'llâh*) Allah korkusundan ağlayan göze cehennem ateşi değmeyecek.”

(*Ve aynün bâtet tahrusü fî sebîli'llâh*) “Bir de, Allah yolunda, İslâm ülkesini korumak için hudutlarda müslümanların bekçiliğini yapan o mücahidlerin, murabıtların gözlerine cehennem ateşi değmeyecek.” Çünkü, Allah rızası için hudutlarda koruyorlar müslümanları...

⁶⁰ Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.175, no:1639; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.I, s.488, no:796; Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, c.III, s.337, no:2427; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.211, no:320; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimâşk*, c.XXXVIII, s.446; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VII, s.307, no:4346; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VII, s.119; Buhârî, *Târih-i Kebîr*, c.IV, s.231, no:2624; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.II, s.360, no:867; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.III, s.233; Ukaylî, *Duafâ*, c.IV, s.345, no:1952; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Hâkim, *Müstedrek*, c.II, s.92, no:2431; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.IV, s.16, no:4235; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.422, no:1447; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.48, no:4125; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.V, s.285; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.II, s.268, no:5875; RE: 320/9; *Mecmaü'z-Zevâid*, c.V, s.523, no:9489; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XIV, s.335, no:14418.

Allah korkusundan ağlayan göz... Yâni, hatanı düşünüp de ağlıyorsan, içine bir pişmanlık gelip ağlıyorsan, bu göze de cehennem ateşi değmeyecek. O halde hatalarımızı düşünelim, muhasebemizi yapalım, yaptığımız şeyleri şöyle sıralayalım!

Tabii burada aslında her şeyi tam hudutlarıyla söylememiz gerektiği için, bir noktayı daha da söylememiz lâzım: İnsan tamamen hatalarını, günahlarını düşünüp de tamamen böyle ağlama duygusu içine gark olur kalırsa, o zaman hiç ümidi kalmaz.

“—Allah beni cayır cayır yakacak, eyvah, mahvoldum, perişan oldum, bittim, yok oldum.” filan diye, devamlı böyle düşünür.

Bu da, yâni bu halin galebesi de makbul değil. İnsan şöyle bir dengeli, ölçülü durumda olursa Allah’tan ümidini de kesmeyecek. Çünkü öyle ayet-i kerimeler var ki, emrediyor:

لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ (الزمر: ٥٣)

(*Lâ taknetù min rahmeti’llâh*) “Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin!” (Zümer, 39/53) diye.

Öyle hadis-i şerifler var ki, insanın ümidini arttırıyor. Meselâ:

“Ahirette Allah öyle rahmetiyle tecelli edecek, kulları öyle affedecek, öyle affedecek, öyle affedecek ki, şeytan bile bir ara heveslenecek, ‘Dur bakalım, ne oluyor? Ben de affolacak mıyım?’” filan diye mel’un, kendisi bile affolmayı biraz ümit etme durumuna gelecek. Bakacak ki herkes Allah’ın rahmetine eriyor, affediliyor, kendisi bile ümit edecek. Demek ki, çok rahmetiyle tecelli edecek, çok affedecek alemlerin rabbi olan Allah-u Teâlâ Hazretleri.

Bunu da düşünmek lâzım! Hele ahir ömrüne doğru, bunu daha çok düşünmesi lâzım! Zaten insan ahir ömründe günahları pek yapmaz. Ne yapmışsa delikanlılığında yapmıştır, gençliğinde yapmıştır. Büyük ölçüde hataları, kusurları, isyanları, delilikleri, divanelikleri o zaman yapmıştır. Ondan sonra tabii yaşlanınca da, Allah’ın rahmetinin biraz daha geniş olduğunu, Allah’ın lütfuna

ereceğini daha çok ümid edecek. Yaşlılara tavsiye bu...

Ben bir şeyden daha da ümitleniyorum ve heves ediyorum: Doksan yaşını geçince, “Doksan yaşını İslâm’da geçmiş kula hesap olmayacak!” diye herkesin doksan yaşını geçmesini temenni ediyorum yâni.

2. Ayıpları Düzeltmek

İkincisi: (*İslâhü’l-uyûb*) Tabii günahına insan ağlayacak; bu bir düşünme sonunda... “Yâ, falanca zaman şu günahı işlemiştim, filanca zaman şu günaha bulaşmışım” filan... Ondan sonra o günahlar neden oldu, o ayıplar niye ortaya çıktı, niye ayıp ettin, niye o hataları yaptı, düşünecek, o ayıplarını ıslah edecek.

“—Bende sinirlilik huyu var, bende hırs huyu var, bende tamahkârlık var, bende cimrilik var, bende nekeslik var... İşte cimrilikten onu yapmadım da o sevabı kaçırdım. Falanca yerde, şurada işte o hırsıma mani olamadım da şunu yaptım...” diye hatasının kaynağını teşhis edecek, ayıplarını ıslah edecek.

Devamlı böyle bir çalışma içinde olmak lâzım. Hepimizin böyle olması lâzım. Başka çaresi yok bu işin...

Günahlarımızı bir taraftan düşüneceğiz, tevbe ve istiğfâr edeceğiz, ağlayacağız. İkincisi de, kaynaklarını kurutmağa çalışacağız. Duvardaki sivrisineği öldürmek yetmiyor; sivri sineğin bataklığını kurutmak lâzım! Sivrisineğin üremesine engel olmak lâzım! Burnuna konan sineği kışalamak yetmiyor veya bir sineklikle çat diye üstüne vurmak yetmiyor, çöp bırakmamak lâzım, sineklerin üreyeceği yeri bırakmamak, pislik bırakmamak lâzım, oraları temiz tutmak lâzım...

Ayıplarımızı da ıslah etmek, ana vazifelerimizden olacak. Benim ayıbım nedir, kusurum nedir diye düşüneceğiz, ayıplarımızı, kusurlarımızı ıslah etmeğe çalışacağız. Onarmağa, düzeltmeğe, iyi hale getirmeğe gayret edeceğiz.

3. Allah’a İtaat Etmek

(*Ve tâatü allâmi'l-guyûb*) “Gayıbları bilen, çok iyi bilen Allah’ın itaatinde, ibadetinde, yolunda olacağız. Hayrât ü hasenâtta olacağız. Bu da dinimizi bilmekle olur, nelerin sevaplı olduğunu bilmekle olur. Şunlar şunlar şunlar şunlar sevaplı; bir liste yaparsın, onları da yapmağa çalışırsın. Şunlar şunlar şunlar şunlar yasaklanmış, günah; bunları yapmayayım...”

Tabii bazı şeyleri anadan babadan öğrenmişiz, biliyoruz. Meselâ içki içmeyiz, haram yemeyiz, hırsızlık yapmayız filan... Ama bazı şeylerde şeytan bizi çok aldatır, aldatıyor. Çünkü önem vermiyoruz. Meselâ; gıybet, dedikodu, laf getirip götürmek, sûizanda bulunmak gibi, yalan gibi... Böyle şeyleri de tesbit etmeliyiz, bilmeliyiz ki bunlar da büyük kusurlardır, bunları da yapmamamız lâzım diye kendimize hakim olmalıyız.

“—Çıkar ağzından baklayı!” diyorlar, ne demek?

Eskiden adamlar, kendi diline hakim olmak için hocalarının okuduğu, okunmuş baklayı ağızlarına koyarlarmış. Bakla sert olur, kabuklu olur, ağızda kolay erimez. Ağızda ktır ktır bir şey mevcut. Tam bir şey söyleyecek, takırdayacak. Tabii ağızda bir şey olunca, insan da güzel konuşamaz. Hatta yemek yerken çocuklarımıza deriz ki:

“—Lokmanı yut da öyle konuş! Ağızda lokma varken konuşma!” deriz.

Takır takır ağızda bakla varken konuşmuyor. Niye koyuyor o baklayı?.. Kötü söz söylemeyeyim, gıybet etmeyeyim, dedikodu yapmayayım, günah söylemeyeyim, küfretmeyeyim diye.

Alışkın adam meselâ, söylüyorlar. Hanımlar geliyor, şikâyet ediyor beylerinden:

“—Bizim bey küfürbazdır. Kızdı mı küfreder.” diyor.

“—Aa yapma yâ!”

“—E eder, öyle...”

Ne olacak? Demek ki, biraz okunmuş bakla... Her halde serî halde bakla koyacağız tasavvufî derslerimize, okunmuş baklaları dağıtacağız; herkes gıybet etmesin, günah işlemesin, diliyle Allah’ın yasakladığı şeyleri yapmasın diye.

4. Kalplerden Pası Silmek

(*Ve celâu'r-reyne ani'l-kulûb*) Kalplerden pasları silecek. Yâni bir mobilyayı yapıyorlar, ham oluyor, ondan sonra üstüne birçok işlemler yapılıyor, cila oluyor, parlıyor. Mobilyanın cilası var, ayakkabının boyasının cilası var, mücevherâtın cilası var... Şu düğmeler bile imal ediliyor, ondan sonra bir cilalama işleminden geçiyor. Yâni parlatmak demek. Üstünde pası vs.si varsa düzleştirmek, düzeltmek demek.

Tabii kalp dediğimiz şey biliyorsunuz gönül demek. Yâni et parçası demek değil, gönül demek. Gönülden pası sileceğiz. E gönlün pası nedir?

Gönül umûmiyetle aynaya benzetilmiştir. Ayna da, eskiden tabii camla yapılmıyordu. Bunu da biraz izah edelim. Eskiden ayna gümüşten oluyordu. Gümüşü parlatıyorlardı, o gümüşe öyle bakınca kendilerini görüyorlardı. Bizim tenekede filan gördüğümüz gibi kendimizi.

Camın arkasına öyle bir şey koyup da ayna yapmak, sonradan bulunmuş bir usûl. Yâni şişeyi biliyorlardı ama, şişeyi düz tutup arkasına böyle bir şeyi koyup da, ayna yapmak, bu yeni bir usûl. Eskiden aynalar metal yüzey şeklinde oluyordu. Gümüşten oluyordu meselâ. İyice silindiği, cilâlandığı zaman aksediyordu görüntü... Yâni yüzüne baktığın zaman, yüzünü filan görebiliyordun. Ama biraz durdu mu, gümüş okside olur, paslanır, kurşûnî renk alır. Silinmezse, o zaman iyi göstermez. Onun için kalpler yâni gönüller aynaya benzetilmiş ama, bizim şimdiki aynalar gibi değil.

Şimdiki aynalar da bazen, şöyle uydurabiliriz bu eskilerin düşüncesine; sinekli bir yerde bir berber düşünün, yıllarca dükkânını açmamış. Sinekler gelmiş, gitmiş, konmuşlar, pislemişler camın üstüne... Böyle baktığın zaman yüzünü göremiyorsun. İşte onun silinmesi lâzım! Veyahut bir arabanın ön camına çamur geliyor vs. geliyor filan, alıyorsun eline, iyice

silmezsen öbür taraf görünmüyor. Bunun gibi...

Kalp ayna gibidir, bunun üstünden pas silinecek, parlayacak. Ne olacak parlayınca? Gönül ayinesinde tecelliler müşâhede edilecek. Yâni bazı şeyler görünecek. Gönül ayinesi parlayınca, görünmeyen şeyler görünmeye başlayacak.

Herkesin bir gönlü var. Kapadığımız zaman gönül alemi gözümüzün önünde oluyor ama bu gönül âlemi günahlardan kararıyor. Zikrullahla, tasavvufî sâfileştirme ile, kalbi sâfileştirme çalışmalarıyla, ibadetle taatle bu gönlün pası gittiği zaman tecelliyât-ı ilâhiyye o zaman orada müşahede olunur. Gönül ayinesinde nice tecellîleri müşahede etti, ediyor diye, kitaplarda yazılan bu...

Demek ki, gönül ayinesindeki paslar silinecek ki, o tecellîler müşahede olunsun. Gönül ayinesindeki paslar nelerdir?.. Hadis-i şerîfe göre günahlardır. Bir insan bir günah işledi mi, onun gönlünde bir nokta peyda olur. Bir günah daha işlerse, bir siyah nokta daha peyda olur, bir daha işlerse, bir daha peyda olur. Bu noktalar çoğaldığı zaman kat kat olur ve gönül kapkara olur. Hiç bir şey görünmez. Yâni hiç bir maariften hiç bir şey görmez, mânevî hallerden hiç bir şeyi sevmez hale gelir.

Günahlardan arındığı zaman, o zaman mânevî hakikatleri görür, anlar, sezer ve yaşar hale gelir. Demek ki günahlar, gafletler, cahillikler kalbin pasıymış, onların silinmesi lâzım! Bu çok güzel bir şeydir. Kalbin pasını silmek en güzel şeylerdendir diyor. Nasıl silineceğini de söylemiyor burada, kısa söz söylemiş.

Kalbin pasının gitmesinin hadis-i şerîflere göre bir yolu: Ölümü düşünmektir. Ölümü düşünmek, ölümü düşüneceksin. Zikrû'l-mevt kalbin pasını giderir. Yâni ölümü düşünen insan, bu dünyanın faniliğini anlayan, bir gün kara toprağa gireceğini, kemiklerinin bile ufalanıp çürüyeceğini; sonra da ba'su ba'de'l-mevt ile ahirette tekrar dirildiği zaman, mahkeme-i kübrâda huzur-u Rabbü'l-izzete varacağını, sevaplarından, günahlarından, hayatının her anından hesap soracağını, eğer iyi bir kulsa cennete gireceğini, kötü bir kulsa belasını, cezasını bulacağını, cehenneme

atılıp cayır cayır yanacağını düşünür. İşte bunları düşünmek kalbin pasını giderir.

Onun için büyüklerimiz, yâni bizim Nakşî Tarikatı'nda *rabıta-i mevt* demişler, *tefekür-ü mevt* demişler, *tezekkür-ü mevt* demişler. Zikre oturduğu zaman, zikre başlamadan önce ölümü düşünmeyi ondan tavsiye etmişler ki, insan bu halleri düşündüğü zaman: Haa, bu dünya fânî, ölüm mutlaka gelecek. Ölümden kaçmak mümkün değil... Elinde değil insanın. Nereye kaçacaksın? Nereye gitsen, kırk tane kapının arkasına saklansan da Azrâil gelir, canını alır insanın.

Sıhhatini bile insan korumayı o kadar istediği halde, bilemiyor. Hasta oluyor, hastanelere düşüyor, ameliyatlar oluyor filan... E bu ölüm olduğuna göre, ben de Allah'ın yolunda yürüyeyim, iyi kul olayım diye. dünyaya olan meyli ve günahlara olan iştihası kesilir. O zaman ahirete rağbeti artar. Bu bir. Yâni ölümü düşünmek kalbin pasını giderir. Bunu güzelce düşünmek lâzım, iyice yerleştirmek lâzım! Ve bu ölüm denilen şeyin ne zaman geleceği de belli olmadığını hiç hatırdan çıkartmamak lâzım! Belki şimdi, belki biraz sonra...

Ben cuma hutbesi veriyordum Ankara'da... Arka taraftan birisi küt diye devrildi; innâ lillâh, ve innâ ileyhi râciûn, öldü. Camide, cuma günü ölüverdi. Cumaya geldi, camiden cenazesi çıktı. Ne zaman olacağı da bilinmez. Genç ve yaşlı ayrımı da yok. Bazen bir trafik kazası oluyor veya bir başka sebeple, genç bir kimse ölebiliyor.

O halde ölümü düşünmek ve ölümün hakikaten etrafımızda böyle dolaştığını düşünmek önemli. Yunus Emre'nin, böyle biraz benzetmeli bir sözü var:

*Halkı bostan edinmiştir,
Dilediğin üzer ölüm.*

diyor. Üzmek, koparmak mânâsına. İp üzüldü derler, koptu

derler. Hüzünlendirmek, canını sıkmak mânâsına değil de, koparmak mânâsına.

*Halkı bostan edinmiştir,
Dilediğin üzer ölüm.*

Yâni, bostan tarlasına girip de insanın bir tane bostanı alıp, karpuzu, kavunu alıp, koparıp gittiği gibi; “Azrail AS geliyor, halkı bostan tarlası gibi dolaşüyor, bir tanesini koparıp alıp gidiyor.” diye benzetmeyi böyle yapmış. Kimi koparacağı belli olmaz. Kim olgunlaşmışsa onu koparacak. Kimin vadesi gelmişse onu koparacak. O halde, ölüme daima hazır olmak lâzım!..

Birkaç vesileyle de söylediğim gibi, tasavvufun aslı, esası, önemli, ihtiyatî tedbirlerinden birisi ölüme daima hazır olmak... Onun için, devamlı abdestli geziyoruz. Onun için, zikr-i müdâm haline ermeğe çalışıyoruz. Zikr-i müdâm haline ereceğiz ki, daimi zikir haline ereceğiz ki, abdestli olarak, dilimiz zikrullahla meşgul iken canımızı verelim!

Bu konuda Peygamber SAS Efendimiz buyurmuşlar ki:⁶¹

أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ ، أَنْ تَمُوتَ وَلِسَانُكَ رَطْبٌ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ
(طب. حب. هب. وابن السني في عمل اليوم والليلة عن معاذ)

(*Ehabbü'l-a'mâli ila'llâhi*) “Amellerin Allah’a en sevgilisi, (*en temûte ve lisânüke ratbun min zikri'llâh*) dilin Allah’ın zikriyle ıslak ve ter ü tazeyken, dilinde Allah’ın zikri varken ölmendir.”

İşte onun idmanıdır. Yâni dervişlik, ölüme dikkatli bir şekilde hazırlanmak. Ahirete Allah’ın sevdiği bir kul olarak göçmenin,

⁶¹ Taberânî, *Mu’cemü’l-Kebîr*, c.XX, s.107, no:212; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, c.I, s.393, no:516; Taberânî, *Müsnedü’ş-Şâmiyyîn*, c.I, s.122; no:191; Heysemî, *Mecmü’z-Zevâid*, c.X, s.70, no:16747; İbn-i Sinnî, *Amelü’l-Yevm ve’l-Leyleh*, c.I, s.4, no2; Muaz ibn-i Cebel RA’dan.

Kenzü’l-Ummâl, c.I, s.414, no:1752; *Câmiü’l-Ehâdis*, c.I, s.419, no:670.

ruh tesliminin en güzel tarzı ölümü anmak yoludur. Yâni ölüm düşüncesini güzel yapmak; bir...

İkincisi de zikrullahtır. Kalbin pasının gitmesinin bir yolu, bir meşguliyet şekli de zikirle meşgul olmaktır.

(*Zikru'llâhi cilâu'l-kulûb*) diye levhalarda okumuşsunuzdur, görmüşsünüzdür. Allah'ı zikretmek kalbin cilasıdır. Yâni kalbi parlatan, gönül ailesini parıl pırıl yapan ve insanın ilâhî hakikatlere ermesini sağlayan, arif olmasını sağlayan, maarife sahip, arif kimse olmasını sağlayan zikre devam etmektir.

Onun için tarikatların hepsinde zikre ait vazifeler vardır. Kadiri Tarikatı, Nakşî Tarikatı, Halvetî Tarikatı, Celvetî Tarikatı... Hepsinde zikir vardır. Çünkü bu kalbin pırıl pırıl olması son derece önemlidir, lâzımdır. Bu da zikirle pâk olacağından ona hepsi müdâvemet etmişlerdir.

Tabii kalbi pâk olsun diye değil de, Allah zikri emretmiştir diye yapılıyor. Ama bu emir yapıldığı zaman da, sonuç olarak insanın kalbi sâfileşiyor, pırıl pırıl parlıyor.

5. Nefsin Her Dediğini Yapmamak

(*Ve ellâ tekûne li-küllî mâ tehvâ rakûb.*) Yâni bunun kısaca Türkçesi, açıkcası, nefsinin her dediğini yapmamak demek yâni. Rakûb, binen demek. Yâni nefsin atına binip de, deh deyip de, kamçıyı vurup da çılgın bir şekilde gitmemek yâni.

Ata bindin, at deli, gemi aزیya almış, laf dinlemez, söz dinlemez. Sen de kamçıyı şaklattın, “Yürü, nereye giderse git!..” dedin. Bu ya bir uçuruma bırakacak seni, atacak; kendisi de düşecek, sen de düşeceksin... Ya da seni bir dala takacak. Kendisi geçer dalın altından, geçemeyeceği zaman duraklar da... Kendisi geçer, eğerinin üstünde, sen dala takılırsın, gümbürdersin aşağıya...

Yâni at gemi aزیya aldı da koştı mu, o zaman çok zor, en iyisi boynuna sarılmak... En iyisi karnına geçmek. Şöyle bazı cambaz süvariler öyle yaparlarmış. Yoksa takar seni bir dala, gözünü

çıkartır, kolunu kopartır, başını patlattırır yâni.

Bu nefis atına da... Bazıları ata benzetmişler, bazıları ite benzetmişler. Ama, hoş bir şey değil işte bu nefis. Neye benzerse benzesin, iyi bir şeye benzemiyor. Bu nefse, nefsin atına binip de her dediğini yapmamak lâzım. Bunu yapabilir miyiz? Bu bir alıştırma işidir, kolay değildir.

Canın ne istiyor şimdi, çay istiyor. İçme bakalım!.. Canın ne istiyor şimdi, yatmak istiyor. Yatma bakalım!.. Canın ne istiyor şimdi, ah şöyle bir şey olsa da şunu yapsam bunu yapsam... Yapma bakalım!.. Yapmaya yapmaya alışsın.

Her zaman söylediğim bir husustur ki, oruç, nefsin isteklerini yapmama eksersizidir, bir alıştırmadır oruç. Yâni aslında su içebilirsiniz su helâl, yemek yiyebilirsiniz helâl ama şu veya bu helâl ama, nefsin istediğini yapmamaya bizi alıştırmak için, Allah CC Ramazan'da bir ay orucu farz kılmış, Peygamber SAS Efendimiz de pek çok hadis-i şerifte, bu işi sadece Ramazan'da yapmamamızı, başka zamanlarda da yaparsak sevap olacağını bildirmiş.

Yâni bu nefsin her dediğini yapmamaya alışmalıyız. Yâni içimizden kopup gelen her arzunun yapılmamasına, yapmamamıza, yapmamamız gerektiğini anladığımız zaman kendimizi tutmağa mutlaka alışmalıyız.

Canım işte hakkımdır, para verdim, keyif benim; kişi gönlünün sultanıdır, ne istersem yaparım. Demokrasi var, kimse bana karışamaz... Bu gibi laflar iyi, güzel ama, sen şu nefse esir olmamağa bir alıştır kendini. İsteddiği her şeyi vermemeğe alıştır. Çünkü sen ona istediği her şeyi verirsen, bu solucan ejderha olur. Küçüktür, solucandır ezebilirsin. Ejderha olduğu zaman, yedi başlı ejderha olur, senin kılıcın her başını kesemez, o seni parçalar. Yâni nefsi şımarttığın zaman, her istediğini veriyorsun... Cebinde paralar var, cüzdanın kabarık, keyfin yerinde, altında araba, kazancın tıklarında filan... Ondan sonra nefsi ne isterse onu yapıyor.

Haa... Bu işin sonu ya mezarlıkta, ya hapishanede, ya mahkemede, ya karakolda biter, öyle nefsin her dediğini verdiği zaman insan. Onun için, insan nefsin arzularını dizginlemeği öğrenmeli!..

Eskiler bunu çok güzel öğretiyorlardı, çok söylüyorlardı. Çok söylenmeden de anlaşılmaz. Yâni önemli şeyleri çok söylemek lâzım! Niye Fatiha'yı çok okuyoruz, niye namazı çok kılıyoruz, niye rekatları çok yapıyoruz, niye zikri çok yapıyoruz?.. Bir şey önemliyse, bir defa söylesen hiç kimse önemini anlamaz. "Allah'ı zikret!" Tamam, bir söylemiş geçmişsin, laf arasında unutulur gider. Ama bunu çok söylediğin zaman, ehemmiyetine çok vurduğun zaman, bastırdığın zaman, o zaman bu insanın kalın kafasına yavaş yavaş çivi gibi, vurdukla çekiçe, sert bir ağaca, oduna çivinin girdiği gibi, tak tak tak tak, o zaman girebilir. Başka türlü girmez.

O bakımdan, bunu çok söylememiz lâzım! Nefsinin arzusunu yerine getirmemek lâzım!..

Eskiler bunu çok iyi biliyorlardı dedim. Meselâ padişah Kanûnî Sultan Süleyman bak ne diyor şiirde, kendisinin mahlası, şiirdeki adı Muhibbî,

*Nefs hazzın ey Muhibbî, vermegil hayvan sıfat,
Zabt-ı nefis et, ârif ol, âlemde insanlık budur.*

Burada şunu demek istiyor: Nefsin her dediğini yapan, insanlık seviyesi yükselmemiştir, hayvandır. Kedi meselâ... Kedi hayvan olduğundan, sen böyle tesbihinle oynarken bile, sen tesbih çekerken bile diye dayanamaz oradan, oturup dururken gözünü açar, gelir, hop eline atlar. Neden? Kıpırdayan bir şey gördü mü dayanamaz. Hayvan ona alışmış, ne yapsan, hop bakarsın eline atlamış, elini tırmalamış filan... Çare yok. Böyle en uslu yere bağlasan...

Meselâ bir köpek, uslu, uyuz bilmem ne...Yanından bir kedi geçerse, hop hemen ayağa kalkar. Neden? Tabiatı icabı yapar.

Yâni hayvan, tabiatının yâni nefsinin her istediğini hemen yapar, hemen yapmak ister, yapmak için mücadeleye girer. Balık, yemi görünce hemen atılır, düşünmez yâni.

Ama insan, nefsinin istediğini aklıyla ölçer. Ben bunu yapmalı mıyım, yapmamalı mıyım?.. Eğer yapmaması gerektiğine aklı hükmediyorsa canı çekse bile, çok istese bile, çok istese bile, yansa yakılsa bile, onu yapmaz, kurtulur. Nefsini dizginleyemeyen, yapar, cezasını bulur, belâsını bulur. Ya günaha girer, ya felâkete uğrar.

Onun için biz nefsin her dediğini yapmamayı çok çok söylemeliyiz kendimize. Ve çok çok eksersizini yapmalıyız. Normal, meşrû olaylarda da bu nefsin dediğini yapmamaya kendimizi alıştırmalıyız ki, gayr-ı meşrû şeylerde yapmamaya haydi haydi alışalım!..

Beş şey söyledi, hepsi güzel. (*El-bükâu ale'z-zünûb*) “Günahlarına ağlamak; (*ıslâhü'l-uyûb*) ayıplarını ıslah etmek, kendisinin ayıplarını ıslah etmesi; (*ve tâatü allâmi'l-guyûb*) gayıpları bilen, her şeye âşinâ ve avâkıb ve âgâh olan Allah’a itaat etmek, emrinde, yanında olmak, âsi olmamak, günaha dalmamak (*ve celâu'r-reyne ani'l-kulûb*) kalplerden pasları silmek zikrullahla ve ölüm düşüncesiyle.”

Pasların günahlar olduğunu söylemiştik, gafletler, cahillikler olduğunu söylemiştik, kötü huylar olduğunu söylemiş olalım bir de... “Ve nefsin her istediğine, nefsin atına binip de koşmamak, gelmemek, nefsin hevâsı yolunda koşturmamak.

b. Beş Şey

۳۱- وبهذا الإسناد ، قال السريُّ: خمسة أشياء لا يسكن في القلب معها غيرها : الخوف من الله وحده ؛ والرجاء الله وحده ؛ والحبُّ الله وحده ؛ والأنس بالله وحده .

TS. 54/31 (*Ve bi-hâze'l-isnâdi kàle's-seriyyü hamsetü eşyâe lâ yeskünü fî'l-kalbi meahâ gayruhâ.*) “Beş şey vardır ki, kalpte yâni gönülde onunla beraber başka şey olmamalıdır. Olmaz mânâsına. Beş şey vardır ki insanın gönlünde onlar tek olmalıdır, sadece onlar olmalıdır; onların yanında başka bir şey bulunmamalıdır.”

Neymiş bu beş şey:

1. (*El-havfü mina'llâhi vahdehû*) “Sadece Allah’tan korkmak, bir tek Allah’tan korkmak.” O ne demek? Allah’tan korkacak, başka hiç bir şeyden korkmayacak. Padişaktan, cellattan, aslandan, kaplandan, düşmandan, falancadan, filancadan... hiç bir şeyden korkmayacak. Sadece Allah’tan korkacak. Zaten bir insan sadece Allah’tan korktu mu herkes ve her şey ondan korkar. Herkes ve her şey ona itaat eder. İşin aslı böyledir, hadis-i şerifte böyledir, bu bir.

Sadece, bir tek Allah’tan korkacak. Yâni tek olan Allah’tan değil de, sadece Allah’tan, yalnız ve yalnız Allah’tan korkacak.

2. (*Ve'r-recâu lillâhi vahdehû*) “Sadece Allah’tan ümid edecek, umduğunu Allah’tan umacak, beklediğini Allah’tan bekleyecek. Başka hiç kimseden beklemeyecek. Anadan, babadan, ağabeyden, kardeşten, ortaktan, karıdan, evlattan, arkadaştan, dostan... Hepsi bir tarafa... Verirse Allah verir, o kadar. Sadece Allah’tan umacak. Allah’tan gayrı kimden umarsa, Allah umduğu dağlara kar yağdırır. Yâni, umudunu boşa çıkartır.” Tecrübeyle sabit, bi’t-tecrübe sabit...

3. (*Ve'l-hubbu lillâhi vahdehû*) “Sadece Allah’ı sevmek. Bir tek Allah’ı sevecek. Başka sevgi olmayacak kalbinde.”

“—Allah’ı da seviyorum da, azıcık dünyayı da seviyorum da, birazcık parayı da seviyorum da, birazcık karıyı da seviyorum da, biraz evladı da seviyorum da...”

Olmaz, sadece Allah’ı sevecek!.. Ama, Allah sevgisinin muhtevası içinde, o sevgiye bağlı meşrû sevgiler var: Allah sevgisinden dolayı, Rasûlullah’ı sevecek... Tabii, Allah’ın Rasûlü olduğu için... Allah’ın kitabı olduğu için Kur’an’ı sevecek, elbette... Allah yolunu gösterdiği için hocasını, şeyhini sevecek, elbette... Bu

tarzda, Allah yolunda. Ama kalbinde sadece Allah'ın sevgisi olacak. Başka sevgi, başka bir şey olmayacak.

4. (*Ve'l-ünsü bi'llâhi vahdehû*) "Sadece Allah'la ünsiyet edecek, Allah'la mahrem olacak, Allah'la beraber olacak."

Tabii bu da dört ediyor. Bir şey atlanmış. Sayacak olursak, beş şey dedi, kalpte bunlardan başka bir şey olmamalı dedi:

(*El-havfü mina'llâhi vahdeh*) Sadece Allah'tan korkacak, bir.

(*Ve'r-recâu li'llâhi vahdeh*) Sadece Allah'tan umacak, iki.

(*Ve'l-hubbu li'llâhi vahdehû*) Sadece Allah'ı sevecek.

Hani dördüncüsü yok, beşinciye geçti.

(*Ve'l-ünsü bi'llâhi vahdehû*) Sadece Allah'la ünsiyet edecek, Allah'la mahrem olacak, Allah'la beraber olacak daima. Gönlünde Allah'tan gayrı şey olmayacak.

Arada bir tane eksik. Dört tane var, beş tane dedi halbuki. Ne olabilir?.. Tahmin edelim hepimiz. Bir şeyi atlamış, aşağıda da yok, yukarıda da yok... O da, "Sırf Allah için kızmak!" olabilir.

Burada, (*El-hubbü li'llâhi vahdehû*) “Sadece Allah için sevmek” dedi ama, bir de *buğzu fillâh* vardır. Yâni, sevdiğini Allah için sevmek, kızdığına Allah için kızmak olabilir.

Bazı insanlara da kızılır, bazı varlıklara da kızılır. Meselâ, ben Sırlara çok kızıyorum. Neden?.. Kâfir, zalim, katil, hain, her şey... Yâni, Allah için. Havf, Allah’tan korkmak yalnız, Allah’tan ummak yalnız, Allah için sevmek yalnız, Allah için buğz etmek yalnız, sadece Allah için buğz etmek. Bir de gönlü Allah’la ahbaplık edecek. Başka bir şeyle ahbaplık etmeyecek. Allah’la üns.

Tabii o ariflerin hali. Yâni Allah’la ünsiyet etmeyi seven insan, insanlarla ünsiyet etmekten pek hoşlanmaz; tenhalara gider, kenarlara çekilir, tek başına gezmeyi sever. Uzlet sevgisi, yalnızlık sevgisi insanın gönlüne girer.

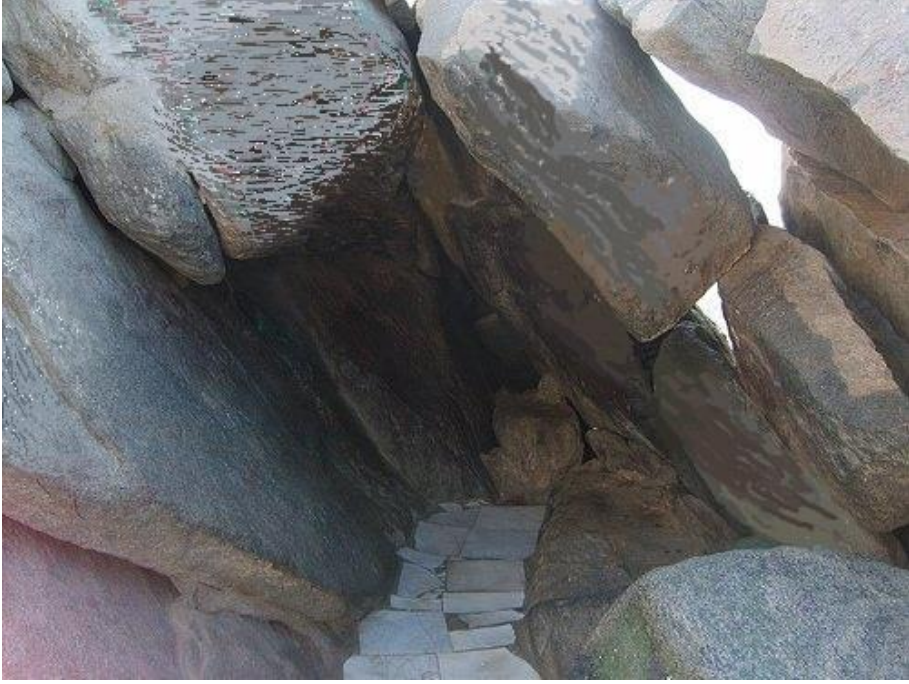
Peygamber SAS Hazretleri Peygamber olmadan önce ne oldu?.. “Bana uzlet sevdirdi.” diyor, insanlardan ayrılma, tek başına kalma... Niye o Cebel-i Nur’daki mağaraya gidiyordu, günlerce orada kalıyordu, evine bile gitmiyordu?.. Hanımına çok hürmet ediyor, sevgisi, saygısı var, hakkını takdir ediyor, hayatından sonra da daima güzel anmış. Ama hanımıyla bile durmamış, mağarada durmuş.

Niye yüksek kayalıklara çıkmış?.. Başka insanlar görüp de:

“—Yâ Muhammed! Selâmün aleyküm, ne yapıyorsun?” demesin diye.

Yâni kimsenin kolay kolay tırmanamayacağı, yüksek bir tepeye tırmanmış. Çok zor, bir saatte zor çıkıyorsun, ter döküyorsun. Emekleyerek çıkıyorsun bazı yerlerden, bir mağaraya giriyorsun ama, şahane, güzel bir yer. Mağaranın derinliğinden şöyle görülmeyen kısımdan, dönen yerden, yüzüne bir tatlı, latîf hava geliyor. Yâni o sıcak havada bile, sanki orada bir air condition cihazı varmış gibi temiz, güzel hava geliyor.

Sonra mağaranın içinde böyle dümdüz bir kaya var. Sanki namaz kılsın diye Allah tarafından oraya devrilmiş bir kaya, dimdik. Onun içinde durduğu zaman, akşamları püfür püfür

rüzgar esiyor. Hem de kaya tam Kabe-i Müşerrefe'ye doğru düşmüş. Kaya... Orada vinç yok ki. Yâni insanın kaldıracacağı bir kaya değil, öyle oraya melekler tarafından, Cebrâil AS tarafından düşürülmüş muhakkak. Tam Kâbe'ye doğru... Yâni insan orada durdu mu, *Allahu ekber* dese. Kâbeye dönüp namaz kılacak ve Kâbe görünüyor orada. Öyle bir yer seçmiş ki Efendimiz, Kabe-i Müşerrefe pırıl pırıl görülüyor, yâni görünsün diye.

Uzlet sevdinilmiş kendisine... Yâni ünsiyet değil, insanlarla ünsiyet değil, bir kenara çekilmek sevdinilmiş kendi kendine. Pekiyi kendi kendine ne yapıyor orada? Rabbiyle ünsiyet. Allah CC Hazretleri'yle yârenlik, dostluk, muhabbet.... Yalnız o olacak, kalbinde o ünsiyet olacak. El-ünsü billah olacak. Allah tattırsın o zevkleri ve heşeleri.

c. En Güçlü İnsan

٣٢ - سمعت أبا الحسين أحمد بن إبراهيم، الفارسي، يقول:
سمعت محمد ابن الحسين، يقول: سمعت علي بن عبد الحميد
الغضائري بحلب، يقول: سمعت السري، يقول: أجلد الناس
من ملك غضبه .

TS. 54/32 (*Semi'tü ebe'l-hüseyñ muhammede'bne ahmedi'bni ibrahime'l-fârisîyye yekûl: Semi'tü muhammede'bne'l-hüseyñ, yekûl: Ssemi'tü aliyye'bne abdi'l-hamîdi'l-gadâiriyye bi-halebe yekûl*) Yine Gadâirî'den ama, Gadâirî'ye nakleden şahıslar başka. Halep'teyken, o şahıs demiş ki: "Seriyy-i Sakatî Hazretleri'nin şöyle dediğini duydum:

(*Ecldü'n-nâsi men meleke gadabahû*) "İnsanların en pehlivanı, en pazusu kuvvetli olanı, gazabına hakim olabildir. Kızgınlığını dizginleyebilen, gazabına, kızgınlığına sahip olup, kendisini tutabilen insandır. En kahraman, en babayığit böyle insandır."

Biliyorsunuz bu hadis-i şerifte de böyle geçiyor. Oradan almış bu mânâyı muhakkak Seriy Hazretleri.

Peygamber SAS geçiyormuş; gençler de birbirleriyle güreşiyorlarmış, el ense yapıyorlarmış. Uzaktan Peygamber Efendimiz'i görünce, utanmışlar:

"—Eyvah, tam spor yaparken, birbirimizle güreşirken yakalandık." demişler.

Peygamber SAS Efendimiz yanlarına gelince, buyurmuş ki:⁶²

⁶² Buhârî, *Sahîh*, c.XIX, s.72, no:5649; Müslim, *Sahîh*, c.XIII, s.19, no:4723; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.236, no:7218; İmam Mâlik, *Muvatta'* (Rivâyet-i Yahyâ), c.II, s.906, no:1613; Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, c.I, s.446, no:1317; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.305, no:8270; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.X, s.241, no:21656; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.105, no:10226; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.VI, s.363; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.377, no:7697; er-Rebi', *Müsned*, c.I, s.274, no:710; Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, c.III, s.25, no:1730; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.II, s.213, no:1212; Tahâvî, *Müşkilü'l-Âsâr*, c.IV, s.189,

لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ

(خ. م. حم. ق. عن أبي هريرة؛ د. عن ابن مسعود)

(*Leyse's-şedîdü bi's-sur'atî*) “Asıl pehlivan, güçlü kuvvetli insan, güreşte karşı tarafı yenen insan değildir; (*inneme's-şedîdü'llezî yemlikü nefsehû inde'l-gadab*) asıl pehlivan, gadablandığı zaman kendisine, nefesine hakim olabilen kimsedir.” Asıl pehlivan, asıl kuvvetli olan odur.

Nefsini yenebiliyorsan, kuvvetlisin! Nefsine yeniliyorsan, zayıfsın!

“—Aman işte elimden bir kaza çıktı, dayanamadım. İşte o bana şöyle dedi, yan baktı da, omuz vurdu da; ben de onun gözüne bir tane patlattım da, burnunun direği kırıldı da... Midesine bir tane tekme attım da, bilmem neresi patladı da...” filan...

“—Niye yaptın?..”

“—Vallahi, işte ne bileyim, hakim olamadım kendime, sinirlendim, Herife de zaten bozuluyordum ne zamandan beri filan... Ondan yaptım.”

Olmadı. İşte zayıf insan. Yâni kendisine hakim olamıyor, yanlış işler yapıyor. O halde kendisini tutabilecek. Tutabilmemiz lâzım.

Hadis-i şerîfin mealini, bir başka kelimelerle, ifadelerle söylemiş Seriiyy-i Sakatî Hazretleri. Bu şunu da gösteriyor: Bu büyüklerimiz aslında mânâları, talimâtı, taallümü gene Rasûlüllah'tan almış oluyorlar. Rasûlüllah'ın hadis-i şerîflerini okumuşlar, hazmetmişler. Hayatları, sözleri sünnet-i seniyyeye uygun olduğu için, söylediği her sözü kurcaladığınız zaman,

no:1419; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VIII, s.347, no:25894; Abdü'r-Rezzak, *Musannef*, c.XI, s.188, no:20287; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.522, no:7705; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.169, no:2140; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XVIII, s.248, no:19330.

sonunda bakıyoruz bir hadis-i şerîfe dayanıyor yâni. O mânâ da hemen anlaşılıyor buradan. Hani adam kendisi bir söz söylemiş oluyor ama, aslında bakıyorsun Rasûlullah SAS Efendimiz'in sözünün bir başka ifadeyle tekrarı.

Neden?.. Sünnet-i seniyyenin içine düşmüş, hamur lokmasının şerbetin içine düşüp de tatlı olduğu gibi, sünnet-i seniyyeyi emmiş içine, her tarafı sünnet-i seniyye olmuş, tatlı olmuş. Sözü de sünnet-i seniyye olmuş, hareketi de sünnet-i seniyyeye uygun olmuş. Ahlâkı da ahlâk-ı Peygamberî olmuş. Onu gösteriyor yâni.

d. Evliyalık Taslamak

۳۳ - وبهذا الإسناد ، قال السري : من تزين للناس بما ليس فيه ، سقط من عين الله عز وجل.

TS. 54/33 (*Ve bi-hâze'l-isnâdi kâle's-seriyyü*) Yine aynı rivâyet senediyle, Serî Hazretleri şöyle buyurdu:

(*Men tezeyyene li'n-nâsi bimâ leyse fîhi, sakate min ayni'llâhi azze ve celle.*) İnsanlara karşı, kendisinde olmayan bir takım mânevî vasıflar varmış gibi, kendisini böyle edâlandırarak süsleyen kimseler, Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin gözünden düşerler.”

Yâni, adam ârif değil, âriflik edâsında, pozunda. O makamın ehli değil, mânevî makamdan dem vuruyor, ma'rifetullahtan dem vuruyor, evliya divanından bahsediyor... Yeşil cübbe giyerler, yakası şöyle olur, eteği böyle olur, dikişi böyle olur vs... Yâni tabi böyle sahte süsleme, karşısındakine kendisini beğendirmek için yapıyor, aldatmak için yapıyor netice itibariyle tabii. Onun için Allah'ın gözünden düşerler, Allah indinde mertebeleri kalmaz, Allah onları sevmez, Allah'ın sevmediği kullar olurlar.

O halde ne olacak insan?.. Mütevazı olacak. Haddi olmayan, bilgisi olmayan konularda sükut edecek, ileri geri konuşmayacak, başkasını da şaşırtmayacak. Başkası onu bir şey sanıyor, halbuki o bomboş, davul gibi bir şey, gümbür gümbür ötüyor. Ama yok, bir

şey yok yâni.

e. Din ve Nefsânî Arzular

۳۴ - وبه قال السرى: لن يكمل رجل حتى يؤثر دينه على شهوته ؛
ولن يهلك حتى يؤثر شهوته على دينه.

TS. 55/34 (*Ve bihî kâle's-seriyyü*) Yine aynı rivâyet zinciriyle şöyle buyurmuş: (*Len yekmüle racülün hattâ yü'sira dînehû alâ şehvetihî; ve len yehlûke hattâ yü'sira şehveteşû alâ dînihî.*)

Diyor ki Seriyy-i Sakatî Hazretleri:

“Bir adam dinini, şehevât-ı nefsânîyesine tercih edecek bir seviyeye gelmedikçe, kâmil insan olamaz. Dindarlığını, Allah'ındaki mertebesini, sevabı, nefsinin şehvetleri, arzuları, istekleri ve hevasına tercih edecek duruma gelmedikçe, kâmil insan olamaz.”

Nefsinin esiri... Kâmil değil. Nefsini yenebiliyorsa, nefsin hevâ ve hevesâtını ve şehevâtını yenebiliyorsa, tercih edebiliyorsa o zaman kâmil. Tercih edecek. Şu nefsin arzusu, şu Allah'ın sevap verdiği... Şunu yapacağım, nefsin istediği değil... Allah'ın sevap verdiği şeyi yapabilecek duruma gelmişse, kâmildir.

(*Ve len yehlûke hattâ yü'sira şehveteşû alâ dînihî*) “Ve dinine şehevât-ı nefsânîyesini, hevesât-ı nefsânîyesini tercih etme durumuna kayıp düşmedikçe, helâk da olmaz. Yâni helâk olmanın sebebi nefsine uymak... Uymuyorsa kurtulur, kurtulacak demektir. Ama uyuyorsa, helâk olur demek.

O halde bizim en büyük düşmanımız, hadis-i şerîflerde bildirildiği gibi nefsimizdir. Aman nefsimize dikkat edelim, nefsimizin arzularına dikkat edelim. Hangisi nefsimizden geliyor, hangisi şeytandan geliyor, biz onun altında (*made in Japan, made in Deutzland*) filan gibi bir şeyler yok tabii, nereden geldiği belli değil. Biz içimizden gelen arzuyu kontrol edeceğiz.

Bizim pratik olarak düşünmemiz gereken: Canım bir şey istedi

mi, istedi. Haa, bu istek dine uygun mu, Allah'ın rızasına uygun mu?.. Değil... Arzusuna kapılırsa, o zaman helâk olur. Arzusuna kapılmadıkça, kendisini arzusundan kurtarabildikçe, o zaman helâk olmaz. Bütün mesele bu yâni. Buna çok dikkat edin!..

f. Tatmayan Bilmez

٣٥ - سمعت أبا نصر الطوسي ، يقول : سمعت جعفرًا الخلدی ،
يقول ؛ سمعت الجنید ، يقول : قال رجل لسرى السقطی : كيف
أنت ؟ فقال :
من لم يبت والحب حشو فؤاده
لم يدر كيف تفتت الا كباد

TS. 55/35 (*Semi'tü ebâ nasrini't-tûsiyye, yekûl: Semi'tü ca'freni'l-huldiyye, yekûl: Semi'tü'l-cüneyde, yekûl: Kâle racülün li-seriyyini's-sakatiyyi: Keyfe ente? Fekâl*)

İşte bu rivâyet zinciriyle Cüneyd-i Bağdâdî'den gelen rivayetle, öteki isimler de var, Ebû Nasr et-Tûsi yâni (*el-Luma'*) *Kitâbü'l-Luma'*'nın sahibi olan, Tasavvufta meşhur bir eser sahibi o da.

Bir adam Seriyy-i Sakatî Hazretleri'ne: (*Keyfe ente?*) “Nasılsın?” demiş, Yâni, ne haldesin, iyi misin, hoş musun, ne haber, nasılsın diyoruz ya, “Nasılsın?” diye sormuş adamın birisi ona. O da bir şiirle cevap vermiş:

*Men lem yebit ve'l-hubbu haşvü fûâdihî,
Lem yedri keyfe tefattatü'l-ekbâdü.*

Bu şiiri söylemiş. Şiirle cevap vermiş. “Nasılsın?” sorusuna iyiyim dememiş, hoşum dememiş, el-hamdü lillah diye bir cevap vermemiş, şiir okuyarak cevap vermiş. Onun mânâsı ne:

(*Men lem yebit ve'l-hubbu haşvü fûâdihî*) “Gönlünün içini sevgi dolu bir vaziyette gecelemeleyen bir kimse, yâni gönlü dopdolu sevgi

olduğu halde gecelemeden bir kimse, (*Lem yedri keyfe tefattatü'l-ekbâdü*) ciğerler nasıl kebab olur, bilemez. Nasıl parça parça parçalanır, anlayamaz.”

Yâni demek istemiş ki: Nasılsın diye soruyorsun bana ama, şimdi ben sana benim halimi nasıl anlatayım?.. Doğru cevap versem, sen o halde değilsen nasıl anlayacaksın?.. İşte böyle bir şiir söylemiş. Yâni tabii şunu demek istiyor ki: İçim Allah sevgisiyle, kalbim tıklım tıklım dolu, ciğerim parça parça parçalanıyor hasretten. Bir kavuşsam Rabbime diye. Bu halde olmayan bu işi anlayamaz demek istiyor yâni. Şairâne bir cevap yâni. Şiirle şairâne bir cevap.

Evet, öyledir. Yâni nasıldır:

من لم يزوق ، لم يعرف .

(*Men lem yezuk, lem ya'rif*) “Tatmayan bilmez.” Yâni yaşamayan, bilmez. Yaşamadığı bir hali anlatamazsın karşı tarafa. Yaşamamışsa, bilmez.

Şimdi bizim, en çok meselâ bizim lisedeyken, üniversiteyken gördüğüm, hatta şimdi hayatta, bir çok doçent, profesör, alim, yazar, mühendis filan pek çok kimseler var. Bunlarda benim gördüğüm, bakıyorum, meselâ tasavvuftan bahsediyorlar, bir şeyler söylüyorlar. Tasavvufu yaşamamışsa, anlamıyor ve anlatamıyor. Anlaması da mümkün değil, anlatamıyor. Dökülüyor yâni. Kelimeleri patır patır dökülüyor, ifadeleri dökülüyor. Hatalı, kusurlu...

En iyisi susmasıdır ama, susmuyor. Susarsa cahil diyecekler diye, korkusundan susamıyor da, ille bir cevap verecek. Cevap verirken de dökülüyor parça parça, hiç bir işe yaramıyor sözleri.

Ancak o hali yaşayan bilir. Şöyle bir baktığı zaman anlar.

Adamın biri böyle yolda iki kat gidiyormuş... Böyle perişan iki kat, kaşları kırışmış, gidiyormuş. Arkadaşı, komşusu yukarıdan seslenmiş:

“—Sende basur illeti var.” demiş. Yukarıdan camdan: “Sende basur illeti var.” demiş.

“—Nereden bildin?” demiş.

O da demiş:

“—Bende de vardı da ondan...”

Demiş ki:

“—Kısa Mahmut otu derler bir ot al! İki demeti bir tencereye koy; kaynat kaynat kaynat, suyun yarısı kalıncaya kadar... Ondan sonra onu iç, geçer.” demiş.

Onun yürüyüşünden anladı. Kendisi de çünkü çekmiş. Ötekisi bilmez, neden öyle iki büküm olduğunu...

g. Önce İlim, Sonra Tasavvuf

٣٦ - سمعت أبا الحسن بن مقسم ببغداد ، يقول : سمعت جعفرًا
الخلدي ، يقول : سمعت الجنيد ، يقول : سمعت السري ، يقول :
إذا ابتداء الإنسان بالنسك ، ثم كتب الحديث فتر ؛ وإذا ابتداء
يكتب الحديث ، ثم تنسك نفذ .

TS. 55/36 (*Semi'tü ebe'l-haseni'bne miksemin bi-bağdâde, yekülü: Semi'tü ca'fereni'l-huldiyye, yekülü: Semi'tü'l-cüneyde, yekülü: Semi'tü's-seriyye, yekül*) Bu rivâyet, şu şundan işitmiş, şu şundan işittim demiş, Cüneyd-i Bağdâdî rivayetiyle gelen, Ca'fer-i Huldî râvîsi onun. Ondan gelen rivayetle, Seriyy-i Sakatî şöyle buyurmuş: (*İze'btedee'l-insânü bi'n-nüsüki, sümme ketebe'l-hadîse fetera; ve ize'btedee bi-ketbi'l-hadîsi, sümme tenesseke nefeze.*)

Bu son sözü, Seriyy-i Sakatî Hazretleri bitiyor. (Ben de Mehmed Efendi'nin bakışına göre sözü keseceğim.)

Ne anladın sen bundan?.. Kurbağa filan sanıyorsunuz, nüsük çünkü o mânâyâ da gelir; değil.

(*İze'btedee bi'n-nüsüki*) “Bir kimse önce tasavvufa başlarsa, bu mânevî hayatın merasimine başlarsa, (*sümme ketebe'l-hadîs*)

sonra hadis yazmaya başlarsa; (*fetera*) fütür getirir. Yâni, önce tasavvuf yoluna girdi, sonra hadis öğrenmeğe kalktı; şaşırır, gevşer ve fütür getirir, başarıya ulaşamaz.

Ama, (*İze'btedee bi-ketbi'l-hadîs*) “Önce hadis yazmaktan işe başlar, (*sümme tenesseke*) sonra tasavvufa girer, nefis terbiyesine yönelirse; (*nefeze*) nüfûz eder, deler geçer, gayesine ulaşır, sonuca varır.”

Bu şu demektir ki: Bir insan, önce dinin emirlerini, yasaklarını, farzlarını, sünnetlerini, fıkıhı, hadisi, tefsiri, ulûm-u şer’iyyeyi güzel öğrenecek. Bunları güzel öğrendi mi, tasavvufu da güzel olur, ölçülü olur, ayağı kaymaz, şaşırmaz, sapıtmaz, hayâlâta, evhâmâta düşmez ve ileri geri atıp tutmaz. “Ben uçarım, koşarım, yağmur yağdırırım, bilmem ne yaparım...” filan demez. Yâni, yanlış yollara sapmaz.

Onun için büyüklerimiz demişler ki:

من تصوف بغير فقه ، تزندق .

(*Men tesavvafa bi-gayri fikhin, tezendeka*) “Yâni fıkıh bilgisi olmadan tasavvufa giren, zındıklaşır.” Çünkü büyüklerin sözlerini anlamadan, kendisi yorumlamağa kalkar. Onların ifadelerinden yanlış mânâlar çıkartır. “Vay bu namazı küçümsüyor, vay bu şeriata çatıyor, vay bu alimi, vaizi kötülüyor...” bilmem ne filan diye, o da kötüleme yoluna girer. Halbuki onun sözü başka mânâyadır, onun inceliği vardır. Anlamadığı için sapıtır.

Veyahut tesbih çekerken, veya tasavvuf yolunda ilerlerken birtakım zuhûrât, vâridât kendisine varid olunca, zahir olunca; “Vay ben oldum, bittim.” filan gibi bir noktaya gelir, oradan da şaşırıp sapıtabilir.

O bakımdan, önce dinini öğrenecek, dinin aslî emirlerini, naslarını, yâni nusûs-u şer’iyyeyi, ayetleri, hadisleri iyi bilecek; ondan sonra daha iyi bilir tasavvufu. Mutasavvıfları da daha iyi anlar.

Biz niye tasavvuf kitabı olarak, daha sonraki kitaplardan değil de bu kitaptan başladık, niye bunu okuyoruz?.. Tabii bu zât-ı muhteremin bu kitabı Türkçeye tercüme edilmemiş de ondan okuyoruz ama; bir de bu şahıslar tefsir yazmışlar, fıkıh alimi, ulûm-u şer'iyyeyi çok iyi bilen insanlar. Bunlardan ilim alınır.

Mehmed Akif'e sormuşlar,

“—Hangi alimin sözünü dinleyelim?”

Demiş ki:

“—Zihni Efendi'yle, Hamdi Efendi, onlar sağlamdır, her sözleri senettir.” demiş.

Alim oldukları için, sözlerine güvenilir demek istemiş.

Yâni ulûm-u şer'iyyeyi öğrenmek lâzım ki, şeytan aldatmasın, nefis aldatmasın; tasavvufta yanılıp, şaşırıp, birkaç tecelliyle aldandıp, yanlış yollara düşmesin. Bunu anlatmak istiyor.

Tenesseke, nüsük, burada tasavvuf yoluna girmek ve o işleri yapmak mânâsına geliyor.

Fâtiha-i Şerife mea'l-besmele!..

21. 11. 1992 - İstanbul

16. HÂRİS İBN-İ ESED EL-MUHÂSİBÎ (1)

Eûzü bi'llâhi mine's-şeytânî'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmânî'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîne hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh... Kemâ yenbagî li-celâli vechihî ve li-azîmî sultânih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn, senedinâ ve mededinâ muhammedini'l-mustafâ... Ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'l-cezâ... Emmâ ba'd!..

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi, ihsânı, ikrâmı dünyada, ahirette üzerinize olsun... Rabbimiz iki cihan saadetine cümlelerinizi nâil ve sahib ve mazhar eylesin... Cennetiyle cemâliyle cümlelerinizi müşerref eylesin...

Meşhur sôfilerin, meşayih-i kirâmın terâcüm-i ahvâlini, hayat hikâyelerini Ebû Abdurrahmân es-Sülemî isimli büyük alimin, *Tabakâtü's-Süfiyye* isimli, Türkçe'ye henüz tercümesi yapılmamış olan eserinden okumağa devam edeceğiz. El-Hâris el-Muhâsibî'ye geldik. El-Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî...

Konuya girmeden önce, Peygamber SAS Efendimiz'in ruhuna hediye olsun diye ve âlinin, ashâbının, etbânın cümlesinin ve bilhassa şu beldemizi şereflendiren Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri'nin ve sair sahabe-i kirâmın ruhlarına hediye olsun diye, cümle enbiyâ ve murselînin, bu Beykoz'da kabri olduğu rivâyet edilen Yûşâ AS'ın ruhuna hediye olsun diye;

Bu beldeleri fethedip bize yâdigâr ve emanet bırakmış olan cennetmekân Fatih Sultan Muhammed Han ve mübarek ordusu mensuplarının ve sair gazilerin, şehidlerin ve mücahidlerin ruhlarına hediye olsun diye;

İçinde toplandığımız şu dergâhı bina etmiş olan Selâmî Mustafa Efendi Hazretleri'nin ve halifelerinin, kendisine tâbi mübareklerin ruhlarına hediye olsun diye; bu civarda medfûn bulunan büyük evliyaullahtan Abdül'ehad-i Nûrî, Baba Haydar Efendi, Şeyh Murad-ı Münzevî ve sair evliyaullahın ruhlarına hediye olsun diye;

Kendisinden feyz aldığımız hocamız Muhammed Zâhid-i

Bursevî Hazretleri'nin ve Ebû Bekr-i Sıddîk, Aliyy-i Murtazâ RA'dan ve sair sahabe-i kirâm —*ridvânu'llâhi teâlâ aleyhim ecmaîn*— hazeratından hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar turuk-u aliyyelerimiz silsilelerinden güzerân eylemiş olan cümle sâdât ve meşayihimizin ruhlarına hediye olsun diye;

Uzaktan, yakından bu dersleri dinlemeğe buraya teşrif eden, gelen siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş olan tüm sevdiklerinin ve yakınlarının ruhlarına hediye olsun diye. bir Fâtihâ, üç İhlâs-ı Şerîf okuyalım, ruhlarına bağışlayalım, Allah-u Teâlâ Hazretleri onların makamlarını âlâ eylesin, kabirlerini pür nûr, ruhlarını mesrûr eylesin... Bizlere de tevîkîni refîk eyleyip, ömrümüzü rızasına uygun geçirip huzuruna sevdiği kullar olarak varmamızı nasib eylesin...

.....

a. Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî Hakkında Bilgi

٦- الحارث المحاسبی

6. terceme-i hâle geldik. *Tabakâtü's-Sûfiyye*'de 6. sırada bulunan el-Hâris —peltek se ile— el-Muhâsibî —sin'le— el-Hâris el-Muhâsibî.

ومنهم الحارث بن أسد المحاسبیؒ، وكنيته أبو عبد الله. من علماء مشايخ القوم بعلوم الظاهر، وعلوم المعاملات والإشارات.

(*Ve minhümü'l-hârisü'bnü esedini'l-muhâsibiyyü*) Yâni, “Bu *Tabakâtü's-Sûfiyye*'de terâcim-i ahvâlini zikretmek istediğim büyük zâtlardan birisi de, el-Hârisü'bnü Esedini'l-Muhâsibî'dir.”

İsmi tahlil edelim: İsmi; el-Hâris, peltek se ile. Babasının ismi Esed. Esed, aslan mânâsına geliyor. El-Hârisü'bnü Esed. El-Muhâsibî de nisbesi oluyor. Hâris-i Muhâsibî derler Farsça olarak, kısaca. Yâni ismiyle nisbesini birleştirip.

(*Ve künyetühû ebû abdi'llah*) Bir de künye var isimde. Kendi ismi var, baba ismi var, nisbesi var, bir de künyesi var. “Künyesi

Ebû Abdullah idi.”

(*Min ulemâi meşâyihî'l-kavm*) “Kavmin şeyhlerinin alimlerinden idi.” Kavm dediği, sòfiyye tâifesi demek istiyor. Yâni bunlar dikkati çeken, takvâsıyla tanınmış bir grup teşkil ediyorlar müslümanların arasında. Ötekiler gibi gevşek değiller, İslâm'ı tam yaşamağa çalışıyorlar. Dikkat çekici bir grup... Bunlara el-kavm diyor, yâni mâlum şu zümre demek istiyor.

Bu zümrenin meşâyih, yaşlı, şeyh, ulu kimseleri, yâni başkanları, tekkelerin başkanları, tarikatlerin başkanları... Ama (*ulemâi meşâyihî'l-kavm*), yâni bu zümrenin şeyhlerinin alimlerinden idi. Bunların da bilgileri derece derece... Bu Hâris el-Muhâsibî alimlerinden, bilgililerinden, bilgi bakımından da böyle yüksek mertebelere çıkmış olanlarındandır demek istiyor.

(*Bi-ulûmi'z-zâhir*) Yâni, zahir ilimlerini de biliyor, (*ve ulûmi'l-muâmelât ve'l-işârât*) muameleler ilimlerini ve işaretler ilimlerini de biliyor.

Şimdi ulûmü'z-zâhir, yâni zahirin ilimleri nelerdir?.. Arabiyyattır, hadistir, tefsirdir, siyerdir, fıkihtır ve sâiredir. Muâmelât, yâni nasıl muamele edecek kul?.. Rabbine karşı nasıl muamele edecek, nasıl kulluk edecek?.. İhvânına karşı nasıl muamele edecek? Öbür insanlarla, ailesiyle; ticaret erbâbıysa, çarşıdaki, pazardaki insanlarla muamelesi, icraatı nasıl olacak?.. Allah'a karşı muamelesi, kullukları, ibadetleri, taati nasıl olacak?..

Öteki insanlara karşı muamelesi dervişâne, mutasavvifâne, ahlâk-ı hamîdeye uygun, dikkat çekici, güzel olacak.

Bu muamele ilimlerini de bilen, ve işârât, yâni işaret edilen remizler, sırlar, mânevî birtakım hakikatleri de bilen... Yâni hem zahir ilmini, hem batın ilmini biliyormuş. Hem hadis, tefsir, fıkıh ve sâireyi biliyormuş; hem tasavvufun gerektirdiği mânevî ilimleri biliyormuş. Güzel huyları biliyormuş. İbadetlerin sevaplı olanları nelerdir, ahlâkın güzel olanları nelerdir; onları biliyormuş. Hem de bu tasavvuf yolunun ince zevklerine ait işaretleri anlayabilen, tecellîleri anlayabilen, onları yorumlayabilen, böyle ileri bir kimseymiş.

Bu tabirleri, bu kelimeleri yavaş yavaş zihnimize yerleştirmemiz lâzım, ileride de neler kastedildiğini anlamak için...

له التصانف المشهورة؛ منها: كتاب الرعاية الحقوق الله، وغيره.

(*Lehü't-tasàñîfü'l-meşhûreh*) Yâni bu el-Hàrisü'bnü Esedini'l-Muhàsibî'nin şöhret kazanmış kitapları vardır. Yâni kitaplar yazmış, kitapları da şöhret bulmuştur, yayılmıştır. İslâm aleminde herkesin bildiği alimlerdenidir. Kitapları da herkesin yazdığı, okuduğu, bildiği kitaplardır. Meşhur kitapların sahibidir.

(*Minhâ*) Bu kitaplardan bazılarını sayacak şimdi: (*Kitâbü'r-riâyeti li-hukûki'llah*) *Kitâbü'r-Riâyeh...* Bugünlerde ilanı veriliyor, gazetelerde *Kitâbü'r-Riâye* diye görüyorum. Türkçe'ye demek ki birisi tercüme etmiş. *Kitâbü'r-Riâyeti li-Hukûki'llâh*. Mânâsı ne?.. Allah'ın hukukuna riayeti, riâyet edebilmeyi anlatan kitap.

Allah'ın hukuku nedir?.. Kulun Allah'a karşı yapması gereken kulluk vazifeleri... Ona karşı borcudur, Allah'ın da kulu üzerinde hukukudur bunlar. Yâni namaz kılacak, oruç tutacak, haram yemeyecek, günahlardan kaçınacak, kötü huyları terk edecek... Allah'ın hukukudur bunlar kulu üzerinde... İşte Allah'ın hukukuna riayeti anlatan kitabı.

Demek ki, tasavvuf konusunda önemli bir kitap... Yâni araştıralım, eğer yanlış hatırlamıyorsam gazetelerde ilânını gördüm gibi hatırlıyorum, tercüme edilmişse...

“—Hasan, biliyor musun?”

Tamam, doğruymuş, tercümesi yapılıyormuş; alalım, okumağa gayret edelim! (*Ve gayruhû*) Başkalarını saymadı. Yâni en meşhuru *Kitâbü'r-Riâyeh*; ötekileri saymadı.

وهو أستاذ أكثر البغداديين؛ وهو من أهل البصرة.

(*Ve hüve üstâzü ekserü'l-bağdâdiyyîn*) “Bu Hâris el-Muhàsibî, birçok Bağdatlı'nın üstadıdır.” Yâni mutasavvıflar, sôfiyye taifesi, zümresi içinde grup grup ayrılan önemli gruplar var. Meselâ Bağdad ekolü var, Horasan ekolü var, belki Mısır ekolü var, belki Hicaz ekolü var... Yâni böyle çeşitli ekoller var. Bu ekseriyetle Bağdatlıların üstâdıdır. Yâni biliyorsunuz Cüneyd-i Bağdâdî de Bağdatlı, Ma'rûf-u Kerhî de Bağdatlı... Bu da Bağdatlıların

üstâdıymış. Bağdatlı olan mutasavvıfının üstâdıymış.

(*Ve hüve min ehli'l-basrah*) “Bu Basra ehlinden idi.” Yâni ehil demek, Basralı, Basra ahalisinden idi. Biliyorsunuz Basra şehri körfezde, yâni şu harbin cereyan ettiği körfezde kıyısı olan şehir.

مات ببغداد ، سنة الثلاث وأربعين ومائتين.

(*Mâte bi-bağdâd*) El-Hâris el-Muhâsibî Bağdat'ta öldü. Basralıymış, Bağdat'ta vefat etmiş. (*Senete selâsin ve erbaine ve mieteyn*) 243 senesinde. Onlar rakamları böyle yazıyla yazarlar, karışıklık da olmaz, gayet net olarak anlaşılır. 243 senesinde Bağdat'ta vefat etmiş Haris-i Muhâsibî.

وأسند الحديث:

(*Ve esnede'l-hadîs*) “Hadis rivayetiyle de meşgul olmuştur.” Kendisine gelen hadisleri toplamış, kendisinden sonrakilere de hadis yazdırmış. Hadis zincirinde ismi olan bir kimse...

Bir hadisini verecek. Biliyorsunuz müellifin adeti sadece şerefini göstermek için, hadislerle meşgul olmuştur, hadis de rivâyet etmiştir deyip bir hadisini verir. Hepsini sıralamaz yâni. Bir tanesini verecek, geçecek. Bakalım hangi hadis-i şerifi veriyor:

b. Mizanda Güzel Ahlâk

١ - حدثنا علي بن عمر بن أحمد الحافظ ، قال: حدثنا أحمد بن القاسم أخو أبي الليس ؛ حدثنا الحرث بن أسد الغنزي المحاسبي ؛ حدثنا يزيد بن هارون ؛ حدثنا شعبة ؛ عن القاسم بن أبي برة ؛ عن عطاء الكيخاراني ؛ عن أمّ الدرداء ؛ عن أبي الدرداء ؛ قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: أثقل ما يوضع في الميزان حسن الخلق.

TS. 56/1 (*Haddesenâ aliyyü'bnü umeri'bni ahmede'l-hâfız, kâle:*

Haddesenâ ahmedü'bnü'l-kâsım ehû ebi'l-leys, haddesene'l-hârisü'bnü esedini'l-aneziyyi'l-muhâsibî) Buradan da, Aneze kabilesinden olduğu anlaşıldı. (*Haddesenâ yezîdü'bnü hârûn*) Bu Yezîd ibn-i Hârûn'dan öğrenmiş.

Tabii bunların hepsinin aşağıda gayet güzel izahları var. Ne zaman ödüğüne dair, hangi kaynaktan alındığına dair geniş bilgiler var. Bu Arapçasını hazırlayan şahıs güzel hazırlamış, Allah rahmet eylesin... (*Haddesenâ şu'beh*) Şu'be'yi okuyalım meselâ:

شعبة بن الحجاج بن الورد ، العتكي ، مولا هم ؛ ابو بسطام الحافظ

الواسطي ؛ أحد أئمة الإسلام. نزل البصرة. قال سفيان الثوري :

مات الحديث بموت شعبة. ولد سنة ثمانين ، و مات سنة ستين

ومائة.

(*Şu'betü'bnü'l-haccâci'bni'l-verd, el-atekî, mevlâhüm; ebû bistâm el-hâfız el-vâsitî*) Ebû Bistâm'mış künyesi. Vâsitihymiş. (*Ehadü eimmeti'l-islâm*) İslâm'ın büyük alimlerinden. (*Nezele'l-basrah*) Basra'ya geldi, yerleşti.

(*Kâle süfyânü's-sevriyyü*) Süfyân-ı Sevrî, bu zat hakkında dedi ki: (*Mâte'l-hadîs bi-mevti's-şu'beh*) “Şu'be ölünce, hadis ilmi öldü.” dedi.

(*Vülide senete semânîn*) “80 yılında doğdu, (*ve mâte senete sittîne ve mieh*) 160 senesinde öldü.” İmâm-ı Azam da 80 senesinde doğmuş, 150 yılında vefat etmişti. Bu, 160'da vefat etmiş.

Demek ki Şu'be Rh.A'den gelen hadisi rivâyet etmiş. (*Ani'l-kâsımî'bni ebî belzeh, an atâe'l-keyhârânî, an ümmi'd-derdâ, an ebi'd-derdâ, kâle: Kâle rasûlü'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem: Eskalü mâ yûdau fi'l-mîzânî husnü'l-huluki*)

Ebu'd-Derdâ RA'a kadar rivâyet zincirini okumuş olduk. Ebu'd-Derdâ sahabeden olduğu için onun da —burada yazdıysa— hayatını okuyalım!.. Önce Ümmü'd-Derda hakkında bilgi var:

أمُ الدرداء الصفرى ؛ اسمها هجيمة بنت حىي الأوصابية -ويقال:
 الوصابية- تروى عن زوجها أبى الدرداء ، وسلمان. ويروى عنها
 سالم بن أبى الحقد ، وزيد بن أسلم ، ومكحول ، وخلق. و كانت
 فقيهة عالمة زاهدة لبيبة. قال ميمون بن مهران: ما دخلت عليها
 قط إلا وجدتھا مصلية. بقيت إلى ما بعد الثمانين.

(Ümmü'd-derdâ es-suğrâ; ismühâ huceyme binti huyey el-
 evsâbiyyeh —ve yukâlê'l-vasâbiyyeh— tervî an zevcihâ ebi'd-derdâ',
 ve selmân. Ve yervî anhâ sâlimü'bnü ebi'l-hakd, ve zeydü'bnü
 eslem, ve mekhûl, ve halkun. Ve kânet fakîhetün âlimeh zâhîdetün
 lebîbeh)

Ümmü'd-Derdâ'yı anlatıyor, bu Ebu'd-Derdâ'nın hanımı. Hadis
 rivâyet etmiş. Ekseriyetle Selmân-ı Farisî'den ve Ebu'd-Derdâ'dan
 rivâyet etmiş, kendisinden de şu şahıslar almışlar diye kaydediyor
 ve fakih bir kadındı diyor. Yâni fıkıh bilgisi, din bilgisi kuvvetli bir
 hanımdı diyor. (*Fakîhetün âlîmetün zâhîdetün lebîbetün*) Yâni
 zühd ü takvâ sahibiydi. *Lebîb* de yürekli demek. Yürekli bir
 kadındı. Yâni Osmanlı diyoruz ya biz, yâni anlaşılan öyle. Öyle
 âlim, zâhid ve yürekli, değerli bir kimseymiş. Allah şefaatine
 erdirdin... Bizim evlatlarımızı da, kızlarımızı da öyle alime eylesin
 hepsini...

(*Kâle meymûnü'bnü mihrân: Mâ dehaltü aleyhâ kattı illâ
 vecedtühâ musalliyete*) Meymûn ibn-i Mihran diyor ki: “Ne zaman
 yanına girsem bu kadının, bir şey sormak için, daimâ namaz kılar
 vaziyette görürdüm.” Yâni zahide sözünü boşuna almamış, böyle
 ibadet ehli bir kimse. (*Bakîyet ilâ mâ ba'de's-semânîn*) 80 yılından
 sonralara kadar kalmış, yâni yaşamış.

Ebu'd-Derdâ'nın hayatını okuyalım:

عويمر بن زيد ، أو ابن عمر ، أو ابن مالك ، بن عبد الله
 بن قيس بن عائشة بن أمية ابن مالك بن عامر بن عدى

بن كعب بن الحزرج بن الحارث بن الحزرج ، الأنصارى
الحزرجى ، أبو الدرداء . يروى عنه ابنه بلال ، و زوجه أم
الدرداء ، وخلق . اسلم يوم بدر ، وشهد أحداً ، والحقه عمر
بالدريين . جمع القرآن ، و ولى قضاء دمشق ، مات سنة
اثنتين وثلاثين .

(*Uveymiru'bnü zeyd*) Ebü'd-Derdâ biliyorsunuz künyesi oluyor, ebû'yla başladığı için. Asıl ismini aramak lâzım! İsmi Uveymir imiş. Babasının adı Zeyd imiş. Uveymiru'bnü Zeyd... (*Ev ibnü âmir*) Babası Amir de olabilir diyorlar; (*ev ibnü mâlik*) veya Mâlik de olabilir. Şüphe var yâni.

(*İbni abdi'llâh, ibni kays, ibni âişeh, ibni umeyyeh, ibni mâlik, ibni âmir, ibni adiyy, ibni ka'b, ibni'l-hazrec ibni'l-hâris ibn-i'l-hazrec, el-ensârî el-hazrecî*) Yâni, Medine'nin ensarından olan Hazrec kabilesine mensubmuş Ebu'd-Derdâ RA, Uveymir adı.

(*Yervî anhu ibnü'hü'l-bilâl*) “Bunun hadis-i şerîflerini oğlu Bilâl bize rivâyet etmiş; (*ve zevcühû ümmü'd-derdâ*) hanımı Ümmü'd-Derdâ rivâyet etmiş; (*ve halkun*) yâni birçok kimse rivâyet etmiş.”

(*Esleme yevme bedrin*) “Bedir savaşı gününde müslüman oldu Ebu'd-Derdâ (*ve şehide uhuden*) ve Uhud savaşını yaşadı, orada bulundu, (*ve elhakahû umeru bi'l-bedriyyîn*) Ömer RA onu Bedir'e iştirak eden sahabe arasına kattı, Bedir'de müslüman olduğu için.”

(*Cemea'l-kur'ân*) “Kur'an-ı Kerim'i cem etti, topladı. (*Ve vellâ kadâe dımeşk*) Dımeşk şehrinde, yâni şimdi bizim Şam dediğimiz şehirde kadılık yaptı. (*Mâte senete'sneteyni ve selâsîn*) 32 senesinde vefat etti. Hicretten sonra 32. senede vefat etti.” Bu da sahabeden meşhur, herkesin sevdiği bir mübarek sahabi.

İşte ondan gelen rivayeti, bu Hâris-i Muhâsibî'nin rivâyet ettiği hadislerden birisi olarak zikrediyor. Nedir hadis-i şerîf? (*Kâle rasûlü'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem*) Peygamber

Efendimiz ne buyurmuş:⁶³

أَثْقَلَ مَا يَوْضَعُ فِي الْمِيزَانِ، حَسَنَ الْخَلْقِ (عن أم الدرداء
عن أبي الدرداء)

(*Eskalü mâ yûdau fi'l-mîzâni, hüsnü'l-huluki*) “İnsanın mizanına, terazisine konulacak şeylerin en ağırı, güzel huydur.”

Yâni ahirete gideceğiz, sevaplar, sevaplı işler ortaya dökülecek, bunlar mizana konulacak, teraziye konulacak, tartılacak. Bu terazi öyle bir terazi olacak ki, o kadar büyük bir terazi imiş ki, Peygamber SAS Efendimiz'in hadislerinde bize bildirdiğine göre, melekler bunun heybetinden kenarda titreyip bekleyeceklermiş. Semâvâtı, yâni semâları ve yeri içine alacak kadar büyük olacakmış kefeleri... Nasıl bir mizansa bu mizan, o kadar büyük olacakmış.

İşte bu mizana insanların kıldıkları namazlar, çektikleri tesbihler, tuttukları oruçlar, verdikleri zekâtlar, sadakalar, yaptıkları hayrât ü hasenât, hepsi konulacak, konulacak, tartılacak... Öbür tarafa günahlar konulacak, tartılacak. Böyle bildiriliyor.

(*El-mîzânü hakkun*) Yâni ahirette mizan haktır. Çünkü

⁶³ Taberânî, Mu'cemü'l-Kebîr, c.XXIV, s.255, no:653; Tahâvî, *Müşkilü'l-Âsâr*, c.IX, s.467, no:3784; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.154, no:214; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.452, no:1565; İbn-i Ebî Şeybe, Musannef, c.VIII, s.333, no:20846; Hünîd, *Zühd*, c.II, s.594, no:1258; İbn-i Hacer, el-İsâbe, c.VII, s.630; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimâşk*, c.LXIX, s.114, no:9333; Ümmü'd-Derdâ RA'dan.

Tirmizî, *Sünen*, c.VII, s.285, no:1926; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.230, no:481; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.112, no:4098; Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, c.III, s.245, no:2179; İbn-i Şâhin, *et-Tergîb fi Fadâilü'l-A'mâl*, c.I, s.404, no:363; Heysemî, *Mecmaü'z-Zevâid*, c.VIII, s.50, no:12678; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s.13, no:978; İbn-i Hibbân, *es-Sikât*, c.IX, s.21, no:14960; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.V, s.476, no:3030; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, c.XXIII, s.491; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.X, s.110; Ebü'd-Derdâ RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.14, no:5204; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.199, no:2271; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XIX, s.184, no:20626.

Kur'an-ı Kerim'de buyruluyor ki:

وَالْوِزْنَ يَوْمَئِذٍ الْحَقِّ (الأعراف: ٨)

(*Ve'l-veznü yevmeizini'l-hak*) “Amellerin tartılması o gün haktır, gerçektir.” (A'raf, 7/7) Yâni Kur'an-ı Kerim'in bildirdiği bir hakikat. İnkâra mecal yok.

Nasıl terazi?.. Nasıl terazi olduğunu, dünyada emsali olmayan bir terazi olduğu için tam anlatamayız ama, ameller öyle tartılacak. Melekleri dehşete düşüren müthiş bir terazi bu... Ameller burada tartılacak, en ağır gelen şey, yâni sevabın kefesine konulup da sevabın kefesini böyle aşağıya bastırtan en ağır şeylerden birisi... Tabii çeşit çeşit güzel, sevaplı şeyler vardır. Meselâ, cihad sevaplıdır. Meselâ, zikrullah çok sevaplıdır, biliyoruz. Ama bunların en ağırı...

Eskal, ism-i tafdil sîgasıdır, en ağırı demek. Peltek se ile. (*Eskalü mâ yûdau fi'l-mîzân*) Mizana konulan şeylerin en ağırı nedir? (*Hüsünü'l-huluki*) Yâni, ahlâkın güzelliğidir. Yâni bir insan halim selimse, cömertse, tatlı dilliyse, güleç yüzlüyse, adaletliyse, affediciyse, kerem sahibiyse, güzel huy sahibiyse; işte bu güzel huyu en büyük ağırlığı teşkil edecek ve sevabı artacak, sevap kefesini bastırtacak.

Tabii, bu hadis-i şerif hatırmızda kalır inşaallah artık. Yâni, el-Hârisü'bnü Esed el-Muhâsibî de rivâyet etmiş diye hatırmızda kalır. Ebü'd-Derdâ ve Ümmü'd-Derdâ RA'yı da anlattık, oradan da hatırmızda kalır.

Sonra, bir tekkede bulunuyoruz. Burası da güzel ahlâk mektebi demektir yâni. Tekkeler bir bakıma ma'rifetullah mektebi demektir, yâni Allah'ı tanımayı öğreten mektep; bir bakıma da güzel huyları öğreten mektep demektir. O halde bu hadis-i şerif kolay da olduğu için, birkaç cümleden ibaret olduğu için, hatırmızda kalabilir.

(*An ebi'd-derdâi radiya'llâhu anhu, ani'n-nebiyyi salla'llâhu aleyhi ve sellem, ennehû kâle: Eskalü mâ yûdau fi'l-mîzâni husnü'l-huluki*) Bunu yazabilirsiniz.

Bu Hâris-i Muhâsibî'nin en meşhur kitabı neydi?.. *Kitâbü'r-*

Riàyeti li-hukùki'llâh. Li-hukùki'llâh'ı unutsanız bile Kitâbü'r-Riàyeh hatırınızda kalsın!..

c. Hesaplama ve Tartı

۲ - سمعت أبا بكرٍ ، محمد بن عبد الله ، الرأزيّ ، يقول: سمعت أبا عمر الأنماطي ، يقول: سمعت الجنيد ، يقول: سمعت الحارث المحاسبى ، يقول: المحاسبة و الموازنة فى أربعة مواطن: فيما بين الايمان والكفر ، وفيما بين الصدق و الكذب ، و بين التوحيد و الشرك ، و بين الإخلاص والرياء.

TS. 58/2 (*Semi'tü ebâ bekrin muhammede'bne abdi'llâhi'r-râziyye, yekülü: Semi'tü ebâ umere'l-enmâtıyye, yekülü: Semi'tü'l-cüneyde, yekül: Semi'tü'l-hârise'l-muhâsibiyye, yekül*) Cüneyd-i Bağdâdî nakletmiş öteki şahıslara, Hâris-i Muhâsibî demiş ki:

(*El-muhâsebetü ve'l-muvâzenetü fî erbaati mevâtın: Fîmâ beyne'l-îmâni ve'l-küfr, ve fîmâ beyne's-sıdkı ve'l-kezib. ve beyne't-tevhîdi ve's-şirk, ve beyne'l-ihlâsi ve'r-riyâ*)

Bu Hâris-i Muhâsibî'nin sözünü şimdi açıklıyoruz. Söylediğinin Arapçasını okuduk. Diyor ki:

(*El-muhâsebetü ve'l-muvâzenetü fî erbaati mevâtın*) “Hesaplama ve tartma dört yerdedir: (*Fîmâ beyne'l-îmâni ve'l-küfr*) İman ile küfür arasındadır; (*ve fîmâ beyne's-sıdkı ve'l-kezib*) doğru ile yalan arasındadır; (*ve beyne't-tevhîdi ve's-şirk*) tevhidle şirk arasındadır; (*ve beyne'l-ihlâsi ve'r-riyâ*) ihlâs ile riyâkârlık arasındadır.”

Tabii bu, muhasebe ve ölçme... Yâni, asıl insanın hesabını bunlar üzerinde yapması lâzım! “Asıl insanın mizanını ağır bastırarak, veya hesabını ters çıkarttıracak, kendisini zarara uğratacak bu çok mühim olan dört şeydir.” denmiş oluyor. Onun için hatırınızda kalsın diye, bir daha okuyalım:

1. (*Fîmâ beyne'l-îmâni ve'l-küfr*) İman ve küfür arasında... İman sahibi olacağız ki, hesap ve ölçmede zarar etmemek için.

2. (*Ve fîmâ beyne's-sıdkı ve'l-keziib*) Doğru olacağız, yalana hiç bir şekilde sapmayacağız. Doğru sözlü, imanlı olacağız; iki.

3. (*Beyne't-tevhîdi ve's-şirk*) Muvahhid olacağız. Allah'ı bir bilen ve ona göre davranışlarını ayarlayan, şirke düşmeyen, Allah'a şirk koşmayan kimse olacağız.

4. (*Ve beyne'l-ihlâsi ve'r-riyâ'*) İhlâs sahibi olacağız, riyâkâr olmayacağız.

d. İçi ve Dışı Düzeltme Gayreti

۳ - قال: وقال الحارث: من اجتهد في باطنه، ورثه الله حسن
معاملة ظاهره؛ ومن حسن معاملته في ظاهره مع جهد باطنه،
ورثه الله تعالى الهداية إليه، لقوله عز وجل: وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا
لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا (العنكبوت: ٦٩)

TS. 58/3 (*Kàle: Ve kàle'l-hàrisü*) Demek ki aynı rivâyet zinciriyle, yine o kanaldan gelmiş olan diğer haber: (*Meni'ctehede fî bâtnihî, verresehu'llâhu hüsne muàmeleti zâhirihi; ve men hassene muàmeletehû fî zâhirihi, mea cühdî bâtnihî, verresehu'llahu teàle'l-hidâyete ileyhi, li-kavlihî azze ve celle: Ve'llezîne câhedû finâ lenehdiyennehüm sübülenâ.*)

Ankebût Sûresi'nin 69. ayetinde geçiyor ki:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا (العنكبوت: ٦٩)

(*Ve'llezîne câhedû finâ lenehdiyennehüm sübülenâ*) “Bizim yolumuzda, bizim uğrumuzda cehd eden, cihad edenleri, biz muhakkak ve muhakkak bize götüren yollara hidayet ederiz. Yâni, bize gelen yolları buldururuz onlara...” (Ankebut, 29/69)

Bu ayet-i kerime var. Bu ayet-i kerîmeye bağlı bir söz söylemiş el-Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî... Biz de Farshların gibi, Hâris-i Muhâsibî deyiverelim!

Hàris-i Muhàsibî Hazretleri demiş ki:

(*Meni'ctehede fî bâtınihî, verresehu'llàhu hüsne muàmeleti zâhirihi*) “Kim içini, batınını düzeltme konusunda cehd ederse, çalışırsa, kalbini, içini düzeltme konusunda kim çalışırsa; (*veresehu'llàhu hüsne muàmeleti zâhirihi*) Allah onun zahirinin muamelesini güzel yapmayı ona nasib eder.” Çünkü, zahirin temeli bâtındır. İçini düzeltti mi insan, dışındaki muamelesi, gerek halkla, gerek Hâlik ile muamelesi güzel olur.

Demek ki, asıl bâtınımızı düzeltmeğe gayret edeceğiz. Yâni kalbimizi, niyetimizi, ahlâkımızı, düşüncelerimiz, tefekkürümüzü filan düzeltmeğe çalışacağız. Bunu düzelttik mi, bunu yapan kimsenin Allah dışını, zâhirinin muamelesinin güzel olmasını nasib eder. Çünkü o onun kaynağı. İç i düzelince dış a doğru güzel şey aksedecek diye, ben kendim izah ediyorum. Ama bu söylüyor ki: İç i için çalıştı mı insan, dış ını Allah onun ıslah eder.

(*Ve men hassene muàmeletehû fî zâhirihi*) “Ve zâhirdeki muamelesini güzelleştiren kimseye de; (*mea cühdi bâtınihî*) içini düzeltme gayretini bırakmadan dışını da süsleme gayretinde oldu mu bir insan, güzelleştirdi mi dış muamelesini; halka, insanlara ve Allah’a karşı ibadeti, vazifelerini güzel yaptı mı (*verresehu'llàhu teàle'l-hidâyet e ileyhi*) Allah o zaman kendisine doğru yolu ona gösterir. Gelen yolu...”

Çünkü o yolları kapattı mı kimse o yolu bulamaz. Yâni Allah hidayet vermezse kimse karanlıklardan, zulümâttan çıkıp da esen bir noktaya varamaz. Oraya varmanın yolu, bâtınını düzeltmeğe çalışacak. Batını düzelince dış ı düzelecek. Böylece batını düzeltmeğe devamla, dış muamelesini de güzel yaptı mı, o zaman Allah ona hidayet kapılarını açacak, kendisine gelen yolların kapılarını açar, yâni o hidayeti nasib eder. Bunun delili olarak, deminki ayet-i kerimeyi okuyor:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا (العنكبوت: ٦٩)

(*Ve'llezîne câhedû finâ lenehdiyennehüm sübülenâ*) “Bizim uğrumuzda cihad edenlere biz yollarımızı gösteririz, yollarımıza onu sevk eder, hidayet ederiz, yolumuzu buldururuz. Bize gelen

yolu buldururuz.” (Ankebut, 29/69) ayet-i kerimesini okuyor.

Demek ki (*Ve'llezîne câhedû finâ*)dan maksat bu alimin anlayışına göre, “Bizim uğrumuzda cihad edenler.” Demekteki maksat: İçini ve dışını, yâni ahlâkını, kalbini, niyetini düzeltmeğe çalışıyor, dışarıda da başkalarına karşı muamelesini düzeltmeğe çalışıyor. Bu çalışma ve gayret içinde olursa, hidayetimizi nasib ederiz diyor.

Halbuki ayet-i kerimeyi, belki bazıları şey olarak anlamış olabilir: Yâni bizim uğrumuzda din savaşlarına katılanlara, cihad edenlere biz yolumuzu gösteririz diye de anlamak mümkün kelime olarak. Bizim uğrumuzda cihad edenlere biz yollarımızı gösteririz demek, yâni gidip Bosna’da, Hersek’de, Kafkasya’da çarpışanlara biz yolumuzu gösteririz mânâsına da anlaşılabilir ama, bu âlim öyle anlamıyor. İçini düzeltmeğe cehd eden, yâni nefsiyle, şeytanla cihad eden demek istiyor yâni. “Bizim uğrumuzda cihad edenlere biz yollarımızı gösteririz”de asıl cihadı nefisle, şeytanla cihad olarak anlıyor ki. böyle izah etmiş.

e. İlim, Zühd ve Ma’rifet

٤ - سمعت عبد الله بن علي الطوسي ، يقول : سمعت الخلد ي ،

يقول : سمعت أبا عثمان البلد ي ، يقول : بلغني عن حارث

المحاسبى ، أنه قال : العلم يورث المخافة ، والزهد يورث الراحة ،

والمعرفة تورث الإناة.

TS. 58/4 (*Semi'tü abda'llâhi'bne aliyyini't-tûsiyye yekülü semi'tü'l-huldiyye yekülü semi'tü ebâ usmâne'l-belediyye yekülü beleğanî an hârisini'l-muhâsibiyyi ennehû kâl*) Hâris-i Muhâsibî'nin şöyle dediği rivâyet edilmiş: (*El-ilmü yûrisü'l-mehâfete, ve'z-zühdü yûrisü'r-râhate, ve'l-ma'rifetü tûrisü'l-inâbete*) Buyurmuş ki: “İlim insanda, yâni âlim oldu mu, din konusunda âlim oldu mu, ilim sahibi oldu mu, ilim insanı Allah’tan korkmaya götürür.” Yâni,

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ (فاطر: ٢٨)

(*Innemâ yahşallâhe min ibâdihi'l-ulemâ*) [Kulları içinden ancak alimler, Allah'tan gereğince korkar.] (Fâtır, 35/28) Ayet-i kerimesinin mânâsı gibi oluyor bu. Yâni, Allah'tan en çok kim korkar? Alim korkar. Cahil korkmuyor işte... Cahil günah işliyor boyna, cesur...

الجاهل جسور.

(*El-câhilü cesûrûn*) demişler, “Cahil cesaretlidir.” Günah işler, Allah'ın azabından korkmaz. Tepesine inecek bir sille, mahvolacak, onu hiç düşünmez. Câhil cesurdur. Kim korkar? Alim korkar, Allah'ı bilen korkar. İlim, insana korku, mehâfetullah getirir, gönlünde mehâfetullah hasıl eder.

(*Ve'z-zühdü yûrisü'r-râhah*) “Ve zâhid oldu mu bir insan, zühd de insanda rahatlık meydana getirir.” Zühd neydi?.. Dünyaya değer vermemek, rağbet etmemek, ahirete rağbet etmek. İnsan ahirete rağbet etti de, dünyaya değer vermedi mi, o zaman rahat olur. Bütün sıkıntılar dünya sevgisinden kaynaklanıyor. Mevki, makam, para, pul vs. gürültü patırtı ondan kopuyor. Zühd sahibi oldu mu, rahat olur.

İlim sahibi oldu mu, Allah'tan korkuyor. Zühd sahibi oldu mu, rahat olur. İlim sahibi oldu mu, Allah'tan korkan bir insan olur; çünkü ilim mehâfetullah hasıl eder. Zühd de insanda rahatlık hasıl eder.

(*Ve'l-ma'rifetü tûrisü'l-inâbeh*) “Eğer insanda Allah bilgisi gönlünde canlanır, nuru hasıl olur, ma'rifetullaha ererse bir insan, ârif kul olursa; o da insanda inâbe meydana getirir, yâni Allah'a yönelme meydana gelir. Allah'ı bilen Allah'a sarılır, Allah'a döner, Allah'la meşgul olur, ona teveccüh eder. Gecesi gündüzü onunla geçer.”

Kısaca tekrar söyleyelim: İlim, korku meydana getirir, mehâfetullah meydana getirir. Zühd, rahatlık meydana getirir.

Ma'rifetullah da, Allah'a dönüş meydana getirir. Allah'ı bilen Allah'a koşar. Çünkü sever, sayar, koşar.

f. Dünya ve Ahiret İçin Dengeli Çalışmak

ه - قال: وقال الحارث: خيار هذه الأمة، الذين لا تشغلهم
آخرتهم عن دنياهم؛ ولا دنياهم عن آخرتهم.

TS. 58/5 (*Kàle: Ve kàle'l-hàrisü: Hıyâru hâzihi'l-ümme, ellezîne lâ teşgalühüm âhiretühüm an dünyâhüm; ve lâ dünyâhüm an âhiretihim*) Buyurmuş ki gene:

“—Bu ümmetin en hayırlıları onlardır ki, ahiretleri onları dünyalarından alıkoymuyor; dünyaları da onları ahiretlerinden alıkoymuyor.”

Yâni bu büyük bir mutasavvıf olduğu için, hadis-i şerîfteki gibi söylüyor. Bu hususta dört-beş hadis-i şerîf vardır. Hem dünyayı, hem de ahireti dengeli bir şekilde götürüyor. Yâni, dünya vazifelerini de ihmal etmiyor, dünyaya dalıp ahiret ibadetlerini de ihmal etmiyor. Ahiret ibadetlerine dalıp, dünya vazifelerini de unutmuyor.

Biliyorsunuz bu konuda demin terceme-i hâli geçen ve hangi tarihte vefat etmişti Ebü'd-Derdâ RA?..

“—32 senesinde vefat etmişti.”

Ebu'd-Derdâ'nın ismi neydi?..

“—Uveymir.”

Babasının ismi ihtilaflı...

“—Hangi kabiledendi?”

“—Hazrec...”

“—Mâşaallah! Yâni siz hadis alimi bile olursunuz bu hafızayla... Çok güzel!”

O Ebü'd-Derdâ RA, Selmân-ı Fârisî ile ahiret kardeşiydi. Peygamber Efendimiz sahabe-i kirâmı birbirleriyle kardeş etmişti, bu ikisi de birbirleriyle kardeş olmuşlardı. Selmân-ı Fârisî bir keresinde Ebü'd-Derdâ Hazretleri'nin kulübesine onu ziyarete gitti. Anlaşılan biraz uzakça bir yerde, yürümüş gitmiş ziyaretine.

Gitmiş, kapıyı çalmış, karşısına Ümmü'd-Derdâ RA çıkmış. Ümmü'd-Derdâ kim? Ebü'd-Derdâ Hazretleri'nin hanımı. İsmi? Ümmü'd-Derdâ künyesi. İsmi neydi?.. Ben de unuttum, üzülme... Huceyme imiş. Okumadık galiba bunu... (*Huceymetü'bnü huyey el-evsâbiyye*) Okumuşuz ama, Huceyme kalmamış aklımızda. Ümmü'd-Derdâ RA kapıya çıkmış.

Demiş:

“—Nerede benim kardeşim?” Yâni Ebu'd-Derdâ nerede yâni, kocasının nerede olduğunu soruyor.

Demiş ki:

“—Yok evde...”

Ama bakmış ki üstü başı perişan. Ümmü'd-Derdâ'nın, ev perişan... Çok bakımsız.

“—Bu ne hal?..” demiş.

“—Senin kardeşin dünyayı terk etti.”

Yâni, Ebü'd-Derdâ dünyaya aldırıyor. Zaten hanımını da ne zaman yanına girseler, hep namazda görüyorlardı. E bey de öyle, hanım da öyle... Allah şefaatlerine erdiresin...

Beklemiş, gelmiş Ebu'd-Derdâ. Tabii sarılmış:

“—Hoş geldin!” demiş, memnuniyetini izhar etmiş. Sevinmiş gerçekten. Selmân-ı Fârisî Hazretleri'ne yemek çıkarmış:

“—Buyur ye!” demiş:

“—Sen de otur, beraber yiyelim!”

“—Yok, ben yemeyeceğim. Oruçluyum.”

“—Otur!” demiş, oturtmuş.

“—E oruçluyum!..”

“—Olsun! Benimle beraber yiyeceksin.” demiş.

Yemeği yedirmiş. Tabii Ramazan orucu değil. Ramazan orucu olsaydı, Selman da tutacaktı. Ramazan değil, nafile oruç. Yâni, sevap kazanmak için tutulan bir oruç. Sonra?.. Akşam orada misafir kalmış. Demek ki uzaktaydı ev. Yâni Peygamber Efendimiz'in mescidine gelemediler. Akşam orada misafir kalmış. Yatağı hazırlamış Ebu'd-Derdâ RA...

“—Yat!” demiş.

“—Sen ne yapacaksın?..”

“—Benim biraz meşguliyetim var.”

Namaz kılacak, tesbih çekecek filan...

“—Yok! Sen yatmazsan ben de yatmam. Yat!”

“—Pekiye.” demiş, yatmış.

Söz dinliyor gene yâni, birbirlerini kırmıyorlar.

Yatmış. Biraz sonra, böyle Selmân-ı Fârisî uyudu sandığı bir zamanda, yavaşça yatağından kalkmak istemiş. Selman'ın hatırı kırılmasın diye yattı ama, uyumadı, kalkacak, ibadet edecek. Fakat Selman RA da uyumamış. O kalkarken bileğinden tutmuş:

“—Yat aşağıya!..” demiş, tekrar yatırmış.

Bu birkaç defa böyle olmuş. Neticede bakmış kurtuluş yok, uyumuş. Yatmış, uyumuş. Ama teheccüd vaktinde Selmân-ı Fârisî Hazretleri kaldırmış onu:

“—Haydi kalk şimdi!” diye.

Beraber kalkmışlar, abdest almışlar, namazı kılmışlar, teheccüd namazlarını. Ondan sonra Mescid-i Saadet'e gelmişler, sabah namazına... Fakat rahatsız olmuş Ebü'd-Derdâ RA. Orucunu bozdurdu, gece ibadetini yaptırmadı, evvelki günler kıldığı kadar namaz kılamadı, tesbih çekemedi filan... İçinde bir eziklik var demek ki. Peygamber Efendimiz'in yanına varıp şikâyet etmiş:

“—Yâ Rasûlüllah! Selman bana orucumu bozdurdu, ibadetlerimi tam yaptırmadı.” demiş.

Selmân-ı Fârisî de gelmiş:

“—Yâ Rasûlallah! Evine gittim, evi perişan, hanımı perişan... Evde yiyecek yok, içecek yok, eşya yok, üst yok, baş yok... Yâni, çok perişan gördüm. Ondan sonra baktım, gündüz oruç tutuyor, gece uyku uyumuyor filan... Onun için böyle yaptım.” deyince, Peygamber Efendimiz kimi haklı görüyor?.. Selmân-ı Fârisî Hazretleri'ni haklı görüyor ve buyuruyor ki:

“—Selman haklı... Çünkü senin üzerinde ailenin, yâni hanımının, çocukluğunun hakkı var... Senin üzerinde senin vücudunun hakkı var...” Vücudun hakkı nedir?.. İstirahattır. Uyuyacak, yiyecek zamanı gelince istirahat ettirtmek lâzım ona. “Ve senin üzerinde Rabbinin de hukuku vardır. (*Fea'ti külle zî hakkın hakkahû*) Her hak sahibine hakkını dengeli olarak ver! Yâni ihmal etme!” demiş.

Ne hanımını, evini ihmal edecek, ne işini, dünyasını ihmal

edecek, ne vücudunun istirahatını ihmal edecek, ne de ibadetini ihmal edecek. Nasıl yapacak?.. Hepsini zamanında yapacak. Hepsini sünnet olan ölçüler içinde yapacak.

Nitekim Peygamber Efendimiz'in hadis-i şeriflerinden biliyoruz ki, Efendimiz de oruçlu olan bir kimseye böyle bir ziyafette:

“—Bak, kardeşin senin için ziyafet yapmış, tekellüf yapmış, zahmet etmiş, bir şeyler hazırlamış, ye! Şimdi iftar et, sonra orucu tutarsın!” buyurmuş.

Babamla beraberdik geçen akşam bir yerde, Abdülaziz Hocaefendi'den duymuş, ya da Ömer Nasuhi Hocaefendi'nin yanına gelmiş, söylemişler:

“—Evlâdım, sevap iki misli olur. Bir; o arkadaşının hatırını kolladığı için sevap kazanıyor; bir de, oruç tutmağa niyetlenmiş olduğu için oradan sevap kazanıyor. Ödeyecek sonra, bir de oradan sevap kazanıyor.” Yâni hadis-i şerife uygun davranış o.

Uyku konusunda da öyle... Gecenin evvel vaktinde yatardı Peygamber Efendimiz, ama teheccüde kalkardı. Selmân-ı Fârisî RA daha bilgili.

Ebü'd-Derdâ Hazretleri'nin şurada mescidi ve kabri vardır. Ayvansaray tarafında... Eyüp'ten Ayvansaray'a giderken Ebü'd-Derdâ RA'nın kabri vardır. Böyle yazıyor. Ben de gittim, ziyaret ettim. Mescid yapılmış ama, harabe... Fakat kitaplara baktım, Ebü'd-Derdâ RA'nın Arap diyarlarında vefat ettiği söyleniliyor.

Anlaşıyor ki, aynı isimde birkaç tane şahıs olabiliyor mâlûm. Bu zamanda meselâ, kaç tane Mehmed Aydın var? Kaç tane Lütî Doğan var? Yâni böyle birkaç tane şahıs olabiliyor. O bakımdan buradaki herhalde bir başka zât olmalı, bir başka Ebü'd-Derdâ olmalı. Asıl şu tercüme-i hâlini 32 senesinde vefat etti diye okuduğumuz Ebü'd-Derdâ, herhalde Arap diyarında. Buradaki bir başka Ebü'd-Derdâ olmalı...

Şimdi bunu niye anlattık?.. Bu ümmetin en hayırlıları ahiretleri kendilerini dünyalarından alıkoymayan; dünyaları da kendilerini ahiretten alıkoymayan kimselerdir. Yâni hem dünyalığa gerekli şekilde, ölçüsü kadar kıymet veriyorlar,

çalışıyorlar; hem de ahirete gerektiği gibi ölçüsünü verip, ölçülü bir şekilde çalışıyorlar.

Şimdi bir insanın çalışmayıp başkasına yük olmasından veya çoluk çocuğunu muhtaç duruma düşürmesinden, çalışması, kazanması, çoluk çocuğuna yedirmesi, başkasına da hayır hasenât yapması daha sevaplıdır. O bakımdan, bu dünyalık çalışmayı yapacak. Yâni, helâl bir kazanç çalışması yapacak, sünnet-i seniyyeye uygun olan bu.

Ben hep ibadet edeceğim diye dağ başına çekilip de, hiç böyle dünyalık çalışmamak tarzı makbul değil. Tamamen dünyaya dalıp da cumasını, namazını, ibadetini, hayrını, hasenâtını, haccını ve sâiresini terk etmek de yanlış... Dengeli olacak, ölçülü olacak. Ne kadar değer vermek gerekirse, o kadar değer verecek.

Bazı büyüklerimiz de diyorlar ki:

“—Dünyaya, orada ne kadar kalacaksan o kadar çalış; ahirete de, ahirette ne kadar kalacaksan o kadar çalış!”

O zaman tabii iş değişir. Ahirette ebedî kalacağımız için, oraya çok çalışmak lâzım! Dünyada kısa bir müddet kalıp gideceğimiz için, pek aldirmamak lâzım!.. Ama hadis-i şeriflerden çıkan doğru, sahih mânâ; dengeli hareket etmektir, dengesizlik yapmamaktır.

g. Tevbe ve Allah Korkusu

٦ - قال: وقال الحارث: الذی یبعث العبد علی التوبة ترك

الإصرار. والذی یبعثه علی ترك الإصرار ملازمة الخوف.

TS. 58/6 (*Kâle: Ve kâle'l-hàrisü*) Aynı rivâyet zinciriyle, gene şöyle dediği rivâyet edilmiş: (*Ellezî yeb'asü'l-abde ale't-tevbeti terkü'l-isrâr. Ve'llezî yeb'asühû alâ terki'l-isrâri mülâzemetü'l-havf.*)

Şimdi kul tevbe ediyor. Nasıl tevbe ediyor kul?.. Yâni tevbe dönüş demek, gûnahtan dönüyor Cenâb-ı Hakk'ın yoluna dönüş yapıyor. Bunun sebebi nedir?.. Kulu tevbeye sevk eden, ısrarı terk etmesidir. Günahı tekrar tekrar işlemeyi terk etmesidir. İnsan bir kere bir günahı işleyebilir ama, onu alışkanlık haline

getirmeyecek, yapmışsa tevbe edecek, bir daha düşmemeğe gayret edecek, ısrar etmeyecek.

İsrar etti mi küçük günahlar bile büyür. “Canım sigara sadece mekruhmuş, işte içiyoruz.” Onu içe içe günahı büyür. Yâni:⁶⁴

لَا كَبِيرَةَ مَعَ الْإِسْتِغْفَارِ، وَلَا صَغِيرَةَ مَعَ الْإِصْرَارِ

(الدَّيْلَمِيُّ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ)

(*Lâ kebîrete mea'l-istiğfar*) “İstiğfarla büyük günah kalmaz. Tevbe edince, büyük günahlar da affedilir. (*Ve lâ sağîrate mea'l-isrâr*) İsrar olduğu zaman küçük günah kalmaz. Küçük günah büyür. Çünkü ısrar ediyor, inad ediyor, tekrar ediyor, devam ettiriyor, o zaman büyür.

Demek ki, kulun tevbe etmesinin asıl sebebi, ısrârı terk etmesidir. O halde bizler gûnahta ısrar etmeyeceğiz. Yaptığımız bir hata küçük de olsa tekrar tekrar yapmayacağız. Bir defa yapmışsak, hemen bırakacağız. İsrarını bırakınca Allah tevbeyi nasib ediyor. İsrar ederken tevbe olmaz. “İsrarını bırakınca tevbe nasib oluyor.” diyor bu zât, tecrübesine dayanarak.

İsrarını bırakmaya da ne sebep oluyormuş: (*Ve'llezî yeb'asühû alâ terki'l-isrâri mülâzemetü'l-havf*) Havfa sarılmak, yâni Allah korkusuna dalmak, onu düşünmek, onu kendisine meşgale etmek, Allah'tan korkmayı düşünmek, ısrarını terk ettirir. İsrarını terk ettirince de, tevbe nasib olur.

Demek ki, havfullah olacak içinde, Allah korkusu olacak. O halde ne yapmak lâzım?.. Allah'ın korkulacak şeylerini hatırlamak lâzım!.. Meselâ cehennem hakkındaki kitapları okumak lâzım! Mahşer gününün dehşeti hakkındaki bahisleri okumak lâzım! Çoluk çocuğa anlatmak lâzım! Kabrin ahvâlini

⁶⁴ Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.V, s.199, no:7994; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.456, no:7268; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.II, s.44, no:853; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.IV, s.218, no:10238; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.2072, no:3071; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XVI, s.452, no:17251.

anlatmak lâzım! Kabirde azaplar neler oluyor, anlatmak lâzım. Bunları söylemek lâzım ki havfullah meydana gelsin, korku meydana gelsin. Korku ısrarı terk ettirsin. İsrarı bırakınca da, tevbe nasib olsun.

h. Vacipler ve Verâ

٧ - قال: وقال الحارث: لا ينبغي أن يطلب العبد الورع بتضيع الواجب.

TS. 58/7 (*Kâle ve kâle'l-hârisü*) Yine aynı rivâyet zinciriyle buyurmuş ki: (*Lâ yenbagî en yatlube abdü'l-veraa bi-tedî'l-vâcib*) “Kulun vacibi zâyî ederek vera’ elde etmeğe çalışması olmaz, gerekmez, böyle şey olmaz.”

Vera’ takvâ demek ama, kuvvetli takvâ duygusu demek, şüphehilere bile yanaşmamak demek. Bu vera’ duygusu, vacipleri, gereklileri yapmadığı zaman hâsıl olmaz. Vacipleri tamamen yapacak, (*mâ vecebe aleyhi*) üzerine vazife olan şeyleri, farzları ve sâireleri güzelce yapacak, ondan sonra vera’ hasıl olur. O vâcibâtı yapmadan, gerekli olan emirleri ve sâireleri tutmadan vera’ sahibi olması mümkün değildir. Boşuna bir aramadır o.

Demek ki bugün bitiremeyeceğiz. Ben bitiririz diyordum ama... Bir tane daha okuyalım, keselim:

i. Hikmet Sahibinin Meşguliyeti

٨ - قال: وقال الحارث: أكثر شغل الحكيم فيما يوجبه عليه الوقت؛ والذي هو أولى به فيه.

TS. 58/8 (*Kâle: Ve kâle'l-hârisü: Ekserü şugli'l-hakîmi fîmâ yûcibühû aleyhi'l-vaktü; ve'llezî hüve evlâ bihî fîhi.*) Hâris Hazretleri, yine aynı rivâyet zinciriyle buyurmuş ki: (*Ekserü şugli'l-hakîm*) “Hikmet sahibi kulun meşguliyeti ekseriyetle şudur...” Hakim ne demek?.. Muhakemesi kuvvetli, yaptığı işi

sağlam yapan ve yerli yerince yapan, hükmü isabetli olan kimse demek... Böylelerine Araplar hakîm derler. Avrupa’da, düşündüğü için filozof derler. Lokman Hakim diyoruz. Hakîmâne bir söz diyoruz, hakîmâne bir şiir diyoruz...

Hakîmin ekseriyetle meşguliyeti nedir?.. (*Fîmâ yûcibühû aleyhi’l-vaktü*) “Vaktin gerektirdiği şeyle meşgul olur hakîm.” Hakim olan insan, hikmet sahibi olan insan... Tabii hikmet sahibi olmak, isabetli düşünebilmek ve hakîmâne düşünebilmek, yerli yerince düşünebilmek çok kıymetli bir vasıftır.

وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا (البقرة: ٢٦٩)

(*Ve men yû’te’l-hikmete fekad ûtiye hayran kesîrâ*) “Kime bu hikmet vasfı verilmişse, çok büyük hayırlar verilmiş demektir.” (Bakara, 2/269) Herkes dengeli düşünemiyor. Herkes kaşık yontuyor ama, sapını ortaya getiremiyor.

Nasreddin Hoca ne demiş:

“—Soğanla yoğurt yemeği ben buldum ama, doğrusu ben de beğenmedim.” demiş.

Yâni insan bir şeyler yapıyor ama, her şey güzel olmuyor. Şeker koyarsanız güzel olur. Yoğurda şeker koyarsanız güzel olur ama, soğanla yoğurt güzel olmuyor. Demek ki her yapılan iş güzel olmuyor, yerli yerince uygun düşmesi lâzım. Her sanatkarın eseri beğenilmiyor, bazısınınki beğeniliyor. Her hattatınki beğenilmiyor, bazısınınki beğeniliyor.

Hakîm olan insan, bu hikmet vasfına sahip insan, iyi bir vasfa sahip demektir. Peygamber Efendimiz’e de Allah-u Teâlâ Hazretleri, hem Kur’an-ı Kerim’i vermiştir, hem de hikmet vermiştir. O da hadis-i şerîf olarak tezahür ediyor. Yâni Efendimiz’in sözleri hikmet sıfatından doğup çıkıyor, o kaynaktan kaynaklanıyor.

Hakîm olan insanın ekseriyetle meşguliyeti, zamanının icap ettirdiği şeydir. Şimdi meselâ, her zamanın kendine göre bir yapılması gereken işi vardır. Geceleyin kalktın, kalkıyorsun mutfağa gidiyorsun yemek yemeğe... Yâ şimdi yemek yeme zamanı değil! Ne yapacaksın?.. Şimdi teheccüd kılma zamanı.

Zaman kıymetli, kaçırma!

Namaza iki dakika kalmış, açıyorsun masayı, kitabı ve sâireyi... Yâ şimdi abdest al, camiye gitme zamanı. Veyahut sabah namazından sonra, insan camide oturup da zikirle meşgul oldu mu, bir hac ve umre sevabı alıyor. E onu yap! Bak zamanın kıymeti var. İkinciyle akşam arasında istiğfarla, tevbeyle meşgul oldu mu, gün kapanıyor, güneş batıyor, o zaman çok kıymetli... Yâni zamanın icab ettirdiği işi ve ibadeti yapar, hakîm insan ekseriyetle.

Hikmetsiz insan da bu fırsatları kaçırmaz. Yerli yerinde yapmaz. Uyuyacak yerde uyanık gezer, uyanık olacak zamanda yatar uyur. Gece saat birlere, ikilere kadar sokakta, köşe başında durur, ondan sonra yatağa yatar, ne teheccüd kılabilir, ne sabah namazına kalkabilir. Yâni yersiz iş yapıyor. O hakim değil... “Hakim insan vaktin gerektirdiği şeyi yapandır.” diyor.

(*Ve’llezî hüve evlâ bihî fîhi*) Hatta vaktin gerektirdiğini değil de, vaktin gerektirdiği birkaç tane şey olsa, onun evlâ olanını yapandır, en uygun olanını yapandır. Şu da yapılabilir, şu da yapılabilir ama, şunu yapmak evlâ... Evlâsını seçebilen, yâni daha uygun olanını seçebilen hakîm kimsedir.

O halde, bu sözden bizim çıkaracağımız ders şu oluyor: Zamanımızın, içinde yaşadığımız dakikaların, saatin, günün o diliminin, hangi işi yapmak için ayrılmış olduğunu dinen bilip, ona göre hareket etmeliyiz. Uyku zamanında uyumalıyız. Televizyonla, maç seyretmekle, filan vakit öldürmemeli... İbadet zamanında kalkmalıyız. Çalışma zamanında çalışmalıyız, istirahat zamanında istirahat etmeliyiz.

Bakın, Peygamber Efendimiz SAS, öğleden evvel bir miktar uyurdu. Neden uyurdu? Öğleyin, tam güneş doğmuştur, günün ortası olmuştur. Zaten teheccüd vaktinde kalktı, sabah namazını kıldı, işine gitti, çalışmasını yaptı, birçok işleri başardı, günün ortasında yoruldu, uyur.

Tamam, bu uyku çok faydalıdır. Vücuda da faydalıdır, zihne de faydalıdır, tam da yerli yerinedir. E şimdi o vakitte uyuyabilirse insan, uyumalı, istirahat etmeli. İstirahat ederse, öğleden sonrasında dinç, tam enerjili çalışmayla geçebilir. İstirahat

etmezse, öğleden sonra kafası çalışmamağa başlar, gözleri kapanmağa başlar, uyuklamağa başlar, verimsiz bir duruma düşer.

Demek ki her şeyin zamanını; uykunun, uyanmanın, çalışmanın, ibadetin, her şeyin zamanını iyi bilmek lâzım! Hakim insan bunu yapar diyor.

j. Ubûdiyyetin Alâmeti

Bir tane daha okuyalım, 10.'da bırakalım:

٩ - قال: وقال الحارث: صفة العبودية ألا ترى لنفسك ملكاً ،
وتعلم أنك لا تملك لنفسك ضرراً ولا نفعاً .

TS. 58/9 (*Kâle: Ve kâle'l-hârisü: Sıfatü'l-ubûdiyyeti ellâ terâ li-nefsike milken, ve ta'leme enneke lâ temlikü li-nefsike darran ve lâ nef'â*) “Ubûdiyyetin, kulluğun alâmeti, aslı vasfı, sıfatı, hakim sıfatı şudur: (*Ellâ terâ li-nefsike milken*) Kendinde bir sahiplik, sahip olduğun bir şey görmemendir; (*ve ta'leme enneke lâ temlikü li-nefsike darran ve lâ nef'â*) ve senin kendi nefesine ne fayda, ne zarar getirebileceğini bilmendir.”

Ne malın var, ne de bir şey yapabilme iktidarın var. Asıl kulluk, bunu bilmektir işte... Asıl ubûdiyyet vasfı, kuldaki bu şuurdur. Biliyor ki her şey Allah'tandır, kendisinin kendisine zararı, faydası yok... Her şey Allah'ın lütfuna kalmıştır; ona iltica eder, ona tevekkül eder, ondan ister, ona dayanır demek oluyor.

59. sayfanın 10. paragrafında bırakmış oluyoruz.

Allah hepinizden razı olsun...

Fâtiha-i şerîfe mea'l-besmele!

28. 11. 1992 - İstanbul

17. HÂRİS İBN-İ ESED EL-MUHÂSİBÎ (2)

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytânî'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmânî'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fih... Alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Hamden kemâ yenbağî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultânih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn, abdihi ve habîbihî muhammedini'l-mustafâ ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Cumartesi günleri İstanbul'da bulunduğumuz zamanlarda, bu güzel tekkede *Tabakâtü's-Süfiyye*'yi okumaya devam ediyoruz. Türkçe'ye tercüme edilmemiş olan bu eserin, 58. sayfasına kadar izahlı okuyup, tercümesini yapıp, anlattık. 59. sayfasının 10. bendine gelmiş bulunuyoruz. Bu gün de inşaallah, terceme-i hâlini bitiririz Hâris-i Muhâsibî Hazretleri'nin.

Bu metinleri okumaya ve izaha başlamadan önce, başta Peygamber SAS Efendimiz Hazretleri'nin ruhu pâkine hediye olsun diye, sonra onun mübarek âlinin, ashâbının, etbâının ve Ebû Bekr-i Sıddîk ve Aliyy-i Murtazâ'dan müteselsilen hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar turuk-u aliyyemiz silsilelerinden güzêrân eylemiş olan sâdât u meşâyihimizin;

Şu tekkenin bânîsi olan ve alt katta medfun bulunan Mustafa Selâmî Efendi Hazretleri ve hulefâsının ve müridlerinin; beldemizin medâr-ı iftihârı Yûşâ AS'ın, Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri'nin ve sair sahabe-i kirâmın ve bu civarda medfun bulunan Şeyh Murâd-ı Münzevî Hazretleri'nin, Abdül'ehad-i Nûrî Hazretleri'nin, Haydar Baba Hazretleri'nin ve sair evliyâullahın;

Hâssaten kitabı yazan Ebû Abdîrrahmân es-Sülemî Hazretleri'nin ve hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî Hazretleri'nin; ve uzaktan yakından bu dersi dinlemeğe şu mekâna gelmiş olan siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş olan bütün sevdiklerinin, yakınlarının, geçmişlerinin, dostlarının, ecdâd u ceddât, akrabâ u taallukâtının ruhlarına bizlerden hediye olsun diye;

Allah-u Teâlâ Hazretleri evliyaullah büyüklerimizin himmet ve teveccühlerine bizleri nâil eylesin, bizi de sevdiği yolda ilerletsin, yükseltsin, ömrümüzü rızasına uygun geçirmeye bizleri muvaffak eylesin, huzuruna yüzü ak, alnı açık, sevdiği kullar olarak varmamızı nasib eylesin diye, bir Fatihâ, üç İhlâs-ı Şerif okuyup öyle başlayalım, buyurun:

.....

a. Teslimiyet Nedir?

59. sayfanın 10. bendinde:

١٠ - قال: وقال الحارث: التسليم هو الثبوت عند نزول البلاء ،
من غير تغير منه في الظاهر والباطن.

TS. 59/10 (*Kàle: Ve kàle'l-hàrisü*) Daha önce geçmiş olan rivâyet zinciriyle, yâni Abdullah ibn-i Aliyyini't-Tûsî'den Huldî'ye, Huldî'den Ebû Osman el-Beledî'ye, ondan Hâris-i Muhâsibî'ye uzanan zincir ile, aynı senedle, el-Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî Hazretleri buyurmuş ki: (*Et-teslîmü hüve's-sübûtu inde nüzûli'l-belâ', min gayri tegayyürin minhu fi'z-zâhiri ve'l-bâtın*)

Tarikatta *teslimiyet* diye bir makam var, onun tarifiyle ilgili. *Teslimiyet*; Allah'ın hükmüne, kaza ve kaderin tecellîsine rızâ göstermek, ceza' ve feza' göstermemek, itiraz etmemek, taşkınlık yapmamak; ağzını açıp, gözünü yumup da, edebsizce ileri geri konuşmamağa dikkat etmek. Diyor ki tarifinde:

(*Et-teslîmü*) “Bu teslimiyet, (*hüve's-sübûtu inde nüzûli'l-belâ'*) kendisinin başına belâ geldiği zaman sapasağlam durmasıdır, sabit olmasıdır, sebat etmesidir. (*Min gayri tegayyürin minhu*) kendisinde hiç bir değişiklik meydana gelmeden sapasağlam olduğu yerde durmasıdır. (*Fi'z-zâhiri ve'l-bâtın*) Zahirinde de değişiklik olmayacak, bâtınında da. Yâni şeklen de dışarıda da bir itiraz emaresi, alâmeti görülmeyecek, kalbinde de bir itiraz duygusu mevcut olmayacak.”

Yâni, herkesin bildiği klasik bir misali söyleyelim: Yakını

ölüyor; annesi, babası veya evlâdı, çocuğu ölüyor. Kadın veya adam saçını başını yoluyor, feryâd u figânlar ediyor, ileri geri konuşuyor, bağılıyor, çağırıyor... Morali bozuluyor, gönlü çöküyor, kararıyor, feleğini şaşırıyor filan...

“—E ne oluyorsun, ne var yâni? Bu olayı takdir eden kim?”

“—Allah CC...”

“—Sana ne düşer?..”

Abdülkâdir-i Geylânî Efendimiz’in söylediği gibi, kula düşen iki şey var: Bir; kaza ve kadere, Allah’ın hükmüne rızâ... İki; dua... Rızâ ve dua, başka bir şey yok. Kadere rızâ, Allah’a dua... Çok kolay kulluk... İtiraz ederse, bağırır çağırırsa, imtihanı kaybeder.

Hadis-i şerîfte geçer ki, Peygamber SAS böyle bangır bangır bağırın, yaka bağır yırtan, feryâd ü figân eden bir kadının yanından geçiyordu. Başına bir belâ, musibet gelmiş kadının, bağıriyordu. Ona dedi ki:

“—Ey filanca, adını da bilmiyorum ama, her kim isen sabretmen lâzım! Allah’ın hükmüne râzı olman lâzım!..” gibi böyle konuşmak isteyince, kadın dedi ki:

“—Sen benim başıma gelen belânın ne kadar fazla olduğunu biliyor musun? Bir bilsen...” Bilmem ne, filan.

Efendimiz baktı ki ağzı kalabalık, yanında durmadı, yürüdü gitti. Onun üzerine arkadan gelenler dediler ki:

“—Sana gelip bu sözleri söyleyen şahıs kimdi, biliyor musun?..”

“—Bilmiyorum.” dedi.

“—Bu Peygamber Efendimiz SAS idi.”

“—Yaaa! Öyle mi?” dedi, arkasından koştu, yetiştii,

“—Yâ Rasûlallah! Kusura bakma, ben seni tanıyamadım, ondan edepsizlik ettim. İleri geri konuşmam seni tanımadığım için, seni bilemediğim için oldu. Benim kusuruma bakma...”

Tabii olan oldu bir kere. Efendimiz buyurdu ki:⁶⁵

⁶⁵ Buhârî, *Sahîh*, c.I, s.438, no:1240; Müslim, *Sahîh*, c.II, s.637, no:926; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.210, no:3124; Tirmizî, *Sünen*, c.III, s.314, no:988; Neseî, *Sünen*, c.IV, s.22, no:1869; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.509, no:1596; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.130, no:12339; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s.272, no:2040; Taberânî, *Mu’cemü’l-Evsat*, c.VI, s.222, no:6244; Ebû Ya’lâ, *Müsned*, c.VI, s.176, no:3458; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, c.VII, s.119, no:9702; Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ*,

الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى (خ. م. د. ت. ن. ه. حم. ط. طس.
ع. هب. ق. عد. عن أنس؛ ع. عن أبي هريرة)

(*Es-sabru inde's-sadmeti'l-ûlâ*) “Sabır, darbe ilk geldiği zaman gösterilir, sevap o zaman alınır. Darbe ilk geldiği zaman sabır gösterirsen, işin kıymeti var; aksi takdirde iş işten geçmiş olur.” buyurdu. Sonra herkes alışıyor. Yâni günler geçince, zaman geçince alışıyor insan.

Alman ordusunda bir kaide varmış; kavga edenler 24 saat içinde birbirinden üst makamlara şikâyetle bulunamazlarmış, yasakmış. 24 saati geçecek bir kere. Neden? Bir heyecanı yatışsın, bir uyuşsun, bir uyansın; duygularını kendi kendine normal olarak tahlil edecek bir hale gelsin. Bakalım kendisi mi haklı, karşı tarafı mı haklı, şikâyetle mahal var mı, yok mu?..

Demirel şimdi Japonya'ya gitti, orada adalet bakımından da Japonlar iyi diyor. Çünkü davalar çabuk görülüyormuş, mahkemelerde yığılma yokmuş. Neden? Savcılar olur olmaz her davayı açmıyorlarmış, mahkemeyi fuzûlî işgal etmiyorlarmış. Bazen inad ediyor taraflar, yirmi beş kuruş için, elli kuruş için dünyanın masrafını yapıp dava açıyor, hakimi meşgul ediyor, mahkemeyi meşgul ediyor.

Tabii o, orada bu davaların az olduğunu ve mahkemelerin çabuk çalıştığını görmüş, savcıların olur olmaz davayı açmadığını görmüş, sevinmiş.

c.IV, s.65, no:6919; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.362, no:1203; İbnü'l-Ca'd, *Müsned*, c.I, s.208, no:1368; Kudâi, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.172, no:249; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c.I, s.1477; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.III, s.356, no:799; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.III, s.99; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.352, no:7373; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.415, no:3842; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.X, s.453, no:6067; Ukaylî, *Duafâ* c.III, s.463, no:1519; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.272, no:6510, 6511; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.246, no:647; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.VII, s.355, no:6462 ve c.XIV, s.52, no:13769.

Ama asıl İslâm Tarihi'nde bizim dedelerimizin halini anlatıyor bir seyyah, Baron de Bûsbek, diyor ki:

“—Bunların mahkemelerine iş düşmez. Mahkemelerinde davacı-davalı göremezsin. Çünkü çok terbiyeli, edebli insanlardır; zaten haksızlık edip de mahkemeye kadının huzuruna gelme durumları olmaz. Böyle bir ihtilaf olsa bile, mahallenin eşrafı, büyükleri, hatırı sayılır kimseler halleder. Yâni kadıya, mahkemeye çok nadir iş düşer.” diyor.

Osmanlı devrinde kadılar ne oluyor? Şair oluyor. Ekseriyeti şair. Neden? Zamanı boş, oturuyor, şu vezinden bu vezinden şiir yazıyor, Neden? Dava gelmiyor ki önüne. Ya okuyacak, ya yazacak, bir şeyler yapacak. O da şiir yazıyor filan. Ekseri divan şairleri, mesleğini incellerseniz, kadıdır. Parası var, keyfi yerinde, konağı var, zamanı da var. Yâni ilim için, irfân için, hele şiir için, edebiyat için zaman lâzım. Oturacak da, şiiri tanzim edecek.

Demek ki teslimiyet, belânın indiği zaman, zahirinde veya bâtınında herhangi bir değişme müşahade edilmeden sapasağlam durmaktır. Yâni kale gibi duracak, ne kaşı kıpırdıyacak, ne yüzünde çizgiler belirecek, ne alnı kırışacak, ne ah vah edecek, ne saç baş yolacak, ne diz dögecek, ne bağırıp çağırarak; ne de kalbinde kırgınlık, küskünlük, darılma, iler-geri, iyi-kötü düşünceler olmayacak. Gayet sakin, kale gibi sağlam duracak.

Tabii, zahirde bir şey olmaması bir edeptir; batında bir şey olmaması, yâni insanın gönlünde fırtına kopmaması, duygularının sapasağlam olması, o daha büyük bir şey... Bu gibi haller de eğitimle elde edilir. Birden elde edilmez. Onun için, müslümanın —her zaman söylediğimiz gibi— yılda bir sabır eğitimi var, bir ay sürer; Ramazan... Neden yapıyor bunu?.. Alışsın diye. Yâni insanın içindeki duygularına da hakim olması kolay bir şey değildir. Hakim olmağa küçükten beri alışacak da, öyle hakim olacak. Yoksa, istese de hakim olamaz.

“—Ne yapayım elimden gelmiyor, yapamıyorum, edemiyorum.” filan diyorlar.

İşte alışmadığı için. İslâm her şeyin çaresini bildirmiş. Yalnız, reçeteyi doktorun söylediği gibi uygulamak lâzım! Uygulanırsa tedavi olur, uygulanmadığı zaman olmuyor tabii. Zâhirde ve bâtında hiçbir değişiklik olmaması için, bâtınının eğitim görmesi

lâzım insanın...

Burada bir misâli anlatalım, banda girmiş olsun yeri gelmişken: Eski dervişlerden olgun bir kimse bir şehre gitmiş. İslâm Alemleri geniş... Şimdi şu yukarıdaki Şeyh Murâd-ı Münzevî Hazretleri Buharalı, Peygamber Efendimiz'in sülâlesinden. Hindistan'ın kuzeyine, Keşmir'e gitmiş, İmâm-ı Rabbânî Efendimiz'in oğlu Şeyh Muhammed-i Ma'sum Efendimiz Hazretleri'nden icazet almış. Ondan sonra Şam'da oturmuş, hacca gitmiş dört defa-beş defa... Gelmiş buraya, burada vazife görmüş, irşad hizmeti yapmış, medrese açmış. Burada vefat etmiş.

Düşünüyorum da İslâm Alemleri'nde hudut yok, pasaport yok, vergi yok, mecburiyet yok... Hadis öğrenmek için oraya gidiyor, fıkıh öğrenmek için buraya geliyor, irşad etmek için şuraya görevlenip gidiyor. Her taraf İslâm Alemleri'nin... Tabii özel yönetimler var, valilikler var, beylikler var ama, kimse kimseye dur demiyor; müslümansa, geliyor geçiyor. Güzel bir şeymiş yâni. Müslümanlar her tarafa gidip gelebiliyorlarmış. Şimdi hacca gitmek için bile pasaport alıyorsun, vize alıyorsun da, bir aydan fazla bırakmıyor adam... İsteddiği zaman izin vermiyor, istemediği kimseye izin vermiyor. Ölürsa ölsün, haccı yaparsa yapsın, yapamazsa yapmasın diyor. Yâni, eskiden güzelmış.

Bir adam bir şehre gelmiş, fakat muhafızlar yakalamışlar;
“—Sen casussun!” demişler.

Bir de umûmiyetle dervişler seyahati eğitim içinde yapıyorlar. Yâni seyahatin meşakkati içinde, cevri ü cefâ çekerek pişsinler diye de bir seyahat var. Ama bizim Nakşî Tarikati demiş ki: (*Sefer der vatan*) “Vatanında bu seyahat kemâlâtını tamamlasın!” Ama seyahat eden seyyah dervişler de var.

Şimdi seyahat ederken insanın üstü başı tozlanır bir kere, saçları başı uzar, parası pulu azsa derbeder bir hal alır. Ama gönlü güzeldir, kafası ilim doludur. Onu herkes bilemez. Dış görünüşü itibarıyla hırpânî görünümde filân olabilir. Onun için, buna da bakmışlar hırpânî bir adam... Gel buraya demişler, yakalamışlar bunu.

“—Sen casussun, düşman devletten buraya geldin. Kesin bunun kafasını!..” demişler.

Cellada götürmeğe çalışmışlar. Yolda ite kaka celladın yanına gidiyor, yâni kafası kesilecek. Halbuki bir casusluğu yok, kötü bir niyeti yok, Allah'ın bir derviş kulu.

Şimdi o haldeyken kendi kendine soruyor, diyor ki:

“—Söyle bakalım nefsim, bak haksız yere sana iftira ettiler, casus dediler, ölümüne karar verdiler, cellâda doğru götürüyorlar. Bu ne biçim iş?.. Ne biçim kader, nasıl bir haksızlık?.. Söyle bakalım, her zaman sen dervişim diye Allah'ın hükmüne râzı olmaktan, kadere teslim olmaktan bahsederdin; bu işe de râzı mısın, teslimiyetin var mı, rızan var mı?.. Bak burada bir aksilik var, haksızlık var, buna da râzı mısın?..” demiş.

Şöyle içine bakmış:

“—Ölürsem öleyim. Allah'a gideceğim. Hayatım bu kadarmış demek ki...” demiş.

Nefsi öyle ıslah olmuş ki mübareğin, itiraz yok hiç... “Yâ, bu da olur mu, haksız yere güme gidiyoruz, boşa gidiyoruz.” gibi bir duygu da gelmemiş içinden. Gayet rahat... Teslimiyeti var:

“—Eh, hükmümüz bu kadarmış, ömrümüz bu kadarmış; (*el-hükmü lillâh*) ferman Allah'ındır. Böyleymiş kaderim.” diye düşünüyor.

Gidiyor boynunu kestirmeğe. Fakat tam celladın yanına varınca seslenmişler:

“—Durun! Bir yanlışlık oldu. Bu adam casus değil, iyi bir insan olduğu anlaşıldı, serbest bırakın!” demişler.

Bu sefer kurtulmuş kesilmekten, salıverilmiş. Bu sefer gene soruyor kendisine... Yâni ölecekti ölmedi. Diyor ki:

“—Vallâhi ölümden kurtulduğuma, ölümden halâsıma değil, o andaki ihlâsıma seviniyorum hâlâ!” diyor.

Yâni ölecekken rızâ ve teslimiyeti vardı ya kalbinde, itirazı yoktu ya, hani batınından bir tegayyür, bir itiraz yok. “O ölecek gibi olduğum zamandaki ihlâsıma hâlâ seviniyorum. İyi ki o imtihanda, “Olmaz böyle şey yâ!” diye içimde feryâd ü figan, itiraz olmadı. “Ölümden halâsıma, kafamın kesilmesinden halâsıma değil, o andaki ihlâsıma hâlâ seviniyorum!” diyor. Çok hoşuma gider de benim, zaman zaman anlatırım bu fıkrayı.

Düşünüyorum da, kendimi onun yerine koyuyorum; ölüme

giderken böyle düşünebilmek de kolay bir şey değil! İyi bir terbiye yâni, tam bir teslimiyet. Burada da yeri geldi, insanın Allah'ın rızasına, kaderine, hükmüne böyle teslimiyeti olmalı. Bazı üzücü olaylar olabilir.

Millet dayanamıyor, hemen bakıyorsun köprüden kendisini atıyor. Kuleden kendisini atıyor, intihara kalkışıyor vs vs. Halbuki Allah'ın nimetleri var; imtihan... Belâlar da var, musibetler de var; onlar da imtihan... Yâni insana bazen nimet gelir. Ekseriyetle nimetler sayılsa, bir, iki, üç, dört, beş... Sayamazsın!

وَإِنْ تَعَدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصَوْهَا (النحل: ١٨)

(*Ve in teuddû ni'meta'llâhi lâ tuhsûhâ*) [Allah'ın nimetini saymaya kalksanız, onu sayamazsınız.] (Nahl: 16/18) Nimetler sayılamaz, belâlar sayılıdır. Yâni insanın ömründe gördüğü ölüm kaç tanedir? İki tane, üç tane, beş tane... Yâni ne olacak?

Ama nimetler?.. Her gün yiyor, her gün içiyor. Her gün baklava börek, kaymak, tatlı, üzüm, elma, armut, muz, kavun, karpuz... E bunların hepsine bir şükür lâzım değil mi? Onların şükürlerinde şükretmiyor, duruyor; ama başına ömründe kırk yılın başı, bir defa bir imtihan geldiği zaman, musibet, belâ geldiği zaman, hop oturuyor, hop kalkıyor. Olmadı, imtihanı kaybediyor. Teslimiyet gösterecek.

Evet, güzel bir sözünü öğrenmiş olduk Hâris-i Muhâsibî Hazretleri'nin. Yâni, "Belâ indiği zaman içinde ve dışında, zahirinde ve batınında hiç bir değişme olmadan sapa sağlam durmaktır, durmaktır, sübûttur, sebattır." diyor. Böyle tarif etmiş teslimiyeti. Güzel...

b. Recâ Nedir?

١١ - قال: وسئل الحارث عن الرجاء ، فقال: الطمع في فضل

الله تعالى ورحمته ، وصدق حسن الظن عند نزول الموت.

TS. 59/11 (*Ve kâle süile'l-hârisü ani'r-recâ*) Yine aynı rivayetle râvi dedi ki: Hâris-i Muhâsibî'ye, "Recâ' nedir?" diye, recâdan soruldu.

Biliyorsunuz bunlar hep tasavvufî tabirler, tasavvuf terminolojisi yâni. Havf var, recâ var tasavvufta... Yâni İslâm'da var da, tasavvufun konusuna girdiği için, bu ilim içinde bahis konusu ediliyor. Havf, korkmak demek. Recâ, ummak demek. Havf u recâ, korku ile ümit demek.

Müslüman iyi bir müslüman olduğu zaman, ne yapacak? Allah'tan korkup titreyecek mi, Allah'a çok ümit besleyip böyle efe efe dolaşacak mı ortalıkta?.. Hangisi iyi?.. Allah'tan korkmayı emreden ayetler de var, Allah'ın rahmetinden ümitlenmeye dair ayetler de var. Hangisini yapalım?.. Yâni şen mi olalım, gamlı mı olalım? Üzüntülü mü olalım, sevinçli mi olalım?..

Alimlerimiz meseleyi incelemişler de, vardıkları sonucu ben kısaca söyleyeyim: (*Beyne'l-havfi ve'r-recâ*) olacak. Korku ile ümidin arasında duracak. Yâni birisine tam dalmayacak.

Tam korku içinde olursa, adama bakıyorsun titriyor boyna... Yemek ye; titriyor... Uyu; titriyor... Çalış; titriyor... E bu adam mahvolmuş. Korkudan, normal bir insan olmaktan çıkmış. Eli ayağı Allah korkusundan titriyor, oturamıyor, kalkamıyor, konuşamıyor, kekeme, bilmem ne... Bu aşırı, dozajı fazla!

Öteki adama bakıyorsun:

"—Allah gafurdur, rahimdir yâ... Evelallah işte gireriz cennete be, boş ver, aldırma!" filan diyor.

O da, bakıyorsun fazla şen şakrak, vur patlasın, öyle gidiyor gibi. E bu da yanlış.

"—E mübarek biraz da tedbir al, dikkatli ol, ibadetini yap!"

"—E canım, Allah gafurdur, rahimdir affeder. Beni mi yakacak Allah?.." filan.

O da fazla gevşek olduğu için, o da makbul değil.

Onun için, evliyaullahtan bir zâta sormuşlar, büyük vâiz:

"—İnsan nasıl olmalı, hangi duygulara sahip olmalı?"

Diyor ki:

"—Bağlı iki aslanın arasındaki tilki gibi olmalı..."

Niye bağlı diyor? Aslan bağlı olmadı mı atlar, tilkiyi parçalar,

yer. Yâni iki aslan var manzarada karşımızda, tilki de var. Ama hepsi bağlı, hepsinin ipi ölçülü... “İki aslanın arasında tilki gibi olmalı.” diyor.

Ne demek istiyor?.. Yâni tilki aslanla baş edemez. Aslanın yanına yanaşırsa, aslan ona bir pençe vurur, hart hurt, çatır çutur yiyecek. O zaman bu aslanın yanına yanaşamaz. Kazara, yanlışlıkla o tarafa biraz yanaşsa, aslan buradan bir gırrrr yapacak üstüne, saldıracak. Ama bağlı. Fazla gelemeyecek ama yakalamak için bir saldıracak. Tilki korkusundan çok kaçsa ne olur? Öbür aslanın yanına gelince, o da gırr diye üstüne atlayacak.

Çok güzel tarif etmiş yâni. Ne onun yanına yanaşabilecek, ne onun yanına yanaşabilecek, orta çizgide... Yâni iki aslana da parçalanmamak için korksa da, titrese de ikisinin ortasında duracak. İki bağlı aslanın arasındaki, bağlı tilki gibi olacak. O tarafa da fazla yanaşamaz, bu tarafa da yanaşamaz. O zaman insanın dengesi bozuluyor, yâni normal kulluğu yapamıyor.” demişler.

Şimdi işte recâdan sormuşlar. Recâ, ummak, ümitli olmak. Korku tarafı değil de recâ tarafını sormuşlar:

“—Nedir bu, nasıl tarif edersin, ne dersin?..” demişler.

(*Fekâle*) Buyurmuş ki: (*Et-tamau fî fadli'llâhi teâlâ ve rahmetihî, ve sıdku hüsnî'z-zannî inde nüzûli'l-mevti*) Böyle tarif etmiş.

(*Et-tamau fî fadli'llâhi teâlâ ve rahmetihî*) “Allah-u Teâlâ'nın fazlına ve rahmetine tamah etmek, ümit tutmak, heveslenmek; (*ve sıdku hüsnî'z-zannî*) ve hüsn-ü zannını sapasağlam, dosdoğru yapmak...” Ne zaman? (*İnde nüzûli'l-mevti*) “Ölüm kendisine geldiği zaman... Recâ budur.” diyor. Yâni, biraz recâyı ölüme yakın zamana itmiş, o zaman söylüyor.

Yâni, Allah'ın fazlına ve rahmetine heveslenmek ve Allah'a karşı hüsn-ü zannında sâdikâne, sağlam duygulara sahip olmak. Ama ne zaman?.. Ölümüne yakın. Yâni ölmesine yakın sırada, ölüm geldiği sırada diyecek ki:

“—Umarım ki Allah bana rahmetiyle, fazlıyla muamele eder, isterim onu.” diyecek ve Allah'a hüsn-ü zan besleyecek.

Yâni, Allah'a hüsn-ü zan beslemek ne demek? Allah'ın kendisine iyi muamele edeceğini zannetmek demek, sanmak

demek... Bunu da sıdk ile yapacak yâni. Allah'ın kendisine iyi muamele yapacağına dair, sıdk ile sapasağlam bir duyguya sahip olması demek. Ama ne zaman?.. (*İnde nüzûli'l-mevti*) “Yâni ölümün geldiği zaman. Hayatın içinde değil de, işin sonunda...”

Hakikaten bu hususta hadis-i şerîf vardır. Peygamber Efendimiz öyle buyuruyor:

“—Ömrünüzün ahirine doğru, Allah’a ümidinizin artması tarafına meyledeceksiniz.”

Gençlikte, korku tarafına yakın olacak. Allah’tan korkacak, gûnahtan korkacak, cezasından korkacak, cehennemden korkacak... Artık belli bir yaştan sonra, zaten günahlara meyletmez, meyil duygusu kalmaz. O zaman, korku insanı günahlardan koruyordu. Yâni onun önemi azalıyor. Bu sefer, bu taraftan Allah’a hüsn-ü zan edecek, “Bana inşâallah güzel muamele eder, öyle ümit ediyorum.” diye hüsn-ü zan edecek ve Allah’ın fazlına, rahmetine tamah edecek.

Tamah kelimesini kullanması güzel! Yâni, bir insan bir şeye uzaktan yutkunur, tamah eder, ister şunu alayım diye hakkı olmadığı halde... Tamah kelimesini kullanıyor, güzel yâni. Biz Allah’ın fazlına, rahmetine nereden layık olalım aciz, naçiz, zalûm, cehûl kullar olarak?.. Ama tamah edecek, tamah besleyecek, o isteği beslemek diye söylemiş. Burada bir tevâzu var. Biz aslında Allah’ın fazlına ve rahmetine layık değiliz ama, ona tamah etmek, ümit tutmak, ona heveslenmek demek istiyor.

Bu sözü hadis-i şerîfe uygundur. Evet, yaşı belli bir yaştan sonra olanlar, Allah’a hüsn-ü zannını arttırsınlar ve rahmetinden ümidi kesmesinler, ümidi fazlalaştırsınlar.

c. Hüznün Şekilleri

١٢ - قال: و قال الحارث: الحزن على وجوه: حزن على فقد أمر
يحب وجوده؛ و حزن مخافة أمر مستقبل؛ و حزن لما أحب من
الظفر بأمر، فيتأخر عن مراده؛ و حزن يتذكر من نفسه مخالفات

الحقّ ، فيحزن له.

TS 59/12 (*Kàle: Ve kàle'l-hàrisü*) Yine aynı ravi dedi ki, Hàris-i Muhàsibî şöyle buyurdu: (*El-hüznü alâ vücûhin: Hüznün alâ fakdi emrin yühabbü vücûdüh; ve hüznün mehàfete emrin müstakbelin; ve hüznün limâ ehabbe mine'z-zaferi bi-emrin, fe-yeteahharü an murâdihî; ve hüznün yetezekkerü min nefsihî muhàlefâti'l-hakki, feyahzenü lehû*)

Hüzün duygusu, mahzun olmak, üzülmek, üzgün olmak duygusu... Tasavvuf ilmi, duyguları tahlil eden ilimdir. Yâni insanın kalbiyle ilgilendiği, gönlüyle ilgilendiği için, çeşitli duygular görüyorsunuz, konusu olarak soruluyor, cevabı alınıyor, düşünülüyor. Yâni tasavvuf, kalbin duygularını, düşüncelerini, niyetlerini, hallerini konu aldığı için, böyle duyguların tahlilleri var orada... İşte ümit nedir diye soruluyor, teslimiyet nedir diye soruluyor... Konular hep kalple ve insanın iç aleminin duygularıyla ilgili.

(*El-hüznü alâ vücûhin*) “Hüzün çeşitli şekillerdedir.” diyor. Yâni, çeşit çeşittir demek. Hüzünler, yâni üzüntüler, mahzunluk duygusu çeşit çeşittir. Kimde?.. Mutasavvıfta. Mutasavvıf esas itibariyle nasıl olacak?.. Mahzun olacak, böyle mahzun halli olacak. Mutasavvıfın genel hali böyle, kah kah kah, kih kih kih, koca göbekli, çok gülen, çok rahat bir insan tipi değil. Boynu bükük, gözü yaşlı, mahzun tiplidir.

Onun için, Yunus Emre ne diyor:

*Derviş bağı baş gerek,
Gözü dolu yaş gerek,
Koyundan yavaş gerek,
[Sen derviş olamazsın!]*

Derviş bağı baş gerek; yâni bağı yara olması gerekir. Şurası yaralı, şurada bir yara var. Yâni ne demek?.. Allah sevgisi var, çeşitli dinî duyguları var, “Acaba Allah’a güzel kulluk edemedim mi?..” diye üzüntüsü var. “Cehenneme düşer miyim?” diye korkusu var, “Ah cenneti kaçırmasam...” diye hevesleri, tamahları var filan... Şurası yaralı, dertli, içi dertli... Sorma! Hani ağzını bir açsa

ne dertleri var sıralayacak. Dertli, yâni yaralı. “*Derviş bağı baş gerek*” yâni bağı yaralı gerek, baş yara demek.

“*Gözü dolu yaş gerek.*” Gözü yaşlı olacak. Neden?.. O da güzel bir duygu. Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:⁶⁶

عَيْنَانِ لَا تَمَسُّهُمَا النَّارُ: عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ، وَعَيْنٌ بَاتَتْ

تَحَرُّسٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ (ت. عن ابن عباس)

(*Aynânü lâ temessühüme'n-nâr*) “İki göze cehennem ateşi değmeyecek, temas etmeyecek. Yâni o iki gözün sahibi cehenneme düşmeyecek.” Kim?

1. (*Aynün beket min haşyeti'llâh*) “Allah korkusundan ağlayan göze cehennem ateşi değmeyecek.” Allah korkusundan, Allah sevgisinden ağlıyor. Geceleyin namaza kalkmış, seccadesinde namaz kılmış, tesbih çekiyor, şıpır şıpır ağlıyor. Kimse görmüyor ama. Kimsenin görmediği zamanda, evinde ağlıyor. Allah korkusundan... Tamam, o göze cehennem ateşi değmeyecek.

2. Ötekisi de, (*ve aynün bâtet tahrusü fî sebîli'llâh*) “Hudutlarda düşmana karşı, İslâm Alemi'ni bekleyen kişinin gözü. Allah için nöbet tuttuğundan, baktığı için, beklediği için

⁶⁶ Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.175, no:1639; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.I, s.488, no:796; Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, c.III, s.337, no:2427; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.211, no:320; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimâşk*, c.XXXVIII, s.446; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VII, s.307, no:4346; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VII, s.119; Buhârî, *Târih-i Kebîr*, c.IV, s.231, no:2624; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.II, s.360, no:867; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.III, s.233; Ukaylî, *Duafâ*, c.IV, s.345, no:1952; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Hâkim, *Müstedrek*, c.II, s.92, no:2431; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.IV, s.16, no:4235; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.422, no:1447; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.48, no:4125; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.V, s.285; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.II, s.268, no:5875; RE: 320/9; *Mecmaü'z-Zevâid*, c.V, s.523, no:9489; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XIV, s.335, no:14418.

cehenneme girmeyecek, gözünü cehennem yakmayacak, cehennem ateşi gözüne temas etmeyecek.”

İnsan şöyle seccadesine oturuyor. Geceleyin, herkes yatmış, ışıklar kapalı; tesbihini çekiyor. Ondan sonra bir hüznün çöküyor. Günahlarını düşünüyor, hatalarını düşünüyor, Allah’ı düşünüyor, hasretlik kabarıyor, başlıyor ağlamağa, gözyaşı döküyor. İşte bu Allah için gözyaşı dökmek... Eh işte gözü dolu yaş gerek, dervişin böyle duygulu olması gerekiyor.

İşte onun için, hüznün de dervişin duygularından bir duygudur. Çeşitli sebeplerden olabilir, çeşitleri vardır diyor, sayıyor:

(*Hüznün alâ fakdi emrin yühabbü vücûduhu*) “Olsaydı iyi olurdu diye varlığı istenilen, temennî edilen bir şeyin olmamasına karşı insanın hüznü.”

“—Ah genç olsaydım... Ah param olsaydı da hayır yapsaydım... Ah şu günahları işlemeyen, şey yapsaydım... Ah zamanım olsaydı da, zamanında ilim öğrenip de Allah’ın yolunu güzel şey yasaydım... Ah çok ibadet edebilseydim...”

İşte olsaydı iyiydi ama, olmamış. Olması temennî edilip de olmayan şeye, onun olmayışından dolayı bir hüznün, böyle bir hüznün olabilir; bir.

(*Ve hüznü’l-mehâfete emrin müstakbelin*) “İleride başına gelebilecek bir şeyden dolayı korktuğu için mahzun olmak.” Ya cehenneme düşersem... Ya sû-i hâtimeye uğrarsam... Ya imanla göçemezsem... Ya ahir ömrümde bir fitneye, bir musibete uğrayıp da imansız göçersem... Ya başıma şu gelirse... Ya çoluk çocuğum hak yolda yürümezse... Ya bilmem şu olursa bu olursa... Bir de ileride olacak şeylere insan mahzun olur.

Hakikaten de bizim büyüklerimiz öyle derdi. Biraz gülen bir kimse gördüler mi “Hayrola ne böyle kah kah gülüyorsun? Sırat köprüsünü geçtin de mi gülüyorsun?..” derlerdi. Yâni her türlü tehlikeleri atlattın da başka bir şey kalmadı da, gülecek hale geldin de mi gülüyorsun?..

Evet, o zaman gülecekmiş. Hem de çok güzel bir gülüşle gülecek. Sıratı geçti, cehennemden kurtuldu, cennetlik oldu. O zaman gülmek var ama şimdi ne var? Önün karanlık, istikbalini biliyor musun, başına neler geleceğini biliyor musun?.. Üç sene

önce Bosna'dakiler biliyorlar mıydı başlarına böyle hallerin geleceğini? Bak neler geldi. İki yüz kişiyi getirmişler, kaçan esir anlatıyor:

“—Takır takır, takır takır, tabanca seslerini duyduk.” diyor, “Kurşunladılar, öldürdüler.” diyor.

Düşmanın eline düşmek, ezâ cefâ çekmek, öldürülmek, namusuna tecavüz edilmesi vs. neler gelebiliyor. Allah kötü şeyleri insanın başına getirmesin... Hem dünyevî bakımdan kötü şeleri getirmesin, düşmanın eline düşürmesin, zalimin eline düşürmesin, hem de uhrevî bakımdan nefsin eline düşürmesin, şeytana maskara ettirmesin, günahlara saptırmasın...

Adam üniversitede talebeyken bizim arkadaşımızın arkadaşıymış, namazlı niyazlıymış. Ondan sonra iş güc sahibi olmuş, namazı niyazı bırakmış.. Bak ne fena!.. Yâni asıl fena olan bu zaten. Yâni insanın aç kalması, açık kalması, zengin olması, fakir olması... Bunlar önemli değil. İmandan fakirlik çok fena... İmanın gitmesi, Allah'ın sevmediği bir duruma düşmek fena...

Demek ki, “Olsaydı iyi olurdu.” dediğimiz şeyin olmamasına üzülmek, yokluğa üzülmek; bir. İleride gelecek kötülöklere üzülmek; iki...

(*Ve hüznün limâ ehabbe mine'z-zaferi bi-emrin feyeteahharü an murâdihî*) “Bir şeyin olmasını, ele geçirilmesini sevdiği halde, o muradının ele geçmesinin gecikmesinden dolayı bir hüznün...” Yâni heves ediyor, şunu da yapsaydım, şu elime geçseydi, şu hasıl olsaydı ama o istediği, murad ettiği şey bir türlü olmuyor, olmayışına üzüliyor. Yalvarıyor, yalvarıyor, yalvarıyor, bir türlü olmuyor. Geceleri dua ediyor, dua ediyor:

“—Aman yâ Rabbi şunu isterim, şunu isterim...” diyor; bir tecellî olmuyor. Bekliyor bekliyor olmuyor, üzüüyor.

Yâni böyle temennî ettiği bir şeyi, elde etmeyi istediği bir şeyi elde edememenin hüznü. İleride başına gelecek bir şeyin korkusunun hüznü...

(*Ve hüznün yetezekkerü min nefsihî muhâlefâtî'l-hakki fe-yahzenü lehû*) Dördüncü hüznün de: Eskileri düşünüyor maziyi, hatıraları, Cenâb-ı Hakk'a kullukta iyi işler yapmamış,

muhalefetlerde bulunmuş, Hakka karşı gelmiş, âsî olmuş, günahlara dalmış. Nefsinin işte bu muhalefetlerini, günahlarını düşünüyor da, ona üzülmüyor. Yâni günaha üzülmek.

Sıralayacak olursak dervişin hüznünü, dört çeşit hüznün sayılı burada:

1. Olmasını istediği bir şey olmadı diye; olsaydı diye, temennî ettiği bir şey yok diye üzülmek.

2. İleride başına gelecek bir işi düşünüp, ondan korkup üzülmek.

3. Bir şeyi elde etmek istiyor da, ama bir türlü o muradı hasıl olmuyor diye üzülmek. Beklediği bir şeye kavuşamamanın üzüntüsü...

4. Bir de mazideki hatıralarına üzülmek. Yâni günahlardan, “Vah vah, tüh tüh, ah ah neler yapmışım, şöyle etmişim, böyle etmişim...” diye, bu günahlarına üzülmek.

Yâni bunların hepsi tabii insanın içinde olur ve olması lâzım. Yâni insanın eski günahlarını unutmaması lâzım, onlara ağlaması lâzım, hakikaten mahzun olması lâzım. Çünkü, bir insan günahına pişmanlık duyup mahzun olursa, daha “Tevbe yâ Rabbi!” demeden Allah affedermiş. Yâni onları düşünüp, kendi muhasebesini yapıp da, pişmanlık duymaya çalışmak lâzım:⁶⁷

حَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تَحَاسِبُوا !

(*Hâsibû enfüse-küm kable en tuhâsebû*) “Ahirette hesaba çekilmezden önce, siz bu dünyadayken kendi nefsinizi bir hesaba çekin! Kendi aklınızla, fikrinizle şöyle kendinizin bir

⁶⁷ Tirmizî, *Sünen*, c.VIII, s.499, no:2383; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.96, no:34459; Abdullah ibn-i Mübarek, *Zühd*, c.I, s.103, no:306; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c.I, s.828; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimâşk*, c.XXXXIV, s.314; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.I, s.52; Ebû Abdurrahman es-Sülemî, *Tefsir*, c.I, s.384, İsrâ, 17/16; İbn-i Ebî'd-Dünyâ, *Muhâsebetü'n-Nefs*, c.I, s.22, no:2; Hz. Ömer RA'dan.

İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimâşk*, c.XXX, s.302; Hz. Ebûbekir RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XVI, s.188, no:44203; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XXVI, s.433, no:29408.

muhasebenizi yapın; kârda mısınız, zararda mısınız bir kontrol edin! Zararlarınızı görün, telafiye çalışın!” diye buyrulmuş ya, onun gibi yâni...

d. Güzel Ahlâk Nedir?

۱۳ - قال: وقال الحارث: حسن الخلق احتمال الأذى، وقلة

الغضب، وبسط الوجه، وطيب الكلام.

TS. 59/13 (*Kâle: Ve kâle'l-hârisü*) Aynı râvî gene aynı zincirle, rivâyet senediyle buyurmuş ki, Haris-i Muhâsibî şöyle dedi: (*Hüsnü'l-huluki ihtimâlü'l-ezâ, ve killetü'l-gadab, ve bastü'l-vech, ve tıybü'l-keâm*)

(*Hüsnü'l-huluk*) “Güzel huy, huyun güzel olması, güzel huyluluk...” Bu nedir?.. Kur'an-ı Kerim'de tavsiye ediliyor, hadis-i şerîflerde tavsiye ediliyor. Peygamber Efendimiz buyurmuş ki:

“—Sana güzel huylu olmayı tavsiye ederim.”

Bizlere güzel huy emrediliyor. Dervişlik de, güzel huyu öğrenme mesleği... Tekke de güzel huyların öğretildiği mektep... Güzel huyları öğrenmemiz lâzım ve güzel şeyleri yapar hale gelmemiz lâzım!..

Şimdi güzel huyları sayıyor. *Hüsnü'l-hulük*, yâni güzel huyu Hâris-i Muhâsibî Hazretleri dört ana davranışla izah ediyor. Bunları ezberleyin ki, onun nasihati demektir, hayatının tecrübesi demektir yâni. O mübarek, hayatı boyunca özet olarak, güzel huy deyince bunları anlayacak hale gelmiş. O kadar tecrübeler geçirmiş, bu noktaya gelmiş.

1. (*İhtimâlü'l-ezâ*) *İhtimâlü'l-ezâ* demek, halkın ezâ ve cefâsına tahammül etmek demek. Biz tahammül deriz, Araplar ihtimal derler. Biz ihtimali başka mânâyâ kullanırız. Yâni şu veya bu olabilir mânâsına kullanırız ama, Arapça'da öyle değil; tahammül demek. *İhtimâlü'l-ezâ, tahammülü'l-ezâ* demek, yâni halkın ezâsını sırtına yüklenip, gık dememek.

Halkın ezası ne olabilir?.. Dedikodu olabilir, komşunun çeşitli sıkıntıları olabilir, arkadaşların yanlış hareketleri olabilir... Evde

olabilir, çarşıda pazarda olabilir. Çeşit çeşit haksız, insanı üzecek, ezâya, üzüntüye sevk edecek şeyler... İşte bunlara tahammül edecek derviş. Yâni gık demeyecek.

Peygamber Efendimiz'e, (*Leste mürselâ*) "Sen peygamber değilsin!" demediler mi? Dediler. "Sen mecnunsun!" demediler mi?.. Dediler. Şair demediler mi?.. Dediler. Kâhin demediler mi?.. Yâni mucizeleri gördüler, bu sefer kâhin diyorlar. Olağanüstü halleri görüyorlar, kâhin diyorlar. Kur'an-ı Kerim'i dinliyorlar, güzel sözleri dinliyorlar, bu sefer şair diyorlar. Haline bakıyorlar, mecnun diyorlar. Ama hiç birisi değil. Peygamber değilsin diyorlar. Yâni, çeşit çeşit iftiralar...

Tabii bunu niçin söylüyorum? O, Allah'ın en sevgili kuluyken, onun başına böyle çeşit çeşit haksız cevri ü cefâlar, sıkıntılar gelmiş. Biz ne oluyoruz?.. Biz bin bir kusuru olan insanlarız. Eh bize de arkadaşımızdan, konudan komşudan, büyükten, küçükten, yalan, yanlış, eğri büğrü laflar, sözler, muameleler olabilir.

Ne yapacak? Gık demeyecek. Derviş olan gık demeyecek. Tahammül edecek, sesini çıkartmayacak. Böyle şey yapsalar, ezmek isteseler, ezilmeyecek, gık demeyecek, sesini çıkartmayacak, karşılık vermeyecek. (*İhtimâlü'l-ezâ*) Ezâya, çevre, cefâyâ tahammül etmek; bir.

2. (*Ve killetü'l-gadab*) "Kızması az olacak, kızmayacak. Kolay kolay tutuşmayacak, sinirlenmeyecek, patlamayacak, parlamayacak, gazaplanması olmayacak."

Tabii, gazap duygusu da, yeri geldiği zaman insana lâzım. Peygamber Efendimiz bazen gazaplanırdı, alnındaki damarı şişerdi sinirlendiği zaman. Ama neye sinirlenirdi Peygamber Efendimiz?.. Allah'ın emri tutulmadığı zaman sinirlenirdi, Allah'a âsî gelindiği zaman sinirlenirdi. Sâir zaman da tahammül ederdi.

Yakalamış birisi, çekirtiyor Peygamber Efendimiz'in cübbesini böyle boynunu kızartacak kadar çekmiş.

"—Yâ Rasûlallah bana da ver, bana da ver!.."

Efendimiz bir şey demiyor, yâni sinirlenmiyor. Bu peygamber. Yâni ne oluyor, çek şu elini bakalım, uzaktan iste... Yâni elbisesini, boynuna iz yapacak kadar çekirtmişler.

Sonra o Mekke'nin fethi hadisesinden sonra, öyle fitneler oldu ki... Huneyn Savaşı kazanıldı, ganimetleri Mekke'nin yeni müslümanlarına verdi çoklukla, çok olarak onlara verdi. Dediler ki:

“—Peygamber adaletle taksimat yapmıyor.”

Buyur, yâni adaletsizlikle, haksızlıkla itham ettiler resmen Peygamber Efendimiz'i. Peygamber Efendimiz de bir hutbe îrâd etti. Kalktı, izah etti, dedi ki:

“—Böyle sözler dediğinizi duyuyorum. Bu akrabayı kayırmak değil, hemşehrileri kayırmak değil, ben sizinle geleceğim. Mekke fethedildi ama, artık Mekke'de oturmayacağım, Medine'de kalacağım. Kendimi size ayırdım, bu taksime râzı değil misiniz?” dedi.

Vefalı çünkü Peygamber Efendimiz. Ötekiler yeni müslüman oldukları için, bir de mağlup oldukları için, yenildiler, Mekke'de mağlup oldular, kimisi kılıç zoruyla müslüman oldu. Yâni, “Kâbe'ye sığınanlar kurtulur, falanca yere sığınanlar kurtulur!” dedi, af ilan etti Peygamber Efendimiz, muzaffer olarak girdi. Tabii içlerinde bir burukluk var, yenildiler, zorla müslüman oldular.

O zamana kadar müslüman olmamışlardı. E şimdi müslüman olmasalar kesilecekler, müslüman oldular. Efendimiz kalplerindeki yarayı, hastalığı tedavi için mal verdi onlara... Hem mağlup oldular, hem de çok mal geldi, ganimet geldi. Tabii malı çok görünce, “Hay Allah râzı olsun!..” diye sevindiler. Baktılar ki, kötülüklerine karşı, eski düşmanlıklarına karşı cömertlik ve iyi muamele var; memnun oldular.

Eski sağlam müslümanlara, Medine'nin has halis müslümanlarına o kadar vermedi. Nasıl olsa bunlar bizden, nasıl olsa bunlar anlayış gösterir diye, Peygamberlik nuruyla bakıp, böyle bir ictihadla onlara bol verdi.

Efendimiz verdi mi, doyuracak gibi verirdi. Bedevînin birisine bir sürü verdi, her zaman anlatıyorum. Beğenmiş sürüyü:

“—Aman ne güzel koyunlar, ne güzel sürü yâ Rasûlallah!” demiş.

“—Çok mu beğendin?”

“—Çok beğendim.”

“—Al!..”

“—Hepsini mi yâ Rasûlallah?..”

“—Hepsini...”

Sürüyü almış, götürmüş.

Efendimiz’in, kendisinin gözünde dünya malı yok, gönlünde dünya malı yok. Gündüz eline altın çuvalları gelse, sofraya örtüsünün üstüne yığar, avuç avuç dağıtır, geceye bir şey bırakmazdı. Bir şey saklamazdı Peygamber Efendimiz. Kendisinin gönlünde dünya malı yok. Onun nazarında dünya önemli değil, ahiret önemli... Onun için, yeni müslümanlara çok verdi.

Bazıları bundan rahatsız oldular:

“—Sen adil değilsin!” dediler.

Buyur, denir mi bu laf?

Öyle insanlar var ki, ganimetten çok para verilince râzı olurlar; verilmediği zaman da kızarlar. Ayet-i kerimede şöyle ifade ediliyor:

فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا ، وَإِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ

(التوبة: ٥٨)

(*Ve in u'tû minhâ radû, ve in lem yu'tav minhâ izâ hüüm yeshatûn*) [Kendilerine ondan bir pay verilirse, hoşnut olurlar; eğer kendilerine ondan bir pay verilmezse, hemen kızarlar.] (Tevbe, 9/58)

Ne kızılıyorsun, ne hakkın var? Verirse verir, vermezse sabret! Yâni fakir, verilmeyince kızıyor. *Yeshatûn*; sahat eder, kızar demek Arapça'da...

Yâni insanların cahilleri çok. Kafası iyi çalışmayanları gerçekleri göremeyenleri çok... Böyle şeyler olabiliyor. Eh, olgun insan ne yapar? Sabreder. Olgun insan o ezaya, cefâyâ tahammül eder; yumuşak yumuşak işi sonunda derler, toparlar.

Bir; ezâyâ, cefâyâ tahammül... İki; kızmamak, gazap etmemek...

Kızacak bir olay olabilir, parlayıp bir tane vurup da ondan sonra pişman olmak değil; sakın sakın, gazaplanmadan, kızmadan böyle halim olmak. Kızmamanın bir başka adı da hilimdir. Halim olacak, yâni kızılacak yerde kızmamak, halimlik, bu güzel bir sıfattır. Onu da elde etmeğe çalışmalıyız.

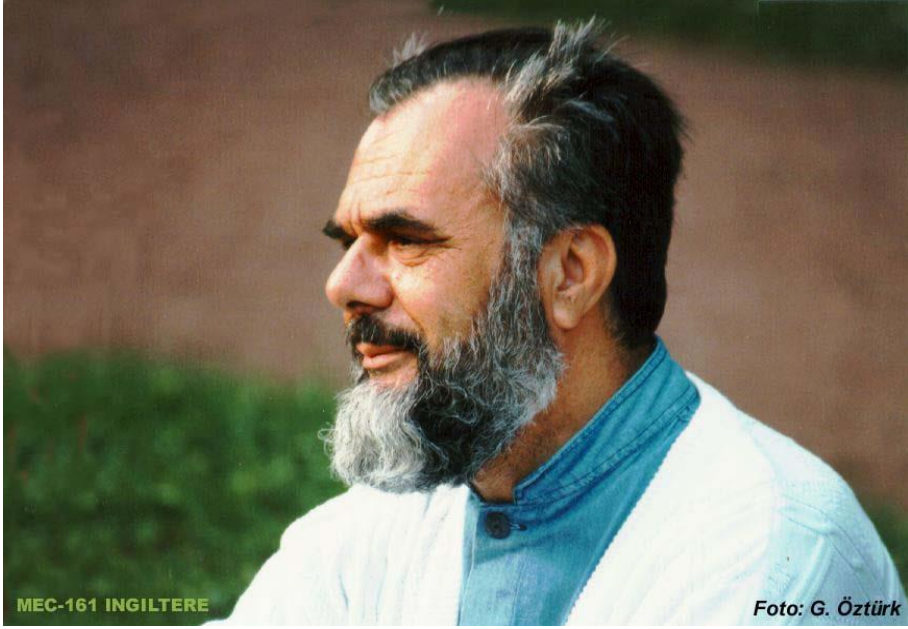
Ekseriyetle ani kızgınlıklardan olur, insanın başına gelen çekişmeler, çatışmalar, kavgalar, gürültüler vs... Halim olduğu zaman bir şey olmaz. "Pekiye ağabey, haklısın ağabey, tamam ağabey..." filan dedin mi, adam kavga edemez. Seninle kavga etmeğe bile gelse, "Tamam, geç aslanım!" deyince, bir şey olmaz.

Güzel huyları sayıyoruz değil mi; birincisi ezâyâ cefâyâ tahammül, ikincisi kızmamak...

3. (*Ve bastü'l-vech*) *Bastü'l-vech* demek, güleç yüzlü olmak demek Türkçesi. Yüzü yaymak yâni, böyle dudakları yayılıyor, mütebessim, yumuşak, gözleriyle böyle ılık ılık... Bu da güzel bir huy... Güleç yüzlülük, bu da çok önemli...

Benim rahmetli anneannem, bir gün bana dedi ki:

"—Esad, ben sana ne yaptım, kaşını çatıyorsun?.."

Ben gözlüğümü çıkartayım, bakın, kaşlarım biraz çatık yaratılmış. Ben de dedim ki:

“—Nineciğim, ben seni seviyorum, hiç öyle kaş çatmak filan bahis konusu değil. Benim kaşım böyle... Yâni, normal durduğum zaman kızıyor gibi duruyorum ama, değil.”

Yâni şöyle dursam, yâni böyle yukarıdan olsa kaşlarım, o zaman kızıyor gibi durmayacak. Ama çatık kaştan rahatsız oluyor millet. Hiç bir şey demesen bile, çatık kaşlı durduğun zaman, karşı taraf rahatsız olur. O zaman nasıl olacak? Güleç yüzlü olacak müslüman. Güleç yüzlü olacak böyle, mütebessim, güleç yüzlü.

Peygamber Efendimiz'in vasıflarından birisi de besîm olmasıydı. Besîm ne demek?.. Mütebessim demek. Efendimiz ekseriyetle, ekseri hali tebessüm idi. Mütebessimâne halli idi yâni, görünüşü itibariyle. Sonra evde de şen şakraklı Peygamber Efendimiz. Peygamberim diye öyle soğuk durmazdı, torunlarını severdi vs... Öyle yumuşaktı. Hanımlarına karşı muamelesi yumuşaktı, öyle tatlıydı. Örnek alınılacak tarafları var.

Demek ki güleç yüzlü olmak üçüncüsü...

4. (*Ve tıybü'l-kelâm*) “Sözün hoş, güzel olması; güzel, hoş sözlü olmak.” Bu da çok önemli... Bazı insanlar bunu çok güzel yapıyorlar. Meziyet bu... Şöyle söyleyişinden, işe girişinden, başlayışından karşı tarafın kalbini kazanıyorlar.

Bazı insan da, hani derler ya, “Nasılsın kör kadı?” demiş. Gelmiş, nasılsın diye soruyor ama, kör kadı deyince şimdi o adam hiç memnun olmamıştır tabii. “Nasılsın kör kadı?” dersen, kadıdan zılgıtı yersin yâni. Adam kör ama, “Nasılsın kör kadı?” denmez. O bakımdan, bir insanın sözüne de dikkat etmesi lâzım!

Güzel huyun dört tanesini saydı: Ezâya cefâyâ tahammül, kızmamak, güleç yüzlülük, tatlı dillilik. Bunları hepinize tavsiye ediyoruz. Tatlı dillilik, güleç yüzlülük... Yâni idare-i kelâm etmeyi de öğrenin. Nasıl direksiyonun başına geçtiğiniz zaman, direksiyonu idare edemezseniz, bu korkunç İstanbul trafiğinde her gün birkaç kaza yaparsanız; şu dilinizin direksiyonunu da güzel idare edemezseniz, her gün nice nice kazalar yaparsınız. Ona çarparsınız, buna çarparsınız, onun kalbini yıkarsınız, berikisinin gönlünü kırarsınız filan... Onun için, sözün güzelini söylemeyi öğrenmeli.

Yunus’un bir sözü var, onu ezberleyin: “*Söz ola kese savaşı.*” Ne güzel söylemiş. İkinci mısrası nedir? “*Söz ola kestire başı.*” diyorlar ama, öyle dememiş Yunus Emre. “*Söz ola bitire başı*” demiş. Doğrusu bu, eski nüshalarda baktığınız zaman... “*Söz ola bitire başı*” ne demek? Baş burada yara demek gene. Yarayı bitirmek de, iyi etmek demek.

*Söz ola kese savaşı,
Söz ola bitire başı,
Söz ola ağulu aşı,
Yağ ile bal ede bir söz*

“*Söz ola kese savaşı*” İki tarafın kavgasını, gürültüsünü keser, sulh eder.

“*Söz ola bitire başı.*” Mevcut yarayı kapattırıyor, yarayı iyi ediyor. Yaraya merhem sürüp iyi etmek demek yâni. Yara var ortada, ama getiriyorsun yarayı merhemliyorsun, ilaç iyi geliyor.

Antibiyotik, Penisilin, *Terramycin* vs. filan derken, yara iyi oluyor. Yâni söz yarayı tedavi eder.

“Söz ola ağıulu aşı” yâni zehirli aşı, “Yağ ile bal ede bir söz.” diyor. Sözün güzeline söylemek önemli... Yunus Emre de bu işe çok önem vermiş. Bir de şöyle şiir yazmış sözle ilgili:

*Kelecilerin bişirgil,
Sözün us ile düşürgil!*

“*Kelecilerin bişirgil*” Bu *keleci* demek söz demek, kelâm demek. Yâni sözünü bişirgil; aklında şöyle evir çevir, fırına ver, pişir, ham olmasın. “*Sözün us ile düşürgil*” yâni sözünü, söylediğin sözü akla mantığa uygun söyle diye tavsiye ediyor.

Peygamber SAS Efendimiz buyurmuş ki: ⁶⁸

أَكْثَرُ مَا يَدْخُلُ النَّاسَ النَّارَ الْأَجُوفَانِ: الْفَمُ، وَالْفَرْجُ (حم. خ.
في الأدب، ت. ه. ك. حب. هب. عن أبي هريرة)

(*Ekseru mâ yüdhillü'n-nâse'n-nâre el-ecvefân*) “Ekseriyetle insanları iki boşluk cehenneme sokar:

1. (*El-femü*) “İki dudağı arası, yâni dili...” Konuşur, günah söyler, hata işler, kalp kırar, elfâz-ı küfür söyler, dinden imandan çıkar; oradan cehenneme girebilir.

2. (*Ve'l-fercü*) “Bir de iki bacağı arası...” İki bacağı arası

⁶⁸ Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.363, no:2004; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.442, no:9694; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.224, no:476; Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, c.I, s.108, no:289, 294; Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.360, no:7919; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s.324, no:2474; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.IV, s.235, no:4914; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.II, s.137, no:1050; Tahâvî, *Müşkilü'l-Âsâr*, c.IX, s.470, no:3787; İbn-i Ebî'd-Dünyâ, *el-Vera'*, c.I, s.93, no:135; Abdullah ibn-i Mübârek, *Zühd*, c.I, s.379, no:1073; Ramhürmüzî, *Emsâlü'l-Hadîs*, c.I, s.159, no:132; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, c.VIII, s.470; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.60, no:2340; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.VI, s.311; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XVI, s.141, no:44071; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.V, s.357, no:4283; RE. 80/3.

sözünden maksat da, işte bu cinsel suçlardır, zinadır ve sâiredir. Efendimiz böyle tarif etmiş.

Adamın birisi şöyle diyormuş:

“—Şu ibadeti, bu ibadeti anlıyorum da, orucu anlamıyorum!”

Aklına yatmıyor yâni. Halbuki oruç akla yatmaz mı? Herkesin bildiği gayet güzel bir şey... Doktorların her zaman tavsiye ettiği bir şey... Yâni dinli, dinsiz, Amerikalı, İngiliz... Kim varsa herkes:

“—Aman çok yemeyin, aman perhiz edin, aman midenize çok yük yüklemeyin!” deyip duruyor.

Adam orucu anlayamamış İslâm’ın emirleri içinde...

Sözünüze dikkat edin! Yâni dervişlik sadece verilen zikirleri yapmaktan ibaret değil. Ekseriyetle böyle anlaşıyor. Şeyhliği de millet, ekseriyetle keramet göstermek diye anlıyor. Yâni, başına kavuk geçirecek, ondan sonra şu kerameti, bu kerameti gösterecek...

Dervişliği de yanlış anlıyor, dervişliği de zikir sanıyor. Dervişlik işte bunlar... Profesörlerin söylediği bu işte... Bu işin üstadları bunlar, allâmesi bunlar. Yâni bu Hâris-i Muhâsibî Hazretleri, öteki büyüklerimiz, burada sözlerini okuduğumuz kimseler, bu işin ordinaryüs profesörleri bunlar. Onların sözlerine dikkat etmek lâzım!..

Bak Yunus Emre, sözün hem önemli olduğunu söylemiş, hem de ne güzel sözler söylemiş de, hâlâ bizim aramızda... Hâlâ onun sözlerini arabayla giderken dinliyoruz, evde dinliyoruz, vaazda söylüyoruz. Tam bizim demek istediğimizi, iki kelimeyle izah etmiş oluyor. Onun için, sözünüze dikkat edin, tatlı dilli olun!..

Ve sözü idâre-i kelâm usûlüyle söylemek... Yâni dümdüz söylemek olmaz. Yâni bu sokaklarda dümdüz gidersen, duvara çarparsın. Sokağın kıvrımına göre kıvrılarak gideceksin. Tatlı söz ve idare-i kelâm, bu vazifemiz. Yâni yüz defa *Estağfirullah* diyorsunuz, tamam; idâre-i kelâm ve tatlı dil de bir vazifeniz. Güleç yüz de ikinci vazifeniz.

Bir dervişimizle tanışmıştım Hocamız’ın zamanında, çok garibime gitmişti. Ben o zaman küçüğüm, Hocamızın yanındayım, Hocamız bizi geziyor. Bir yere gitmiştik. Adamın kaşları çatık...

Sabah namazından sonra çıkarmış, kimseyle konuşmazmış, dükkânına gidermiş.

E konuşmamak olur mu? Bu dil, işte bak tıyb-i kelâm... Selâm verirse almayacak mısın, nasılsın demeyecek misin? Güzel temennilerde bulunmayacak mısın?.. “Günün hayırlı olsun, Allah işini rast getirsin, rast gele!..” bilmem ne... İşte bunların hepsi sevaplı şeyler.

الكَلِمَةُ الطَّيْبَةُ صَدَقَةٌ (خ. م. عن أبي هريرة)

(*El-kelimetü't-tayyibetü sadakatün*)⁶⁹ “Güzel söz sadakadır.” Sadaka sadece cüzdandan çıkartıp öbür tarafa para vermek değildir, güzel söz de sadakadır. Gitsen bir kimseye bir tatlı söz söyleyen, bir güleç yüz göstersen, sadaka gibi sevap kazanırsın.

تَبَسُّمُكَ فِي وَجْهِ أَخِيكَ لَكَ صَدَقَةٌ (ت. ح. عن أبي ذر)

(*Tebessümüke fî vechi ehike leke sadakatün*)⁷⁰ “Kardeşinin yüzüne mütebessim bakman, senin için sadakadır.” Ver sadaka... Ona tebessüm et, ona tebessüm et, ona tebessüm et... Al, buyur sadaka işte... Paran olmasa bile sadaka veriyorsun.

Kovandaki suyu, öteki kardeşinin kovasına dolduruvermen, “Hadi ben biraz daha beklerim, durumum serbest. Sen git çoluk çocuğun var, işin var gücün var. Hadi benim kovayı sana boşalttım, sen git, çeşme başında bekleme!..” diye, kovandaki suyu

⁶⁹ Buhârî, *Sahîh*, c.X, s.163, no:2767; Müslim, *Sahîh*, c.V, s.180, no:1677; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.316, no:8168; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.219, no:472; Kudâî, *Müsnedü’ş-Şihâb*, c.I, s.89, no:93; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, c.III, s.202, no:3325; Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ*, c.III, s.229, no:5667; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.II, s.374, no:1493; Ebû Hüreyre RA’dan.

Kenzü’l-Ummâl, c.VI, s.439, no:16437; *Câmiü’l-Ehâdis*, c.XV, s.333, no:15634.

⁷⁰ Müslim, *Sahîh*, c.VII, s.213, no:1879; Buhârî, *Edebü’l-Müfred*, c.I, s.307, no:891; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.221, no:474; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.108, no:4070; Ebu Zerr-i Gıfârî RA’dan.

Kenzü’l-Ummâl, c.VI, s.410, no:16305; *Câmiü’l-Ehâdis*, c.XI, s.202, no:10571.

kardeşinin kovasına boşaltman, o da sadakadır.

إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ (خ. فِي الْأَدَبِ الْمَفْرَدِ
عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ)

(*İmâtetü'l-ezâ anî't-tarîkı sadakatün*)⁷¹ “Yoldan bir eza verici dikenî, taşı kimsenin ayağına dolanmasın diye kenara alsan, bir hayırdır, sadakadır.” diyor.

Biz böyle bir milletin, böyle bir dinin mensuplarıyız, sokaklarımızın haline bak!.. Avrupalılar sokaklarda çevre kirliliğini engellemek için şey topluyorlar filan... Bize Avrupa'dan geliyor, ithal malı geliyor yâni. Halbuki dedelerimizin bildiği, dinimizden gelen, Peygamber Efendimiz'in tavsiye ettiği şeyler bunlar.

Belki İslâm'ı iyi anlayamamışız bu nesiller olarak biz. Belki de öğretilmediği için mazuruz. Bunlar öğretilmedi. Tekkeler kapatıldı, din yasaklandı, Kur'an-ı Kerimler toplatıldı, gömüldü, asıldı, kesildi; bir terör havası estirildi. Bazı şeyler yapılamadı, dinden imandan uzak yetiştî millet.

Şimdi din iman deyince, bazısının ödü pathyor. Televizyonda programlarda ve sâirelerde:

“—Aman, acaba şu parti gelirse, bizim günah işleme

⁷¹ Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, c.I, s.152, no:422; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XI, s.55, no:11027; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan

Buhârî, *Sahîh*, c.III, s.1090, no:2827; Müslim, *Sahîh*, c.II, s.699, Zekât 12/16, no:1009; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.328, no:8336; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.VIII, s.174, no:3381; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.515, no:11172; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.III, s.181; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.II, s.374, no:1493; İshak ibn-i Râhveyh, *Müsned*, c.I, s.274, no:246; Ebû Hüreyre RA'dan.

Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.411, no:1285; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.V, s.178, no:21588; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.104, no:7619; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.82, no:11222; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.V, s.326, no:9028; Ebû Zer RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.11, s.55, no:11027; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.VI, s.411, no:16309. *Câmiü'l-Ehâdis*, c.I, s.126, no:195.

hürriyetlerimize engelleme olur mu? Bizim zorla başımızı örttürür mü, zorla camiye tıkar mı, namaz kıldırır mı?”

Bugünkü gazetelere baktım, böyle Cezayir’den misaller, Pakistan’dan bilmem ne... Benazir Butto zıdırı:

“—Ben de müslümanım ama, ne şeriata inanırım, ne de bilmem neye...” demiş.

“—Ben de müslümanım ama, Allah’a inanmam!” demek gibi bir şey bu. Yâni ne biçim müslüman?.. Şeriat demek Kur’an-ı Kerim demek, fıkıh demek, hadis-i şerîfler demek... Yâni “Şeriate inanmam!” diyor. O zaman sen yanındaki komşun Kızıl Çin’deki adam gibisin. O Kızıl Çin’de kıpkızıl komünist, sen de burada... Başına bir örtü almış, düşerse açmıyor. E bu örtüyü niye alıyorsun? Çıkmış ortaya dolaşıyor. “Ben de müslümanım ama...” Müslümanlığı da bize de bırakmak istemiyor: “Ben de müslümanım ama, şeriate inanmam...”

“—Bizim bacı haram yemez, hamama gider bohça çalar.” dediği gibi Karagöz oyununda tekerlemecinin; haram yemiyor, hamama gidip bohça çalıp gidiyor. Böyle müslümanlık mı olur?

Şeriata inanmış... Allah akıl fikir versin... Tabii cahillikten kaynaklanıyor, bilmemekten kaynaklanıyor bunlar.

e. Akıl ve Sabır

١٤ - قال: وقال الحارث: لكل شيءٍ جَوهَرٌ، وجَوهَرُ الإنسانِ العقلُ، وجَوهَرُ العقلِ الصَّبْرُ.

TS. 98/14 (*Kàle: Ve kàle’l-hàrisü*) Gene aynı rivâyet senediyle... Niye iki tane (*kàle*) dedi? Böyle dedi diye geçse ya... Yâni her şeyi senedli, rivayetli, kaynaklı söylüyorlar, nereden aldığını, membainı söylüyorlar. O terbiyeyi bizim de almamız lâzım. Filanca ayette şöyle söylüyor... Filanca kitapta böyle söylüyor diye bunu öğrenelim. Bu da bize bir ibret olsun.

(*Kàle: Ve kàle’l-hârisü*) İlk kàle kimden?.. Râvîden. Râvî dedi ki... O râvinin ismini bu sayfadan bulacağız: Ebû Osman el-Beledî demiş yâni. Ne buyurmuş Hâris-i Muhâsibî, terceme-i hâlini okumakta olduğumuz alim:

(*Li-küllü şey'in cevherün, ve cevherü'l-insânî'l-aklu, ve cevherü'l-akli's-sabri*) “Her şeyin bir cevheri vardır. Yâni içinde aslı, özü vardır.” Meselâ cevizin cevheri nedir? Yeşil kabuğu değil, onu atacaksın. Ağaç, odun olan o sert kabuğu değil, onu da kıracaksın. O üstündeki zarı da değil, onu da çıkartabilirsen; tazeysen suya koy, onu da çıkar. Asıl cevheri cevizin içi, yâni maksat olan.

“Her şeyin bir aslı, esası, cevheri vardır; (*ve cevherü'l-insân el-akl*) insanın cevheri de aklıdır.” Yâni insanın pazusu var, ayağı var, saçı var, bıyığı var, kulağı var, tamam bunlar kemik, et, kıl filan... Yâni insanın asıl şeyi ne?.. Bunlar kabuk, bunlar dış tarafı. İnsanın asıl özü, cevheri aklıdır.

Hakikaten de öyle değil mi? Yâni bir delinin de pazusu var, gücü var, kuvveti var, belki yakışıklı, yüzü çok güzel ama, aklı yoksa kıymeti oluyor mu?.. Kız verirler mi deliye?.. İşe alırlar mı, para verirler mi?.. Zincire vururlar. Yâni insanın asıl cevheri aklıdır.

(*Ve cevherü'l-akl*) “Aklın da özü esas, temeli, içi, (*es-sabr*) sabırdır.” Bakın, sabra ne kadar önem veriyor. Var mı sabırdan yana bir nasibiniz? Sabreder misiniz?..

Şöyle bakıyorum kendime de... Yâni yolda kuyruk var, arabalar şeride dolmuş, böyle sıradan gitmeğe bile tahammül edemiyorum. Aradan, şuradan kaçalım, buradan kaçalım, bir an önce gidelim!” diyorum. Yâni umûmiyetli bir sabırsızlık var içimizde hepimizin... Halbuki sabır çok güzel bir sıfat. Sabır olduğu zaman, insan derya gibi her işi gayet güzel halleder ve her işi başarır.

Tabii sabrın çeşitleri var. Meselâ, iyi bir şeye sabreden sonunda ulaşır. Tahsile sabreden diplomayı alır. İşine sabreden, ticaretine sabreden kârı kazanır. Bir işi yapmağa başlayan, sabrederse o işi yapmakta, işi bitirir. Cami yapmağa başladı, temeli kazar, kubbeyi sonunda örter, sıvayı yapar, içinde ibadet yapılmasını sağlar. Yâni her şeyin kemâli sabırla oluyor.

Onun için, eskiler demişler ki: “*Sabırla koruk helva olur.*” Koruk, işte asmadan sarkıyor, yeşil renkli, aldığı zaman ekşi, kabuğunu püf diye çıkartıyorsun, “Üff çok da ekşiymiş, dişlerim kamaştı.” falan diyorsun. Ama bu ekşi üzüm, sabırla helva oluyor.

Nasıl helva oluyor?.. Uzun iş. Koruk olgunlaşıyor, sıkıyorlar, suyu çıkıyor. Üzümün suyu öyle dursa bozulur, fişkirir, içki olur. Öyle durmuyor; ondan sonra onu kaynatıyorlar, pekmez oluyor. Ondan sonra pekmezi unla karıştırıyorlar, pişiriyorlar, helva oluyor.

Sabırla koruk helva oluyor. Sabırla tane ekmek oluyor. Sabırla koyunun yünü halı oluyor. Her şey sabırla oluyor yâni. Bu sabrı öğrenmeliyiz. Sabr u sebâtı ve tahammülü öğrenmeliyiz, başarının anahtarıdır bu.

Dinin iki kanadı var, veya iki ayağı var. Bunlarla ilerleyebilir insanın dindarlığı: Birisi sabır, birisi şükür... Namaza sabredeceksin, ibadete sabredeceksin, oruca sabredeceksin, hacda sabredeceksin, Allah yolunda sabredeceksin; günaha düşmeyeceksin, sevaplı işi yapmakta devam edeceksin, bıkmayacaksın, yorulmayacaksın... İşte sabır!.. Dinin yarısı sabırdır, yarısı şükürdür.

Diğer 15. madde. 16'da bitireceğiz, sayfa o zaman tamamlanıyor. Biraz geçtik ama...

Peki bu sonraya bırakıyoruz, çünkü bantların bizim için önemi var. 15.'yi sağ olursak bir dahaki sefere yaparız.

[—Bantlar bir buçuk saatlik.]

Bandlar bir buçuk saatlikse, biraz daha devam edelim! Ben de tam kaçacaktım, yakaladınız.

f. Gönle Dikkat Edelim!

Hâris-i Muhâsibî Hazretleri'nin yeni sözü, 59. sayfanın 15 numaralı sözü:

١٥ - قال: وقال الحارث: العمل بحر كة القلوب، في مطالعات

الغيوب، أشرف من العمل بحركات الجوارح.

TS. 59/15 (*Kàle, ve kàle'l-hârisü: El-amelü bi-harekâti'l-kulûb, fî mutâleâti'l-guyûb, eşrefü mine'l-ameli bi-harekâti'l-cevârih*)
“Kalbin faaliyetleriyle gaybları mütâlaa ve müşahede etmek için,

kalbi hareket ettirmeğe çalışmak, âzâ ve cevârihini hareket ettirmekten daha şerefli dir.”

Yâni ne demek istiyor: İnsanın kalbiyle meşgul olup, kalbine gelen tecellileri müşahedeyle, mütalaayla ve değerlendirmeyle uğraşması, bunun üzerinde çalışması, dış işlerden daha önemlidir. Yâni bâtinî, gönle ait, kalbe ait işlerle uğraşmak, dış işlerden daha önemlidir.

Onun için, biz de bu yolun yolcuları olarak, bu büyüklerimizin izinde gitmeğe çalışan insanlar olarak, kalbimize, yâni gönlümüze dikkat edeceğiz. Gönlümüzün duygularına dikkat edeceğiz, gönlümüzdeki esen fırtınalara dikkat edeceğiz. Gönlümüzden geçenleri kontrol edeceğiz. Düşüncelerimizi, reaksiyonlarımızı kontrol altında tutacağız, akıl süzgecinden geçireceğiz ve doğrudan doğruya gayb aleminden tecellî eden şeyleri de dikkatle takip edeceğiz, müşahede edeceğiz. Yâni ekseriyetle çalışmalarımız gönle, kalbe yönelik, iç alemimize yönelik çalışmalar olması lâzım!..

Hem tecellîleri müşahede etmek, hem de kalbin hareketlerini yönlendirmek ve takip etmek, doğru istikamete yönlendirmek bakımından, kalbimizle meşgul olmağa, yâni gönlümüzle meşgul olmağa daha çok dikkat etmeliyiz. İçimizden: “Bak bunu böyle yaptın, bu yanlış oldu. Şurada şöyle davrandın, bu düşünce uygun olmadı...” filan diye devamlı gönlümüzü, iç âlemimizi kendi kendimizin münekkidi olup, tenkid edip kontrol altında tutmalıyız. Doğruya yönlendirmek için, bir.

Bir de bizim dışımızdan gönlümüze, bu yolda yürüdükçe tecellîler olur, Allah’ın gönderdiği bazı şeyler olur. Onları da anlamak için dikkat etmek lâzım, gözünü açmak lâzım! Söz söylenince nasıl kulak veriyoruz, bir şeyi görmek için nasıl gözümüzü açıyoruz; kalbe gelenleri de değerlendirebilmek için, oraya da dikkat etmek lâzım! Kalbe, insanın gönlüne, iç âlemine dışarıdan, ilâhî âlemden tecellîler gelir.

Bunun misali nedir? Dün akşam bir kardeşimizin evindeydik, işte orada bazı kimselerle konuşurken söylendi, biz de şey yaptık... Meselâ, bu materyalist doktorlar filan rüyayı anlatırken:

“—İşte insanın günlük hayatında uyanıkken, şuurlyuken

izlediği, gördüğü, karşılaştığı olayların alt şuuruna yerleşmesidir, duygularının alt şuura itilmesidir. Bunlar şuur tarafından baskı altına alındığı için, aşağıda kalıyor; uyuduğu zaman, gevşediği zaman şuur üstüne çıkıyor. Rüya budur.” derler.

Doğru değil bu tarif. Rüyanın bir kısmını anlatsa bile, tamamını anlatmaz. Şehvânî rüyaları, nefsânî rüyaları anlatsa bile, her rüyaya uymaz. Çünkü insan bazen rüya görüyor, istikbale ait bir şeyi görüyor ve o çıkıyor. O halde istikbale ait bir şey çıkıyorsa, bu eski izlenimlerden çıkma bir şey değil... İstikbale giden, Allah tarafından gelmiş bir şey ki, sen rüyada görüyorsun; ertesi gün o iş öyle oluyor. Misalleri çok...

Meselâ, dün akşamki kardeşimizin, bir ihvanımızın anlattığı:

“—Beykozlu Hacı Osman Efendi’yi rüyada gördüm, terliydi, alnının sağ tarafı rahatsızdı. Ertesi gün vefatını öğrendim, düşmüş, benim rüyada gördüğüm tarafı, işte beyin kanaması, sebep olmuş ahirete göçmesine...”

Ama bir gün önceden rüyada görüyor. Mehmed Zâhid Hocamız’ın vefatında da, önce görmüş vefatını, cenazesini, yıkandığını; ondan sonraki günlerde vefatı haberi gelmiş.

Demek ki, istikbale ait haberler insanın iç alemine giriyor. Yâni zihnine, kalbine, gönlüne geliyor. O halde, bu gelen haberler sadece rüyada gelmez, zikirde gelir, murakabede gelir. Onun için, murakabe dervişlikte önemli bir şeydir. O halde insan kendisini, iç alemini murakabe edecek ve o tecelliler olduğu zaman, anlayıp değerlendirmek için dikkat edecek.

g. Bid’atlara Alışmanın Zararı

Sonuncu, 16. söz:

١٦ - قال: وقال الحارث: من طبع على البدعة، متى يشيع فيه الحق؟

TS. 59/16 (*Kàle: Ve kàle’l-hàrisü men tübia ale’l-bid’ati, metâ yeşîu fîhi’l-hakku?*) “Bid’at üzerine cibilleti, hamuru yoğrulan

insan, artık tabiat haline gelmiş bid'at, hamuru bid'at üzerine yoğrulmuşsa, bunun içinde hak nasıl şa'yolup yerleşecek, nasıl girecek bu insanın içine hak, giremez.”

Bu, tabii edebî bir söz de, ben şöyle dobra dobra hemen anlaşılacak şekilde söyleyeyim: Bid'atlara alışan bir insan, hakkı artık kolay kabul edemez. Bid'atla yetişmiş, bid'atın içinde yetiştikten sonra, artık bu adamın kalın kafasını baltayla yarsan, içine sünnet-i seniyye şuurunu sokmağa çalışsan, girmez artık... Çünkü taşlaştı, kemikleşti, mayasına intikal etti, tabiatı haline geldi. Bu tabii insanın felâketine sebep olur.

Çünkü bid'at ile işlenen bir ameli hac olsa, oruç olsa, sadaka olsa, zekât olsa, namaz olsa, zikir olsa, şeklen ibadet görünümünde olsa bile, Allah kabul etmiyor. Sünnete uygun olacak. Nasıl olacak yaptığımız bütün işlerimiz? Sünnet-i seniyyeye uygun olacak, Rasûlüllah'ın yolunda olacak.

Nakşî Tarikatı'nın ileriliğini alimler böyle anlatıyorlar, diyorlar ki: “Sünnet-i seniyyeye uygunluğundan dolayıdır ileriliği ve yüksekliği ondandır.” diye belirtiyorlar.

Bundan anlayacağımız bizim, yâni bu sözden, o büyüğümüzün bu sözünden anlayacağımız:

Bid'atlara hiç alışmayacağız, daima sünnet-i seniyye yolunda yürümeğe gayret edeceğiz ki, mânevî telakkî, seyr-i sülûkte ilerleme mümkün olsun. Aksi takdirde bid'atla başladı mı, insanın içine hak girmez, hak hulûl etmez, gönlüne yerleşmez. Bu bir tehlikedir yâni. Bid'atla gidene, Allah-u Teâlâ Hazretleri seyr-i sülûkünde yardımcı olmaz, ileriye gidemez.

Allah Hepinizden razı olsun...

Fâtiha-i Şerife mea'l-besmele!..

05. 12. 1992 - İstanbul

18. HÂRİS İBN-İ ESED EL-MUHÂSİBÎ (3)

Eûzü bi'llâhi mine's-şeytânî'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmânî'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fih... Alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Hamden kemâ yenbagî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultânih... Nahmedühû bi-cemîi mehâmidih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-ahirîn, tâci ruûsinâ ve kurreti uyûninâ muhammedini'l-mustafâ... Ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'l-cezâ... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi, ihsânı, ikrâmı dünyada, ahirette üzerinize olsun... Rabbimiz iki cihan saadetine cümlelerinizi nâil ve sahip ve mazhar eylesin... Cennetiyle cemâliyle cümlelerinizi müşerref eylesin...

Böyle evliyâullahın hayatlarıyla ilgili bir kitabı, *Tabakâtü's-Süfiyye* isimli, Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'nin meşhur ama, Türkçe'ye çevrilmemiş olan eserini okumağa devam ediyorduk. Bu eserin 60. sayfasına gelmiş bulunuyoruz. Bugün Hâris-i Muhâsibî'nin bölümü biter, herhalde Şakîk el-Belhî'ye başlarız.

Bu müzâkereye başlamazdan önce, başta Peygamber SAS Efendimiz'in ruh-u pâki olmak üzere sâdât ve meşâyih turuk-u aliyyemizin, enbiyânın, evliyâullahın, sahabenin, sâlihlerin cümlesinin ruhları için, hâssaten İstanbul'da medfun bulunan sahabe-i kirâmın, Yûsâ AS'ın, Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri'nin, şu mübarek beldede medfun bulunan evliyaullahın ve salihlerin;

İçinde bulunduğumuz Selâmi Mustafa Efendi Tekkesi'ni tesis eden o zât-ı muhteremin ve halifelerinin, çevrelerinde bulunan Abdülehad-ı Nûrî Hazretleri'nin, Şeyh Murâd-ı Münzevî Hazretleri'nin ve diğer bütün mevtâmızın, sizlerin ve bizlerin ahirete göçmüş olan annelerimizin, babalarımızın, dedelerimizin, ninelerimizin, ecâd u ceddâtımızın, akrabâ u taallûkâtımızın, kardeşlerimizin, evlâtlarımızın, arkadaşlarımızın, dostlarımızın ruhlarına;

Bu kitabı te'lif etmiş olan Ebû Abdurrahmân es-Sülemî Hazretleri'nin, kitapta menâkıbleri yâd edilen muhterem zâtların ruhlarına hediye olsun, Rabbimiz onları ve bizleri dünya ve ahirette hayırlara mazhar eylesin, cennetiyle, cemâliyle müşerref eylesin diye bir Fâtiha, üç İhlâs-ı Şerif okuyalım, öyle başlayalım. Buyurun!..

.....

a. Allah ve Rasûlünün Daveti

Paragrafları da numaralamış neşreden Nureddin ibn-i Şüreybe rahmetli... 60. sayfanın 17. fıkrası, paragrafı:

۱۷- قال: وقال الحارث: إذا أنت لم تسمع نداء الله، فكيف تجيب داعي الله؟ ومن استغنى بشيٍ دون الله، جهل قدر الله.

TS. 60/17 (*Kâle ve kâle'l-hârisü*) Daha önceki sayfadaki rivayetleri yapan ravi dedi ki: El-Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî bir sözünde de şöyle buyurdu: (*Îza ente lem tesma' nidâa'llâh, fekeyfe tücîbü dâiya'llâh? Ve meni'stağnâ bi-şey'in dûne'llâh, cehile kadra'llah.*)

Diyor ki:

(*Îza ente lem tesma' nidâa'llâh*) “Sen Allah’ın çağrısını, nidâsını duymadığın zaman, (*fekeyfe tücîbü dâiya'llâh*) Allah’ın davetçisinin davetine nasıl icabet edeceksin?” Edemezsin mânâsına... “Allah’ın seslenmesini, nidâsını duymayınca, Allah’ın davetçisine nasıl icabet edeceksin?”

(*Ve meni'stağnâ bi-şey'in dûne'llâh*) “Allah’tan gayrı bir şeyle tatmin olan kimse, elde ettiği bir şeyden hoşnut olan, memnun olan, gınâ duygusuna, doygunluk duygusuna eren, mutmain olan, râzı olan, hoşnut olan, Allah’tan gayrı bir şeyle böyle müstağnî duruma geliveren bir kimse, (*cehile kadra'llâh*) Allah’ın kadrini bilmiyor demektir. O onu söylemekle cahildir.”

Şimdi biraz dilimizin döndüğü kadar, bu derin sözleri — açıklamak zor tabii— açıklamağa çalışalım:

Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin nidasını duymayan... “Gel, buyur!” diye nidâsını duymayan tabii, gel denilen yere gidemez, davetine icâbet edemez. Burası anlaşılıyor da, nidâsı ne Allah'ın?.. Allah'ın nidâsı sözünden müellif neyi kastediyor, mühim olan burası.

Allah'ın nidası, aşikâr nidası; meselâ herkesin duyduğu ezandır. Ezanda Allah-u Teâlâ Hazretleri nidâ ettiriyor, bağırıttırıyor müezzine, yüksek sesle seslendiriyor ki, (*Hayye ale's-salâh!*) “Kalkın, haydi namaza gelin!” (*Hayye ale'l-felâh!*) “Haydin felâha, kurtuluşa gelin!” diye bağırıyor. Bu aşikâr bir davettir.

Tabii daveti yaptıran Allah... Ezanı duyup da camiye gitmemek olur mu?.. Allah davet ediyor da, “Ben gelmem.” demek veya tembellik etmek, veya gevşeklik etmek, veya gitmemek olur mu?.. Olursa ne kadar ayıp olur.

Onun için Peygamber SAS Efendimiz bir hadis-i şerifinde buyurdu ki:

“Bir kavim, bir topluluk, bir zümre, insan, bir mahalle halkı ki aralarında bir mescid var, ama bu mescidde namaz kılmıyorlar; o mescid orada, o diyarda, o beldede gariptir, garibandır, zavallıdır. Yerinden yurdundan ayrı kalmış bir garip yolcu gibidir o mescid... Allah o mescidde namaz kılmayan o mahalle halkına, kıyamet gününde rahmet nazarıyla bakmaz.”

Mescid olacak da, mescid gariban kalacak, boynu bükük kalacak. Etrafında müslümanlar olacak da, orada namaz kılmayacaklar.

Bu en aşikâr davet ve maalesef bunu bile yapıyor şu zamanın müslümanları. Tabii kâfire davet yok zaten. Davet müslümana. (*Hayya ale's-salâh! Hayya ale'l-felâh!*) Namaz kılan mü'min kimseye... Yâni o bile bu davetin heyecanını duymuyor, titremiyor, ürpermiyor, “Lebbeyk!” demiyor. “Geliyorum yâ Rabbi! Tamam, davetini aldım.” demiyor. Bu aşikâr davet...

Daha büyük, daha umûmî davet Rasûlüllah'ın daveti. Rasûlüllah SAS tüm insanları, kendi çağına ait ve kendi çağından sonra gelecek olan bütün insanları, bu zamana kadar ve bizden sonra ileriye doğru var olacak insanları; hepsini Allah'ın yoluna davetçidir. Hadis-i şeriflerde böyle buyuruyor:

“—Ben Allah'ın davetçisiyim, Allah'ın yoluna çağırıyorum

sizleri!”

Allah’ın davetçisine, yâni rasûlüne, elçisine, peygamberine, sevgilisine, habîbine, davet ettiği halde gitmeyen... “Gel benimle beraber cennete gidelim haydi!” dediği halde katılmayan. Bu da ne kadar gabî bir insandır, ne kadar zalimce bir biganelik bu. Ne kadar ayıplanacak bir durum...

Allah bizi Rasûlünün davetini sezip, hissedip, anlayıp, ona en güzel tarzda ittibâ edenlerden eylesin...

Ümmet-i Muhammed’in bugün çektiği, Rasûlünün o görülmez davetine icabet etmemekten kaynaklanıyor. Kırk sene, elli sene savaşız geçmiş ama, kırk sene, elli sene geçen o savaşız müddet içinde, biz müslümanlar olarak, ümmet olarak, Allah’ın yolunda yürümekte muazzam kusurlar işlemişiz. Şimdi olaylar patlak veriyor ve kahroluyoruz.

Üzüntüden mahvoluyoruz, kan ağlıyoruz ama, kırk yılın, elli yılın, altmış yılın ihmali, birikmiş ihmal... Çalışmamışız. Allah’ın daveti kulaklarımızda diri, canlı kalmamış. Gönlümüzde tesir bırakmamış, iz bırakmamış, hafızamıza nakşolmamış Ümmet-i Muhammed olarak... Rasûlüllah’ın yolunda gitmemiş Ümmet-i Muhammed... Onun için şimdi Bosna’da, Hersek’te, Kafkasya’da, Türkiye’de, Cezâyir’de, Hindistan’da, Pakistan’da, dünyanın her yerinde acısını çekiyoruz. Kahroluyoruz, hücûma maruz kalıyoruz, horlanıyoruz, asılıyor, kesiliyor, öldürülüyor, eziliyoruz.

Bugün gazetelerde vardı, 19 radikal dinci daha Cezayir’de mahkûm edilmiş. Fransız mahkûm etmiyor. Cezayir’in kendi ahalisi, kendi kendini; maalesef emperyalizmin maşası olarak kendi adamını, kendi memleketini kurtarmayı isteyen insanı ölüme mahkûm ediyor. Ve yarın o mübarek insanlar asılacaklar. Belki bugün asıldılar... Haber bugün geldi bize, belki öldü bitti bile şu anda öldürme işlemi.

Bir davet de bu... Yâni Rasûlüllah davetçidir, Allah’ın yoluna çağırıyor:

وَاللّٰهُ يَدْعُوْا اِلَى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَاءُ اِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ

(يونس: ٢٥)

(*Va'llàhu yed'ù ilâ dâri's-selâm, ve yehdî men yeşâu ilâ sırâtin müstakîm.*) “Allah, dârü's-selâm olan cennetine kullarını çağırıyor ve sırat-ı müstakîme dilediğini hidayet edip, sevk ediyor.” (Yunus, 10/25) Allah'ın doğrudan doğruya elçi göndermesi suretiyle daveti de bu...

Demek ki, ezan bizim için davettir, apaşikâr... Yâni görünenden görünmeyene doğru, müşahhasan mücerrede doğru, somuttan soyuta doğru düşünecek olursak, ezan var, çok önemli... Tüyleri diken diken olması lâzım!..

Kur'an-ı Kerim var, Kur'an-ı Kerim'in ayetleri okunurken tüylerin diken diken olması lâzım!..

Günde beş defa okunuyor diye, hayatımızda çok defalar duyduk diye, ezanın heyecânından mahrum yaşamayalım! Her seferinde ezanın heyecânını insan hissetmeli, ürpermeli. Her seferinde tüyleri diken diken olmalı, “Lebbeyk! Allahümme lebbeyk!” diyebilmeli.

“—Yâ Rabbi! Çağırdın, duydum, geliyorum.” diyebilmeli!

Ezan bizi Allah'ın yoluna çağırıyor. Rasûlüllah bizi Allah'ın yoluna çağırıyor; gideceğiz. Bu da aşikâr bir davet, top yekûn bir davet, bütün insanlığı Cenâb-ı Hakk'ın yoluna bir davet...

Ayrıca Allah'ın kullarına, her şahsa ayrı, özel davetleri vardır, işaretler vardır, emareler vardır. Rüyay-ı salih, salih rüyalar vardır, vakıaları vardır. Yâni uyuklarken, uyanıkken, uykuyla uyanıklık arasında duyduğu, gördüğü şeyler vardır. Etrafındaki olayları müşahade edince, zihninde Allah tarafından husule getirilmiş çağrışımlar vardır. Mesela... Aşağıda göreceğiz, onun için misalleri aşağıda inceleyelim. Çevresindeki olaylardan evliyaullah nasıl ibret alıyor, nasıl etkileniyor onu görelim.

Allah'ın nidası vardır, belki bir radyo yayını gibi, fezâda yankılanıyor. Ama cihazları bozuk olanlar bu nidâyı duyamıyorlar, alamıyorlar. Şu anda da bir nidası var, duyan duyuyor, duymayan duyamıyor. Sağır gibi. Veyahut radyosu bozuk, düğmesi bozuk, dalgası bozuk, cihazı kusurlu veya cereyanı kesik, nidâyı duyamıyor. Allah'ın nidasını duyamıyor.

“Allah'ın bu nidasını duyamayan, Allah'ın davetçisine nasıl geliyorum, tamam diyebilir?..” Diyemez.

“—O zaman, ne demek istiyor Hâris-i Muhâsibî?”

Hâris-i Muhâsibî demek istiyor ki:

“—Cihanın şu hay u huyundan kendini biraz kenara çek! Allah’ın nidâsını duymana mani olan masivanın tangirtısından, tungurtusundan, gürültü ve patırtısından biraz sıyrıl! Allah’ın bizzat özel nidâsını sen kendi içinde, şuurunda duy!” demek istiyor yâni. “Allah’ın bir nidâsı var, o nidâyı sev, duy. E bunu yapmayacak olursan, nasıl davete icabet edeceksin?” diyor.

Yâni çok pratik, elle tutulur, anlaşılabilir şekilde söylememiz gerekirse, demek ki insanın dehrin hây u huyundan kendisini sıyrıp, Cenâb-ı Mevlâsıyla başbaşa olacağı zamanları olmalı muhterem cemaat!

“—Bu patırtının içinde, bu hây u huy ile Mevlâ’yı bulamazsın. Şöyle bir sakın kafayla sakın zamanda, sakın bir yerde, sessiz, âsûde bir yerde o nidâyı duymak için içine kalbine yönel, gönlüne yönel! Gönül aleminde Cenâb-ı Hakk’ın huzurunda el-pençe divan dur, nidâyı sen de işit! Aksi takdirde davete icabet edemezsin, varılacak yere varamazsın!” demek istiyor.

O bakımdan, bu zamanın insanlarının en büyük kusuru nedir?

Bu zamanın insanlarının en büyük kusuru, Allah’ın nidâsını duyacak bir kulak kabartması yok, bir zamanı yok, bir تنها vakti yok... Tenhalıktan ödü pathıyor, yalnızlıktan korkuyor, yalnızlıktan canı sıkılıyor. Yâni, Allah’ın varlığını bilen insan yalnızlık çeker mi, yalnızlıktan korkar mı, ürperir mi, kaçır mı; kalabalığa çıkar mı?.. Allah’la ünsiyet eden, masivallaha Allah’ı bırakıp da gider mi?.. Gitmez.

Yâni, normal olarak bu soruların hepsinin cevabı gitmez ama, öyle bir gaflet basmış ki insanoğlunu, inkârından, inançsızlığından, edepsizliğinden, haram yemesinden, mayasına haramın adamakıllı işlemesinden, kendisini şöyle olaylardan sıyrıp Allah’a yönelemiyor.

Onun için uzlet, yâni bir kenara çekilmek, halvet, yâni hiç kimsenin olmadığı boş bir yerde kalmak, büyük insanların, büyük ruhların gıdasıdır. Büyükler bunlarla gıdalanıyor, bunlarla hayat buluyor. Ve insan böyle kendisi tenhalara çekilmeli, sakın yerde içindeki nidâyı duymaya çalışmalı, Allah’ın davetine icabet edebilmek için davetini duyabilecek bir dikkati, teyakkuzu

takınmalı.

Allah'tan gayrı bir şeyle bir insan tatmin oluyorsa, oyalanabiliyorsa, eğlenebiliyorsa, razı olabiliyorsa öyle bir şeye, demek ki Allah'ın kadrini, kıymetini bilmiyor. İnsanoğlunun, sizlerin ve bizlerin ve başkalarının çoğunun bugünkü durumu nedir?.. Allah'tan gayrı ile meşgul olmaktır. Ticaretle meşgul olmaktır, keyifle meşgul olmaktır, saygıyla meşgul olmaktır, ihtirasıyla meşgul olmaktır, kavgasıyla meşgul olmaktır... Dış dünyayla.

İnsanların uğraşları, gayretleri, çalışmaları, 24 saatinin indeksini yapacak olursanız, yaptığı faaliyetleri şöyle alt alta koyacak olursanız... Başkasını bırakın kendi kendinize bakın, kendiniz her saat ne yaptığınızı kaydedin! Bir haftalık meşguliyetinizi göreceksiniz ki, Allah'tan gayrı şeylerle yetiniyorsunuz. Bu Allah'ın kadrini bilmemektir. Allah'la beraber olmanın kadrini bilmemenin alâmetidir. Böyle insanlar Allah'ın kadrini bilemez. Yâni Allah'tan gayrı bir şeyle yetinen, onuna oyalanan, asıl hedefe gitmeyen Allah'ın kadrini hiç bilemeyecek demektir.

İki söz belki birbirinden ayrı da değil. Peşpeşe gelen bu iki söz, ikisini de o zaman bu izahlarla birbirine bağlayacak olursak: Allah'ın her zaman, her yerde ve herkese yönelik bir gizli nidâsı vardır, "Kulum, bana gel!" diyen bir nidâsı vardır. Sen bu nidâyâ kulak verecek bir dikkati takınmazsan, pür dikkat kesilmezsen, bu daveti nasıl duyup, nasıl icabet edeceksin bu davete?.. Allah'tan gayrı başka şeylerle oyalanıyorsun, eğleniyorsun, zevk alıyorsun, vaktini harcıyorsun, geçiriyorsun... Sen bu durumda Allah'ın kadrini nasıl bileceksin? Yâni bilemez. Böyle olursa bilemez. Arayacaksın ki bulacaksın, bulacaksın ki tadacaksın, tadacaksın ki zevkine varacaksın. O zaman bu mübarek zâtların durumu hasıl olabilecek.

Tabii bu akşamki söz, hepimiz için çok mühim bir ikaz ve ihtardır: Masivallahla meşguliyetleri tasfiye edin, bizzat Allah'la meşgul olmaya gayret edin! Allah'ın kitabını öğrenin, Allah'ın dinin öğrenin, Allah'ın rızasının yolunu öğrenin! Allah'ın sevdiği, râzı olduğu işleri yapmaya yönelin! Allah'tan gayrı şeylerle boş yere eğlenip oyalanmayın!

b. Zàlim ve Mazlum

١٨ - قال: وقال الحارث: الظالم نادمٌ، وإن مدحه الناس؛ والمظلوم سالمٌ، وإن ذمه الناس. والقانع عني، وإن جاع؛ والحريص فقيرٌ، وإن ملك.

TS. 60/18 (*Kàle: Ve kàle'l-hârisü: Ez-zàlimü nâdimün, ve in medehahu'n-nâsü; ve'l-mazlûmu sâlimün, ve in zemmehü'n-nâs; ve'l-kàniu ganiyyün, ve in câ'; ve'l-harîsü fakîrün, ve in melek.*)

Aynı zât, Hâris ibn-i Esed el-Muhàsibî buyurmuş ki:

(*Ez-zàlimü*) “Zalim insan, zulüm yapan insan (*nâdimün*) pişmandır; pişman olacaktır yaptığına, nâdim olacaktır, (*ve in medehahu'n-nâs*) insanlar onu medhetse bile... (*Ve'l-mazlûmu sâlimün*) Mazlum kimse de selâmette olacaktır, sâlim olacaktır, selâmete çıkacaktır; insanlar onu kötülese bile...” O halde zalim olmamak, mazlum olmağa çalışmak lâzım geliyor.

Zâlim, yâni zulüm yapan kimse... Zulüm sözü nedir? Zulüm, hakka aykırı iş yapmaktır. Hakkı yapmamaktır, haksızlığı yapmaktır. Bu haksızlık başkasına karşı olursa, o kimseye zulmetmiş olur insan... Hakkını çiğnemiş olur, malını almış olur, canını yakmış olur, zulmetmiş olur... Kendi kendisine karşı da olabilir. Günah işlerse insan, o zaman kendi kendisine zulmetmiş olabilir. İster başkasına karşı, onların hakkını çiğnemek suretiyle zulmetmiş olsun, mutlaka pişman olacaktır. Dünyada da vicdan azabıyla pişman olur, ahirette de cezayı, azabı gördüğü zaman pişman olacak. Muhakkak. Bu dünyada insanlar methetse bile, onu böyle hayırlı, mübarek bir insan sansa bile veyahut alkışlasa bile.

Başkasına zulmeden kimseyi başkalarının medhetmesi pek olmaz. Belki burada bu mübarek zâtlar, günah işlemek nefesine zulmetmek olduğuna göre, onu kasdetmiş de olabilirler. Yâni sen günahlara dalarak, haramlara bulaşarak, kendi nefesine zulmederek yaşıyorsun. İsterse seni insanlar medhetsin, ne kadar

iyi insan desin, ne kadar sòfi, derviş desin, ne kadar âbid, zâhid desin, ne kadar sağlam, iyi müslüman desin ama; sen aslında öyle şeyler yapıyorsun ki, onlar zulüm oluyor, kendi nefesine zulüm oluyor. O zaman pişman olacaksın sonunda. Demek ki, pişman olmayacak şekilde hareket etmeğe çalışmalı herkes.

Mazlum, zulme maruz kalan kimse ise... Aslında zulme maruz kalmış, selâmette değil gibi görünüyor ama, aslında o sâlimdir. Gene insanlar onu zemmetse de sâlimdir, selâmete ermiştir, selâmete çıkacaktır. Çünkü mazlumun yanında yer alıyor Allah. Mazlumun âhını zalimden çıkartıyor, hakkını alıyor. Mazlum, o zulme uğramasından dolayı sevap kazanıyor, derece kazanıyor, mertebe kazanıyor. O halde zalim olmamağa, zulüm yapmamağa, başkalarının haklarını çiğnememeğe, kendi kendimize de günahlara dalarak, günahlara bulaşarak kendimize de zulmetmemeğe dikkat etmemiz lâzım.

Devam ediyor tarifleri: (*Ve'l-kàniü ganiyyün*) “Kanaatkâr, gönlü tok olan insan zengindir, (*ve in câ'e*) aç bile olsa. (*Ve'l-harîsü fakîrûn*) Hırs sahibi insan fakirdir, muhtaçtır, (*ve in meleke*) mâlik dahi olsa, malı mülkü bile olsa, elinde bir şeyler bile olsa, haris olduğu zaman muhtaç demektir.” Kanaatkâr olan kimse de zengin demektir.

Bütün bunlarda Hâris-i Muhâsibî Hazretleri'nin tavsiyesi: Zalim olma, çünkü zalim olan pişman olur. Kanaatkâr ol, harîs olma demiş oluyor. Konuyu söyleyiş tarzından o mânâ bize, o nasihat çıkmış oluyor.

c. İçini Düzelt ki, Dışın Güzel Olsun!

١٩ - قال: وقال الحارث: من صحَّ باطنه بالمراقبة والإخلاص،
زين الله ظاهره بالمجاهدة واتباع السنة.

TS. 60/19 (*Kàle ve kàle'l-hârisü*) Aynı rivâyet kanalıyla Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî Hazretleri gene buyurdu ki... Aynı rivâyet dedik, bu rivâyetin ne olduğuna şöyle geri sayfalara bakalım da söyleyelim, geçen derste bulunmayanlar bu işi bilmiş olsunlar.

Rivayeti şöyle:

(*Semi'tü abda'llâhi'bne aliyyini't-tûsî*) Abdullah ibn-i Ali et-Tûsî rivâyet etmiş bu kitabı yazana. (*Semi'tü'l-huldî*) O, el-Huldî isimli zâttan duymuş. (*Semi'tü ebâ usmân el-beledî*) Ebû Osman el-Beledî'den o işitmiş. O da Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî'den işitmiş. İşte bu rivâyet zinciri. Bizim dersimizin başından beri, 17. paragraftan itibaren duyduklarımız bu kanaldan geliyor.

Biliyorsunuz, bu kitabın yazarı her söylediği sözün kaynağını, kendisine kadar nereden geldiğini tesbit titizliğini gösteren alimlerden. Tam hadis alimi gibi çalışıyor. Rivayeti nereden aldığını, kimden aldığını, ne zaman aldığını tesbit ediyor. Bilimsel zihniyeti kavramış, hareketi böyle olan bir kimse. Biz tabii, bu terbiyeyi sizin de almanızı istiyoruz. Hepinizde bu terbiyenin olmasını istiyoruz. Sözü kimden duyduk bilmeliyiz, aslını öğrenmeliyiz ve sağlam asıllı yerden söz alıp söylemeliyiz. Çürük söz söylememeliyiz. Kaynağını göstermeliyiz, kaynağını aramalıyız. Kaynağının sıhhatli olması titizliğine sahip olmalıyız.

(*Men sahhaha bâtnehû bi'l-murâkabeti ve'l-ihlâs, zeyyena'llahu zâhirehû bi'l-mücâhedeti ve't-tibâi's-sünneh.*)

Hâris ibn-i Esed el-Muhasibî diyor ki bu sözünde:

(*Men sahhaha bâtnehû bi'l-murâkabeti ve'l-ihlâs*) “Kim bâtınını, içini murakabe ve ihlâs ile sahih yaparsa, sahihleştirirse, sıhhatli yaparsa içini, murakabe ve ihlâsla sağlam ve sıhhatli, sağlıklı hale getirirse, (*zeyyena'llahu zâhirehû*) Allah onun zâhirini de mücâhede ve sünnete ittibâ ile zînetlendirir.”

Tabii bu kelimeleri izah etmemiz lâzım, bilmeyenler bunlardan bir şey anlamazlar. Tercüme ama, tercümede kullandığımız kelimeleri de anlayamayınca mânâ kapalı kalmış olur.

İnsanın bir iç âlemi var, hepimizin, sizin de var, bizim de var. Yâni, bilerseniz de bilmeseniz de bir dışı var, bir içi var. Dışı, hem görünümüdür, hem de hareketleridir. Oturuyoruz, kalkıyoruz, kızıyoruz, bağıryoruz, çağırıyoruz, koşuyoruz... Zahirde başkasına görünen taraflarımız bunlar. Bizi görüyor... Koşmakta, şimdi oturuyor, şimdi konuşuyor, şimdi sustu, şimdi yattı filan diye... İşte yüzü güzel, boyu uzun, saçları sarı, sakalı kıvrıcık filan gibi... İnsanın dışındaki manzarası, başkası tarafından gözle görülebilen dış görünümü ve dış akseden hareketleri. Buna zahir denir.

Meselâ benim namaz kılmam, senin hacca gitmen... Bu da zâhirî bir hareket... İşte uçağa bindi, dün falanca yere gönderdik, umreye gittiler, yirmi gün sonra gelecek filan diyoruz. Bu da zâhir... Yüzü de zâhir. Namazın, orucun, haccın, zekâtın hepsinin bir zâhiri vardır. Bunu ilmihal kitapları anlatıyor. Şeklen şöyle olacak... Abdestin zâhiri vardır, orucun zâhiri vardır, namazın zahiri vardır... Şöyle duracaksın, elini şöyle bağlayacaksın, “*Allahu ekber!*” derken şuraya kadar kaldıracaksın vs. gibi. Bunlar zâhir...

Şimdi zâhir ve bâtını öğrendik. Bilmediğimiz ne kaldı? “Bâtınını murakabe ve ihlas ile sağlıklı ve sıhhatli yapmayı başaran insanın, Allah zâhirini de mücadele ve sünnete ittibâ ile zînetlendirir.” diyor. Demek ki, o mübarek insanların nazarında dışın süslenmesi neymiş?.. Zâhirin süsü, zîneti neymiş?.. İki şeymiş. Bir: Mücadele. İki: Sünnet-i seniyyeye ittibâ... Burada gerçek söfîlerin zihniyetini gösteriyor bu cümlesi.

Bakın zâhir süsü diye biz ne biliriz?.. İşte elbisenin güzelliği, boy, pos, kavuk, cübbe, sakal, sürme vs. filan... Biz bunu biliriz. Yâni bu Ebû Abdurrahmân es-Sülemî ya da Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî'nin devrinin müslümanının, zâhir deyince zahirde gördüğü süs neymiş?.. Bir; mücadele... İki; sünnet-i seniyyeye ittibâ... Demek ki, bir insan sünnet-i seniyyeye uygun hareket ediyorsa, en güzel insan, en süslü insan onların nazarında. Mücadelede ise, en kıymetli insan...

Dikkat ediyor musunuz, ne kadar önemli bir nokta. Hani, tasavvuf konusunda ileri geri sözler söyleyenler var. Hatta haddi ve hakkı, bilgisi ve ilmi ve irfânı olmadığı halde, tasavvuf hakkında yekûn çizgisi çizip, hüküm vermeğe kalkışan zavallılar var. Onlara karşı bir şey bak.

O devrin insanının, müslümanının nazarında süs neymiş?.. Sünnet-i seniyyeye ittiba ve mücadelemiş. Mücadele nedir?.. Sünnet-i seniyyeye uymayı anladık; yâni sakallı olacak, sarıklı olacak, namazları camide kılacak, sünnet-i seniyyede belirtilen adaba riâyet edecek. Hayatı sahabe hayatı gibi; her hareketi, her hali sahabe gibi olacak. Bir de mücadele... Mücadele nedir?..

Burada düşmandan bahsedilmediği için, buradaki mücadele

çok net olarak insanın kendi nefsiyle mücahededir. Yâni gidip düşmanla çarpışmak değil, hudutlarda savaş alanlarında çarpışmak değil, kişinin nefsiyle çarpışmasıdır. Demek ki süs, zinet, alkışlanacak durum; kişinin nefsine muhalefet etmesi, onunla mücahede etmesi, nefsini yenmek için gayret sarf etmesi ve sünnet-i seniyyeye uymasıymış. Tabii bu arzu edilen şey nasıl hasıl olacak? Nasıl sağlayacağız bunu?.. Bu sözünde onun anahtarını veriyor bize Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî.

“—Tamam, ben hocam kabul ettim. Bu iki hedef Kur’an-ı Kerim’in hedefidir. Bize gösterdiği, iyi müslümana bak şöyle ol diye gösterdiği hedeftir, benim amacımdır. Tamam, Peygamber Efendimiz’in sünnetine uyacağım ve nefsimle cihad eden bir kimse olacağım. Nefsimi kahreden, tezkiye eden bir insan olacağım tamam. Ama bunun yolu nedir?..

Bunu yolu tasavvuftur da, tasavvufun içindeki şeyi nedir?..”

(*Men sahhaha bâtinêhû bi’l-murâkabe ve’l-ihlâs*) “İhlâs ile, murakaba ile batınını sağlıklı, sıhhatli yapan bir insanın, Allah dışına o zaman, mücahede ve sünnet-i seniyyeye ittibâyı nasib eder. O süslerle müzeyyen hale gelir. Yâni adamın hareketleri, konuşmaları, davranışları ibadetleri sünnete uygun düşer ve nefsin esiri olmayan, olgun bir insanın hareketleri, sözleri, hali ve ahlâkı durumuna gelir. Bunun anahtarı neymiş?.. Murakabeymiş ve ihlâsmış.

İhlâsı bilirsiniz; amelin halis niyetle yapılması, kalbin niyetinin temiz olması, pâk olması, içinin tertemiz olması, çok iyi duygulara sahip olması.

Murakabe nedir o zaman? *Murakabe*, kısaca kontrol demek, gözlemek, gözetlemek demek. Bir müslüman, iyi müslüman olmak için, içini müşahedeye ve gözleme alacak. Kalbini tarassut altına alacak ve kalbini koruyacak, kollayacak, gözleyecek, savunacak. Neye karşı? Hatarâta karşı, havâtıra karşı; yâni kalbine gelen eğri bûğrû fikirlere, yalan yanlış düşüncelere, vesveselere, aklına gelen abuk sabuk hatıralara, tehlikeli tehlikeli birtakım düşüncelere karşı uyanık olacak ve onları yanaştırmayacak gönlüne... Dikkat edecek, kalbinde kötü duygu olmayacak, kötü fikir olmayacak. Eğri bûğrû hatıralar gelmeyecek.

Biliyorsunuz, bu yatsı namazının sonunda okuduğumuz aşırıdan, *Âmene'r-rasûlü*'den önce geçiyor:

وَإِنْ تَبَدُّوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تَخَفُوهُ يُحَاسِبُكُمْ بِهِ اللَّهُ (البقرة: ٢٨٤)

(*Ve in tübdû mâ fî enfûsiküm ev tuhfûhu yuhàsibküm bihi'llâh*)
“Nefislerinizdeki, içinizdeki şeyleri gizleseniz de, âşikâre eyleseniz de, saklasanız da saklamasanız da, gösterseniz de göstermeseniz de, Allah sizi onunla hesaba çekecek. Yâni içinizden geçenlerden dolayı hesaba çekileceksiniz.” (Bakara, 2/284)

Tabii, bu ayet-i kerime indiği zaman, sahabe-i kirâm mahvoldular, ağlaştılar, fevkalâde üzüldüler:

“—Eyvâh, içimizden geçenden dolayı da muâheze olacaksak, kalbimizden geçen kötü duygulardan dolayı da günah işleyeceksek, yandık!” diye çok perişan oldular.

O hususta tabii hafifletici ayet-i kerimeler indiği de rivâyet ediliyor, o rivâyetleri de makbul kabul ediyoruz. Fakat insanın içindeki duyguları da murakabe etmesi, kontrol etmesi, kötü duygulara gönlünde yer vermemeye dikkat etmesi; geleni de savuşturup, sürüp çıkarması lazım! İşte buna murakabe diyoruz. Yâni tarikatta, tasavvufta çok önemli bir nokta...

Bizim kardeşlerimiz bunu yapmıyorlar. Yıllar yılı, kırk yıl, elli yıl, altmış yıl derviş olan, derviş olarak yaşamış, derviş olarak hayata gözlerini yummuş insanlar bu işleri yapmıyorlar. Yapılmıyor, yapmıyorsunuz, yapmıyorlar... Yâni konuşuyorsun, arkadaşlarına karşı niyetlerine bakıyorsun, davranışlarına bakıyorsun, kalbindeki fırtınalara bakıyorsun... Berbat! Bunları temizlemesi lâzım!

Şairâne sözlerle işin hakikatini, bilmiyorum ne derecede anlar insan ama:

*Sür çıkar ağyârı dilden, tâ tecellî ede Hak,
Pâdişah konmaz saraya, hâne ma'mur olmadan...*⁷²

⁷² Şemseddîn-i Sivâsî'ye ait şiirin tamamı şöyle:

Şâhane bir sözdür bu. *Sür çıkar ağıyârı dilden... Dil*, gönül demek. Gönülünden Allah'tan gayrı olan şeyleri def et, sür, çıkart! Önüne kat, sürüp çıkart! Meselâ, sürüyü ekin tarlasına sokar mı insan? Sürüyü sürüp çıkardığı gibi, gönülünden ağıyârı, yabancıları temizle, çıkart, def et, kalmasın demek istiyor.

Eski insanlar, o devrin insanları, bu Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî gibi büyük zâtlar, büyük evliyâullah, tasavvufu bilenler, büyük öğreticiler ve büyük öğrenciler; talebeler de büyük o zamanda, öğreticiler de büyük... Onlar gözlerini kapatırlar, iç alemlerine teveccüh ederler ve iç alemlerine yalan yanlış vesveselerin, fikirlerin, hatıraların, düşüncelerin, hayallerin gelmesine bile müsaade etmezlerdi. Onlarla mücadele ederlerdi. Bu murakabe haline, bu murakabeye özen gösterirlerdi, dikkat ederlerdi. Siz de dikkat edeceksiniz ki, dışınızdaki o istenilen alâmetler belirsin. Sünnet-i seniyyeye uymak, nefisle mücadelede

*Vâsıl olmaz Hakk'a kimse, cümleden dür olmadan;
Kenz açılmaz şol gönülde, tâ ki pürnûr olmadan...*

*"Mûtû kalbe en temûtû" sırrına mazhar olan;
Haşr ü neşri gördü bunda, nefha-i sûr olmadan...*

*Sür çıkar ağıyârı dilden, ta tecellî ede Hak;
Pâdişah konmaz saraya, hâne ma'mur olmadan...*

*Mest olup mestâne geldi, tâ ezelden tâ ebed;
İçdiler ıskun şarabın, âb-ı engûr olmadan...*

*Sen müyesser eyle yâ Rab, bizlere beytin tavaf;
İlmin ile âmil eyle, vâde tekmil olmadan...*

*Hak cemâlin Kâbesini kıldı âşıklar tavaf;
Yerde Kâbe, gökyüzünde Beyt-i Ma'mur olmadan...*

*Mest olanların kelâmı kendüden gelmez velî;
Pes enel-hak nice disün, kişi Mansur olmadan...*

*Bir acep sevdaya düştü, tutuşur Şemsî müdam;
Hakk'a mergub olmak ister, halka menfur olmadan...*

başarı kazanıp, mücâhid sıfatına, en büyük mücahid sıfatına ermek mümkün olsun.

Gönlünü kontrol edeceksin! Silahı eline alıp gönlünde nöbet tutacaksın, gönlüne yabancıyı sokmayacaksın! Gönül kaleni muhafaza edeceksin!.. Gönül kaleni muhafaza edersen, düşman giremesin diye içine; o şehre düşman saldırmasın, surları yıkıp içeri girmesin diye koruyabilirsen ve ihlâs sahibi olursan, hâlis niyetli olursan; o zaman sünnet-i seniyyeye ittibâ ile dışın süslenir, zînetlenir. Tam bir sahabe müslümanlığı gibi bir müslümanlığa sahip olursun ve tam bir mücahid olursun. Nefsinin oyununa gelmeyen, esir olmayan, kale gibi sağlam bir insan olabilirsin.

Bir daha okuyalım sözü, bu kadar izahtan sonra:

“—Kim bâtınını murakabe ve ihlâs ile sağlıklı, sıhhatli yapmağa muvaffak olursa, o zaman Allah da onun zâhirini mücâhede ve sünnete ittibâ ile zinetlendirir. O zaman, dış hareketleri de güzel olur. Yâni içi güzel olunca, dışı da güzel olur.”

Kısaca sözü şöyle söyleyelim: Bir testinin içine neyi koyarsan, gözeneklerinden dışarıya o sızar. Yâni sirke koyarsan sirke sızar, su koyarsan su sızar. Başka mâyi koyarsan, gazyağı koyarsan gazyağı sızar. Yâni, topraktan yapıldığı için eskiden kaplar;

كل إناء يترشح بما فيه

(*Küllü inâin yetereşşehu bimâ fîhi*) “Her kap içinde ne varsa, dışına onu sızdırır. Dış tarafından onun ıslaklığı belli olur.” demişler.

“—İçini düzelt ki, dışın güzel olsun!” demiş oluyor kısaca bu sözlerle Hâris-i Muhâsibî.

İçini nasıl güzelleştireceksin?.. İhlâsa çok dikkat edeceksin. Yaptığın her şey Allah rızası için olsun diye yapmağa gayret edeceksin. Bir de elinde silah pür dikkat, düşman gelmesin diye kalbine, bekleyeceksin, murakıb olacaksın, murakabe edeceksin. Kontrolsüz bırakmayacaksın kalbini...

Bu iki şey oldu mu, o zaman dışında sünnet-i seniyyeye uygunlukta muvaffak olursun. Sözlerin, hareketlerin, işlerin güzel

olur. Nefsini yenebilen bir insan olursun demiş oluyor. Bu kadar derin... O kadar kısa sözlerin mânâsı bu kadar derin, Allahu a'lem.

d. Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî'nin Ağlaması

٢٠ - سمعت أبا بكر، محمد بن عبد الله، الرازي، يقول سمعت أبا
عثمان يقول: انشد قول بين يدي حارث المحاسبي، هذه الأبيات:
أنا في الغربة ابكى / ما بكت عين عريب
لم أكن يوم خروجي / من بلادى بمصيب
عجباً لى، و لترركى / وطناً فيه حبيب ؟
فقام يتواجد ويبكى، حتى رحمه كل من حضره.

TS. 60/20 (*Semi'tü ebâ bekrin muhammede'bne abdi'llâhi'r-râziyye, yekûlü: Semi'tü ebâ usmâne yekûlü: Enşede kavvâlün beyne yedey hârisni'l-muhâsibiyyi hâzihi'l-ebiyât:*

*Ene fi'l-gurbeti ebkî
Mâ beket aynû garîbî*

*Lem ekün yevme hurûcî
Min bilâdî bi-musîbî*

*Aceben lî ve li-terkî
Vatanen fîhi habîbî*

Fekàme yetevâcedü ve yebkî, hattâ rahimehû küllü men hadarah.)

Ebû Bekir Muhammed ibn-i Abdillâh er-Râzî demiş ki: “Ben şöyle duydum Ebû Osman isimli zâttan.” Bunların hepsinin hayatı hakkında bilgi vardır dipnotlarda, onları geçiyorum. O Ebû Osman, Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî'nin çağdaşı. Onu gören, onunla konuşan kimse...

(*Enşede kavvâlün beyne yedey hârisni'l-muhâsibiyyi hâzihi'l-ebîât...*) “Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî'nin önünde bir şarkıcı, türkücü şu beyitleri okudu...”

Kavvâl demek, söz söyleyen demek ama, çok söz söyleyen demek. İşte sanıyorum, o zamanların insanları içinde böyle kavvâl denilen, bizim ilâhî söylediğimiz gibi, türkü söylediğimiz gibi, böyle biraz da makamlı şiir filan söyleyen, hikâyeler anlatan kimseler vardı. Kalabalık etrafına toplanırdı, onlar da onları böyle sözleriyle hoşlarına gidecek şeyler söyleyerek eğlendirirlerdi.

Bunların bir kısmına *kassâs* denilir. Hikâye anlatıyorlar bunlar. Yâni bu bizim alimlerin ben şundan işittim, ben şundan işittim filan dediği tarzda sıhhatli haber değil de, masal, hikâye, uydurma, ne olursa... Bizim meddâhlar gibi, maksat insanların hoşuna gidecek şeyler söylemek. Bunlara *kassâs* deniliyor. Yâni kıssalar, hikâyeler anlatan; rivayeti sağlam olsun, çürük olsun aldırmayan masalcılar, hikayeciler, meddâhlar, eğlenceciler demek. *Kavvâl* de işte bu mânâda bir şey. Yâni böyle söz söyleyip halkı panayırlarda, şurada burada eğlendiren kimseler. Yüksek sesle bunlar okurlar, ötekiler de dinler.

Kavvâlin birisi şu beyitleri okumuş... Bu beyitleri duyunca Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî... Onun önünde okumuş, onun civarında okumuş. (*Fekâme yetevâcedü*) Vecde gelmiş. Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî kendinden geçmiş, coşmuş, vecde gelmiş ve ağlamağa başlamış. Vecd içinde, kendinden geçip gözyaşları dökmeğe başlamış. O kadar ki, (*hattâ rahimehû küllü men hadarahu*) etrafındaki herkes onun o ağlayışına, o haline acımışlar. Yâni, etrafındaki herkesin kendisine acıyıp, merhamet edip, böyle üzülecekleri şekilde ağlamış, vecde gelmiş.

Neymiş bu sözler, bakalım! Hani demin misal olsun demiştim, o geldi karşımıza şimdi.

*Ene fi'l-gurbeti ebkî
Mâ beket aynû garîbî*

*Lem ekûn yevme hurûcî
Min bilâdî bi-musibî*

Aceben lî ve li-terkî
Vatanen fîhi habîbî

Üç beyit var burada. Bu üç beyiti herhalde biraz da böyle elini kulağına koyup makamlı filan okuyor öteki şahıs. Bizim keten helvacılar falan vardı eskiden buralarda böyle, İstanbul'da dolaşırdı. Mahalle aralarında mânîler filan söylerdi. Onun gibi bir şey olmalı. Yüksek sesle bunları söyleyince, vecde gelmiş, gözyaşları dökmeğe başlamış, etrafındaki herkes kendine acıyacak kadar uzun süre devam etmiş bu üzüntüsü, ağlaması.

Şimdi bu sözlerin mânâsını açıklayalım:

(*Ene fi'l-gurbeti ebkî*) “Ben gurbette ağlamaktayım. (*Mâ beket aynû garîbî*) Gurbette olan bir kişinin gözünün ağladığı müddetçe...”

Gurbettekiler hep vatanlarını özlerler, ağlarlar. Biz de Buhârâ'dan bir genci getirdik burada ders okusun filan diye, gurbete dayanamadı, kalktı gitti bugün memleketine... Gurbette olunca, vatanını özlüyor insan ve ağlıyor. Bazan gerçekten ağlar, bazen içi ağlar, içi kan ağlar gurbette olduğu için.

“Gurbette olan kişinin ağladığı müddetçe, ben de gurbette ağlamaktayım.” Burada (*mâ beket aynû garîbî*)’deki mâ’ya, *mâe'd-deymüme* derler, müddetçe demek.

(*Lem ekün yevme hurûcî/ Min bilâdî bi-musîbî*) “Beldemden, yaşadığım vatanımın olduğu yerlerden dışarıya çıktığım zaman, isabetli bir iş yapmış değildim.” Veyahut, o zaman başıma bir musîbet gelmiş değildi diye de belki anlayabiliriz ama, birincisi daha uygun. Yâni, “Vatanımdan çıktığım zaman iyi bir iş yapmadım, isabetli bir iş yapmış olmadım, keşke çıkmasaydım!” demek istiyor.

(*Aceben lî*) “Ne kadar şaşılacak bir durumum var benim, hayret edilmeli bana; (*ve li-terkî vatanen fîhi habîbî*) yâni nasıl oldu da, içinde sevgilimin olduğu vatani terk ettim? Benim içinde sevgilimin olduğu o vatani terk etmeme ve bana, çok hayret edilmek gerekir. Nasıl yaptım bu işi yâ, hayret doğrusu!” diyor.

Bir daha şey yapalım: “Gurbetteki kişilerin, garibanın gözlerinin ağladığı müddetçe, benim gözüm de gurbette ağlayacak.

Çünkü benim ülkemden, vatanımdaki o beldelerimden dışarıya çıktığım zaman, isabetli bir şey yapmadım. Şimdi anlıyorum, iyi bir şey yapmadım. Bana çok şaşılır ve benim içinde sevgili olan vatani bırakıp da, böyle diyâr-ı gurbete çıkmama çok hayret edilir. Hayret doğrusu, nasıl yaptım bu işi?..” filan diye bu şiiri söylemiş.

Buradan Hâris ibn-i Esed vecde geliyor ve gözyaşları, ağlaması, vecdi devam ediyor, ediyor, ediyor... Herkes kendisine acıyor, vah helâk etti kendisini filan diye.

Tabii niye ağlıyor?.. Bu şiirden niye ağlıyor? Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî niçin ağlıyor?.. Belki bu şiiri yazan kimse maddî bir sevgiyi terennüm ediyordu. Yâni belki kendisinin nişanlısı vardı kasabasında, köyünde, obasında... Oradan ayrıldı, diyâr-ı gurbette işleri bitmedi, bir türlü geriye dönemedi, nişanlısını da özlüyor;

“—Hay Allah, ne diye bıraktım ben oraları? Bu işi de yapmasaydım, buralara da gelmeseydim. Ayrı da kaldım, gidemedim de, bilmem ne de...” diye ağlıyor.

O şeye hasret çekiyor. Belki bu şiiri yazanın öyle bir gönül macerasıdır bu, maddî bir sevgidir.

Ama Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî, bunu kendisine uyguluyor. Bu duyduğu türküyü, bu şarkıyı kendisi noktasından tefsîr ediyor, kendi durumunun da öyle olduğunu düşünüyor. “Ben de sevgilimin olduğu vatani bırakıp da, ne diye buraya geldim? Gözüm artık bu diyâr-ı gurbette ağlayacak da ağlayacak.” diyor.

Tabii Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî’nin sevgilisi kim?.. Allah-u Teâlâ Hazretleri... Onun bulunduğu yer neresi?.. Görünmeyen öbür alem... O alemden bu dünya alemine biz gelmişiz, burası diyâr-ı gurbet. Bu hadis-i şerîflerde de çok söylenen bir şeydir, burası diyâr-ı gurbetimiz bizim. Bizim asıl yurdumuz ahiret yurdu. Biz oradan buraya geldik, asıl vatanımızdan ayrı düştük, gurbetteyiz şu anda... Öldükten sonra asıl vatanımıza döneceğiz. Sevgili orada. Yâni sevgiliye kavuşacağız öldüğümüz zaman. İşte Allah-u Teâlâ Hazretleri’ne olan iştîyâkını ve ondan ayrılığını ve ondan uzaklarda garip, gariban bir yolcu gibi olduğunu düşünüp vecde geliyor, coşuyor ve ağlıyor saatlerce...

Bu bize Mesnevî’nin başlangıcını da hatırlattı. Mesnevî’de biliyorsunuz ney, kamış, yâni kavalın hikâyesiyle başlıyor

Mesnevî. İşte o yanık yanık çalıyor, içindeki hava değil sanki ateş, nerede çalınsa herkesin yüreği yanıyor, onlar da üzülmüyorlar, müteessir oluyorlar. Neden?..

“Çünkü, bu kamış aslında kamışlıkta idi, oradan kestiler, ağzını yardılar, ateşte kavurdular, ney haline getirdiler. Ondan sonra, asıl yurdundan ayrı olduğu için yanıyor. İşte bu ateş herkesin içinde olmalı, herkes asıl yurduna özlem duymalı, herkes asıl sevgiliye kavuşma iştiyakını taşımalı!” diyor.

Mevlânâ da aynı şeyi söylüyor, bu türkü de aynı mânâyı ifade ettiğinden, Hâris ibn-i Esed El-Muhâsibî de Mevlânâ gibi, aynı yolda aşık olduğundan, o da vecde geliyor ve saatlerce ağlıyor, uzun zaman ağlıyor.

Bunun neyin misâli olduğunu söylemiştim: Yâni insanlar etrafındaki olaylardan ibret alıyorlar, etrafına dikkatli bakıyorlar. Yukarıda geçmişti bu şey. Hani Allah’ın davetine icabet etme sözünün açıklandığı yerde geçmişti.

Bir başka hikâyeyi daha anlatalım: Bir şeyh efendi müridleriyle sıcak bir yaz günü, sıcak bir Arap diyarında giderken, bir buzcu bağırarak buz satıyor, şöyle bağırıyor:

اِرْحَمُوا مَنْ يَذُوبُ رَأْسُ مَالِهِ يَا مُسْلِمُونَ!

(*İrhamû men yezûbü re’sü mâlihî yâ müslimûn!*) “Sermâyesi güneşin altında eriyen şu kardeşinize acıyın ey müslümanlar!” diye bağırıyor buzcu, buzunu satıyor.

Çünkü çuvalın altında da olsa, sarılı da olsa buz, sıcaktan erimekte... Sermâyesi eriyor. Yâni satın alırlarsa satmış olacak, parasını alacak. Alanlar şerbete koyacaklar, akşam içecekler veya su buzlu olacak filan... Tatlı bir meşrubat olacak. Almazlarsa... Almadılar mı, bu zaten çuvalın altında damla damla eriyor. Satarken nasıl bağırıyor:

(*İrhamû men yezûbü re’sü mâlihî yâ müslimûn!*) “Sermâyesi eriyen şu kardeşinize acıyın ey müslümanlar! Alın şu buzları!..” diyor.

Şaka yapıyor yâni. Öyle satıyor.

Ama şeyh efendi bunu duyunca bir nâra atıyor, bir feryâd ediyor, yere yığılıyor. Yüzüne su serpiyorlar, şakaklarını oğuşturuyorlar, bileklerini oğuşturuyorlar...

“—Ne oldu efendim size?” diyorlar.

Diyor ki:

“—Sermayesi eriyen sadece bu mu? Bizim de sermayemiz eriyor, bizim de ömrümüz sermaye. Yıllar bu sermayeyi eritiyor, aylar eritiyor, günler eritiyor, dakikalar, anlar eritiyor. Onu düşündüm, ondan üzüldüm, ondan feryâd ettim.” diyor.

Demek ki, insanın etrafındaki olaylardan iyi insanlar, büyük insanlar, Allah’ın gizli işaretlerini seziyorlar. “Söyleyene değil, söyletene bak!” diyorlar, olaylardan ibret çıkartıyorlar ve gereken dersi alıyorlar. Onun da Allah tarafından, kendisinin karşısına çıkartılmış bir işaret olduğunu düşünüyorlar.

e. Kadere Razi Olmak

21. paragraf:

٢١ - قال: وسئل الحارث: من أفهر الناس لنفسه؟ قال:

الراضى بالمقدور.

TS. 60/21 (*Kàle: Ve süile’l-hârisü: Men akhare’n-nâsi li-nefsihî? Fekàle: Er-râdî bi’l-makdûr.*) Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî’ye sormuşlar ki:

“—İnsanların nefesine karşı en zâhidi, nefisini en iyi tepeleyen, en has müslüman hangisidir? Müslüman nefisini yenecek, bu hususta en başarılı kimdir? Nefisini en mükemmel tarzda zabt u rabt altına alıp, nefisini kahretmekte en büyük başarıyı sağlayan kimdir?..” diye soruyorlar.

Yâni nasıl olacak demek istiyor. Onu öğrenecek yâni, şöyle yapandır desin diye.

Diyor ki: (*Er-râdî bi’l-makdûr*) “Allah’ın mukadderâtına râzı olandır. Nefisini en iyi kahreden, Allah’ın takdirine râzı olandır.”

Tabii, Allah şuna zenginlik vermiş, kendisine vermemiş. Ona güzellik vermiş, buna vermemiş. Ona sıhhat vermiş, buna

vermemiş. Bir sürü mahrumiyetler... Şimdi nefis, bunlardan feryâdı basar. Nefis bunlardan insanı ele alır.

“—Bak gördün mü, işte senin bir şeyin yok, canın istemiyor mu, hadi al şunu da bilmem ne...”

Nefsin vesveseleri, isyanları, kendi elinde olmayandan, karşısında gördüklerinden kaynaklanır. Karşıdan gördüğünü canı çeker, nefis ister ve kışkırtır insanı.

O halde nefisini en çok yenebilen insan kimdir?.. Allah’ın mukadderatına râzı olan;

"—Ne yapalım ona vermiş, bize vermemiş. Sus, otur oturduğun yerde!" diyebilen, kadere rızâ gösterebilen en yüksek mertebededir.

f. İnsanların Aklı ve Sorumluluğu

٢٢ - قال: وقال الحارث: الخلق كلهم معذرون في العقل ،
مأخذون في الحكم.

TS. 60/22 (*Kâle: Ve kâle'l-hârisü*) Aynı rivâyet zinciriyle, yine Hâris el-Muhâsibî dedi ki: (*El-halku küllühüm ma'zûrûne fi'l-akli, me'hûzûne fi'l-hükmi*) Bunların hepsi şâhâne sözler:

(*El-halku*) “Halk, yâni ahali (*küllühüm ma'zûrûn*) hepsi mazûrdur; (*fi'l-akl*) akıl konusunda hepsi mazurdurlar, (*me'hûzûne fi'l-hükmi*) ama hüküm konusunda sorumludurlar.”

Bundan şunu kasdediyor muhterem kardeşlerim: İnsanlara aklı Allah veriyor. Kimisine çok veriyor, kimisine az veriyor. Herkese cevher olarak eşit vermiş olsa bile, kimisi bu akıl cevherini ilim, irfan ve terbiye ile işliyor, güzel bir hale getiriyor. Kimisi de tahsil ve terbiye görmediği için, zayıf durumda kalabiliyor. Aklı kıt oluyor, az oluyor, ahmak oluyor, ebleh oluyor, hafızası zayıf oluyor, anlayışı zayıf oluyor... Olabilir.

Bütün ahali, bütün mahlûk, Allah’ın yarattığı insanlar özellikle, akılları konusunda mâzurdur, Allah onları mâzur sayar: Eh, ne yapalım aklı bu kadar ermiş, işte bu kadarcık yapabiliyor... İbadeti bu kadar, anlayışı bu kadar, duası bu kadar, sözü bu kadar, sezgisi bu kadar, davranışı bu kadar...

Güzel ibadetleri yakalayıp yerli yerinde, Allah'ın sevgisini kazanacak davranışları şıp diye ortaya koyabilmek, yâni iyi müslümanlık çok büyük zekâ işi. İyi müslüman olmak için, dahi olmak lâzım!..

Bir insanın aklı... Ne kadar vermişse ona göre, aklı nisbetinde şey yapar. Onun için Peygamber Efendimiz buyurmuş ki:

“—İnsanlara akılları kadar konuşun, akılları nisbetinde konuşun, akıllarının almayacağı şeyleri söylemeyin!” Fırttırırlar, anlayamazlar, yanlış yorumlarlar. Yâni onlarla o ölçüde konuşun demek.

Akıl konusunda herkes mâzurdur. Yâni sen niye bunun gibi yapamadın?.. Sen niye Mevlânâ gibi olamadın? Sen niye Bahâeddin Nakşibend gibi olamadın?.. Sen niye Abdülkadir-i Geylânî gibi olamadın?.. Eh bu kadar akıl vermiş, ona yüksek bir deha vermiş, buna aşağıda...

Akıl konusunda hepsi mazurdur ama, (*me'hûzûne fi'l-hükûm*) verdikleri hükümler konusunda hepsi sorumludur. Azıcık da olsa aklıyla nasıl bir çalışma, muhakeme yürüttü, nasıl bir hüküm verdi, nasıl bir iş yaptı?.. Yaptığı işten sorumludur. Akıllarının farklı olmasından mazur sayar Allah ama, az da olsa aklına göre yaptığı faaliyetinden herkes mes'uldür.

Bunda demek istiyor ki, Hâris ibn-i Muhâsibî: Aklın az veya kıt, ârifsın veya cahilsin, anlayışlısın veya değilsin; ama, az da olsa kafanı yorduğun zaman, hükmünün Allah'ın rızasına uygun olmasına, Allah'ın rızasına uygun bir iş ortaya koymağa gayret et! Çünkü oradan sorumlusun. Aklının azlığından, tahsilinin azlığından, bilginin azlığından sorumlu değilsin ama; hükmünden sorumlusun... İsabetliyse hükmün, sevap alırsın; yanlışsa, onun cezasını çekersin. Onun için hükmüne dikkat et!..

Hüküm ne demek?.. Yâni verdiğin hüküm, muhakeme sonunda vardığın sonuç önemli. Muhakemeni iyi kullan, iyi sonuç bulmağa çalış! Sonra karışmam, oradan cezaya uğrarsın. Aklın azsa az, çoksa çok; oradan bir şey olmaz. Çünkü aklı veren Allah... Ama muhakemeyi yürüten sensin, yanlış hüküm çıkartırsan, cezayı yersin demek.

O halde, herkes muhakemesine dikkat etsin! Yâni buradan

çıkacak nasihat, muhakemenize dikkat edin, sonucu çok önemli. Muhakemenizin, düşünmenizin sonucu çok önemli; yanlış şeye hükmederseniz vebal olur, sorumluluk olur, ceza olur, günah olur; ahirette sorgu sual olur. Çok güzel bir söz.

“—Yâni, saf bir insan cennete girmeyecek mi?..”

Girecek

“—Akıllı insanların hepsi cennete mi girecek?..”

Yok öyle, akıllılar cennete girecek diye bir şey yok...

Adam matematiği yutmuş, fiziği de yutmuş, karnı geniş, kimyayı da yutmuş, şunu da yutmuş... Önüne geleni yutuyor... Yutuyor ama, Allah'ın rızası yolunu bulamıyor. Aklı istediği kadar çok olsun, karnı istediği kadar geniş olsun; kıymeti yok... Saf bir insan cennete girer; bu çok zeki insan Allah yolunda hükmünü isabetli vermediği için, iyi işler yapmadığı için cehenneme düşer. Onca bilgiye rağmen, küp gibi karnına rağmen, cump diye cehennemine dibine düşer. Onun için, herkes bu işin ciddiyetini bilsin, dikkat etsin demek yâni.

g. Nimete Şükrün Önemi

٢٣ - قال: وقال الحارث: من لم يشكر الله على النعمة، فقد

استدعى زوالها.

TS. 60/23 (*Kàle ve kàle'l-hârisü*) Hâris ibn-i Esed el-Muhâsibî, yine o rivâyet zinciriyle rivâyet edildiğine göre buyurdu ki:

(*Men lem yeşküri'llâhe ale'n-ni'meh, fekad isted'à zevâlehâ*) “Kim Allah'ın kendisine verdiği nimete şükretmedi ise, Allah'ın kendisine bahşettiği, ihsân ettiği nimete şükretmedi ise, şükretmiyor ise; (*fekad isted'à zevâlehâ*) sanki o nimetin elinden gitmesini kendisi istemiş gibi olur, davet etmiş olur. Allah'ın verdiği nimete şükretmeyen kimse, o nimetin elinden gitmesine çanak tutmuş olur, yol açmış olur, istida vermiş olur.”

“—Yâ Rabbi! Ben bu nimetin kadrini, kıymetini bilmiyorum, ben bu nimete layık değilim, al bu nimeti üzerimden!” demiş gibi olur, Allah saklasın...

O halde ne olacak?.. Nimetin kadri bilinecek, nimetin şükrü eda edilecek kadrine göre... “Yâ Rabbi, çok şükür verdiğin bu nimete!” diye, nimetin şükrünü edâ etmeğe gayret edecek müslüman.

Onun için, tefekkürünüzün ve düşünmenizin bir kısmı, Allah’ın size verdiği nimetler üzerine olsun.

“—Bak el-hamdü lillah şurada oturmuşuz, üşüyor musunuz?..”

“—Üşümüyoruz, el-hamdü lillâh.”

“—Karnınız aç mı?..”

“—Yok el-hamdü lillâh, evde yedik geldik.”

“—Bir derdiniz, sıkıntınız, ağrınız, sızınız var mı?..”

“—Yok.”

“—Amansız bir hastalıkta mısınız?.. El-hamdü lillâh değiliz.”

“—Günah yolunda mısınız?..”

“—El-hamdü lillâh, günah yolunda değiliz, sevaplı bir yerdeyiz. Büyüklerimizin sözlerini dinliyoruz, dinimizin inceliklerini öğreniyoruz, tasavvufun derin ilimlerine dâhıp çıkıyoruz. Güzel şeyler...”

Tamam. Bunların hepsi nimet... Sırtım pek, karnım tok, işim iyi, anam babam, çoluk çocuğum sağ vs... İşte nimetlerin kadrini bilecek insan ve bunu diliyle de ifade edecek. Allah hamdeden kulu, şükreden kulu seviyor. Nimetin kadrini bilen kulu seviyor. Onun için şükredeceksiniz, hamd edeceksiniz.

Onun için, sofraya oturduğunuz zaman, sofradan kalkarken, elbise giyerken, yatağa yatarken, yataktan kalkarken, su içince vs... Her vesileyle candan yâni, yapmacık değil, gönülden, içten:

“—Yâ Rabbi çok şükür! Oh, şimdi rahatladım, işte karnım doydu. Şu su da çok lezzetliymiş, çok şükür yâ Rabbi!.. Olmayanlara da ver yâ Rabbi!.. Ben rahattayım, başka kardeşlerimi de rahata erdir yâ Rabbi! Biz burada top sesleri duymuyoruz, üşümüyoruz. Top sesleri altında inleyen, yaraları acıyan, aç susuz kardeşlerimize de rahmeyle yâ Rabbi!”

Yâni o nimet elde olmayan, elinde olmayan kimseleri düşünüp nimetlere şükredin!

Peygamber SAS Hazretleri buyurmuş ki:⁷³

إِنَّ أَفْضَلَ عِبَادِ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْحَمَّادُونَ (طب). عن عمران
بن حصين)

RE. 116/6 (*İnne efdale ibâdi'llâhi yevme'l-kıyâmeti el-hammâdûn.*) “Kıyamet gününde; bu dünya bitip, ahiret aleminin başladığı zaman, Allah’ın yanında, huzurunda insanların, kulların en faziletlisi, en üstünü, en yükseği, çok hamd eden kullar olacak.”

Allah’ın en çok sevdiği kullar, hamdi çok olan kullardır. Onun için, bak İmâm-ı Âzam Efendimiz ne ismini koymuş çocuğuna: Hammâd ismini koymuş. *Hammâd* ne demek? Çok hamd eden demek.

Neden?.. Koca imam, büyük alim, müctehidimiz niye çocuğuna o ismi koymuş? Yâni çocuğu çok hamd edici olsun diye. Hamd etmek çok önemli de ondan... Cennette hamdi çok edenlere mahsus bir köşk olacak. Allah hepinizi nimetlerin kadrini, kıymetini bilip de, o köşklere girenlerden eylesin...

h. Akıllıların En Olgunu

Sonuncu cümleye geldik. Allah hepinizden râzı olsun...

٢٤ - قال: وقال الحارث: أ كمل العاقلين من أقرَّ بالعجز أنه
لا يبلغ كنه معرفته.

TS. 60/24 (*Kàle: Ve kàle'l-hàrisü*) Yine aynı rivayet zinciriyle

⁷³ Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.434, no:19909; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XVIII, s.124, no:254; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.125, no:34692; İmran ibn-i Husayn RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.X, s.114, no:16884, 16885; *Kenzü'l-Ummâl*, c.III, s.458, no:6414 ve c.XIV, s.29, no:37882; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.VII, s.196, no:6110.

Hàris ibn-i Esed el-Muhàsibî dedi ki: (*Ekmelü'l-âkılîne men ekarre bi'l-aczi ennehû lâ yeblüğü künhe ma'rifetihi*) "Akıllıların en olgunu, müslümanların akıllılarının en kâmilî, akıllıların şâhı, birincisi, en akıllı olanı kimdir?

(*Men ekarre bi'l-aczi ennehû lâ yeblüğü künhe ma'rifetihi*) *Ma'rifetihi*'deki zamir Allah'a râci, *ma'rifeti'llâhi teâlâ* demek yâni. "Allah-u Teâlâ Hazretleri'ni hakkıyla bilmenin derinliklerine tam mânâsıyla bir insanın aklının nüfûz etmesi mümkün olmadığını, bu konuda beşer aklının aciz olduğunu kabul eden, anlayan insan akıllıların en olgunudur."

Dümdüz söyleyecek olursak; böyle sarık gibi birkaç defa dolaştırmadan dümdüz söyleyecek olursak: "Allah'ı gerçek manasıyla derinlemesine her yönden tanımak mümkün değildir; tanıyamayacağını anlamak akıllılıktır." demek.

Neden Allah tam mânâsıyla bilinemez? Çünkü,

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ (الشورى: ١١)

(*Leyse kemislihî şey'ün*) [Onun benzeri hiçbir şey yoktur.] (Şûrâ, 42/11) Hiç ona benzeyen bir şey yoktur ki, şöyledir diye tarif edeyim. Benzersiz olan bir şeyi tarif edemem.

Sonra Allah-u Teâlâ Hazretleri şu koca kâinâtı, şu uçsuz bucaksız fezâyı, yıldızları, galaksileri yaratmış, rakamlar karşısında dehşete düşüyoruz. Gök kubbenin altında hiçliğimizi hissediyoruz ve Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin fizikten, kimyadan, biyolojiden öğrendiğimiz harika, hârikulâde âsârını, sanatının eserlerini gördükçe hayretten hayrete, hayranlıktan hayranlığa düşüyoruz. Yâni bu kadar muazzam kâinâtın sahibi, yaratanı, yaşatanı, tedbir edeni sevk edeni, tasarruf edeni olan Allah-u Teâlâ Hazretleri nasıl var...

"Vardır, vardır, ona varmak bu kadardır." diyor. Evet, varlığını anladık ama, kühnünü anlamak mümkün değil!

العجز عن درك الإدراك إدراك؛

(*El-aczü an dereki'l-idrâki idrâkûn*)⁷⁴ “İdrak edemeyeceğini anlamak, biraz haddini bilmektir, anlamaktır.” buyrulduğu gibi, anlaşılamaz. Sıfatlarının mahiyeti de, kullar tarafından tam mânâsıyla anlaşılamaz.

Allah'ın zâtı düşünülemez, çünkü anlaşılamaz ama Allah'ın âsâr-ı kudreti ve sanatının incelikleri, yaratıklarının acaipleri müşahade edildikçe ne kadar yüce olduğu, ne kadar büyük olduğu anlaşılır. İnsan o zaman kulluğunu daha güzel yapar. Yâni ma'rifetullahı, yâni Allah'ı bilme işini kendisi bir kere kendi başına yapamaz, bir. Allah bildirirse, Allah verirse, bilgiyi Allah verir.

Allah'ın bildirmesi için de, Allah'ın o bilgiyi insana ihsân etmesine, insanın layık olması lâzım! Layık olmayana bu bilgiyi vermez Allah. Bu muazzam cevheri Allah herkese vermez. Önce lâayık olması lâzım! Önce kendisini Allah'a sevdirmesi lâzım! Onun için zikrediyor, onun için ibadet ediyoruz. Onun için faziletli işleri yapıyoruz. Onun için ahlâkımızı güzelleştirmeye çalışıyoruz. Allah'ın sevdiği bir kul haline gelmeye çalışıyoruz ilk önce... Sevdiği kul oldu mu, o zaman o kendisi ihsân edecek, öğretecek.

Allah hepinizden razı olsun...

Fâtiha-i Şerife mea'l-besmele!..

09. 01. 1993 - İstanbul

⁷⁴ Alûsî, *Rûhu'l-Meânî*, c.XIII, s.141, Hac Sûresi, 74. ayetin tefsirinde Hz. Ebû Bekir RA'nın sözü olarak naklediyor. İkinci mısraı da Hz. Ali RA'nın şöyle söylediğini bildiriyor:

وَالْبَحْثُ عَنْ سِرِّ ذَاتِ اللَّهِ إِشْرَاقٌ.

(*Ve'l-bahsü an sirri zâtillâhi işrâkûn*) “Allah'ın zâtının sırları hakkında söz söylemek de insanı şirke götürür.”